Kur'anı Herim'in TÜRKÇE ME3LÎ 5LÎSÎ VE TEFSIRI

MUHARRİRİ :
EMEKLİ DİYANET İŞLERİ REİSİ
FATİH DERSİAMLARINDAN

Ömer Nasufii BİLMEN

4. CİLT

BİLMEN

YAYINEVİ

SERDAR BİLMEN

P.K. 28 Fatih - İstanbul Tel.: 521 78 82

Elif Ofset Tesisleri

Cağaloğlu - istanbul

BASKI TARİHİ: 1985

SURE-İ İBRAHİM

Sure-i ibrahim, Mekke-i Mükerremede nâzil olmuştur. Elli iki âyet-i celileyi havidir. İbrahim Aleyhisselâm'ın dualarına, tezarruatma zat'ı ulûhiyeti tebcil ve takside ait âyetleri muhtevi olduğu için kendisine böyle «Sure-i İbrahim» denilmiştir. Bu mübarek sure, Ra'd süresindeki beyanat-ı âliyenin imtidadından ibarettir. Sure-i Ra'ddaki mücmelen beyan olunanları tevzih, mufassalan beyan buyurulmuş olanları telhis buyurmaktadır. Ezcümle Kur'an-ı Azime, vücudi ilâhîye şahadet eden ve kudret-i ilâhîyyenin azametini gösteren mükevvenatın ahvaline mmet-i subhaniyenin mebzuliyetine, hak ile bâtıla dair misaller iradına ve hilekâr dinsizlerin kahrı ilâhiye uğrayacaklarına ve kıyamet hayatına ait muazzam âyetleri muhtevi bulunmaktadır.

* * *

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الۤرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى

النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِ ﴿١﴾ اَللّٰهِ الَّذ۪ي

لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِر۪ينَ مِنْ عَذَابٍ

شَد۪يدٍ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ

وَيَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا اُو۬لٰٓئِكَ ف۪ي ضَلَالٍ

بَع۪يدٍ ﴿٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Elif, Lâm, Ra. Bir kitaptır ki, bunu sena indirdik, nâsı Rablerinin izniyle karanlıklardan nurş, o aziz, hamidin yoluna çıkarsın,

(2) : Allah'ın -yoluna- ki, göklerde ne varsa ve yerde ne varsa hep onundur. Ve şiddetli bir azaptan dolayı vay kâfirlere!.

(3) . Onlar ki, dünya hayatını ahret üzerine seve seve tercih ederler ve Allahın yolundan çevirirler ve onun için iğrilik isterler, işte onlar pek uzak bir sapıklıktadırlar...

* * *

İZAH

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'an ı Azimin nasıl ulvî ve ne gibi hikmetlere müstenit bir kitab-ı ilâhî olduğunu bildiriyor. Bütün mükevvenatın mülki ilâhî olduğunu, bu hakikati inkâr edenlerin ise pek büyük felâketlere uğrayacaklarını ihtar ediyor, öyle dünyaya bağlanarak ahireti ihmâl edenlerin ve nâsı doğru yoldan çıkarmağa çalışanların da ne kadar büyük bir delâlete düşmüş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Elif, lâm Ra) bunların izahı için Yunus ve Hud surelerinin evveline müracaat!. Bu kur'an-ı Mübin (bir kitaptir ki) semavî kitaplar arasında en büyük, mümtaz bir kitab-ı ilâhîdir ki (bunu) bu muazzam kitabı Ey Peygamberi Zişan!. (sana indirdik) sana vahyettik, Cibrili Emin. vasıtasiyle tebliğ eyledik, ta ki, (naşı Rablerinin izniyle) tevfikiyle, kolaylık vermesiyle (karanlıklardan) küfürden, çeşit çeşit sapıklıklardan cehaletten kurtarıp (nura) îmana, hidayete (o aziz) her şeye galip, kadir ve (hamid) bütün hamidtere. senalara müstahik olan Cenab-ı Hak (in yoluna) islâmiyetin tarikine, saha-i selâmetine (çıkarasin) işte Kur'anı Kerim'in nuzuli, böyle,ulvî âmme için selâmet bahş bir gayeye müteveccihtir. Elgıpte bundan istifade edenlere. «Küfür, bid'at ve cehalet yolları, sebepleri çokçadır. Bu cihetle bunlara cemi sigasıyla «zülümat» denilmiştir, iman, ilim, irfan yolu ise birdir, başka başka, biribirine muhalif bir halde değildir. Bu cihetle de bunlara müfret sıgasiyle «nur» denilmiştir.

(2) : Kur'anı Azimin nuzuîi, naşı (Allah'ın) o Halikı kainatın yoluna diyanet tarikine çıkarmak içindir (ki, göklerde ne varsa ve yerde ne varsa) bütün bu ulvi ve süflî âlemlerde ve bunlarda bulunan mütenevvi mahlûkatda (hep onundur) hepsi de o Hâlik-ı Azimüşşamndır. Onun birer eseri hilkatidir. Onun hâkimiyeti, tasarrufu altında bulunmaktadır. Artık bu hakikati bilmemek, o Hâlik-ı kadimin varlığını, birliğini, hâlikıyetini, mabûdiyetini bilip tasdik etmemek ne büyük Dir cinayettir. Artık bursun neticesi ne kadar vahimdir. (Ve şiddetli bir azaptan dolayı vây) necattan mahrumiyet, o gibi münkir, hakikati görüp itiraf etmekten kaçınan, Kur'an'dan, istifade etmek istemeyen,

zulmetleri nura tercih eyliyen (kâfirlere) Artık onlar lâyık oldukları vahim âkibetlerini düşünsünler!.

(3) : (Onlar ki) o kâfirler ki (dünya hayatını ahiret) hayatı (üzerine seve seve) kalben istiyerek, arzuda bulunarak (tercih ederler) dünyaya sarılarak onun mukabilinde ahiretteki ebedî hayatlarını, saadetlerini feda etmiş bulunurlar ve onlar ki, naşı (Allah'ın yolundan çevirirler) insanların dini ilâhîyi kabul, etmelerine mâni olmak isterler (ve onun için) o Allah yolu için» diyaneti islâmiye için (eğrilik isterler) onu nâsın nazarlarından düşürmeğe çalışırlar, onun ne kadar müstakim, hidayete kavuşturucu bir yol olduğunu görmezlerde nâsı sapıtmaya çalışırlar, onun doğru bir yol olmadığını iddiaya kalkışırlar. Meselâ: İsiâmiyetin terakkiye mâni, ahüâmma riayetin gayrılâzım olduğunu iddiaya cür'et gösterirler, herkesi de kendileri gibi hidayet caddesinden çıkmış bir halde bulundurmak isterler (işte onlar) öyle dünyaya perestiş eden münkir, muğfil şahıslar (pek uzak) hak ve hakikattan pek ziyade ayrılmış (bir sapıklıktadırlar) pek büyük bir delâlet içinde yaşamaktadırlar, ne yazık ki, bunun farkında değildirler. Ne büyük bir cehalet ve felâket!.

***

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِه۪
لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ وَهُوَ
الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا
اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِاَيَّامِ
اللّٰهِ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(4) : Ve biz her Peygamberi ancak kendi kavminin lisaniyle gönderdik ki, onlara beyan etsin. Artık Allah Tealâ dilediğini sapıtır ve dilediğini doğru yola sevkeder. Ve aziz, hakim olan O'dur..

(5) : Ve andolsun ki, biz Musa'yı âyeMerimizle gönderdik. Kavmini zulmetlerden nura çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat diye. Şüphe yok ki, bunda çok sabır eden, çok şükür eden her bir kimse için büyük ibretler vardır..

***

İ Z A H

(4) : Bu mübarek âyetler, her peygamberin kendi kavminin lisaniyle ümmetlerine ahkâmı diniyyelerini tebliğe memur olduğunu bildiriyor. Hazret-i Musa'nın da kavmini zulmetlerden nura çıkarmağa, onlara ahiret hayatını hatırlatmaya memur bulunmuş olduğunu ve Peygamberlere ait vakaların kabiliyetli kimseler için büyük ibretleri muhtevi bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hâlik-ı Kerim Hazretleri insanlara nice nimetler ihsan buyurmuştur. (Ve) o mabûd-i Azim buyuruyor ki (biz her Peygamberi ancak kendi kavminin lisaniyle) lûgatiyle konuşur, kendilerine hitabeder bir halde (gönderdik ki, onlara) o kavimlerine mükellef oldukları şeyleri, dinî vazifelerini (beyan etsin.) Peygamberler bu suretle memur oldukları şeyleri kavimlerine bildirmişler, nâs hakkında hüccet-i ilâhîye tamam olmuştur. Artık bir kimse, kendi cehaletini mazeret makamında dermeyan edemez. Buna rağmen kim kendi ihtiyarını suiistimal ederek bu tebligatı kabul etmezse delâleti iltizam etmiş olur. (Artık Allah Tealâ) da kullarından böyle (dilediğini sapıtır) onda dalâleti yaratır, o'nu kendi kötü ihtiyarının semeresine kavuşturur (ve dilediğini) de fıtreti selimesini güzelce muhafaza etmiş, Peygamberinin tebligatını kabul eylemiş herhangi bir kulunu da (doğru yola sevkeder) hidayete nail kılmış olur. Peygamberlere teveccüh eden vazife ise tebligattan ibarettir (ve aziz, hakim olan, O'dur.) O Hâlik-ı Zişandır. Mülkünde dilediği gibi tasarrufa mâliktir, kadirdir, onun iradesini reddedecek kimse yoktur. Ve onun her emir ve iradesi bir hikmet ve maslahata müstenittir. Amenna!.

§ Bütün Peygamberler kendi kavimlerinin lisanı ile tebligata memur olmuşlardır. Bundaki hikmet ve maslahat ise aşikârdır. Zaten kadim Peygamberlerin ekserisi yalnız kendi kavimlerini dini ilâhîye davete memur bulunmuşlardı. O halde kavimlerine elbette ki, başka bir lisan ile tebligatta bulunamazlardı. Çünki, böyle bir Peygamber, kendi kavminin lisanı ile değil başka milletlerin lisanı ile o kavmine tebligatta bulunsa idi onlar bunu anlamaz, kendisini tasdik etmezlerdi. Bizim Peygamberimiz gibi başka milletlere de dini ilâhîyi tebliğe memur olan bir Resûli Zişanın ise kendi kavmine onların lisanı ile değil, başka milletlerin lisanı ile tebligatta bulunması elbette muvafık olamazdı. Çünki ilk evvel kendi kavmini daire-i îmana davete memurdur. Onlara kendi lisanlariyle hitabetmesi, dinin kabulüne ve binnetice intişarına vesiledir. Aksi takdirde ise, maksat temin edilmiş olamaz, akamete

mahkum olur. Fakat kavmine yaptığı tebligat, başka başka lisanlara yazı ile veva şifahen tercüme edilmek suretiyle sair milletlere de tebliğ edilmiş olabilir. Bu halde o milletlere de dini hükümler, kendi lisanlariyle tebliğ edilmiş demektir.

Maahaza âyet-i kerime de her Peygamberin kendi kavmi lisanı ile gönderilmiş olduğu bildiriyor, ümmetinin lisanı üzere gönderilmiştir denilmiyor. Binaenaleyh bir Peygambere verilen bir kitap, onun kavminin lisanı üzere olması, o kitabın bütün ümmetine müteveccih bulunmuş olmasına mâni değildir, böyle bir maniyet düşüncesini asla müstelzim bulunmaz. Böyle bir kitap, bütün insanlara anlayabilecekleri bir tarzda hangi bir lisan ile izah edilerek onların istifadeleri temin edilebilir. Zaten selâhiyetli zatların izahı olmadıkça hangi bir kitabı ilâhînin ahkâmını bir kavmin bütün efradı tamamen anlayamaz. Velevki o kitab, kendi lisanları üzere indirilmiş bulunsun,

Resûli Alişan Efendimiz ise bütün beşeriyete Peygamber gönderilmiştir. Kendi kavmi ise Arap kabilesini teşkil ediyordu, lisanı da en fasih en geniş bir lisan olan arapça idi. Binaenaleyh, O'na Kur'anı Mübin de arap lisanı üzere nâzil olmuştur. Binaenaleyh Peygamber Efendimizde ilk evvel kendi kavmine kendi lisanlariyle hitapda bulunmuş, kendisinin risaleti umum beşeriyete ait olduğundan başka milletleri de yine bu lisan ile dine davet etmiştir. Meselâ: Iran hükümdarına, Habeşistan hükümdarına yine bu lisan ile mektuplar yazarak onları din-i İslama davet buyurmuştu. Kur'an'm âyetleri de bütün milletlere karşı arapça olarak hitabedip durmaktadır. Bunların mealleri, hükümleri selâhiyetli zatlar tarafrndan müteaddit lisanlar ile tercüme ve izah edilerek bütün âfaka intişar etmiştir. Vakıa bu tercümeler, mealler ne kadar muntazam olsa da yine aslına tamamen muvafık, aynı belâgati, kutsiyeti haiz olamıyacağı cihetle yine Kur'an-ı Azimin yerine kaim olamaz. Kur'an-ı Kerim'in aslını muhafaza, onun yerine tercümelerin kaim olamaması ise muktezayı hikmettir. Bu kutsî kitap, aynı surette bütün müslümanların kalblerini tenvir, hafızalarını tezyin etmektedir. Bu sayede aynı dine mensup olan zat lar arasında manen bir vahdet temin edilmiş bulunmaktadır. Bilfarz islâm milletlerine ayrı ayrı lisanlar ve ilâhî kitaplar indirilmiş olsa idi, aralarındaki vahdeti diniye muhafaza edilmiş olmazdı, aralarında başka başka anlayışlar yüz göstererek o müteaddit kitapların vahdeti, kutsiyeti ihlâl edilmiş olurdu. Halbuki, öyle muazzam bir lisan ile fevkalâde beliğ bir surette umuma ait olmak üzere nazil olmuş olan bir kitabı ilâhî, müslümanlar arasında bir vahdet temin etmektedir. O kitabın bütün beyanatı ise uîemayı din tarafından bütün islâm cemiyetlerine ve bütün medeniyet âlemine lisanen ve kalemen tercüme ve izah edilerek bildirilmiştir. Elverir ki, bu lâhuti nurdan istifadeye çalışılsın.

(5) : (Ve andoisun ki) sabit bir hakikattir ki (biz Musa'yı âyetlerimizle gönderdik) onu âsa gibi, yedi beyza gibi, denizin yarılması taştan suların fışkırması gibi, Tur dağının gölgelik yapması gibi mucizelerle teyid ettik (kav-

mini zulmetlerden) küfürden ve dalâletten (nura) Allah'ın vahdaniyetini tasdike vesair emirlerine riayete (çıkar) kendilerine rehberlikte bulun (ve onlara Allah'ın günlerini) geçmiş ümmetlerin başlarına gelen tarihî halleri, nimetleri, nusretleri, hâkimiyetleri, mağlûbiyetleri, esaretleri vesair şüuni kevniyyeyi (hatırlat) diye kendisini memur ettik. Hazret-i Musa da onlara nasihatlarda bulundu, bir zaman kıptilerin ellerinde, esir iken bilâhare esaretten halâs olup hâkimiyete nail olduklarını onlara hatırlattı. Hayfaki, onlar yine vakit vakit isyan etmekten geri kalmadılar. (Şüphe yok ki, bunda) böyle vak'aları hatırlatmakta, onların ne gibi inkılâplara mâruz kalmış olduklarını bildirmekte, bunlari yâdederek insanlara bir dersi intibah vermekle (çok sabır eden) ibadet ve taad hususunda, ma'siyetlerden kaçınmak hususunda sabırlı, metin olan ve (çok şükür eden) nail olduğu nimetlerin kadrini bilen, onlardan dolayı mimimi hakiki olan Cenab-ı Hak'ka şükre çalışan hâlis, mütefekkir mümin bulunan (her bir kimse için büyük ibretler vardır.) Hak Tealâ'nm vahdaniyetine, kudretine, ilim ve hikmetine, kulları hakkmda nasıl tasarrufatta bulunmakla olduğuna dair alâmetler, deliller mevcuttur. Arlık insan bunları nazar-ı itibara alıp da gafletden uyanmalı, uhdesine düşen ubudiyet vazifelerini ifaya çalışmalıdır. İşte hailelerden kurtulabilmek için en birinci çare budur..

«Bir göz ki anın olmaya ibret nazarında»
«Ol düşmanıdır sahibinin baş üzerinde»

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنجَيكُم
مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ
أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَاءٌ
مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ٦ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ
لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ٧ وَقَالَ
مُوسَىٰ إِن تَكْفُرُوا أَنتُمْ وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ
لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ٨

MEALİ ÂLİSİ

(6) : Ve o vakit Musa kavmine demişti ki; Allah'ın üzerinize olan nimetini yâd edin. O zaman ki, sizi Fir'avunun erlerinden kurtardı. Onlar sizi kötü azaba sürüklüyorlardı. Ve oğullarınızı boğazlıyorlardı, kadınlarınızı da diri bırakıyorlardı ve bunda sizin için Rab'binizden büyük bir imtihan vardır.

(7) : Ve yâd ediniz ki, Rab'biniz size bildirmişti: Eğer şükrederseniz elbette size artırırım, ve eğer nankörlük edersiniz şüphe yok ki, benim azabım elbette pek şiddetlidir. *

(8) : Ve Musa dedi ki Eğer siz ve bütün yer yüzünde bulunanlar nankörlük etseniz şüphe yok ki, Allah Tealâ elbette ganidir, hamitdir.

***

İ Z A H

(6) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâm'ın kavmini ne suretle ikaz ve irşada çalışmış olduğunu bildiriyor. Cenab ı Hak'kın nimetlerine karşı şükrün faidesine, nankörlüğün de korkunç neticesine işaret ediyor. Hak Tealâ'nm bütün mahlûkatına ihtiyaçtan münezzeh ve her veçhile hamd-ü senaya müstahik olduğunu beyan buyuruyor. Bu suretle de Peygamberlerin yüksek çalışmalarına şöylece bir misâl gösterip Resûli Ekrem'e tesellibahş olmaktadır : (Ve) o zaman ki, Musa Aleyhisselâm Eyyamı ilâhîyeyi, geçmiş ümmetlere ait vakıaları, kavmine hatırlatmağa memur olmuştu, (o vakit Musa, kavmine demişti ki) Ey kevmim!. Bir kere siz (Allah'ın üzerinize olan nimetini yâd edin) siz ne kadar lûtfi ilâhiye nail olmuştunuz- (O zaman ki, sizi Firavun'un erlerinden kurtardı) Fir'avun'a tapınan, onun yolunda bulunan, onun ordusunu teşkil eden dinsizlerin sizi mahvetmelerine meydan vermedi. (Onlar, sizi kötü azaba sürüklüyorlardı) sizi esirâne yaşatıyorlardı, hakkınızda en zalimane muameleleri reva görüyorlardı. (Ve oğullarınızı boğazlıyorlardı) çünki Fir'avun'a bir takım kâhinler demiştiler ki, Beni israil'den bir çocuk yakında vücude gelecek, senin hâkimiyetini elinden giderecektir. Fir'avun da bunun üzeirne Beni İsrail'in dünyaya gelen erkek çocuklarını öldürtüp duruyordu. Ey Jsrail oğulları«. Onlar sizin (kadınlarınızı da diri bırakıyorlardı) onları zelilâne, esirane bir halde yaşatıyorlardı, (ve) Ey İsrail oğulları!. Artık düşününüz ki (bunda) böyle bir felâket devresi geçirmiş olmanız da (sizin için Rab'binizden büyük bir imtihan) bir ibtilâ bir inam (vardır) böyle bir felâkete karşı mukavemette bulunup da dininizi muhafazaya muvaffak olmanız sonra da Fir'avun'un zulüm ve gadrinden kurtulup bir selâmet sahasına ermeniz sizin için bir nimeti azimedir. Artık bunun kadrini bilip din-i ilâhîden ayrılmamanız icabetmez mi?

(7) : (Ve) Musa Aleyhisselâm, tsrâU oğullarına hitaben şöyle demişti. (yâd ediniz ki, Rab'biniz size bildirmişti) açıkça ilâm buyurmuştu ki, (eğer şükür ederseniz) nail olduğunuz nimetlerin kadrini bilir, din-i ilâhiden, hak ka itaatden ayrılmazsanız (elbette size arttırırım) size kat kat nimetler ihsan ederim, (ve eğer nankörlük ederseniz) küfür ile, masiyetler ile nankörlükte bulunursanız, o nimetlerin kadrini bilmemiş olursunuz, artık onun cezasına hazırlanınız!, (şüphe yok ki, benim azabım elbette) verdiğim nimetlere kargı nankörlükte bulunup şükrünü ifa etmeyenler hakkında (pek şiddetlidir.) Evet. Bir nimetin kadrini bilip şükretmek, o nimetin artmasına sebep olur. O nimetin kadrini bilmeyip münkirane hareket edenlere bilâhare o nimetten de n?shrum kalırlar. îşte Cenab-ı Hak, bu husustaki vad ve vaidini kullarına bildiriyor ki, uyansınlar, hareketlerini tanzim etsinler. Böyle bir hare&et ise mahza kulların menfaatleri icabıdır. Yoksa Cenab-ı Hak, kullarının şükrüne vesaireye hâşa muhtaç değildir..

(8) : (Ve Mûsâ) Aleyhisselâm (dedi ki.) Ey israil oğulları!. Sizin şükr ile, dininizde sebat ile mükellef olmanız, sizin menfaatiniz içindir. (Eğer siz ve bütün yer yüzünde bulunanlar) bütün mahiûkat (nankörlük etseniz) Hak Tealâ'mn nimetlerine şükr etmeseniz, bunun zararı size ait olur. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ elbette) bütün mahlûkatından (ganidir) hiçbir kimsenin şükrüne muhtaç değildir. Kullarını bir takım ibadetlerle vazifelerle mükellef tutması, mahza kullarının menfaatleri içindir. Yoksa Allah Tealâ Hazretleri 'herhangi bir şeye ihtiyaçtan, herhangi bir şey ile faidelenmekten-münezzehtir O Hâlik-ı Kâinattır, bütün mükevvenattan müstağnidir. Ve o mâbud-i Azimüşşan haddizatında (hamittir) bütün efal ve eltafından dolayı hamd-u senayâ müstahiktir. Artık bazı nankörlerin, dinsizlerin ^bulunması, o Hâlik-ı Azîmin şanı ulûhiyetine hâşa bir zarar veremez. Maamafih bütün melekler, bütün mükevvenat lisanı hâl ile o Hâlik-ı Kerim'in vahdaniyetini, kudret ve azametini itiraf, şükr ve senasını ifa edip durmaktadır. Küfran-ı nimette bulunmuş olanların ise ne gibi felâketlere uğramış olduklarını tarihî âlem göstermektedir.

*
* *

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ
إِلَّا اللَّهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ
فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا
لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾ قَالَتْ رُسُلُهُمْ
أَفِي اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ
لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى قَالُوا
إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ
يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(9) : Size sizden evvelkilerin, Nuh, Âcl, ve Semud kavminin ve onlardan sonrakilerin ki, onları Allah'tan başkası bilmez, haberleri gelmedi mi?. Onlara Peygamberleri mucizelerle gelmişlerdi. Onlar ellerini ağızlarına itmişler ve demişlerdi ki: Biz kendisiyle gönderilmiş olduğunuz şeyi inkâr ettik ve biz kendisine bizi davet ettiğiniz şey hakkında şüphe yok ki, kuşkulandırıcı bir şek içindeyiz.

(10) : Peygamberleri demişti ki. Gökleri ve yeri yaratan Allah Tealâ da şek edilebilir mi?. Sizi davet ediyor ki: Sizin günahlarınızdan yarlığasın ve sizi muayyen bir vakte kadar geriye bıraksın. Dediler ki: Siz de bizim gibi beşerden başka değilsiniz. Bizi atalarımızın tapar oldukları şeylerden döndürmek istiyorsunuz. O halde bize apaçık bir burhan getiriniz.

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetlerde geçmiş kavimlerin tarihî hallerine nazarı dikkati celbediyor, Peygamberlerin kavimlerine vermiş oldukları nasihatlardan bazısını, o kavimlerin de bu nasihatları nasıl telâkki ve inkâr ettiklerini bildiriyor ve Peygamberan-ı Zişanın kavimlerine vahdaniyeti ilâhîyeyi tebliğ ve îmanın ve dine davetin ulvî gayesini telkin buyurmuş olduklarını, buna rağmen o kavimlerin de ne kadar münkirane müdafaada ve talepte bulunmuş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey bütün münkirler!. Veya ey Hazreti Musa'nın kavmi olup da onun risaletini kabul etmeyenler!. (Size sizden evvelkilerin) bir çok eski milletlerin, ezcümle (Nuh, Âd, Semud kavminin) haberleri gelmemîşmidir?. Bir kere onları düşünmeli değil misiniz?. Siz onların tarihi hayatına başlarına gelen felâketlere dair bilgi sahibi bulunmaktasınız (ve onlardan) o üç kavimden (sonrakilerin) daha nice kavimlerin (ki, onları) bütün o kavimlerin adetlerini, ahvalini, akıbetlerini (Allahtan başkası bilmez) işte Allah Tealâ tarafından size bildirilen kavimlerin (haberleri) size (gelmedi mi?) elbette gelmiş bulunmaktadır. Evet.. (Onlara) o haber verilen kavimlere (Peygamberleri mucizelerle gelmişlerdi.) onları en açık deliller ile, hârikalar göstermekle dini hakka davet etmişlerdi, onları zulmetlerden nura çıkarmak istemişlerdi. Buna rağmen (onlar ellerini ağızlarına itmişlerdi) yani: Ellerini kendi ağızlarına tıkayarak Peygamberlerine karşı adavetlerini inkârlarını göstermek istemişlerdi. Veyahut Peygamberlerin beyanatını işitince teaccübe düşmüşler, istihza tarikiyle gülmeğe başlamışlar, bu bîedebane hallerini göstermemek için ellerini ağızlarına kapat!. vermişlerdi. Nitekim çokça gülmeğe tutulan bir kimse de elini ağzına tıkayıverir. (Ve) o münkirler (demişlerdi ki,) ey Peygamberlik iddiasında bulunanlar!. (Biz kendisiyle gönderilmiş olduğunuz şeyi) iddia eylediğiniz vahdaniyet-i ilâhîyeyi (inkâr ettik) biz onu tasdik edici değiliz, (ve biz kendisine £îzi davet ettiğiniz şey hakkında) din hususunda (şüphe yok ki, kuşkulandıne*) kalbe şek ve şüphe bırakan, töhmet verici olan, kanaat husuluna engel bulunan (bir şek içindeyiz) Artık ey Peygamberler!. Biz sizi nasıl tasdik edebiliriz?.

§ Bu âyet-i kerime gösteriyor ki, Hazret-i Adem'den itibaren dünyaya gelmiş olan kavimlerin miktarını, zamanlarını tamamen bilmek bizim için mümkün değildir. Nice tarihî haller beşeriyetçe meçhul kalmıştır. «Ve onları Allah Tealâ'dan başkası bilmez» buyurulması bunu bildirmektedir, ilâhî kitaplar ise en ziyade intibaha, istifadeye yardım edecek olan ahvali tarihiyeden beşeriyeti haberdar buyurmuştur.

(10) : O münkirlere cevap olmak üzere (Peygamberleri de demişti ki:) Siz ne için şek ve şüphe içinde bulunuyorsunuz? Şüpheye hiç mahal var mıdır? Bir kere bakıp düşünmeli değil misiniz?, (gökleri ve yeri) bu muazzam âlem-

leri, onlardaki mütenevvi bedialan, hayat sahiplerini (yaratan Allah Tealâ' da) onun varlığında, birliğinde, azamet ve kudretinde (şek edilebilir mi?.) bütün bu mükevvenat, o azim Hâlik'ın vahdaniyetine, mâbudiyetina birer mükemmel şahit değil mi?. O mâbudî Kerim (sizi) .Ey insanlar!. Peygamberleri vasıtasiyle îmana, vahdaniyeti ilâhîyesini tasdike (davet ediyor ki, sizin günahlarınızdan) büyük bir kısmını, hukukî ibade ait olmayanlarını (yarlıgasın) sizi af ve setretşin. Evet. Bir kâfir, dini ilâhîye kabul edince mazideki günahlarını Cenab-ı Hak affeder. Fakat nâsm hukukuna tecavüz etmiş bulunursa bu affedilmez, o hakları, tazmin etmek icabeder, meğer ki, sahipleri tarafından lütfen bağışlansın. (Ve) Ey insanlar!. Cenabı Hak (sizi muayyen bîr vakte kadar geriye bıraksın) diye dine davet ediyor. Sizi küfür ve isyanınızdan dolayı hetaıen helak etmeyip size lütfen bir intibah ihsan buyurmuş oluyor. Ta ki, o müddet içinde düşünüp hareketinizi İslaha çalışasmız. O münkirler ise böyle merhametkârane bir hitabeye karşı (dediler ki:) Ey Peygamberlik iddiasında bulunanlar (siz de bizim gibi beşerden başka değilsiniz) bizim üzerimize sizin bir faikıyetiniz yoktur. Eğer bize Peygamber gönderilecek olsa idi, beşeriyetin fevkinde bir mahiyeti haiz, meselâ melek olurdu/ Siz (bizi atalarımızın tapar oldukları şeylerden) putlara, yıldızlara vesaireye ibadet etmekten (döndürmek istiyorsunuz) bizi babalarımızın, dedelerimizin yollarından uzaklaştırmak arzusunda bulunuyorsunuz. (O halde) öyle iddianız doğru ise onu isbat için (bîze apaçık bir burhan getiriniz) bizi şek ve şüpheden kurtaracak pek zahir bir hüccet, bir mucize ibraz ediniz. Bu münkirler, mahza inatları, kibir ve gururları tesiriyle böyle bîluzum, münkirane lâkırdılara devam edip duruyorlardı. Gözleri önünde parlayan mucizeleri, hakikatları görmemezlikten geliyorlardı.

* * *

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَمَا كَانَ لَنَٓا اَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ
اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَٓا
اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ
عَلٰى مَٓا اٰذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(11) : Peygamberleri onlara dedi ki: Biz sizin gibi bir beşer olmaktan başka değiliz. Velâkin Allah Tealâ kullarından dilediği kimseye ihsan eder ve Allah Tealâ'nın izni olmadıkça bizim size bir hüccet getirmeğe kudretimiz yoktur ve müminler artık Allah Tealâ'ya tevekkül etsinler.

(12) : Ve biz ne için Allah Tealâ'ya tevekkül etmiyelim ki, bize yollarımızı muhakkak o dosdoğru göstermiştir ve elbette bize yaptığınız eziyetlere sabrederiz. Ve mütevekkil olanlar da artık Allah'a tevekkülde bulunsunlar.,

* * *

İZAH

(11) : Bu mübarek âyetler, Peygamberlerin risaletlerini inkâr ile kendilerinden hârikalar izhar etmelerini isteyen münkirlere karşı verdikleri cevabı ve Allah Tealâ'ya tevekkül edilmesine dair tavsiyelerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Münkir kavimler, Peygamberlerinin beşeriyetini ve kendilerinin istedikleri hârikaları izhar etmediklerini bahane ederek onların haiz oldukları risalet ve nübüvveti inkâra cür'et ettiler. (Peygamberleri) ele (on lara) o münkirlere cevaben (dedi ki:) Evet.. Dediğiniz gibi (biz) de (sizin gibi bir beşer olmaktan başka değiliz) biz kendimizin melek veya başka bir nevi mahlûk olduğumuzu iddia etmiyoruz. (Velâkin Allah Tealâ kullarından dilediği kimseye) nübüvvet ve risalet (ihsan eder) insanların beşeriyet itibariyle mütemasil olmaları aralarında bâzılarının mümtaziyetine, şerefi risaleti haiz bulunmasına bir mâni teşkil etmez. Böyle bir mümtaziyete nailiyet, Cenab-ı Hak'kın bir lütuf ve inayetidir. Hâlik-ı Hakim hazretleri, dilediği kulunu pek yüksek fıtri bir kabiliyete, bir ruhî incilâya, bir ulvî istidada mazhar edebilir. (Ve Allah Tealâ'nın izni olmadıkça bizim size bir hüccet getirmeğe kudretimiz yoktur.) bizim elimizde zuhur eden hârikalar bütün Cenab-ı Hak'kın takdiriyledir. Dilediği mucizeleri, dilediği Peygamberleri vasıtasiyle saha-i vücude getirir, onun iradesi, kudreti teallûk etmedikçe biz iddiamızı isbat için kendi kendimize bir hârika vücude getirmeğe muktedir değiliz, biz böyle bir iddiada bulunmuyoruz. Bizim kudret-i ilâhîye ile izharına muvaffak olduğumuz hârikalar, hüccetler ise iddiamızı isbat için maaziyadetin kâfidir. Artık başka hüccet vesaire istemenize ne lüzum var?. (Ve müminler artık Allah Tealâ'ya tevekkül etsinler.) Hâlik-ı Kerimin himayesine ilticada bulunsunlar. Müminler bu sayede muvaffakiyetlere nail olurlar, münkirlerden korkmazlar. Çünki mütevekkil olan müminlerin ruhları marifet-i ilâhîye ile pür .lemandır, kalpleri feyz-i ilâhî sayesinde pek kuvvetlidir, Cenab-ı Hak'kın takdirine muhalif bir hâdisenin zuhur, etroiyeceğini bilirler, Hak Tealâ'nın siyanet buyurduğu bir kula hiçbir kimsenin bir zarar veremliyece-

ğine mutekittirler. Artık öyle müminlere karşı o münkirlerin yaptıkları tehditlerin ne kıymeti olabilir?.

(2) : (Ve) Peygamberan-ı Zişan, müminlere tavsiye etmiş oldukları tevekkül ile asıl kendilerinin de muttasıf olmalarını bir gaye bilmiş olduklarını beyan için buyurmuşlardır ki: (biz ne için) ne gibi bir özür vardır ki (Allah Tealâ'ya tevekkül etmiyelim) her hususta o Hâlik-ı Kerime itimat ve teslimiyette bulunmayalım (kî, bize yollarımızı muhakkak o) Hâlik-ı Azim (dosdoğru göstermiştir.) bize necat ve saadet yolunu bildirmiştir, bizi hidayete nail kılmıştır, bizi vahyi ilâhînin tecelliyatına mazhar buyurmuştur. (Ve) Ey münkirler!, (elbette bize yaptığınız eziyetlere) gösterdiğiniz muannidane, müstehziyane lâkırdılara, mucizelerimizi inkâr,ederek ayrıca hüccetler talebinde bulunup bizi müteessir etmek istemelerinize karşı sabır ile mukabelede bulunuruz. Çünki sabrın sonu selâmettir. Sabır inşırah-ı kalbe, muvaffakiyetin zuhuruna bir vesiledir, (ve mütevekkil olanlar da) yani: Her hususta hakka tevekkül eden, muvaffakiyeti Cenab-ı Hak'tan niyaz eyleyen müminlerde (artık Allah Tealâ'ya tevekkülde bulunsunlar) tevekküllerinde seba* edip dursunlar. Böyle bir tevekkülün neticesi büyük bir muvaffakiyettir. Bu tevekkül sayesinde insanın kalbindeki nuraniyet artar, insanın maneviyata olan merbutiyeti inkişafa mazhar olur, insan bir takım ehemmiyetsiz tehditlere kıymet vermiyerek bir inşirah-ı ruh ile mâbud-ı kereminin h'uzun mânevisine müteveccih bulunur.

*
* *

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا
أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ
الظَّالِمِينَ (13) وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَلِكَ لِمَنْ
خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ (14) وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ
جَبَّارٍ عَنِيدٍ (15) مِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَى مِنْ مَاءٍ
صَدِيدٍ (16) يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ
مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ
غَلِيظٌ (17)

MEALİ ÂLİSİ

(13) : Ve kâfir olanlar. Peygamberlerine dediler ki: Elbette sizi yurdumuzdan çıkarırız, veyahut bizim milletimize dönüverirsiniz. Artık Rab'leri de »onlara vahyetti ki: Elbette biz o zalimleri helak edeceğiz.

(14) : Ve elbette onlardan sonra o yurda sizi yerleştireceğiz, işte bu, benim makamımdan korkana ve veidimden korkana mahsustur.

(15) : Ve -Peygamberler- fütuhat istediler. Her zorba, inatçı da hüsrana uğradı.

(16) : Onun arkasından da cehennem vardır. Ve irinli sudan içirilecektir..

(17) : Onu yudum yudum içer ve onu boğazından geçiremiyecektir ve ona her taraftan ölüm gelecek.. Halbuki, o ölmüş olmayacaktır, ve onun arkasından da ağır bir azap vardır.

İZAH

(13) : Bu mübarek âyetler, Peygamberleri kâfirlerin ne veçhile tehdit etmiş olduklarını, Cenab-ı Hak'kın da fütuhat talebinde bulunan Peygamberlerini nasıl teyid ve o kâfirleri helak ederek yerlerini Peygamberlerine nasip kılacağını tebşir buyurmuş olduğunu bildiriyor. Ve kâfir kimselerin müthiş âkibetlerini ve mütemadiyen azaba giriftar olup duracaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve kâfir olanlar) kendilerini dini ilâhîye davet eden (Peygamberlerine) ihanet maksadiyle (dediler ki, Elbette) Antfolsun ki, (sizi yurdumuzdan çıkarırız) sizi el'an idaremizde, galibiyetimiz altında bulunan yerlerde bırakmayız. (Veyahut bizim milletimize dönüverirsiniz) yani: Bizim dinimizi kabul edersiniz veyahut vaktiyle dinimize müdahalede bulunmadığı nız gibi yine müdahalede, muahazede bulunmazsınız. Bu iki şeyden birini kabule mecbursunuz. (Artık) o kâfirlerin bu kadar cür'etleri, küfürlerindeki İsrarları üzerine muhterem Peygamberlere (Rab'leri de vahyetti ki,) bitarikilvahy haber verdi ki, (elbette biz o zalimleri helak edeceğiz.) onları lâyık oldukları cezaya kavuşturacağız.

(14) : (Ve) Cenabı Hak, yine vahyen buyurdu kit Ey Peygamberlerim!. (elbette onlardan) o sizi tehdit eden kâfirlerden (sonra o yurda) onların yerlerine, ülkelerini, onların o kötü sözlerine, tehditlerine bir ukubet olmak üzere (sizi yerleştireceğiz) onların yurtlarına sizleri vâris kılacağız, onların ülkelerine sizler hâkim, mutasarrıf olacaksınız, (işte bu) zalimlerin helak olmaları, Peygamberlerin de nusrete nail ve o kâfirlerin yurtlarına vâris olmaları bir kudret ve hikmeti ilâhîye muktezasıdır. îşte Hak Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: Böyle nusret ve verasete nailiyet (benim makamımdan korka-, na) yani: Benim zat-ı ulûhiyetimden havf edene veya kıyamet günündeki muhasebe mevkiinden haşyet üzere bulunana (ve vaidimden) kâfirler için mev'ud olan azabından (korkana) bunlara mutekit olan ehli îmana (mahsustur.) Çünki böyle güzel bir akıbet, muttekiler îçin sabit bir hakikattir.

(15) : (Ve) kavimlerinden inkâra, eza ve cefaya mâruz kalmış olan peygamberler, Cenab-ı Hak'tan (fütuhat istediler) o düşmanlarının üzerine galip olmaları için nusret istirhamında bulundular. Yahut kendileriyle o düşmanları arasında Hak Tealâ'nın hüküm ve kazasını temenni ediverdiler. Bu muhterem Peygamberlerin bu du'a ve niyazı, kabul buyuruldu (her zorba) mütekebbir, kendisini herkesin fevkinde gören (inatçı) haktan kaçman veya vahdaniyet-i ilâhiyeyi kabulden imtina eden şahıs (da hüsrana uğradı) helâk olup gitti. Küfrünün,, zalimane muannidane hareketinin korkunç akıbetine kavuşmuş oldu.

(16) : Ve o kâfirlerden herhangi biri öyle dünyevî bir azaba uğramış olmakla kalmıyacaktır. Muhakkak ki, (Onun arkasından da cehennem vardır) o ileride kıyamet gününde de cehennem ateşine atılacaktır. (Ve) o cehennemde

İ Z A H

(13) : Bu mübarek âyetler, Peygamberleri kâfirlerin ne veçhile tehdit etmiş olduklarını, Cenab-ı Hak'kın da fütuhat talebinde bulunan Peygamberlerini nasıl teyid ve o kâfirleri helâk ederek yerlerini Peygamberlerine nasip kılacağını tebşir buyurmuş olduğunu bildiriyor. Ve kâfir kimselerin müthiş âkibetlerini ve mütemadiyen azaba giriftar olup duracaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve kâfir olanlar) kendilerini dini ilâhîye davet eden (Peygamberlerine) ihanet maksadiyle (dediler ki, Elbette Antfolsun ki, (sizi yurdumuzdan çıkarırız) sizi el'an idaremizde, galibiyetimiz altında bulunan yerlerde bırakmayız. (Veyahut bizim milletimize dönüverirsiniz) yani: Bizim dinimizi kabul edersiniz veyahut vaktiyle dinimize müdahalede bulunmadığınız gibi yine müdahalede, muahazede bulunmazsınız. Bu iki şeyden birini kabule mecbursunuz. (Artık) o kâfirlerin bu kadar cür'etleri, küfürlerindeki İsrarları üzerine muhterem Peygamberlere (Rab'leri de vahyetti ki,) bitarikilvahy haber verdi ki, (elbette biz o zalimleri helak edeceğiz.) onları lâyık oldukları cezaya kavuşturacağız.

(14) : (Ve) Cenabı Hak, yine vahyen buyurdu ki: Ey Peygamberlerim!. (elbette onlardan) o sizi tehdit eden kâfirlerden (sonra o yurda) onların yerlerine, ülkelerine, onların o kötü sözlerine, tehditlerine bir ukubet olmak üzere (sizi yerleştireceğiz) onların yurtlarına sizleri vâris kılacağız, onların ülkelerine sizler hâkim, mutasarrıf olacaksınız, (işte bu) zalimlerin helak olmaları, Peygamberlerin de nusrete nail ve o kâfirlerin yurtlarına vâris olmaları bir kudret ve hikmeti ilâhîye muktezasıdır. îşte Hak Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: Böyle nusret ve verasete nailiyet (benim makamımdan korkana) yani: Benim zat-ı ulûhiyetimden havf edene veya kıyamet günündeki muhasebe mevkiinden haşyet üzere bulunana (ve vaidimden) kâfirler için mev'ud olan azabından (korkana) bunlara mutekit olan ehli îmana (mahsustur.) Çünki böyle güzel bir akıbet, muttekiler îçin sabit bir hakikattir.

(15) : (Ve) kavimlerinden inkâra, eza ve cefaya mâruz kalmış olan peygamberler, Cenab-ı Hak'tan (fütuhat istediler) o düşmanlarının üzerine galip oimaları için nusret istirhamında bulundular. Yahut kendileriyle o düşmanları arasında Hak Tealâ'nın hüküm ve kazasını temenni ediverdiler. Bu muhterem Peygamberlerin bu du'a ve niyazı, kabul buyuruldu (her zorba) mütekebbir, kendisini herkesin fevkinde gören (inatçı) haktan kaçınan veya vahdaniyet-i ilâhiyeyi kabulden imtina eden şahıs (da hüsrana uğradı) helak olup gitti. Küfrünün,, zalimane muannidane hareketinin korkunç akıbetine kavuşmuş oldu.

(16) : Ve o kâfirlerden herhangi biri öyle dünyevî bir azaba uğramış olmakla kalmıyacaktır. Muhakkak ki, (Onun arkasından da cehennem vardır) o ileride kıyamet gününde de cehennem ateşine atılacaktır. (Ve) o cehennemde

ona (irinli sudan içirilecektir.) bu, cehennem ehlinin içerisinden, vücudunun her parçasından akıverecek olan irinli karışık, mülevves bir sudan ibarettir.

(17) : O cehenneme atılacak kâfir şahıs (onu) o pis suyu (yudum yudum îçer) içmeğe çalışır (ve) lâkin (onu) o suyu tamamen yutmağa yaklaşamıyacaktır (boğazından geçiremiyecektir) buna kadir olamıyacaktır. (Ve ona) o kâfire (her taraftan ölüm gelecek) yani: Ölüm sebeplerinden olan mütenevvi azaplara mâruz kalacaklardır, (halbuki, o ölmüş olmıyacaktır) yine yaşıyacak, ölüp de, o şiddetli azaplardan kurtulamıyacaktır. (Ve onun arkasından da) o münkirin ötesinden de kendisine teveccüh edecek daha (ağır bir azap vardır.) Kendisini karşılayıp duran pek şiddetli bir azap mukadderdir ki, bu da cehennemde ebediyen kalmaktır. Veya vakit vakit teveccüh eden ve biribirinden daha müthiş bulunan bir ebedî azaptır. Artık onlar için kurtuluş yoktur. İşte küfürün ebedî cezası!.

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ
اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا
كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾
أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ
إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾ وَمَا ذَلِكَ
عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾ وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ
الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا
فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ
قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْنَا
أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(18) : Rab'lerini inkâr edenlerin meseli, şöyledir: Onların amelleri, fırtınalı bir günde şiddetli bir rüzgâra uğrayan "bir kül gibidir. Onlar kazandıklarından bir şey üzerine kadir olamazlar, işte uzak sapıklık budur.

(19) : Görmedin mi ki, muhakkak Allah Tealâ gökleri ve yeri bihakkın yaratmıştır. Eğer dilerse sizleri giderir ve yeni bir halk getirir.

(20) : Ve bu, Allah Tealâ için güç bir şey değildir..

(21) : Ve hepsi Allah Tealâ'nın huzuruna çıkmış olacaklardır. Artık zayıflar, kendilerini büyük görmekte bulunmuş olanlara diyeceklerdir ki: Muhakkak biz size tâbi olmuştuk, şimdi siz Allah'ın azabından bir şeyi bizden bertaraf edebilir misiniz?. -Onlar da- derler ki: Eğer Allah Tealâ, bize hida-

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ
اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا
كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾
أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ
إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾ وَمَا ذَلِكَ
عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾ وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ
الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا
فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ
قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْنَا
أَجَزِعْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(18) : Rab'lerini inkâr edenlerin meseli, şöyledir: Onların amelleri, fırtınalı bir günde şiddetli bir rüzgâra uğrayan "bir kül gibidir. Onlar kazandıklarından bir şey üzerine kâdir olamazlar. İşte uzak sapıklık budur.

(19) : Görmedin mi ki, muhakkak Allah Tealâ gökleri ve yeri bihakkın yaratmıştır. Eğer dilerse sizleri giderir ve yeni bir halk getirir.

(20) : Ve bu, Allah Tealâ için güç bir şey değildir..

(21) : Ve hepsi Allah Tealâ'nın huzuruna çıkmış olacaklardır. Artık zayıflar, kendilerini büyük görmekte bulunmuş olanlara diyeceklerdir ki: Muhakkak biz size tâbi olmuştuk, şimdi siz Allah'ın azabından bir şeyi bizden bertaraf edebilir misiniz?. -Onlar da- derler ki: Eğer Allah Tealâ, bize hida-

yet etse idi, elbette sizi hidayete davet ederdik. Bizim için şimdi fazla mahzun olsak da, sabır etsek de müsavidir. Bizim için bir sığınacak yer yoktur.

*
* *

İ Z A H

(18) : Bu mübarek âyetler de ahirette muazzep olacak olan kâfirlere dünyâda iken yapmış oldukları amellerin hiç bir faide veremiyeceğini, onların amellerinin kasırgaya tutulmuş bir kül gibi mahvolup gideceğini bildiriyor. Bu muazzam kâinatı yaratmış olan bir Hâlik-ı Azimin her şeye kâdir olup dilediği kavimleri mahvederek yerlerine başkalarını getirebileceğini ihtar buyuruyor. Bu dünyada iken varlık sahibi görülen kâfirlere, fâşıklara tâbi olanların ahrette onlardan bir faide göremeyip hepsinin de azaba uğrıyacaklarını ve kendileri için sabrın, feryat ve figanın müsavi olup bir çare-i helâs bulunmadığını itiraf edeceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Rab'lerini inkâr edenlerin) Hâlik-ı Kâinat Hazretlerinin rübubiyetini, vahdaniyetini, şerik ve nazirden münezzehiyetini inkâr ederek küfre düşmüş olanların (meseli) sıfatları, uhrevî vaziyetleri, temsil tarikiyle (şöyledir: Onların) salih görülen (amelleri) sadaka gibi, sıla-i rahm gibi, ebeveynin haklarına riayet gibi dünyada iken yapmış oldukları güzelce muameleleri, ahrette kendilerine bir faide veremiyeceği cihetle (fırtınalı bir günde şiddetli bir rüzgâra uğrayan bir kül gibidir.) Bu kül nasıl ki, rüzgârın tesiriyle her tarafa dağılarak kendisinden bir eser kalmaz, beyhude yere mahvolup gider. İşte o kâfirlerin amelleri de böyle mahvolup gidecektir, kendilerine bir faide veremiyecektir. Çünki salih amellerden ahrette faide görülebilmesinin şartı, îmandır, imana mukarin olmayan bir amelin sahibine uhrevî bir faidesi olamaz. Onlar, o kâfirler (kazandıklarından) dünyada iken işlemiş oldukları amellerden kıyamet gününde, o yevmi cezada (bîr şey üzerine kadir olamazlar) o amellerden dolayı bir sevap göremezler veyahut kendilerine teveccüh edecek azap, hafiflendirilmiş olamıyacaktır. (İşte) hak ve sevap olan yoldan veya yoldan veya sevaba nailiyet ihtimalinden (uzak) olan (sapıklık budur) bu temsilin delâlet etmekten olduğu dalâletten ibarettir. O kâfirler, amellerinin mükâfatım göreceklerini zannetmiş oldukları halde bilâhare bunlardan kendilerine hiç bir faide hasıl olmadığını görerek pek büyük bir hüsrana düşmüş olduklarını anlıyacaklardır.

(19) : Resulüm!.. (Görmedim mi?.) yani: Senin ümmetin veya senin risaletini kabul etmeyen münkirler kalp gözü ile bakıp da anlamadılar mı ki. (muhakkak Allah Tealâ gökleri) o kadar muazzam, yüksek âlemleri (ve yeri) bir nice geniş kıt'aları hâvi olan yer yüzünü (bihakkın) yani: Bir hikmet ve maslahat veçhile (yaratmıştır) bunlar, o Azim Hâlik-ın kudretine, azametine ne büyük birer delildirler!. Artık şüphe yok kî, bu âlemleri böyle yaratmağa

kadir olan o Hâlik-ı Hakim (eğer dilerse sizleri giderir) hepinizi bir anda mahveder (ve yeni bir halk) vücude (getirir) onlar, o mabûdi kerime itaatde bulunurlar. Onlar ebedî bir saadete namzet olurlar. Elbette o Hâlik-ı Azim sizlere muhtaç değildir, sizler ona muhtaçsınızdır. Artık onu inkâr değil, o'na îman ile itaatde bulununüz ki, öyle büyük bir kahrı ilâhîye uğramayasınız.

(20) : (Ve bu) Ey insanlar!. Sizi bir anda yok edip de yerinize diğer mahlûkatı getirivermek (Allah Tealâ için güçbir şey değildir) o'nun kudreti her şeye maaziyadetin kâfidir. Artık böyle bir kudreti Azimeye mâlik olan bir Hâlik-ı Zişan'a îman etmek, onun ikabından korkmak lâzım değil midir?. Bunuhiç düşünmez misiniz?.

(21) : (Ve hepsi) bütün halayık kabirlerinden kalkarak (Allah Tealâ'nın huzuruna) çıkmışlardır. Yani: (Ç»kmış olacaklardır.) bu, bir hakikattir. Bunun içindir ki, mazi sigasıyla beyan buyurularak «berezû» denilmiştir. (Artık zayıflar) yani: Düşünceleri, fikirleri noksan olup bir takım mütekebbir kâfirlere tâbi olanlar (kendilerini büyük görmekte bulunmuş olanlara) Peygamberlere karşı böbürlenerek onları inkâr etmiş olan kâfirlere kıyamet gününde dediler ki: Yani: (diyeceklerdir ki: Muhakkak biz size tâbi olmuştuk) biz dünyada size uyarak Peygamberleri inkâr etmiştik, onların nasihatlarını dinlememiştik (şimdi siz Allah'ın azabından bir şeyi bizden bertaraf edebilir misiniz?.) bizi azab-ı ilâhînin bir kısmından olsun kurtarabilir misiniz?. Bizi dünyada iken siz iğfal edip durmuştunuz, şimdi bakalım ne yapacaksınız?. Onlar da, o muğfil kâfirlerde kıyamet günü kendi zelilâne hallerini, başlarına gelen felâketleri anlıyarak itizar makamında (derler ki: Eğer Allah Tealâ bize hidayet etse idi) eğer bizi dünyada dini ilâhîsine muvaffak olsa idi biz de (elbette sizi hidayete davet ederdik) fakat Çenab-ı Hak, bizi dalâlete düşürmüştü, biz de sizi idlâle çalışmış bulunduk. Artık bizim için azaptan kurtulmak çaresi yoktur ki, sizin içinde bir çare-i necat bulabilelim. O kâfirler, böyle acizlerini itirafa mecbur olacaklardır. Onlar, kendi fıtretlerini suiistimal ederek dalâlete düşmelerine kendilerinin sebebiyet vermiş olduklarını bilip itiraf etmiyorlar da «Cenab-ı Hak bize hidayet etseydi» diye mazeret dermeyan etmeğe cür'et etmiş olacaklardır. Ve diyeceklerdir ki: (Bizim için) yani: Gerek biz muğfiller için ve gerek sizin gibi iğfal edilmiş olanlar, için (şimdi) bu ahiret âleminde (fazla mahzun olsak da) uğradığımız bu elîm akıbetten dolayı feryat ve figanda bulunsak* da (sabır etsek de müsavidir.) hiç biri bizim için bir vesile-i necat, olamaz. (Bizim için bir sığınacak yer yoktur.) Bizi azaptan kurtarabilmesi için kaçıp kendisine iltica edeceğimiz bir

mahal mevcut değildir. Artık bu azap içinde ilelebet kalıp duracağız. İşte küfrün vahim neticesi!.

***

وَقَالَ الشَّيْطَانُ
لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ
وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ
مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا
تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ
بِمُصْرِخِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ
لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٢﴾ وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(22) : Ve iş hükme iktiran edince şeytan der ki: Şüphesiz Allah size hak bir vad ile vad etmişti. Ben de size vad etmiştim, sonra size vadimden caydım. Ve benim için sizin üzerinize bir tehakküm yoktur. Ben sizi ancak davet ettim, siz de bana hemen icabet ettiniz. Artık beni kınamayınız, kendi nefislerinizi kınayınız. Ve ben sizi kurtarıcı değilim, siz de beni kurtarıcı değilsiniz. Şüphe yok ki beni evvelce şerik koşmanızı ben inkâr etmiş oldum. Muhakkaktır ki, zalimler için pek acı bir azap vardır.

(23) : Ve îman eden ve salih amellerde bulunan kimseler, altlarından ırmaklar akar cennetlere konulmuşlardır, orada Rab'lerinin izniyle ebed? bir halde kalacaklardır. Onların du'aları orada selâmdır.

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetlerde ahirette kâfirler ile onları iğfal etmiş olan şeytan arasında vuku bulacak muhavereyi, müdafaayı bildiriyor. Kâfirlerin elemli bir azaba tutulacaklarını, îman ve salâh-ı hâl sahiplerinin de cennetlerde nail olacakları nimetleri, selâmet ve saadeti beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ahiret âleminde bir takım muğfil kâfirler ile onlara tâbi olan kimseler arasında bir münazara ve münakaşa câri olacağı gibi kâfirler ile şeytan arasında da öyle bir muhavere ve müdafaa vuku bulacaktır. Evet.. Ahirette buluşacaklardır. (Ve iş hükme iktiran edince) yani: Uhrevî muhasebeler yapılarak hükme iktiran ettiği, cennet ehli cennetlere, ateş ehli de cehennemlere sevkedildikleri zaman kendisini levm eden kâfirlere cevaben (şeytan der ki:) Ey kâfirler!. Ey beni muahaze etmek isteyen münkirler!. (Şüphesiz Allah size) dünyada bulunduğunuz zaman Peygamberleri, kitapları vasıtasıyle kıyamette mükâfat veya mücazat vereceğine dair (hak bîr va'd etmişti) işte o va'd-i ilâhî tehakkuk etmiş oldu (ben de size va'd etmiştim) ki, ne cennet vardır, ne cehennem, siz hisaba, azaba uğrayacak değilsinizdir. Maahaza öyle bir şey olacak olsa putlarınız, size yardım edeceklerdir. (Sonra size) böyle yapmış olduğum (va'dimden caydım) şimdi öyle bâtıl va'dimi geri aldım, onun bir iğfalden ibaret olduğu şimdi anlaşılmış oldu (ve benim için sizin üzerinize bir tehakküm yoktur.) ben sizi küfre, masiyete sevkedecek bir kuvvet ve kudreti haiz değilim, sizi zoru zoruna kendime tâbi edecek bir iktidarı haiz bulunmuyordum. (Ben sizi ancak davet ettim) sizi vesveselerim ile gösterdiğim bâtıl yolu takibe teşvik eyledim (siz de bana hemen icabet ettiniz) benim davetimi hemen kabul eylediniz, vâki olan davetimin doğru olup olmadığını hiç düşünmediniz (artık beni kınamayınız) ben sizi öyle bir yola cebren sevketmiş değilim, benim yapmış olduğum kalplerinize bir vesvese düşürmekten başka değildi. (Kendi nefislerinizi kınayınız) çünki, siz kendinizi hidayet yoluna sevkeden zatların davetlerine nasihatlarına bakmadınız, gözlerinizin önünde parlayan vâzih hüccetleri görmediniz de benim beyhude vesveselerime temayül göstermiş oldunuz. (Ve ben sizi kurtarıcı değilim) sizi azaptan kurtarmak için size imdadres olamam (siz de beni kurtarıcı değilsiniz) beni azabı ilâhîden kurtarabilmek için bana imdat edecek bir halde bulunmuyorsunuz. Hepimizde lâyık olduğumuz azaba çarpılmış bulunmaktayız. (Şüphe yok ki, beni evvelce şerik koşmanızı ben İnkâr etmiş oldum) siz dünyada iken beni Cenabı Hak'ka şerik gibi tanıyarak bana tapınıyor, benden yardım bekliyordunuz. Ben şimdi bu ahiret âleminde o sizin dünyada-

ki hareketlerinizden müteberri bulunmaktayım, o hareketleri tahs.in eder bir vaziyette değilim, artık aramızda bir alâka kalmamıştır. (Muhakkaktır ki, zalimler için) şeytana tâbi olan kâfirler için (pek acı) elem verici (bir azap vardır) bu cümle ya şeytanın tetümme-i ifadesini bildirmektedir, veya nıüstakillen taraf-ı ilâhîden bir ibtida-i kelâm bulunmaktadır.

§ Dünyada bir çok insanlar, bir takım şeytanî vesveselere kapılmaktadırlar. Ve bir nice şeytan tabiat kimselerin dine, fazilet-i ahlâkiyeye muhalif telkinlerine kıymet vererek anları dost tutmaktadırlar. Yarın bunlardan hangi birinin başına bir belâ gelecek olsa diğerleri ondan kaçınacak, ona hiç bir yardımda bulunamıyacaktır. Bahusus ahiret âleminde bütün o gayrı meşru hareketlerin cezası görülecektir. Muğfil olanlarda, iğfale kapılanlar da çeşit çeşit ukubetlere uğrayacaklardır. Onu bunu iğfal edenler, elbette bu denaetlerinin cezasını göreceklerdir. İğfale kapılanlar da kendi kabiliyetlerini suiistimal etmiş, hayırhahane tavsiyeleri dinlememiş, âkilâne düşünmemiş oldukları cihetle mes'uliyetten asla azade olamazlar. Binaenaleyh insan daha dünyada iken güzelce düşünmelidir, bir takım muğfil kimselerin sözlerine aldanmamahdır, bütün ukalây-ı ümmet tarafından kabul edilmiş olan mukaddes bir dinin gösterdiği selâmet ve hidayet yolunu takip etmekten geri kalmanialıdır. Ebedî selâmet ve saadet ancak bu sayede temin edilir.

(23) : Evet.. Aklını, fıtreti selimesini muhafazaya çalışan (ve îman eden) Cenab-ı Hak'kı tasdik ile onun dini ilâhîsini kabul eyleyen (ve salih salih amellerde bulunan) uhdelerine düşen dinî vazifelerini ifaya çalışan (kimseler, altlarından ırmaklar akar cennetlere konulmuşlardır) yani: Muhakkak ki, onlar yarın ahiret âleminde cennetlere, muazzam nimetlere kavuşacaklardır. (Orada) ö cennetlerde (Rab'lerinin izniyle) o Mabûd-i Kerimin emriyle veya tevfik ve hidayetiyle (ebedî bir'haide kalacaklardır.) Bütün bu muvaffakiyetler mahza Cenab-ı Hak'kın bir fazıl ve ihsanıdır, (onların) o cennetlere nail olan zatların (du'aları) senaları, iltifatları (orada) o cennetlerde (selâmdır) kendileri birbirine selâm vereceği gibi melekler de onların haklarında selâmethan olurlar. Bu suretle aralarında muhabbeti diniye ve hayırhahlık vazife-i mühimmesi tecellî eder durur. İşte îmanın mükâfatı!.

*
* *

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ
أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾ تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ
بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ
مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا
بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّٰهُ
الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ ﴿٢٧﴾

-«0»-

MEALİ ÂLİSİ

(24) : Görmedin mi ki: Allah Tealâ nasıl bir temsil irâi etmiştir, bir temiz kelimeyi ki: Kökü sabit ve dalı semada olan hoş bir ağaç gibidir.

(25) : öyle bir ağaç ki -yemişlerini- Rab'binin izniyle her zaman verir ve Allah Tealâ insanlara misaller irat eder, tâ ki, düşünüp ibret alsınlar.

(26) : Habis bir kelimenin misali ise: Yerin üzerinden koparılmış nâpâk bir ağaç gibidir ki, onun için bir sebat yoktur.

(27) : Allah Tealâ müminleri dünya hayatında da, ahirette de sabit kavil ile tesbit eder ve Allah Tealâ zalimleri dalâlete düşürür ve Allah Tealâ dilediğini yapar.

***

İ Z A H

(24) : Bu mübarek âyetler, uhrevî nimetlere ebediyyen nail olacak olan mümin, mes'ut kullar ile cehennem ateşleri içinde aleddevam kalacak olan kâfir, şaki kulların hallerini tasvir eden iki misali ihtiva etmektedir. Ve ehli imâna sabit olan güzel itikatlardan dolayı daimî nimetlere nail olacaklarını

tebşir ediyor, ehli küfre de zalim kimseler oldukları için dalâlet içinde kalacaklarını ihtâr buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm Ya Muhammedi. -Aleyhisselâm- (görmedim mi ki,) bak bütün insanlar için bir uyanma vesilesi olmak üzere (Allah Tealâ nasıl bir temsil irât etmiştir.) Manevî bir kemâlin feyiz ve itilâsını ne kadar güzel bir surette tasvir buyurmaktadır. (Bir temiz kelimeyi) bir misâl ile enzar-ı dikkate vazediyor, o kelime ise kelime-i tevhitdir veya teşbih, tahmid* istiğfar, tövbe, du'a gibi güzel bir kelimedir (ki) bu mübarek kelime (kökü) yerde (sabit ve dalı semada) ulvî bir cihete yönelmiş (olan hoş) lâtif, neşvünema bulan (bir ağaç gibidir) meselâ: Pek faideli olan bir hurma ağacına benzemektedir.

(25) : O kelime-i tayyibe (öyle bir ağaç) gibidir (ki) o ağâcın (yemişle* fini) yiyilecek semerelerini (Rab'binin izniyle) Cenabı Hak'km iradesiyle, takdiriyle, (her zaman) her bir sene (verir) vücude getirir, sahibini müstefit eder. Bu ağaçtan murat, ya bir cennet ağacıdır veyahut bir hurma ağacın}dan ibarettir. Çünki hurma ağacı pek faidelidir, Onun kökü yerde sabittir, inkılâptan mahfuzdur, dalları ise yukarıya doğru yükselmektedir, havadan, ziyadan bol bol istifade etmektedir, her sene çokça meyve verir, onun meyvesi gece, gündüz kış ve yaz yiyilir, pek faideli bir gıda mahiyetinde bulunur, îşte bu, pek hoş, maddî bir nimettir. Kelime-i tevhide ve emsaline gelince o da o mübarek ağaç gibi manen kalpte sabit, pek tip, pek faideli pek ulvîdir. Onun sahibi ondan dünyada da, ahirette de müstefit olacaktır, o sayede en yüksek makamlara, cennetlere yükselecektir, ebedî saadete erecektir, (ve Allah Tealâ) bütün kâinatı ilmi ile, kudreti ile muhit olan o Halikı Kerim (insanlara) böyle güzel (misaller irad eder) Kur'an-ı Mübin'in bir kışını mübarek âyetleri bu misalleri muhtevi bulunur, işte kelime-i tayyibe hakkındaki misal de bu cümledendir. (Ta ki) o insanlar bunları (düşünüp ibret alsınlar) çünki böyle misaller, bir nice hakikatları ziyadesiyle anlamaya yardım eder. Bir takım manevî şeyler, maddî; malum şeyler ile tasvir edilmiş olur, bu sayede tam bir anlayış husule gelir, matluba vusul mümkün olur.

(26) :.(habis bir kelimenin) yani: Kelime-i küfrün, münkirane bir lâkırdının (misali ise yerin üzerinden) bütün kökleri, damarları (koparılmış nâpâk bir ağaç gibidir ki) meselâ: Ebu Cehil karpuzu denilen ve pek acı bulunan şecere-i hanzal mesabesindedir ki (onun için) o habis olan ağaç için (bir sebat yoktur) onun ne aslı ve ne de dalları varlığını muhafaza edemeyip izmihlale mahkûm bulunmaktadır. îşte küfür de, dinsizlik de böyledir, bunun bir esası yoktur, bunun için bir sebat, bir kuvvet, bir hüccet mevcut değildir. Bu sahibini zehirler, felâkete, ebedî azaba sürükler, gider.

(27) : İşte (Allah Tealâ) kelimei tayyibeyi haiz olan (müminleri) her iki âlemde de muvaffakiyetlere nail kılar, onları (dünya hayatında da, ahrette de) şeref-i îmandan mahrum bırakmaz, onları (sabit kavi ile) en kuvvetli hüccetler ile sabit olan kelime-i tayyibe ile, kelime-i şahadetle (tesbit eder)

onların hayatta iken de kabre girince de, kabirden kalkıp mahşere sevkedilinçe de lisanlarını o kelime-i tayyibe ile tenvir buyurur. îşte o kelime-i tay yibeyi iltizamın ebedî, ulvî semeresi.

Ebussuut Efendim tefsirinde vesairede yazılı olduğu üzere Resûli Ek-rem Sallâllahû aleyhi vesellem efendimizden şöyle rivayet olunmuştur. Bir mümin ölünce ruhu kabzedilir. Sonra kabre konulunca ruhu cesedine iade edilir. îki melek gelerek ona: Rab'bin kimdir?.» dinin nedir? Peygamberin kimdir?.» diye sual ederler. O mümin de der ki: «Rab'bim Allah Tealâ'dır, dinim dini islâmdır. Peygamberim de Muhammed leyhisselâtı vesselamdır.» Sema tarafından da «kulum sadıktır» diye bir nida gelir. İşte bu âyet-i kerimedeki «tesbit» bunu göstermektedir. Bütün bu muvaffakiyet, îmanın bir neticesidir, (ve Allah Tealâ zalimleri) de kelime-i habise sahiplerini de, yani: îmanı terkederek küfrü iltizam etmiş olanları da (dalâlete düşürür) onları iltizam etmiş oldukları kelime-i habiseden, fıtret-i asliyelerini tebdil ederek küfrü ihtiyar eylediklerinden dolayı da tarik-ı haktan uzak bırakmış olur. İşte bu da, kelime-i tayyibeyi bırakıp kelime-i habiseyi ihtiyar etmenin müthiş bir neticesidir. (Ve Allah Tealâ dilediğini yapar) hikmet-i ilâhîyesinin muktezası olarak ehli îmanı selâmet ve saadete kavuşturur. Ehli küfür ve nifakı da öyle felâketlere, ebedî azaplara giriftar eder. Artık her akıl sahibi bu akıbetleri düşünmeli, ona göre hareketini tanzim etmelidir.

* *

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَا
رَ الْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا
لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(28) : Allah'ın nimetini küfre tebdil edenleri ve kavimlerini helâle yurduna sevk eyleyenleri görmedin mi?

(29) : Cehenneme, oraya gireceklerdir. O ne kötü karargâh!.

(30) : Ve Allah için şerikler edindiler, onun yolundan saptırmak için, de ki: Faidelenin, sonra muhakkak ki, dönüp gideceğiniz yer ateştir.

***

İ Z A H

(28) : Bu mübarek âyetler, kâfirlerin pek çirkin evsafını, başkaları hakkında da ne kadar muzır bulunduklarını bildiriyor. O müşrikâne hareketleri ve başkalarını da idlâle çalışmış olmaları sebebiyle nihayet cehenneme atılacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resulüm!. O kâfirlerin hallerine bakmadın mı?. Onların halleri ne kadar teaccüp edilecek bir denaattir?. (Allah'ın nimetini küfre tebdil edenleri) Cenab-ı Hak'kın kendilerine verdiği nimetlere şükr edecekleri yerde o şükre bedel kâfirane bir vaziyet alanların ve bahusus hatemülenbiya hazretleri gibi ulvî bir nimetin kadrini bilmeyip onu inkâra cür'et edenlerin o alçakça hareketlerine nazar etmedin mi?. (Ve kavimlerini helak yurduna sevkeyleyenleri) kendi kâfirane sözleriyle, idlâlkârane hareketleriyle kendi cemiyetleri efradını küfür ve şirke teşvik edip duranları (görmedin mi?) elbette onların o teaccüplerihe şayan hallerine sende muttali bulunmaktasın.

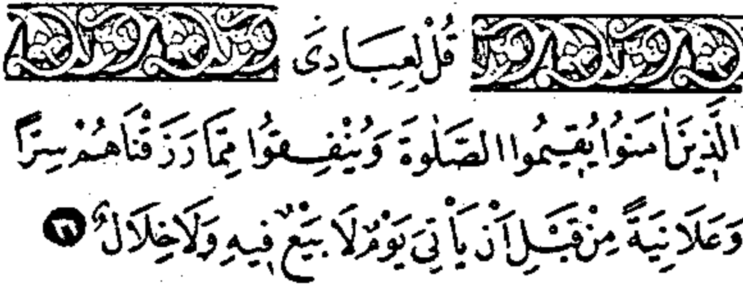
(29) : Evet.. O kâfirler, kendi kavimlerini (cehenneme) sevkederler. Onlar (oraya) o cehenneme (gireceklerdir.) Dünyada bir müddet yaşasalar da nihayet gidecekleri yer cehennemden başka değildir. Küfrün neticesi böyle ebedî bir azaba tutulmaktan ibarettir, (o) cehennem (ne kötü) bir (karargâh) djr. O kâfirler orada devam üzere muazzep olup duracaklardır.

(30) : (Ve) onlar, öyle kâfirlerdir ki, kendi bâtıl itikatlarınca (Allah için şerikler edindiler) o birliğinde şerik ve nazirden münezzeh olduğunda şüphe edilemiyecek olan Hâlik-ı Alem hazretlerine bir takım putları, yaratılmış şeyleri ortak tanıdılar, onlara mâbudiyet vasfını verip tapındılar böyle cahilane iğfalkârane bir iddi'aya, bir harekete cür'et gösterdiler (onun yolundan) o Hâlik-ı Kerimin tarik-i hidâyeti olan dini islâmdan, o din-i tevhitten kendi kavimlerini (saptırmak için) öyle idlâle, iğfale çalışıp durdular. Resûli Zişamm!. O kâfirlere (de ki:) Dünya verlığiyle bir müddet (faidelenin) «istifade ediniz, nefsanî ve şehvanî huzuzatınıza dalınız, küfran-mimette bulununuz, bu muvakkat, gayrı meşru istifade sizi müstakbel felâketten asla kurtaraimyacaktır. Çünki (sonra muhakkak ki) sizin (dönüp gideceğiniz yer, ateştir) hepiniz de ey kâfirler!. Ahirette cehennem ateşine atılacaksınız, orada ebediyen yanıp kalacaksınızdır. Ne muazzam bir tehdid-i ilâhî!. Ne müthiş bir âkıbet!. «Bu âyet-i kerime, Mekke'i Mükerreme'de bulunup Resûli Ekrem'in risaletini tasdik etmemiş olan kâfirler hakkında nazil olmuştur. Maamafih hükmi umum kâfirlere şâmildir. Bunların başlıca üç nev'İ çirkin evsafı beyan buyurulmaktadır. Birincisi: îmanı küfre tebdil etmeleridir, ikin-

cisi: Kendi kavimlerini de küfre sevkederek cehennem-e götürmeleridir. U-çüncüsü de: Bir takım mahlûkatı Cenab-ı Hak'ka şerik tanımalarıdır.

Hülâsa-i kelâm: Allah Tealâ Hazretlerinin verdiği nimetlerin kadrini bilmeyen, islâmiyete muhalif hareketlerde bulunan, başkalarını **da** terbiye-i diniyeden mahrum bırakmağa çalışan, teşvik eyliyen kimseler, dünyada ne kadar bir varlığa sahip olsalar da bu fânidir, ehemmiyetsizdir, akıbeti **pek** vahimdir, bir ebedî azab-ı ilâhîden başka değildir. Aşıl selâmet ve saadet **ise** islâmiyetle kaimdir.

***

MEALİ ÂLİSİ

(31) : iman etmiş olan kullarıma söyle, namazı kılsınlar ve kendilerini merzuk etmiş olduğumuz şeylerden gizlice ve aşikâre infakta bulunsunlar, bir günün gelmesinden evvelki, onda ne satış vardır, ne de dostluk.

***

İZAH

(31) : **Bu** âyet-i **kerime, müminlere** vazife-i **diniyyelerini ifa etmelerini emir ediyor,** daha hayatta iken malen,ve bedenen **ibadet ve taatde bulunarak istikballerini temine çalışmalarını tavsiye buyuruyor. Şöyle ki: Resulüm!. (îman etmiş) kendilerinde öyle güzide bir vasıf bulunmuş olan (kullarıma söyle) öyle** bir **şerefi** ubudiyeti haiz olanlara emret **ki, (namazı kılsınlar) uhdelerine teveccüh eden namazlan erkânına şeraitine riayetle ifaya çalışsınlar (ve kendilerini merzuk etmiş olduğumuz şeylerden) servetlerden (gizlice ve aşikâre) bir surette lâyık olan kimselere (infakta bulunsunlar) böyle bir infaka devam etsinler.** (Bir **günün gelmesinden evvelki) cidden pek büyük,**

alelâde günlere benzemiyen kıyametin zuhurundan mukaddem ki (o günde) o kıyamet zamanında (ne satış vardır) ki, dünyada iken kusur etmiş olan bir kimse, noksanını telâfi etmek için lâzım gelen şeyi alabilsin, (ne de) o günde (dostluk) vardır ki, kendisine yardım edilsin. O günde, herkes kendi derdini düşünür, dünyada iken dost olanlar, o gün birbirinden kaçınır, tabiî bir meyil ile, nefsanî bir rağbet ile birbirinin imdadına koşamazlar. Ancak dünyada iken sülehay-ı ümmetten olan muttaki zatlar arasındaki dostluk o gün de devam eder. Onlar birbirlerinden kaçınmazlar. Çünki onların dostluğu Allah'a ubudiyet ve muhabbet sebebiyle husule gelmiştir. Peygamberan-ı Zişan da Çenab-ı Hak'kın izni olunca mümin kullar hakkında şefaatte bulunacaklardır. Ve illâ kıyamet gününde beşeriyetin heyet-i umumiyesi itibariyle aralarında tab'an bir muhabbet ve sadakatten, bir teavün ve tenasurdan eser görülemez. Binaenaleyh her âkil olan insan, daha dünyada iken ihtiyatlı hareket etmelidir, namaz gibi, oruç gibi ibadetleri ifaya çalışmalıdır, zekâtını, sadakasını icabına göre alenen veya sırren vermelidir. Bu sayede ahiret hayatının korkunç günlerinden kurtulamilmesini temine çalışmalıdır. Böyle bir çalışmaya muvaffakiyet ise ancak vahdaniyet-i ilâhîyeyi tasdik kudret-i subhaniyeyi tefekkür sayesinde husule gelir.

***

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ
مَٓاءً فَاَخْرَجَ بِه۪ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ
الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِه۪ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ ﴿٣٢﴾
وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَٓائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ
وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾ وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ
لَا تُحْصُوهَا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

32) : Allah o -Hâlik-ı Azim- dir ki: Gökleri ve yeri yaratmıştır ve gökten su indirmiştir. Sonra onunla semerelerden sizin için rızk meydana çıkarmıştır ve onun emriyle denizde cereyan etmek îçin size gemileri musahhar kıldı ve size ırmaklar da musahhar kılmıştır.

(33) : Ve sizin için aleddevam deveran eden güneşi ve kameri musahhar kıldı ve sizin için geceyî ve gündüzü de musahhar kılmıştır.

(34) : Ve size istediklerinîz şeylerin hepsinden vermiştir ve eğer Allahın nimetini sayacak olsanız, sayıp bitiremezsiniz. Şüphe yok ki, insan, elbette çok zalimdir, çok nankördür.

*
* *

İ Z A H

(32) : Bu mübarek âyetler, Hâlik-ı Kâinat Hazretlerinin varlığına, ilminin ve kudretinin kemâline şahadet eden pek muazzam asarı hikmetine ve beşeriyet hakkındaki nihayetsiz nimetlerine nazarlarımızı celbetmektedir. Bazı insanların ise bu nimetlere karşı zalimane, münkirane hareketlerde bulunduklarını ihtar eylemektedir. Ve beşeriyet için saadete ve bilâkis şekavete sebep olacak esaslara işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. Bir kere Allah Teaİâ'nıri asarı kudretini ve sizin hakkınızdaki nimetlerini düşününüz. (Allah) o bütün mükevvenatın mâliki olan mâbud-i Kerim (o) Hâlik-ı Azim (dir ki) şu fevkinizdeki (gökleri) ve onlardaki yüksek, parlak ecraim (yaratmıştır.) bu, kudreti ilâhîye hakkındaki birinci nevi bir değildir, (ve) O Hâlik-ı Hakim (gökden) semadan bulutlara, bulutlardan da yer yüzüne (su indirmiştir) yağmurları yağdırmıştır. Bunlar beşeriyet için bir maye-i hayat bulunmaktadır. Bu da ikinci nevi bir delildir. (Sonra onunla) o su ile yer yüzünde husule geien (semerelerden) çeşit çeşit meyvelerden, sebzelerden veşairden (sizin için) Ey insanlar!, (rızk meydana çıkarmıştır.) siz onlar ile maişetinizi temin edersiniz. Bu da üçüncü nevi bir delildir. (Ve) o Hâlik-ı Zişan (onun emriyle) kendisinin iradesiyle (denizde cereyan etmek için size gemileri musahhar kıldı) siz o gemileri yapmaya kadir olursunuz, o gemileri istediğiniz tarafa sevkederek dünyanın muhtelif taraflarına gidersiniz denizlerden istifade edersiniz, bu da dördüncü nevî bir delildir. (Ve) O kerim rahîm olan mabudunuz (ırmakları da musahhar kılmıştır) onları dilediğiniz tarafa doğru akıtabilirsiniz, onların sularından arazinize su verirsiniz, onlardan bol bol içerek istifade edebilirsiniz. Bu da Kudretullâha ait beşinci nev'i bir delildir. Ve bunlar ne kadar büyük birer nimettir.

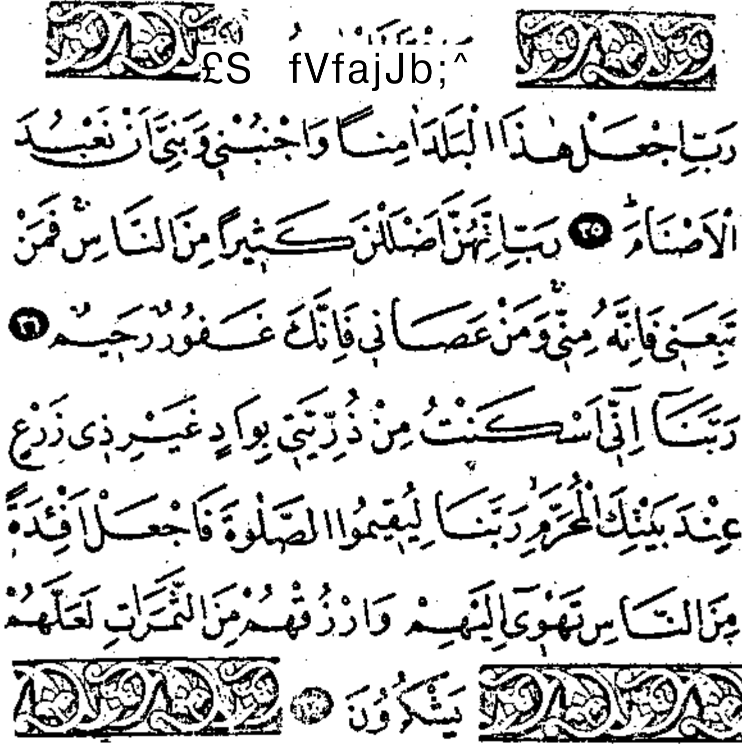
\ (33) : (Ve) o kadar kudret ve azameti tecelli edip duran Hâlik-ı Kadim hazretleri (sizin için) Ey insanlar!. Sizin yer yüzünden yaşayabilmeniz için bulundukları feleklerde (aleddevam devran eden) yaradılışlarındaki kabili-

yet ve istidat dairesinde muttarit bir âdet üzere tulü ve gurup edip duran (güneşi ve kameri musahhar kıldı) onlar kendi feleklerinde devrana devam eder, yer yüzüne ziyalarını, nurlarını neşreyler, yer yüzündeki hayat sahiplerinin yaşamalarına ve mütenevvi mahsulâtın meydana çıkmasına sebep bulunurlar. Güneşin deveranı sayesinde fusuli erbaa husule gelir, kemerin deveranı sayesinde de ayların ibtidası ve nihayeti anlaşılır. Bunlar da altıncı ve yedinci nevi birer delildir. (Ve) Cenab-ı Hak (sizin İçin) Ey insanlar!. (geceyi ve gündüzü de musahhar kılmıştır.) bunlar birbirini takibeder, yeryüzünde ziyaların, karanlıkların zuhuruna sebep olurlar. Siz de ey insanlar!. Gündüzleri çalışır, fazlı ilâhîye nail olursunuz, geceleri de istirahat ederek zevk-ı hayata kavuşmuş bulunursunuz. işte bunlar da sekizinci ve dokuzuncu nevi birer delili kudrettir.

§ Da'b; devam ve muttarit adet demektir. «Daib» de bir işten ayrılmayıp onda ittirat üzere yürüyen demektir. Güneş ile kamer de iftirak etmeksizin daim bir hal üzere hareket ettikleri için kendilerine «daibeyn» denilmiştir ki, bu hareketleri kıyamete kadar devam edecektir.

(34) : (Ve) Ey insanlar!. O Hâlik-ı Kerim, kendisinin kudretine, azametine ve âtifetine onuncu nevi bir delil olmak üzere de (size istedikleriniz şeylerjn hepsinden vermiştir.) Yani: O Hâlik-ı,Kadim, beşeriyete muhtaç oldukları ve lisanı hal ile istirhamda bulundukları şeylerin hikmet ye maslahatı muktezasi' olan her cinsinden ihsan buyurmuştur. İnsanlar bu sayede nice mütenevvi nimetlere nail bulunmaktadırlar (ve eğer) Ey insanlar!. (Allah'ın nimetini) size olan lûtfu ihsanını (sayacak olsanız sayıp bitiremezsiniz) hepsini saymaya takdir etmeye kadir olamazsınız. Bunları tafsilen değil, icmalen bile bilip tâyin edemezsiniz. İnsanın görmesi, işitmesi, her nefes alıp vermesi hakkında birer büyük nimettir. Bahusus insanların saha-i hilkate gelip îman ile mükellef olmaları, bunun mükâfatı olarak da ebedî saadete kavuşmaları ne kadar ulvî, azametini tayin beşeriyet için gayrıkabil birer nimettir. Hayfa ki, birçok insanlar, bu nimetlerden gafil bulunuyorlar, bunları kendilerine lütfen ihsan buyurmuş ve buyuracak olan mâbudı kerime lâyıkiyle arzı ubudiyette bulunmuyorlar. Artık (şüphe yok ki, insan) böyle nımetnâşinas olan herhangi bir fert (çok zalimdir) kendi nefsine zulüm etmiş, kendisini mahrumiyete mahkûm bırakmıştır ve böyle bir insan (nankördür) niami Rabbaniyyeye karşı küfranda bulunmuştur. Böyle bir insan, gafur ve rahîm olan Halikının verdiği nimetleri düşünmez, birçok nimetlere nail olduğu halde onların şükranı olmak üzere zekâtını vermez, fakirlere, zayıflara yardım etmez. Bir nice kimseler de bu nimetleri kendisine vermiş olan Hâlik-ı Kerimini inkâr eder, vazife-i ubudiyetini ifada bulunmaz, bir takım mahlûkata tapınır, nihayet ölemir, o pek fena hareketinin müthiş cezasına kavuşur..

* * *

MEALİ ÂLİSİ

(35) : Ve yâd et o zamanı kî, İbrahim demişti: YarabbÜ. Bu şehri emin kıl, ve beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak bulundur.

(36) : Ey Rabbim!. Muhakkak ki onlar nâstan bir çoklarını idlâl ettiler. İmdi her kim bana tâbi olursa şüphe yokki, o bendendir ve kim bana âsi olursa artık muhakak ki, sen çok yarlıgayıcısın, çok esirgeyicisin.

(37) : Ey Rabbimîz!. Ben zürriyetimden bazısını senin beyti muharremin yanındaki ekinsiz bir vadide iskân ettim. Ey Rabbimiz!. Namazı dosdoğru kılsınlar diye. Artık insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylederek!! ve onları mahsulâttan merzuk et. Memuldur ki, onlar şükr ederler.

İ Z A H

• (35) : Bu mübarek âyetler, İbrahim Aleyhisselâm'ın Kâbe-i Muazzama hakkındaki duasını ye putlara tapınmaktan içtinab edilmesi hususundaki niyazını bildiriyor. Putların halkı idlâl eder olduklarını yâdederek kendisine tâbi olmayanlar ile alâkası bulunmadığını gösteriyor. Zürriyetinden bâzılarını namaz gibi vazife-i ubudiyetlerini ifa için Beytullah civarında iskân etmiş olduğundan onlara bir takim zatların müteveccih olmalarini ve kendilerinin mahsulâttan merzuk olarak teşekkür etmelerini temennide bulunmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Resulüm!, (yâdet) kavmine hatırlat (o zamanı ki) o intibaha vesile olacak tarihî bir vak'a vaktini ki, o zaman Hazreti (İbrahim) Hak Tealâ'ya niyaz ederek şöyle (demişti: Yarabbü.) Ey du'alarımı kabul etmek suretiyle hakkımda âtifetini ibzal buyuran Mabudum!. (Bu şehri) bu Mekke beldesini (emin kıl)'bir cay-ı âmân eyle, ahalisini korkulardan muhafaza buyur, (ve beni ve oğullarımı) sulbi evlâdımı (putlara tapmaktan uzak bulundur) bizleri tevhit üzere, milleti islâm üzere sabit kıl. İşte Hazret-i ibrahim böyle putlardan müctenip idi. Artık ey Hazret-i îbrahime intisab iddiasında bulunan müşrik kavimler!. Sizin bu iddianız nasıl doğru olabilir?.

§ Hazret-i İbrahim, bir Peygamberi Zişan olduğu için masumdur, putlara tapmaktan müberradır. Öyle bir du'ada bulunması ise başkalarına bir nümune-i imtisal olmak içindir ve masumiyetinin bir tevfikı ilâhî eseri olduğunu itiraf içindir ve gururi nefsanîden kaçınarak Cenab-i Hak'kın siyanetine her hususta ihtiyaç bulunduğunu izhar içindir.

§ İbrahim Aleyhisselâmın duası kabul buyuruimuştur. Kendisi mâsuna olduğu gibi oğullan ve torunlarından bir kısmı da masumiyeti haiz dini ilâhîye sâlik bulunmuşlardır. Mekke-i Mükerreme'de asırlardan beri harabiyetten mahfuz kalmıştır. Ve o belde-i mübarekenîn ahalisi de emniyet içinde yaşamaktadırlar. Etrafındaki beldeler ahalisi birçok badirelere mâruz kab dıkları halde Mekke-i Mükerreme bunlara uğramamıştır. Haremi Şerif dahilindeki hayvanat bile sayd edilmeyerek emniyet içinde bulunmaktadırlar. Hattâ harem sahasında bulunan vahşi hayvanlar bile biribirine karşı munisane harekette bulunurlar. O sahaya iltica edenler de emniyet altına girmiş olurlar. Bu emniyet Mekke-i Mükerreme ile haremine nasip olmuştur, kıyamete kadar da devam edecektir.

(36) : Hazret-i İbrahim, şöyle de niyaz etmiştir ki: (Ey Rab'bim!) Ey kerim ve rahîm olan mabudum!. (Muhakkak ki, onlar) o putlar, birer aleti fesat oldukları cihetle (nâstan bir çoklarını **idlâl** ettiler) Birer sebeb-i delâlet bulundular, onları terviç edenler, onların vasıtasiyle başkalarını dalâlete düşürerek şirk içinde bıraktılar (imdi her kim) o insanlardan (bana tâbi olursa) benim davet ettiğim dini tevhidi, millet-i islâmi kabul eylerse, (şüphe yok ki, o bendendir.) Onunla ben manen bir vücut gibi bulunmuş oluruz.

aramızda öyle bir vahdeti maneviye vücude gelmiş olur. (Ve) bilâkis her (kim bana âsi olursa) benim davetimi kabul etmez, sapıklık üzere kalmaya, devam ederse (Artık muhakkak ki) keyfiyet takdiri ilâhîye muallâk bulunmuştur. Ey Kerim olan Mabudumuz!, (sen çok yarlıgayıcısın) öyle kimseleri tebdil-i fikre, tassihi itikada nail ederek geçmiş günahlarını af ve setre kâdirsin. Ve Yarabbü. Sen şüphe yok ki, (çok esirgeyicisin) kullarının haklarında merhametin pek galiptir, herhangi bir günahkâr kuluna da merhamet ederek onu selâmete erdirebilirsin. Şu kadar var ki^ küfür ve şirk üzere devam edip o hâl üzere ölenler hakkındaki, vaidi ilâhî, kafidir, onlar bu rahmeti azimeye istihkaktan kendilerini ebediyyen mahrum bırakmışlardır.

(37) : İbrahim Aleyhisselâm, Mabûd-i Keriminden temenniyatına devam ederek şöyle de niyaz etmiştir ki, (Ey Rab'bîmiz) ey benim ve zürriyetimin ve bütün halayıkın rabb-ı kerimi olan Kadim Halikımız!. (Ben zürriyetimden bazısını) mahdumum İsmail ile onun dünyaya gelecek evlâdını (senin beyti muharremin yanındaki ekinsiz bir vadide) yani Mekke-i Mükerreme sahrasında, dağlar ile çevrilmiş, aralarında seller cereyan eden çukurca bir fezada (iskân ettim) onlar, Ey Rab'bimiz!. (namazı dosdoğru kılsınlar) ö beyt-i ilâhîye müteveccihen namaz gibi en büyük şeairi diniyeden olan bir ibadeti ifaya devam etsinler (diye) onların orada ikamet etmelerini münasip gördüm. (Artık) Ey Kerim Mabudumuz!. (İnsanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyleder kıl) onlara karşı bir şevk ve muhabbet gösterir olsunlar (ve onları) orada iskân ettiğim zürriyetimi veya onları ve onlara iltihak edenleri (mahsulâttan) mütenevvi meyvelerden, hasılatı ardiyeden (merzuk et) onları refah içinde yaşat (memuldur ki, onlar şükür ederler) kendilerine bu nimetleri ihsan eden mâbûd-i Azimüşşanın emirlerine riayet eder namazlarını kılar, sair dinî merasimi de ifaya çalışır dururlar.

Hazret-i İbrahim'in Fevkalâde güzel bir üslûp ile vâki olan bu temennisi de kabule kârin olmuştur. Mekke-i Mükerreme'de yaz ve kış mütenevvi nimetler, meyveler vesaire bulunmaktadır. Bunlar bütün etraftan o belde-i mübarekeye bol bol getirilmektedir, her mevsimde muhtelif faideli gıda maddeleri bulunup durmaktadır. Artık bu nimetlerden - dolalyı ne kadar şükredilse yine azdır.

§ Malûmdur ki: İbrahim Aleyhisselânı'ın refikası Sarenin çocuğu olmuyordu. Kendisinin cariyesi «Hacer'i» Hazret-i İbrahim'e bağışladı. İbrahim Aleyhisselâm Hacer ile evlenince ondan İsmail namındaki oğlu dünyaya geldi. Sare dedi ki: Ben rica ederdim ki, Cenab-ı Hak, halilinden bana bir çocuk ihsan buyursun, bunu bana değil, cariyeme ihsan buyurdu. Ve bir kıskançlık saikasıyle olmalı ki: Bunları benden uzaklaştır» diye Hazret-i Ibrahim-e bir teklifte bulundu. İbrahim Aleyhisselâm da telâkki ettiği bir vahye göre refikası Hacer ile daha süt emer bir çocuk olan oğlu İsmail'i alıp Mekke-i Mükerre civarına götürdü, onları orada ikamet ettirdi ve onların orada rahat yaşayıp merzuk olmaları için du'a etti. Du'ası müstecab oldu, o vadi civa-

rında zemzem suyu meydana çıktı, Yemen'de bulunan Curhum kabilesi de gelip bunlara refakette bulundu, o ıssız vâdi bunlar ile imâr edilmiş oldu. ibrahim Aleyhisselâm, vakit vakit gelir, refikası Hacer'i ve mahdumu ismail'i ziyaret ederdi. Hazret-i İsmail büyüyünce İbrahim Aleyhisselâm, onunla beraber «Beyt-i Muharrem» denilen Kâbe-i Mükerreme'yi yeniden veyahut Hazret-i Adam'den beri mevcut olan o ulvî makamı tekrar imâr ederek vücude getirmiş oldu. İsmail Aleyhisselâm cürhümilerden kız.almış oniki oğlu dünyaya gelmiştir. Bunların, zürriyetleri çoğalıp her tarafa yayılmıştır. Bizim Peygamberi Zişanımız da Hazret-i ismail'in oğlu «Kızar'ın» neslindendir.

§ Kâbe-i Muazzama'ya «Beytullah» denilmesi şanına tazim içindir, orada mahza rızayı ilâhî için ibadette bulunması içindir. «Beyt-i haram» «Bayt-i Muharrem» denilmesinde de müteaddit vecihler vardır. Ezcümle bu Beyt-i şerife taarruz haramdır, bunun hakkında hürmetsizlik dînen memnudur. Bu mübarek makama insanların kanlar ile, nâpâk şeyler ile yanaşmaları haram bulunmuştur. Bu makam, tufan hâdisesinden de siyanet edilmiştir. Burasını ziyaret eden müminlere bazı helâl şeyler; muvakkaten haram kılınmıştır. Meselâ harem dairesinde sayd ve şikârda bulunamazlar, işte bu gibi sebeplerden dolayı ona o unvan verilmiştir.

§ Hazreti ismail, muhterem pederi Ibrahil Aleyhisselâm'ın şeriatı ile amel etmek üzere Yemen kabilelerine ve Amalika denilen eski bir kavime Peygamber gönderilmişti. Hazret-i ibrahim'den sonra kırk sene kadar daha yaşamış, vefatında validesi Hacer'in medfun olduğu «Hicir» mevkiindeki kabri civarına defnedilmiştir. Hicr ise Medine-i Münevvere ile «Berruşşam» arasındaki kadim bir şehrin bakiyesi olan bir kariyedir.

رَبَّنَا اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفٖى وَمَا نُعْلِنُ وَمَا
يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَٓاءِ ﴿٣٨﴾
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖى وَهَبَ لٖى عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ اِنَّ رَبّٖى
لَسَمٖيعُ الدُّعَٓاءِ ﴿٣٩﴾ رَبِّ اجْعَلْنٖى مُقٖيمَ الصَّلٰوةِ
وَمِنْ ذُرِّيَّتٖى رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَٓاءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لٖى
وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنٖينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(38) : Ey Rab'bimiz!. Şüphe yok ki, sen bizim gizlediğimizi de, açığa vurduğumuzu da bilirsin. Ve Allah Tealâ'ya ne yerde ve ne de gökte hiçbir şey gizil kalamaz.

(39) : Hamdolsun o Allaha ki, bana ihtiyarlık çağında ismaili ve Ishak'ı ihsan buyurdu. Şüphe yok ki Rab'bim, elbette du'ayı bihakkın işiticidir.

(40) : Yarabbii. Beni ve zürriyetimden olanı da namaza müdavim kıl, Ey Rab'bimiz!. Ve duamı kabul buyur..

(41) : Ey Rab'bimiz!. Hisap zuhura geleceği gün beni, anamı, babamı ve müminleri mağfiretine nail kıl.

***

İ Z A H

(38) : Bu mübarek âyetlerde Cenab-ı Hak'kın bînihaye olan ilmini, 'kudretini İbrahim Aleyhisselâm'ın yâdeder olduğunu bildiriyor.. Ve Hazret-i İbrahim'in ihtiyarlığı zamanında iki muhterem oğula nailiyetindeh dolayı Hak Tealâ'ya hamd ve senada bulunmuş olduğunu ve kendişiyle zürriyeti, ebeveyni vesair müminler hakkında mağfiret niyazında bulunarak dualarının

kabulünü istirham etmiş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazret-i İbrahim, Allah Tealâ Hazretlerinden kalben ve lisanen neler istirhamında bulunduğunu o Hâlik-ı Azim'in tamamen bilip muktezayı hikmetine göre kudreti ilâhîyesinin tecelli edeceğini itiraf için şöyle demişti:(Ey Rab'bimiz!. Şüphe yok ki, sen bizim gizlediğimizi de, açığa vurduğumuzu da bilirsin) yani: Bizim bütün hâllerimizi, maslahatlarımızı, hakkımızda hayırl? olup olmayan şeyleri de tamamen âlimsin veyahut: Kalplerimizde sakladığımız hüzün ve kederi de; ilân ettiğimiz hâl ve şanımızı da ve bahusus aileler arasında cereyan eden muameleleri, münakaşaları Yarabbü. Sen bihakkın bilmektesin. Evet.. (Ve) Şüphe yok ki, (Allah Tealâ'ya ne yerde ve ne de gökte hiçbir şey gizli kalamaz.) Değil yalnız insaniyet alemindeki ahvali, bütün ulvî ve süflî âlemlerdeki hâdisatı, mugayyebatı Cenab-ı Hak tamamiyle bilmektedir. Bu nazmı mübin, ya Hazreti ibrahim'in tetümme-i beyanatındandır veyahut Hazret-i ibrahim'in beyanatını tasdik için vuku bulan bir kelâm-ı ilâhîdir.

(39) : Yine Hazret-i İbrahim, Barigâh-ı ulûhiyete teşekkürlerini arz için buyurmuştur ki: (Hamd olsun o Allah'a ki,) bütün kemâl sıfatlarını cami olan Hâlikı Zişana ki, (bana ihtiyarlık çağında) artık evlât sahibi olabileceğime ümitvar bulunmadığım bir yaşta iken (İsmaiii ve İshak'ı itâ ve ihsan buyurdu) Rivayete nazaran İbrahim Aleyhisselâm, Hazret-i İsmail doğduğu zaman doksan dokuz yaşında imiş, Hazretti Ishak doğduğu zaman da yüz oniki veya yüz on yedi yaşında bulunuyormuş. (Şüphe yok ki, Rab'bim) bana ihsan buyuran mâliki umurum olan Hâlik-ı Alişanım (elbette duayı) kullarının recasıhı, tezarrularını (bihakkın işiticidir) muktezayı hikmetine göre kabul eder, du'alara icabette bulunur.

§ Ishak Aleyhisselâm, Hazret-i İbrahim'in ikinci oğludur. Velidesi Sare'dir. O'da ihtiyarlığı zamanında böyle bir oğula nail olmuştu. Hazret-i Ishak, daha pederi ibrahim Aleyhisselâm hayatta iken taraf-ı ilâhîden Şam ahalisine Peygamber gönderilmiştir. Filistin'de kalmış, «biri seba'» denilen yerde tevettün etmişti. Kendisinin «Iys» ve «Yakub» adında iki oğlu dünyaya gelmiştir. Bilâhara Hazret-i Yakub da nübüvvete nail olmuştur. Ishak Aleyhisselâm rivayete nazaran yüz altmış yaşında iken vefat edîp Hazret-i İbrahim'in yattığı makberede medfun bulunmuştur. Validesi Sare'de yüz yirmi yedi yaşında iken Şam'da vefat etmiştir.

(40) : Yine Hazreti İbrahim şöyle tâzarruatta bulunmuştu: (Yarabbi benî ve zürriyetimden olanı) yani: Bazılarını mümin olanlarını (namaza müdavim kıl) farize-i selâtı lâyıkiyle edaya muvaffak buyur. (Ey Rab'bimiz!, ve duamı kabul buyur) böyle namazı güzelce edaya ve putlara tapınmaktan kaçınmaya dair olan niyazimı veya ibadet ve taatımı lütfen kabule karin kıl, ey kerim, rauf olan mabûd-ı Zişanım!.

(41) : ibrahim Aleyhisselâm, şöyle de bir niyazda bulunmuştur: (Ey Rab'bimiz) Ey umurumuza mâlik, ahvalimizi müdedbir olan Halikımız!, (hesap zuhura geleceği gün) bütün mükelleflerin dünyadaki amelleri bir adalet veçhile muhasebeye tâbi tutulacağı zaman (beni) benden hasbelbeşeriye terki evlâ kabilinden olarak zuhur etmesi melhuz olan kusurumu af ve setret. Ve (anamı, babamı) da mağfiretine nail kıl. Bunlardan maksat, ya Hazreti Adem ile Havva'dır veya islâmiyeti kabul etmeleri şartiyle Hazret-i İbrahim'in babasiyle anasıdır veyahut bu du'a ebeveyni hakkındaki emrin tebeyyününden evvel vuku bulmuştur. Maamafih bazı rivayetlere göre Hazret-i ibrahim'in valdesi mümin bulunuyordu. Bunun içindir ki: (J yu U) 4i»\jfZtjae*'!) âyet kerimesinde yalnız babası zikredilmiş, ondan müteberri olduğu gösterilmiştir. (Ve) Hazret-i ibrahim, zürriyetinden olsun olmasın bütün müminler hakkında da dua ederek, (müminleri mağfiretine nail kıl) diye istirhamda bulunmuştur.

§ ibrahim Aleyhisselâmm müminler hakkındaki bu du'ası, azim bir beşareti haizdir. Çünki o, halilürrahmandır, onun du'aları indi ilâhîde müstecaptır. Artık biz de Hâlik-ı Kerim Hazretlerinden niyaz ederiz ki: abâ ve ecdadımızla, evlâd-u ahfadımızla beraber mağfiret-i ilâhîyeye nail olalım. «Hazret-i ibrahim için bakara suresinin (124, 125, 126, 127) inci âyetlerinin izahına da müracaat!.

* * *

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ
لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُؤُسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ
إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾ وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ
الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ
نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ
مِنْ زَوَالٍ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ
لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾

-«o»-

MEÂÜ ÂLİSİ

(42) : Ve Allah Tealâ'yı zalimlerin yapar oldukları şeylerden gâfil sanma. Onları kendisinde gözlerin yerlerinde karar edemiyeceği bir gün için tehir eder.

(43) : -Öyle ki- başlarını yukarıya dikerek koşarlar. Gözleri kendilerine dönüp bakamaz ve yürekleri işe bomboş hava kesilmiş bulunur.

(44) : Ve nâsı korkut, o azabın kendilerin geleceği bir gün ile ki, o zalim olanlar diyeceklerdir ki; Ey Rab'bimizL Bizi bir yakın vakite kadar tehir et, senin davetine icabet edelim, ve Peygamberlere tâbi olalım. -Onlara denilecektir ki- «sizin için bir zeval yoktur» diye siz evvelce yemin etmiş değil mi idiniz?.

(45) : Halbuki, siz nefislerine zulmetmiş olanların yurtlarında ikamet etmiş ve onlara neler yapmış olduğumuz sizin için apaçık belli olmuş idi ve sizin için misaller de beyan etmiştik.

İ Z A H

(42) : Bu mübarek âyetler, Cenab-ı Hâk'km bütün zalimane halleri bildiğini ve zalimlerin akıbeti en müthiş, hayretâver bir günde muazzep olacaklarını ihtar ediyor. Ve Resûli Ekrem'in bu müthiş gün ile nâsı korkutmaya memur olduğunu ve o günde zalimlerin nasıl vahi bir temennide bulunacaklarını ve bu temennilerinin nasıl reddedileceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hak Tealâ Hazretleri Peygamberi Zişanma tesliyet ve zalimleri tehdid için buyuruyor ki, (Ve Allah Tealâ'yı zalimlerin) kâfirlerin, hak ve hakikate tecavüz edenlerin (yapar oldukları şeylerden) gayrı meşru muamelelerden, münkirane, zalimane hareketlerden (gafil sanma) Cenab-ı Hak onların bütün işlediklerine tamamen âlimdir, onları derhal lâyık oldukları azaba kavuşturmaması bir muktezayı hikmettir. (Onları) onların, azaplarını (gözlerin yerlerinde karar edemiyeceği) görülecek hailelerden, müthiş mandaralardan dolayı gözlerin yukarıya dikilerek açık kalacağı, göz kapaklarının hareket edemiyeceği (birgün için tehir eder) o günde artık lâyık oldukları azaba kavuşmuş olurlar.

§ Gaflet, bir halet-i ruhiyedir ki, insanı umurun hakikatlarına vukuftan, men eder ve diğer bir bakımdan da gaflet, tahaffuzun ve teyakkuzun azlığından dolayı, insana arız olan bir sehv ve hatâdır. Böyle bir keyfiyet ise Hak'kı ilâhîde muhaldir, böyle bir gafletten Cenab-ı Hak'kın münezzeh olduğu ise Resûli Ekrem'ce katiyen malumdur. Binaenaleyh böyle «gafil sanma» diye emir edilmesi, zalimler hakkında bir vad'dir, mazlumlar hakkında da bir tesellidir, zalimlerden intikam alınacağını ilândır. Ve böyle bir emir, zahiren Hazret-i Peygambere müteveccih ise de hakikati halde efradı ümmete müteveccihtir, ta ki uyanık bulunsunlar. t

(43) : O zalimlerin azabı tehir edilir (öyle) müthiş bir güne (ki) o günde zalimler (başlarını yukarıya dikerek) gözlerini sema tarafına çevirip biribirine bakamıyarak (koşarlar) çağırıldıkları tarafa bir havf ve haşyet ile, bir zillet ve meskenet ile alelacele varmaya çalışırlar (gözleri kendilerine dönüp bakamaz) gözleri bir dehşete yukarıya müteveccih olarak apaçık bir halde kalır, göz kapakları kendilerine bakabilmek için harekette bulunamaz (ve yürekleri ise bomboş hava kesilmiş olur) yani: Kalpleri pek ziyade hayret ve dehşetten dolayı akıldan, fehimden hâli, âdeta bomboş bir hava kesilmiş gibi bir halde kalmış olur.

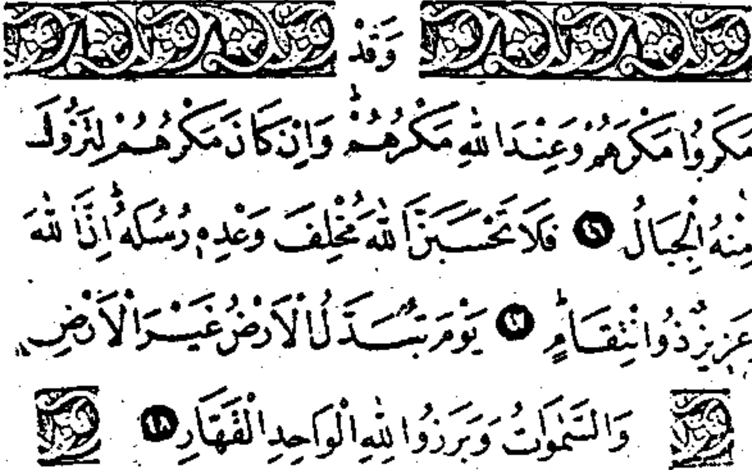
§ Muhtî, davet edene sür'atle koşan demektir. Zelil, sakin, hatı mânasına gelir. Cem'i «muhtin» dir. *<Mukm» da başını yukarıya kaldıran demektir. Başkasına iltifat etmeksizin önünde olan bir şeye gözü bakıp duran manâsında müstağmeldir. Cem'i: Mukniin» dir. «İkna» da başını yukarı kaldırmak demektir.

(44) : Artık Resulüm!. O zalimler, o müthiş günü düşünsünler[1].. (Ve) sen de (nâsı) o gibi zalimleri, kâfirleri veya bilcümle beşeriyeti (korkut) o günün müthiş neticesini kendilerine ihtar et (o azabın kendilerine geleceği bir gün ile ki) o pek korkunç olduğu bildirilen kıyamet günü ile ki: (O zalim olanlar) o gün (diyeceklerdir ki: Ey Rab'bimizL Bizi bir yakın güne kadar iehir et) bizi az bir müddet için dünyaya iade buyur (senin davetine icabet edelim) seni tevhit ve takdis ederek kötü hareketlerimizi, yanlış inançlarımızı terkeyleyelim (ve Peygamberlere tâbi olalım) onların davet ettikleri şeylere icabette bulunalım. O zalimlerin bu temennileri red ve kendilerine tevbih için denilecektir ki: (sizin için bir zeval yoktur diye siz evvelce) daha dünyada iken (yemin etmiş değil mi idiniz?.) yani: Siz katiyyen iddia ediyordunuz'ki: Dünyada muttasıl nefsani zevklerinize nail olacaksınız, sizin için bir baas, bir neşir, başka bir âleme intikâl vuku bulmayacaktır, hayat, yalnız bu dünya hayatından ibarettir. Artık ne kadar cahilane, zalimane hareketlerde bulunmuş olduğunuzu şimdi anladınız değil mi?. Size o kadar cehalet yakışır mı idi?.

(45) : Taraf-ı ilâhîden o zalimlere daha ziyade tevbih için şöyle buyuruluyor: (Halbuki siz) ey zalimler!, kâfirler!, daha dünyada iken sizden evvel (nefislerine zulüm etmiş olanların yurtlarında ikamet etmiş) idiniz. Onların tarihi hâllerini, başlarına gelmiş olan fecî felâketleri anlamış idiniz. (Ve onlara neler yapmış olduğumuz) onları o çirkin amellerinden dolayı nasıl helake, ukubetlere uğratmış olduğumuz eserleri müşahade ile, tarihi haberlerin tevatürü ile (sizin için apaçık belli olmuştu) bunlardan birer ibret dersi almalı değil mi idiniz?, (ve) bahusus (sizin için misaller de beyan etmiştik) semavî kitaplarda ve Peygamberlerin lisanları vasıtasiyle bir nice kavim-

lerin zulümleri, küfürleri yüzünden ne gibi vahim akibetlere uğratılmış oldukları bildirilmiş, müteaddit, ibretâmiz misaller gösterilmiştir. Ne için onlardan istifade ederek uyanmadınız, fena hareketlerinizi terketmediniz, fırsatı elden çıkarmış oldunuz?. Artık sizin için dünyaya iade ile telâfi-i mâfata imkân mevzu bahs olamaz. O misaller, Cenab-ı Hak'kın dilediği kimseleri, kendi kötü amelleri sebebiyle dünyada da ahrette de muazzep edeceğine pek açık birer delil bulunmuştur. Elverir ki, onlardan bir intibah dersi alınsın.

***

MEALİ ÂLİSİ

(46) : Ve muhakkak ki, -onlar- hileleriyle hilede bulundular ve onların hilesi, Allah katında -malûm-dur. Ve onların hilesi, ondan dağlar, zail olacak bir -kuvvetde- değildir.

(47) : Artık Allah Tealâ'yı Peygamberlerine olan va'dinde hulf edici sanma. Şüphe yok ki, Allah Tealâ azizdir, intikam sahibidir.

(48) : O günde ki, bu yer başka bir yere tebeddül eder, göklerde. Ve vahit, kahhar olan Allah Tealâ'nın huzuruna çıkmış olurlar.

***

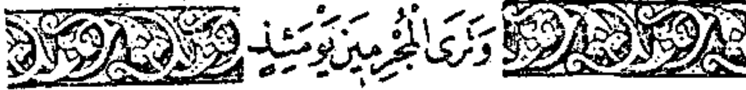
İ Z A H

(46) : Bu mübarek âyetler, o bir takım zalimlerin, kâfirlerin ne kadar hilelere, desiselere cür'et etmiş oldukları ve nihayet intikam-ı ilâhîye uğrayacaklarım bildiriyor. Vahdaniyetle, kahhariyetle müttasif olan Halikı Azimin va'dinde hâşa hulf etmiyeceğini ve o müthiş intikamın nasıl bir azim bir tebeddülat gününde vücude geleceğini şöylece beyân buyurmaktadır, (ve muhakkak ki,) onlar, o eski zalimlerin yurtlarında sakin olan sonraki zalimler, kâfirler (hileleriyle hilede bulundular) Cenabı Hak'kın Peygamberlerine saldırdılar, dini ilâhîyi bozmak için nice desiselere başvurdular, (ve onların hilesi, Allah katındadır) yani: îndallâh malûmdur, yazılmıştır, elbette onları bu hileleri sebebiyle pek büyük bir mücazata uğratacaktır. (Ve onların) o zalimlerin (hilesi) onların dini ilâhî aleyhine yapmak istedikleri desiseleri, suikastleri haddizatında ehemmiyetsizdir, o hile (ondan) kendisinin tesiriyle (dağlar zail olacak) bir kuvvette, cesamette (değildir) binaenaleyh o hile ile dağ gibi maddî bir yerinden kımıldanamıyacağı, gibi din gibi manevî, pek ulvî bir varlık da zevale yüz tutmuş olmayacaktır.

Diğer bir kıraate nazaran bu nazm-ı celilin meali şöyledir: Şüphe yok ki, onların hilesi öyle kuvvetlidir ki, ondan dağlar bile yerlerinden gidiverir, Fakat buna rağmen yine onlar makhur olacaklardır, hileleri tesirsiz kalacaktır. Dinî ilâhî devam edip duracaktır. Bu husustaki va'di ilâhî elbetteki, tahakkuk edecektir.

(47) : Ey Resûli Zişan!. Yani Ey onun muhterem ümmeti!. (Artık Allah Teal.â'y» Peygamberlerine olan va'dinde) o Peygamberlerine nusretbahş olacağına, dini ilâhîsini izhar ve ilâ buyuracağına ve o zalimleri, münkirleri nihayet kahredeceğine dair olan tebşirinde (hulf edici sanma) o Hâlik-ı Kerim, va'dinde asla hulf etmez. Elbette ki, Peygamberlerine olan va'd-i ilâhîsi bir gün zuhura gelecektir. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ Azizdir) her şeye galiptir, kudreti her şeyi vücude getirmeğe maaziyadetin kâfidir ve (intikam sahibidir) kendisine âsi olan, Peygamberlerine inanmayan, mukaddesata suikastte bulunan zalimlerden intikam alacaktır. Bu, o Hâlik-ı Âzimin kudret ve azameti hikmet-i subhaniyesi muktezasıdır. Artık o münkirler, bu müthiş âkibete muntazır olsunlar.

(48) : Evet.. Hak Tealânın intikamı zalimleri tamamen yakalıyacaktır.. (o günde ki) o kıyamet zamanındaki, (bu yer) bu küre-i arziye (başka bir yere) diğer bir şekil ve surete (tebeddül eder) Cenab-ı Hak'kın bildiği başka bir mahiyet almış olur (göklerde) öylece tebeddül eder. Onun da mahiyeti değişir. Velhasıl: Bütün bu âlemi nâsüt, kıyamet gününde zaten veya sıfaten tebeddüe edecek, başka bir mahiyet alacaktır. Onun tafsilâtını ilmî ilâhîye havale ederiz, tşte öyle bir günde herkes, yeniden hayat bulacak, dünyadaki amellerinin mükâfatına veya mücazatına kavuşacaktır.

مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ
وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ إِنَّ اللَّهَ
سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هَٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا
أَنَّمَا هُوَ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(49) : Ve o günde günahkârları bukağılara vurulmuş bir halde görürsün.

(50) : Onların gömlekleri katrandandır ve onların yüzlerini ateş kaplayacaktır.

(51) : Allah Tealâ, her kimseyi kazandığı ile cezalandırmak için -böyle yapacaktır. Şüphe yok ki Allah Tealâ'nın hisabı pek süratlidir.

(52, : İşte bu, nâsa kâfi bir tebliğdir. Hem bununla korkutulmuş olsunlar ve hem de onun muhakkak bir tek ilâh olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri de güzelce düşünsünler.

İ Z A H

(49) : Bu mübarek âyetler, kıyamet gününde günahkârların ne kadar korkunç bir vaziyette bulunacaklarını ve herkesin dünyadaki amellerine göre mükâfat ve mücazata kavuşacağını ihtar ediyor. Kur'anı Azim'iane kadar kâfi ve ulvî bir mevize-i ilâhîye olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. (Ve) sen (o günde) o kıyamet zamanında, bütün nâsm muhasebeye sevkedileceği bir vakitte (günahkârları) küfür ve isyan ile ölmüş olanları, yeniden hayat bularak (bukağılara vurulmuş) kayıtlar ile bağlanmış (bir halde görürsün) onlar boyunlarına zincirler bağlanmış esirler gibi zelilâne bir surette bulunacaklardır. Evet.. Deniliyor ki: Dünyada iken bâtıl

akidelere, süflî melekelere, zulmanî ruhlara sahip olan kimseler arasında şevaket ve dalâlet bakımından bir mücaneset ve müşabihet verdir. Bu itibar ile bunlar biribirine birer zinciri felâket ile bağlıdırlar. Artık bunlar kıyamette de biribirine maddeten veya manen merbut bir halde cehenneme sevkedileceklerdir. Ne büyük bir felâket!.

(50) : (Onların) öyle muazzep olacak münkirlerin (gömlekleri katrandandır) vücutlerini fevkalâde yakıp yandıracak ateşin bir mayi kaplayacaktır. Bunun şiddeti hararetiyle, habis kokusu ile muazzep olacaklardır. (Ve onların) o cehenneme atılacak kâfirlerin (yüzlerini ateş kaplayacaktır) onların cesetlerini yakıp duran ateş, onların yüzlerine de yükselecek, kendilerini her veçhile kuşatacaktır.

(51) : (Allah Tealâ) kıyamet gününde (her kimseyi) herbir mükellef kulunu dünyada iken (kazandığı ile) mütenevvi küfr ve masiyet sebebiyle (cezalandırmak için) kendilerini lâyık oldukları ukubetlere kavuşturmak için (böyle yapacaktır.) Onları böyle mahşere sevkedecek kendilerini ateşin halkalarla bağlanılmış bir halde cehenneme atacaktır. (Şüphe yok kî, Allah Tealâ seriülhisaptır) onun mahşerdeki muhasebesi pek sür'atle yapılacaktır.

(52) : (İşte bu) Kur'an-ı Mübinin beyanatı, bildirdiği hakikatlar, irat buyurduğu hüccetler, ibreti efsa hâdiseler, (nâsa kâfi bir tebliğdir.) pek mükemmel bir mevizedir, bir azim tefekkür ve tezekkür vesilesidir. Ta ki, (hem bununla) bu beyan olunan mevize ile, bunun haber verdiği müthiş serencam ile insanlar (korkutulmuş olsunlar) öyle ateşin bir âkibeti düşünerek titresinler, dinî vazifelerine muhalif hareketlerde bulunmasınlar (ve hem de) o tebliğ edilen mevizelerdeki hüccetleri, vahdaniyet-i ilâhîye hakkındaki delilleri güzelce tefekkür ederek (onun) o Hâlik-ı Azimin (bir tek ilâh olduğunu bilsinler) yanlış düşüncelerin esiri olarak küfür ve isyan içinde yaşamasınlar. (Ve akıl sahipleri de) saffeti kalbe, sıhhati fehme sahip olan zatlar da (güzelce düşünsünler) bu ulvî mevizeden bihakkın müstefit olsunlar, hayatlarını güzelce tanzim ederek istikballerini temin etmiş bulunsunlar. İşte bu mevize-i ilâhîye böyle başlıca üç nevi muazzam gayeye müteveccihtir. Evet.. Şüphe yok ki, Kur'an-ı Mübinin bütün beyanatı, birer dersi hikmettir, akaide, ibadetlere, ahlâka, içtimaî muamelelere, tarihî vak'alara dair verdiği malûmat, birer hakikattir, mütefekkir kimselerin ruhlarını yükseltir, kalplerini aydınlatır, hakikî istikballerini temin edecek birer meş'aleyi hidayettir, tşte sure-i ibrahim'deki âyet-i celile de böyle ulvî bir mahiyette olduğu gibi onu takibeden sure-i Hicr de öyle pek kutsî, fiyuzat karin bir mevize-i subhaniyeden ibaret bulunmaktadır. Hak Tealâ Hazretleri bizleri bu lâhutî nurlardan bihakkın müstefit buyursun. Amin.

*
* *

MİCK SURE-İ CELİLESİ

Bu mübarek Sure, Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştur. Doksan dokuz âyetten müteşekkildir. Akaide, ahlâka, asarı kudrete, ins ve cinsin hilkatine, tarihi ve bilhassa İbrahim, Lût, Şuayp, Salih Aleyhisselâmın menakibine dair beyanatı muhtevi bulunmaktadır. Hicr, denilen ülkenin münkir ahalisinin başına gelen azab-ı ilâhîyi bildirmekte olduğu için kendisine böyle «Suretülhicr» ünvanı verilmiştir.

Hicr denilen yer, Ceziretülarab'ın garbi şimalî tarafında Medine-i Münevvere ile Berrüşşam arasında eski bir şehrin bakiyesi olan bir karyedir. Burası, Semut kavminin sakin bulunmuş oldukları bir vadiden ibarettir. Etrafında Semut kavminin âsârı görülmektedir. Kâbe-i Muazzamanın şimali tarafında Hatim denilen yere «Hicrülkâbe» denildiği gibi ayın etrafında daireye de «Hicrülkamer» denilir. Hicr kelimesi, men ve haram ve bir kimsenin tahtı himayesinde bulunmak mânalarını müfittir. Bu sure-i celiledeki âyetlerde beşeriyeti bir takım fenalıklardan men ettiği ve onları ikaz ederek himayede bulunmak istediği için kendisine bu bakımdan da böyle «Suretülhicr» denilmiş olması melhuzdur.

***

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ ① رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا

لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ② ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ

فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ③

-«o»-

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Elif, Lâm Ra: Bunlar kitabın ve Kur'an-ı Mübin'in âyetleridir.

(2) : O kâfir olanlar, çok kere arzu edeceklerdir ki, kâşiki müslüman olmuş olsaydılar.

(3) : Onları bırak, yesinler ve faidelensinler ve onları arzuları oyalayadursun. Artık yakında bileceklerdir.

***

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, kendilerinin bir mükemmel kitabın, bir Kur'anı Mübin'in âyetleri olduğunu bildiriyor, küfür ile öleceklerin müslüman bulunmamış olduklarından dolayı ne kadar nedametlerde bulunacaklarına işaret ediyor, öyle münkirlere dünya nimetlerine nail olsalar da nihayet ne kadar felâketlere uğrayacaklarını anlıyacaklarını ihtar buyuruyor. Şöyle ki: (Elif, Lâm, Ra) bu mübarek lâfızlar nıüteşabihattandır. Mânaları ilmî ilâhîye muhavveldir. Sure-i Bakara ile, Sure-i Yunus'un ilk âyetlerine müracaat!. Maamafih bazı zatlara göre: Elif; insana, Lâm, leyakete, Ra; da rahmeti ilâhîyeye işarettir. Buna göre şu mealde bulunmuş olurlar: Ey Cenab-ı Hak' km rahmetine nail olan kâmil insan!. (Bunlar) Bu sure-i celiledeki âyetler, (kitabın) malûm olan muazzam kitab-ı ilâhînin, semayı izzetinden nazil olan (ve) nice ilâhî hükümleri, nice hikmetleri ve hak ile bâtılın aralarını ayıran âyetleri muhtevi bulunan (Kur'anı mübin'in âyetleridir) artık o âyetlerin ne kadar faideli olduğunu, onların ne kadar güzelce telâkki ve kabul edilmesi lüzumunu vaktiyle düşünmelidir. Aksi takdirde nedamet faide vermez.

(2) : (Ö kâfir olanlar) bu gibi ilâhî âyetleri dinlemeyip küfürlerinde İsrar etmiş bulunanlar, öldükleri zaman veya kıyamet gününde kendi fecî halleriyle, müslümanlarm nail olacakları saadetleri anlayıp görünce (çok kere arzu edeceklerdir ki) beyhude yere temennilerde bulunacaklardır ki, (kâşiki müslüman olmuş olaydılar) da kendileri de müslümanlar gibi nimetlere, saadetlere nail, azab-ı uhrevîden emin bulunsalar idi. Heyhat ki, artık geçmiş, bu temennileri de kendileri için ayrıca bir azap vesilesi bulunmuş olacaktır.

(3) : Ey Resûli Zişan!. (Onları) öyle küfürlerinde İsrar edip duranları, senin hayırhahane, tebligatını kabulden kaçınanları (bırak) onlar nasihat kabul edecek kimseler değildirler, onların hallerine bakıp üzülme. Onlar dünya varlığına güvenip duruyorlar, varsın (yesinler) içsinler, hayvani zevklerini tatmine çalışsınlar (ve) dünyadaki varlıklariyle, şehvanî arzularını yerine getirerek mütelezziz olmalariyle (faidelensinler) böyle muvakkat bir varlıkla mağrur olsunlar (ve onları arzuları oyalaya dursun) onlar dünyada

asırlarca yaşıyacaklar imiş gibi, mütemadiyen zevk ve sefa içinde vakit geçireceklermiş gibi vahi ümitlere kapılmış bulunsunlar (artık yakında bilecek-lerdir) başlarına/ne gibi felâketlerin geleceğini anlayacaklardır, o münkirane hareketlerinin vahim âkibetine kavuşacaklardır. Ne müthiş bir tehdidi ilâhî..

Bu âyet-i kerime delâlet ediyor ki: insan dünyada iken ahret hayatını temine çalışmalıdır, bütün nefsanî zevkleri tatmine çalışarak öyle gafilâne yaşamamalıdır. Bütün maddî varlıklara düşkünlük, mütemadiyen dünyevî arzulara kapılmak ahlâk-ı islâmiyeye muhaliftir. Nitekim bir hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur: (j* VU^Uj ,JWj<~-'_Al j ^ I O y ^ . ,ol «j.l rjr.) yani: Adem oğlu ihtiyarlar ve kendisinde iki şey gençleşmiş olur, o da mala haris olmak ve uzunca ümiddir. «Tefsiri Kebir»

Velhasıl: Akil, hakikî istikbalini mütefekkir olan bir insan, bu dünyada öyleharisane yaşamamalıdır. Meşru surette servet sahibi olunca buna şükür etmelidir, ve ahiret hayatından gaflet üzere bulunmamalıdır, tarihi âlemden ibret almalıdır.

***

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ
أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ
لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾

—«o»—

MEALİ ÂLİSİ

(4) : Ve hiçbir ülkeyi helak etmedik ki, illâ onun için malûm bir kitap vardır.

(5) : Hiçbir ümmet ecelšni ne geçebilir ve ne de geciktirebilirler.

(6) : Ve dediler ki: Ey üzerine kitap indirilmiş olan -Zat!- Şüphe yok sen elhette bir mecnunsun.

(7) : Eğer sen sadıklardan isen bize melekleri getirmeli değil misin?.

İ Z A H

(4) : Bu mübarek âyetler, beşeriyet için birer nümune-i ibret olan eski kavimlerin muayyen vakitlerde helâk olmuş olduklarını bildiriyor, onların bu helâke istihkaklarının sebebine işaret buyuruyor. Asr-ı saadetteki münkirlerin Resûli Ekrem'e karşı olan bîedebane lâkırdılarını ve kendilerine meleklerin getirilmesini istemiş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Münkirler, hemen azaba uğramadıkları için aledevam selâmet için yaşıyacaklarını sanmasınlar (ve hiçbir ülkeyi) bir memleket ahalisini (helâk etmedik ki, illâ onun için) o ahali için (malûm bir kitap vardır) indallâh mukadder bir ecel, bir müddeti hayat, lâvh-i mahfuzda yazılmış bulunmaktadır. Binaenaleyh şimdiki münkir kavimlerde kendileri için mukadder olan zaman gelince lâyık oldukları âkibete kavuşmuş olacaklardır.

(5) : Evet.. Şüphe yok ki (hiçbir ümmet) ne helak olmuş kavimlerden ve ne de başkalarından bir cemaat, kendisi için mukadder olan (ecelini) lâvh-ı mahfuzda yazılı olan müddet-i hayatını (ne geçebilir) ne o müddetten mukaddem ölebilir (ve ne de) o müddeti (geciktirebilirler) ömürlerini bir dakika bile uzatmaya kadir olamazlar. Bu onlar için asla kâbil değildir. Mahlûkatın bunlardan tamamen âciz bulunduklarını bilmeli değil midirler?.

(6) : Hayfa ki: Münkirler, bu hakikati düşünmüyorlar, kendilerini irşat için lütfen indirilmiş olan kitab-ı ilâhîyi inkâr ettikleri gibi kendisine o kitabı mübin indirilmiş olan zatı da, o Peygamberi Ahşanı da inkâr ettiler (ve dediler ki: Ey üzerine kitap indirilmiş olan) yani: Ey böyle bir iddiada, bir zumda bulunan zat!. Bu nasıl olabilir?. Böyle bir hârikanın zuhuruna imkân var mıdır?. O halde (Şüphe yok ki, sen mecnunsun) böyle bir iddiada bulunuyorsun.

(7) : Ve o münkirler, dediler ki: Ey kendisine kitap indirildiğini iddia eden Hazreti Muhammedi. (Eğer sen sadıklardan isen) öyle risalet ve nuzuli kitap iddianda doğru söyler bir zat isen (bize melekleri getirmeli değil misin?.) ki, senin hakkında şahadet ediversinler, senin risaletini tasdik eylesinler. İşte bu münkirler!. Güzelce düşünmeden mahrum câhiller, kendi selâhiyetleri fevkinde bir teklifte bulunuyorlar, Resûli Ekrem ile istihzada bulunmak istiyorlardı, melekleri görmeğe kabiliyetleri olmadığını takdir edemiyorlardı, başlarına gelecek bir azabı ilâhînin dehşetini hiç akıllarına getirmiyorlardı.

مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوٓا اِذًا مُنْظَرٖينَ ۝٨ اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا

الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ۝٩

MEALİ ÂLİSİ

(8) : Biz melekleri ancak hak ile indiririz ve o zaman -münkirlerin- kendilerine bir mühlet verilmiş olmazlar.

(?) : Şüphe yok ki, o Kur'an-ı biz indirdik biz. Ve muhakkak ki, onun için muhafız olanlar da bizleriz.

***

İ Z A H

(8) : Bu mübarek âyetler, münkirlere cevap veriyor, meleklerin indirileceği zaman o münkirlere bir mühlet verilmeyip hepsinin helak olacağını ihtar buyuruyor. Ve onların inkâr ettikleri Kur'an-ı Azimin Taraf-ı ilâhîden indirilmiş olup daima hıfzı ilâhîde bulunacağını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey münkirler!. Siz meleklerin indirilmesini istiyorsunuz, siz şunu bilmelisiniz ki: (biz melekleri ancak hak ile indiririz) yani: Ben Hâlik-i Azimüşşan, melekleri yer yüzüne bir hikmet ve maslahat için indiririm, onları vahyi ilâhîyi tebliğe memur ederim ve onları bazı kavimleri helak için gönderirim. Ey Münkirler!. Sizin melekleri görmeniz ise bir hikmet ve maslahatı mutazammm değildir, onları gördüğünüz zamandaki îmanınız, Resûlullahı tasdikiniz, bir ıztırar neticesi olacağı için makbul olamaz, (ve o zaman) o meleklerin gelip göründükleri vakit, münkirlerin (kendilerine bir mühlet verilmiş olmaz) artık teklif kalkmış münkirlerin başlarına felâket gelip çökmüş bulunur. Halbuki, o münkirlerin hemen muazzep olmayıp azaplarının ahrete tehir edilmiş olması bir hikmete müstenittir. Onların zürriyetlerinden mümin olanlar dünyaya gelebilecektir ve kendileri o inkârlarında devam edip durunca uhrevî azapları daha ziyade olacaktır.

(9) : Ey münkirler!. Siz Kur'anı Mübin'in bir kitab-ı ilâhî olduğunu mu inkâr ediyorsunuz?. (Şüphe yok ki) o bir kitab-ı ilâhîdir (o Kur'an-ı biz indirdik) biz onu Cebrili Emin vasıtasiyle Resulüm Hazreti Muhammed'e inzal ettik (ve muhakkak ki, onun için) o kutsî kitab için (muhafız olanlar da bizleriz) yani: Ben Hâlik-ı Azimmüşşan, azamet ve kudretimle o kitab-ı mukaddesi tebdil ve tahriften, ziyade ve noksandan muhafaza edeceğim, hiç

bir mahlûk onu tebdile ve tenkise kâdir olamıyacaktır. «İşte Kur'anı Kerimin bu beyanı da onun muazzam bir mucize olduğuna pek parlak bir delildir ki, tamamen tahakkuk etmiştir. Evet.. Aradan bin üçyüz seksen iki seneden ziyade bir zaman geçmiş olduğu halde Kur'an-ı Azimin bir âyeti, bir kelimesi tebdile uğramaksızın bütün mevcudiyeti tamamen mahfuz bulunmuştur. Bu meziyet ise Kur'an-ı Mübin'e mahsustur. Sair Peygamberlere verilmiş olan kitaplar, mururi zaman ile birçok tebeddülata uğramıştır. Vaktiyle Rebbaniyyun, ahbar vesaire denilen zümreler, birer şahsî menfaat ve adavet saikasiyle o semavî kitaplar hakkında ihtilâfa düşmüşler, bu yüzden bu kitaplar namına birbirine menafi, müteaddit nüshalar vücude getirilmiş, bunların asıiları gaip olup gitmiştir. Kur'an-ı Kerim ise bütün müslüman âleminin müşterek, tebaddûlâttan tamamen mahfuz bir kitabı mukaddesi bulunmaktadır. Bütün âyetleri müslümanların hafızalarını tenvir, lisanlarını tezyin edip durmaktadır. Bu mübarek âyetlerin yerine hiçbir tercüme, bir meal ve bir tefsir kaim olamaz. Bu âyetlerin belâgatini, ulviyyetini hiçbir eser haiz bulunamaz. Bütün Kuranı Zişamn âyetleri, sureleri zamanı nebeviden beri mükemmel bir surette yazılmış, mushaf halinde cem edilmiş, aynı surette bütün âfaka intişar etmiştir. Kur'an-ı Azimin nice düşmanları olduğu halde onun bir kelimesi bile tebdile uğratılmaksızın böyle asırlardan beri mahfuz kalması, muazzam bir hârika, bir mucize eseridir. Artık bütün müslümanların bunu böyle güzelce bilip Cenab-ı Hak'ka hamd ve şükür etmeleri, uhdelerine düşen en mühim bir vazifedir!

* * *

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا
مِنْ قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ
إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١١﴾ كَذَٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٢﴾ ﴿١٣﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا
عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوا
إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(10) : Ve andolsun ki, senden evvelki kavimler arasında da -Peygamberler- göndermiştik.

(11) : Ve onlara bir Peygamber gelmezdi ki, illâ onunla istihzada bulunur olmuşlardı.

(12) : işte böylece onu -o istihzayı- günahkâr olanların kalplerine sokarız.

(13) : Onlar buna, -Bu Kur'an'a- inanmazlar. Haibuki, evvelkilerin sünneti -başlarına gelen felâketler- gelip geçmiştir.

(14) : Ve eğer onların üzerine gökten bir kapı açsak da oradan yukarıya çıkacak olsalar.

(15) : Elbette diyeceklerdir ki; Muhakkak gözlerimiz döndürülmüştür, belki de biz büyülenmiş bir cemaatiz.

***

İ Z A H -

(10) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem efendimize tesliyetbahş olmaktadır, eski kavimlerin de Peygamberlerini inkâr ve onlar ile istihzaya cüret etmiş olduklarını bildiriyor. Sonraki mücrimlerin de eski kavimlerin malûm olan felâketlerinden bir intibah dersi almayıp kendilerine ne kadar mucizeler gösterilecek olsa da yine inkârlarında devam ederek kendilerinin büyülenmiş olduklarını iddia edeceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Nebiyyi Zişan!. Sen müteselli ol, kavminin münkirane hallerinden dolayı üzülme, sen vazife-i risâletini ifâ ediyorsun, o münkirler ise öteden beri böyle cahilane bir vaziyet almaktadırlar {ve) zatı ahadiyyetime (andolsun ki,) ey Hazreti Muhammed Aleyhisselâ (senden evvelki kavimler arasında da) eski zümreler, sözleri müttehit, inançları müşterek, toplu fırkalar içinde de kendilerini dini tevhide davet için Peygamberler (göndermiştik) onlar da o Peygamberlere itaat etmediler, onlara karşı hasmane bir vaziyet aldılar.

(11) : (Ve onlara) o eski kavimlere, zümrelere (bir Peygamber gelmezdi ki) kendilerini dinihakka davet için herhangi bir Peygamber geldi mi, onu inkâr eder, onu tasdikte bulunmazlardı, (illâ) ancak (onunla) o Peygamber ile (istihzada bulunulur olmuşlardı) bu kâfirane hâl, onların bozulmuş olan tabiatları, cibilliyetleri muktezası bulunuyordu. O gelen mübarek Peygamberler ise onların o istihzalarına karşı sabır eder, yine onları irşada çalışırlardı. Artık Ey Hâtemülmürselin! Sen de o Peygamberelr gibi sabır et.

(12) : (İşte böylece) o eski, müstehzi kavimlerin kalplerine onların o inkârlarını sokmuş olduğumuz gibi (onu) o istihzayı, o müstehziyane inkârı (günahkâr olanların) risaleti Muhammediyeyi inkâr, istihzaya cür'et eden küffarı Mekke gibi münkirlerin (kalplerine) de (sokarız) onları da bu yüzden ebedî azaplara namzet bırakmış oluruz.

(13) : Artık (onlar) o müstehzi münkirler (buna) bu Kur'anı mübine veya onu tebliğ eden Hazreti Peygambere (inanmazlar) onlar bu îman nimetine nail olmak kabiliyetini, liyakatini kendi kötü hareketleriyle elden çıkarmışlardır. (Halbuki, evvelkilerin sünneti) onların o inkâr ve istihzalarından dolayı haklarındaki takdiri ilâhî tecelli etmiş, tarafı ilâhîden başlarına gelen felâketler, azaplar (gelip geçmiştir.) saha-i vuku'a gelmiş, tarihçe malûm olmuştur, sonraki kavimler için birer nümune-i ibret teşkil etmiştir. Artık onlardan bir ibret almalı değil midirler?. Ne gezer!

(14) : (Ve eğer onların üzerine) o bize melekleri getiriversen ya, diyerek alay eden münkirlere karşı (gökten bir kapı açsak da) öyle bir inkişaf vücude getirsek de (oradan yukarıya çıkacak olsalar) bir vasıta ile veya başka bir şey ile o göğe yükselseler, oradaki acip, bedi hilkat eserlerini görseler, melekûti ilâhîyyeyi temaşa etseler, meleklerin ibadetlerine muttali olsalar veyahut o semadaki meleklerin oradaki hareketlerini bu münkirler gözleriyle görecek bulunsalar yine îmana gelmezler, yine inkârlarında devam ederler.

(15) : O münkirler (elbette diyeceklerdir ki,) bu gördüklerimiz bir hayalden, bir vehimden ibaret (muhakkak gözlerimiz döndürülmüştür.) gözlerimiz doğruca görüp hissetmekten alıkonulmuştur, (belki de biz büyülenmiş bir cemaatiz) Muhammed -Aleyhisselâm- bize sihir etmiş olmalı ki, biz böyle hayale kapılmış, yanlış görüp duruyoruz. «Evet., öyle selim fitrelerini kaybedenler, ne kadar hârikalar, mucizeler görseler de yine inkârlarından, cahilane kanaatlerinden vazgeçmezler. Nitekim kamerin inşikakını gördükleri zaman da onu inkâr etmiş, onu bir hayâl sanmışlardı. îşte Kur'anı Azimde maziye, istikbale dair nice hakikatları haber vermiş olan bir mucize-i ebediye olduğu halde onu inkâr edip durmaları tabiatlarındaki denaatten dolayı değil midir? Bütün bu elvahi kâinat, bir hâlik-ı Zişan'ın varlığâına, bütün mahlûkatının fevkinde kendisine lâyık bir hüviyeti ezeliyeyi haiz bulunduğuna en bedihi bir şahit değil midir?. Buna rağmen bir takım beyinsizler, kendi vahi düşüncelerine kapılarak kendilerine bir nevi tanrılık isnadına cür'et gösteriyorlar, hem kendileri dalâlet içinde yaşıyorlar, hem de başkalarını dalâlete düşünmeğe çalışıyorlar.

İşte bu gibi kimseler de o inkârları, istihzaları yüzünden çeşit çeşit felâketlere uğramış olan sefih kavimlerin birer bakiyyesidirler. Bunlar, o kavimlerin uğramış oldukları felâketleri hiç nazara almazlar mı?. Bunlar bu kâinattaki asarı kudrete bir nazarı tefekkürle hiç bakmazlar mı? O kâfirane

düşüncelerinden acaba ne istifade edeceklerdir?. Bunlar ilerde başlarına gelecek pek müthiş bir cezayı, bir azabı ebediyi hiç düşünmezler mi?. Nedir bu gaflet, bu sefahat, bu münkirane kanaat!.

***

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَاهَا
مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ
مُبِينٌ ﴿١٨﴾ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا
مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ
لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(16) : Andclsun ki, biz gökîe burçlar yaph-k ve onu nazar edenler için tezyin ettik.

(17) : Ve onu her bir taşlanmış şeytandan koruduk.

(18) : Ancak o ki, kulak hırsızlığı etmiş olur, artık onu da apaçık bir ateş parçası takibeder.

(19) : Yaryüzünü de yaydık ve onda sabit dağlar bıraktık, ve onda her bir ölçülmüş şeyden bitirdik.

(20) : Ve sizin için ve rızıklarını verir oİmadığmsz kimseler için orada yaşama sebeblerim vücude getirdik.

***

İ Z A H

(16) : Bu mübarek âyetler, vahdaniyeti ilâhîyyeye şahadet ve delâlet eden semadaki kudreti bedialannı ve yerdeki mütenevvi hilkat eserlerini enzarı intibaha vazzediyor. Bir takım şeytanların nasıl ateşin bir tenkile uğratıldıklarını ve insanlar ile daha bir nice mahlûkatın medarı maişetleri olan şeyleri, Cenabı Hak'kın yeryüzünde vücude getirmekte olduğunu beyan buyuruyor. Şöyle ki: Ey insanlar!. Bir kere uyanınız, Cenab-ı Hak'kın varlığına, kudret ve azametine şahadet eden semalara bir nazarı ibretle bakınız (andolsun ki) bedihi bir hakikattir ki, (biz gökte burçlar yaptık) güneşe, kamere, seyyarelere mahsus menziller vücude getirdik, bir nice parlak parlak ecrami semaviyeyı yarattık (ve onu) o gökü (nazar edenler için) onu ibret gözü ile temaşa ederek onunla Halikı Zişanın varlığına istidlalde bulunacak zatlar için (tezyin ettik) yani; Ben Halikı Azimüşşan!. O semayı kudretimle sahayı vücude getirdim, onu pek güzel heyetler ile, şekiller ile şaşeadar bir halde yarattım.

§ Burç, lügatte kale, hisar, menzil, büyük yıldız manasınadır. Cem'i buruçtur. Gökte güneşin, ayın ve seyyare denilen yıldızların bulundukları menzillere, medarlara, hareket noktalarına buruç denilmektedir ki, başlıca oniki burca ayrılmıştır. Bunlara: Hamel, Sevr, Cevza, Seretan, Esed, Sünbüle, Mizan Akrep, Kavs, Cedi, Delv, Hut namı verilmiştir. Bunlardan Esed burcu güneşe, Seratan burcu kamere aittir. Hamel ile Akrep burçları, Merih yıldızına, Sevr ile Mizan burçları Zühre yıldızına aittir. Cevza ile Sünbüle burçları Utarit yıldızına, Kavs ile Hut burçları müşteri yıldızına mahsustur. Cedi ile Delv burçları da Zuhal yıldızına ait bulunmuştur Bu burçların hepsi üçyüz altmış dereceye münkasimdir. Yine bunlardan her burcun da otuz derecesi vardır. Güneş bunları her bir senede bir kere dolaşır, bununla bir devre-i felekiyye tamam olmuş olur. Kamer ise bunları yirmi sekiz günde bir devreder. Essıracülmünir.

§ Bazı müfessirlere göre bu burçlardan murat, büyük yıldızlardır veya güneş ile kan;erin menzilleridir veya semada bulunup muhafaza edilen köşklerdir.

§ Medar de: Nokta-i istinat, sebeb, vesile, vasıta demektir. Güneşin etrafında dolaşan bir seyyarenin çizdiği daireye ve hattı üstüvânın iki cihetindeki iki mevhum daireye de «medar» denilmektedir.

(17) : (Ve onu) o gökü (her bir taşlanmış) kovulmuş, rahmet-i ilâhîyeden uzak düşürülmüş (şeytandan koruduk) artık öyle mel'un şeytanlar göklere çıkarak oradaki meleklere mülâki olamazlar, o melekler vasıtasiyle bir takım esrara, mugayyebata muttali bulunamazlar. O şeytanlar, Resûli Ekrem'in risaletinden sonra göklere çıkabilmekten bilkülliyye menedilmişlerdir.

(18) : (Ancak o ki) herhangi bir şeytan ki, (kulak hırsızlığı etmiş olur) dünya semasına doğru yükselerek bazı meleklerin konuşmalarından bazı haberleri çalacak bulunursa (artık onu da) o şeytanı da (apaçık bir ateş parçası) yıldızlardan ayrılan bir şehap denilen bir ateşin parlak şulesi (taki* beder) o şeytana çarparak onu parçalar, o, duyduğu haberi neşre kâdir olamaz. Lâyık olduğu ukubete ermiş olur.

(19) : Ey insanlar!. Bakınız!. Kudret-i ilâhîyeyi gösteren eserlerin bir kısmı da sizin üzerinde yaşadığınız bu yeryüzüdür. îşte Cenab-ı Hak, bunu da nazarı intibaha vazzederek buyuruyor ki: Biz (yeryüzünü de yaydık) yeryüzüne büyük bir besatet verdik, pek büyük bir saha haline getirdik, onun kürrevî olması, böyle besatet halinde görülmesine bir mâni teşkil etmemektedir.. (Ve on'da) o yeryüzünde (sabit dağlar bıraktık) bu dağlar, bir takım madenleri, menbaları faideleri camidir, bunlar yer sahasını tezyin ve takviye etmektedirler, (Ve on'da) o yeryüzünde (herbir ölçülmüş şeyden bitirdik) yani: Miktarı malûm, hacete, hikmet, ve maslahata muvafık herhangi bir şeyi vücude getirdik, bahusus zahireler gibi ölçülen, medarı hayat bulunan mahsulâtı ye altın ve gümüş gibi mevzum olatt servet maddelerini yaratıp neşrettik, bütün bunlar birer kudret-i ilâhîye nişanesidir, birer atiyye i subhaniyeden ibarettir.

(20) : (Ve) Ey insanlar!, (sizin için) sizin menfaatleriniz için sizin idame-i hayata muvaffak olabilmeniz için (ve rızıklarım verir olmadığınız kimseler için) birnice hayat sahipleri için, ezcümle efrad-ı ailen'z için, mütenevvi kuşlar, hayvanlar için (orada) o yer yüzünde (yaşama sebeblerini vücude getirdik) sizleri onlardan müstefit kıldık. Diğer bir tevcihe göre de:, Ey insanlar!. Sizin için yeryüzünde medar-ı maişet olan şeyleri yarattık ve yine sizin için kendilerini sizin merzuk etmediğiniz evlât ve iyalinizi, bir niee hadımlarınızı, ve size faideli olan hayvanları vücude getirdik. Artık bunların kadrini bilmeli değ^-|||isiniz?. Bunlardan dolayı Cenab-ı Hak'ka hamd ve şükür etmeniz icabetrö^mi?.

Velhasıl: Bütün beşeriyeti mezruEJlsâen ancak 'Allah Tealâ'dır. Onun kudret ve iradesi teallûk etmedikçe medarı hayat olabilecek hiç bir şey vücude gelemez, hiçt^'kimse ne kendisini ve ne de başkasını merzuk edemez. Bütün bu muvaffakiyet, ancak Cenab-ı Hak'km kudretiyle, inayetiyle vücude gelmektedir. Artık bunları düşünüp de o Hâlik-ı Kerime, o bînihaye kudret ve nimet sahibi olan mabûd-i Azime arzı şükran ile vazife-i ubudiyetimi!* ifaya çalışmalıyız.

«Herki, Hellâkın koyup, mahlûktan rızkın diler»
«Hayf anın Amentü billâh dediği îmanına»

* * *

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا
نُنَزِّلُهُ اِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَاَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَاَنْزَلْنَا
مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا اَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾
وَاِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ
مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ هُوَ
يَحْشُرُهُمْ اِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

«O»

MEALİ ÂLİSİ

(21) : Ve hiçbir şey yoktur ki, iüâ onun hazineleri bizim nezdimizdedir. Ve onu indirmeyiz. Ancak malûm bir miktar İle'-İndiririz.-

(22) : Ve rüzgârları da aşılayıcılar olarak gönderdik, sonra gökten su indirdik de onunla sizleri suvardık ve siz onun için hazinedar değilsiniz.

(23) : Ve muhakkak ki, biz, evet biz elbette diriltir ve öldürürüz, vârisler olanlar da bizleriz.

(24) : Andolsun ki, biz elbette sizden önce geçenleri de, geri kalanları da biliriz.

(25) : Ve şüphe yok, senin Rabbindir ki, o onları haşredecektir. Muhakkak ki, o hakimdir, alimdir.

*
* *

İ Z A H

(21) : Bu mübarek âyetler, vahdaniyet-i ilâhîyye hakkında müteaddit delilleri ve esbabı maişeti gösteriyor, bütün mahlûkatın istifadelerine hadım şeylerin ind-i ilâhîde mukadder olup bir hikmet ve maslahat dairesinde saha-i zuhura geldiklerini bildiriyor ve beşeriyetin istifadesi için Cenab-ı Hak'kın faideli yağmurları yağdırmakta olduğunu ve her şeyi yaratıp öldürmenin

kudretullaha ait bulunduğunu ihtar ediyor. Hakim ve alîm olan Halikı Azimin eski ve yeni bütün kullarını bilip bilâhara onları yeniden hayata kavuşturacağını beyan buyuruyor. Şöyle ki: Ey Nâs!. Sizin maişetinize ait şeylerden (ve) sair mümkinattan (hiç bir şey yoktur ki, illâ onun hazineleri bizim nezdimizdir) yani: Ben Hâlik-ı Azimüşşan bütün bunları ve bunların kat kat emsalini icada kadirim. Hiç böyle bir şey yoktur ki, onu icada ve dilediğim kimselere isâle kadir olamıyayım. Amenna Kudretullâh, hepsine maaziyadetin kâfidir. Bu hazinelerden murat,. Cenab-r Hakkın'her mümkün olan şeye kadir olduğunu beyan için bir misâl teşkil etmektir. Evet.. Öyle kudret-i ilâhîye ile bol bol saha-i vücude gelmektedir. Bu hâl ise o Hâlik-ı Kerimin kudretine, âtifetine vâzih bir delildir. (Ve cnıı) o eşyadan herhangi birini (indirmeyiz) icat ve halka isal etmeyiz (ancak malûm bir miktar ile indiririz) yani: Onu hikmet ve maslahat muktezasma göre saha-i vücude getirir, halka .kavuştururuz. Binaenaleyh Hak Tealâ'nın her şeyde bir hikmet-i hafiyesi vardır. Bir muhitte bazan bolluk, da kıtlık vücude getirir, bir kulunu zengin, diğer bir kulunu da fakir eder. Bütün bu gibi muhtelif surette tecelli eden mukadderat. birer'hikmete, birer maslahata müstenittir, ve bu gibi hallerin bir kısmı da insanların kesbi ihtiyarlariyle alâkadardır. Artık bizim vazifemiz, takdiri ilâhîyye razı olmak, her husustaki hikmeti ilâhîyeyi tasdik etmek kendimize teveccüh eden vecibeleri ifaya çalışmaktır.

(22) : (Ve) Cenab-ı Hak diğer bir büyük nimetini de bize hatırlatmak için buyuruyor ki: (Rüzgârları da aşılayıcılar olarak gönderdik) yani: Rüzgârlar vasıtasiyle yağmur sularım bulutlara yükledik, onları o sular ile ağaçları, nebatiart aşılayıcı bir halde beşeriyet muhitine tevcih ettik. (Sonra gökten su indirdik) yani: azameti ilâhiyemle hakikaten gökten veya gök cihetinden veya bulutlardan yağmur sularını yer yüzüne vakat vakit neşretmekteyim. (Onunla) o indirilen sular ile (sizleri suvardık) o sayede hararetinizi teskin, hayatınızı temin etmekle bulunuyorsunuz. Evet.. Su denilen lâtif cisim, mayi, seyyâl ve her yiyip içen zihayat mahlûk için bir maye-i necat olan birbüyük nimettiı. (ve) Ey insanlar!. (Siz onun için) o sulara mahsus (hazinedar değilsiniz) yani: Siz o suları, icada, inzale kadir bulunmuyorsunuz, o suları birer hazine mesabesinde olan bulutlarda saklayan, onları vakat vakit sizin üzerinize neşreden ancak Hâlik-ı Azimüşşandır. Eğer o suları kesecek olsa insanlar yeryüzünde nasıl su bularak yaşayabilirler?. Artık insanlar, kendi acizlerini bilmelidirler, kerim Halikımızın da kudretini, azametini, âtifetini bilip takdir eylemelidirler, maddî ve manevî bir hayata nailiyet nimetine nail olan insanlar, daima o Hâlik-ı Kerîme arzı şükranda bulunmalıdırlar.

§ Riyh = Rüzgâr; Lâtif bir cisimdir, cevvihavada husule gelir, sür'atle esergider, yağmurları hâvi olur. Cem'i; riyahtır. Levakıh de lâkihin cem'idir

ki: Aşılayan, yağmur yağdıran, ağaçlara su yürüten mânasındadır.

(23) : (Ve) Ey insanlar!, (muhakkak ki, biz evet biz) yani: Bütün mükevvenatın mâliki, hâkimi olan ben Hâlik-ı Azimüşşan (elbette diriltir) dilediğimiz mahlûkatı hayata nail eder, onlara ruh ihsan eyleriz (ve) dilediğimiz mahlûkatı da (öldürürüz) hayattan mahrum bırakırız. Bu kudret -ancak zatı ahadiyyetime mahsustur. Bu hayat maddî olduğu gibi manevî de olur. Evet.. Cenab-ı Hak, müstait gördüğü kullarını terbiye-i diniye ile, hüsnü ahlâk ile, tasfiye-i ruh ile manevî bir hayata nail kılar, ihtiyarım suiistimal eden kullarını da manevî hayattan, fazileti ruhiyyeden, nezahatı itikadiyeden mahrum bırakır, manevî bir ölüme giriftar etmiş olur. (Ve) Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (vârisler olanlar da bizleriz.) yani: Bütün mahlûkat bu dünyada muvakkaten yaşamaktadırlar, hepsinin de varlığı, mameleki ellerinden çıkacaktır. Bütün bunlara asıl mâlik olan Allah Tealâ'dır, hepsi de onun müikü, tasarrufu altında bulunacaktır.

(24) : Evet.. Cenab-ı Hak'kın kudreti, ilmi, hâkimiyeti gayrı mütenahidir. îşte buna işaret için de buyuruyor ki: (andolsun ki) yani: Muhakkaktır ki, (biz) Ben Hâlik-ı Azimüşşan (elbette) Ey insanlar!, (sizden önce geçenleri de) sizden (geri kalanları da biliriz) bizim ezelî, ebedî ilmîmiz hepsine de şâmildir. Evet.. Allah Tealâ Hazretleri vaktiyle ölmüş olanları da bilir, hâlâ berhayat olanları da, dünyaya gelecekleri de bilir. Evet.. Geçmiş asırlardaki insanları da bilir. Asr-ı saadetteki insanları da bilir. Evet.. îbadet ve taatde, hak için cihatda pek ileri bulunmuş olan kullarını da bilir, bu hususta geri kalan kullarını da bilir. O Hâlık-ı Azimin kemâli ilmi bütün banları muhittir- Artık biz insanlar için lâzımdır ki, hareketlerimizi tanzim edelim, bütün ahvâl ve amalimize âlim olan o mukaddes mabûdumuza sığınarak mütenebbihane bir surette vazife-i ubudiyetimizi ifaya çalışalım.

(25) : (Ve) o. mabûd-i kerim, Resûli Zişana emrederek buyuruyur ki: (Şüphe yok senin Rabbindir ki) evet. (o) Hâlik-ı Azimdir ki, (onları haşredecektir.) ve o mukaddem ve o mukaddem ve muahhar olan bütün hayat sahiplerini öldürdükten sonra tekrar diriltecektir, onları mükâfata ve mücazata erdirmek için mahşer yerine sevk eyleyecektir. Onun kudreti azimesi bunlara maziyadetin kâfidir. Evet.. (Muhakkak ki, o) Hâiik-ı Azim (hakîmdir) hikmeti zahirdir, her fiili bir hikmet ve maslahata mukarindir ve o Mâbudi Zişan (alimdir) onun ilmi bînihayedir, bütün eşyanın hakikatlarma şâmildir. Evet.. Şüphe yok ki: O muazzam Halikımızın varlığına, hâlikiyetine, ilim ve hikmetine, her şeye kadir olduğuna bütün yarattığı şeyler birer parlak delildir, birer mükemmel şahittir. Amenna.

*
* *

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ
مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ
﴿٢٧﴾ وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰئِكَةِ اِنّ۪ي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ
مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ ف۪يهِ مِنْ رُوح۪ي
فَقَعُوا لَهُ سَاجِد۪ينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ
﴿٣٠﴾ اِلَّا اِبْل۪يسَ اَبٰى اَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِد۪ينَ ﴿٣١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(26) : Muhakkak ki, biz insanı kuru bir çamurdan, tegayyür etmiş bir balçıktan yarattık.

(27) : Cin taifesini de evvelce bir dumansız ateşten yaratmıştık.

(28) : Ve yâdet o zamanı ki, Rab'bin meleklere demişti ki: Ben kuru bir çamurdan, bir suretlenmiş balçıktan bir insan yaratıcıyım.

(29) : Artık ben onu tesviye ettiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman siz hemen onun için secde ediciler olarak yere kapanın.

(30) : Bunun üzerine bütün melekler hep birden secde ettiler.

(31) : Şeytan müstesna, o secde edenler ile beraber bulunmaktan kaçındı.

***

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetlerde vahdaniyeti ilâhîye hakkında başka bir nevi delil teşkil etmektedir. Cenab-ı Hak'kın Hazret-i Adem ile cin taifesini ne gibi birer' mahiyette yaratmış olduğunu bildiriyor. Hazret-i Adem'e secde ile mükellef olan meleklerin hemen secdeye kapanmış olduklarını, onların arasında buluna/-) şeytanın ise kendi mahiyetine fazla bir kıymet vererek bu secdeden kaçınnftş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey zümre-i beşeriyet!. (Muhakkak ki, biz) yani: Halikı kâinat olan zatı akdesim (insanı) bu

mümtaz nev'i bunların ilk ferdi ve pederi olan Hazret-i Adem'i pek (kuru) ve dokundukça seda verir (bir çamurdan) su ile topraktan husule gelmiş bir maye-i asliyyeden, öyle (tegayyür etmiş) siyahlaşmış, veya musavver bulunmuş (bir balçıktan) yapışkan bir çamur parçasından (yarattık) saha-i vücude getirdik. İşte kudreti ilâhîye iie insan gibi güzide bir mahlûk vücude gelmiş oldu.

(27) : (Cin taifesini de) veya cinlerin ilk babasını da (evvelce) insanları yaratmadan mukaddem (bir dumansız ateşten yaratmıştık) veya sıcak bir rüzgârdan ki, burnuna gireceği insanı öldürecek derecede kuvvetli bir harareti haiz bulunur. İşte cin taifesi, böyle garip bir mahiyette oldukları halde hayata nail olmuşlardır. Bu da Cenabı Hak'km kemâli kudretine bir şahitdir. Evet o Hâlik-ı Azim, böyle ateşe de havaya da, basit cirimlere de, cevheri mücerrede de hayat verebilir. Mikroplardaki hayat da bu cümledendir.

§ Çann; cin taifesinin ilk babasıdır. Bununla cirttaifesi de kasdedilmiş olur «iblis» de şeytanların ilk babasıdır. Bunlar insanlara görünmedikleri için «cin» namını almışlardır. Çünki, cin lügatte gizlenmek, müstetir olmak manasınadır.

§ Cinler, insanlar gibi yerler içerler, yaşar ve ölürler, bir kısmı müslümandır, bir kısmı da kâfirdir. Şeytanlaı ise tamamen kâfirlerdir, onların içinde müslüman olanları yoktur, onlar iblisin öleceği güne kadar yaşarlar. Esah görülen bir kavle göre şeytanlar da cinler gibi göz ile görülemedikleri için cinlerden bir nevi sayılmaktadırlar. <

§ Semum; dumanı olmayan ateş demektir. Saika denilen ateş parçası bu kabildendir. Veya sıcak bir rüzgâr demektir ki, dokunduğu insanı hararetiyle öldürür.

(28) : (Ve) Ey Resûli Zişan!. (Yâdet o zamanı ki) Hazret-i Adem'in şerefini ilâ, meleklerin emri ilâhîye imtisâlini izhar için (Rab'bin meleklere demişti ki) onlara emri rabbanisi teveccüh eylemişti ki, ey melekler!. (Ben kuru bir çamurdan, bir suretlenmiş balçıktan) öyle sizin gibi lâtif bir mahiyette olmayan bilâkis görülür, kendisine temas edilir, cismaniyeti haiz (bir insan) beşer denilen bir nevi mahlûk atiyen (yaratıcıyım) o, mahlûkatımın mümtaz bir kısmını temsil edecektir.

§ Selsal; Kuru balçıkdır ki, kumla karışmış, kurumuş bulunur, el dokundurulunca demir gibi ses verir.

§ Hema : Kara:balçık, yapışkan çamur demektir.

§ Mesnun: Mütegayyir, rayihası değişmiş, kuruyup kalmış şey demek-

tir. Musavver manâsında da müstağmeldir. Maamafih âdet haline gelmiş, sünnet icabından bulunmuş şeye de mesnun denilmektedir.

(29) : Ve Cenab-ı Hak, meleklere şöyle emir etmişti ki: (Artık) ey meleklerim!, (ben) Halikı Zişan (onu) o insanı (tesviye ettiğim) onu hayata kavuşturmak için tamam bir surete nail kıldığım vakit (ona) o insana (ruhumdan üflediğim zaman) yani: Ona kudreti ilâhîyemle hayatbahş olduğum an (siz) ey meleklerim!, (hemen onun için) o bedi bir surette yarattığım insana tâzim ve emri ilâhime imtisal için (secde ediciler olarak yere kapanın) bu secde, haddizatında Cenab-ı Hak içindir, Hazret-i Adem ise bir kıble mesabe sinde bulunmuştur. Hazreti Adem'in hilkatindeki hikmetten ve kudret-i ilâhîyenin tecellisinden dolayı melekler böyle bir secde ile memur bulunmuşlardı.

(30) : (Bunun üzerine) bu emri ilâhîye binaen hemen (bütün melekler hep birden) yani: Bir zamanda toplu bir halde olarak (secde ettiler) Cenab-ı Hak'kın emrine itaat, onun mümtaz bir kuluna tâzim için böyle bir secde-ı ihtirama kapandılar. Emri ilâhîye imtisal faziletini bu suretle de ihraz ve ibraz etmiş bulundular.

§ Hazret-i Adem'e karşı yapılan bu secde mes'elesi için sure-i bakaranın (34, 35) inci âyetlerinin izahına da müracaat!.

(Sİ) : Evet.. Bütün melekler, secdeye kapandılar, onların arasında bulunup bu secde ile memur olan (şeytan) ise (müstesna) o, bu secde emrine muhalefet etti, bu şereften mahrum kaldı, eniri ilâhîdeki hikmet-i takdire kibir ve gururu engel oldu. Artık o nıel'un (secde edenler ile bareber bulunmaktan) o melekler ile beraber secde etmekten (ksçmd;) kendisindeki kemâli denaeti göstermiş oldu, kendisini lânete, ebedî hüsrana hedef kılmış bulundu- İşte emri ilâhîye muhalifetin müthiş cezası!.

***

قَالَ يَٓا اِبْل۪يسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِد۪ينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ اَكُنْ
لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾
قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَج۪يمٌ ﴿٣٤﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلٰى
يَوْمِ الدّ۪ينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْن۪ٓي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾ قَالَ فَاِنَّكَ
مِنَ الْمُنْظَر۪ينَ ﴿٣٧﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

-«O»-

MEALİ ÂLİSİ

(32) : -Cenab-ı Hak- buyurdu ki: Ey Şeytan!. Senin için ne var ki, secde edenler ile *beraber* olmayasm?.

(33) : -Şeytan- Dedi ki: Kuru bir çamurdan suretlenmiş bir balçıktan yaratmış olduğun bir insana ben secde etmek için olmadım.

(34) : Hak Tealâ da -buyurdu ki: Artık çık oradan,- muhakkak ki, sen koyulmuşundur.

(35) : Ve şüphe yok ki, kıyamet gününe kadar lanet, senin üzerinedir.

(36) : -Şeytan da - dedi ki: Yarabbü. Öyle ise kabirlerinden kaldırılacakları güne kadar bana mühlet ver.

(37) : Allah Tealâ da -buyurdu ki: Art:k şüphe yok, sen mühlet verilmişlerdensin.

(38) : Malûm olan vakit gününe kadar.

***

İ Z A H

(32) : Bu mübarek âyetler ne gibi bir gurur tesiri ile şeytanın Hazreti Ademe secdeden kaçmmış olduğunu ve bu yüzden lanete hedef olup kovulduğunu bildiriyor ve kendisine kıyamet gününe kadar yaşamaya müsaade buyurulmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Cenab-ı Hak, Hazreti Adam'e secdeden kaçınan iblise bir ihanet için şanı ulûhiyetine lâyık bir veçhile hitabederek (buyurdu ki: Ey Şeytan!.) ne için emri ilâhîme im tisâl etmedin (senin için ne var ki) ne gibi bir maniadan dolayıdır ki, Hazreti Adem'e karşı (secde edenler ile beraber clmayasın?.) melekler gibi şerefli mahlûkat o secdeye kapandıkları halde sen ne için bundan kaçınıyorsun?

(33) : Bu hitabı cevaben şeytan da (dedi ki:) YarabbiL Kendisini (kuru bir çamurdan) öyle âdi (suretlenmiş bir balçıktan yaratmış olduğun bir insana) öyle kesif unsurlardan hasıl, cismanî bir kesafeti haiz bir kimseye (ben secde için olmadım) sen beni unsurların şereflisi olan ateşten yarattın, artık benim gibi eşrefi anasırdan yaratılmış bir mahlûkun, Adem gibi âdi unsurlardan yaratılmış bir kimseye secde etmesi muvafık olamaz. Habis iblis, şerefi zatının öyle mücerret bir unsuri aslî ile kaim olmadığını anlamaktan mahrum bulunuyordu.

(34) : Hak Tealâ da iblisin o cahilane iddiasına cevaben (Buyurdu ki:) Ey iblis!. (Artık çık oradan) o cennetten veya gökten veya o meleklerin arasından ayrıl, sen öyle emre imtisal eden mümtaz bir zümre arasında bulunmak meziyetini haiz değilsin. (Muhakkak ki) Ey İblis!, (sen kovulmuşsundur.) her türlü hayırdan, kerametten tardedilmiş bulunmaktasın.

(35) : (Ve) Ey iblis (şüphe yok ki; kıyamet gününe kadar lanet, senin üzerinedir) senin hakkında meleklerin vesair müminlerin lânethan olmaları

ceza gününe kadar devam edecektir. O günde ise artık lâyık olduğun ebedi azaba kavuşmuş olacaksın.

(36) : Cenab-ı Hak'kın bu tehdit ve tebidi üzerine şeytan da (dedi ki: Yarabbi, öyle ise) madem ki, öyle lanete hedef olacağım, artık nâsın, âdem ile zürriyetinin (kabirlerinden kaldırılacakları güne kadar) öyle uzun bir müddet (bana mühlet ver) benim ömrümü uzat, beni o müddetten evvel öldürme. Mel'un iblis, Ademoğullarını aleddevam iğva etmek, onlardan intikam almak maksadıyla böyle bir temennide bulunmuştur.

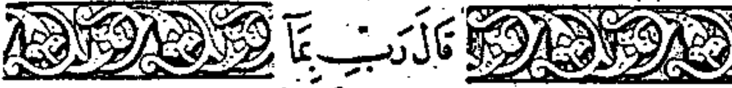
(37) : Allah Tealâ da şeytanın o temennisine cevaben (buyurdu ki: Artık şüphe yok ki) Ey iblis (sen) kendilerine bu (mühlet verilmişlerdensin) yani: Sen zaten ecellerinin tehiri birer hikmete mebni minelezel mukadder olan kimselerdensin.

(38) : Ey ilbis!. Zaten sana mühlet verilmiştir. (Malûm olan vakit gününe kadar) yani: Sen nefha-i ûlâya kadar yaşayacaksındır, bütün semalardaki, yerdeki hayat sahiplerinin ölecekleri güne kadar sana mühlet verilmiştir, o zaman sen de öleceksin ve bilâhare tekrar hayat sahasına getirilerek ebedî surette muazzep olmak için cehenneme sevkedileceksindir.

§ İblise bu kadar bir mühlet verilmesi, bir muktezayı hikmettir, bu imtihan âleminin bir nevi muktezayı bulunmuştur. Onun böyle uzun bir müddet yaşaması, onun daha ziyade belâya,, şekavete, denaate uğratılmasına bir sebeptir. Onun iğvalarına, vesveselerine kapılmayaniarda bu vesile ile daha ziyade sevaba, mükâfata nail olacaklardır.

«Her işde hikmeti vardır, abes fiil işlemez Allah»

أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾
إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ
مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا
مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(39) : -Şeytan- dedi ki: YarabbÜ. Beni azdırdığından dolayı ben de her haîda onlar için yeryüzünde bezeyeceğim ve onların hepsini azdıracağım.

(40) : Onlardan muhlisler olan kulların müstesna.

(41) : -Cenab-ı Hak- buyurdu ki: Bu bana ait dosdoğru bir yoldur.

(42) : Şüphe yok ki, benim kullarımın üzerinde senin için bir saltanat yoktur, ançak azgınlardan sana ittibâ etmiş olanlar müstesna. *

(43) : Ve muhakkak ki, onların hepsine elbette vaad olunmuş olan yer, cehennemdir.

İ Z A H

(39) : Bu mübarek âyetlerde lânete uğramış olan şeytanın beşeriyet hakkında ne gibi melunane hareketlerde bulunacağını bildiriyor. Ve şeytana hâlis müminlerin tâbi olmayacaklarını ve öyle halk üzerinde bir kudret ve hâkimiyeti olmayan şeytana uyanların ise cehenneme sevkedileceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Cenab-ı Hak lihikmetin şeytana öyle bir mühlet verince şeytan (dedi ki: Yarabbü.) andolsun ki, sen (beni azdırdığından) rahmetinden haip ve hasır bıraktığından (dolayı ben de herhalde onlar İçin)

o insanlara karşı (yeryüzünde) bir takım masiyetleri, dünyanın fanî varlıklarını (bezeyeceğim) onlara bir takım kötü şeyleri güzel göstererek kendilerini onlar ile meşgul kılacağım. (Ve onların hepsini) de (azdıracağım) onları vesveselerimle idlâl ederek doğru yoldan, cadde-i hidayetten mahrum bırakmaya çalışacağım.

(40) : Ancak (onlardan) o insanlardan (muhlisler olan kulların müstesnâ) onları idlâl edemiyeceğim. öyle cehalet şaibelerinden beri, halisane ibadet ve taate müdavim, güzide insanlara şeytanî vesveselerin tesiri olamaz. Cenabı Hak, mahza rızayı ilâhîsi için dinî vazifelerini ifaya çalışan kullarını, tevfikatı subhaniyesiyle ismet ve siyanete mazhar buyurmuştur. Onları şeytan, tariki hidayetten ayıramaz.

(41) : Evet.. Hak Tealâ Hazretleri de (buyurdu ki: bu) öyle bazı kulların idlâl edilmesi, bazılarının da bundan siyanet edilmiş bulunması (bana ait dosdoğru bir yoldur) bütün bunlar, benim takdirime, hikmetime müstenittir. Bu hususta muktezayı hikmet ne ise o zuhur edecektir, öyle şeytanî vesveseler bu hususta hakikî bir müessir değildir.

(42) : Ve Cenab-ı Hak, şeytanı red için buyurdu ki: Ey mel'un!. (Şüphe yok ki, benim kullarımın üzerinde) öyle hâlis, mütefekkir, mümin insanlara karşı (senin için bir saltanat yoktur) sen onlara musallat olamazsın, onların üzerinde vesveselerinle tasarrufta bulunamazsın, böyle bir kudreti haiz değilsin (ancak azgınlardan) dinî vazifelerini terkederek nefislerinin şehevatına düşkün bulunmuş ve ey şeytan!. Bu suretle (sana ittibâ etmiş olanlar müstesna) sen ancak onları azdırabilir, yanlış yollara sevkedebilirsin ki, bu da onların sui ihtiyarlarının bir neticesidir.

(43) : (Ve muhakkak ki onların) o şeytanın ona tâbi olup da tövbekar olmaksızın ölüp gidenlerin (hepsine elbette va'd olunmuş olan yer, cehennemdir) onlar nihayet öyle bir ebedî darülazaba sevkedileceklerdir. Ne müthiş bir dârı ceza!.

لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾ ع
إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ
آمِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ
مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ
﴿٤٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(44) : Onlar için yedi kapı vardır. Herbir kapı için onlardan ayrılmış bir cüz vardır.

(45) : Muttaki olanlar ise muhakkak ki, cennetler ve pınarlar içindedirler.

(46) : Oraya eminler olarak selâm ile giriveriniz.

(47) : Ve onların sînelerindeki kinden olan şeyleri çıkarıp attık. Onlar tahtlar üzerinde kardeşler olarak karşı karşıya bulunacaklardır.

(48) : Onlara orada bir zahmet dokunmaz ve onlar oradan çıkarılacak da değillerdir.

İ Z A H

(44) : Bu mübarek âyetler, cehennemin tabakalarına, taksimatına işaret buyurmaktadır. Muttaki olanların cennetlere, nimetlere nail, saf ve nezih kalplere sahip olacaklarını, birbirlerine karşı uhuvvetkârane bir vaziyet alarak her türlü üzüntülerden vareste bir halde müebbeden cennetlerde kalacaklarını tebşir eylemektedir. Şöyle ki: (onun için) o müthiş azap yurduna mahsus (yedi kapı vardır) yani: O yedi tabakaya, birbirinden aşağı yedi derekeye = dereceye ayrılmıştır. (Her kapı için) o tabakalardan herbirine mahsus (onlardan) o şeytân ile ona tâbi olanlardan (ayrılmış) olan malûm (bir cüz vardır) bir taife mevcuttur. O yedi tabakadan herbirine bir taife sevkedilecektir.

Tefsirlerde yazıldığı üzere o darülazabın yedi tabakasına = derekesine şu namlar verilmiştir. Cehennem, Lezza, Hutame, Saîr, Sakar, Cehim, Haviye bunlardan birinci derekede günahkâr olan müminler muvakkaten muazzep olacaklardır. İkinci dereke, Yahudilere, üçüncü dereke, Nasaraya, dördüncü dereke, sabiilere, yani yıldızlara tapanlara, beşinci dereke mecusilere, altıncı dereke muannit müşriklere, yedinci dereke münafıklara aittir. Bu derekelerden her biri kendisinden evvelki derekeye nisbetle daha ziyade bir azap merkezi mesabsind bulunmaktadır.

(45) : (Muttaki olanlar ise) yani dünyada küfür ve şirkten berî, îman ile muttasif bulunmuş zatlar ise (muhakkak ki)" yarın ahirette (cennetler) bağlar, bahçeler (ve pınarlar) çeşmeler, nehirler (içindedirler) yani: öyle lâtif hayat efza nimetlere aleddevam nail, müstağrak bulunmuş olacaklardır.

(46) : Ve öyle cennetlere nail olacak olan muttaki zatlara tarafı ilâhîden pek büyük bir iltifat olarak denilecektir ki: Ey Mes'ut zatlarî. (Oraya) o cennetlere (eminler olarak) zevalden, âfetlerden aleddevam mahfuz bir halde (selâm ile) yani salimler, veya selâmı ilâhîye nailler bulunarak (giriveriniz) öyle muazzam, ilâhî nimetlere, ziyafetlere, iltifatlara nail bulunmuş olunuz. Velhasıl: Ehli cennet, böyle eltafı ilâhîyeye mazhar olacaklar, onlar ebedî saadete, envarı tecelliyata nail olup duracaklardır.

(47) : Evet.. Cenabı Hak buyuruyor ki: O müminleri öyle muazzam nimetlere nail kılmayı takdir ve irade buyurduk (ve onların) o cennete nail olacak zatların (sinelerindeki kinden olan şeyleri) dünyada iken kalplere âriz olan haset, hasaset, adavet gibi mezmum, gayrıahlâkî hasletleri (çıkarıp; attık) artık ehli cennet arasında bu gibi gayrı lâyık şeylerden bir eser bulunmayacaktır (onlar) o cennet ahalisi (tahtlar üzerinde) koltuklarda, sandalyalarda, yüksek mevkilerde, oturacaklar (kardeşler olarak) birbirlerine karşı bir uhuvveti diniye ile merbut, bir muhabbet ve mürüvvetle merbut bir halde (karşı karşıya bulunacaklardır.) Aralarında böyle bir muvacihe-i muhabbet efza tecelli edecektir. îşte dini ilâhiye müşterek merbutiyetin pek ulvî neticesi!.

(48) : (Onlara) o mesut zatlara (orada) o saadet efza cennetlerde (bir zahmet dokunmaz) onlar o cennet âleminde bir kedere, bir meşakkate asla mâruz kalmazlar (onlar) o cennetlere kavuşacak zatlar (oradan) o cennetlerden (çıkarılacak da değillerdir) orada ebediyen ikamet ederek gayrımütenahi nimetlere, tecellilere mazhar olacaklardır. Bu nail olacakları bînazir, meâlikarin atiyyeler, mükâfatlar asla zeval bulmayacaktır. Ne muazzam bir âtifeti ilâhîye!.

*
* *

نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي
هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾ وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ﴿٥١﴾
إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا
لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(49) : Kullarıma haber ver, ben, şüphe yok ki ben, yarlıgayıcıyım, ziyadesiyle esirgeyiciyim.

(50) : Muhakkak ki, benim azabım da o pek acıklı bir azaptır.

(51) : Onlara İbrahim'in misafirlerinden de haber ver.

(52) : O vakit ki, onun huzuruna girmişler de selâm vermişlerdi. O da «biz sizden hakikaten korkuyoruz» demişti.

(53) : -Onlar da- demişlerdi ki: «korkma, biz muhakkak seni ziyade bilgin bir oğul ile müjdeleriz.

* * *

İZAH

(49) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın kullarını taltife de tazibe de kadir olduğuna işaretle insanları intibaha davet ediyor. Buna bir misâl olmak üzere de Hazret-i İbrahim'e ait bir kıssayı beyan ile insanları haklarında vesile-i necat olan ibadet ve itaat yoluna teşvik buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Efdalülmürselin olan Hazret-i Muhammed!. Sen mümin muttekı olan (kullarıma haber ver) onlara müjde ver (ben) Hâlik-ı Azimüşşan (şüphe yok ki ben) mümin kullarımı (yarlıgayıcıyım) onlardan hasbelbeşeriye zuhur eden bir kısım kusurları günahları af Ve setredeceğim ve ben müminleri (ziyadesiyle esirgeyiciyim) onların haklarında rahmet ve atıfetim ziyadesiyle tecelli edecektir.

Bu tebşiri ilâhî, müminler hakkında ne büyük bir şeref ve saadeti mutezemmin bulunuyor. Çünki Cenab-ı Hak, onları kendi zatı ahadiyyetine izafe edip onlara «kullarım diyor. Bu, o müminler için ne kadar azim bir iltifattır. Nitekim Resuli Ekrem Efendimiz hakkında da (.. ILL-UÜJ^I t£j)l j U^) âyeti kerimesinde böyle bir iltifatta bulunmuştur. Bir xle bu va'd-i ilâhîsini müekket bir surette beyan buyurmuştur. Artık her mümin için lâzımdır ki, Hak Tealâ'nın bu mağfiret ve rahmetine karşı vecibe-i şükranı ifaya devam etsin:

(50) : Allahu Âzimüşşan, beşeriyeti gafletten uyandırmak, münkirane hareketlerden menetmek için de şöyle buyuruyor: (Muhakkak ki, benim azabım da) kâfirler ve isyana devam edip duranlar hakkında (o pek acıklı) elem verici, felâketbahş (bir azaptır) onun şiddetine tahammül pek müşküldür. Artık onu da düşünmeli, öyle müthiş bir azabı celbedecek olan münkirane, fâsidane hareketlerden kaçınmalıdır. Bu tenbihi ilâhîde yine beşeriyet hakkında bir atıfeti subhaniyedir, ki, onların uyanmalarına bir vesile teşkil etmektedir.

(51) : (Ve) Ey Seyyidülmürselin!. (onlara) o benim kullarıma Hazret! (İbrahim'in misafirlerinden de haber ver) onların kıssasına vâkıf olsunlar, ondan da bir dersi intibah alsınlar. İbrahim Aleyhisselâm nasıl bir tebşire nail olmuştu, Lût Aleyhisselâm ile ona îman edenler nasıl bir necata ermişlerdi, onu inkâr edenler de nasıl bir kahrı iiâh'ye uğramışlardı?. Bunlar düşünülmelidir!.

(52) : (O vakit ki) o misafirler (onun) İbrahim Aleyhisselâm'in (huzuruna girmişlerdi) ona (selâm vermişlerdi) «Ey Peygamber-i Zişan!. Sen selâmette ol» gibi bir surette hitabetmişlerdi. (O da) Hazret-i İbrahim de lisanen veya kalben (biz) ben ve yanımda bulunanlar (sizden hakikaten korkuyoruz, demişti) bir korku eseri göstermişti.

§ Bu misafirler, üç veya on veya onüç melek idi. Cebrili Emin de bunların arasında bulunmuştu Fakat bunlar insan suretinde temessül etmiş, ansızın Hazreti İbrahim'in yanına girmiş, onun teklif ettiği taamden kaçınmış idiler. Bu cihetle Hazret-i İbrahim'e bir korku âriz olmuştu. Fakat bilâhara bunların melekler olduklarım anlayınca o korku zail olmuştu;

(53) : Evet. Onlar da, Hazreti İbrahimin o korkusunu anlıyan o misafir melekler de İbrahim Aleyhisselâm'a tesliyetbaljş olarak (demişlerdi ki:) Ey Peygamber-i Zişan!. (Korkma) bizden korkacak bir cihet yoktur, bilâkis beşaretyâb ol, çünki (biz muhakkak seni ziyade bilgin) mükemmel bir ilim ve irfanı haiz olacak (bir oğul ile müjdeleriz) o da «îshak» namındaki mümtaz bir oğuldan ibarettir ki, kendisi de Peygamberlik şerefini haiz bulunacaktır.

* * *

قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾ قَالُوا
بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ
رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٦﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾
قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٦٠﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(54) : Dedi ki: Bana müjde verir misiniz ki, üzerime ihtiyarlık çökmüştü. Artık beni ne ile müjdeliyorsunuz?.

(55) : Dediler ki: Seni hak ile müjdeledik, artık sen ümitsizliğe düşmüş olanlardan olma.

(56) : Dedi ki: Sapılmışlardan başka kim Rab'binin rahmetinden ümidini keser?.

(57) : Ve dedi ki: Ey elçiler!. Artık işiniz nedir?.

(58) : Dediler ki: Muhakkak biz, mücrimler olan bir kavime gönderilmişizdir.

(59) : Lût'un efradı ailesi müstesna. Şüphesiz ki, biz onların hepsini kurtaracağız.

(60) : Zevcesi başka, takdir ettik ki, muhakkak o, elbette -azapta- kalacaklardandır.

İ Z A H

(54) : Bu mübarek âyetlerde Hazret-i İbrahim ile kendisine tebşirde bulunan melekler arasında cereyan etmiş olan" muhavereyi bildiriyor. Ve

bu meleklerin Lût kavmi hakkında yapacakları helak muamelesini ve bu helakten kimlerin müstesna bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazreti ibrahim, meleklerin kendisine verdikleri müjdeden dolayı bir nevi teaccüp göstererek (dedi kî:) Ey muhterem melekler!, (bana) bir oğlum olacağına dair (müjde verir misiniz ki, üzerime ihtiyarlık çökmüştür) böyle şeyhuhet halinde bulunan bir kimsenin evlâdı doğuvermek, câri âdete nazaran pek vaki değildir. (Artık) siz (beni ne ile müjdeliyorsunuz.?) bunu bana açıkça bildiriniz. Yani: Ben böyle bir ihtiyarlık halinde ikenmi ikinci oğlum olacak, yoksa Cenabı Hak bana yeniden gençlik mi verip de sonra oğlumu dünyaya getirecek?.

(55) : Melekler de cevaben (dediler ki:). Ey Halilullah!- (Seni hak ile müjdeledik) herhalde olacak bir hâdise ile veya bir tariki hak olan emriiâhî ile, takdiri subhani ile (müjdeledik) bu müjdemiz behemehal tahakkuk edecektir. (Artık sen ümitsizliğe düşmüş olanlardan olma) sakın yeise kapılma, çünki Allah Tealâ sana oğul vermeğe kadirdir. Nitekim babasız, anasız olarak da insan yaratmaya o Hâlik-ı Azim kâdirdir. Vakıa ibrahim Aleyhisselâm da buna âlim, mutekit bulunuyordu, onun o suali, istifhamı, kudreti ilâhîyenin tecellisini istizam etmekten ibaret bulunmuştu.

(56) : îşte Hazreti ibrahim, kudreti ilâhîye ile böyle bir hâdisenin olacağına kail bulunduğunu göstermek için meleklere hitaben (dedi ki: Sapılmışlardan) doğru bir itikat yoluna kaybetmiş bulunanlardan (başka kim Rabbi'riin rahmetinden ümidini keser.) yoksa Cenabı Hak'kın kudretini, kemâli ilim ve hikmetini bilen bir kimse onun pek geniş rahmetinden, lütuf ve ihsanından kat-ı ümit edebilir mi?. Binaenaleyh o Hâlik-ı Kerim bana da bu ihtiyarlığım çağında bir mümtaz oğul verebilir amenna!.

(57) : Mahaza Hazret-i ibrahim, meleklerin ne gibi büyük bir iş ile muyazzaf olduklarını anlamak için de onlara (dedi ki: Ey elçiler!.) Ey Cenabı Hak tarafından gönderilmiş mümtaz simalar!, (artık işiniz nedir?.) ne gibi bir sebebe mebni böyle bir cemaat halinde yeryüzüne inmiş bulunuyorsunuz?. Bana olan bu beşaretinizden başka herhalde bir mühim vazifeniz de olmalıdır?.

(58) : Melekler de cevaben: (dediler ki: Muhakkak biz) dinsizliklerinin cezasını vermek, kendilerini helak etmek için (mücrimler olan bir kavme) aziz ve hakim olan Halikı Azim tarafından (gönderilmişizdir) onlar ise Lût Aleyhisselâm'ın kavminden ibaret idi. Fakat onların aralarında müstesna olanlar da vardır.

(59) : Evet.. Hazreti (Lût'un efradı ailesi müstesna) ona tâbi olan, onun dini ve milliyeti üzere bulunan zatlar, helake uğramayacaklardır. (Şüphesiz ki, biz onları) Hazret-i Lût ile onun mümin olan ailesinin (hepsini) de, kavmine isabet edecek olan felâketten (kurtaracağız) onların imamları haklarında vesile-i necat olacaktır.

(60) : Lût Aleyhisselâm'm (zevcesi) ise o mübarek zata muhalefet ederek şerefi îmandan mahrum bulunmuş olduğu için o (başka) o kurtarılacak zatlara dahil değildir. (Takdir ettik ki,) onun hakkında takdiri ilâhîye vâkıf bulunmaktayız ki (muhakkak o) kadın (elbette) azapta aleddevam (kalacaklardandır) o da küfründen dolayı Lût kavmi arasında helake maruz kalıp gidecektir-

* * *

فَلَمَّا جَاءَ اٰلَ لُوطٍۨ الْمُرْسَلُونَۙ ﴿٦١﴾ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾
قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ وَاَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَ
اِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْ
بَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾
وَقَضَيْنَا اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ دَابِرَ هٰؤُلَاۤءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(61) : Vaktaki, gönderilmiş olanlar, Lût'un. âline geldiler.

(62) : -Lût Aleyhisselâm- dedi ki: Muhakkak siz, meçhul bir taifesiniz.

(63) : -Onlar da- dediler ki: Hayır, biz sana onların kendisinde şüphe *eder* oldukları şey ile geldik.

(64) : Ve sana hak ile geldik ve şüphe yok ki, biz elbette sadıklardanız.

(65) : Artık efradı aileni gecenin bir kısmında yürüt -yola çıkar- sen de arkalarını takibet ve sizden hiç biri ardına dönüp bakmasın ve emir olunduğunuz tarafa geçip gidiniz.

(66) : Ve ona -Hazret! Lût'a- şu emri katiyyen vahyettik .ki, onların arkaları sabaha çıkacakları vakit elbette kesilmiş olacaktır.

* * *

İ Z A H

(61) : Bu mübarek âyetlerde Hazret-i İbrahim'in yanından ayrılan meleklerin Hazret-i Lût'un yanına gelip aralarında cereyan eden mükâlemeyi bildirmektedir. Lût Aleyhisselâm ile ona tâbi olanların alacakları vaziyeti, kavminin de nasıl bir azabı istisâle marûz kalacaklarını şöylece ihtar buyurmaktadır. (Vaktaki) tarafı ilâhîden (gönderilmiş olanlar) o melekler zümresi, Hazreti ibrahim'in yanından aynlıp (Lût'un âline geldiler) Hazret-i Lût'un münkir olan kavmini ihlâk, ona tâbi olanları da selâmete isal için gelip Lût Aleyhisselâm'a mülâki oldular.

(62) *I* Hazret-i Lût, o gelen zümreyi genç, güzel yüzlü, kendince meçhul insanlar hey'etinde görünce korktu, onlara hitaben (dedi ki: Muhakkak siz) bence (meçhul bir taifesiniz) ben sizi tanımıyorum, ne gibi bir maksada binaen gelmiş bulunuyorsunuz?. Lût Aleyhisselâm, ahlâksız kavminin bu genç zümreye musallat olabilecekleri endişesiyle de böyle bir beyanda bulunmuştu.

(63) : Onlar da, o melekler de kendi vazifelerini anlatarak (dediler ki: Hayır) biz sence meçhul kalacak değiliz. Biz tarafı ilâhîden gönderilmiş kimseleriz (biz sana) yardım için geldik (onların) o kavminin inkâr ettikleri ve (kendisinde şüphe eder oldukları şey ile geldik) yani: O kavmin seni tekzip ettikleri azap ile gelerek onları köklerinden koparıp atacak bir helake uğratacağızchr.

(64) : (Ve) o melekler de dediler ki: Ey Lût Aleyhisselâm!. Biz (sana hak ile geldik) kendisinde şüphe edilemiyecek bir hakikatla geldik, yakinen sabit, şüpheye mahal olmayan bir haber ile geldik ki, o da o kavmin katiyyen azaba uğrayacağını haber vermekten ibarettir, (ve şüphe yok ki, biz elbette sadıklardanız) bu sana haber verdiğimiz şey, dosdoğru olarak meydana çıkacaktır.

(65) : (Artık) Ey Hazreti Lût!. Bu yurtta durma (efradı aileni) sana tâbi olanları (gecenin bir kısmında yürüt) yola çıkar (sen de akalarını takibet) onların arkalarından yürüyerek onların hallerine muttali ol, onları sür'atle yola şevket. (Ve sizden hiç biri ardına dönüp bakmasın) yürümesine devam etsin. Tâki, geride kalan kavmin başlarına gelecek müthiş felâketi görüp büyük bir korkuya bir heyecanı kalbe kapılmasın ve o kavim ile bir alâkası kalmasın (ve) Ey Lût Aleyhisselâm! tarafı ilâhîden Cebrili Emin vasıtasiyle (emir olunduğunuz tarafa geçip gidiniz) ki, o da İbni Abbas Hazretlerinin beyanına nazaran Samı şeriftir. O tarafın Ürdün veya Mısır olduğu da mervidir.

(66) : (Ve ona) Hazreti Lût'a (şu emri katiyyen vahyettik ki) ona bildirmiş olduk ki, (onların) o münkir olan kavmin (arkaları sabaha çıkacak-

lan vakit) sabah vaktinin hemen zuhuru anında (elbette kesilmiş olacaktır.) Onlar istisâl tarikiyle, yani: Kökünden koparılmış geriye hiçbir ferdi bırakılmamış bir surette helak olup gideceklerdir. Bütün bunlar küfrün birer müthiş cezası!.

***

وَجَاءَ أَهْلُ
الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ
﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ
الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هَٰؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(67) : Ve şehir ahalisi birbirini müjdeliyerek geldiler.

(68) : -Hazret-i Lût- dedi ki: Şüphe yok, onlar benim misafirlerimdir. Artık beni rüsvay etmeyin.

(69) : Ve Allah'tan korkun ve beni utandırmayın.

(70) : -Kavmi de- dediler ki: Biz seni âlemler -in işine karışmak- dan men etmiş değil mi idik?.

(71) : -Hazret-i Lût- da dedi'ki: İşte onlar benim kızlarımdır. Eğer siz -teehhül- yapacak kimseler iseniz.

***

İ Z A H

(67) : Bu mübarek âyelerde Hazret-i Lût'un misafirlerine karşı yanına giden kavminin habisine bir temayülde bulunmuş olduklarını bildiriyor. Ve Lût Aleyhisselâm'ın talep ve tavsiyelerine rağmen kavminin o zatı kendi işlerine müdahaleden men'e cür'et göstermiş bulunduklarını beyan buyuru-

yor. Şöyle ki: Hazret-i İbrahim'in yanından ayrılmış olan ve insan şeklinde temessül etmiş bulunan melekler, Lût Aleyhisselâm'ın ikametgâhına, yani: kavminin beldelerinden olan «Şezum» şehrine gelince bundan o şehir ahalisi haberdar oldular. (Ve) o (şehir ahalisi birbirini müjdeiiyerek) Hazreti Lût'un yanma (geldiler) öyle güzel, genç zatlara musallat olmak hülyasiyle sevinçlerini izhar ediverdiler.

(68) : Hazreti Lût, o habis ruhlu şahısların böyle koşup geldiklerini görünce (dedi ki: Şüphe yok, onlar benim misafirlerimdir.) Misafirleri korumak, onlara ikram etmek, onların haklarında hürmete münafi hareketlerden kaçınmak bir mühim vazifedir, (artık) o misafirlerime karşı bir ihanette, bir sui muamelede bulunmak cür'etini göstererek (beni rüsvay etmeyin) benim için âri, mahcubiyeti müstelzim olacak bir harekette bulunmayın, böyle bir hareket, şiarı insaniyete tamamen muhaliftir.

(69) : (Ve) Lût Aleyhisselâm bu tenbihatını tekit için şunu da ilâve buyurdu ki: Ey kavmim!. O misafirlerin haklarına tecavüz hususunda (Allah'tan korkun) onlara karşı sui muameleye ciir'et göstermeyin (ve beni utandırmayın) onlara karşı fuhşiyat temayülünde bulunarak beni zillete, hızlane, hüzün ve kedere giriftar etmiş olmayın.

(70) : Hazreti Lût'un bu ihtarına rağmen kavmi de (dediler ki:) Ey Lût!. (Biz seni âlemlerdin işine karışmak (dan) veya bizi bu gelen misafirlere taarruz etmeden veya bu gibi kendilerine taaaruz edeceğimiz misafirleri hanene kabul eylemeden (men etmiş değil mi idik?.) Neden şimdi bizim işimize karışıyorsun, bizi bu misafirlere tecavüzden menetmek istiyorsun?.

(71) : Lût Aleyhisselâm da o cür'etkâr kavme (dedi ki: işte onlar) bu kavmin kadınları (benim kızlarımdır) çünkü her ümmet, kendi Peygamberinin manen evlâdı mesabesindedir. Onların erkekleri, o Peygamberin manen oğulları, kızları da yine manen kızları mevkiindedir. Hazreti Lût, âdeta demek istemişti ki, işte bu kadınlar, benim manen kızlarımdır, bunlar ile evleniniz, temayülâtı nefsaniyenizi tatmin ediniz, öyle misafirlere taarruzda bulunmayınız. (Eğer siz) Ey kavmim!. Teehhül (yapacak) veya sözümü tutacak veya şehvani temayülleri tatmin etmek istiyecek (kimseler iseniz) böyle tavsiye ettiğim yolda hareket ediniz, öyle haram, biedebane hareketlere cür'et göstermeyiniz.

*
* *

لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفٖى سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ
مُشْرِقٖينَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً
مِنْ سِجّٖيلٍ ﴿٧٤﴾ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمٖينَ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهَا
لَبِسَبٖيلٍ مُقٖيمٍ ﴿٧٦﴾ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٧٧﴾

«O»

MEALİ? ÂLİSİ

(72) : Ömrüne andolsun ki, şüphe yok onlar kendi sarhoşlukları içinde şaşırıp durur kimseler idi.

(73) : Artık onları işrak vaktine girdikleri sırada o sayha tutuverdi.

(74) : Hemen onların üstünü altına getirdik ve onların üzerlerine balçıktan yapılmış taşlar yağdırdık.

(75) : Şüphe yok kî, bunda düşünceli kimseler için elbette ibretler vardır.

(76) : Ve şüphe yok ki, o bir sabit yoldur.

(77) : Muhakkak ki, bunda müminler için elbette bir ibret vardır.

*
* *

İ Z A H

(72) : Bu mübarek âyetler, Lût kavminin büyük bir şaşkınlık içinde bulunmuş olduğunu ve onları sabahleyin helake maruz kalıp yurtlarına alt üst bulunduğunu bildiriyor. Ve bu yurt harabelerinin hâlâ enzarı ibrete çarpıp durduğunu ve bu vukuatın ehli îman için bir ibret vesilesi teşkil ettiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişan!. (ömrüne andolsun ki, şüphe yok onlar) o cahil, gafil kavim (kendi sarhoşlukları içinde) akıllarım gidermiş olan pek şiddetli bir gaflet içinde (şaşırıp durur kimseler idi) mütehayyir bir halde yaşıyorlardı artık onlar, kendilerine verilen nasihatlere, Hazret-i Lût'un ihtarlarına iltifat edecek bir kabiliyette bulunmuyorlardı.

§ Melekler, Hâzreti Lût'a böyle bir hitapta bulunmuşlardı. Onun ömrüne kasem etmekle mertebe-i nübüvvetin ulviyetine işarette bulunmuş oluyorlar-

لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفٖى سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ
مُشْرِقٖينَ ﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً
مِنْ سِجّٖيلٍ ﴿٧٤﴾ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمٖينَ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهَا
لَبِسَبٖيلٍ مُقٖيمٍ ﴿٧٦﴾ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٧٧﴾

«O»

MEALİ? ÂLİSİ

(72) : Ömrüne andolsun ki, şüphe yok onlar kendi sarhoşlukları içinde şaşırıp durur kimseler idi.

(73) : Artık onları işrak vaktine girdikleri sırada o sayha tukıverdi.

(74) : Hemen onların üstünü altına getirdik ve onların üzerlerine balçıktan yapılmış taşlar yağdırdık.

(75) : Şüphe yok ki, bunda düşünceli kimseler için elbette ibretler vardır.

(76) : Ve şüphe yok ki, o bir sabit yoldur.

(77) : Muhakkak ki, bunda müminler için elbette bir ibret vardır.

***

İ Z A H

(72) : Bu mübarek âyetler, Lût kavminin büyük bir şaşkınlık içinde bulunmuş olduğunu ve onları sabahleyin helâke maruz kalıp yurtlarına alt üst bulunduğunu bildiriyor. Ve bu yurt harabelerinin hâlâ enzarı ibrete çarpıp durduğunu ve bu vukuatın ehli îman için bir ibret vesilesi teşkil ettiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişan!. (ömrüne andolsun ki, şüphe yok onlar) o cahil, gafil kavim (kendi sarhoşlukları içinde) akıllarını gidermiş olan pek şiddetli bir gaflet içinde (şaşırıp durur kimseler idi) mütehayyir bir halde yaşıyorlardı artık onlar, kendilerine verilen nasihatlere, Hazret-i Lût'un ihtarlarına iltifat edecek bir kabiliyette bulunmuyorlardı.

§ Melekler, Hâzreti Lût'a böyle bir hitapta bulunmuşlardı. Onun ömrüne kasem etmekle mertebe-i nübüvvetin ulviyetine işarette bulunmuş oluyorlar.

di. Diğer bir tevcihe göre de bu kasem, tarafı ilâhîden melekler lisaniyle bizim Peygamberimizin mübarek ömrüne müteveccih bulunmuştur. Bu da Peygamberimizin indi ilâhîde Ekremüihalayık olduğuna delâlet etmektedir. Başkalarının ömrüne ise kasem olunamaz.

(73) : (Artık onları) o Lût kavmini (işrak vaktine girdikleri sırada) güneşin tulûa başladığı bir anda (o sayha tutuverdi) pek büyük, korkunç bir azap sedası yakaladı. Denilmiştir ki: Bu sayhayı yapan Cebrili Emin idi.

(74> : Bu sayha üzerine (hemen onların) o kavmin beldelerinin (üstünü altına getirdik) o- beldeler yukurıya kaldırılıp tersine olarak yere atılmış bulundu- (Ve onların) o beldeler ahalisinin azaplarını teşdit için (üzerlerine balçıktan) ateş ile pişirilmiş çamurdan (yapılmış taşlar yağdırdık) onlar böyle üç nevi azaba uğratıldı. Bu azapların birinci nevi: Korkunç bir sayha idi, ikinci nevi, yurtlarının alt-üst olması idi, üçüncü nevi de üzerlerine taşların yağdırılmış bulunması idi.

(75) : (Şüpye yok ki, bunda) bu Lût kavmine ait kıssada, o üç nevi azapta (düşünceli) hâdiselere ibret nazariyle bakan (kimseler için elbette) Allah Tealâ'mn vahdaniyetine, onun kudret ve azametine, onun dinine muhalefet edenlerin ne müthiş cezalara çarpılmış olduğuna dair (ibretler var) artık bunları düşünüp de uyanık bulunmaya, hakka muhalefetten kaçınmaya çalışılmalıdır.

§ Mütevessim: Lügatte, bezenmiş, düzgünlü zat demektir. Bundan murat, bir şeyin evsafını güzelce tefekkürde bulunarak oriun delâlet ettiği şeyi anlamaya muvaffak olan zatdır. Cem'i «mütevessimin» dir.

(76) : (Ve şüphe yok ki, o) o helak olan Lût kavminin beldeleri (hir sabit yoldur.) Henüz âsârı münderis olmamıştır. Hicaz ile Şam yolu üzerinde bulunmaktadır. Oradan yolculuk edenler o beldelerin harabelerini görmektedirler. Artık bunlar birer nümune-i ibret değil midir?.

(77) : Evet.. (Muhakkak ki, bunda) bu pek büyük hâdisede, bu felâketâver inkılâpta (müminler için elbette bir ibret vardır.) Cenabı Hak'ka îman Peygamberleri tasdik eden zatlar, bu tarihi, ibretâmiz manzaralardan hâdiselerden müstefit olur, mütenebbihane yaşarlar. Fakat öyle bir îman ve tasdik nimetinden mahrum kalan bedbaht kimseler ise bu gibi fecî hâdiseleri alelade bir şey sanarlar, bunları felekî hareketlere, yıldızların bitişmelerine hamlederler, bu gibi vesile-i intibah olan vak'aları güzelce düşünüp uyanmak kabiliyetinde bulunmazlar. Halbuki: Bu kâinattaki her hâdise, kudret ve azamete sahip, bir Hâlik-ı Zişanın eseridir. Her biri bir hikmet ve maslahata müstenittir. Uyanık bir ruha mâlik olanlar elbetteki, bunu takdir eder, tasdikte bulunurlar. Bunun hilafını iddia edenler de ergeç lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır. «Lut Aleyhisselâm'ın kıssası için» Sure-i Hud» un izahına da müracaat!.

***

وَاِنْ كَانَ اَصْحَابُ الْاَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَاِنَّهُمَا
لَبِاِمَامٍ مُبِينٍ ﴿٧٩﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾
وَاٰتَيْنَاهُمْ اٰيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ
مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا اٰمِنِينَ ﴿٨٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ
﴿٨٣﴾ فَمَا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾

-«O»-

MEÂU ÂLİSİ

(78) : Bu mübarek âyetlerde Şuayb ve Saiih Aleyhisselâmm münkir

(79) : Artık onlardan da intikam aldık ve şüphe yok ki, ikisi de elbette apaçık öndedirler.

(80) : Kasem olsun ki Hicr ahalisi de Peygamberleri tekzip etmişlerdir.

(81) : Ve onlara âyetlerimizi vermiş idik de onlardan yüz çevirici olmuşlardı.

(82) : Ve onlar emniyet içinde olarak dağlardan evler yonar olmuşlardı.

(83) : Sonra onları sabahladıkları an o sayha yakalamış oldu.

(84) : Artık o kazana geldikleri şeyler kendilerini kurtaramadı.

*
* *

İ Z A H

(73) : Bu mübarek âyetlerde Şuayb **ve** Salih Aleyhisselâmm münkir **olan** kavimlerinin kötü hareketlerini ve bu kavimlerin başlarına gelen **müthiş azabı ilâhîyi nazarı** intibaha şöylece vazediyor. **(Ve şüphe yok ki Eyke) yani Filistin ile Hicar arasında bulunna sık ağaçlı bir kasaba (ahalisi de) cibilletten ve tab'an (zalimler idi) kendilerine Peygamber gönderilmiş olan Şüayb Aleyhisselâm'a muhalefet ederek münkirane, zalimane hareketlerine devam edip durmuşlardı.**

(79) : (Artık) Lût kavminden olduğu gibi (onlardan) da (intikam aldık)

hepsini de helak ettik. Rivayete naçaran yedi gün kadar şiddetli sıcak bir hava içinde kalmışlar, sonra zuhur eden bir siyah bulutun altında toplanmışlar, ö buluttan yağan bir ateş ile helak olup gitmişlerdir. (Şe şüphe yok ki, ikisi de) Lût kavminin harap olan beldeleriyle bu kavmin Eyke denilen kasabası veyahut Hazret-i Şayb'ın Peygamber gönderilmiş olduğu Medyen ile bu Eyke yurdu (elbette apaçık öndedirler) bunlar birer vazıh tarik halinde olup o civardan geçen]erin enzarı ibretine çarpıp durmaktadırlar.

(80) : (Kasem olsun ki,) muhakkak ki (Hicr ahalişi de) Medine-i Münevvere ile Şam arasında bulunan, Hicr adındaki bir vâdide ikamet etmiş olan Semut kavmi de (Peygamberlerini tekzib etmişlerdi) kendilerine Peygamber gönderi:r.,.^ olan Salih Aleyhisselâm'ı ve onu inkâr tmekle sair Peygambrleri de inkâr etmiş. Dini ilâhîyi kabulden kaçınmış bulunuyorlardı. Çünki Peygambcran-ı Zişandan hangi birini inkâr, hepsini de inkâr demektir. Mamaafih, Tefsiri Kebirde denildiği üzere bu kavim, belki berahime taifesinden olup bütün Peygamberleri münkir bulunmuşlardı.

(81) : (Ve onlara) o Hicr Ahalisine peygamberleri Salih Aleyhisselâm vasıtasıyla (âyetlerimizi vermiştik de) yani : O Peygamberi Zişan, Cenabı Hak'kın azamet ve kudreti eseri olarak onlara bir nice mucizeler göstermişti, ezcümle taştan büyük deve çıkması gibi ve onun sütünün bir kabileye kâfi derecede çok olması gibi hârikalar ibrazına muvaffak olmuştu. Buna rağmen o kavim, (onlardan) o mucizelerden, hârikalardan (yüz çevirici olmuşlardı) onlara iltifat etmemiş, onlara bir nazarı insaf ile bakmamış, yine tefekkürden mahrum kalarak küfürlerine devam edip durmuşlardı.

(82) : (Ve onlar) o Semud kavmi (emniyet içinde olarak) inhidam korkusundan, hırsızların musallat olmasından emin olduklar: halde (dağlardan evler *yanar* olmuşlardı) kendilerine öyle kaleler gibi metin ikametgâhlar vücude getirmişlerdi- Fakat bu gibi şeyler, onları azabı ilâhîden kurtaracak mı idi?. Heyhat!

(83) : (Sonra onları) o münkir kavmi (sabahladıkları an) bir sabah vakti hemen (o sayha) sayha-i azap (yakalamış oldu) hepsi de helak olup gitti.

(84) : (Artık o kazana geldikleri şeyler) öyle yapmış oldukları metin binalar, kazanmış oldukları birçok servetler', (kendilerini kurtaramadı) kendilerinden o felâketi, o müstahik oldukları azabı ilâhîyi defedemez bulundu.

§ Geçmiş ümmetlere ait olan bu kıssalar bizler için bir vesile-i intibah, Resûii Ekrem Efendimiz hakkında da bir fesliye mahipetinde bulunmaktadır. Çünki Peygamberi Alişan Hazretleri, sabık Peygamberlere de ümmetlerinin ne kadar muhalif cephe almış olduklarına muttali olunca kendi zamanındaki münkirlerin, sefihlerin hallerine karşı sabır ve tahammül kolaylaşmış olur.

§ Hazret-i Cabir Radiallahû anhtan şöyle rivapet edilmiştir: Resûii Ek-

§ Hazret-i Cabir Radiallahû anhtan şöyle rivayet edilmiştir: Resûii Ek-rem ile beraber Hicr vadisinden geçerken hize buyurdu ki; Nefislerine zulüm et-

miş olanların ikametgâhlarına girmeyiniz, onlara dokunmuş olan azabın sizlere de dokunmasından hazer ediniz, meğer ki ağlayıcılar olarak giresiniz Bununla işaret buyurulmuş oluyor ki, zalimlerin, gazabı ilâhîye uğramış kimselerin kendilerine değil, yurtlarına bile yaklaşmak, tehlikeden hâli değildir.

***

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ
وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَم۪يلَ ﴿٨٥﴾
اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَل۪يمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ
سَبْعًا مِنَ الْمَثَان۪ي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظ۪يمَ ﴿٨٧﴾

MEÂL» ÂLİSİ

(85) : Ve semaları ve yeri ve aralarında olanları yaratmadık, ancak hak ile yarattık ve kıyamet anı da elbette gelecektir. Artık sen güzel bir kaçınmakla kaçın. Onlardan yüz çevir.

(86) : Şüphe yok ki, senin Rab'bindir bihakkın bilen, ziyadesiyle yaratıcı olan ancak o'dur.

(87) : Zatı akdesime kasem olsun ki, sana tekrarlanan yediyi -Fatiha suresini- ve büyük kur'anı verdik.

***

İ Z A H

(85) : Bu mübarek âyetler, Hâlik-ı kâinat Hazretlerinin pek yüksek evsafını asan kudretini bildiriyor, Resûli Ekrem'in af ve safh ile memur olduğunu gösteriyor ve Peygamberi Zişanunıza pek muazzam olan Kitabı ilâhînin ih-

san buyurulmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve semaları) o yüksek âlemleri, onlardaki yüksek, nurani ecramı (ve yeri) saha-i zemini, bundaki nice nâfi, lâtif, muhtelif mevcudatı (ve aralarında olanları) bulutları, rüzgârları, suları vesair mahlûkatı (yaratmadık) beyhude yere var etmedik (ancak hak ile yarattık) var ettik. Bütün bu ulvî ve süfli âlemlerin varlıkları, yaradılışları bir hakka mukarindir, bir hikmet ve maslahata müstenittir. Cenabı Hak'kın muvaffak ettiği kullan, bunları güzelce tefekkür ederek o Hâlik-ı Azimüşşanı tevhid ve takdise devam eder. (Ve kıyamet anı da elbette gelecektir) bu koskoca mükevvenatı yaratmış olan Hâlik-ı hakim, elbette kıyameti vücude getirmeğe de maaziyadetin kadirdir. Artık o vakit herkes dünyadaki amellerinin mükâfat ve mücazatına kavuşacaktır. (Artık) Resûli Zişanım!. Sen üzülme, münkirlerin hallerinden pek müteessir olma (sen.) o gibi kimselerden (güzel bir kaçınmakla kaçın) onlardan müteessirâne bir surette iğraz etme, onlardan intikam almayı tacilde bulunma, onlara karşı sabır et, af ve kerem ile muamelede bulun. İşte Resûli Ekrem Hazretleri, kavmini islâh ve irşat için böyle pek halîmane, hakimane hareketlerde bulunmakla memur olmuştu- Binaenaleyh bu emri ilâhînin âyeti seyf ile mensuhiyetini iddiaya lüzum yoktur.

(86) : Ve ey Resûli Zişan!. (Şüphe yok ki, senin Rabbindir) seni gaye-i kemale eriştiren, bütün mahlûkatı yaratıp besleyen mabûdi Azimindir (bihakkın bilen) senin de, ümmetinin de ahvaline âlim bulunan, bütün şüunatı kâinatı ilmen ihata eden ve (ziyadesiyle yaratıcı olan) bütün sizleri de ve sair mahlûkatı da vücude getiren (ancak o'dur) o Kerim ve azim olan Rab'bindir Binaenaleyh o'na karşı hiçbir şey gizli kalamaz, o Hâlik-ı Azim, sizi de sizin ef'âl ve akvalinizi de-yaratıp vücude getirmektedir/Artık o'na umurunuzu tevdi ediniz, onun emirlerine itaatten ayrılmayınız onun yolundaki mücahedeleri de, ilâyı dine müteveccih çalışmaları da, af ve safh ile yapılacak muameleleri de tamamen bilir, onları mükâfatsız bırakmaz..

(87) : Ve ey Efdalülhelâyik olan Resûli Alişamm!. (Zatı akdesime kasem olsun ki) azamet ve kudretimle (sana tekrarlanan yediyi) yani: Her namazda tekrar tekrar okunan veya iki defa nazil olan veyahut yarısı senayı ilâhîyi, diğer yarısı da du'a ve niyazı muhtevi bulunan ve yedi âyeti ihtiva eden Fatiha sure-i celilesini (ve büyük kur'anı) bütün semavî kitapların güzelliklerini cami ve dünyevî uhrevî selâmet ve saadeti mütekeffil olan Kur'anı Azimin heyeti mecmuasını sana bir lutf-ü mahsus olarak (verdik) semayı izzetimden Cebrili Emin vasıtasiyle sana inzal etmekte oldumjnseni böyle binazir bir nimeti ulviyeye nail kıldım. Artık bunun yanında fanî, dünyevî nimetlerin, varlıkların ne kıymeti olabilir?.

*
* *

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِه۪ٓ اَزْوَاجًا
مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ
اِنّ۪ٓي اَنَا النَّذ۪يرُ الْمُب۪ينُ ﴿٨٩﴾ كَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِم۪ينَ ﴿٩٠﴾
اَلَّذ۪ينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِض۪ينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَع۪ينَ
﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(88) : Sakın onlardan bazı sınıfları faidelendirmiş olduğumuz şeylere iki gözünü uzatma, ve onlara karşı mahzun olma ve müminler için kanatlarını İndir.

(89) : Ve de ki: Ben, şüphesiz ben- sizi azabı ilâhi ile- apaçık korkutucuyum.

(90) : Nitekim -o azabı,- taksimcilerin üzerlerine indirmiştik.

(91) : O kimseler -in üzerine- ki, Kur'anı taksime uğratmak istemişlerdi.

(92) : İmdi Rab'bine andolsun ki, elbette onlara, hepsine soracağızdır.

(93) : Bütün yapar olduklarından.

İ Z A H

(88) : Bu mübarek âyetler, risalet gibi azim bir nimete nail olan Peygamberi Zişanımızın bazı taifelerin elde etmiş oldukları dünyevî, fanî varlıklara iltifat etmiyeceğini ve onların münkirane hâllerinden dolayı mahzun olmasına lüzum bulunmadığını ve müminleri her veçhile himaye ile memur olduğunu bildirmektedir. Ve Resûli Zişanın dinsizleri azabı ilâhî ile korkutur olduğunu ve kur'an-ı mübin'in ahkâmını taksim ve tağyire uğratmak isteyenlerin, bütün münkirlerin her yaptıklarından dolayı büyük bir mes'uliyeti uhreviyeye uğrayacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki ; Ey Peygamberleri Alişan!. (Sakın onlardan) o kâfirlerden (bazı sınıfları) bir takım taifeleri bu dünyada (faidelendirmiş olduğumuz şeylere) fâni, dünyevî varlıklara, ziynetlere, yaldızlı maddelere (iki gözünü uzatma) onlara iltifat edip bakma, senin haiz

olduğun ulvî, ebedî devlet ve saadet yanında, bâhusus sana verilmiş olan kitabı semavî karşısında o gibi seriüzzevâl, meâliden mahrum şeylerin ne ehemmiyeti olabilir?- (Ve onlara) öyle dünyevi faideleri elde ettikleri halde şükrünü ifade etmeyen münkirlere (karşı mahzun olma) onlar kendilerine yaptığın hayırhahane emirlere, tavsiyelere muhalefette bulunurlarsa, kendi ihtiyarlarını suiistimâl ederek nefislerini ebedî azaba marûz bırakırlarsa, sen mazursun, onlardan dolayı teessüre kapılma, kendilerine iltifatta bulunma. (Ve) sen ancak (müminler için) sana tâbi olan, islâmiyeü kabul etmiş bulunan zümrelere karşı (kanatlarını indir) onlar için tevazu göster, rıfk ile muamelede bulun, onların imanlarından dolayı kalben zevkiyab ol.

(89) : (Ve) Resûli Alişanım«. Seni tasdik etmeyen münkirlere (de ki: ben şüphesiz ben) îman etmediğiniz takdirde üzerinize inecek bir azabı ilâhî ile sizi (apaçık korkutucuyum) öyle müthiş bir azaba tutulacağınızı size beyanda memurum.

(90) : (Nitekim) o azabı (taksimcilerin) yani: îslâmiyeti kabulden nâsı men için aralarında iş bölümü yapmış olanların (üzerine indirmiştik) onları helak etmiştik.

(91) : Evet.. O azabı (o kimseler) in üzerine indirmiştik (ki) onlar (Kur'am taksime uğratmak istemişlerdi) o kitabı ilâhînin ahkâmını parça parça etmek cür'etinde bulunmuşlardı.

§ Rivayete nazaran müşriklerin reislerinden buluna «Velid İbnül Mugayre» hac mevsiminde kırka yakın veya oniki şahsı Mekke'nin yollarına taksim etmişti. Bu şahıslar, Mekke'ye etraftan gelen hacılar ile görüşüyor. Hazreti Peygamber aleyhinde lâkırdılarda bulunuyor, sakın onun sözlerine inanmayınız, o mecnundur diyorlardı, işte bu herifler; fac için mekke-i mükerreme'.ye gelen zatlara Kur'anı Azim aleyhinde de tefevvühatda bulunuyorlardı. O kitabı mübinin âyetlerini parçalamak istiyorlardı. O âyetler, birer sihirdi, birer iftiradır, birer şiiden esatiri evvelinden ibarettir, diyorlardı. Bu herifler nihayet Bedir gavzesinde helak olup azabı ilâhîye kavuşmuşlardı. Bunların uhrevî azapları ise elbette daha pek müthiştir. Artık îslâmiyeti, ahkâmı ilâhîyeyi tezyif ve tağyire cür'et edenler, bu pek müthiş azabı düşünsünler».

Diğer bir tevcihe göre de kitabı ilâhîyi taksime uğratanlardan murat, ehli kitap denilen Yahudiler ile nesaradır. Bunlar Tevrat'ı, incil'i taksime uğratmışlardır, işlerine gelen âyetleri kabul etmiş, işlerine gelmiyenleri tebdil ve tağyire uğratmışlardır. Bunlar Kur'an-ı Kerimi de parçalamak isterler, bir kısım beyanatını inkâra çalışırlar, heyeti umumipesini bir kitabı ilâhî olarak kabul etmezler- îşte bu gibi münkirler, vakit vakit birnice felâketlere Uğramışlardı ve en büyük azaplara da ahirette uğrayacaklardır.

§ İdin, kelimesi, bir şeyin parçası manâsına olan «Tde lâfzının cemidir ki, dağılmış, perakende olmuş şeyler demektir.

(92) : Evet.. O gibi münkirler, kendilerini büyük bir mes'uliyete maruz

bırakmışlardır. (İmdi) Ey Fesûli Alişan«. Onların o hallerine bakıp da fazla müteessir olma (Rab'bine andolsun ki) zatı akdesime kasem ederim ki, (elbette onlara) o münkirlere, o kitabı ilâhîyi parça parça etmek isteyen kâfirlerin (hepsine) kıyamet günü de (soracağız) onları tevbih ve takbih için büyük bir muhasebeye, muhakemeye tâbi tutacağızdır-

(93) : Evet. Umumen onları dünyadalarken (bütün yapar olduklarından) ahirette suale tâbi tutacağızdır. Onları kâfirane cür'etlerinden dolayı kitabı ilâhîyi parçalamak istediklerinden dolayı ve bütün bu gibi kabih hallerinden dolayı mahkûm, azabı ebediye giriftar edeceğizdir. Artık onlar bu pek korkunç âkibete muntazır olsunlar!. «Şu da malûmdur ki: Ahret günleri gayrı mütenahidir. Bütün ins ve cin ahirette muayyen bir müddet suale ve cevaba maruz kalmıyacaklar, buna intizarda bulunacaklardır. Bu intizar da bir nevi azaptır. îşte (jLV ^J\ <-ö jc jtj V^II.^») nazm-ı Kuran-ı bunu bildirmektir. Fakat diğer bir müddette de bütün bunlar muhasebeye tâbi tutulacaklardır, îşbu (oî-^-I fr^M) 'Kavü celiü de bunu ihbar buyurmaktadır.

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ
عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ
مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ
صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ
مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

«O»

MEALİ ÂLİSİ

(94) : Artık sen emir olunduğun şeyi izhar et ve müşrik olanlara aldırış etme.

(95) : Şüphe yok ki, biz o müstehzilere karşı sana yeteriz.

(96) : Onlar ki; Allah Tealâ ile beraber başka tanrı edinirler. Artık yakında bileceklerdir.

(97) : Andolsun ki, biliyoruz, söyledikleri şeyden dolayı senin göğsün muhakkak ki, darlaşıyor.

(98) : Sen hemen Rab'bine hamd ile teşbih et ve secde edenlerden ol.

(99) : Ve sana ölüm gelinceye değin Rab'bine ibadet et..

*

* *

İ Z A H

(94) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem Hazretlerinin dini islâmı neşir ve izhar ile.ve müşriklerin müstehziyane hallerine ademi iltifat ile mükellef bulunmuş olduğunu bildiriyor. Ve o müstehzilerin yakın zamanda ne gibi felâketlere uğrayacaklarını ihtar ediyor- Peygamberimizin de hayatta bulundukça hamd ve teşbihe, cemaati müslimin ile beraber secde-i ubudiyete devam etmekle mükellef bulunmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Alişan!. (Artık sen emir olduğun şeyi) taraf-ı ilâhîden tebliğine memur bulunduğun dinî hükümleri kemâli metanetle (izhar et) o hükümlerin lüzumunu, ulviyetini ümmetine karşı açıkla, neşre çalış (ve müşrik olanlara aldırış etme) onların levmine, istihzasına iltifatta bulunma, sen yine herkesi bir güzel tarzda irşat ve ikaza devam lûtfunda bulun.

(95) : (Şüphe yok ki, biz) ben Halikı Azimüşşan! kudret ve azametimle (o müstehzilere) makamı risaletine karşı o müstehziyane vaziyet almak denaetini irtikâbeden dinsizlere (karşı sana yeteriz) senin intikamını onlardan alırız, onları yaptıkları fenalıkların cezasına uğratırız.

(96) : (Onlar ki) öyle müstehzi kâfirler ve emsali ki (Allah Tealâ ile beraber başka tanrı edinirler) vahdaniyeti ilâhîye bedihi iken onu tasdik etmezler de bir takım mahlûkata da ulûhiyet isnadından geri durmazlar (artık) öyle müşrikler (yakında bilecceklerdir) ne kadar bâtıl bir inançta bulunmuş olduklarını ve dünyada da, ahirette de nasıl birer felâkete, azaba uğrayacaklarım anlıyacaklardır. Fakat bu anlayışın artık kendilerine bir faidesi olmayacaktır.

§ Rivayete nazaran Kureyiş kabilesi reislerinden müşrik olan beş herif Resûli Ekrem ile istihzaya pek ziyade cür'et göstermekte bulunmuşlardı. Bunlar «Velit Ibnül Mugayre» «As ibni Vail» «Adiy Bini Kays» «Esved ibni Abdülmuttalip» «Esved İbni Abdi Yağus» adındaki kimseler idi. Bunların her biri az sonra Cebrili Eminin birer işaretiyle birer badireye uğrayarak helak olmuşlardır. Bu âyet-i Kerimenin bu husustaki haberi öylece tahakkuk etmiştir.

(97) : (Andolsun ki biliriz) ind-i ulûhiyetimde tahakkuk etmiştir ki Habibim!. -Ya Muhammed Aleyhisselâm- sen o müstehzi kâfirlerin (söyledikleri şeyden) onların ör istihzalarından, o kur'an-ı mübini inkâr etmelerinden (dolayı senin göğsün muhakkak ki, darlaşıyor) onların o fezihane hallerinden dolayı bir üzüntü içinde kalıyorsun. Çünki öyle dinsizliklere, terbiyesiz hareketlere karşı temiz ruhlu zatların kalben muztarip, müteessir olmaları fıtreti beşeriye muktezasıdır. Fakat Resûli Zişanım!. Sen yine sabır ve sebattan ayrılma.

(98) : (Sen) Ey Resûli Ekrem!, (hemen Rab'bine hamd ile teşbih et) o Halikı Azimi noksan sıfatlardan tenzihe devamda bulun (ve secde edenlerden ol) namaza, niyaza devam edip. Cenabı Hak'tan huzuru kalp ve fütuhat temennisinden geri durma. Çünki insan bu sayede ruhen münşerih olur, vicdanı tenevvür eder, ilâhî yardımlara muvaffak bulunur. Artık öyle bir takım din sizlerin varlığından, müstehziyane hareketlerinden fazla teessüre hâcet yoktur.

(99) : (Ve) Ey Resûli Alişan!. (Sâna ölüm gelinceye değin) hayatta bulundukça her vakit (Rabbine ibadet e.t) onunla münşerihül kalb ol, fiyuzatı ilâhîye mazhar olarak yaşa.

§ ölüme «yakin» denilmiştir. Çünki ölüm, müteyakkan bir emirdir. Herhalde zuhura gelecektir. Ebedî hayata nazaran bu dünya hayatı pek muvakkattir ve nihayet bulacağı yakınen malûmdur. Bu yakından murad, itikat bakımından bir yakın değildir- Çünkü o yakın zaten Resulullâhta en kuvvetli, âdeta bedihî bir surette mevcut idi. Onunla beraber ahirette irtihal edinceye, değin vezaifi ubudiyeti ifaya çalışmış, Mescidi saadette eshab-ı kiramına namaz kıldırmaya müdavim bulunmuştu. Öyle risaleti nail olduğu mucizeler ile müeyyed olan bir Peygamberi Zişanda bir şek ve şüphe nişanesi bulunamaz ki, kendisine itikaden yakin gelinceye kadar ibadetle mükellef olsun da o yakin gelince bu teklif kendisinden sâkit bulunsun. Bunu hiçbir akıllı insan iddia edemez.

Artık zevki ibadetten mahrum, vazife-i ubudiyetten müctenip bir takım cahiller, bu yakın tâbirini yanlış telâkki etmiş olabilirler. Onlara göre Cenabı Hak'kın varlığına yakinen mutekit, tâbiri aharla kendilerinde fenafillâh haleti tecelli edenlerden ibadet ve taatla mükellefiyet sakıt olur tasavvuf vesaire namına böyle müfteriyane bir iddia ise pek büyük bir cehaletten bir zındıklıktan başka değildir. Bütün beyanat-ı Kur'aniye bunun hilâfına açıkça şahittir. Bütün beşeriyet ve bilhassa bütün Peygamberler hayatta bulundukça Cenab-ı Hak'ka ibadetle muvazzaf bulunmuşlardır. (L. c-oUfc^lj ;/UJl> JU^lj) âyeti celilesi de bunu göstermektedir. Velhasıl: Resûlullah Efendimiz itikaden fevkalâde bir yakini haiz iken yine ahirete irtihâl edinceye değin bütün ubudiyet vazifelerini ifaya devam etmişti. O Peygamberi Zişana müteveccih olan bir ibadet ve taate devam emri, onun bütün ümmetine de bittaba müteveccih bulunmuştur. Binaenaleyh onun efradı ümmetinden bulunan her mükellef insan için de lâzımdır ki, berhayat bulundukça mabûdi Azimüşşana ibadette bulunmayan devam etsin, hayatının bir lâhzasını bile beyhude yere zâyetmesin, Cenab-ı Hak'ka hamdu senadan, âtifeti ilâhîyeyi niyazdan geri kalmasın, insan ancak bu sayede ebedî selâmet ve saadetini temine muvaffak olmuş olur. Ve Minallahittevfîk.

NAHL SüM-fl CHÎLÜSİ

Bu mübarek sûre, Mekke-i Mükerreme'de nazil olmuştur. (128) âyeti cetileyi havidir. Ancak îbni Abbas Radiallahu Anhtan bir rivayete göre (95, 96, 97) inci âyetleri Hazreti Hamza'nın şahadetinden sonra Medine-i Münevvere' de nazil olmuştur. Diğer bir rivayete göre de (110, 126) inci âyetleri de Medine-i Münevvere'de nuzûl etmiştir.

Bu mukaddes sûre, birçok lâtif, bedî kudret asarını enzarı intibaha vazzetmektedir- Bu tabiat alemindeki nice varlıkların insanlar^, hadim, faidebahş olduğunu bildirmektedir, insanların da güzide bir mahlûk olup mümtaz bir varlığa sahip bulunduklarını beyan buyurmaktadır. Beşeriyetin hidayet ve saadete nailiyetleri için vahyi ilâhîye mazhar bulunmuş olan Peygamberanı Zişana muhtaç bulunduklarını açıklamaktadır ve birnice ilâhî nimetlere işaret ederek beşeriyeti vazife-i şükranı ifaya davet ve insanların amellerinden mes'ul olacaklarını ihtar eylemektedir. Bu cihetle bu mübarek sûreye «suretünniam» unvanı da verilmiştir. Maahaza âsârı ilâhîyenin ehemmiyetine, faidelerine pek kıymetli bir numune olmak üzere de bal arılarının nail oldukları ilham ve iktidar sayesinde ne kadar hayata hâdım bir maye-i gıda vücude getirmekte olduklarına nazarlarımızı celbeylemektedir. Bu münasebetle de bu *sûre-i celileye Sûretün Nahl unvanı verilmiştir.

Evet:. Bu mübarek Sûre gösteriyor ki : Bal arıları birer küçük mahlûk oldukları halde Cenab-ı Hak'kın verdiği bir kabiliyetle büyük bir eser vücude getirebiliyorlar. Yaptıkları peteklere verdikleri hen^fsî bir şekil, ne kadar mühim ve ne kadar faideli bir gayeye müteveccihtir. Vücude getirdikleri balların renkleri, tatları, kokuları mütefavittir.- Bu ballar pek leziz, maddî hayatımız için pek faideli bulunmaktadır. Artık öyle bir küçük mahlûkun o kadar san'atkârane, nefis bir muhafaza içinde Ö kadar leziz bir maye-i hayat vücude getirmesi, onun öyle büyük bir kabiliyete sahip bulunması, bir ilhamı ilâhî, bir ihsanı subhani değil de nedir?. Artık her mütefekkir insan bundan da istidlâl edebilir ki, bu zayıf, nahif mahlûka bu kadar bir kabiliyet ihsan buyuran bir Halıkı Azim, bir Peygamberi Zişanını da vahyi ilâhîsine mazhar ederek ona bütün beşeriyet içine manevî, ebedî bir hayata, bir selâmet ve saadete vesile olacak bir kitab-ı mübine nail Duyurabilir. Nitekim de nail buyurmuştur, işte Kur'anı Kerim, Jböyle bir kitabı mübindir, bu bir mucize-i ebediyedir, azameti ilâhîyeye pek açık bir delildir, beşeriyet için bir manevî gıdadır, bir vesile-i

hidayettir, onlara dini içtimaî, ahlâkî vazifelerini telkin buyurmaktadır, işte bu sure-i celilede bütün bu gibi vesile-i intibah, sebebi necat olacak hususlara enzarı intibahımızı celbetmektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾
يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ تَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ الْإِنْسَانَ
مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾

-«O»-

MEÂLI Atisi

(1) : Allah Tealâ'nın emri geldi, artık onu acele istemeyiniz, -Hak Tealâ- onların şerik koştukları şeylerden münezzehtir ve çok yücedir,.

(2) : O, kullarından dilediği üzerine kendi emrinden ruh ile melekleri indirir ki, korkutunuz. Şüphe yok ki, benden başka ilâh yoktur. Artık benden korkunuz.

(3) ; Gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır. kendisine şerik koştukları şeylerden çok âlidir.

(4) : İnsanı bir nutfeden yaratmıştır. Böyle iken, o, apaçık bir düşmandır.

***

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, muhasebeye tâbi olacakları evvelce bildirilmiş olan müşriklere o muhasebe gününün gelmiş gibi yaklaştığını ve zatı ilâhînin şerikten münezzeh olduğunu ihtar etmektedir. Ve o Hâlik-ı Azimin nâsı korkutmak için dilediği zata vahyi ilenişini melekler vasıtasıyle inzal edeceğini bildirmektedir. Ve Cenab-ı Hak'kın gökleri ve yeri yaratmış olduğunu ve insanı da bir nutfeden vücude getirmiş olduğu halde onun açık bir düşman kesilmiş bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Allah Tealâ'nın eltıri geldi) yani-.Kıyametin mukaddimatı ve bir kısım azaplar saha-i zuhura gelmiş bulundu veyahut kıyametin kendisi geliverdi, onun gelmesi, muhakkak olduğu için böyle mazi sigası, istikbal sigası, yerinde irat buyurulmuştur^ Gelecektir mânasında olmak üzere «geldi» denilmiştir. Filhakika kıyamet ne kadar geç gelceek olsa da geçmiş ve gelecek milyarlarca zamana nazaran onun geleceği vakit, âdeta, gelip çatmış demektir. (Artık onu acele istemeyiniz) daha gelmesinden evvel vukuunu beklemeyiniz. Çünki o herhalde vâki olacaktır. Onun hemen vukuunu istemeye hacet yok. Bu âyeti celilenin sebebi nuzuli hakkında deniliyor ki: « . . «©Ul CJJS\ » kavli şerifi nazil olunca kâfirler, bakalım ne vakit zuhur edecek diye söylemişler bu hâdise teahhür edince, biz kıyamet namına bir şey göremiyoruz demeğe başlamışlar, bunun üzerine de « fr}-*- crU «>jl » nazmı celili nazil olmuş, bundan da korkmuşlar, beklemeye başlamışlar, günler uzayınca demişler ki: «Ya Muhammedi. -Aleyhisselâm- biz senin bizi korkutur olduğun şeylerden hiç birini görmüyoruz. Bunların bu müstehziyane lâkırdıları üzerine de ikbu: « \J\ı> « ..Âdi,* » kavli mübini nazil olmuştur. Bunu vahyen telâkki buyuran ResûH Ekrem, yerinden fırlayıp kalkmış, nâs da başlarını kaldırarak kıyametin hakikaten derhâl geleceğini sanmışlardı. Bunu müteakip de: «..JJU«I-J* %» emri ilâhîsi tecelli etmiş, müslümanlar mutmain olmaya başlamışlar, fakat müşrikler demiş ki: «Ya Muhammedi. -Aleyhisselâm- Farzet ki, senin.sözün bizce müsellem olsun, fakat biz putlarımıza ibadet ederib ki, bize Allah, katında şefaatde bulunsurlar, artık onlar bizi o kıyamet azabından kurtarırlar. Bunların bu cahilane sözlerini red için de buyuruldu ki, Hak Tealâ (onların şerik koştukları şeylerden münezzehtir ve çok yücedir) O Halikı Azimin mülkünde, idaresinde kendisinin bir şerik ve naziri yoktur, onun şanı

ulûhiyeti bundan müteâlidir. Onun rızası olmadıkça kimsenin şefaate selâhiyeti olamaz. Artık ey müşrikler!. O batıl putlarınız, o cemadât kabilden âdi şeyler size nasıl şefaat ederek sizi azabı ilâhîden kurtarabilirler?. Bunu hiç düşünmez misiniz? O Halikı Kerimin bu âlemdeki; tasarrufatını güzelce teemmül etmeli değil midir?.

(2) : O Mabûdi Azim (kullarından dilediği) zat (üzerine) . herhangi bir Peygamberine (kendi emrinden) kendi irade-i ilâhîyesine göre (ruh ile melekleri indirir) Cebrili Emin ile sair meleklerini yer yüzüne gönderir, yahut bir ruhi manevî olan Kur'an-ı Mübin ile vesair semavî kitaplar ile Cebrili Emini yer yüzüne sevkeder. Ve buyurur (ki) Ey Peygamberler!. Kâfirleri azap ile (korkutunuz) onlara azabı ilâhîyi ihtar ediniz, (şüphe yok ki, benden başka Hâh yoktur) ibadete müstahik olan ancak benim zatı akdesimdir. (Artık) Ey azab-ı ilâhînin gelmesini istical eden münkirler!, (benden korkunuz) benini emrime muhalefet ederek öyle putlara, fani mahlûklara tapınıp durmayınız, onlardan bir faide beklemeyiniz, öyle tevhidi ilâhîye muhalif hareketlere cür'et edip de kendinizi ebedî azaba maruz bırakmayınız.

(3) : Evet.. Ey insanlar!. Bir kere asarı kudrete nazar ediniz. O Halikı Azim (gökleri ve yeri hak ile) bir veçhi faik ile, bir uslûbı lâyık ile, bir maslahat ve hikmete muvafık suretle (yaratmıştır.) Onları azimkudretiyle vücut sahasına getirmiştir. Artık 6 Halikı Kerimin ulviyyeti şanı, kutsiyeti zatiyesi şüphe yok ki, son derece bedihidir. O (kendisine şerik koştukları şeylerden çok âlidir) öyle fanî mahlûkat, o ezelî ve ebe'dî olan Halikı Azime nasıl şerik olabilirler? O şerik ve nazirden münezzeh olan Hâükı kâinatın nice bedialari vücude getirmiş olduğu ayrı ayrı nazarı intibaha almalı değil midir?.

(4) : Evet. Halikı Kerim (insanı) bu nevi mahlûkatı (bir nutfeden yaratmıştır.) Hazreti Adem'i mutlak bir sudan vücude getirmiş, onun evlât ve ahfadını da bütün zürriyatını da his ve şuurdan binasîp, birer katre-i mahsusadan ibaret olan birer meniden saha-i beşeriyete çıkarmıştır. Artık o Hâlik-ı Azimin kudreti, hikmet ve âtifeti (böyle) zahir (iken o) insan (apaçık bir düşmandır) kendisini vücude getirmiş olan Halikı Kerimini inkâra cür'et eder, kendisinin, mevhum, akıl ve şuurdan mahrum bir tabiatın eseri olduğunu iddiada bulunur. Kendisinin tekrar hayata kavuşturulacağını kail olmaz. Gözlerinin önünde parlayan birnice hilkat bedialâfı bir Halikı alîm ve hakimin varlığına şahadet eder d>t*'ur>ejı bunu güzelce düşünüp takdir ve tasdik eylemez. Ne büyük bir cehalet!.

***

وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا
لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾
وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾ وَتَحْمِلُ
اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ اِنَّ رَبَّكُمْ
لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا
وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ
وَمِنْهَا جَائِرٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩﴾

-«O»-

MEÂLt ÂLİSİ

(5) : Ve ehli hayvanları da yaratmıştır ki, sizin için onlarda korunmak vardır ve menfaatler vardır ve onlardan yersiniz.

(6) : Ve sizin için onları akşamleyin getirdiğiniz ve sabahleyin salıverdiğiniz sırada bir ziyney vardır.

(7) : Ve sizin ağırlıklarınızı yüklenirler, bir beldeye kadar ki, siz o beldeye bir meşakkati nefsiye olmaksızın kavuşacak olamazsınız, şüphe yok ki, rabbiniz elbette çok esirgeyicidir, çok merhametlidir.

(8) : Ve kendilerine binmeniz için ve bir ziynet olarak atları, katırları ve merkepleri de — yaratmıştır—. Ve sizin bilemediğiniz daha nice şeyleri de yaratacaktır.

(9) : Ve -maksut olan- doğru yolu beyanda Allah Tealâ'ya aittir. Maahaza ondan sapan da vardır ve eğer Allah Tealâ dilese idi elbette sizi cümleten hidayete erdirirdi.

***

İ Z A H

(5) : Bu mübarek âyetler, yer yüzünde insanlardan sonra en şerefli, en faideli olan bir kısım hayat sahiplerinin varlığını, ehemmiyetini gösteriyor. O gibi nimetlerin kadrini takdir ve halikını tasdik etmenin lüzumuna işaret ediyor. Halikı kâinatın varlığına şahadet eden o gibi eserler meydanda iken artık hiçbir kimsenin Halikı Kerimini bilip tasdik etmemesinden dolayı mazeret dermeyan etmeğe selâhiyeti bulunmadığını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) o Hâlik-ı Azim (ehli hayvanları da yaratmıştır ki) onlar sekiz çift teşkil eden erkek ve dişi koyunlardan, keçilerden, develerden ve sığırlardan ibarettir. Ey insanlar!. (Sizin için onlarda) o hayvanlarda (korumak vardır) onlardan libaslar, sergiler vesaire yaparak kendinizi korumuş olursunuz (ve) sizin için başkaca (menfaatler) de (vardır) onların yavrularından, sütlerinden de istifade edersiniz ve onları satarak ticaretinize genişlik, ci? verirsiniz (ve onlardan yersiniz) onlar sizin maişetinizi temine başlıca bilvesilede bulunmuş olurlar.

(6) : (Ve) Ey insanlar!, (sizin için onları) o ehli hayvanları (akşamleyin) otlak yerlerinden hanelerinize (getirdiğiniz) vakitte (ve) onları (sabahleyin) otlak yerlerine (salıverdiğiniz sırada bir ziynet vardır) onlar sahipleri için birer güzel manzara teşkil ederler ve sahiplerinin servetine, nimete nail bulunduğuna birer nişane olacağından bu cihetle de bir inşirahı kalbe vesile bulunmuş olurlar.

(7) : (Ve) bu ehli hayvanların daha nice faydalan vardır- Ezcümle bunların bir kısmı (sizin ağırlıklarınızı yüklenirler) yurdunuzdan çıkıp başka bir yere gideceğiniz zaman bir kısım eşyanızı onlar taşırlar (bir beldeye kadar ki, siz o beldeye) piyade olarak kolay kolay gidemezsiniz (bir meşakkati nefsiye olmaksızın) kendi nefsiniz yormaksızın, bir külfeye maruz bırakmaksızın (kavuşacak olamazsınız) meselâ: Piyade olarak Mekke-i Mükerreme den Yemen'e Şam'a veya Mısır'a kolaylıkla varamazsınız. Umum hakkında cereyan eden haleti fıtriye böyle bulunmaktadır. Vakıa bazı zatlar, bir kerar-ec eseri olarak uzak mesafelere tayyımekân suretiyle pek kolayca varabilir. Fakat bu, hususî bir lûtfi ilâhîdir. Bu, keramet kabilindendir, bunun vukuu bir kısım deliller ile sabittir. Bu da yine bir kısım güzîde zatlar hakkında başka bir lûtf-u ilâhîden ibarettir. (Şüphe yok ki) ey insanlar!. Sizin (Rab'biniz elbette çok esirgeyicidir.) Kendisine iltica edenleri ziyadesiyle korur ve (çok merhametlidir) mahlûkatı hakkında rahmeti, inayeti pek ziyadedir.

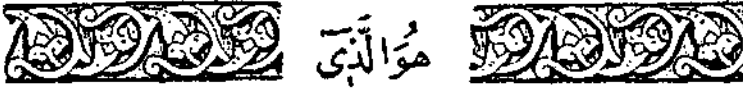
(8) : (Ve) O Halikı Kerim, ey insanlar!, (kendilerine binmeniz için) onların vasıtalariyle istediğiniz yerlere gidebilmeniz için (ve bir ziynet olarak atları, katırları ve merkepleri) de yaratmıştır. -'Bunlardan daima istifade eder durursunuz. Maahaza, (ve sizin bilemediğiniz daha nice şeyleri de yaratacaktır.) onlardan istikbalde müstefit olacaksınızdır. Nitekim yaratmıştır ve

daima yaratmaktadır. işte şimendiferler, otomobiller, bisikletler, tayyareler bu cümledendir. Cenab-ı Allah'ın insanlara verdiği büyük bir kabiliyet ile bunlar vakit vakit medeniyet âleminde zuhura gelmektedir. Bütün bunlar birer ihsanı ilâhîdir, istikbalde de daha nice şeyler kudreti ilâhîye ile saha-i vücude gelecektir. «Bu âyeti kerimede bu hayvanların yalnız binilmek içiri yaratıldığı zikerdilmiştir. Eğer etlerinin yenilmesi caiz olsa idi o daha büyük bir nimet olacağı için o da zikredilirdi. îşte îmam-ı Azam ve îmam-ı Mâlik bununla istidlal ederek böyle at, katır ve merkep etlerinin yenilmesinin haram olduğuna kail olmuşlardır. Fakat imamı Şafii ile bazı fukaha at etinin helâl olduğuna kail bulunmuşlardır. Katırlar ile merkeplerin etleri ise bu zatlarca da helâl değildir.

(9) : (Ve) maksut olan (doğru yolu beyanda Allah Tealâ'ya aittîr) her şeyi ilmen, kudreten müfit olan Halikı Alem Hazretleri bir tariki müstakim olan dini ilâhîsini, ahkâmı şeriyesini kullarına Peygamberleri vasıtasiyle bildirmiştir. Artık bir kimsenin kendi cehaletini mazeret makamında dermeyan etmesine mahal kalmamıştır. (Maahaza ondan) o yol cinsinden (sapık) gayrı müstakim, haktan bâtıla mail (olanı da vardır) ki, o da dalâlet yoludur, nefs ve hava yoludur, mütenevvi dinsizlikler yoludur. Birnice kimseler, böyle bir yolu takip etmekte bulunmuştur. (Ve eğer Allah Tealâ dileseydi elbette) ey insanlar!, (sizi cümleten hidayete erdirirdi.) Hepinizi de bir tariki müstakime cebren sevk ederdi. Fakat bu, hikmeti ilâhîyeye münafi bulunmuştur.

O Halikı Hakim, beşeriyeti yaratmış, ona bir kabiliyet vermiş, onu bu daire-i imtihana getirmiştir ve kendisine bir irade, bir ihtiyar kuvveti vermiş ve kendisine müstakim olan tariki de Peygamberleri ve kitapları vasıtasiyle göstermiştir. Artık kendi kabiliyetini, ihtiyarını güzelce istimal edenleri tariki hidayete erdirir, bunun hilafını iltizam edenleri de dalâlet yolunda bırakır, onları cebren tariki müstakime sevketmez. Çünki öyle cebire müstenit[7] olan bir îman, makbul değildir ki, sahibi için bir vesile-i hidayet olsun.

هُوَ الَّذِي

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ
فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾ يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ
وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً
لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ
وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ
مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(10) : O, o -Halikı Kerim- dir ki: Sizin için gökten bir su indirdi. Ondan bir içilecek şey vardır ve ondan nebatat yetişir, onda -hayvanlarınızı- otlar tirsiniz.

(11) : -Allah Tealâ- onunla sizin için ekin, zeytin, hurma ağaçları, üzümler, ve meyvelerin hepsinden yetiştirir. Şüphe yok ki, bunda' düşünecekler olan bir kavim için elbette bir âyet vardır.

(12) : Ve sizin için geceyi, gündüzü, güneşi, kameri musahhar kıldı. Yıldızlar da onun emriyle musahhardırlar. Muhakkak ki, bunda akilâne düşünür bir kavim için elbette büyük alâmetler vardır.

(13) : Ve sizin için yerde renkleri muhtelif olarak neler yaratmış ise şüphe yok onda da öğüt alacak bir kavim için elbette bir ibret vardır.

* * *

İ Z A H

(10) : Bu mübarek âyetlerde Halikı Hâkimin kudretine, lütuf ve âtifeüne birer vâzih delil olan diğer bir takım hilkati bedialarınâ, bir takım nâfi, ziyafeşan, ibretefza eserlere nazarı tefekkürümüzü celbetmektedir. Şöyle ki: (o) ulûhiyet ve hâlikiyet sıfatını haiz olan zat, başka değil, ancak (o) Hâlikı Kerim (dir ki, sizin) istifadeniz (için gökten) sema cihetinden veya bulutlardan (bir su indirdi) su nevinden olan yağmuru yağdırdı ve sizin için (ondan) o sudan (bir içilecek şey vardır) onun bir kısmını içersiniz (ve ondan nebatat) ağaçlar, otlar, çiçekler biter (yeMşir) onlardan daima istifade edersiniz (onda) o nebatat sahasında hayvanlarınızı (otlatırsınız) onların yiyeceklerini o sayede temin etmiş olursunuz- Ne büyük bir nimet!.

(11) : Allah Tealâ (onunla) o semaden indirdiği su ile (sizin için) Ey insanlar!. Buğday, arpa, pirinç gibi (ekin) denilen hububatı mezruatı bitirir (zeytin, hurma ağaçları) gibi faideli, kıymetli şeyleri vücude getirir ve bir nevi meyve ve gıda mahiyetinde olan (üzümleri) yaratır (ve meyvelerin hepsinden) çeşit çeşit yemişler (yetiştirir) kullarına bu mütenevvi nimetleri nasip buyurur. (Şüphe yok ki, bunda) böyle suları indirmesinde ve o kadar mütenevvi şeyleri yaratmasında (düşünecekler olan bir kavim için) böyle eserlerden müessirinin kudretini, azametini tefekkür edecek bir cemaat için (elbette bir âyet vardır) bunları yaratan zatın vahdaniyetine ulûhiyetine, kud ret ve azametine delâlet eden pek büyük bir alâmet vardır. Evet.. Mütofekkir bir insan, yalnız bir goncanın bile rengini, letafetini, sureti neşvü nümasını düşününce onun ne kadar büyük bir kudreti ilâhiye eseri olduğunu derhal anlar.

«Varlığın bilme ne hacet Küre-i âlem ile»
«Yeter isbatına halk ettiği bir ***zerre*** bile»

(12) : (Ve) Ey insanlar!. Şunu da düşününüz ki, o Halikı Azim (sizin için) hayatınızı, maişetinizi, ahvâl ve ef'alinizi temin ve tanzim için (geceyi, gündüzü) vücude getirmektedir ki, geceleri rahat edersiniz, gündüzleri de maişetinizi tedarike çalışırsınız. Yine sizin için (güneşi, kameri) de (musahhar kıldı) bunlardan da dilediğiniz veçhile istifade eder, ziyalarından, nurlarından müstefit olursunuz. (Yıldızlar da onun) o Halikı Hakiminin (emriyle) onun iradesiyle, takdiriyle (musahhardırlar) onlar mütenevvi vaziyetler alırlar, irade-i ilâhîye veçhile tulû ve grupta bulunurlar (muhakkak ki, bunda) böyle bütün ecramı semaviyyenin vesairenin emri veçhile musahhar olmasında (akilâne düşünür bir kavim için elbette büyük alâmetler vardır) bunlar bir Halikı Zişanın varlığına, kudret ve azametine şahadet eder bahir, zahir delillerdir, müteaddit burhanlardır, şahitlerdir. Binaenaleyh fazla tefekküre, teemmüle hacet yoktur. Bunları yalnız akilâne düşünmek bile bunları yaratmış olan Halık-ı hakim'in varlığını,

birliğini, azamet ve kudretini güzelce anlamaya kifayet eder. Artık akıllarını suiistimal edip de bıı hakikati anlamadan mahrum kalanların yazıklar olsun hallerine!.

(13) : (Ve) Ey insanlar!. O Hâllâkı Kerim (sizin için yerde renkleri muhtelif) nevileri müteaddit, hey'etleri, keyfiyetleri, hâssaları başka başka (olarak neler yaratmış) musahhar kılmış (ise) ne kadar öyle binihaye faideli eserler vücude getirmiş ise (şüphe yok ki, onda da) onların her birinde de (öğüt alacak) nasihat kabul edecek bir mahiyette bulunan (bir kavim İçin elbette bir ibret vardır) Artık âkil, mütefekkir bir cemaat için lâzımdır ki. Cenabı Hakkın böyle âsârı kudretini, bedayii hilkatini nazara alarak bunlardan nasihat almış olsunlar, yanlış düşüncelere kapılmayarak hidayet yolunu takibedip dursunlar. Veminallahittevfik..

***

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا
وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ
مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾
وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَنْ
يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾

MEALİ'ÂLİSİ

(14) : Ve o -Halikı Azim- dir ki, denizi musahhar etmiştir. Tâkİ ondan taze bir et yiyesiniz ve ondan giyeceğiniz bir ziynet çıkarasınız. Gemileri de orada yara yara gider bir halde görürsün. Hem fadlından talebedesiniz, hem de gerektir ki, şükr edesiniz.

(15) : Ve yerde sabit dağlar vücııde getirdi, sizi sallayıp mustarip etmesin diye ve nehirler ve yollar da -vücude getirdi- tâki, doğru yolu bulaşınız.

(16) : Ve nice alâmetler -vücude gatirdi- ve onlar yıldızlar ile yollarını doğruturlar.

(17) : İmdi yaratır olan zat, yaratamaz kimse gibi midir?. Artık iyice düşünmez misiniz?.

İ Z A H

(14) : Bu mübarek âyetlerde yeryüzündeki bir kısım muazzam kudret eserlerine, yıldızlara, bunları yaradılışlarındaki gayelere nazarları celbetmektedir, bu gibi bedialaı yaratmış olan bir Hâlikı Zişana, yaratmak kudretindsn mahrum şeylerin şerik olr.mıyacaklarım ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) başka değil, yalnız (o) Hâlikı Azim (dîr ki) Ey insanlar!. Sizlere denizi musahhar etmiştir.) cndan dilediğiniz gibi istifadeye muktedir kılmıştır. (takî cndan taze *kir* et yiyesîniz) balıkları avlıyarak onların lâtif, pür teravet etlerinden müstefit olasınız (ve ondan) o denizden gayret edip (giyeceğiniz) sizin için refikalarınızın kendilerini süsleyecekleri inci ve mercan gibi (bir ziynet) kıymetli, hoşnüma bir şey (ç:kara3ir.ız) yine (gemileri de orada) o denizde suları (yara yara gider bir halde) kimisinin gelmekle, kimisinin gitmekte olduğunu, ve-onlar.l birçok eşyayı yüklenmış bulunduğunu (görürsün) bütün bunlar beşeriyetin menfaatlerine hadımdır. Bunlar bütün Cenab-ı Hak'kın dilemsiyle, kudretiyle vücude gelmiştir. Bunlar (hem) Cenab-ı Hak'kuı vfazhndan) lûtfi kereminden (talebedesiniz diye.) Bu nakil vasıtalariyle ticaretinize inkişaf vererek ve bu yüzden de mezruk olasınız diye (hem de gerektir ki, şükür edesiniz) diye vücude getirilmiştir. Artık lâzımdır ki: *C;* nab-ı Hak'ka şükrederek vazife-i ubudiyetinizi ifaya çalışasınız. Eğer o Hâlik-ı Kerim'in lûtf-u ihsanı olmasa idi bu gibi nakil vasıtaları böyle mükemmel, harikulade bir surette vücude gelmiş olamazdı.

§ Hey'et ulemasının beyanına göre küre-i arzın dörtte üçünü bahri muhit denilen muazzam bir deniz kuşatmıştır. Bu bahrimuhit ise yedi denize ayrılmıştır. îşte insanlar bütün bu denizlerden faidelenmekte bulunmuşlardır.

(15) : (Ve) Halikı Kerim, yine bu (yerde) küre-i arz üzerinde (sabit dağlar vücude getirdi) bunlar her taraftan nazarları celbetmekte bulunmuştur. Ey insanlar!. Yeryüzü (sizi sallayıp mustarip etmesin diye) bu dağlar böyle yaratılmıştır. Bunlar vasıtasiyle küre-i arzın hareketi hissedilmemekte, sakin bir vaziyette görülüp durmaktadır (ve) Cenab-ı Hak yeryüzünde (nehirler ve yollar da) vücude getirdi, (taki, doğru yolu bulaşınız) o ırmakların

leziz sularından içesiniz, hararetinizi teskin, kuvvetinizi temin edesiniz; o yollardan gideceğiniz yerlere doğruca, selâmetle gidebilesiniz ve bu nimetlerin varlığiyle Hak Tealâ'nın halikiyetine, atıfetine istidlâlde bulunarak hidayete nail olasınız. Ne büyük bir inayet-i ilâhîye!.

(16) : (Ve) o Halikı Hakim, bu âlemde daha (nice alâmetler) varlığına, kudretine şahadet eden ne kadar muazzam şeyler yarattı, vücude getirdi ki, insanlar bunlardan daima müstefit olmaktadırlar, (ve onlar) insanlar, bahusus ilmi nücuma muttali olan ve ticaret için gece ve gündüz yolculukta bulunan araplar vesâire (yıldızlar İle) karalarda ve denizlerde (yollarını doğrulurlar) bahusus karanlık gecelerde Süreyya, Ferkedan, Cedi, Benatünnaş denilen yıldızlara bakarak yollarını takibe muvaffak olurlar.

(17) : (İmdi) Ey insanlar!. Bir kere munsifane düşününüz, artık (yarafır olan zat) gökleri, yerleri, dağlan, denizleri, bütün mevcut olanları ve elyevm mevcut olmayan şeyleri vücude getiren ve getirecek olan bir Hâlikı Alişan, bu şeylerden hiç birini (yaratamaz) vücude getiremez olan bir (kimse gibi midir?.) Elbette değildir. Hiçbir mahlûk, halikına şerik, muadil olabil'r mi?. Hiç âciz, şuurdan mahrum, fenaya maruz bir §ey, bir kimse için mabûd ittihaz edilebilir mi?, (artık iyice düşünmez misiniz?.) Hiçbir akile lâyık mıdır ki, Halikı Zişanın vahdaniyetini inkâr, ibadetini terketsin de bir zerreyi bile yoktan yaratmıya kadir bulunmayan putlara, fani şeylere ibadette bulunsun?. İnsanların vücude getirdikleri şeyler, bütün Cenab-ı Hak'kın yaratmasıyladır, kudret ve iradesiledir. Kul bir şeyi ihtiyar eder, Hâlikı Hakim Hazretleri de dilerse onu kudreti ilâhîyesiyle var eder, aksi takdirde hiç bir kimse bir şey meydana çıkaramaz.

«İlâhî sensin ancak kâinatı eyleyen icat»
«Senin zatı aziminden eder mahlûkun istimdat»

* *

وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾
وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ
﴿٢٠﴾ اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(18) : Ve eğer Allah'ın nimetini sayacak olsanız, onu tamamen sayamazsınız. Şüphe yok ki, Allah Tealâ çok yarhg3yıadır, çok merhametlidir.

(19) : Ve Allah Tealâ gizlediğiniz şeyi de ve açıkladığınız şeyi de bilir.

(20) : Ve Allah Tealâ'dan başka kendilerine tapındıkları -şeyler- hiç bir şey yaratamazlar. Halbuki, onlar yaratılırlar.

(21) : -Onlar- ölülerdir, diriler değildirler ve ne zaman -nâsın- dihltileceklerini de anlayamazlar.

***

İ Z A H

(18) : Bu mübarek âyetlerde ilâhî nimetlerin gayri mütenabi olduğunu ve ilmi ilâhînin her şeyi muhit bulunduğunu bildirmektedir. Hâlikı kâinat Hazretlerinden başka hiç bir kimsenin hâlikıyet, mabûdiyet sıfatını haiz bulunmadığını ve kendilerine tapılan putların hayattan, şuurdan mahrum şeylerden başka olmadığını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey insanlar!. Halik'. Kerimin asarı kudretini bir kere düşününüz. Bahusus size verdiği nimetleri bir mülâhaza ediniz, muhakkak ki, siz, bütün beşeriyet bir araya gelip de (Allah'ın nimetini) onun sizlere olan inam ve ihsanım (sayacak olsanız, onu tamamen sayamazsınız) o nimetin envamı, efradını icmalen olsun sayıp tâyin etmeğe kadir olamazsınız. Sizleri hayata, afiyete, sıhhati bedene, aklı selime, sıhhat-ı nazara nail buyurmuştur- Sizlere görmek, işitmek', anlamak harekette bulunmak gibi kuvvetler vermiştir. Sizler için nice nefis leziz meyveler vücude. getirmiştir. Sizin için nice nakil vasıtaları, nice kıymetli seyahat sahaları yaratmıştır. Artık bu nimetlerin kadrini bilmek, şükrünü ifaya çalışmak bir vecibe-i ubudiyet değil midir?. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ çok yarhğayıcıdır) o gibi vazifelerinizdeki kusurlarınızdan dolayı da hakkınızda affi ve mağfireti tecelli eder ki, bu da pek büyük bir nimettir. (Ve) o Hâllâk-ı Kerim (çok merhametlidir.) sizi kusurlarınız sebebiyle hemen kesip atmıyor, size yine mühlet veriyor, sizi yine merzuk buyuruyor. Bütün bunlarda birer büyük nimettir. Ne muazzam bir âtifet-i ilâhîye!.

(19) : (Ve) Ey insanlar!. Ey isyankâr kullar!. Muhakkak ki (Allah Tealâ) sizin kalben düşündüğünüz (gizlediğiniz şeyi de) bilir. O Azim Mabuda karşı hiçbir şey gizli kalamaz (ve) sizin (açıkladığınız şeyi de bilir) sizin itikadınızı da, tasavvürat-ı kalbiyenizi de, alenen yaptığınız her hareketinizi de tamamen âlimdir. O Halikı Azim için.gizli ve alenî olan şeyler müsavi-

dir. Binaenaleyh o Mabûdi Kadim, bir kısım kâfirlerin Hazret-i Peygambere karşı, dini İslama karşı içlerinde gizledikleri şeyleri ve o mübarek zâta ve onun dinine karşı alenen gösterdikleri adavetleri, tecavüzleri de tamamen bilmektedir. Böyle bir ihata-i ilmiye, ancak haizi ulûhiyet olan bir Halikı Zişana mahsustur. Artık onun ulûhiyetini, vahdaniyetini güzelce bilmeli, onun nimetlerine şükür etmeli, onun hükümlerine muhalefetten kaçınmalı değil midir?.

(20) : (Ve) halbuki, o kâfirlerin (Allah Tealâ'dan başka kendilerine tapındıkları) şeyler, o kendilerine ulûhiyet, mabûdiyet isnat eyledikleri putlar (hiçbir şey yaratamazlar) hiç bir şeyi yoktan var edip meydana çıkaramazlar (halbuki, onlar yaratılırlar) onlar taşlardan vesaireden musavver şeylerden ibarettirler. Artık onlar nasıl hâlikıyet, mabûdiyet sıfatını haiz olabilirler?

Bıi beyanı ilâhî, büyük bir tenbihi ve müşrikler hakkında mühim bir tehdidi mutazammındır.

(21) : Evet.- Onlar, o putlar (ölülerdir) ruhsuz cemadattan ibarettirler. (Diriler değildirler) hayatsız şeylerdir. Artık onlar ibadete nasıl lâyık olabilirler?. İbadete müstahik olan ise ancak Hayyi lâyemut olan Allah Tealâ'dan başka değildir. (Ve) o tapılan mahlûklar nâsın ne zaman (diriltiieceklerini de) kabirlerinden kaldırılarak yeniden hayata kavuşturulacakları zamanı da bilip (anlayamazlar) artık onlar tapınılmaya nasıl lâyık olabilirler?.

• Yahut: O putlarda kıyamet gününde muvakkaten hayata erdirilip kendilerine tapmış olanları tekzib edeceklerdir. Fakat kendilerinin böyle bir hayata kavuşacaklarını o putlar bilemezler. Diğer bir tevcihe göre de bazı kâfirler, meleklere, insanlara tapmakla bulunmuşlardır. Halbuki melekler de kıyametten evvel öleceklerdir, bütün insanlar da ölmüş bulunacaklardır. Bunlardan hiç biri ne vakit bağs olunarak mahşere sevkedileceklerini bilmezler. Artık bunlara tapılabilir mi?.. Haizi ulûhiyet o^an bir zat ise yaratılmaktan, ölmekten, cehaletten münezzehtir. Amenna.

إِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ قُلُو
بُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ
مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِذَا
قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾
لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَمِنْ
أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾

MEALİ'ÂLİSİ

(22) : Sizin mabudunuz, bir tek mabutdur. Ahirete îman etmeyenler ise onların kalpleri inkâr edicidir ve onlar kibirlenen kimselerdir.

(23) : Şüphe yok ki, Allah Tealâ onların neyi gizlediklerini ve neyi açıkladıklarını biür. Muhakkak ki, O, kibirlenenleri sevmez.

(24) : Ve onlara Rab'biniz ne indirdi?. Denildiği vakit dediler ki: Evvelkilerin mesellerini.

(25) : Onlar nihayet kıyamet günü kendi günahlarım kamilen yüklenecekler ve bilgisizlikten dolayı sapıtmış oldukları kimselerin günahlarından bir kısmını da yükleneceklerdir. Dikkat eti. Yüklenecekleri şey ne kadar fena!.

***

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetler, vahdaniyet-i ilâhîyeyi beyan ile müşrikleri reddetmektedir. Putperestlerin ne için öyle bir dalâlete düşmüş, küfürlerinde musir bulunmuş olduklarını bildiriyor. Ve kâfirlerin Kur'anı mübin hakkın-

da ne gibi bir isnada cür'et etmiş ve onların ne kadar büyük bir mes'uliyete maruz bulunmuş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. Hâlikınızın, mabudunuzun varlığına^ birliğine, kudret ve azametine ait âyetleri, alâmetleri görüp duruyorsunuz. Artık şüphe yok ki, (sizin mabûdunuz) kerîdisine ubudiyette bulunmaz icabeden Halikınız (bir tek mabûtdur) ulûhiyetle, mabûdiyetle muttasif olan yalnız o'dur, onun şerik ve naziri yoktur (ahirete iman etmeyenler ise) bir kıymetin vukuuna, bir dârı ahiretin mevcudiyetine mutekit olmayanlar ise en büyük bir esası îmandan mahrum bulunmuş olurlar. Çünki ahirete îman, pek büyük bir esastir. Beşeriyetin ef'al veharekâtını tanzime, ahlâkını ilâya, kendisini ibadet ve taate şevke mühim bir vesiledir. Artık (onların) o münkirlerin (kalpleri inkâr edicidir) o kadar âyetlerin, delillerin mevcudiyetine rağmen onlar yine ulûhiyeti, vahdaniyet-i ilâhîyeyi, yevmi ahireti münkir bulunmaktadırlar. (Ve onlar kibirlenen kimselerdir) onlar kendilerine büyük bir kıymet verirler, vicdanları ulvî hissiyattan mahrum bulunur, o kadar bedialara, hüccetlere rağmen yine vahdaniyet-i ilâhîyeyi itirafta bulunmazlar, îmandan, hakkı kabulden böbürlenerek kaçınırlar. Ne büyük bir sapıklık!.

(23) : Fakat o münkirler, lâyık oldukları azaplara hazırlansınlar. (Şüphe yok ki: Allah Tealâ onların) kalplerinde (neyi gizlediklerini) tamamen bilir (ve) onların (neyi açıkladıklarını) izhar eder olduklarını da (bilir) Evet.. Halikı Azim, onların vahdaniyeti ilâhîyeyi inkâr ettiklerini de, Kur'anı Mübine «esatirülevvelin» dediklerini de, islâmiyete karşı içlerinde nasıl bir adavet taşımakta olduklarını vesair bütün kabahatlerini de tamamen bilmektedir. Artık ona göre mücazata uğrayacaklardır. (Muhakkak ki, O) Hâlikı Azim (kibirlenenleri sevmez) öyle böbürlenerek, hakkı kabulden kaçınan, Halikı Kerimin varlığını, birliğini tasdik etmeyen, dini ilâhînin ahkâmına karşı münkirane, mütekebbirane vaziyet alan herhangi bir şahsı muazzep kılar, onu af ve âtifetine nail buyurmaz. Artık öyle münkirler, bu tehdidi ilâhînin dehşetini, âkıbetini düşünmelidirler!-

(24) : Evet.. Ahireti inkâr edenler, o müstekbir şahıslar her veçhile azaba müstahaktırlar. Onlar vahdaniyeti ilâhîyeyi inkâra cür'et ederler (ve onlara : Rab'biniz ne indirdi?.) Muhammed Aleyhisselâm'a nasıl bir kitap ihsan buyurdu?, (denildiği vakit) yani: Onlara müslümanlar tarafından böyle bir sual sorulduğu zaman veya o münkirler, kendi aralarında tahakküm tarikiyle böyle konuştukları vakit veyahut Mekke yollarına dağılarak nâsı sapıtmaya çalışan kâfirler, kendilerine, sorulduğu an, o münkirler istihza tarikiyle (dediler ki: Evvelkilerin mesellerini) yani: Eski kavimlerin yalan yere uydurmuş oldukları hikâyelerini indirdi. O münkirler, gözlerinin önünde parlayan Kur'an âyetlerini gördükleri, onun bir sûresine bile bir nazire meydana getiremedikleri halde mücerret küfürlerinde İsrar için böyle bir iddiaya, bir iftiraya cür'et eder bulunmuşlardı.

(25) : Evet.. O münkirler, böyle bâtıl bir iddiaya cür'et göstermişlerdi. Elbette bunun cezasını göreceklerdir. Elbette (onlar nihayet kıyamet günü kendi günahlarını) küfürlerini, başkalarını idlâl etmenin cezalarını (kamilen yüklenecekler) dlr, hiç bir günahları cezasız kalmıyacaktır. Onlar dünyada bazı iyilikler yapsalar da, bazı musibetlere uğrasalar da yine bu sebeple azapları azalmış olmayacaktır. Bunun faidesini yalnız dünyada görmüş ola^ bilirler, fakat müminlerin bazı azapları böyle bir sebep ile sâkit olabilecektir. Çünki bu âyeti Kerime,gösteriyor ki: Bütün günahlarının cezasını ahirette kamilen görecek olanlar ancak kâfirlerdir. (Ve) o kâfirler (bilgisizlikten dolayı) yani: Kendilerinin veya idlâl edileceklerin cehaletlerinden naşi (sapıtmış oldukları kimselerin günahlarından bir kısmını da yükleneceklerdir) bu idlâlin cezasına uğrayacaklardır. Elbette bilerek, bilmeyerek nâsı idlâle cür'et edenler, bu hareketlerinden dolayı mes'ul muazzep olacaklardır. Akıl. îarını güzelce kullanmayan, kendileri için lâzım gelen bilgiyi edinmeyen, bu yüzden dalâlete kapılan kimseler de vazifelerini ifada kusur etmiş olacakları cihetle onlarda elbette azaba müstahik bulunacaklardır. (Dikkat et!. Yüklenecekleri şey ne kadar fena!.) evet.- öyle nâsı idlâle çalışanlar, kat kat azaba uğrayacaklardır. Bu tehdidi ilâhîyi bir kere düşünmeli değil midirler?. Artık öyle vahîm bir âkibete uğramamak için insan, itikadını, ahlâkını daha dünyada iken ıslâha çalışmalıdır. Ne kendisinin ve ne de başkalarının sapıklığına sebebiyet vermemelidir. Ve her insan için lâzımdır ki, âkilâne düşünsün, öyle kendisini idlâl etmek isteyenlerin, kâfirane fikirleri aşılamaya çalışanların o çirkin, düşmanane hareketlerine karşı bir nefret duysun. Onlara asla iltifat etmiyerek kendisini onların şerrinden, mekrinden korusun. Aksi takdirde istikbali, pek korkunçtur- Cenab-ı Hak muhafaza buyursun Amin.,

*
* *

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَى
اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ
مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ٢٦
ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ
تُشَاقُّونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ
وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ٢٧ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي
أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلَى إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ٢٨ فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا
فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ٢٩

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(26) : Muhakkak ki, onlardan evvelkiler de hilede -hud'ada- bulunmuşlardı. Nihayet Allah Tealâ'nın emri onJarın binalarının temellerine geldi de artık tavanları yukariarmdan üzerlerine çöküverdi ve onlara azap anlayamadıkları bir cihetten gelivermişti.

(27) : Sonra kıyamet gününde onları -Cenabı Hak- rüsvay edecektir ve diyeceklerdir ki: Nerede o, zu'münümüzce- benim şeriklerim kilsiz onlardan dolayı -müminlere- muhalefette bulunur idiniz. Kendilerine ilim verilmiş olanlar da diyeceklerdir ki : Şüphe yok bütün mezellet, bütün kötülük bugün kâfirlerin üzerinedir.

(28) : O kimseler ki, kendi nefislerine zulmediciler oldukları halde, onların ruhlarını melekler kabzedecektir. O vakit onlar, biz bîr kötülük yapar

olmadık diye teslimiyet göstereceklerdir. Hayır, şüphe yok ki, Allah Tealâ sizin ne yapar olduğunuzu bihakkın bilicidir.

(29) : Artık giriniz, cehennemin kapılarına, içinde müebbet kalmak üzere. Artık mütekebbirlerin yurdu ne kadar fena!-

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetler, müşriklerin, nâsı idlâle çalışan mütekebbirlerin nihayet ne kadar mes'uliyetlere. felâketlere uğrayacaklarını ihtar ediyor, onların ruhlarını kabzedecek olan meleklere karşı kendi sui hallerini inkâr ederek nasıl bir müdafaayı nefiste bulunacaklarını ve bu müdafaalarının nasıl reddedileceğini ve kendilerinin ne suretle cehenneme sevkedileceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki : O münkirler, o nâsı sapıtmaya çalışan muasırlar!. Bir kere tarihe baksınlar!. (Muhakkak ki, onlardan evvelkiler de) eski münkir, müşrik kavimlerde, küfre düşmüş, başkalarını küfre düşürmek için de (hilede) hud'ada, kötüce propagandalarda (bulunmuşlardı.) Fakat bu meşumane hareketleri yanlarına kalmadı (nihayet Allah Tealâ'nm emri) hükmü ilâhîsi (onların binalarının temellerine geldi,) o binaların temellerinden yıkılıp harab olmasına teallûk etti (de artık) o binaların (tavanları) kubbeleri ta (yukarılarından) itibaren o dinsizlerin (üzerlerine çöküverdi) hepsinin helâkına sebep oldu (ve onlara azap) kahrı ilâhî, onların (anlayamadıkları) hatır ve hayallerine gelmeyen (bir cihetten gelivermişti) nitekim nice eski milletlerin yurtlarına ait harabeler görülmektedir. Ezcümle, Nemrud'un, Kenan'ın Babil'de yaptırmış oldukları pek yüksek saraylar da, kal'alar da başlarına yıkılmış, kendilerini mahvedivermişti. Nemrud'un yaptırdığı saray rivayete nazaran beşbin arşın yüksekliğinde imiş, bununla yükselerek semanın ahvaline vakıf olmak, ehli sema ile harp etmek hülyasına düşmüş idi. Az sonra bu sarayı şiddetli bir rüzgâr ile yıkılarak kendisini helak eylemiştir. Sivri sinekler ile mahvolduğu da mervidir.

Bu âyeti celile, bir temsili de mutazammındır. Şöyle ki: Dini ilâhîyi söndürmek isteyenlerin bu husustaki hileleri, desiseleri nihayet kendilerinin başlarına yıkılacak, kendilerinin dünyevî ve uhrevî felâketlerine sebep olacaktır. Binaenaleyh Resûli Ekrem'i ve ona nâzii olan Kur'anı Azimi inkâr, tezyif edenlerin de âkibetleri öyle bir felâketten ibaret olacaktır, bu muhakkaktır, artık böyle bir âkibeti düşünmeli değil midirler?.

(27) : (Sonra kıyamet gününde onları) o münkirleri, nâsı idlâle çalışmış olanları Cenab-ı Hak (rüsvay edecektir) onları zillete düşürecektir, cehennem azabına sevkeyleyecektir. (ve) Hak Tealâ, onları tevbih, ve çirkin halle-

rini teşhir için meleklerin lisaniyle (diyecektir ki, nerede o) sizirr zumünüzca, itikadınızca (benim şeriklerim ki, siz) onlara tapınıyordunuz ve (onlardan dolayı) müminlere (muhalefette bulunur idiniz?.) onların Cenab-ı Hak'ka şe rik olduklarını iddia, Peygamberlere, müminlere karşı haşmane bir vaziyet alır durur idiniz. (Kendilerine ilim verilmiş olanlar da) yani: Cenab-ı Hak'km vahdaniyetine vesair dinî hükümlere dair malûmat sahibi olan Peygamberler de, müminler de veya melekler de yine o kıyamet gününde o münkirleri tevbih için (diyeceklerdir ki: Şüphe yok bütün mezellet, bütün kötülük) her nevi fezahat, zillet, azap (bu gün) bu mahşerde, bu kıyamet gününde (kâfirlerin üzerinedir) işte bu, onların küfürlerinin, kibirlenmelerinin bir cezasıdır- Dinsizler için ne büyük bir ihanet!. Ehli iman için de ne kadar teşeffi sadre vesile olacak bir tebşir!.

(28) : Evet.. Kâfirlerin âkibetleri böyle pek vahimdir, (o kimseler ki,) o kâfirler ki, dünyadalarken (kendi nefislerine zulüm ediciler oldukları halde) öyle küfre, halkı idlâle çalışır dururlarken, bu suretle nefislerini helake marûz bırakarak kendilerine zulüm etmiş bulunurlarken (onların ruhlarını melekler kabzedecektir.) Melekülmevt ile yardımcıları onların dünya hayatına nihayet verecektir, (o vakit onlar) o dinsizler kendilerini müdafaa, aza ^an vikaye maksadıyle (biz bir kötülük yapar olmadık) biz Allah'a şerik ko^ 3-dık, dini ilâhîye düşaman bulunmadık (diye teslimiyet göstereceklerdir.) ölüm korkusuyla inkiyat ve itaatde bulunarak kötü inançlarını, hareketlerini inkâra lüzum göreceklerdir. Melekler de diyeceklerdir ki : (Hayır) siz öyle imanda, itaatde bulunmuş kimseler değilsinizdir. 3ilâkis en fena bir kanaatte, bir idlâl hareketinde bulunuyordunuz. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ sizin ne yapar olduğunuzu bihakkın bilicidir.) Şirndi sizin hâl ve şanınızı inkâr etmeniz, size bir faide veremiyecektir. Siz herhalde lâyık olduğunuz mücazatı göreeeksinizdir işte zamanı gelmiştir.

(29) : Artık) Ey kâfirler! (giriniz) sizin için kurtuluş ümidi yok (cehennemin kapılarına) cehennemin muhtelif tabakalarının, derekelerinin kapılarından içerilerine atılan, o cehennemin (içinde müebbeden kalmak üzere) orası sizin için aleddevam bir darı azaptır, sizin içn ondan kurtuluş yoktur. Ne kadar müthiş bir mahal!. Evet.. Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (artık mütekebbirlerin yurdu) Allah'ın birliğini, Peygamberlerin beyanatını kabul etmeyip onlara karşı tekebbürde bulunan dinsizlerin duracakları yer (ne kadar fena) ne kadar dehşetli bir mahaldir. Evet.. Bir cehennemdir, bir deryayı ateşindir. İşte dinsizliğin, Allaİh Tealâdan korkmamanın pek korkunç âkibetü.

§ Cehennemin tabakaları arasında şiddetçe tefavüt vardır. Kâfirlerin öyle tabakalara tevzi edilecekleri, azaplarının mütefavit derecelerde bulunacağına işareti hâvidir.

⁂

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَا أَنْزَلَ
رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ
وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ
يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاءُونَ
كَذَٰلِكَ يَجْزِي اللَّهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾ الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ
طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٣٢﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(30) : Ve iitikada bulunmuş olanlara denildi ki: Rab'biniz hangi şeyi indirmiştir?. Dediler ki: Hayırı, bu dünyada iyilik edenler için iyilik vardır ve ahiret yurdu ise elbette daha hayırlıdır ve tmuttakilerin yurdu ise ne güzeldir!.

(31) : Adn cennetleridirki, ona gireceklerdir, altlarından ırmaklar akar. Ve onlar için orada istedikleri vardır. İşte Allah Tealâ muttakileri böylece mükâfatlandırır.

(32) : Onlar ki, pâk oldukları halde ruhlarını melekler alıverirler, derler ki: «Selâm size» yapar olduklarınız şey sebebiyle cennete giriniz.

***

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetlerde muttaki olan zatlaim kendilerine teveccüh eden suale verdikleri cevabı ve onların nail olacakları mükâfatı, makamatı bildiriyor ve tekva sahiplerinin ruhlarım meleklerin ne suretle kabz ve kendi-

lerini ne ile tebşir edeceklerini beyan buyuruyor. Şöyle ki: Münkirler, Kur'anı Mübin hakkında «esatirüTevvelîn» demişlerdi. Ehli îman ise o kitabı ilâhînin beşeriyet hakkında ne kadar mühim bir hayır, bir vesile-i saadet olduğunu pek güzelce anlamış bulunuyorlardı. Bidayet-i islâmda her taraftarı Arap kabileleri hac mevsimi günlerinde Mekke-i Mükerreme'ye gelerek Peygamberimizin ahvâlinden sualde bulunurlardı (ve) işte bunların tarafından (itikada bulunmuş) yani: Islâmiyeti kabul edip küfr ve şirkten ictinab etmiş, azabı ilâhîden korkmuş (olanlara denildi ki: Rab'biniz) Hazret-i Muhammed'e (hangi şeyi indirmiştir?.) onun neşrettiği Kur'an neden ibarettir?. Bu suale karşı eshabı kiramdan olan o muttaikiler ise (dediler ki: Hayrı) indirmiştir. O Kur'an, mahza bir hayırdır, bir vesile-i selâmettir, onu neşreden zat da bir Peygamberi Zişandır, bütün tebligatı mahzı hakikattir. İşte böyle ittikada, güzel itikatda[1] bulunan zatlar, muhsinlerdir, hakikatbîn zatlardır. Artık şüphe yok ki, (bu dünyada iyilik edenler için) öyle ihsanda, hayırhahane hareketlerde bulunanlar için (iyilik vardır) temiz bir hayat vardır, bir mükâfat vardır- (Ve) onların haklarında (ahiret yurdu ise elbette daha hayırlıdıı) onlar ahirette cennetlere, tecelliyatı ilâhîyeye nail olacaklardır, (ve muttekilerin yurdu ise) o ahiret alemindeki makamları, ikametgâhları ise (ne güzeldir) o zatlar o âlemde ne kadar mütenevvi, ebedî nimetlere nail olacaklardır.

(31) : Evet.. O muttakilerin nail olacakları âli makamlar (Adn cennetleridir ki) o ebedî bağlar, bostanlar, mesirelerdir ki, o muttakiler (ona) o cen'netlere (gireceklerdir) öyle lâtif, ruhperver cennetler ki, onların köşkleri (altlarından ırmaklar akar) leziz, şeffaf sular cereyan eder durur (ve onlar için) o cennet ehlin© mahsus (orada) o cennetlerde (istedikleri) arzu eyledikleri, kendisiyle münşerih, mütelezziz her şey (vardır) onlar için her türlü hayırlar, saadetler müheyya bulunacaktır. (İşte Allah Tealâ muttakileri böylece) böyle cennetlere, nimetlere nailiyet suretiyle (mükâfatlandırır) artık hangi akıllı bir insandır ki, böyle ebedî duranî pürsaadet bir istikbale nailîyet için daha dünyada iken îman ile, ittika ile, ibadet ve taad ile iştigali kendisi için en güzel bir vazife telâkki etmesin?.

(32) : Evet.. (Onlar ki) o muttaki müminler ki (pâk oldukları halde) temiz bir itikat ile, güzel ahlâk ile muttasif, zulmetmek hebasetinden tahir, hakka müteveccih bir durumda iken (ruhlarını melekler aiıverirler) o melekler, onlara o ölüm anında (derler ki: Selâm size) Ey Allah'ın velileri!. Cenabı Hak sizi selâmetle, cennet ile tebşir ediyor. Artık dünyada iken (yapar olduğunuz şey sebebiyle) tekvaya, ibadet ve taate devam eder bulunmuş olduğunuzdan dolayı (cennete giriniz) yani: Cennet sizin için hazırdır, d size mahsustur, sişin için müheyya bir makamı saadettir. Siz haşrolumınca lâyık olduğunuz cennetlere gireceksinizdir. Ne büyük bir tebşir!. Münkirler, münafıklar ise bu saadetten ebediyen mahrumdurlar.

* * *

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ
رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ
اللَّهُ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ (٣٣) فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ
مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (٣٤)
وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ
نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ (٣٥)

MEALİ ÂLİSİ

(33) : -O münkirler- kendilerine meleklerin gelmesinden veya Rab'bin emrinin gelmesinden başka bir şey mi beklerler?. Onlardan evvelkiler de öylece yapmışlardı ve onlara Allah zulüm etmedi, velâkin onlar kendi nefislerine zulüm eder oldular.

(34) : Artık onlara yapar oldukları şeylerin kötülükleri dokundu ve onları kendisiyle istihza eder oldukları şey şarıverdi.

(35) : Ve müşrikler dediler ki: Eğer Allah dilese idi ondan başkasına ne biz ve ne de babalarımız ibadette bulunmazdık ve ne de onsuz bir şeyi haram kılmazdık. İşte onlardan evvelkiler de böyle yapmışlardır. Artık Peygamberlerin üzerine apaçık tebliğden başka ne vardır?.

***

İ Z A H

-(33) : Bu mübarek âyetler, müşriklerin ne kadar kendilerine faidesiz bir intizarda, yanlış bir fikirde bulunarak kendi nefislerine ne kadar zulüm eder olduklarını bildiriyor. Ve müşriklerin kendilerini müdafaa için dermeyan edecekleri sözlerin vahi olduğuna ve Peygamberlerin açık tebligatı var iken artık kimsenin kendisini mazur göstermeğe selâhiyeti bulunmadığına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: O münkirler, o risaleti Muhammediyeyi ve Kur'an-ı Mübini tasdik etmeyen müşrikler (kendilerine meleklerin gelmesinden) başka bir şey mi bekliyorlar ki, o zaman îman etsinler (veya) kendilerine (Rab'bin emrinin) yani: Haklarında istisâl tarikiyle azabın (gelmesinden başka bir şey mi beklerler) o zaman îmanları kendilerine ne faide verir?. Veyahut o münkirler, îman etmeleri için meleklerin veya kıyamet gününün gelmesinden başka bir şeye intizarda bulunmazlar. Öyle bir vakitte ise îmanları elbette kabule şayan olamaz- O bir cebri îman olmuş olur. (onlardan evvelkilerde) asrı saadetteki müşriklerden mukaddem olan ve kendilerine gönderilen Peygamberleri inkâr eden müşrikler de (öylece yapmışlardı) onların da sözleri, fiilleri bu kabildendi. O müşrikler hemen helâke maruz salmışlardı (ve onlara Allah zulüm etmedi) onlar müstahik oldukları heiâke kavuşmuşlardı (velâkin onlar kendi nefislerine zulüm eder oldular) onlar küfre düştüler. Peygamberlerini tasdik etmediler başlarına gelen belâlara sebebiyet verdiler, lâyık bulundular.

(34) : (Artık onlara yapar oldukları şeylerin) o kâfirane hareketlerinin (kötülükleri dokundu) onların cezasına, ukubetine uğradılar, (ve onları kendisiyle istihza eder oldukları şey sarıverdi) onların etrafım öyle inkârlarının, istihzalarının ikâbı nazil olarak Kuşattı. Hepsini de mahvedip gitti. Artık o müthiş hailelerden sonrakiler bir ibret dersi almalı değil midirler?.

(35) : Halbuki, sonraki müşriklerde o eski milletlerin başlarına gelen felâketlerden bir dersi ibret almadılar (ve) bu (müşriklerde) bir bâtıl inan; felâketlerden bir dersi ibret almadılar (ve) bu (müşrikler de) bir bâtıl inan; lah dilese idi ondan başkasına ne biz ve ne de babalarımız ibadette bulunmazdık) madem ki, Allah öyle dilemiş, artık biz başka türlü yapamazdık, (ve) Allah dilese idi (ne de onsuz) o Allanın dilemesi olmaksızın (bir şeyi haram kılmazdık.) Sevaib, behahir, hâm gibi hayvanların etlerini haram itikad etmezdik. Cenabı Hak böyle dilememiş olsa idi biz de böyle yapmazdık (İşte onlardan evvelkiler de böyle yapmışlardı) eski ümmetlerde böyle yanlış fikre zahip olmuş, onlar da Peygamberleri inkâra cür'et göstermişlerdi. Varsın onlar böyle küfürlerinde İsrar etsinler, elbette birgün cezalarına kavuşacaklardır. Bu gibi iddiada bulunan müşrikler kendilerinin cebriye mezhebinde olduklarını göstermişler ve şöyle demişlerdi. Madem ki, hak tealâ neyi dilerse o vücude gelecektir, artık Peygamber gönderilmesine hacet bulunmamıştır.

Herkes yaptığını cebri bir surette yapar olduğundan kendisi mâzur bulunmuştur, îfe kadar bâtıl bir kanaat!. Cenabı Hak, kullarının bir takım ef'alini onların ihtiyarlarına, iradelerine göre vücude getirir, Hak Tealâ lihikmetin kullarına bir irade-i cüziye, bir kesib kuvveti vermiştir. Onların mükellef oldukları-ameller, filler onların ihtiyarlarına, iltizamlarına binaen irâde-i ilâhîye ile saha-i vücude gelir, öyle cebre kail kimseler ise bu hakikatten bihaber bulunmaktadırlar. Maamafih münkiri ulûhiyet olan bir kısım kâfirler de böyle bir iddiayı Dir tehakküm ve istihza tarikiyle söylemiş olurlar. Demiş oluyorlar ki : Ey müminler!. Madem ki: Bir Halikı Zişanın vücuduna mutekit bulunuyorsunuz, o halde bir mazur olmaz mıyız?. Her yaptığımız onun iradesiyle, yaratmasiyle vücude gelmiş olmaz mı?, (işte onlardan evvelkiler de böyle yapmışlardı) eski ümmetlerde böyle yanlış bir fikre zâhip olmuşlardı, onlar da kendilerinin kesbi ihtiyara mâlik, ondan dolayı mükellef olduklarını takdir edemeyip Peygamberlerini inkâra cür'et göstermişlerdi. (Artık Peygamberlerin üzerine apaçık tebliğden başka ne vardır?.) Evet.. Peygamberam Zişanın vazifeleri dinî hükümleri ümmetlerine açık, vazih birer surette tebJiğ etmekten ibarettir. Bu suretle ümmetler hakkında hücceti ilâhiye tamam olmuştur. Hiç bir kimsenin cehaletini mazeret makamında dermeyan etmesine mahal kalmamıştır. Artık Peygamberlerinin tebligatını kabulden kaçmanlar kendi korkunç âkibetlerini düşünsünler, bütün mes'uliyet, onlara aittir. «Bu âyeti celile Resûli Ekrem Efendimiz hakkında bir tesliyeti de mutazammındır. Ta ki : Tebligatını kabul etmiyenlerin o cahilane hallerinden dolayı fazla teessüre düşmesin. Bu da Peygamber Efendimiz hakkında bir siyaneti ilâhîye, bir âtifeti subhaniye demektir.

*
* *

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا
الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ
الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰيهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي
مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ
اَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ بَلٰى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾

MEÂLJ ÂLİSİ

(36) : Andolsun ki, her ümmete Allah'a ibadet ediniz ve şeytandan kaçının diye bir Peygamber göndermişizdir. Artık o ümmetlerden bir kısmına Allah hidayet etmiştir ve onlardan bir kısmının üzerine de dalâlet tahakkuk eylemiştir. İmdi yeryüzünde yürüyünüz de bakınız ki, tekzib edenlerin âkibetleri nasıl olmuştur.

(37) : Sen onların hidayet bulmalarına haris olsan da -faidesizdir- çünki Allah Tealâ dalâlete düşündüğüne hidayet etmez ve onlar için yardımcılardan bir kimse de yoktur.

(38) : Ve Allah'a olanca yeminleriyle yemin ettiler ki: Allah ölecek bir kimseyi diriltmeyecektir. Hayır. Bu -diriltmek- onun üzerine hak olan bir vâ'ddır. Velâkin nâsın ekserisi bilmezler.

***

İ Z A H

(36) ; Bu mübarek âyetler, vaktiyle her ümmete bir Peygamberin gönderilmiş ve kendilerine lâzım gelen tebligatın yapılmış olduğunu bildiriyor, o ümmetlerden bir kısmının hidayete ermiş, bir kısmının da dalâlete tutulmuş bulunduğunu gösteriyor, o dalâlete düşmüş milletlerin ibretbahş âkibetlerine nazarları celbediyor, onların hidayet kabiliyetlerini kaybetmiş, vukuu mevut olan ahiret hayatını münkir bulunmuş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki : Zatı akdesime (and olsun ki) muhakkak (her ümmete Allah'a ibadet ediniz) yalnız şerik ve nazirden münezzeh olan o halikı azime ubudiyette bulununuz (ve. şeytandan) bir takım putlara ibadetten (kaçının diye Peygamber göndermişizdir.) Nitekim bu ümmete de Hazreti Muhammed Aleyhisselâm gönderilmiştir. (Artık o ümmetlerden bir kısmına Allah hidayet etmiştir) Onlar fitreti selimelerini bozmamış, ihtiyarlarını suiistimal etmemiş Peygamberlernin tebligatını kabul edip onlara karşı muhalif bir cephe almamış oldukları için haklarında hidayeti ilâhîye tecelli etmiştir. (Ve onlardan) o ümmetlerden (bir kısmının üzerine de dalâlet tahakkuk etmiştir.) Kendi fıtretlerini bozmuş, akıllarını güzel istimâl etmemiş; Peygamberlerinin tebligatına inanmamış oldukları için dalâlete mahkûm bulunmuşlar, nice felâketlere uğramışlardır. Eğer o ümmetlerin bu hallerinden şüphede iseniz (imdi yeryüzünde yürüyünüz de bakınız ki) Peygamberlerini (tekzib) dini ilâhîyi kabulden içtinap (edenlerin âkibetlerî nasıl olmuştur) Âd, Semud, kavimleri gibi münkir milletlerin harap yurtlan, kendilerinin müthiş tarihi hayatı daima görülüp işitilmektedir. Bunlardan olsun bir ibret almalı değil midir?.

(37) : Ey Hâtemülmürselinî. (Sen onların) o seni tekzib eden bazı Küreyiş kabilelerinin vesairenin (hidayet bulmalarına haris olsan da) bütün cehd ve gayretini onların hakkı kabul edip îmana nail olmalarına sarfetsen de faidesizdir, ona kadir olamazsın (çünki Allah Tealâ dalâlete düşürdüğüne hidayet etmez) onlarda hidayeti cebren yaratmaz, onları kendi sui ihtiyarlarından dolayı dalâlete düşürmüştür, irade-i ilâhîye bu imtihan âleminde lihikmetin o veçhile tecelli etmektedir, (ve onlar için) öyle kendi ihtiyarlan yüzünden dalâlete düşürülmüşler için (yardımcılardan bir kimse de yoktur) ki, onlara hidayet edebilsin veya onlardan azabı defedebilsin. Onlar dünyada da, ahrette de öyle bir yardımcıya nail olamayacaklardır.

(38) : Ve onların şu dalâletlerine de bakınız ki, onlar (Allah'a olanca yeminleriyle) son derece ictihatlariyle (yemin ettiler ki:) Bu dünyada ölüp giden kimse artık hayattan büsbütün mahrum kalmıştır, artık (Allah ölecek bir kimseyi diriltmeyecektir.) Onlara göre insan, bu bünye-i mahsusadan ibarettir, însan ölünce bu bünyesi dağılır, eczaya, zerrata münkalip olur, artık iadesi kabil olamaz. Onların bu yanlış telâkkisini red için de buyuruluyor ki: (Hayır) onların o iddiaları vahidir. (Bu) diriltmek, ölmüş insanları yeniden

hayata kavuşturmak (onun üzerine) o Halikı Kerim tarafından (hak olan) hakikaten sabit bulunan (bir vâ'ddır) kati bir vâdı ilâhî icabıdır, elbette ki her insanı yeniden hayata erdirecektir.- insanın mahiyeti, öyle kuru bir bünyeden ibaret değildir- însan ruh maalcesetten ibarettir. Cenab-ı Hak, ruhu da cesedi de dilediği zaman iadeye kâdirdir. Amenna (velâkin nâsm ekserisi bilmezler) Allah Tealâ'nın ilmini, kudretini, hikmetini vesair evsafı celilesini bilip tasdik etmezler, öyle bir cehaletten dolayıdır ki, bir takım hakikatları inkâra cür'et gösterirler. Onlar, Hâlikı Kâinatın kudret ve azametini, beyanatının aynı hakikat olduğunu bilseler, sözlerinde sadık oldukları, ibraz ettikleri ile sabit olan Peygamberlerin uluvvi kadrini takdir etseler öyle cahilane bir inkâra düşmüş, kâfirane bir kanaatte bulunmuş olmazlar. Ne kadar meş'um bir cehalet!.

***

لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذ۪ي يَخْتَلِفُونَ
ف۪يهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا اَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِب۪ينَ (٣٩) اِنَّمَا
قَوْلُنَا لِشَيْءٍ اِذَا اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (٤٠)
وَالَّذ۪ينَ هَاجَرُوا فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ
فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ
(٤١) اَلَّذ۪ينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ (٤٢)

MEALİ ÂLİSİ

(39) : Evet.. Cenab-ı Hak ölüleri diriltecektir ki onlara kendisinde ihtilâf ettikleri şeyi açıklasın ve kâfir olanlarda kendilerinin hakikaten ne yalancı kimseler olmuş olduklarını bilsinler.

(40) : Bizim bir şeye sözümüz, onu dilediğimiz zaman ona ol dememizden İbarettir ki, o hemen oluverir.

(41) : Ve o kimseler ki, zulme uğratıldıklarından sonra Allah uğrunda hicret ettiler. Elbette onları dünyada güzelce bir surette yerleştireceğiz ve ahiret mükâfatı ise elbette daha büyüktür. Eğer bilir olsalar.

(42) : Onlar ki sabr etmişlerdir ve Rab'lerine de tevekkülde bulunurlar.

*
* *

İ Z A H

(39) : Bu mübarek âyetler, Hak Tealâ'nın lihikmelin ölüleri ihya ve münkirlerin yalancılığını izhar buyuracağını bildiriyor. Kudreti ilâhîyenin her şeye maziyadetin kâfi olduğuna işaret ediyor ve dini islâm yolunda zulme uğramış, muhacerete mecbur kalmış, sabr ve tevekkülde bulunmuş olan zatların da hem dünyada hem de ahirette nice nimetlere nail olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Hak Tealâ ölüleri, ölmüş ölecek olan bütün müminleri ve kâfirleri yeniden hayata erdirecektir ki (Onlara) o yeniden hayat bulacaklara dünyadalarken (kendisinde ihtilâf ettikleri şeyi açıklasın) müminlerj itikatlarımı pek doğru olduğunu gözleriyle görüp aynelyakin derecesine vasıl olsunlar, (ve) kâfirlerde ne kadar cahilane, münkirane bir kanaatte bulunmuş olduklarını katiyyen anlasınlar. Evet.. (Kâfir olanlarda) dünyada iken kıyameti inkâr etmişlerdi, bir kısmı da Allah dilemese idi biz putlara ibadet etmezdik diye kendilerini mazur göstermek istemişlerdi. Artık onlar yeniden hayata erdireceklerdir ki: (kendilerinin hakikaten ne yalancı olmuş olduklarını bilsinler.) Evet. Onlar kıyamet gününde o iddiala+ rının ne kadar bâtıl olduğunu anlayacaklardır.

§ Diğer bir tevcihe göre de: Hak Tealâ Hazretleri her ümmete bir Peygamber göndermiştir ki, nâsı ihtilâf eder oldukları şeyleri açıklasınlar ve kâfirler de o Peygamberlerin bi'setinden evvel cehalet ve dalâlet içinde bulunmuş olduklarını anlayabilsinler. -

(40) : Evet.. Allah Tealâ her şeye kadirdir, her ne şeyin vücudunu dilemiş olursa o şey mutlaka vücude gelir, işte insanları öldürdükten sonra tekrar diriltmesi de bu cümledendir. Binaenaleyh bu hakikati bir temsil ta rikiyle beyan buyuruyor ki: (Bizim bir şeye sözümüz) yani: irademiz (onu dilediğimiz) vücude getirmek istediğimiz (zaman ona ol dememizden) yani: Onun o muayyen zamanda varlığını dilemiş olmamızdan (ibarettir ki, o da hemen) o mukadder zamanda (oluverir) irade-i ilâhîyeye muhalefeti tasavvur olunamaz. İşte insanların öldüklerinden sonra tekrar dirilmeleri de bu cümledendü. Bunlar irade-i ilâhîye veçhile mutlaka tekrar hayat bulacaklardır Kudreti ilâhîyeye nazaran böyle bir hâdise asla istib'ad edilemez.

(41) : (Ve o kimseler ki) o muhterem zatlar ki, dini ilâhîyi neşre çalış tıkları için kâfirler tarafından (zulme uğratıldıklarından sonra Allah uğrunda) rızayı ilâhîyi tahsil, dini islâmı neşre devam için (hicret ettiUr) yurtlarını bırakarak başka yerlere gittiler (elbette onları dünyada güzelce bir surette yerleştireceğiz) onlara fütuhat ihsan edeceğiz, (ve) onlar için (ahiret mükâfatı ise) cennete nailiyet, rüyeti ilâhîyyeye mazhariyet ise (elbette,daha büyüktür) daha ulvî bir nimettir (eğer) kâfirler ve hicretten kaçınanlar o hicret eden müminlerin öyle nail olacakları nimetleri, mükâfatları (bilir olsalar) elbette onlara muhalefetde bulunmazlar, hak yolunda her fedakârlığa katlanır, sabır ederler, öyle dünyevî ve uhrevî mükâfatlara kavuşurlar.

(42) : (Onlar ki,) o muhacirler, o muhterem zatlardır ki (sabır etmişlerdir) dini islâm uğrunda sabır ve sebat göstermişlerdir, vatanlarından ayrılmaya, birnice şiddetlere karşı tahammülde bulunmaya razı olmuşlardır, (ve) o zatlar (Rab'lerine de tevekkülde bulunurlar) bütün işlerini Cenabı Hakka tefviz ederler, Hak Tealâ'ya kalben müteveccih olurlar muvaffakiyeti ondan beklerler.

§ Bu güzide evsafı haiz olan zatlar, bilhassa Resûli Ekrem ile onun eshabı kiramıdır. O mübarek zâtlara Mekke ahalisi zulüm etmişlerdi. Peygamber Efendimiz Medine-i Münevvere'ye hicret buyurmuştu. Eshabı Kiramının bir kısmıda evvelâ Habeşe'ye, sonra Medine-i Münevvere'ye hicret etmişlerdi, bir kısmı da yalnız Medine-i tahireye hicret etmiş, bir kısmı da Mekke-i Mükerreme'deh hicret edemeyip müşriklerin ezalarına mâruz kalmışlardı. Bilâli Hebeşi, Suheyb, Ammar gibi zatlar bu cümledendir, işte bütün bu mübarek zatlar, bu sabırlarının, hakka tevekküllerinin dünyevi ve uhrevî mükâfatlarına nail- olmuşlardı. Mekke-i Mükerremeyi fethederek bütün düşmanlarına karşı galip ve hâkim bulunmuşlardı. Onların namları dünyada daima takdir ile, tebcili ile yâd olunmaktadır. Uhrevî mükâfatları ise her türlü tasavvurlarımızın tevkindedir. işte dini ilâhîye hizmetin, merbutiyetin muazzam mükâfatı!.

***

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ
الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا
إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ
﴿٤٤﴾ أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ
أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ
فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ فَإِنَّ
رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٧﴾

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(43) : Ve senden evvel de Resul olarak göndermedik, ancak kendilerine vahyeder olduğumuz erkekleri gönderdik. İmdi ehli zikirden sorunuz eğer siz bilmiyor iseniz.

(44) : -O Peygamberleri- açık mucizeler ile ve kitaplar ile -gönderdik- ve sana da Kur'anı indirdik ki, kendilerine indirilmiş olan -emir ve nehyi- nâsa açıkça anlatasın ve gerek ki onlar da tefekkür edeler.

(45) : Kötülükleri ile hilede bulunanlar, Allahın onları yere geçireceğinden veya anlamaz oldukları bir cihetten kendilerine azabın gelmesinden emin mi oldular.?

(46) : Veya onları dönüp dolaşırlarken yakalayıvermesinden -emin mi oldular?-. Halbuki, onlar -Hak Tealâyı- âciz bırakıcılar değildirler.

(47) : Veya onları korkutmak üzere yakalayıvereceğinden -emin midirler- muhakkak ki, Rab'bin elbette çok esirgeyicidir, çok merhametlidir.

***

İ Z A H

(43) : Bu mübarek âyetler, nâsı irşat için yine insanlardan erkek olan birçok Peygamberlerin mucizeler ile, kitaplar ile gönderilmiş olduğunu bildiriyor. Dini ilâhîye muhalif, hilekârane hareketlere de cür'et edenlerin de azabı ilâhîden korkmalarını kendilerine ihtar buyuruyor. Ve Cenab-ı- Hak'kın dinine intisab ile onun rafetine, merhametine ilticanın lüzumuna işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Muhammed Aleyhisselâm!. (Senden evvel de) ümmetlere, beşeri taifelere (Resul olarak) melekleri, kadınları, çocukları (göndermedik, ancak kendilerine) melekler vasıtasiyle (vahyeder olduğumuz) nev'i beşerden olan (erkekleri gönderdik) bütün beşeriyete gönderilmiş Peygamberler, nevi beşerden olan bir kısım muhterem erkeklerdir.^İmdi) siz bu hakikati (ehli zikirden sorunuz) ilim ile, tarihi âleme vukuf ile, Tevraf, Zebur, İncil gibi kitaplardan münderecatına ittilâ ile maruf olan kimselere sual eyleyiniz, meselâ: Ehli kitaba sorsanız onlar da vaktiyle Hazreti Musa, Hazret-i İsa gibi zatların Peygamber gönderilmiş olduklarını haber verirler. (Eğer siz) ey Kureyiş müşrikleri vesair münkirler bu hakikati (bilmiyor iseniz) onlar size bu hususa dair malûmat verirler, bütün ümmetlere meleklerin değil, yine kendi nevilerinden olan erkeklerin Resûl gönderilmiş olduğunu söylerler.

§ Bu âyeti kerimede işaret vardır ki, bir cemiyet efradı, bilmedikleri mes'eleleri bilir kişilerden sorup öğrenmelidirler.

(44) : Evet.. O Peygamberleri (açık mucizeler ile) vazih hüccetler ile (ve) Tevrat, Zebur, İncil gibi semavî (kitaplar ile) gönderdik ve sana da bir mevize bir tezkir olan (Kur'an-ı indirdik ki, kendilerine) iki âlemde de vesile-i saadetleri olmak üzere (indirilmiş olanı) vazife-i diniyelerin, usuii diniyeyi, ve ilâhî emirleri ve nehiyleri (nâsa açıkça anlatastn) en fasih, en vazih bir lisan ile onları irşada çalışasın (ve gerektir ki, onlar da tefekkür edeler) onları düşünüp uyanabileler. Evet.. Beşeriyetin güzelce teammül ederek mütenebbih olmaları, hakikatlardan haberdar olmaları hikmet ve maslahatına mebnkürki, hulâsetülhakayik olan Kur'anı Mübin nazil olmuş, Resûli Ekrem de bu hakayiki izah ederek ümmetine tebliğ eylemekle muvazzaf bulunmuştur.

§ Bu âyeti celilede işaret buyurulmuş oluyor ki, Peygamberi Zişanımız Kur'anı Azimin mücmel olan bir kısım âyetlerinin hükümlerini ümmetine mufâssalan, açıkça beyan etmekle mükelleftir. Bu cihetle Resûli Ekrem'in mübarek hadisleri bir kısım mücmel ahkâmı kür'aniyyeyi muvazzahan bildirmektedir, ümmetin vazifeside bu ahkâmı Hazreti Peygamberin bildirmiş olduğu veçhile bilip kabul etmektir.

(45) : Ya o (kötülükleri ile hilede bulunanlar) Öyle fena hud'alarda, desiselerde bulunup duran bir kısım kureyiş müşrikleri (Allah'ın onları yere geçireceğinden) Karun ile esbabının başlarına gelen felâketlere uğrataca-

ğından emin mi oldular?. (Veya) onların (anlamaz oldukları bir cihetten kendilerine) başka türlü bir (azabın gelmesinden) Lût kavmi gibi ağır bir azaba tutulmalarından (emin mi oldular?.) böyle müthiş bir akıbeti hiç düşünmezler mi?.

(46) : (Veya) o müşrikler (onları dönüp dolaşırlarken) sıhhatları, kuvvetleri yerinde mevcut bir halde seyahatlere çıkıp yeryüzünde gezer dururlarken, Allah Tealâ'nm onları bir azap ile (yakalayıvermesinden) emin mi oldular. Böyle bir badireye ansızın uğrayabileceklerini hiç hatıra getirmezler mi?, (halbuki onlar) haşa Hak Tealâ'yı (âciz bırakıcılar değildirler) kendilerine teveccüh edecek hangi bir felâketi bertaraf edebilecek bir iktidarı haiz bulunmamaktadırlar.

(47) : (Veya onları) o müşrikleri Cenabı Hak'kın mahza (korkutmak) uyanmalarına bir vesile vücude getirmek (üzere yakalayıvereceğinden) emin midirler?. Meselâ: Allah Tealâ günahkâr bir beldeyi ansızın bir zelzele ile veya saire ile mahv-ı harab eder, bununla etraftaki beldeler ahalisi için korkunç bir manzara vücude getirilmiş olur. Veyahut bir millet, bir müddet kaht ve galaya, müthiş hastalıklara duçar olur, bu da kendileri için bir indbah vesilesi teşkil etmiş bulunur, işte böyle havf ve hasiyeti müstelzim arızalarda husule gelebilir. Artık insanlar uyanık bulunmalı, hak Tealâ'ya iltica etmeli, onun mukaddes ahkâmına riayekâr olmalıdır ki, o gibi felâketlerden emin olabilsinler. (Muhakkak ki, Rab'bin elbette çok esirgeyicidir) bunun içindir ki, kullarını irşat edecek Peygamberler göndermiştir ve o Halıkı Kerim (çok merhametlidir) bundan dolayıdır ki, kullarını günahları yüzünden hemen muazzep kılmaz, kendilerine İslahı hâl edebilmeleri için bir müddet verir, onları bir müddet serbest bırakır.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ
وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِّلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا
فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِن دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ
﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(48) : Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi ki, onun gölgesi Allah için mütevaziane bir halde secde ederek sağa ve sol taraflara eğiliverir.

(49) : Ve Allah için göklerde olanlar ve canlı yürür şeylerden yerde olanlar ve melekler secde ederler ve onlar kibirlenmezler.

(50) : Üzerlerinde hâkim olan Rab'lerinden korkarlar ve emir olundukları şeyleri yaparlar.

***

İ Z A H

(48) : Bu mübarek âyetler, bütün mahlûkatm gölgelerinin kendilerine mahsus birer mütevaziane vaziyetiyle Cenabı Hak'ka secde-i itaatte bulunduklarım bildiriyor. Ve bütün meleklerin Cenab-ı Hak'tan korkup emir olundukları şeyleri yapar olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Halikı kâinatın asarı kudretini uyanık bir ruh ile temasa, o Halikı Azimin varlığını pek mükemmel bir surette isbata kifayet eder. Binaenaleyh o Halikı Hâkimin varlığını, birliğini inkâr eden bir kısım süfehai nâs (Allahın yarattığı) dağlar, ağaçlar, kuşlar gibi (her hangi bir şeyi görmediler mi ki) onlara birer nazarı ibretle bakmadılar mı ki o kadar cefalet, o kadar küfür ve şirk içinde yaşıyorlar. Halbuki (onun) öyle herbir şeyin (gölgesi) bile (Allah içini mütevaziane bir halde) her veçhile irade-i ilâhîyyeye kemâli inkiyad ile (secde ederek) gündüzün iptidasında (sağa ve) gündüğün nihayetlerinde de (sol taraflara eğiliverir) irade-i ilâhîye, bütün bunların üzerinde hükümran bulunur. Bunlar bir intizam dairesinde o vaziyetleri gösterir, bir Halikı âzimin kudretine tabi ve munkat olduklarını lisanı hâl ile itirafta bulunmuş olurlar.

§ Fiyi; meyletmek, geri dönmek manasınadır. Güneşin bıraktığı gölge ye de bir canipten bir canibe döndüğü için «fiyi şems» denilmiştir. Bu kelime haraç, ganimet mânasına da kullanılır. «Tefiü» de temilü, yani meyleder demektir, «Dehrû, «Duhur» da hakir, zelil manasınadır. Dahirun da zelil, hakir, mutevazi olan kimselerdir.

(49) : (Ve) Cenabı Hak'km kudretine, iradesine mahlûkatının yalnız gölgeleri değil, hepsi de tâbi bulunmaktadır. Çünki (Allah için göklerde olanlar) bir takım ervahı âliye, (vsya semalara mahsus olan) melekler, secde ederler (ve canlı, yürür şeylerden yerde olanlar) da secde ederler, hepsi de iradei ilâhîyeye inkiyatta bulunurlar. Kendi varlıkları da birer secde-i ubudiyet vaziyetini gösterir. Halikı Kerimin varlığına, azametine delâlet eyler (ve) bahusus mahlûkatın muazzam bir kısmını teşkil eden (melekler) de

(secde ederler) bunlardan murat umum melekler olacağı gibi yeryüzündeki hafeze vesaire melekleri de olabilir. (Ve onlar) o melekler, (kibirlenmezler) vazife-i ubudiyetlerini kemâli tevazu ile ifa eder, onlar *ûa.* sair bir kısım mahlûkat gibi mükellef olup bir havf ve rica içinde yaşarlar.

§ Bu (49) uncu âyeti kerime, üçüncü bir secde âyetidir.

(50) : Ve o melekler (üzerlerinde) hâkim olan (rablerinden korkarlar) kendilerini yaratan, işlerini tedbir eden, haklarında ihsanda bulunan Hâiiki kerimlerinden bir havf ve haşyet içinde yaşarlar. Diğer bir tevcihe göre melekler üzerlerinden kendilerine bir azab-ı ilâhînin gelmesinden veya kahır ve galebesiyle kendilerinin fevkinde, olan bir Halikı kahrın azamet ve kiriyasından dolayı bir havf ve mehabet içinde bulunurlar. (Ve emir oldukları şeyleri yaparlar) mükellef oldukları ibadet ve taatden ve tedbiri umurdan asla ayrılmazlar.

§ Meleklerin istikbarda bulunmayıp Halikı Zişana munkat olmaları, onların mâsumiyetini göstermektedir. Onların Cenab-ı Hak'tan korkar olmaları da, onların sair mükellefler gibi haddizatında mükellef bulunduklarını, oniara da emir ve nehyin, va'd ve vaidin müteveccih olduğunu, onların da.havf ve rica içinde yaşadıklarını bildirmektedir. Zaten şiarı ubudiyet de bundan ibarettir.

***

وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوٓا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ
اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾ وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ
فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ اِذَا كَشَفَ
الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾
لِيَكْفُرُوا بِمَا اٰتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Ve Allah buyurmuştur ki, iki ilâh ittihaz etmeyiniz o ancak bir ilâhtır. Artık yalnız benden korkunuz.

(52) : Ve göklerde ve yerde ne varsa onun içindir ve din de daima onun içindir, -bu böyle iken siz- Allah'ın gayrisinden mı korkarsınız?.

(53) : Size gelen her nimet, Allah'tandır. Sonra size bir zarar dokunduğu zaman ancak ona seslerinizi kaldırıp sığınırsınız.

(54) : Sonra sizden o zararı açtığı vakit o an sizden bir taife Rab'lerine şerik koşarlar.

(55) : Kendilerine verdiğimiz şeylere karşı nankörlükte bulunmak için -öyle harekette bulunurlar- artık bir mühlet menfaatlene durunuz, fakat yakında'bileceksinizdir.

*
* *

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, Cenab-ı Hak'kın birliğini, şerikten münezzehiyetini, bütün mükevvenatın ve hakikî dinin ve bütün nimetlerin Hak Tealâ'ya aidiyetini bildiriyor ve insanların bir zarara uğradıkları zaman Allah Tealâ'ya yalvarmaya başladıklarını, o zarardan kurtulunca da Hak Tealâ'ya şerik koşmaya cür'et gösterdiklerini beyan ve böyle kimselerin yakında, lâyık oldukları cezalara kavuşacaklarını şöylece ihtar buyurmaktadır. (Ve Allah) Tealâ bütün mükelleflere (buyurmuştur ki) Ey kullarım!. Sakın (iki ilâh ittihaz etmeyiniz) fıtreti selimenizi, vahdaniyeti ilâhîyeyi bilmek kabiliyetini haiz olan aklınızı suiistimal ederek şirke düşmeyiniz (o) ulûhiyeti haiz olan zat (ancak bir ilâhtır) onun asla; şerik ve naziri yoktur, (artık yalnız benden korkunuz) diye sizlere emretmektedir. Ondan başkasından korkmayınız, ondan başkalarına da ulûhiyet isnat ederek onlardan korkmak cehaletini göstermeyiniz.

§ Rehb! hüzn ile ıstırap ile korkmaktır. Abit, haif kimseye rahip denilmiştir. Cem'i: Rehabibtir. Bu unvan, nesârâ din adamlarına verilmektedir.

(52) : (Ve) şüphe yok ki, bütün mükevvenait, onun birliğine; ulûhiyetine şahittir. Evet., (göklerde ve yerde ne varsa) hepsi de (onun içindir) bütün onlar, o vahdaniyetle müttasif olan Hâlikınızındır. (Ve dinde) ibadet ve inkiyatta (daima onun içindir) o Halikı Kerim için sabittr, lâzımülriayedir. Onun dininden başka dinler, haddizatında din değildirler, birer bâtıl, sâliklerini ebedî azaplara kavuşturan çıkmaz yollardan ibarettirler. Bu, böyle

iken, bütün bu mükevvenat vahdaniyeti ilâhîyeye birer şahit iken, bütün nıahlûkat o Hâlikı Kerime muhtaç iken artık ey müşrikler!. Siz (Allah'ın gayrısından mı korkarsınız?.) da öyle putlara ibadet eder durursunuz?. Bu ne cehalet!.

§ Vasıb; vacip, daim devamlı olan şey demektir. Ve çok uzak olan bir sahraya «Mefaze-i vasibe» denilir.

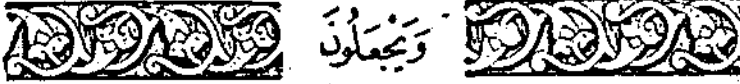
(53) : Bir kere düşününüz, (size gelen her nimet) vücudunuzun sıhhaiı rızkınızın vüs'atı, evlâd ve iyalinizin varlığı, ezcümle dini ilâhî ile mükellefiyet şerefi gibi maddî ve manevî nimetler, âtifetler hep (Allah'tandır) onun birer ihsanıdır. Bunlara karşı şükretmek icabetmez mi?. Mâhaza (sonra; size bir zarar dokunduğu zaman) bir hastalık, bir musibet veya bir ihtiyaç yüz gösterdiği vakit (ancak ona) o vahdaniyeti, ulûhiyeti haiz olan Rab'binize (seslerinizi kaldırıp sığınırsınız) ondan yardım talebinde bulunursunuz, o zaman o putlarınızı unutursunuz, onlardan bir faide beklemezsiniz. Artık nasıl olur da onları Cenabı Hak'ka şerik tanıyarak onlara ibadette bulunursunuz?.

§ Ca'r;. cüar, sesi kaldırarak kemâli hüzün ile du'a ve tazarruda bulunmak manasınadır.. «Tecarun» da ref'i savt ile du'a ve niyazda bulunurlar demektir.

(54) : Evet.. Ey kullar!- O şerikten münezzeh olan Halikımız (sizden o zararı açtığı vakit o an sizden bir taife) bir takım müşrikler, o lütfi ilâhîyi unuturlar (rablerine) kendilerine o nimetleri veren şerikten münezzeh haliklerine (şerik koşarlar) onlara da ibadette bulunurlar. Bu ne kadar cehalet!.

(55) : Evet.. O cahiller (kendilerine verdiğimiz şeylere) nimetlere (karşı nankörlükte bulunmak İçin) öyle müşrikâne hareketlerde bulunurlar, o nemetlerin kendilerine tarafı ilâhîden verilmiş olduğunu bilmez gibi bir halde görülürler. (Artık) Ey müşrikler!. Siz dünyada (bir mühlet menfaatlene durunuz) öyle müctemian putlara tapmağa devam ediniz (fakat yakında bileceksinizdir) başınıza gelecek azapları âkibeti anlamtş olacaksınzdır. Ne korkunç bir tehdidi ilâhî!.

*
* *

لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ
تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ
﴿٥٧﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ
كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَى هُونٍ
أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٠﴾

―――«O»―――

MEALİ ÂLİSİ

(56) : Ve kendileri merzuk ettiğimiz şeylerden bilmez nesneler için bir hise ayırırlar. Allah'a kasem olsun ki, iftira eder olduğunuz şeyden dolayı elbette mes'ul olacaksınızdır.

(57) : Ve Allah için kızlar isnat edinirler. Hâşa o münezzehtir. Kendileri için ise arzu ettiklerini -isnat ederler.-

(58) : Onlardan biri kız ile müjdelenince pürgayz olarak yüzü simsiyah kesilir.

(59) : Müjdelendiği şeyin kötülünden dolayı kavminden gizlenir. Onu zillet üzere tutacak mı?. Yoksa onu toprağa mı gömecek?. Diye düşünürdü. Bak ne fena şey ile hükmediyorlar!.

(60) : Ahirete inanmayanlar için çirkin bir sıfat vardır. Allah için ise en yüksek -vasıflar- vardır. Ve o azizdir, hâkimdir.

*
* *

İ Z A H

(56) : Bu mübarek âyetler, müşriklerin putları namına neler s-arfettiklerini ve onların müfteriyane sözlerinden dolayı mes'ul olacaklarını bildiriyor. Onların kendilerine isnat edilen kız evlâdından utanıp mustarip oldukları halde onu Cenabı Hak'ka isnat etmekten sıkılmadıklarını beyan buyuruyor, ahirete îman etmiyenlerin çirkin vasıflarına, Hâlikı Kâinat Hazretlerinin ise evsafı celilesine işarette bulunmaktadır. Şöyle ki: (ve) o müşrikler, (kendilerini merzuk ettiğimiz şeylerden) Hars ve enam gibi bazı ekinlerden, hayvanlardan vesaireden (bilmez nesneler için) hiçbir şey bilmeyen, cemad kabilinden olan putlar için (bir hisse ayırırlar) bu hayvanlar vesaire putlara aittir, onların etlerini yemek onlardan istifade etmek bize helâl değildir, derler. O müşriklerde o putların kendilerine faidebahş olamıyacağını bilmedikleri halde onlara tapar, onlardan şefaat umarlar. (Allah'a kasem olsun) ey müşrikler!., siz (iftira eder olduğunuz şeyden dolayı) o putlara öyle tapınmayı Cenabı Hak'kın size emrettiğini yalan yere söyleyip iddiada bulunmanız sebebiyle (elbette mes'ul olacakınızıdır.) Ahirette bunun cezasına kavuşacaksımzdır. Sûre-i Maidedeki (103) üncü ve Sûre-i Enamdaki (136) mcı âyeti celileye de müracaat!..

(57) : (Ve) o müşriklerin diğer bir nevi cehaletleri de şudur ki: Oniar (Allah için kızlar isnat Edinirler) meselâ: Huzaa, Kinane kabileleri derlerdi ki: Melekler Allah'ın kızlarıdır. (Haşa, O) Halikı Azim kendisine öyle kız isnat edilmesinden (münezzehtir) o bütün mahlûkatın Hâlikıdır. Meleklerde onun bir nevi mahlûku bulunmakla mühabidirler. O cahil müşriklere gelince onlar (kendileri için ise arzu ettiklerini) erkek çocukları isnat ederler, kız babası olmaktan utanırlar.

(58) : Şöyle ki: (Onlardan) o müşriklerden (biri kız ile müjdelenince) bir kız çocuğun doğdu diye kendisine haber verilince mahcubiyetinden dolayı (pürgayz olarak) hiddete kapılır bir halde (yüzü simsiyah kesilir) hüzün içinde kalır, malıçup olur, zevcesine karşı bir hiddet ve şiddet gösterir.

(59) : (Müjdelendiği şeyin) kız çocuğunun kendi. kanaatmca (kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir) onlardan utanır, kendisini ayıplayacaklarından korkar. Evet.. Cahiliye araplarında bir âdet vardı ki: Zevcelerinin çocuk doğuracağı zaman yaklaşınca kaçar, gizlenirlerdi. Eğer çocukları erkek olursa sevinir, meydana çıkarlardı-ve eğer çocukları kız olarak doğmuş bulunursa mahzun olurlar, günlerce meydana çıkıp görünmezlerdi. (Onu) o doğan kız çocuğunu öldürmeksizin (zillet üzere tutacakmı, yoksa onu toprağa mı gömecek) diye düşünürdü. Ve bir çoklan da o kız çocuklarını diri diri çukurlara atar, üzerlerine toprak doldururlardı (bak ne fena bir şey ile hükmediyorlar) kız evlâdından ne kadar kaçınıyor, mahcubiyet hissediyorlar, onların öldürülmesine bile razı, oluyorlar. Öyle iken onlar me-

lekleri Cenab-ı Hak'km kızları sanıyorlar, Cenabı Hak'ka böyle kız isnadından utanmıyorlar evlât ise anaya, babaya benzer, aynı cinsten bulunmuş olur. Hak Tealâ ise bütün mahlûkata müşabehetten mukaddestir, mütealidir, bütün mahlûkatın Halikıdır, onlar ile hemcins olmaktan münezzehtir, müberradır. Amenna!.

(60) : (Ahirete inanmayanlar için) o kâfir kimselere mahsus (çirkin bir sıfat vardır) onlar için evlâda ihtiyaç vardır, silsilelerinin devamı evlâda mütevakkıftır, öyle olduğu halde kız evlâtlarını öldürmekten çekinmezler. Onlardan "utanırlar, onların beslenmeleri yüzünden ihtiyaca düşeceklerini düşünürler, öyle kabih, vahşiyane bir sıfat ile muttasıf bulunurlar. (Allah için ise en yüksek vasıflar) vardır. Evet Hak Tealâ Hazretleri birdir, şerik ve nazîri yoktur. Celâl ve kemâl sıfatlarını haizdir, ilim ile, kudret ile, beka ile, evlâda vesaireye ihtiyaçtan münezzeh olmakla muttasıftır. (ve o) mabûdı Azim (azizdir) onun naziri yoktur, herhangi bir mümkün şeyi vücude getirmeğe kadirdi, kâfirleri de günaf"arından dolayı muaheze etmeğe kudreti azimesi maziyadetin kâfidir ve o (hakimdir) onun bütün ahkâm ve ef'ali birer hikmete, maslahata müstenittir. Erkekleri de, kızları da yaratması birer hikmeti ilâhîye muktezasıdır, müstahik olanların azaplarını bir müddet tehire bırakması da yine muktezayı hikmet bulunmuştur. Bunu o münkirlerin biraz düşünmeli icabetmez mi?.

*
* *

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَٓابَّةٍ وَلٰكِنْ
يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً
وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ
اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰىۜ لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ
مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ
الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٦٣﴾
وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا
ف۪يهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(61) : Ve eğer Allah Tealâ nâsı zulûmlan sebebiyle muaheze edecek olia idi yeryüzünde bir hareket eder mahlûk bırakmazdı. Velâkin onları mukadder bir zamana kadar tehir eder. Onların ecelleri geldiği vakit ise onlar ne bir saat geriletebilirler, ve ne de öne geçebilirler.

(62) : Ve Allah için kendilerinin hoşlanmadıklarını isnat ederler ve dilleri yalanı söylüyor ki, onlar için elbette en güzel âkibet vardır. Şüphe yok ki onlar içini ateş vardır. Ve onlar mutlaka o ateşte terkedilmişlerdir.

(63) : Allah'a kasem olsun ki, senden evvel de ümmetlere Peygamberler gönderdik. Şeytan İse onlara amellerini süsleyiverdi. Artık o, bugün onların yetişidir ve onlar için pek acıklı bir azap vardır.

(64) : Ve sana bu kitabı indirmedik, ancak onlara kendisinde ihtilâf ettikleri şeyi açıkça bildirmen için ve îman edecekler olan bir kavini için bir hidayet ve bir rahmet olmak üzere indirdik-

*
* *

İ Z A H

(61) : Bu mübarek âyetler, azaba müstahik olanların derhal muazzep olmamalarının hikmetine işaret ediyor, muayyen zamanı gelince derhal hayattan mahrum kalacaklarını bildiriyor. Şanı ulûhiyete lâik olmayan şeyleri'Cenabı Hak'ka isnat etmek cür'etinde bulunanlar, o bâtıl itikatlarından dolayı nasıl bir azaba uğruyacaklarını ihtar ediyor. Hâtemülmürselin Hazretlerine tesliyet için ondan evvelki ümmetlerin ahvalini ve Kur'an-i Mübin'in nüzulündeki faideleri, gayeleri beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Halikı Kerim Hazretleri beşeriyeti hakkında, fadıl ve rahmetini izhar ve insanları hareketlerini tashih edebilmeleri için kendilerine bir mühlet ihsan buyurmaktadır. (Ve eğer Allah Teaİâ), böyle bir atîfette bulunmayıp (nâsı zulûmları sebebiyle) küfürleri, masiyetleri yüzünden *(muaheze edecek olsa idi) hepsini de derhal medarı hayattan mahrum bırakırdı. (Yeryüzünde bir hareket eder mahlûk bırakmazdı) hepsi de o zalimlerin şeametleri yüzünden helâk olur giderlerdi. (Velâkin onları) Cenab-ı Hak Fazlı Keremi ile (mukadder bir zamana kadar) takdir buyurmuş olduğu ecellerinin sonuna, ömürlerinin nihayetine kadar (tehir eder) onlara mühlet vermiş olur (onların ecelleri geldiği vakit ise) artık onlar ecellerini (ne bir saat geriletebilirler) bir dakika daha olsun yaşıyamazlar (ve ne de öne geçebilirler) daha ecelleri gelmeden bir saniye bile evvel ölüp gidemezler, ömürlerini kısaltmaya kadir olamazlar. Binaenaleyh insanlar 'bunu düşünmelidirler, daha hayatta iken telâfiimâfata çalışmalıdırlar, hallerini güzelce ıslah edip kendilerini istikbalin müthiş azaplarına maruz bırakmış olmamalıdırlar.

(62) : (Ve) o müşrikler (Allah, için kendilerinin hoşlanmadıklarını isnat ederler) kendileri kız evlâtlarından nefret ederken melekleri Cenabı Hak'kın kızları sanırlar, kendi varlıklarına başkalarının ortak olmalarını istemezlerken bir takım mahlûkatı Hak Tealâ'ya şerik ittihaz ederler. (Ve dilleri yalan söylüyor ki; onlar için elbette en güzel akıbet vardır) Kendilerinin nekadar bâtıl bir inançta olduklarını anlamazlar da öyle şirk içinde yaşadıkları halde kendilerinin cennetlere nail olacaklarını iddiada bulunurlar. Hayır.. Öyle değil (şüphe yok ki, onlar için) o müşriklere mahsus (ateş vardır) o ateş, o mücrimlerin cezasıdır (ve onlar mutlaka o ateşte terkedilmişlerdir.) onlar o ateş içinde ebedi bir sûrelte kalacaklardır.

(63) : (Allah'a kasem olsun ki) Ey Resûli Zişan!. (Senden evvel de ümmetlere Peygamberler gönderdik) yani: Kudret ve azametle seni kendi ümmetine Peygamber gönderdiğim gibi vaktiyle diğer ümmetlere de Peygamberler göndermiştim (şeytan ise o ümmetlere) kötü (amellerini) onların küfrünü tekzibini kendilerine (süsleyiverdi) bir takım vesveselerde bulundu, onların o kâfirane hareketlerini kendilerine güzel bir harket gibi gösterdi. Artık o) şeytan (bugün onların) o sapıttığı kimselerin bu dünyada (velisidir) onların karınidir, güya dostudur, hâmişidir. (Ve onlar için) o kâfirler için ahirette de (pek acıklı bir azap vardır) onlar cehenneme atılacaklardır, işte şeytanları, şeytan dinsizleri dost tutanların, onların sözlerine aldananların âkibetleri böyle müthiş bir felâketten başka değildir.

(64) : (Ve) Ey Eşrefül mürselin!. (Sana bu kita&ı) bu Kur'an-ı Azimi (indirmedik) onu sana kudret ve azametle ve Cibrili vasıtasiyle beyhude yere ihsan etmiş olmadım (ancak onlara kendisinde ihtilâf ettikleri şeyi) onlara (açıkce bildirmen için) indirdik: Meselâ: Vahdaniyeti ilâhîyeyi, şirkin butlanını, ahiret hayatının varlığını, helâl ve haram olan şeylerin nelerden ibaret bulunduğunu bilmeyen kimselere ve bu gibi mühim mes'elelerde ihtilâfa düşmüş, cehalet içinde kalmış şahıslara bunları anlatasın diye indirdik. (Ve) o mukaddes kitabı (îman edeceklerden elan bir kavim için bir hidayet ve bir rahmet olmak üzere indirdik) çünkü bu kitabı ilâhîden asıl istifade edecek olanlar müminlerdir. Müminler, o kitabı mübini rehberi hareket ittihaz ederler, ondan bihakkın istifadeye çalışırlar, o sayede hidayete, saadete ererler. Ne büyük muvaffakiyet!.

وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ
مَوْتِهَاۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾ وَاِنَّ لَكُمْ
فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةًۜ نُسْق۪يكُمْ مِمَّا ف۪ي بُطُونِه۪ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ
لَبَنًا خَالِصًا سَٓائِغًا لِلشَّارِب۪ينَ ﴿٦٦﴾ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخ۪يلِ
وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًاۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذ۪ي
مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَۙ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُل۪ي
مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُك۪ي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًاۜ يَخْرُجُ
مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ ف۪يهِ شِفَٓاءٌ لِلنَّاسِۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(65) : Ve Allah Tealâ gökten suyu indirdi de onunla yeryüzünü ölümünden sonra hayata erdirdi. Şüphe yok ki, bunda dinleyiciler olan bir kavim için elbette bir ibret vardır.

(66) : Ve şüphe yok kî, sizin için sağmal hayvanlarda da elbette bir ibret vardır. Size onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından hâlis bir süt içiriyoruz ki, içenlerin boğazından kolaylıkla geçer gider.

(67) : Ve hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden bir müskir

ve bir güzel rızk ittihaz edersiniz. Muhakkak ki, bunda akilâne düşünür bir kavim için elbette bir ibret vardır.

(68) : Ve Rabbin bal arısına iiham etmiştir ki, dağlardan ve ağaçlardan ve çardaklardan evler ittihaz edin.

(69) : Sonra meyvelerin hepsinden ye de Rabbin kolayca olan yollarına git. içlerinden renkleri muhtelif bir şerbet ç:kar, onda nâs için bir şifa vardır. Şüphesiz ki, bunda tefekkür eder bir kavim için elbette bir ibret vardır.

İ Z A H

(65) : Bu mübarek âyetlerde Cenabı Hak'kın varlığına, kudretine şchadet eden ve beşeriyetin uyanmasına vesile bulunan bir kısım muazzam âsarı kudreti enzarı intibaha vaz'etmektedir. Mâye-i hayat olan yağmurların, faideli hayvanların, en güzel gıda maddelerini teşkil eden meyveierin ve bahusus bir hârikai hilkat olan bal arılarının ve onların pek nafi, leziz olan ballarının birer büyük nimet ve birer vesilei ibret olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealânm varlığına, kudretine dair âlemi ulvî ile bu âlemi beşeriyette nice deliller vardır, bunların miktarı ağaçların yapraklarından daha ziyadedir. Bunların şaşaaları güneşin ziyasından daha parlaktır. (Ve) ezcümle (Allah Tealâ) o Halikı kerimdir ki (gökten) sema tarafından, veya yüksek bulutlardan (suyu indirdi) yağmurları yağdırdı (da onunla) o su ile (yeryüzünü ölümünden sonra hayata erdirdi) onu kurumuş, neşvü nümadan mahrum kalmış iken tekrar çeşit çeşit nebat ile faaliyete getirdi, ona pek lâtif bir manzara-i hayat ihsan buyurdu. (Şüphe yok ki, bunda) yeryüzünün böyle yeniden hayata nailiyetinde (dinleyiciler olan bir kavim için) bunlara güzel bir nazar ve tefekkür ile bakan hakikatları munsifane bir surette kalben dinleyip kabul eden zatlar için (elbette bir ibret vardır) Halikı Alem Hazretlerinin kemâli kudretine ait pek vazih bir şahadet vardır. Artık öyle bir kavim, elbetteki, bundan istifade ederek münevver bir kalbe, feyzi diyanetle mücehhez bir ruha sahip oiur.

(66) : (Ve şüphe yok ki,) Halikı Azimin öyle kudret ve azametine şahadet eden daha nice şeyler. Ezcümle insanlar!. (Sizin için sağmal hayvanlarda da elbette bir ibret vardır) onlar da ne kadar mütenevvidirler, ne kadar faideli birer varlıktır. Bahusus (size onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından hâlis) saf, temiz kana vesaireye asla bulaşmamış, tadı, kokusu asla bozulmamış (bir süt) meydana getirerek size (içiriyoruz ki) o süt (içenlerin boğazından kolaylıkla geçer gider) kendisine bir zahmet vermez- Artık böyle bir mâye-i hayatın temiz, lâtif bir surette vücude getirilmesi, etrafındaki nâpâk şeyler ile kendi arasında bir haciz bulunup onlardan mü-

teessir bulunmaması elbetteki bir kudreti Azimenin eseridir. Bu da o muazzam kudret sahibi olan Halikımızın hasrı neşre kadir, nice bedialarını vücude getirmeğe muktedir olduğuna pek güzel delâlet ve şahadet etmektedir.

(67) : (Ve) Ey insanlar!. Şunu da düşününüz ki, sizi (hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden) de müstefit ederiz, onların usarelerinden, sıkıntılarından içersiniz ve siz onlardan (bir müskir) bir hoşaf, bir şurup yaparsınız (ve) onlardan sirke, pekmez gibi (bir güzel rızk ittihat edersiniz) ihtiyaçlarınızı gidermeye çalışırsınız (muhakkak ki, bunda da) bu bildirilen şeylerin her birinde de (âkilâne düşünür) Cenab-ı Hak'kın bu yarattığı şeyleri güzelce teemmül eder (bir kavim İçin elbette bir ibret vardır) bunda da kudreti ilâhîyeye büyük bir delâlet ve şahadet mevcuttur.

(68) : (Ve) Halikı Azimin kudretine yine büyük bir delildir ki, (Rabbin) o mürebbi vücudun olan kerimi Hâlikm (bal arısına da ilham etmiştir ki) yani: O zayıf mahlûku pek lâtif, acip amellere muktedir kılmıştır ki (dağlardan ve ağaçlardan) ve nâsın bina ettikleri (çardaklardan) kendinize (evler ittibaz etjin) Ey arılar!. Öyle meskenlerde toplanıp çalışınız. O arılar da böylece hareket edip durmaktadırlar. İşte Cenabı Hak arılara da böyle bir teklifi ilâhîyi kabul edecek bir tabiat, bir garize, bir kabiliyet ihsan buyurmuştur.

(69) : Ve Cenabı Hak, arılardan herbırine ilham buyurmuştur ki, sen (sonra meyvelerin hepsinden ye) istediğin semerelerden müstefit ol (da Rabbin kolayca olan) sana musahhar kılınmış bulunan (yollarına git) Hak Tealânın sana ilham ettiği yollara sülük ederek istediğin meyvelerden istifade et. Bakınız kudreti ilâhîyeye ki, o arıların (içlerinden renkleri muhtelif bir şerbet) bir bal (çıkar) o ballar, o arıların yedikleri meyvelere çiçeklere ve yaşlarının ihtilâfına göre beyaz, kırmızı, sarı gibi renkte bulunurlar.,(Onda) o balda (nâs için bir şifa vardır) birçok ağrıları izaleye sebep olur, bir kısım hastalıklar için bir macun mahiyetinde bulunur, ezcümle emrazı balgamiyye hakkında bizzat bir vesilei şifa bulunmaktadır, sair bazı marazlar için de diğer maddeler ile ihtilat suretiyle bir şifa vesilei teşkil etmektedir. (Şüphesiz ki, bunda) bu zikredilen lâtif, leziz eseri kudrette (tefekkür eden bir kavim için elbette bir ibret vardır) Evet.. Arılar gibi küçük, nahif hayvancağızların o kadar ince bilgilere, acip fiillere kadir olmaları, o kadar faideli bir madei hayatı vücude getirebilmeleri, kendilerini yaratan, Halikı hakimin varlığına bir büyük delildir. Bunlar güzelce düşünenler için intibahı müstelzim bir mahiyette bulunmaktadır. Artık bu bedialarını vücude getiren bir Halikı Azimüşşan, insanları da öldürdükten sonra tekrar ecza-i vücudiyelerini cem ederek kendilerini hayat ile, akıl ile muttasıf bir hale getiremez mi?. Amenna getirebilir. Bunu ancak tefekkürden mahrum olan humukai nâs inkâr edebilir; Onların bu inkârları ise kendi hamakatlarını cehaletlerini teşhirden başka bir ehemmiyeti haiz olamaz.

§ İlm-i Hayvanatta bildirildiği üzere arıların binlerce çeşidi vardır. Onlar çok farklı ve birer intizam dairesinde yaşarlar/Onların bir kısmı, vahşidir ki, dağlarda, mağaralarda, meşeliklerde yaşarlar- Bunların bir takımına eşek arıları da denir. Bunlar yuvalarını ağaç kovuklarında, duvar oyuklarında ve emsalinde yaparlar, bunlar zararlı böcekleri yok ederler, bazı meyveleri de yerler, sahiplerine zarar verirler. Arıların bir kısmı da ehlidir ki, onlarda kovanlarda çardaklarda yaşarlar. Bu ehli arılar, üç zümreye ayılmıştır. Birinci zümre, arıların üzerinde hâkim olan bir kısmı dişi arılardır. Bunlardan her kovanda bir tane bulunur, kendisine eş bulmak için bir defa uçuş yapar, ondan sonra yumurta yapmakla vakti geçer, üç dört bin kadar yumurta yapar, bu yumurtalar üç gün içinde patlar, içlerinden kurtçuk şeklinde yavrular çıkar, bunlar sekiz, on gün içinde arı halini alırlar, bunları işçi arılar beslerler. İkinci zümre: Erkek arılardır. Dışarıya çıkan arı hakimelerini bunlardan bir tanesi takibederler, onları döllendiririrler, sonra da hemen ölürler, diğerleri de üçüncü zümreyi teşkil eden arılar ile çarpışırlar, onlar bu erkek arıları öldürürler, kovanlarda kalanlarını da dışarıya atarlar, bu erkek arıların iğneleri yoktur. Üçüncü zümre, işçi arılardır. Bunlar her kovanda elli binden seksen bine kadar toplu bir halde yaşarlar. Bunlar çiçekleri emerler, o suretle bal yaparlar. Arıların görmek, koku almak kuvvetleri pek ziyadedir. Kendisinden bal alacakları çiçekleri çok uzaktan görür, kokularını hissederler gider onlardan istifade ederler, güzel nağmeleriyle yerlerine dönerler, gelirler. Bunların ikişer gözlerinden başka alınlarının ortasında da birer tek gözleri vardır, bu gözlerde muhtelif ve pek çok gözlere ayrılmıştır. Bu arıların birer iğneleri de vardır ki, onunla düşmanlarına karşı kendilerini korurlar. Şayet bu iğne bir insanın bir uzvuna saplanırsa onu çıkarmalıdır, aksi takdirde muzırdır.

Bal arıları peteklerini müseddes bir şekilde yaparlar, bu suretle boş bir yer bırakmamış olurlar. Pek büyük bir san'at eseri göstermiş bulunurlar. En muktedir mühendisler bile bir takım âletlere, edavata müracaat etmeksizin öyle mükemmel bir şekilde bir şey vücude getiremezler. Bal arılarının Kalyan, Kafkasya, Kıbrıs arıları diye bazı çeşitleri de vardır. Fennî bir şekilde yapılan kovanlardan senevi kırk kilo bal elde edilebilir. Kışın bir kovandaki otuz bin kadar arı için onbeş kilo gram kadar bal bırakılır- Bu onîarın gıdasını teşkil eder. Bal, insanlar için çok faidelidir. Vaktiyle şeker yapılmadan evvel insanlar şeker ihtiyaçlarını bal ile temin ederlerdi. Bal arıları insanlar tarafından beslenmeden evvel taş, ağaç kovuklarında barınırlardı. Milâddan beşbin sene evvel ilk defa olarak Mısır'da arı yetiştirmek usulü meydana gelmiş, o tarihten beri ehli arılar türemeye başlamıştır. Velhasıl: Birer Hârika-i hilkat olan o küçük hayvancağızlar pek büyük birer ibret levhası teşkil etmektedirler.

***

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ
ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ
لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ قَد۪يرٌ
﴿٧٠﴾ وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ
فَمَا الَّذ۪ينَ فُضِّلُوا بِرَٓادّ۪ي رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ ف۪يهِ سَوَٓاءٌ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾
وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَن۪ينَ
وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ
هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ
رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْتَط۪يعُونَ ﴿٧٣﴾

-«o»-

MEALİ ÂLÎSİ

(70) : Ve Allah Tealâ sizi yaratmıştır. Sonra sizi öldürecektir ve sizden kimi vardır, ömrün en aşağı ihtiyarlık çağına red olunur ki, bir bilgiden sonra bir şey bilmez olsun. Şüphe yok ki, Allah Tealâ alimdir, kadirdir.

(71) : Ve Allah Tealâ bazınızı bazınız üzerine rızk hususunda üstün kılmıştır. Artık üstün kılınanlar, rızıklarını on+ar onda müsavi olmak için ellerinin altındakilere verici değildirler. İmdi Allah'ın nimetini mi inkâr ediyorlar?.

(72) : Ve Allah Tealâ sizin için kendi cinsinizden zevceler kıldı ve sizin için zevcelerinizden, oğullar, torunlar yarattı. Ve sizi temiz, hoş şeyler-

den merzuk kıldı. Artık bâtıla îman ederler de onlar Allah'ın nimetini inkârda mı bulunurlar?.

(73) : Ve Allah'ın gayrı olup kendileri için ne göklerden ve ne de yerden birer rızka mâlik olmayan ve güçleri dahi yetmiyen şeylere ibadet ederler.

*
* *

İ Z A H

(70) : Bu mübarek âyetlerde diğer, bir kısım acaibi hilkati enzarı ibrete vaz'ediyor, Cenabı Hakkın insanları yaratıp öldürdüğünü ve onlardan bir kısmını lihikmetin bir müddet ziyade yaşattığını bildiriyor, ve insanların bazılarını diğer bazılarından daha ziyade merzuk buyurduğunu ve onları aile hayatına, evlât ve ahfada nail ve nice nimetlerden müstefit kıldığını gösteriyor. Bu kadar asarı kudrete ve niamı ilâhiyeye rağmen küfram nimette bulunmanın fezahatına, âciz şeylere tapınmanın ne kadar cahilane bir hareket olduğuna işaret buyuruyor. Şöyle ki: (Ve) Ey insanlar!. (Allah Tealâ) ilmen ve kudreten her şeyi muhit olan Halikı hakim (sizi yaratmıştır) sizi ademden vücude getirmiştir, (sonra) eceliniz nihayet bulunca (sizi öldürecektir) kiminizin eceli daha genç veya orta bir yaşta iken nihayet bulur (ve sizden kimi) de vardır ki, çok yaşar (ömrün en aşağı ihtiyarlık çağına red olunur) o kadar ihtiyarlamadıkça hayatına nihayet verilmez, (ki bir bilgiden sonra) bir nice şeylere vâkıf iken bilâhara (bir şey bilmez olsun) kuvvetine, aklına noksanlık gelsin, anlayışının, kuvvetinin noksanlığı yüzünden çocukluk hajine benzer bir vaziyete düşsün (Şüphe yok ki, Allah Tealâ alîm-, dir,) kullarının bütün hallerini, ömürlerinin miktarını vesaireyi bihakkın bilir ve o Halikı Hakim (kadirdir) her şeye kudreti kâfidir. Dilediği kulunu daha genç iken öldürür, dilediği kulunu çok yaşatır, erzeli ömüre kadar öldürmez. Muktezayı hikmet ne ise onu vücude getirir, «insanların ömürleri dört mertebeye ayrılmıştır. Birinci mertebe, tufuliyet ve nema zamanıdır ki, ömrün evvelinden itibaren onüç seneye kadar, bu bir şebabet zamanıdır. İkinci mertebe, vukuf zamanıdır ki,, otuzüç yaşından kırk seneye kadardır. Bu müddet, kuvvetin gayesi, aklın zamanı kemâlidir. Üçüncü mertebe, sinni kühulettir ki, bu da kırktan altmış yaşma kadar olan müddettir. İnsanlar bu yaştan sonra hafiyyen eksilmeye başlarlar. Dördüncü mertebe ise sinni şeyhuhetdir ki, altmışıncı yaştan ahırı ömre kadar olan müddettir. Altmış beş yaştan sonra eksiklik zuhura gelir, ihtiyarlık yüz göstermiş bulunur. İşte beşeriyetin vücude getirilmiş olması, onların hayatlarındaki bu ihtilâflar, tebeddulerde haşır ve neşrin vücuduna, kudreti ilâhîyenin her şeye kâfi olduğuna kuvvetli bir delildir.

Erzeli ömürden maksat bir rivayete göre yetmiş, diğer rivayetlere göre seksen, doksan veya doksanbeş senelik bir ömürdür. Böyle bir ömrün erzel

bayılması, bir kavle göre. gayrimüslimlere muhtasdır. Çünki bir müslümanın ömrü arttıkça indi ilâhîde kıymeti, kerameti artmış, daha ziyade af ve lûtfa mazhariyeti memul bulunmuş olur. Nitekim: (Oji»U JLJ «lö^ /) âyeti kerimesinde buna delâlet vardır. Çünki bu âyet, esfeli sâfiline red olunanların, îmandan, salih amellerden mahrum kimselerden ibaret' olduğunu gösteriyor. İbadet ve taat ile, kıraati kur'an ile, ulûmı diniye ile iştigâl edenlerin uzunca bir müddet yaşamaları ise haklarında bir inayet, bir saadet alâmetidir. Nitekim bir hadisi şerifte de: ^^j of JU» ^crU^J-) (^ i - j oyf- JU» ^. crUil^,: j 4J- buyurulmuştur. Câmiüssağir. Yani: Nâsın hayırlısı o zattır ki, ömrü uzar, ameli güzel olur, nâsın şerlisi de o kimsedir ki, ömrü uzar, ameli kötü bulunur. Binaenaleyh insan, ömrünün de kadrini bilip onu. hayra sarfetmelidir, gayrı meşru hareketlerden kaçınmalıdır- Aksi takdirde küfranı nimette bulunmuş, azaba müstahik bulunmuş olur.

(71) : (Ve) Ey nâs!. Şüphe yok ki (Allah Tealâ bazınızı bazınız üzerine rızk hususunda üstün kılmıştır) insanların kimisi zengin, kimisi de fakirdir, kimisi malik, kimisi de memlûktur. Bazı insanlar, cahil, âciz oldukları halde kuvvetli, malûmatlı kimselerden ziyade servete, mevkie sahip olabilirler. Bütün bunlar birer takdiri ilâhî neticesidir, (Artık üstün kılınanlar) rızıkları fazla, malikiyetleri sabit olan insanlar (rızıklarını) nail oldukları servetlerini, malikiyetlerini (onlar) o fakirler, o memlûklar (onda) o rızıklarda, servetlerde kendilerine (müsavi olmak için) öyle (ellerinin altındakilere verici değildirler) o fakirleri, memlûkları kendilerine müsavi kılmak istemezler. Mademki: O insanlar, kendi rızıklarına, kendi malikiyetlerine fakir, memlûk insanları müşterek, müsavi kılmak istemiyorlar, o halde Halikı Kâinat hazretlerine onun bir kısım âciz mahlûklarını hâlikıyet ve malikiyetde, ibadet ve itaat hususunda nasıl müsavi, müşterek kılmak istiyorlar?. Hiç mahlûk, Halikı Azimine müsavi olabilir mi?. Diğer bir tevcihe göre de mâlikleri de, memlûkları da merzuk eden ancak Allah Tealâ'dır. Onlar tarafı ilâhîden merzuk olmak itibariyle müsavidirler. Mâlikler zannetmemelidirler ki, kendi memlûklarını kendileri merzuk ediyorlar. Onlar birer vasıtadır, Cenabı Hakkın o memlûkları da o mâlikleri elleriyle merzuk etmektedir. Binaenaleyh asıl Halikı Kâinat, ancak Allah Tealâ'dır. (İmdi) o müşrikler (Allah'ın nimetini mi inkâr ediyorlar) onun razzakı âlem olduğunu bilmiyorlar mı?. Bir takım mahlûkatı ona müsavi tutarak onlara da tapıyorlar. Küfranı nimette bulunarak kendi haklarında istemedikleri bir müsavatı, bir şirketi Halikı Azim hakkında caiz görüyorlar. Bu ne kadar iz'ansızlık..

(72) : (Ve) Ey insanlar!. Şunu da düşününüz ki (Allah Tealâ sizin için) güzelce istinas edebilesiniz diye (kendi cinsinizden zevceler kıldı) onları yarattı, vücude getirdi. (Ve sizin için zevcelerinizden oğullar, torunlar yarattı) ve bunlar sizin için birer hâdım, birer muin mesabesinde bulunmaktadırlar, bu sayede nesilleriniz kesilmeyip devam etmektedir. R»nlar da *birer* nimete

tir- (Ve) o Halikı Kerim (sizi temiz, hoş şeylerden merzuk kıldı) size lezzetli sular, mütenevvi meyveler, faideli gıda maddeleri ihsan buyurdu. Bunların kıymetlerini bilmeniz, bunlardan dolayı Cenabı Hak'ka şükretmeniz icabetmiz mi?.. (Artık) o müşrikler!. (Bâtıla îman ederler de) öyle Hak Tealâya şerik isnadına cür'et gösterirler de (onlar Allanın nimetini inkârda mı bulunurlar?.) o nimetleri kendilerine hakikaten başkalarının vermiş olduğunu mu iddia ederler?. Helâl olan bir kısım nimetlerin hürmetine, ve lihikmetin haram olan bir kısım şeylerin helâl, bulunduğuna mı kail olurlar?. Bu ne kadar cür'et ve cehalet!.

(73) : (Ve) Ne cehalet ki, o putlara ibadet edenler (Allah'ın gayrı olup kendileri için) o tapanlar için (ne göklerden ve ne de yerden bir rızka mâlik olmayan) yağmurları yağdırmayan, nebatatı yetiştirmeyen (ve) zaten bunlara (güçleri dahi yetmeyen şeylere) bir takım putlara (ibadet ederler) bu ne hamakat!. Öyle hâlikiyet,. razıkiyet sıfatını haiz olmayan, haddizatında cemâdattan ibaret olup hiç bir şeye kadir bulunmayan şeylere nasıl olur da ibadet edilebilir?. Böyle yanlış bir hareket, şanı insaniyete yakışır mı?. Bunu hiç düşünmezler mi?. Hiç Cenabı Hak'kın neziri, şeriki olabilir mi?. Hâşa o Halikı Azim, şerik ve nazirden, emsal ve akrandan münezzehtir. Amenna!.

* * *

فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾
ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ
مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًا هَلْ يَسْتَوُونَ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا
رَجُلَيْنِ اَحَدُهُمَا اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلٰى
مَوْلٰيهُ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَنْ
يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(74) : Artık Ailah için nazirler kılmayınız. Şüphe yok, ki, Allah Tealâ bilir, halbuki, siz bilmezsiniz.

(75) : Allah Tealâ bîr mesel irad etti: Bir memduh kul ki, hiç bir şey üzerine kadir değil ve bir kimse ki, onu tarafımızdan güzel bir rızk ile merzuk etmişizdir de o ondan gizli ve alenî olarak infak etmektedir. Ya hiç bunlar müsavi olurlar mı?. Hamd Allaha mahsustur. Fakat onların çokları bilmezler.

(76) : Ve Allah Tealâ iki kişiyi de mesel getirmiştir: Onlardan biri dilsizdir, hiç bir şeye kadir olamaz ve o, efendisi üzerine bir yüktür, onu ne* reye gönderse bir hayır ile gelemez. Hiç bu, adaletle emir eden ve kendisi doğru bir yol üzerinde bulunan kimseye müsavi olabilir mi?.

İ Z A H

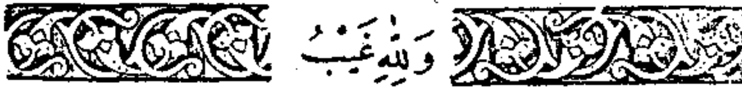
(74) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hak'kın hiçbir şeye mümasil olmadığını bildiriyor. Alîm, hakim, kerim kadir olan Halikı Azim ile bu gibi âli sıfatlardan mahrum olan putların ve sairenin müsavi olamıyacaklarını iki misâl ile izah buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. Allah Tealâ'nın şerik ve nazirden münezzeh olduğu aklen ve naklen sabittir, (artık Allah için nazirler kılmayınız) mahlûkattan hiçbirini o Hâlikı Azime benzetmeyin, onu bir misli, naziri asla yoktur. Hiçbir mahlûk Hâlikme, hiçbir âciz, tfahil fani olan, kâdir, Alem, baki olan zata denk olabilir mi?. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ bilir) her şeye âlimdir, kullarının hatalarını da, ne gibi yanlış yollara da sapmış olduklarını da bilmektedir. (Halbuki siz bilmezsiniz) bir çok yanlış hareketlerde, itikatlarda bulunduğunuz halde bunların ne kadar bâtıl şeyler olduğunu anlamazsınız. Veyahut, o putları Cenabı Hakka şerik ve nazir sandığınızdan dolayı muazzep olacaksınız da bunun farkında değilsiniz, nedir bu kadar cehalet!.

(75) : Bakınız (Allah Teaiâ) zatı ahadiyyetine hiçbir şeyin şebi ve nazir olmadığını size tefhim için (bir misâl irâd etti) tâki, bu hakikati güzelce anlayabilesiniz. Şöyleki: (bir memlûk kul) bir köle düşününüz ki, (hiçbirşey üzerine kâdir değil) hiçbir kudreti, serveti yok, aczimahz içinde yaşıyor (ve) diğer (bir kimse) yi de düşününüz (ki, onu) o kimseyi (tarafımızdan) bir atiye olarak (güzel bir rızik ile merzuk etmişizdir,) o kimse bir lûtf-u ilâhî olan meşru, müstahsen, temiz bir servete, bir nimete nail bulunmaktadır. Bunun bir şükranesi olmak üzere (de o) kimse (ondan) o nail olduğu nimetlerden (gizli ve alenî olarak) daima tafeddülen (infak etmektedir) nail olduğu maddî ve manevî nimetlerden başkalarını da aleddevam müstefit etmeğe çalışmaktadır. Artık biraz düşünmeli (ya hiç bunlar müsavi olurlar mı?)

elbetteki, olmazlar. Madem ki: Böyle iki mahlûk arasında bile bir müsavat bulunamıyor, artık Halikı Kâinat Hazretleriyle onun âciz mahlûkatı, öyle cemadat kabilinden şeyler arasında bir mümaselet ve müsavat tasavvur olunabilir mi?. Bu böyle iken ne cehalet ki bir takım putlara, mahlûkata da mabûdiyeti isnat edenler bulunuyor?. (Hamd AHaha mahsustur) bütün hamd ve senaya müstahik olan ancak Allah Tealâdır, bütün beşeriyeti vücude getirmiş, onları daire-i tevhide davet buyurmuş, kendilerine bir akıl ve şuur ihsan etmiştir. Artık her veçhile hamd ve şükre lâik olan ancak o'dur. (fakat onların) o insanların bir (çokları bilmezler) ibadete, taate müstahik olan ve kendilerini yaratıp mütenaim kılmakta bulunan zatın Cenabı Haktan başka olmadığını anlamazlar da öyle putlara vesaireye taparlar, onlardan bir faide beklerler. Bir kısım da bütün bütün münkiri ulûhıyet bulunur.

(76) : (Ve Allah Tealâ) öyle putlara tapanların hatalarını, dalâletlerini izhar için (iki kişiyi de mesel getirmiştir) öyle vazih bir mesel dahi irat buyurmuştur. Şöyle ki: (Onlardan) o kişiden (biri dilsizdir) söz söylemekten âciz bir halde bulunmaktadır (hiç bir şeye kâdir olamaz) herhangi bir şeyi anlayıp anlatmaya kabiliyeti yoktur, hiç bir şey yapamaz bir haldedir, (ve o) âciz şahıs, öyle bir köledir ki hiçbir şeye mâlik değildir, (efendisi üzerine bir yüktür) ona beyhude yere ağırlık verip durmaktadır (onu) efendisi (nereye gönderse bir hayır ile gelemez) hiçbir maslahatı görmeğe kâdir olamaz, tam bir aciz ve meskenet içinde bulunmuş olur. Şimdi bir düşünelim (hiç bu) âciz, öyle dört nevi zelilâne vasfı cami olan şahıs, (adaletle emir eden) başkalarına güzelce nasihat veren, başkalarının bir intizam dahilinde yaşamasını isteyen (ve kendisi doğru bir yol üzerinde bulunan) bir tariki müstakimi takip edip hikmet ve maslahata riayetten, hakka hizmetten ayrılmayan (kimseye) öyle yüksek vasıflan haiz bir zata (müsavi olabilir mi?.) Elbetteki, olamaz. Hiç öyle aciz, miskin bir şahıs ile faal, hayırhah *bir* zat biribirine müsavi sayılabilir mi?. O halde bir kere düşünmeli değil midir?. Bütün mükevvenatı yaratan, mahlûkatma lütuf ve ihsanda bulunan, her fiili bir hikmet ve maslahat muktezay olan bir Halikı Zişan ile onun aciz, lutfuna muhtaç, kendi kendine birşey yapmağa kudreti bulunmayan bir mahlûku arasında bir mümaselet ve müsavat bulunabilir mi?. Elbetteki bulunamaz. Bu pek bedihidir. O halde birer âdi mahlûktan ibaret olan birer cemadattan ibaret bulunan, hiç bir şeyi halk ve icada muktedir bulunmayan putlara, ölüme mahkûm, kendisini badirelerden kurtarmaya gayrımuktedir hangi bir kimseye nasıl mabudiyet isnat edilerek tapılabilir?. Böyle bir isnadın butlanı zahir değil midir.? Hayfaki, böyle bâtıl, pürhezeyan isnatlarda, itikatlarda bulunanlar daima görülmektedirler. Elbetteki, hepsinin ahvaline, Cenabı Hak âlimdir, hepsi de ölür ölmez lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır.

* * *

السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَٓا اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ
اَوْ هُوَ اَقْرَبُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٧٧﴾ وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ
مِنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَجَعَلَ لَكُمُ
السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾
اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَٓاءِ مَا يُمْسِكُهُنَّ
اِلَّا اللّٰهُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(77) : Ve göklerin ve yerin gaybı, -onları bilmek- Allaha mahsustur. Kıyametin işi ise başka değil, ancak göz kırpıp açacak kadardır veya ondan daha yakındır. Şüphe yok ki, Allah Tealâ her şeye kadirdir.

(73) : Ve Allah sizi analarınızın karınlarından hiçbir şey bilmez olduğunuz halde çıkardı. Ve size teşekkür edesiniz diye kulaklar, gözler ve kalpler verdi.

(79) : Görmediler mi?. Gök ile yer arasında musahhar ohan kuşları. Onları Allahtan başkası tutmuyor. Şüphe yok ki, bunda îman edenler olan bir kavim için elbette ibretler vardır.

***

İ Z A H

(77) : JBu mübarek âyetler, Hak Tealâ Hazretlerinin ihatei ilmiyesini ve kıyametin karibülvuku olduğunu bildiriyor ve Hâlıkı Kâinatın kudretine, ilim ve hikmetine delâlet eden hilkati beşeriyeye ve bir takım kuşların na-

sil havalarda uçup durduklarına nazarı intibahımızı celbetmektedir. Şöyle ki: Evet.. Allahü Azimüşşan, kemâli ilim ve hikmet ile muttasıftır. (ve göklerin ve yerin gaybı) kulların görüp bilemiyecekleri birnice gaip, gayrı mahsus umur, mukadderatı atiye (AHaha mahsustur) onları yalnız Allah Tealâ bilmektedir. O umuru gaybiyeden olan (kıyametin işi ise) haşr-u neşrin zuhura getirilmesi ise (başka değil, ancak göz kırpıp açacak kadardır) o kadar âz bir müddette vuku bulabilir (veya ondan daha yakındır) Evet. Göz hareketinden daha az bir an içinde de zuhura getirilebilir. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ her şeye kadirdir) bütün mahlûkatını icada kadir olduğu gibi onları bir anda imhaya ve tekrar hepsini yeniden hayata kavuşturmaya da kadirdir, Amenna!. Bu beyanatı âliye, kıyametin sür'atle vuku bulabileceği için bir temsildir. Yani: Cenabı Hak dilediği an kıyamet hâdisesini fevkalâde bir sür'atle, suhuletle vücude getirebilir/Artık beşeriyet, bundan gafil bulunmamalıdır. Olabilir ki, o müthiş haile, hiç kimsenin tasavvur etmediği bir anda saha-i zuhura getirilir. Zaten her insan ölünce de onun kıyameti kopmuş demektir. Binaenaleyh her insan, hayatta iken telâfii mafata çalışmalıdır, o ebediyet âlemine hazır bulunmalıdır.

(78) : (Ve) Ey insanlar!. Bir kere kudreti ilâhîyeyi düşününüz ki (Allah sizi analarınızın karınlarından) birer katre sular ile teşkil ederek (hiçbir şey bilmez olduğunuz halde) vücut sahasına (çıkardı) kendinizi de, başkalarını da bilemez bir vaziyette idiniz, (ve size teşekkür edesiniz diye kulaklar, gözler ve kalpler verdi) sizi bilmemezlikten kurtarmak için bu kadar kıymetli kuvvetlere, kabiliyetlere nail buyurdu. Artık insanlara lâzımdır ki, kulaklariyle Cenabı Hakkın âyetlerini, mevizelerini dinlesinler, gözleriyle kudreti ilâhîye eserlerini temaşa ederek, Halikı Azimin kudret ve azametini düşünsünler, kalpleriyle de bir zevki manevî içinde kalarak tevhit ve teşbihe devam et'.inler, kendilerini bu kadar maddi ve manevî nimetlere nail buyurmuş olan halikı kerime karşı vazife-i ubudiyeti, vecibe-i şükranı ifaya çalışsınlar.

(79) : İnsanlara gaflet ile yaşamak yakışır mı?. Kendilerini o kadar nimetlere nail buyurmuş olan Allah Tealânın kemali kudret ve azametine delâlet eden bu kadar eserleri görmüyorlar mı?. Ve bahusus (görmediler mi, gök ile yer arasında musahhar olan kuşları?.) Onlar ne kadar mütenevvi birer eseri kudrettir. (Onları Allahtan başkası tutmuyor) onlar birer ağırca cisme sahiptirler, bununla beraber havada uçuşuyorlar, yere düşmüyorlar. Artık şüphe yok ki, onları öyle havalarda tutan, onlara o teyeran kabiliyetini veren ancak Cenabı Hakkın iradesidir, kudretidir. Ve (şüphe yok ki, bunda) bunların bu tarzı hayatında da (îman edenler olan bir kavim için elbette ibretler yardır) çünki bunlar, bütün akıl sahiplerine karşı birervesilei ibret iseler de bunlardan asıl müstefit olanlar, ancak hakikî müminlerdir. Elbetteki, Allah Tealâ'yi tasdik eden, kalbinde, nun îmân parlayan her insan bu çeşit çeşit mahlûkattan birer hisse-i ibret alır, Halikının kudret ve

azametine istidlal eder temiz bir ruh ile yaşar, Hâlikı kerimi için secdei ubudiyete ve şükrana kapanmayı en kutsal bir vazife bilir.

***

وَاللّٰهُ
جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَناً وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ
الْاَنْعَامِ بُيُوتاً تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْ
وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَا اَثَاثاً وَمَتَاعاً
اِلٰى حِينٍ ﴿٨٠﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالاً وَجَعَلَ لَكُمْ
مِنَ الْجِبَالِ اَكْنَاناً وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ
تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾
فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّٰهِ
ثُمَّ يُنْكِرُونَهَا وَاَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾ ع

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(80) : Ve Allah sizin için evlerinizden birer mesken kıldı ve sizin için ehli hayvanat derilerinden evler yaptı. Onları gerek göç gününde ve gerek ikametiniz gününde hafifçe bulursunuz. Ve onların yünlerinden, tüylerinden ve kıllarından bir zamana kadar bir ev eşyası ve bir ticaret malı vücude getirdi.

(81) : Ve Allah Tealâ yarattığı şeylerden sizin için gölgeler de yaptı

ve sizin için dağlardan yuvalar yaptı ve sizin için libaslar yaptı ki sizi hararetten korurlar. Ve libaslar ki, sizi savaşlarınızda koruyacaklardır, işte böyle nimetini sizin üzerinize tamam eder, taki siz islâmiyete eresiniz.

(82) : Eğer onlar yine yüz çevirirlerse artık senin üzerine olan, apaçık bir tebliğden ibarettir.

(83) : Allahın nimetini tanırlar, sonra da onu inkâr ederler ve onların ekserisi kâfirlerdir.

*
* *

İ Z A H

(80) : Bu mübarek âyetlerde vahdaniyeti ilâhîyeye ait delillerin ve beşeriyete ihsan buyurulmuş olan nimetlerin diğer mühim bir kısmını bildiriyor. Bu nimetlere nail olanların en mühim vazifelerini gösteriyor, Resûli Ekremiri Ahkâmı diniy ey i tebliğ ile mükellef olduğuna, ona muhalefet edenlerin mes'uliyetine işaret buyuruyor, Cenabı Hak'kın nimetlerine karşı münkirane bir vaziyet alanların alelekser kâfir kimseler olduklarını ihtar etmektedir.. Şöyleki: (ve) Ey insanlar!. Sizlere olan lûtfuna bakınız ki (Ailah Tealâ sizin için evlerinizden birer mesken kıldı) taştan, tuğladan vesaireden yaptığınız sabit hanelerin odalarında kemâli huzur ile sakin olursunuz (ve sizin için ehli hayvanat derilerinden) de gayrı sabit (evler yaptı) çadırlar, muvakkat ikametgâhlar bu cümledendir. (Ve onları) o gayrı sabit evleri (gerek göç gününde) başka yerlere nakil zamanında (ve gerek) içlerinde muvakkaten (ikametiniz gününde hafifçe bulursunuz) bunları bir yerden diğer yere tahvil kolay bulunur. (Ve onların) o ehli hayvanların (tüyle rinden, yünlerinden ve kıllarından bir zamana kadar) onlar eskiyinceye kadar veya sahipleri ölünceye kadar (bir ev eşyası ve ticaret malı) vücude getirdi. Bütün bunlar böyle birer faide için yaratılmış bulunmaktadırlar.

(81) : (Ve Allah Tealâ yarattığı şeylerden) meselâ: Bulutlardan, binalardan, ağaçlardan (sizin için) ey insanlar!. (Gölgeler de yaptı) ki, o sayede istirahat edesiniz. (Ve sfzin için dağlarda yuvalar yaptı) mağaralar kazılmış evler yaptı (ve sizin için) ketenden, pamuktan, yünden, ipekten (libaslar ıSpn K;) bunlar (sizi hararc'îen korurlar) soğuktan himaye ederler (ve Iffetslar) yaptı (ki) demirden, tu«w?tdn. vesaireden zırhlar, kalkanlar vücude getirdi ki bunlar da (sizi savaşlann-zda) düşmanlarınıza karşı (koruyacaklardır) muharebelerde bunlardan istifade edersiniz. (İşte) Ey insanlar!. Cenabı Hah (nimetini) böyle mütenevvi surette (üzerinize tamam eder) size dünyevî ve uhrevî faidelerinizi gösterir, size necat ve hidayet yollarını beyan buyurur (taki islâmiyete eresiniz) o nimetleri güzlece tefekkür ederek islâmiyeti kabul, rebubiyeti ilâhîyeyi tasdik eyleyesihiz, o sayede maddî ve manevî selâmete eresiniz.

(82) : Ey Resûli Zişan!. (Eğer onlar) o kendilerini islâmiyete davet ettiğin kimseler, nail oldukları o kadar nimetleri takdir etmez (yine yüz çevirirlerse) senin tebligatını kabulden kaçınırlarsa (artık) sem ma-zursun (senin üzerine) lâzım (olan) dini hükümleri, vazifeleri (apaçık bir tebliğden ibarettir) sen bu tebliği, yapmış bulunuyorsun, sen müteselli ol, bütün mes'uliyetler, bu tebliği kabul etmeyenlere aittir.

(83) : Vahdaniyeti ilâhîyeyi tasdike, risaleti muhammediyeyî kabule davet edilen o bir kısım insanlar (Allah'ın nimetini tanırlar) nail oldukları bir takım nimetlerin kendilerine tarafı ilâhîden verilmiş olduğunu itiraf ederler (sonra da onu) o Halikı Kerimin vahdaniyetini (inkâr ederler)-^) itiraflarına fiilen muhalefette bulunurlar, o mümini hakikî olan Allah Tealâdan başkalarını da mabûd tanırlar, bir takım putlara ibadette bulunurlar, onların şefaatleri sayesinde nimetlere nail olduklarını sanırlar. Yahut Hazreti Muhammed -Aleyhisselâm- bir muazzam nimeti ilâhîyedir. Onun ne kadar güzel ahlâk, kemalât ve fedail sahibi olduğunu müşrikler de bilirler, sonra da onun risaletini inkâr ederler. Kezalik: Islâmiyetin de ne kadar faideli, beşeriyetin, terakkisini, selâmetini temine kâfi hükümleri hâvi olduğunu anlarlar, sonra da onun bir dini ilâhî olduğunu inkâra cür'et gösterirler. Niitekim zamanımızda da nice ecnebiler, islâmiyetin, Kur'anı Azimin, Peygamberi Alişanımızın haiz oldukları ulviyeti, kutsiyeti anlayıp kısmen de itiraf et* tikleri halde yine bâtıl ananelerine tabi olarak dini islâmı kabuh etmezler. (Ve onların ekserisi) o münkirlerin bir çokları (kâfirlerdir) ancak az bir kısmı henüz teklif çağına, ermemiş veya mecnun bulunmuş veya kendilerine ahkâmı islâmiyeye dair hiçbir haber vasıl olmamış plduğu için onlar birer kâfiri muannit sayılmazlar.

∴

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ
اُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ
﴿٨٤﴾ وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ
وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾ وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ
قَالُوا رَبَّنَا هٰؤُلَاءِ شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا
مِنْ دُونِكَ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾
وَاَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(84) : Ve birgün her ümmetten birer şahit göndereceğiz. Sonra kâfir olmuş olanlara izin verilmeyecektir ve onlardan bir tarziye de îstenmiyecektir.

(85) : Ve ***tutum*** edenler azabı görünce artık onlardan hafifletilmiş olmayacaktır. Ve kendilerine mühlet verilmiş de oimdyacdkiarörr.

(86) : Ve müşrikler ortak tutmuş olduklarını görünce diyeceklerdir ki: Ey Rab'bimizL Bunlar senden başka bizim kendilerine tapınmış olduğumuz şeriklerimizdir. Bunlar da onlara redden diyeceklerdir ki: Muhakkak sîz yalancılarsınızdır.

(87) Ve o gün Allah Teaiâ'ya arzı teslimiyette bulunmuş olacaklardır. Ve iftira eder oldukları da kendilerinden gaip olup gitmiş bulunacaktır.

***

İ Z A H

(84) : Bu mübarek âyetler, ahirette tatbik edilecek ilâhî hükümleri ve kâfirlere ait azapların hafiflettirilmiyeceğini bir tehdit olarak bildirmektedir. Ve o zaman müşrikler ile tapınmış oldukları putları arasında zuhura gelecek olan münakaşaları ve hakikatin tamamen tezahür ederek hükmi ilâhîye teslimiyetten başka çare bulunamıyacağmı ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Resulüm!. O münkirlere ihtar et (birgün) de gelecekler ki (her ümmetten) kıyamet gününde (birer şahit göndereceğiz) her ümmetin hallerine şahadet etmek için onlara kendi Peygamberleri şahit gönderilmiş olacaklardır. Onların lehine veya aleyhine şahadette bulunacaklardır Hükmi ilâhî, lihikmetin bu şahadetler üzerine cereyan edecektir, (sonra kâfir olmuş olanlara) o kıyamet zamanında izin (verilmeyecektir) itizar beyan etmelerine müsaade olunmayacaktır. Veyahut onlar bu şahadetleri sükûnetle dinleyeceklerdir, onlar dedikodu yapmaya mezun olmayacaklardır. (Ve onlardan bir tarziye de jstenmiyecektir) onların af dilemelerine iltifat olunmayacaktır, onlar mütemadiyen muahaze olunup duracaklardır.

(85) : (Ve) nefislerine küfür ile, masiyetler ile (zulüm edenler) kıyamette muhakemeye vukuftan ve şahadetten sonra (azabı görünce) cehennem, azabına maruz kalınca (artık onlardan) o azap (hafifletilmiş olmayacaktır) daima ayni şiddetle muazzep olup duracaklardır, (ve kendilerine mühlet verilmiş de olmayacaklardır) hemen azaba yakalanmış bulunacaklardır.

(86) : (Ve) kıyamet günü (müşrikler) dünyada iken kendilerine tapınmış, kendilerini Cenabı Hakka (ortak) şerik ve nazir (tutmuş olduklarını) şeytanları, tapınmış oldukları putları vesaireyi (görünce diyeceklerdir ki, Ey Rab'-bimiz!) ey bize ihsan eden, bizi beslemiş olan Halikımız (bunlar senden başka bizim kendilerine tapınmış olduğumuz şeriklerimizdir) bizleri sana takrib etmeleri için kendilerine ibadet ettiğimiz şeylerdir. (Bunlarda) o şerik ittihaz edilmiş olanlar da başlarına gelecek bir felâketten korkarak kendilerini müdafaaya kalkışacak, (onlara redden diyeceklerdir ki: Muhakkak siz yaiancilarsmızdır) siz hakikaten bize ibadet etmediniz, siz ancak kendi hevalarmıza, nefsanî temennilerinize tapınmakta bulunmuştunuz. Maamafih bir takım putlar, cemadat kabilinden oldukları cihetle onların mabudiyet iddiasında bulunmadıkları zahirdir. Onların bu tapınmalardan haberleri bile olmamıştır. Cenabı Hak, kadirdir ki, onlara da ahirette böyle kendilerini müdafaa edecek bir kabiliyet verir, onlar da o müşriklerin ne kadar cahilane, iftirakârane hareketlerde bulunmuş olduklarını göstererek iddialarını reddedeceklerdir.

(87) : (Ve o gün) o, kıyamet zamanında o müşrikler (Allah Tealâ'ya arz-ı teslimiyette ^ulunmuş olacaklardır) dünyadaki böbürlenmelerini bırakmış, Hak Tealâ'nın hükmüne teslim olmak mecburiyetinde kalmış buluna-

eaklardir. (Ve) o kâfirlerden dünyadalarken (iftira eder oldukları da) öyle kendilerine mabudiyet isnad eyledikleri şeylerde, onların kendilerine şefaat ve muavenet edecekleri» iddiaları da (kendilerinden kaybolup gitmiş bulunacaktır) hiç birinden bir faide görmeyeceklerdir. İşte hakkı bırakıp da mahlûkata tapanların, onlardan faide bekleyenlerin akibetleri böyle olacaktır.

***

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ
زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾
وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ
وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ
تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ
﴿٨٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(88) : O kimseler ki, kâfir olmuşlardır ve Allah'ın yolundan men eylemişlerdir, onlar için ifsat eder olduklarından dolayı azap üstüne bir azap arttırmışızdır.

(89) : Ve o gün her ümmet için de üzerlerine kendilerinden birer şahit göndereceğiz, seni de bunların üzerine bir şahit olarak getirdik ve sana kitabı her şey için bir apaçık beyan ve bir hidayet ve bir rahmet ve müslümanlar için bir müjde olmak üzere indirdik.

***

İ Z A H

(83) : Bu mübarek âyetler, nâsı tariki ilâhîden men'e çalışan kâfirlerin bu müfsidane hallerinden dolayı kat kat azaba uğruyâcaklarını bildiriyor ve her ümmet arasında aleyhlerine şahadet edecek bir zat bulunacağı gibi

Hâtemülmürselin hazretlerinin de bütün ümmetler hakkında bir şahit olarak gönderilmiş olduğunu beyan buyuruyor ve Peygamber Efendimize indirilmiş Kur'an-ı Mübinin ne kadar ulvî, faicjebahş bir mahiyette bulunduğunu izah buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. Muhakkak (o kimseler ki) kendileri (kâfir.olmuşlardır) kendi nefislerini küfre düşürmüşlerdir, (ve Allah'ın yolundan) başkalarını da (men eylemişlerdir) onları da küfre düşürmüşlerdir. Artık onların cezaları da o nibette ziyade olacaktır, işte Cenabı Hak o gibi kimseleri tehdit, pek korkunç âkibetlerinî ihtar için buyuruyor ki: (Onlar için) o kâfir kimseler hakkında (ifsat eder olduklarından dolayı) başkalarını dalmandan mahrum bırakmaya çalışıp durmuş olmaları sebebiyle (azap üstüne bir azap arttırmışadır) onlar hem kendi küfürleri yüzünden ve hem de başkalarının küfrüne sebebiyet vermiş oldukları cihetle katkat azaba uğrayacaklardır. -İşte halkı idlâlin müthiş neticesi!.

(89) : (Ve) Resulüm!. Kendilerini dini isîâma davete memur olduğun kimselere şunu da ihtar buyur ki: (o gün) o kıyamet zamanında (her ümmet) her cemaat (için de üzerlerine kendilerinden) kendilerine Peygamber gönderilmiş zatlardan (bir şahit göndereceğiz) o şahit, onların îman edip etmediklerine, itaatte mi, isyanda mı bulunduklarına şahadet edecektir. Resûli Zişanım!. (Seni de) kudret ve azametimle (bunların üzerine) bütün o ümmetlerin ve şahitlerin üzerlerine veyahut kendi ümmetin hakkında (bir şahit olarak getirdik) seni öyle muazzam bir vazifeye tâyin ettik. Yani: Sen kıyamet günü bütün onların hakkında bir şahidi umumî bulunacaksındır.

Evet.. Resûli Ekrem Efendimizin risaleti, cihanşümuldur, ins ve cine aittir. Ümemi sâlifenin ahvaline de min indallâh muttalidir. Çünkü Kur'anı Azim ile, vahyi ilahi ile bütün bunlar bildirilmiş bulunmaktadır. Artık o Hâtemülmürselin hazretleri, hem kendi ümmetleri, hem de sair ümmetler hakkında haiz şahadet bulunmuştur. İşte Cenabı hak, buyuruyorki:(ve) Ey Resûli Zişanım!. (Sana kitabı) Kur'anı hakayık beyanı (her şey için) dinî umura, ümemi sâlifenin ahvaline, içtimaî hayatın mabihilkıyamı olan esaslara ait mevzular için (bir apaçık beyan) olarak ihsan ettik. Bütün dinî, içtimaî, ahlâkî mes'eleler, bu semavî kitabın gösterdiği menahic, usul ve kavait sayesinde anlaşılmış tâyin edilmiş olabilir. Resûli Ekrem'in mübarek hadisdisleri, sünnetleri de esasen Kur'anı Azime müstenittir. Ulemayı islâmın içtihatları, kıyas tarikiyle bir kısım mes'eleleri tâyin etmeleri de yine esasen Kur'anı mübin sayesinde, onun gösterdiği usul ve menahic sayesinde mümkün bulunmuştur. (Ve) o kitabı mübini (bir hidayet) dalâletten halâsa bir vesile (ve) onu kabul ve tasdik edenler için (bir rahmet ve) bütün (müslümaniar için) cennete, etrafı ilâhîyeye nail olacaklarına dair (bir müjde) bir mübeşşir (olmak üzere indirdik) çünkü, Kur'anı Zişan öyle bir kitabı ilâhîdir ki, beşeriyetin, bütün ruhî ihtiyaçlarını tatmin eder, beşeriyeti en güzel ahlâkî, içtimaî vazifeler ile muvazzaf kiîar, beşeriyeti bütün muzır, insaniyete gayrı lâyık hareketlerden meneder. Artık böyle bir kitabı ulvî,

bütün beşeriyet için bir rehberi hidayet, bir vesilei rahmet olmaz mı?. El-gıpte onun kutsi hükümlerine riayet edenlere.

*
* *

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَائِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

MEALİ ÂLISI

(90) : Muhakkak ki, Allah Tealâ adaleti, iyiliği ve karabet sahiplerine -muhtaç oldukları şeyleri- vermeyi emrediyor ve fuhşiyattan, münkerden hukuka tecavüzden de nehy ediyor. Düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.

*
* *

İ Z A H

(90) : Bu âyeti celile, en mühim içtimaî, ahlâkî esasları ve umumî, hususî âdabı camidir. Ve bütün beşeriyet için en büyük bir rehberi hareket mahiyetini haiz bulunmaktadır. Şöyle ki: Ey mükellef insanlar!. (Muhakkak ki, Allah Tealâ adaleti) emrediyor. Her hususta adalete, riayet ediniz, her hususta ifrat ve tefritten kaçınarak itidal dairesinde yaşayın, nâsin haklarına riyet ederek tecavüzde asla bulunmayın. (Ve) Hak Tealâ Hazretleri (iyiliği) de emrediyor. Vazifelerimizi lâyıkı veçhile yapmalıyız, insaniyet karşı daima ihsan il, lûtf ve kerem ile muamelede bulunmalıyız, (ve) Halikı Kerim Hazretleri (karabet sahiplerine) yakın ve uzak akrabaya muhtaç oldukları şeyleri (vermeyi) muavenette bulunmayı da (emrediyor) bunlar en mühim birer vazife-i insaniyedir. (Ve) o Halikı Hakim, Ey insanlar!. Sizi (fuhşiyattan) nehyediyor. Zina gibi, livata gibi, iffete insaniyete muhalif, nezahatı ahlâka münafi olan çirkin hareketlerden kaçınmalıdır. Bunların âkibetleri pek vahimdir. Ve o Halikı Azim (münkerden) de nehyediyor. Dinen memnu, aklen mezmum, merdud olan şeylerden, meselâ: Hasetten, kıybetten kaçın-

malıdı, kuvve-i gazabiyenin ifratkârane zuhuruna meydan vermemelidir. Edeb ve terbiye sahiplerinin çirkin görecekleri şeyleri irtikâb etmemelidir. Ve Halikı Azimüşşan (hukuka tecavüzdan de nehyediyor) nâsa karşı haksız yere cebir ve - şiddet göstermek, haksız yere onun bunun üstüne atılmak, varlığına tecavüz etmek, dînen memnudur, mezmumdur. "işte bu üç nevi hareketten mühim menhiyattan bulunmuştur.

îşte ey cemiyet halinde yaşayan insanlar! Bu emir ve nehy edilen şeylerin ne kadar mühim olduğunu güzelce (düşünüp futasınız) muktezasına göre hareketlerinizi tanzim edersiniz (diye) Hak Tealâ Hazretleri bunlar ile size (öğüt veriyor) Artık bu pek mükemmel mevizeden müstefit olmalıdır, bunun muktezasına göre hareket etmelidir. Beşeriyetin selâmeti, saadeti ancak bunlara riayet sayesinde tecelli eder.

§ Görülüyor ki : Bu âyeti celile, en lüzumlu, faideli üç şey ile emrediyor, en muzır üç şeyden de nehye eyliyor. Bunlar içtimaî hayatın en mühim düsturlarıdır, bunlara riayet eden bir cemiyet arasında en güzel bir medenî hayat vücude gelir, ihtiraslardan, tecavüzlerden eser görülmez, halk arasında en faideli bir tesanüt, bir taavün cereyan eder durur. Bunları biraz izah edelim :

(1) Adi = Adalet : Bir güzel melekei ruhiyedir. İfrat ve tefrit arasındaki tevassuta riayet sayesinde husule gelen en büyük bir fazileti ahlâkiyedir. Bu melekeyi haiz olan insanlar, nizamı âleme, ahengi içtimaiye hizmet etmiş olurlar. Bahusus Halikı Kâinat Hazretlerini inkâr bir ifratı mahzdır, o Halikı kadime şerik ve nazir isnadı da bir tefrît-i mahzdır. Onun şerik ve nazirden münezzeh olduğunu tasdik ile tevhidi ilâhîde bulunmak ise bir adaleti mahzadan ibarettir. Nâsın haklarına dinî hükümler dairesinde riayet de bir adalettir.

(2) İhsan da iyilik etmektir, atiyye vermektir, hayır namına yapılması münasip olanı yapmaktır, emir olunan bir şeyi lâyıkı veçhile vücude getirmektir. Nitekim bir hadisi şerifte; Ihsan'ı Allah Tealâ'ya sanki onu görüyor, imişsin gibi ibadet etmektir, her ne kadar sen onu göremez isen de şüphe yok ki o seni görüyor, diye buyurmuştur. Binaenaleyh kemâli huzur ve edebi ile ibadette bulunmak da bir ihsan demektir.

(3) : Karabet sahiplerine îta, bu da uzak ve yakın akrabaya iyiliktir, onlardan muhtaç olanlara muavenette bulunmaktır, haklarında hayırhah olmaktır. Bu da bir nevi ihsan ise de ehemmiyeti mahsusasma binaen ayrca zikredilmiştir. Hattâ bir hadisi şerifte: Sevabı en acele verilecek taad sılai rahmdır. Yâni : Karabet sahiplerini vakit vakit ziayrettir. Şimdi düşünelim : Bir cemiyet efradı, bu üç vazifeyi,güzelce ifaya çalışırsa aralarında pek güzel medenî, insanî bir hayat yüz göstermez mi?. Aralarında adavetten, zulûmdan, hukuka tecavüzden, rabıta-i karabeti sekteye uğratmadan.

bir eser görülebilir mi?. Cemiyet hayatında sahih bir itikat, âsude bir hayat, Mütekabil bir muhabbet ve tesanüt tecelli edip durmaz mı?. îşte bu üç emri ilâhîye imtisal, böyle muntazam, tebcile şayan bir medenî cemiyet vücude fetirmiş olur. Şimdi fcjiraz da nehy olunan üç hasleti nazara alalım:!

(1) : Fahşa : Şehvanî kuvvetlerin ifrat derecesindeki heyecanıdır, seüm tabiatların nefret edeceği, müstakim akılların nakıse sayacağı herhangi çirkin bir harekettir. Şer'i şerifin ruhsatı haricindeki şehevanî lezzetler bu cümledendir. Bunlara fuhşiyat da denir. Zina, lavata, nâmahreme şehvetle nazar gibi. Fuhşiyattan olan şeyler icitmaî hayatı zehirler, felce uğratır, ruhları söndürür, cemiyet hayatında nezahatten, hakikî nezafetten eser bırakmaz.

(2) Münker de şer'an veya aklen çirkin görülen veya şer-i şerifte, sünnneti nebeviyede maruf bulunmayan herhangi bir şeydir. Kuvve-i gazabiyenin asarını izhar hususundaki ifrattan ibarettir. Hangi bir kimseye karşı lüzumsuz yere kalben bir adâvet, husumet beslemek gibi. Haset, gıybet de bu cümledendir.

«Düşen bir kimsenin kurtulması gayetle müşküldür»
«Hûda hıfz eylesin girdabe-i fahşav-ü münkerden»

(3) : Bağy : Bu da nâsa karşı kibirlenmek, azamet ve ceberut göstermeğe çalışmaktır, nâsın üzerine istilâya cür'et göstermektir.

«Kibriya-ü azamet hakkı yarar»
«Kul olanda bu sıfatlar ne arar»

Bağy kuvve-i vehmiyenin bir kötü neticesidir. Sahibini gurura, hodbinliğe sevkeder. Bağy, haddizatında bir azgınlıktır, serkeşliktir, itidal haddini tecavüz talebinde bulunmaktır, velev ki, bilfiil tecavüz vuku bulmasın. Bir veliyyilemre karşı isyan eden şahsa bağî, ruhşa ve fücura düşen bir kadına da «müre-i bağiye» denir. Cem'i bağiyattır. îşte kendilerinden nehiy olunan bu üç şey de son derece muzırdır, cemiyet hayatı için ne kadar mühiik birer saika-i felâkettir. Bunların irtikâb edilip durduğu yerlerde • iffetten, nezahatı ahlâkiyeden eser kalmaz, efradı ümmet için vesile-i şeref, sebebi tesanüt olacak bir vasıta bulunamaz, hürriyeti milliye ihlâl edilmiş, hukuki hâs mahv-ı perişan bir hâle getirilmiş olur.

Velhasıl : Mukaddes dini islâm, milleti islâmiyeyi ilâ için bütün içtimaî felâketlerden siyanet için kendilerine adaleti, ihsanı, hukuku karabete riayeti emretmektedir. Cemiyet hayatında ferdî, içtimaî felâketlere, adavetlere meydan verilmemesi için de fuhşiyatı; münkeratı ve bagyi katiyen nehy buyurmuştur. Bu emir ve nehiy, bütün beşeriyet hakkında ne büyük bir ihsanı ilâhîdir, ve bizim uyanmamız, güzelce düşünüp hayatımızı tanzim edebilmemiz için de ne kadar beliğ, ulvî bir mevize-i subhaniyedir. îbni Mes'ut, Radiallahu

Tealâ. anh demiştir ki: Kur'ânı Mübin'de hayır ve şerri en ziyade cem eden âyet, bu: (...JJUII, s \ ÛJ»J>) âyeti celilesidir. Eğer Kur'anda başka bir âyet daha olmasa idi bu âyeti kerime, yine kur'anın her şeyi için bir tibyan ve bir hüda olmasına kifayet ederdi. Bu âyeti celile, Halife Ömer Ibnül Azizin zamanından beri cuma günleri hutbelerde okunmakta, cemaat-i müs[imine en mükemmel bir mevize irad edilmektedir. Elgıpte akıllarını, kuvvetlerim', ihtiyarlarını güzelce istiğmâl ederek ibu pek yüksek emirlere, nehiylere bihakkın riayet edenlere.

***

وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ
وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ
اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ
(91) وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ
قُوَّةٍ اَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ اَنْ تَكُونَ
اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍ اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهِ وَلَيُبَيِّنَنَّ
لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (92)
وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ
وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (93)

MEALİ ALİSİ

(91) -: Ve mıiahede yaptığınız zaman da Allah'ın ahdini yerine getiriniz ve yeminleri takviye ettikten sonra bozmayınız. Haibuki, Allah Tealâyı üze-

rinize kefil kıimışsınızdır. Şüphe yok ki, Allah Tealâ yapacağınız şeyi tamamen bilir.

(92) : Ve ipliğini sağlamca büküp yaptıktan sonra çözüp bozan kadın gibi olmayın. Bir ümmetin diğer bir ümmetten daha ziyade -servet, kuvvet sahibi- olduğu için yeminlerinizi aranızda bir fesada âlet ittihaz «dersiniz. Şüphesiz ki, Allah Tealâ sizi bununla imtihan eder ve elbette kendisinde ihtilâf *eder* olduğunuz şeyi size kıyamet gününde açıkça beyan edecektir.

(93) : Ve eğer Allah Tealâ diiese idi elbette sizleri bir tek ümmet kılardı. Fakat o dilediğini dalâlette bırakır ve dilediğini hidayete erdirir ve sizler yapar olduğunuz şeylerden elbette sorulacaksınızdır.

İ Z A H

(91) : Bu mübarek âyetler, müslümanların mükellef oldukları şeylerin bir kısmını mufassalan bildiriyor. Muahedelere ve müekket yeminlere riayet edilmesini bir misâl irad ederek emrediyor, insanların mütefavit varlıklara sahip olmalarından dolayı birbirine karşı rekabette bulunmamaların: tavsiyede bulunuyor. Nâsm bir vaziyette cemedilmesinin bir hikmet ve muktezası olduğuna işaret ve herkesin sorguya tâbi olacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) ey dini islâmı kabul edecek kimseler!: (Muahede yaptığınız zaman da) Resûli Ekrem ile mubayaada bulunduğunuz, onun dinine hizmet edeceğinize dair söz verdiğiniz vakit de (Allah'ın ahdini yerine getiriniz) o mubayaaya riayet ediniz. Çünki Resûlullaha biat etmek, onun risaletini kabul eylemek, Cenab-ı Hak ile yapılan bir ahd-u misâk mesabesindedir. Artık bunu muhafaza etmek mühim bir vazifedir. (Ve yeminleri takviye ettikten sonra) yaptığınız muahedeleri Cenabı Hakka yemin ederek tenkitte bulunduğunuz takdirde onlara bihakkın riayet ediniz, onları (bozmayınız) sonra hanis, günahkâr olmuş olursunuz. (Halbuki, Allah Tealâ'y'/ üzerinize kefil) şahit, nazır (kılmışsınızdır) onun mukaddes namına yemin ederek ahdinizi takviyede bulunmuşsunuzdur. Artık nasıl olurda onu bozabilirsiniz?. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ yapacağınız .şeyi tamamen bilir) yaptığınız muahâdelere, yeminlere riayet edip etmiyeceğinizi de bihakkın bilir, ona göre mükâfat ve mücazatta bulunur.

(92) : (Ve) Ey mubayaada bulunanlar!. Bu mubayaanızı bozmayınız (ipliğini sağlamca büküp yaptıktan sonra) bir vesvese, bir yanlış düşünce tesiriyle onu (çözüp bozan kadın gibi olmayın) siz de kuvvetlice yaptığınız ve hakkınızda pek faideli olduğu muhakkak bulunan bir muahedeyi, bir mubayaayı bozup da öyle zararınıza hareket etmiş olmayınız. Böyle bir hareket, büyük bir cehalet, bir hamakat eserinden başka değildir. Müfessirlerin be-

yanına nazaran bu kadından murat, Kureyiş kabilesine mensup «Rita» nammdaki bir kadındır. Bu, sabahtan öğleye kadar Çalışır yünden, kıldan ip eğirip büker, urgan yaparmış, öğleden sonra ise kendisineâriz olan bir vesvese tesiriyle o urganı söker, darmadağın eder, beyhude yere çalışmış bulunurdu. İşte bu, faideli şeylerin kadrini bilmeyip onları bozmaya çalışanlar hakkında maddî bir misâldir. Ne yazık ki: Siz (bir ümmetin diğer bir ümmetten daha ziyade) adet kuvvet veya servet sahibi (olduğu için yeminlerinizi aranızda bir fesada âlet ittihaz edersiniz) bir gadre, hiyanete vesile edinirsiniz. Bu nasıl caiz, muvafık olabilir?. Vaktiyle kabileler arasında muahedeler yapilırmış, sonra bir kabile, diğer bir kabileyi daha kuvvetli, daha faideli görünce kendisiyle muahede yaptığı kabileyi bırakır yemini bozar, hileye sarılır, o diğer kabile ile muahede yapmaya başlardı. Bu suretle ahlâk bozulmuş, muahedelerin kıymeti kalmamış bulunuyordu. Halbuki, insan sözünde sabit olmalıdır, öyle lüzumsuz yere bir muahadeyi bir hiyanetle bozmak doğru olamaz. Cemiyetler arasında itimat kalmaz. (Şüphe yok ki, Allah Tealâ sizi bununla) ümmetlerin cemaatlerin kuvvet ve servet vesaire itibariyle muhtelif vaziyetlerde bulunmalariyle (imtihan eder) haklarında imtihan ediyormuş gibi bir muamelede bulunur. Cenabı Hak, herkesin bütün'hâl ve şanına âlimdir. İmtihan ihtiyacından münezzehtir, ancak böyle bir imtihan, nâsa kendilerinin vaziyetlerini bildirmek içindir, onların anda vefa edip etmediklerini kendilerine izhar buyurmak içindir, (ve elbette kendisinde ihtilâf eder olduğunuz şeyi) dünyada iken kabul veya inkâr eder clduzunuz şeyleri ve bu hususta isabet edip etmediğinizi (size kıyamet gününde açıkça beyan edecektir.) ona göre hakkınızda mükâfat veya mücazat tatbik edilecektir. Artık daha dünyada iken hattı hareketinizi güzelce tanzime çalışınız.

(93) : (Ve) Ey insanlar!. Şunu da biliniz ki: (Eğer Allah Tealâ dilese idi) hikmeti ilâhîyesine muvafık bulunsa idi (elbette sizi bir tek ümmet kılardı) aranızda bir vahdet vücude getirirdi. Dinî ve dünyevî ihtilâflara düşmezdiniz. (Fakat O) Halikı hakim (dilediğini dalâlette bırakır) kendi fıtretlerini, ihtiyarlarını suiistimal edenler dalâletten ayırmaz. (Ve dilediğini) de (hidayete erdirir) kendi ihtiyarlarını, istidatlarını güzelce istimal edenleri de bilir, onlari hidayete erdirmiş olur. Bu bir muktezayı hikmettir. (Ve) Ey insanlar!, (sizler) bu dünyada iken (yapar olduğunuz şeylerden) ahde vefa edip etmediğinizden vesair dinî vazifelerinizden kıyamet günü (elbette sorulacaksinizdır.) dünyadaki kesb ve ihtiyarınızdan dolayı muhasebeye tâbi olacaksınızdır. Muhsin ve ahda riayetkar olanlar hakkında âtifeti ilâhîye tecelli edecektir. Gaddar, yeminlerine, muahedelerine riayetsiz olanlar da adaleti iîâhîye muktezasınca lâyık oldukları cezalara kavuşacaklardır.

§ Enkâs; Nikşin. cem'idir. İpliği fitil yapıp kuvvetlendirdikten sonra bozmak manasınadır. Eski bir libas, vesaireyi bozup[1] gazele = eğirmeğe, bükmeğe kabiliyeti olanını yeniden eğirip bükmek mânasını da ifade eder.

§ Dehl; fesat, hadia manasınadır. Bir şahsı aldatmak için zahiren ahde vefa eder gibi görünmek, hakikati halde ise düşman olup ahdi gizlice bozmak bir dehl'den ibarettir.

***

وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ
ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا
عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِنْدَكُمْ
يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى
وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(94) : Ve yeminlerinizi aranızda hileye, -fesada- vesile ittihaz etmeyiniz ki, bir ayak sabit olduğundan sonra kayar. Ve Allah yolundan men ettiğiniz-***den*** dolayı fenalığı tadarsınız ve sizin için büyük bir azap da vardır.

(95) : Ve Allah'ın ahdini az bir bedel ile değişmeyin. Şüphe yok ki, Allah'ın katındaki sizin için daha hayırlıdır, eğer bilir iseniz.

(96) : Sizin katınızdaki fena bulur, Allah'ın katındaki ise bakidir. Ve sa-

bir edenleri amellerinin daha güzeli ile muhakkak ki, mükâfata nail edeceğizdir.

(97) : Erkekten veya kadından her kim mümin olduğu halde bir salih amelde bulunursa elbette onu temiz bir hayat ile yaşatırız ve onları yapar olduklar. am(>(|erin daha güzeliyle muhakkak ki, mükâfata erdireceğiz.

İ Z A H

(94) : Bu mübarek âyetler, hileye tevessül ederek yeminlerini bozanları ozabı ilâhî ile tehdit etmektedir. Ahdîanna riayet edenlere ve güzel amellerde bulunanlara da baki olan eltaf-ı ilâhîyeye ve amellerinin fevkinde mükâfatlara nail olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Hâtemülmürselin Hazretleriyle ahd ve misakta bulunmuş olanlar.'. (Yeminlerinizi aranızda fesada) mekir ve hileye (vesile ittihaz etmeyiniz) yaptığınız ahdi, yemini birer bahane ile bozmaya cür'et göstermeyiniz (ki) bu sebeple (bir ayak sabit olduğundan sonra) merkezinden (kay^r) mertebesini, istikrarını kaybeder. Yani: îman ile, Resûlullaha karşı deruhte edilen hizmet ve sadakat ile kuvvet \e metanete nail olan bir şahıs, bilâhare sözünde durmaz, yeminde sebat etmezse mevkiini kaybeder, kendisini helâka, azaba maruz bırakmış olur. (ve Allahın yolundan) dini ilâhîden kendi nefislerini veya başkalarını (men ettiğinizden dolayı) bir takım hilelere, hud'alara cür'et gösterdiğiniz sebebiyle dünyevî bir (fenalığı) bir takım azapları, sıkıntıları (tadarsınız) başınıza bazı felâketler teveccüh eder. Bununla beraber (sizin için büyük) sabit (bir azap da vardır) öldükten sonra ahiretde müthiş bir azaba da maruz kalacaksınızdır, îşte dine karşı ihanetin irtidadrn müebbet cezası.

(95) : Ve ey insanlar!. (Allah'ın ahdini) Peygamberi ile yaptığınız beyatı, muahedeyi muhafaza ediniz, öyle ebedî selâmete, saadete vesile olan pek muazzam bir nimeti, dünya varlığı gibi, (az bir bedel ile değişmeyin) bu dünyevî varlık ne kadar büyük görülse de fânidir, o muazzam din nimetine karşı ne kıymeti olabilir?, (şüphe yok ki, Allahın katındaki) sevap, dünyevî ve uhrevî mükâfat, nusret ve ganimet (sizin için daha hayırlıdır) o ebedî bir ha.yır ve kemâldir. (Eğer bilir iseniz) eğer siz ilim ve temyiz sahibi Kimseler iseniz, elbette bunu takdir edersiniz.

Deniliyor ki: Kureyiş müşrikleri, bazı zayıf müslümanları idlâle çalışıyorlardı, irtidat ettikleri takdirde kendilerini faidelendireceklerini va'd ediyorlardı. İşte bu âyetler, o gibi kimseleri intibaha davet etmekle bulunmuştur.

(96) : Ey insanlar!. Şüphe yok ki, (sizin katınızda) dünyevî varlıklar, lezzetler (fena bulur) birgün ellerinizden çıkar, ne kadar çok görülse de nihayet fenaya erer. Fakat (Allah'ın katındaki ise bakidir) onun rahmet ha-

zineleri nihayet bulmaz, onun dünyevî ve uhrevî nimetleri birer saadet vesilesidir, onun rızasına mukarin olan dünyevî bir nimet, uhrevî saadeti kazanmaya sebep olur. Hak yolunda sarfedilen servetler gibi. Cenabı Hak'kın uhrevî nimetleri ise pek muazzamdır ve ebedîdir. Artık âkil olan bir insan, elbetteki, bu ebedî nimetlere nailiyet çalışır bu yolda sabır ve sebattan ayrılmaz işte Cenabı Hak buyuruyor ki: (ve sabır edenleri) müşriklerin, bir takım mülhidlerin ezalarına tahammül ve kötü telkinlerine karşı mukavemet gösterip vazife-i diniyelerini ifaya devam eyleyenleri (amellerinin daha güzeli ile muhakkak ki, mükâfata nail edeceğizdir.) onlara amellerinin kat kat sevabını vereceğizdir. O sabırlarından dolayı kendilerini büyük mükâfatlara kavuşturacağızdır.

(98) : Evet.. Hak Tealâ'nın mümin kulları hakkında eltafı subhaniyesi pek ziyadedir. îşte buyuruyor ki: (Erkekten veya kadından herkim mümin olduğu halde bir salih amalde bulunursa) uhdesine düşen herhangi bir vazife-i ubudiyeti ifa ederse (elbette onu temiz hayat ile yaşatırız) onu dünyada helâl bir rızka nail ederiz. Bol bir rızka nail olursa şükrünü ifa ederek uhrevî bir mükâfata namzet olur. Rızkını dar bulursa sabır eder, kanaat eder, kısmetine razı olur. O da bu yüzden uhrevî mükâfatlara namzet bulunur. (Ve onları) öyle güzel itikatlı, sabırlı kulları dünyada iken (yapar oldukları amellerin) ibadetlerin, taadların (daha güzeliyle) kat kat sevabıyle (muhakkak ki) ahirette (mükâfata erdireceğizdir.) onlar, îmanları sayesinde ebedî saadetlere kavuşacaklardır. Kâfirler ise dünyada güzel görülen bir amelde, meselâ fakirlere yardımda bulunsalar bunun mükâfatını olsa olsa dünyada görürler, onlar için bu amelleri uhrevî mükâfata vesile olamaz. Çünki uhrevî mükâfata nailiyetin birinci şartı islâmiyetin gösterdiği veçhile imandan ibarettir. Bu îman bulunmadıkça uhrevî mükâfata, azaptan helâse bir çare yoktur.

***

فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ
فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّج۪يمِ ﴿٩٨﴾ اِنَّهُ لَيْسَ
لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ اِنَّمَا
سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذ۪ينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذ۪ينَ هُمْ بِه۪ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾ ع

-«O»-

MEALİ ÂLİSİ

(98) : imdi Kur'anı okuyacağın zaman o kovulmuş olan şeytandan hemen Allaha sığın.

(99) : Muhakkak ki, îman etmiş olanların ve Rab'lerine tevekkü'de bulunanların üzerine onun için bir hâkimiyet yoktur.

(100) : Şüphesiz ki, onun hâkimiyeti ancak onu veli ittihaz edenlerin ve Allah'a şerik koşanların üzerinedir.

İ Z A H

(98) : Bu mübarek âyetler, Kur'an-ı Azimin tilâveti zamanında şeytanın şerrinden Cenabı Hakka sığınılmasını emrediyor. Şeytanın mümin ve mütevekkil olan zatlara değil, kendisini dost tutan ve müşrik bulunan kimselere musallat olacağını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: En güzel amellerden biri de Kur'anı Kerimi tilâvetdir. Bu tilâvet anında şeytanî vesveselerden halâs olmak için en birinci çare ise Cenab-ı Hak'ka iltica etmektir. İşte bu mühim çareye işaret için buyuruluyor ki: (imdi) Ey Resûîi Zişan!. Ey Resûlullah'ın ümmetinden bulunan zat!. (Kur'an okuyacağın zaman) o mukaddes kitabın âyetlerini kıraat edeceğin vakit (o koğulmuş) rahmeti ilâhîyeden tardedilmiş (olan şeytandan), iblisten ve öyle melunların vesveselerinden kurtulmak için (hemen Allah'a sığın) o Halikı Kerime iltica et, ondan niyazda bulun, seni öyle melunların şerlerinden, vesveselerinden muhafaza buyursun. Bu iltica, bu istiaze vazifesi «euzü billahi mineşşeytanirracîm» diye yapılır. Cebrili Emin, bunu bu veçhile levh-i manfuzdan alarak Resûli Ekrem'e tebliğ etmiştir. Bu istiaze, cumhuru ulemaya göre mendubtur, sünnettir Ataya göre ise vaciptir. Bu, cehren de hafiyyen de yapılabilir. Bazı zevata göre bu istiaze, kıraatden sonra yapılır. Eshabı kiramdan bazıları ve İmamı Mâlik ile İmamı Zahiri buna kaildirler. Fakat sehabe-i kiramın ve fukahanın ekserisine göre kıraate başlamadan yapılır. Kuranı azimin tilaveti gibi mukaddes bir ibadete başlarken istiazede bulunulmasile emir edilmesi sair herhangi bir hayırlı amelde de muvaffakiyet husuli ve şeytanların vesveselerinden mahfuz bulunulması için istiazeriin lüzumunu göstermektedir.

(99) : (Muhakkak ki, îman etmiş olanların) vahdaniyeti ilâhîyeyi tasdik, dini islâmı kabul eylemiş zatların (ve Rab'lerine tevekkülde bulunanların) Cenabı hakka tefyizi umur ederek her hususta muvaffakiyeti mahfuziyeti o mabudi kerimden bekleyenlerin (üzerine onun) o matrut şeytan (için bir hâkimyet yoktur) o gibi zatlara şeytan musallat olamaz, vesveseleri ile onları idlâl edemez, öyle mümin, hakka mütevekkil zatlar, siyaneti ilâhîyeye maz-

hardırlar. Şeytanî vesveselerin onlara tesiri yoktur, şeytan onların umuruna tevelli edemez.

(100) : (Şüphesiz ki, onun) o şeytanın (hâkimiyeti) tasallutu, velâyeti, vesveselerinin aleddevam müessir olması (ancak onu) o şeytanı kendilerine **(veli ittihaz edenlerin)** onu dost tutup vesveselerine kıymet veren ve onun davetine icabet eyleyenlerin üzerinedir. (Ve) o şeytanın hâkimiyeti **(Allah'a şerik koşanların** üzerinedir) binaenaleyh şeytanın ve şeytan tabiatlı kimselerin kötü telkinatından mahfuziyet için vahdaniyeti ilâhîyeyi tasdik, dini ilâhîyi iltizam etmektşn, o Halikı Azimin hıfz ve himayesine ilticada bulunmaktan başka çare yoktur.

***

وَاِذَا بَدَّلْنَٓا اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍۙ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ
قَالُٓوا اِنَّمَٓا اَنْتَ مُفْتَرٍۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾
قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَهُدًى
وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٠٢﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّهُمْ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ
بَشَرٌۜ لِسَانُ الَّذ۪ي يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ اَعْجَمِيٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ
عَرَبِيٌّ مُب۪ينٌ ﴿١٠٣﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِۙ لَا يَهْد۪يهِمُ
اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٠٤﴾ اِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذ۪ينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(101) : Ve biz bir âyeti bir âyetin yerine tebdil edince, Allah ise indirdiğine pek ziyade âlimdir, dediler ki: Sen şüphesiz bir iftiracısın. Hayır. Onların ekserisi bilmezler.

(102) : De ki: Onu Rab'bin tarafından hak olarak ruhulkudus indirmiştir ki, îman edenleri sabit kılsın ve müslümanlar için bir hidayet ve bir beşerat olsun.

(103) : Ve muhakkak biliyoruz, onlar derler ki, onu şüphe yok bir beşer öğretiyor. Kendisine nisbet ettikleri şahsın lisanı ağcemidir, bu ise pek açık bildiren bir lisanı arabidir.

(104) : Şüphe yok, o kimseler ki, Allah'ın âyetlerine îman etmezler, Allah onlara hidayet etmez ve onlar için pek acıklı bir azap vardır.

(105) : Yalam ancak Allah'ın âyetlerine îman etmeyenler uydurur. İşte yalancı olanlar onlardır.

İ Z A H

(101) : Bu mübarek âyetler, Canibi ilâhîden ruhulkudus vasıtasiyle Hâtemül mürseline nazil olan Kur'ari âyetlerinden bazılarının lihikmetin neshedilmesini behane ittihaz ederek risaleti Muhammed'iyeyi inkâr edenleri reddetmektedir. Kur'anı Mûbinin lisanı ağcemi üzere değil, lisan-ı Arabî üzere nâzil olduğunu bildirmektedir. Kur'anı Azimin âyetlerine inanmayanların, yalancı, müfteri, kâfir kimseler olduğundan onların hidayetten mahrum ve elîm bir azaba mahkûm bulunduklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: bidayeti islâmda dinî hükümler, kur'anı mübin vasıtasiyle tedricen tebliğ edilmekte idi. Sonra bu hükümlerden bazılarının yerine diğer hükümler ikame edilmiştir ki, buna «nesh = tebdil» denilmiştir. Bu bir muktezayı hikmet bulunmuştur. Meselâ: Bidayeten bir islâm mücahidinin cihad sahasında on düşmana karşı mukavemet göstermesi emir olunmuştu. Sonra müslümanlarm adedi çoğalınca kendilerine teshilât olmak için bir islâm erinin iki düşman erine karşı durması emir edilmiştir. Kezalik : Bidayeten beyti mukaddese müteveccihen namaz kılınırdı, sonra Kâbe-i Muazzama kıble ittihaz edilmiştir. Ve namaziar da bilâhara beş vakite tahsis buyurulmuştur. Bütün bunlar vahyi ilâhînin nuzulû zamanında birer hikmet ve maslahata müstenit bulunmuştur. Fakat bu husustaki hikmet ve maslahatı bir takım kâfirler anlayamıyorlardı, işte Cenabı Hak o kâfirlerin öyle cahilane dedikodularım teşhir ediyor (Ve) buyuruyor ki (biz bîr âyeti bir âyetin yerine tebdil edince) bir hükmi seriyi bildiren bir âyeti Kur'aniye yerine o hükmü fesheden diğer bir âyeti kerime (inzal edince) o kâfirler söylenmeğe başladılar. Halbuki, (Allah ise indirdiğine pek ziyade âlimdir) evvel ve aharı inzal edip edeceği âyetlerin ne gibi hikmetlere, faidelere müstenit olacağını bihakkın bilen ancak o mabûdi ka

rimdir. Kulları hakkında en faideli olan hükümler neler ise onları tesbit ve teklif buyurmuş olur. O kâfirler ise bu hikmeti neshi takdir edemediler. Bilâkis (dediler ki:) Ya Muhammedi. Aleyhisselâm (sen şüphesiz bir iftira-, cısın) Allah namına yalan yere söz söylüyorsun, bir şey ile emrediyorsun, sonra ondan nehy eyliyorsun. (Hayır) o kâfirler takdir edemiyorlar, öyle bazı nesh ve tebdil vukuundaki hikmetleri anlayamıyorlar (onların ekserisi bilmezler) onlar hatayı sevaptan tefrik edemezler, nesh ve tebdilin ne gibi faidelere, maslahatlara müstenit bulunduğunu anlayamazlar. Onların bir kısmı da bu faideleri, maslahatları anlıyabilseler de yine mücerret inatlarından dolayı öyle inkâra devam eder dururlar.

(102) : Resulüm!. O münkirlere (de ki: Onu) o Kur'anı mübini (Rab'bin tarafından hak olarak) hikmete muvafık, sabit bir hakikat olmak üzere (ruhulkudus indirmiştir) mukaddes, mutahhar olan Cebrili Emin, tarafı ilâhîden Hâtemülenbiyaya inzal etmiştir (ki, îman edenleri sabit kılsın) o Kur'anı Kerim ile ehli îmanını kalplerini tesbit eylesin, o Kur'anı Azimdeki hikmet ve maslahata elyak olan âyetleri görüp okudukça inançları pek kuvvetlenerek îman nurları kalplerinde pek ziyada lemana başlayıp dursun (ve) o kutsî âyetler, (müslümanlar için bir hidayet) vâzih bir beyan, bir rehberi saadet (ve bir beşaret olsun) öyle Kur'anm hükümlerine tâbi, onun bir kitabı ilâhî olduğuna mutekit olanlar için uhrevî selâmet ve saadete kavuşacaklarını müjdeleyici bulunsun. Böyle bir itikatdan mahrum olanlar ise şüphe yok ki. hidayetten, selâmetten ebediyyen mahrum kalacaklardır.

(103) : (Ve) Resulüm!.-(muhakkak biliyoruz, onlar) o kâfirler (derler ki, onu) o Kur'anı (şüphe yok bir beşer öğretiyor) öyle Cebrili Emin vasıtasiyle nazil olan, ulviyeti gün gibi zahir bulunan bir mucize-i Azimeyi takdir edemiyerek böyle bâtıl bir iddiaya cür'et gösterirler. Halbuki, bu Kur'an (kendisine nisbet ettikleri şahsın lisanı ağcemidir) o şahıs, böyle arap lisanına vakıf, belagatı haiz değildir, bu kadar hakikatları, hikmetleri bilip telkin edecek kabiliyetten mahrumdur. O şahıstan murat, kimdir?. Onu tasrih etmiyorlar. Çünki haddizatında öyle bir şahıs yoktur. Onun Selmanı Farisî veya Belam adında bir nasrani veya Rumca konuşur olan îbni Meysere gibi bir kimse olduğu sanılmakta bulunmuştur. (Bu ise) bu Kur'an-ı mucizbeyan ise (pek açık bildiren bir lisanı arabidir) artık bunu acemi kimseler nasıl vücude getirebilirler?. O münkirler, bu hakikati görmüyorlar mı?, öyle bir iddiaya nasıl cür'et gösteriyorlar?. Bunun bir sûresine bile en fasih, beliğ araplar bile bir nazire vücude getirmekten âciz bulunmuşlardır.

(104) : (Şüphe yok, o kimseler ki, Allah'ın âyetlerine îman etmezler) onları inkâr ederl&r. Onları insanların, uydurduğu bir şey sanırlar, onlara esatirülevvelin derler, onları birer iftiradan ibaret telâkki ederler, artık (Allah onlara hidayet etmez.) onları Hakka, tariki necata erdirmez, onları şerefi

îmana nail buyurmaz. (Ve onlar için) ahirette (pek acıklı bir azap vardır) onlar müthiş bir cehennem azabına mâruz kalacaklardır.

(105) : Onlar, bir Peygamberi Zişana iftira mı isnât ediyorlar?. Haşa.. O Peygamber ile sair ehli îman iftirada bulunmazlar, (yalanı) iftirayı (ancak Allah'ın âyetlerine îman etmeyenler uydurur) öyle yalanları, Kur'an insanların sözüdür diyenler irtikâb etmiş olurlar, (işte) hakikaten (yalancı olanlar onlardır) Öyle ilâhî âyetlere inanmayan, Peygamberi Zişanı tasdik ve tebcilden kaçınan kâfir kimselerdir. Artık onlar kendilerinin bu dinsizliklerini, bu pek büyük ahlâksızlıklarını düşünüp de başkalarına hilafı hakikat isnatlarda bulunmadan çekinmeli değil midirler?.

***

مَنْ كَفَرَ

بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِهِ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْاِيمَانِ

وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ

مِنَ اللّٰهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا

الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ

وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾

لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

«0»

MEÂLI ALISI

(106) : Kalbi îmart ile mutmain olduğu halde icbar edilen müstesna, velâkin her kim imanından sonra Allah Teaiâ'yı inkâr ederde küfre sine açar-

sa işte onların üzerine Allah'tan bir gazap vardır ve onlar için pek büyük bir azap da vardır.

(107) : Bu da -bu korkunç ceza da- onların dünya hayatını ahiret hayatı üzerine -tercihen- daha ziyade sevmiş olmalarındandır ve şüphe yok ki Allah Tealâ kâfirler olan bir kavme hidayet etmez.

(108) : Onlar o kimselerdir ki, Allah onların kalpleri, kulakları ve gözleri üzerine mühür basmıştır ve gafiller olanlar da fşte onlardır.

(109) : Hiç şüphe yok ki, ahirette hüsrana uğrayanlar da onlardır, onlar.

İZ AH

(106) : Bu mübarek âyetler, irtidat ederek kalben ve lisanen kâfir olanlar ile bir ikraha mebni lisanen kâfir olanların haklarındaki hükmi şer'iye işaret ediyor, öyle küfürlerinden dolayı münşerihülkalp olanların gazabı ilâhîye, .azabı azime mâruz kalacaklarını ihtarda bulunuyor. Onların dünya hayatını ahiret hayatına tercih ettiklerinden dolayı nasıl bir felâkete uğradıklarını ve nasıl ebedî bir hüsrana uğrayacaklarını da beyan buyuruyor. Şöyle ki: (Kalbi îman ile mutmain) sahih akidesi tegayyürden mahfuz (olduğu halde) küfrü telâffuz etmesi için (icbar edilen) hayatına kasd veya bir uzvunu kat gibi bir şey ile korkutulan bir mümin, böyle bir ikraha mebni lisanen küfrü kabul etse o (müstesna) dır. Böyle bir ikraha mebni izharı küfrettiğinden dolayı kâfir olmaz. İtibar kalbedir, elverir ki, kalbindeki îman sabit bulunsun. (Velâkin) öyle olmayıp da (her kim îmandan sonra) islâmiyeti kabul etmiş iken bilâhare (Allah Tealâ'y» inkâr eder) küfrünü itirafta veya küfrü mucip bir hareketi iltizamda bulunur (da küfre sîne açarsa) yani: Küfrü kabul etmesi için göğsünü genişletir, münşerihülkalp olarak razı ol? - -sa (işte onların üzerine Allah'tan) tarafı ilâhîden pek muazzam (bir gazap vardır) mehabetini tayinden âciz bulunduğumuz pek büyük bir şiddet mukadderdir (ve onlar için pek büyük bir azap da vardır) onlar bu irtidatlarının öyle müthiş cezasını ahiretde göreceklerdir.

§ İkrah : Lügatte bir kimseyi istemediği bir sözü söylemeğe veya bir işi yapmaya zorlamaktır. İstılahta rikrah, bir kimseyi tehdit ile, korkutmakla rızası olmaksızın bir sözü söylemeğe veya bir işi yapmaya haksız yere sevketmektedir. Buna «icbar» da denilir. Ve bu ikrah iki kısma ayrılır.

Birincisi: İkrahı mülcidir ki: Bu nefsi kati ile, uzvu kat ile veya bunlardan birine sebep olacak şiddetli bir darp ile yapılan ikrahtır ki, mekrehin rızasını izale ihtiyarını ifsat eder, maamafih asın ihtiyarı yine sabit bulunur.

İkincisi de ikrahı gayrı mülcidir ki: Yalnız gam ve elemi mucip olacak derecedeki darp ve hapis gibi şeyler ile yapılan ikrahtır ki, mükrehin rızasını izale ederse de ihtiyarını ifsad etmiş olmaz.

Bu ikrahların hükümleri ise şöyledir :

(1) Bir mümin bir ikrahı mülciye binaen lisanen küfrü kabul etse indailâh kâfir olmuş olmaz. Elverir ki, kalben îmanında sebat etmiş olsun. Maamafih böyle bir ikraha rağmen sebat edip de küfrü lisanen olsun kabul etmezse tariki efdali iltizam etmiş olur, bu yüzden öldürülürse şehit sayılır. Islâmiyeti ilk kabul edenlerden olan «Ammar» ile babası Yâsir ve annesi «Sümmeyye» böyle bir ikraha mâruz kalmışlardı. Babası ile valdesi sebat ederek öldürülmüşlerdi. Islâmiyette ilk şehit edilen bu iki zattır..Ammar ise kalben îmanında sabit olduğu halde mâruz kaldığı ikraha mebni lisanen küfrü kabul etmişti. Ammarin böyle irtidat ettiğini Resûlullaha haber verdiler, Resûli Ekrem ise: Hayır... Ammarm bütün azayı bedeniyesi îman ile doludur, o irtidat etmez diye buyurmuştu. Ammar ise ağlayarak huzurı nebeviye geldi, o Resûli merhametpenah da Ammar'm gözlerini sildi, ona teselliyet verdi, öyle bir ikraha mebni küfrü telâffuz edebileceğini, ondan dolayı indallâh mes'ul olmayacağını kendisine tebşir buyurdu.

(2) Bir kimse bir ikrahı mülciye binaen başkasının bir malını itlâf edebilir. Bu mubahtır. Maamafih başkasının malına tecavüzden kaçınır da bu yüzden öldürülürse sevaba nail olur.

(3) : Hangi bir ikraha mebni başkasının hayatına kasdetmek vaya bir uzvunu kesmek veya onu helakinden korkulacak derecede döğmek veya kendi anasını babasını velev ki azca oîsun döğmek caiz olmaz, haramdir. Nefisler müsavidir. Bir kimse kendi nefsini kurtarmak için başkasının nefsine kestedemez, anaya, babaya ezada bulunmak ise katiyyen memnudur.

(4) Zina da katil hükmündendir. Binaenaleyh ikraha mebni zina da helâl olmaz. Hattâ îmamı azamdan bir kavle göre bundan dolayı haddi zinada lâzım gelir. Deniliyor ki: İkrah, şiddetli bir korkuyu icabeder. Böyle bir korku ise intişarı âlete mânidir. Zina vâki olduğu takdirde ise onun ikrah tarikiyle değil, bilihtiyar vâki olduğu anlaşılmış olur.

(5) İkrahtan dolayı yapılan talâklar, İmamı Azama göre vâki olur. îmamı Şafii'ye göre vâki olmaz.

(6) İkrahı mülciden dolayı şarap içmek, hınzır etini veya kendi kendine ölmüş, meyte sayılan hangi bir hayvanın etini yemek vaciptir. Hayâtı kurtarmak için bu iltizam edilir, bunda başkasına bir zarar yoktur ve Cenabı Hak'kın nehyine kasden bir rıza muhalefette mevcut değildir.

(107) : (Bu da) o mürtedler hakkında bu korkunç cezada yahut onların

öyle îmandan sonra küfrü iltizam etmeleri de (onların dünya hayatını ahiret hayatı üzerine) tercih etmeleri sebebiyledir, fanî olan dünya hayatını (daha ziyade sevmiş) onun uğrunda medarı saadet olan ahiret hayatını feda eylemiş (olmalarındandır) onlar dünya varlığına meftuniyet göstermiş, bakî olan ahiret nimetlerine kıymet vermemiş hümekâdan kimselerdir, (ve şüphe yok ki, Allah Tealâ kâfirler olan bir kavme hidayet etmez.) Onları öyle kötü ihtiyarlarından, hareketlerinden dolayı küfr içinde bırakır, onları îmana, güzel amellere cebren muvaffak buyurmaz. Bu teklif hikmeti muktezasıdır.

(108) : (Onlar) öyle küfr ile, irtidat ile muttasif olan, hidayet yolundan ayrılan şahıslar (o kimselerdir ki, Allah onların) o kötü ihtiyar ve harektierinden dolayı (kalpleri, kulakları ve gözleri üzerine mühür basmıştır) onlar hakkı anlamaktan, dinlemekten, görmekten, tariki müstakimi takib edebilmekten mahrum kalmışlardır. (Ve) hakikati halde tamamen (gafiller olanlar da işte onlardır.) O kâfirler, o murtatlardır, okadar çirkin hareketlerde bulunan kimselerdir.

(109) : (Hiç şüphe yok ki, ahirette) Beynennâs en ziyade (hüsrana uğrayanlar da, onlardır, onlar) çünki onlar, ömürlerini beyhude yere zâyetmiş, hayatlarını ebedî azaba sebep olacak şeylere sarfeylemişlerdir. Evet.. Hak Tealâ Hazretleri onları şu altı mucip mesuliyet sıfatla vasıflandırıyor: (1) Onlar gazabı ilâhîye müstahik olmuşlardır. (2) Pek acıklı bir azaba namzet bulunmuşlardır. (3) Dünya hayatını ahiret hayatına tercih etmişlerdir. (4) Hidayetten mahrum bırakılmışlardır. (5) Onların kalpleri, kulakları, gözleri mühürlenmiştir. (6) Onlar ahiretin şiddetli azabında gafil kimselerdir. Bu mezmum sıfatlardan her biri ise sahibini selâmete, saadete nailiyetten mahrum bırakacak bir mania teşkil etmektedir. Bunlardan kurtulmak için bir çare aramak icabetmez mi?, işte Cenabı Hak, o çareyi de lütfen göstermektedir.

MEAL! ÂLISI

(110) : Sonra muhakkak ki, fitneye uğradıklarından sonra hicret edenleri, sonra da cihatta bulunanları ve sabır edenleri Rub'bin -mükâfatlandıracaktır- Şüphe yok ki, senin Rab'bin onun ardından da elbette yarlığayıcıdır, çok esirgeyicidir.

(111) : O gün ki, herkes kendi nefsinden dolayı mücadelede bulunur ve her nefse işlemiş olduğu amel tamamen ödenir ve onlar zulme uğratılmazlar.

İ Z A H

(110) : Bu mübarek âyetler, kâfirler tarafından fitneye düşürülmüş, sonra da hicret ederek cihada atılmış, sabır ve sebatta bulunmuş müminlerin yevmi ahirette, o herkesin ameline göre mükâfat ve müeazat göreceği bir günde eltafı ilâhîyeye, mağfireti subhaniyeye nail olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Dini İslama nail olanları (sonra muhakkak) islâmiyette sebat edenleri (fitneye uğratıldıklarından) kâfirler tarafından tâzip ve cebren irtidada sevkedildiklerinden (sonra hicret edenleri) Ammar ve refikleri gibi Medinei Münevvereye çıkıp gidenleri (sonra da) Allah yolunda (cihatda bulunanları) din düşmanlarına karşı cephe alanları (ve sabırjnlenleri) cihadın meşakkatine tahammül ve vazifei ubudiyetini ifaya devamda bulunanları (Rabbin) Kerim olan mabudun mükâfatlandıracaktır. (Şüphe yok ki, senin

Rab'bîn), o muhsin, rahim olan Halikın (onun ardından da) o muhaciretten, cihatdan, sabır ve sebattan sonra da (elbette) o fitneye düşürülmüş olanları (yarlığayıcıdır) öyle kalben îmanlarında sebat edip ikraha binaen lisanen kelimei küfrü telâffuz etmiş olanları af ve mağfiretine nail buyurulur. Ve o Rabbi kerim (esirgeyicidir) öyle dinlerinde sebat eden kullarını merhameti ilâhîyesine mazhar buyuracaktır.

(111) : Yâd ediniz!. (O gün ki,) o kıyamet günü ki, (herkes kendi nefsinden dolayı mücadelede bulunur) her şahıs, kendisini mes'uliyetten, azaptan kurtarabilmek için mazeretler dermeyan eder, başkalarını düşünemez, nefsi nefsî diye çırpınır, durur (ve) o günde (her nefse) salih ve gayrı salih her kimseye dünyada iken (işlemiş olduğu amel tamamen ödenir) herkese kendi ameline göre vafi, kâfi mükâfat ve mücazat verilir. (Ve onlar) o insanlar (zulme uğratılmazlar) onların mükâfatları noksan verilmez. Ve hiç birinin azabı günahından ziyade olmaz. Azaba uğrayacak olanlar, mutlaka kendi günahlarından, naimi ilâhiyyeyi inkâr ederek küfre düşmüş olmalarından dolayı muazzep olacaklardır.

* * *

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً
كَانَتْ اٰمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ
فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ
بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ
فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(112) : Ve Allah bir beldeyi bir örnek irad eder ki/ emin ve sükûnet içinde idi, ona rızkı da her yerden bol bol gelirdi. Sonra Allah'ın nimetlerine nankörlükte bulundular. Artık Allah da onlara işledikleri şeylerden dolayı açlık ve korku libasım tattırdı.

(113) : Ve andolsun ki, onlara kendilerinden bir Peygamber geldi, onu hemen tekzib ettiler, artık onlar zalimler oldukları halde kendilerini azap yakaladı.

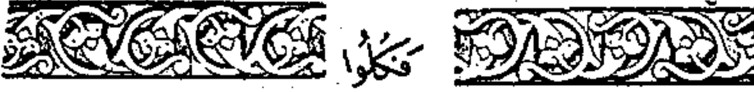

İ Z A H

(112) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hakkın nimetlerine karşı nankörlükte bulunanların dünyada da nasıl korkunç felâketlere uğrayacaklarını bir misâl ile ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve Allah) Tealâ ilâhî'nimetlerin kadrini bilip şükrünü ifa etmeyenleri uyandırmak için lütfen (bir beldeyî) hangi mefruz bir ülkeyi veya Mekke-i Mükerreme şehrini (bir örnek) bir numune olarak (irad eder ki) o belde vaktiyle (emin) idi, bir emniyet diyarı idi veya ahalisi kemali emniyet içinde yaşarlardı. (Ve sükûnet içinde idi) başka yerlere nakil etmek ihtiyacında bulunmazlardı, ahalisi düşman hücumlarından bir endişe içinde yaşamayıp kalben mutmain bulunurlardı. (Ona) o belde ahalîsine (rızkı da) kara ve deniz tarikiyle (her yerden bol-bol gelirdi) geniş bir maişet ile yaşarlardı. (Sonra o ahali Allah'ın nimetlerine nankörlükte bulundular) o kadar emniyet içinde ve bol maişet ile yaşadıkları halde küfranı nimete cür'et gösterdiler (artık Allah'ta onlara işlediyleri şeylerden) öyle küfranı nimete devam edip durduklarından (dolayı açlık ve korku libasını tattırdı) bütün vücutlarını, bir korkun, bir açlık kapladı, bunun tesiriyle kendi libaslarını kemirecek bir hale geldiler. İşte Resûli Ekrem'e karşı isyan *Men* Mekke ahilisi de böyle bir badireye uğramıştılar.

(113) : Evet. (Ve andolsun ki,) muhakkak bir hâdisedir ki, (onlara) Mekke ahilisine (kendilerinden) aslen ve neseben kendi cinslerinden olup yüksek aylâkî, etvarı kendilerince malûm ve haklarında ne kadar hayırhah olduğu aşikâr bulunan (bir Peygamber geldi) Muhammed Aleyhisselâm teşrif ederek kendilerini irşada, ilâya çalıştı. Onlar ise (onu) o Peygamberi Alişanı (hemen tekzib ettiler) onun risaletini kabul etmediler, (artık onlar) o münkir ahali öyle küfranı nimette bulunarak (zalimler oldukları halde kendilerini azap yakaladı) yedi sene kadar açlık içinde kaldılar, Bedir gazvesinde de büyük bir mağlûbiyete uğradılar. Sair münkir milletler de böyle birer takım felâketlere maruz kalmışlardır. Artık bu tarihî facialardan ibret almalı değil midir?.

فَكُلُوا
مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ
اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ
وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ
بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَا
تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلَالٌ وَهٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ اِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ
﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ
هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَمَا
ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(114) : Artık siz, Allah'ın sizi merzuk ettiği şeylerden helâl ve tertemiz olanlarını yeyiniz ve Allah'ın nimetine şükr ediniz, eğer ona ubudiyette bulunur oldunuz iseniz.

(115) : O size ancak ölüyü, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkasının namiyle kesilmiş olanı haram kılmıştır. Ancak her kim muztar kalırsa aşırı gitmemek ve başka muztarın hakkına tecavüz etmemek ***üzere*** -bunlardan yiyebilir- artık şüphe yok ki, Allah Gafurdur, rahimdir.

(116) : Lisanlarınızın yalan yere vasıflandırdığı şeyler hakkında şu helâldir ve şu haramdır demeyiniz ki/Allah'a karşı yalanı iftirada bulunmuş olursunuz. Şüphe yok ki, Allah'a karşı yalan yere iftirada bulunanlar, feiâha eremezler.

(117) : -Bu- biraz menfaafden ibarettir, ve onlara pek acıklı bir azap vardır.

(118) : Ve sana evvelce hikâye etmiş olduğumuz şeyleri Yahudilere haram kılmış idik. Ve onlara biz zulüm etmedik velâkin onlar kendi nefislerine zulüm eder oldular.

* *

İ Z A H

(114) : Bu mübarek âyetler, bizim için şer'an yiyilmesi helâl olup olmayan şeyleri bildiriyor. Bir şeyin helâl veya haram olmasına kendi kendilerine hükmedenlerin Cenabı Hak'ka karşı iftirada bulunmuş, felâkete müstahik olmuş olacaklarını ihtar buyuruyor. Dünya varlığının azlığına müfretilerin de şiddetle muazzep olacaklarına işaret ediyor. Nefislerine zulm etmiş olduklarından dolayı vaktiyle Yahudilere bazı şeylerin haram kılınmış bulunduğunu beyân buyurmaktadır. Şöyle ki: (Artık) Ey müminler!. Cenabı Hak sizlere helâl ve haram olan şeyleri beyan buyurmuştur. Binaenaleyh (siz, Allah'ın sizi merzuk ettiği şeylerden helâl ve tertemiz olanlarını yeyiniz) haramdan kaçınınız, vazifei ubudiyetinizi yerine getiriniz. (Ve Allanın nimetine şükrediniz) meselâ size ganimet mallarından istifadeye müsaade vermiştir, birnice şeyleri helâl kılmıştır, onlardan dolayı Hak Tealâ'ya şükr ediniz, küfranı nimette bulunmayınız (eğer ona ubudiyetde bulunur oldunuz iseniz) o veçhile hareket ediniz, menuata yaklaşmayınız, ubudiyete münafî hareketlerden kaçınınız.

(115) : (O) Halikı Kerim (size) Ey müminler!, (ancak ölüyü) kendi kendine ölmüş bir kısım hayvanat etlerini ve (kanı) alelitlâk hayvanat kanlarını ve (domuz etini) haram kılmıştır, (ve Allah'tan başkasının namiyle kesilmiş) Cenabı Hak'kın mübarek ismi kasden terk edilerek putların veya sair kimselerin namına, şerefine olarak boğazlanmış (olanı) da (haram kılmıştır) bunlardan mâda behair, sevaib denilen hayvanların etleri haram değildir. Yalnız haram olduğu şer'an bildirilen hayvanatın etlerini yemek haramdır. (Ancak her kim mustar kalırsa) hayatını kurtarabilmek için başka bir yiyecek şey bulamazsa öyle bir ıztırar halinde (aşırı gitmemek) haddi tecavüz etmemek, zaruret miktarını geçmemek (başka muztarın hakkına tecavüz etmemek üzere) öyle haram olan şeylerden yiyebilir. (Artık şüphe yok ki, Allah gafurdur, rahimdir) kullarının haklarında af ve keremle, rahmet ve inayetle muamele buyurur. Sûre-i Bakaradaki (173) üncü ve Sûre-i Enamdaki (145) inci âyetlere de müracaat!.

(116) : (Lisanlanmzın yalan yere. vasıflandırdığı şeyler hakkında) behîre, şaibe gibi bir takım behimeler hususunda (şu helâldir, şu haramdır demeyiniz) Allah Tealâ'nm helâl bildirdiğini helâl, haram bildirdiğini de haram biliniz, kendi kendinize hükme kalkışmayınız (ki Allah'a karşı yalanı iftirada bulunmuş olursunuz) onun heiâl veya haram kıldığının aksini ona isnat etmiş bulunursunuz. (Şüphe yok ki, Allah'a karşı yalan yere iftirada bulunanlar) hangi bir hükmünün hilâfına* bir iddiaya cür'et edenler (felâha ermezler) bir hayra nail olamazlar; arzu ettikleri bir fevz ve necata kavuşamazlar, Cenabı Hak'kın hükmüne muhalefet edenler elbette ki, fevz-ü necattan mahrum kalacaklardır.

(117) : -Bu bir takım cahil, müfteri kimselerin takip ettikleri menfaat (biraz menfaatten ibarettir) seriüzzevaldir, haddizatında bir kıymeti yoktur (Ve onlara pek acıklı bir azap vardır) onlar ahirette ne şiddetli azaplara uğrayacaklardır. Artık böyle müthiş bir akıbeti düşünen bir kimse, öyle muvakkat, cüz'i bir menfaati nasıl iltizam edebilir?.

(118) : (Ve sana) Ey Hâtemülmürselin!. (evvelce) Sûretül Enamın (146) inci âyeti celilesinde (hikâye etmiş olduğumuz şeyleri Yahudilere haram kılmış idik) bu onların müstahik oldukları bir cezadan ibaret idi (ve onlara biz) bunları haram kılmakla (zulm etmedik) bu hürmet onların haklarında bir adalet, bir maslahat muktezası bulunmuştur (velâkin onlar kendi nefislerine zulm, eder oldular) böyle bir hürmeti müstelzim olan hareketlerde bulundular, Peygamberlerine âsi oldular, mahlûkata tapınmak cehaletini bile gösterdiler.

* * *

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ
ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ١١٩

MEALİ ÂLİSİ

(119) : Sonra şüphe yok ki, senin Rab'bin, bir cehaletle kötülükte bulunanları, sonra onun arkasından tövbe edenleri, ve -hallerini- ıslâh eyleyenleri -elbette af edecektir- muhakkak ki, senin Rab'bin ondan sonra elbette yarlığayıcıdır, pek esirgeyicidir.

İZAH

(119) : Bu âyeti kerime, bir cehalet sâikasiyle günahkâr olup da sonra tövbe eden, amellerini ıslâh eyleyen kimselere afvı ilâhîye nail olacaklarını tebşir etmektedir. Şöyle ki: Resulün!. Bu beyan olunan ahkâmdan (sonra) şu da (şüphe yok) bilinmelidir (ki, senin Rab'bin) senin ve ümmetin hakkında teshilât gösteren ve lûtfu, ihsanı pek mebzul olan Kerim Hâlikın (bir cehaletle kötülükte bulunanları) herhangi bir günahı işlemiş ve hattâ küfrü bile irtikâb etmiş olanları (sonra onun) öyle kötü bir hareketin (arkasından) nadim ve pişman olarak (tövbe edenleri ve) hallecrini amellerini (ıslâh eyleyenleri) tövbelerinde sabit kadem olanları (elbette af edecektir) onlar yese düşmemelidirler, elverir ki, daha imkân var iken tövbekar olsunlar. Evet... (Muhakkak ki, senin Rab'bin) o Kerim Halikın (ondan sonra) o tövbeyi müteakip, öyle evvelce fenalıkta bulunmuş olan kullarını (elbette yarlığayıcıdır) onların o kötü amellerini ziyade setredecektir ve onları (pek esirgeyicidir) haklarında pek ziyade merhmeat ve ihsanda bulunacaktır.

§ Bu âyeti celile gösteriyor ki : Bir insanın Halikını inkâr etmesi veya onun hükümlerine muhalif harekette bulunması mutlaka bir cehalet eseridir. Çünki tam bir aklı, irfanı olan bir kimse, Halikı Kâinat Hazretlerini inkâr edemez, onun teklifatına muhalefette bulunamaz. Bir bilgin şahıstan bir günâh suduru da onun nefsani temayüllerinin aklına, bilgisine velev muvakkaten olsun galip gelmesinden ileri gelmektedir. Yoksa aklını, ilmini güzelce isitmâl eden, hevasatı nefsaniyesine mağlûp olmayan bir zat, hiç bir vakit kasden masiyete cür'et edemez. Şayet bir gafler eseri olarak bir günahta bulunursa hemen tövbe ederek Cenabı Hak'kın af ve setrine ilticada bulunur. İşte Halikı Kerim Hazretleri böyle tövbeleri kabul buyuracağını' bizlere tebşir buyurmaktadır. Ne büyük bir merhameti ilâhîye!.

***

إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
(١٢٠) شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ إِلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ (١٢١) وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ
لَمِنَ الصَّالِحِينَ (١٢٢) ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ
حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ (١٢٣) إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى
الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ (١٢٤)

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(120) : Muhakkak ki, İbrahim, -başlıca- bir ümmet idi, Allah'a muti idi, bâtıldan müteberri idi ve müşriklerden olmuş değildi.

(121) : Onun nimetlerine şükr edici idi. -Cenabı Hak da- onu mümtaz kıldı. Ve Onu dosdoğru bir yola hidayet buyurdu.

(122) : Ve biz ona dünyada bir güzellik verdik ve şüphe yok ki, o ahirette elbette salihlerdendir.

(123) : Sonra sana vahyettik ki, İbrahim'in milletine nezih bir muvehhid olarak tâbi ol. Ve -O- asla müşriklerden olmadı.

(124) : Cumartesi tatili, ancak onda ihtilâf edenlere -farz- kılınmıştı. Ve şüphe yok ki, senin Rab'bin kıyamet günü onların arasında ihtilâf ettikleri şey hakkında elbette hükm edecektir.

*
* *

İ Z A H

(120) : Bu mübarek âyetler, vahdaniyeti ilâhiyeyi, risalet ve nübüvveti inkâr eden, bununla beraber Hazreti İbrahim'e intisap ve hürmet iddiasında bulunan müşrikleri reddediyor, ibrahim Aleyhisselâm'ın evsafına ve nail bulunmuş olduğu ilâhî nimetlere işaret buyuruyor. Dini ilâhî hususunda Hazreti İbrahim ile Resûli Ekrem Efendimizin müttehit olduklarını ve ibrahim Aleyhisselâm'ın müşrikler ile bir alâkası bulunmadığım bildiriyor ve cumartesi günü hakkındaki ihtilâfların kıyamet gününde hükmü ilâhîye iktiran edeceğini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Milletler!. Hazreti ibrahim hakkında yanlış itikatlarda bulunmayınız (muhakkak ki, İbrahim) Aleyhisselâm, haiz olduğu fedail ve kemalât itibariyle başlıca, müstakil (bir ümmet idi) Ehli tevhidin reisi, zamanındaki beşeriyetin en birinci muvahhidi bulunuyordu. Birçok âli vasıfları haiz idi ki, bunlar herkeste içtimâ edemez. Ezcümle dokuz yüksek vasfı haiz idi ki, bunların birincisi, öyle bir ümmeti müstakille mahiyetinde bulunmuş olmasıdır, ikinci vasfı da o (Allah'a muti idi) Hak Tealâmn bütün emirlerini yerine getirirdi, üçüncü vasfı da hanif idi. Yâni: (Bâtıldan müteberri idi) bütün bâtıl dinlerden uzak olup dini ilâhîye sarılmış idi. (Ve) dördüncü vasfı da (müşriklerden olmuş değildi) hiçbir zaman müşrikler ile alâkası yok idi, daha çocukluğundan itibaren muvahhit buulnuyördup, putların, yıldızların vesair mahlûkatm mabut olamıyacaklarım kavmine karşı en açık deliller ile isbata çalışmıştı. Artık o muhterem zatın müşriklerden ne kadar müteberri olduğu zahir bulunmaktadır.

(121) : İbrahim Aleyhisselâmm beşinci mümtaz bir vasfı da kendisi (onun) Cenabı Hakkın (nimetlerine şükredici idi) değil pek ziyade nail olduğu nimetler•, Halikı Kerimin verdiği 'az bir nimete karşı da kendisini medyunu şükrna bilirdi. Cenabı Hak da (onu) Hazreti Ibrahimi (mümtaz kıldı) onu nübüvvet mertebesine yükseltti. Bu da altıncı güzide bir vasfıdır. (Ve) Hak Tealâ (onu) İbrahim Aleyhisselâmı (dosdoğru bir yola) Cenabı Hakka kavuşturan bir tarika, dini İslama (hidayet buyurdu) bu da onun pek ulvî, vesile-i saadet olan yedinci bir vasfıdır.

(122) : (Ve biz ona) O Peygamberi Zişanın olan İbrahime, sehizinci vasfı olmak üzere (dünyada bir güzellik verdik) bir şeref ve şan ihsan buyurduk. Bütün milletler, onu severler, onu methederler hattâ kureyiş müşrikleri de vesair Arap kabileleri de zamanı cahiliyette ibrahim Aleyhisselâma hürmette bulunurlardı, yalnız onunla iftiharda bulunur dururlardı. O nebiyyi zişanın dokuzuncu mümtaz bir vasfı da (o ahirette elbette salihlerdendir) en yüksek derecelere nail olacak zatlardandır. O Peygamberi Alişan, daha dünyada iken; Yarabbü. Beni salihlere ilhak et. Diye duada bulunmuştu. İşte bu duasının da müstecap olduğuna bu âyeti kerime işaret etmektedir.

(123) : Ey Eşrefülmürselin!. Hazreti Muhammed«. (Sonra sana vahyettik ki) lisanı kuran ile tebliğ eyledik ki, (İbrahimİn milletine) onun için cenabı hakkın bildirmiş olduğu ibadet ve taate, meşru tarike (nezih bir muvahhit olarsk tabii öl) sen de halkı rıfk ile, kuvvetli deliller ile dini tevhide davet et (ve) muhakkaktır ki, (o) Peygamberi Zişan (asla müşriklerden olmadı) o bir muvâhhittir, müşrikler ile hiçbir alâkası yoktur, Yahudilerin, nasaranın vesair müşriklerin ona intisab iddiaları vahidir.

(124): (Cumartesi) tatiline gelince, bu, ibrahim Aleyhisselâm'ın milletine, şeriatine ait bir mesele değildir ki, buna ittiba lâzım gelsin. Bu günün (tatili) bu günde bazı şeylerin yapılmaması, bu güne tazim gösterilmesi (ancak onda ihtilâf edenlere) Yahudilere farz (kılınmıştı.) Onlar bugüne tazim ile mükellef tutulmuşlardı, (ve şüphe yok ki, senin Rab'bin) Ey Resûli Zişan!. (Kıyamet günü onların) o ihtilâfa düşmüş fırkaların, milletlerin (arasında ihtilâf ettikleri şey hakkında elbette hükmedecektir), iddialarında muhik olanları sevaba, mubtıl olanları da ikaba kavuşturacaktır. Nitekim onlar dünyada da vakit vakit mükâfatlara veya mücazatlara kavuşmuşlardır.

§ Ibni Abbas Radiallahu anhtan rivayet olunduğu üzere, Musa Aylehisselâm Beni îsraile haftada bir gün olmak üzere cuma. günleri işlerini bırakarak Allah Tealâ'ya ibadet ve taatle meşgul olmalarım emir etmişti. Onlar ise bunu kabulden kaçınmışlar, «Biz Allah'ın yaratmadan fariğ olduğu cumartesi gününü iltizam ederiz» demişlerdi. Bunun üzerine cumartesi- günü kabul edilmiş ve bu hususta aleyhlerine bir şiddet gösterilmiştir. Nasara. taifesi de cuma gününü kabul etmeyip pazar gününü iltizam etmişlerdr. Bunlar «halk ve tekvninin mebdei, pazar günüdür» diyerek o günü bir bayram günü ittihaz etmişlerdir. Biz müslümanlarca ise cuma günü, bir tamam ve kemâl günüdür. Tamam ve kemâlin hululü ise büyük bir sururu, ferahı, şükranı icabedef. Binaenaleyh biz müslümanlarca cuma günü bir bayram günü demektir. Fakat bugünde bütün dünyevî işlerimizi terketmekle mükellef değiliz, elverirki, cuma namazını kılmak için işlerimizi muvakkaten terkedelim. Mamafih bir ümmetin vazifesi, Peygamberi Zişanının emir ve tayinine riayet etmektir. Günler haddizatında birer emri itibaridir, bu cihetle esasen müsavidirler onlara kıymet vermek şairii mübine aittir.

* * *

ادْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ
رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ
أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ
بِالْمُهْتَدِينَ (١٢٥) وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ
صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ (١٢٦) وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا
بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ
(١٢٧) إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ (١٢٨)

MEALİ ÂLİSİ

(125) : Rab'bin yoluna hikmet ile, güzel mevize ile davet et ve onlar ile en güzel olan bir suretle mücadelede bulun, muhakkak ki, o senin Rab'bin, yolundan sapanları ziyadesiyle bilicidir ve o, doğru yola ermiş olanları da bihakkın bilendir.

(126) : Ve eğer bir kimseye ikabta bulunacak iseniz, kendisiyle ikaba uğramış olduğunuz şeyin misliyle ikabta bulunun ve eğer sabır ederseniz, elbette o, sabır edenler için daha hayırlıdır.

(127) : Ve sabır et ve senin sabrın da ancak Allah'ın inayetiyledir ve onlara karşı mahzun olma ve yapar oldukları hilekârane hareketten dolayı üzüntüye düşme.

(128) : Şüphe yok ki, Allah Tealâ ittikada bulunanlar ile ve o daimî ihsanda bulunanlar ile -rahmet ve inayeti itibariyle- beraberdir.

***

İ Z A H

(125) : Bu mübarek âyetler, beşeriyeti irşat için ne kadar güzel, hakimane bir surette hareket edilmesini tavsiye buyurmaktadır. Tatbik edilecek cezalarda adalete, müsavata riayet edilmesi lüzumunu da bildirerek nazariyeti cezaiyenin en mühim bir mebhasini hulasaten muhtevi bulunmaktadır. Bir kısım kötülüklere karşı af ve sabr ile mukabele bulunmanın da fezaili ahlâkiyeden bulunduğunu göstermektedir. Bir takım kimselerin cahilane, desisekârane hareketlerinden dolayı din ve insaniyet namına mahzunulkalp olan merhametpenah Peygamberi Alişanımıza da tesliyetbahş olmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişan!. Kendilerine Peygamber gönderilmiş olduğun ümmetini (Rab'bin yoluna) dini İslama (hikmet ile) vâzih, dinî akideleri müsbit olan kat'î hüccet ile ve (güzel mev'ize ile).nâfi ibareler ile, kanaatbahş hitabeler ile, hayırhahane nasihatlar ile (davet et) islâmiyeti kabul etmeleri için tergib ve teşvikte bulun (ve onlar ile en güzel olan bir suretle mücadelede bulun) onları rıfk ile, mülâyemet ile irşada çalış, hiddet ve gaflet gösterme, âmmece müsellem olan mukaddemeler, mütalâalar irad ederek onları ilzam ve İskata gayret et, onlara kabiliyetlerine göre hitabta bulun. (Muhakkak ki, o senin Rab'bin) senin hakkında lûtf ve ihsanda bulunan kerim mabudun, kendi (yolundan) dini, islâmdan (sapanları ziyadesiyle bilicidir) öyle hikmetlere, hayırhahane nasihatlara rağmen istidatlarını suiistimal ederek bâtıl yolları takibedecek olanlar, indallâh malûmdur. (Ve O) Halikı Azim (doğru yola ermiş) hidlyete kavuşmuş (olanları da bihakkın bilendir) Evet.. O mâbudi Zişan, her iki ferikin hâline de bihakkin âlimdir. Kendi ihtiyarlarını suiistimal edip dalâlette kalacak olanları bildiği gibi kendi ihtiyarlarını, kabiliyetlerini muhafaza ederek hidayete erecekleri de bilir. Vazife-i risalet ise ahkâmı ilâhîyeyi emri veçhile ümmetlere tebliğden ibarettir. Bu suretle hücceti ilâhîye tamam olmuş olur, hiçbir kimsenin kendi cehaletini mazaret makamında dermeyen etmeğe selâhiyeti kalmamış bulunur.

(126) : (Ve eğer) Ey müslümanlar!. (Bir kimseye ikabda) hakkında ceza tatbikinde (bulunacak iseniz) dikkat ediniz, haddi tecavüzde bulunmayınız, o kimse tarafından (kendisiyle ikaba uğramış olduğunuz şeyin misliyle ikabta bulunun) meselâ: Bir kimse, bir şahsı haksız yere Öldürmüş ise o kimseyi kısasen öldürünüz, ondan başkasını da öldürmeyiniz. Kezalik: Bir kimse bir şahsın bir malını çalmış ise o malı istirdat veya tazmin ettiriniz, ondan ziyadesini almayınız, böyle bir ziyade zulüm olmuş olur ki, haramdır. (Ve eğer sabır ederseniz) intikamı terkederek bilmukabele ikapta bulunmaz iseniz (elbette o) sabır ile, af ile muamele (sabır edenler için daha hayırlıdır) çünki af ve kerem, rahmetle muamele, bir çok sevaba vesile olacağı cihetle intikamdan, teşeffi sadre çalışmaktan elbetteki, efdaldir.

§ Rivayete nazaran uhud gazvesinde kâfirler, eshabı kiramdan baztla-

rını şehit etmişler ve bâhusus Hazreti Hamza'yı şehit edip mübarek vücudunu parçalamışlardı. Hattâ Utbe'nin kızı «Hind» Hazreti Hamza'nm ciğerinden bir parçasını yemişti. Resûli Ekrem ile eshabı kiramı da ahdetmişlerdi ki, o kâfirlere galebe edecekleri gün, onlardan b'r çoklarını öldürüp intikam alsınlar. Resûli Ekrem Efendimiz, Hind'in katledilmesine de emir vermiştir. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuş, adalet ve müsavata riayet edilmesi emir olunmuştu. Hattâ Mekke-i Mükerreme fethedilince Resûli Zişan Efendimiz Hind'i af buyurmuştur.

(127) : (Ve) Ey Resûli Alişanım!. Sen de dini islâmı neşir için, insanları hidayete eriştirmek için saigayrete bulunuyor, bu yolda birçok eziyetlere uğruyorsun, fakat sen (sabır et) o sana karşı muhalefette bulunanların tarafından sana isabet eden âlâm ve ekdâra karşı sabırdan sükûnetten ayrılma (ve) böyle bir sabır vakıa müşküldür, tahammülfersadır. Fakat (senin) bu (sabrın da ancak Allah'ın inayeiiyledir) Cenabı Hak, seni böyle bir sabra muvaffak buyurur, sana kolaylık gösterir, seni mükâfatlara nail kılar. (Ve onlara karşı mahzun olma) O, kâfirlerin îman etmiyeceklerinden, sana mütabaatta bulunmayacaklarından dolayı ümidini keserek hüzün ve keder içinde kalma (ve) onları sana karşı (yapar oldukları hilekârane hareketten dolayı üzüntüye düşme) kalbin daralmasın, Hak Tealâ Hazretleri seni iğvaz edecektir, senin dinini şark ve garbe yayacaktır, islâmiyet, hıfzı ilâhîde olarak devam edecektir.

(128) : (Şüphe yok ki, Allah Tealâ) bütün kemâl sıfatlarını cami olan Halikı Kerim Hazretleri (ittikada bulunanlar ile) Cenabı Hak'tan korkan masiyetleri terkedenler ile (ve o daimî ihsanda bulunanlar ile) halka güzel muamele yapanlar, onların ezalarına sabır ve tahammül gösterip haklarında hayırhah bulunanlar ile, onlara yardım etmeğe çalışanlar ile fadl-ı keremi, rahmeti ve inayeti itibariyle (beraberdir.) O Halikı Kerim, öyle muttaki, muhsin, sabırlı hak yolunda mücahedeye müdavim olan kullarını herhalde mükâfatlara nail buyuracaktır. Elgıpte bu gibi kemalâtı ahlâkiye ile rnuttasıf olan zatlara. Allah Tealâ Hazretleri, cümlemizi bu gibi nesayihi kur'aniyeden bihakkın istifadeye muvaffak buyursun. Amin. Velhamdülillâhi Rabbil Alemin..

*
* *

SURE-İ İSRA

Bu sure-i celile yüz on bir âyeti muhtevidir. Muhtar olan kavle göre bütün bu âyetler Mekkei Mükerreme'de nazil olmuştur. Bazı zatlara göre yalnız (60, 76, 80) inci âyetler Medinei Münevvere'de nazil olmuştur."

Bu sure-i mübarekede Resûli Ekrem Sallâllâhu Aleyhi Vesellem Efendimizin geceleyin miracı şerife nail olduğu beyan buyurulduğu için buna «Suretül isra» unvanı verilmiştir. Çünki «îsra» kelimesi, geceleyin bir yerden diğer bir yere piyade veya süvari olarak gitmek ve gidilmek mânasınadır. Miraç ise yükseğe çıkmak demektir. Resûli Zişan Hazretlerinin geceleyin giderilmesi, semaların fevkine kadar çıkarılması vuku bulduğundan bu israya «Miraç» unvanı da verilmiştir.

Bu mübarek îsra suresinin başlıca, muhteveyatı şunlardır: (1) Bundan evvelki surei Nahl'de Hazreti İbrahim'in büyük bir Peygamber olduğu ve Cenabı Hakkın muhsin olanlar ile beraber bulunduğu bildirilmişti. Bu îsra surei celilesinde de Hâtemül mürselin efendimizin Miracı şerife nailiyeti bildirilerek onun ne kadar mümtaz bir Peygamberi Zişan olduğuna ve ne kadar ihsanı ilâhîye mazhar bir muhsen, mükerrem zat bulunduğuna işarer buyurulmaktadır. (2) Hazreti Musa'ya ve beni îsrailne ait beyanat. (3) Kur'anı Mübinin nasıl bir rehberi hidayet olduğuna, kudreti ilâhîyeyi gösteren hilkati eserlerine, ubudiyet vazifelerini ifa etmeyenlerin korkunç âkibetlerine ve nice kavimlerin bu yüzden helak olmuş olduklarına dair malûmat. (4) İnsanların nelerle mükellef olduklarına, valideynin ve karabet sahiplerinin haklarına riayetin lüzumuna dair tenbihat. (5) Diğer riayet edilecek ve kendilerinden kaçınılacak hususlara dair malûmat ve bu babdaki hikmet karin beyanat. (6) Vahdaniyeti ilâhîyeye şahadet eden deliller, Kur'anı Kerime ve bir kısım hakikatlara karşı münkirlerin vaziyetleri, cahilane iddiaları. (7) Hak Tealâ'mn bu âlemdeki tasarrufatı, münkirlerin haklarındaki helak ve ikabı ve bazı hususlardan dolayı tecelli eden imtihanı il£hî. (8) Meleklerin Hazreti Adem'e karşı secde ile mükellefiyetleri, şeytanın ise bu secdeden kaçınmış ve ebedî lanete hedef olmuş olduğu. (9) Beşeriyet hakkındaki muhtelif nimetler, bunlara karşı bir takım kimselerin nankörlükte bulunmakta oldukları, âkibet kimlerin selâmete erip kimlerin eremiyecekleri. (10) : Namazların ikame edileceği vakitler, Kur'anı Mübinin nüzulündeki faideler, hikmetler. (11) Ruh hakkındaki suale cevap. (12) Bütün ins ve cinin Kur'anı Azime bir nazire vücude getiremiyecekleri ve kâfirlerin nasıl bir muannidane küfre düşmüş ölduklan ve kendilerine verilen cevap. (13) Hazreti Musa'ya verilen âyetler, hârikalar. Firaun'un iddiası ve felâ-

kete uğrayışı. (14) Kur'anın büyük bir hak ve hikmet üzere nazil olmuş olduğu, Cenabı Hakkı ehli ilim ve irfanın tevhit ve teşbihe devam edecekleri ve Hak Tealânın evsafı celilesi.

* * *

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سُبْحَانَ الَّذ۪ٓي اَسْرٰى بِعَبْدِه۪ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى

الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذ۪ي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَا اِنَّهُ

هُوَ السَّم۪يعُ الْبَص۪يرُ ﴿١﴾

-«o»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(1) : Münezzehtir o -Halikı Zî kudret- ki, kulunu bir gece mescidi haramdan çevresini mübarek kıldığımız mescidi aksaya yürüttü. Tâ ki, ona âyetlerimizden gösterelim. Şüphe yok ki, ancak o -Halikı Kadim- dir her şeyi işiten gören.

* * *

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyet, **eşrefi mahlûkat olan Peygamberi Zişanımran bir nice kudret ve azamet asarına muttali olması için geceleyin, beytülmukaddese götürülmüş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Her türlü kemalâtı cami, bütün noksanlardan (münezzehtir o) Halikı Zîkudret (ki kulunu) en şerefli bir kulu ve habibi olan Seyyidülmürselin, Hazreti Muhara-**

met Aleyhisselâmı (bir gece) az bir müddet içinde bir hârikai kudret eseri olarak (Mescidi haramdan) kâbei Muazzama'dan, Kâbetullahın şimali tarafındaki Hicrülkâbe, Hicri ismail ve Hatimi Kabe denilen mevkiden veya Hazreti Ali'nin hemşiresi Ummühanı Radiallahu anhanın haremi kâbe dahilinde bulunan hanesinden aldırarak (çevresini mübarek kıldığımız) maddî ve manevî bereketlere, feyizlere mazhar kılmış bulunduğumuz (Mescidi Aksaya) Beyti Mukaddese o zamana kadar ötesinde daha başka bir mescit bulunmayan ve geçmiş bir kısım Peygamber için bir mâbet, bir mehbeti vahy bulunan o kutsal mevkie (yürüttü) oraya bir harikulade surette kavuşturdu, (ta ki ona) Hazreti Muhammet Aleyhisselâma (âyetlerimizden gösterelim) Halikı Azimin kudret ve azametine şahadet eden birnice hârikaları, bedayi melekûti müşahedeye muvaffak olsun. O kadar uzak mesafeleri öyle az bir zaman içinde gidip birnice mübarek Peygamberlerin temassül edecek ruhaniyetleriyle temasta bulunsun. (Şüphe yok ki ancak, o) Halikı Azim ve Kerim, (dir her şeyi) bütün mahlûkatının sözlerini, du'alarını niyazlarını, (işiten) ve ancak o Halikı Kadimdir her şeyi (gören) her şeyden bihakkın haberdar olan işte Resûli Zişanı olan Hazreti Muhammed'in de bütün münacatını işiten, bütün ibadet ve taatını görüp bilen o Halikı Azimüşşan, o muhterem habibini, Resulünü öyle pek ulvî bir seyahat şerefine nail buyurmuştur.

§ Resûli Ekrem Sallâllâhû Aleyhi vesellem Efendimizin «Miraç» denilen bu mübarek seyahati, en kuvvetli rivayetlere nazaran bi'seti nebeviyenin onüçüncü senesinde hicretten altı ay mukaddem recebi şerifin yirmi yedinci gecesinde vuku bulmuştur. Bu gecede Peygamberi Zişanımız, zaman ve mekândan münezzeh olan Allâhü Azimin tecelliyatına, hitabatı ilâhîyesine nail, bir nice kutsî âyetleri, alâmetleri müşahedeye muvaffak olmuştur. Bütün müslümanlar, her sene leylei miraca müsadif olan bu mübarek geceyi tebcile çalışırlar, bu gecede ibadet ve taatle bulunmayı büyük bir nimet bilirler, günahlarından tövbe etmeyi, insaniyete hizmette bulunmayı mühim bir vazife telâkki ederler.

§ Resûli Ekrem'in bu miracı, cumhuri müslimine göre uyanık bir halde ruh maalceset vaki olmuştur. O Peygamberi Zişanın bir gece içinde Mescidi haramdan Mescidi Aksaya götürülmüş olduğu bu âyeti celile ile sabittir. Binaenaleyh münkiri kâfir olur, mescidi aksadan semalara, sidretülmüntehaya götürülmüş, orada tecelliyatı ilâhîyeye nail bulunmuş olduğu da meşhur hadisler ile sabittir. Binaenaleyh bunu inkâr edenler de bid'at ve dalâlet ehli bulunmuş olurlar. O Peygamberi Alişamn bu gecede arş ve kürsüyü, cennet ile cehennemi temaşa buyurmuş olduğu da hadisi ahat ile sabittir. Bunu münkir olanlar da muhti sayılırlar.

§ Miracın vukuu icmaen sabittir. Ruh maalceset olduğu da cumhuri müslimince müsellemdir. Bu seyahat, büyük bir hârika kabilinden olarak pek az bir zamanda vuku bulmuş, Resûli Ekremin öyle geceleyin Mekkei Müker-

remeden ayrıldığına başkaları muttali olamamış oldukları için bu miracın yalnız ruhen vaki olduğuna Hazreti Ayşe validemiz gibi bazıları zahip olmuşlarsa da bu, cumhurun kanaatine ve birçok ahadisi şerifenin beyanatına muhalif bulunmuştur.

§ Resûli Ekrem Efendimiz, Hazreti Cibril'in getirmiş olduğu burak ile yani: Berk gibi pürleman, sürati harekete sahip bir dabbe, bir nakil vasıtasiyle bidayeten Beytülmukaddes'e varmış, orada iki rekât namaz kılmış, sonra Cibrili Emin ile birinci semaya yükselmişler, gök kapıları açılmış, orada Hazreti Ademe mülâki olmuştur. Sonra ikinci semaya çıkmışlar, orada da Yahya ve îsa Aleyhimesselâm ile görüşmüştür. Sonra da üçüncü semaya çıkmışlar, orada da Yusuf Aleyhisselâma mülâki olmuştur. Sonra da dördüncü semaya yükselmişlerdir. Orada da îdris Aleyhisselâm ile karşılaşmıştır. Badehu beşinci semaya yükselerek Harun Aleyhisselâm ile görüşmüştür. Bunu müteakip de altıncı semaya itilâ ederek orada da Musa Aleyhisselâm ile hemsohbet olmuştur. Bundan sonra da yedinci semaya uruc ederek İbrahim Aleyhisselâma mülâki olmuştur. Bütün bu mübarek Peygamberler, Resûli Ekrem Efendimize merhabalar diyerek hakkında dualarda bulunmuşlardır. Hazreti İbrahim, Beytilmamûr denilen ulvî bir makama müstenit bulunuyordu ki, buraya hergün yetmiş bin Melek dahil oluyor, bir daha avdet etmiyorlardı.

§ Hâtemülmürselin efendimiz, o makamatı aliyeden sonra «Sidretülmüntehâ» denilen pek ulvî bir makama vasıl olmuştu. Orada Resûlî Ekrem Hazretleri pek kutsî tecelliyata mazhar olmuş ve o geceden itibaren beş vakit namaz farz kılınmıştır. Bidayeten elli vakit farz kılınmıştı. Hazreti Musa'nın tavsiyeleri üzerine Resûli Ekrem Efendimiz defaat ile Cenabı Hakka tezarru ve niyazda bulunmuş, ümmeti hakkında kolaylık gösterilmesini niyaz etmiş, nihayet elli vakit beş vakte indirilmiş, fakat bir vaktin edası için on misli sevap verileceği vad buyurulmuş olduğundan beş vakit namaz, elli vakit namaz sevabın müstelzim bulunmuştur. j

§ Sidretülmünteha; bütün meleklerin ilimleri ancak bu makama kadar vasıl olabileceği için bu makama bu unvan verilmiştir. Diğer bir rivayete göre de Hak Tealâ'nın yukarıdan hubut eden ve aşağıdan suut eyleyen emirleri bu makama müntehi olduğu için buna «Sidretülmünteha» denilmiştir.

§ Hâlikı Azim Hazretlerinin kudret ve azametini düşünen, bu içinde yaşadığımız dünyada bile nice kudret hârikalarının gözler önünde tecelli edip durduğunu gören münevver kimseler için mîraç hârikasını inkâra, istib'ada asla imkân yoktur.

§ Evet.. Ecramı felekiyenin varlığını, sürati cereyanını görüp biliyoruz. Bâhusus güneşin ne kadar süratle hareket ettiği ve ondan münteşir ziyaların birkaç dakika içinde yer yüzünü istilâ eylediği görülüp durmaktadır, insanların bile bir takım maddî vasıtalar ile ne kadar yükseklere az bir zaman içinde uçup gittikleri görülmektedir. Bütün bunlar, Cenabı Hakkın

remeden ayrıldığına başkaları muttali olamamış oldukları için bu miracın yalnız ruhen vaki olduğuna Hazreti Ayşe validemiz gibi bazıları zahip olmuşlarsa da bu, cumhurun kanaatine ve birçok ahadisi şerifenin beyanatına muhalif bulunmuştur.

§ Resûli Ekrem Efendimiz, Hazreti Cibril'in getirmiş olduğu burak ile yani: Berk gibi pürleman, sürati harekete sahip bir dabbe, bir nakil vasıtasiyle bidayeten Beytülmukaddes'e varmış, orada iki rekât namaz kılmış, sonra Cibrili Emin ile birinci semaya yükselmişler, gök kapıları açılmış, orada Hazreti Ademe mülâki olmuştur. Sonra ikinci semaya çıkmışlar, orada da Yahya ve İsa Aleyhimesselâm ile görüşmüştür. Sonra da üçüncü semaya çıkmışlar, orada da Yusuf Aleyhisselâma mülâki olmuştur. Sonra da dördüncü semaya yükselmişlerdir. Orada da Idris Aleyhisselâm ile karşılaşmıştır. Badehu beşinci semaya yükselerek Harun Aleyhisselâm ile görüşmüştür. Bunu müteakip de altıncı semaya itilâ ederek orada da Musa Aleyhisselâm ile hemsohbet olmuştur. Bundan sonra da yedinci semaya uruc ederek ibrahim Aleyhisselâma mülâki olmuştur. Bütün bu mübarek Peygamberler, Resûli Ekrem Efendimize merhabalar diyerek hakkında dualarda bulunmuşlardır. Hazreti ibrahim, Beytilmamûr denilen ulvî bir makama müstenit bulunuyordu ki, buraya hergün yetmiş bin Melek dahil oluyor, bir daha avdet etmiyorlardı.

§ Hâtemülmürselin efendimiz, o makamatı aliyeden sonra «Sidretülmüntehâ» denilen pek ulvî bir makama vasıl olmuştu. Orada Resûlî Ekrem Hazretleri pek kutsî tecelliyata mazhar olmuş ve o geceden itibaren beş vakit namaz farz kılınmıştır. Bidayeten elli vakit farz kılınmıştı. Hazreti Musa'nın tavsiyeleri üzerine Resûli Ekrem Efendimiz defaat. ile Cenabı Hakka tezarru ve niyazda bulunmuş, ümmeti hakkında kolaylık gösterilmesini niyaz etmiş, nihayet elli vakit beş vakte indirilmiş, fakat bir vaktin edası için on misli sevap verileceği vad buyurulmuş olduğundan beş vakit namaz, elli vakit namaz sevabın müstelzim bulunmuştur. j

§ Sidretülmünteha; bütün meleklerin ilimleri ancak bu makama kadar vasıl olabileceği için bu makama bu unvan verilmiştir. Diğer bir rivayete göre de Hak Tealâ'nın yukarıdan hubut eden ve aşağıdan suut eyleyen emirleri bu makama müntehi olduğu için buna «Sidretülmünteha» denilmiştir.

§ Hâlikı Azim Hazretlerinin kudret ve azametini düşünen, bu içinde yaşadığımız dünyada bile nice kudret hârikalarının gözler önünde tecelli edip durduğunu gören münevver kimseler için mîraç hârikasını inkâra, istib'ada asla imkân yoktur.

§ Evet.. Ecramı felekiyenin varlığını, sürati cereyanını görüp biliyoruz. Bâhusus güneşin ne kadar süratle hareket ettiği ve ondan münteşir ziyaların birkaç dakika içindie yer yüzünü istilâ eylediği görülüp durmaktadır, insanların bile bir takım maddî vasıtalar ile ne kadar yükseklere az bir zaman içinde uçup gittikleri görülmektedir. Bütün bunlar, Cenabı Hakkın

bu kâinata verdiği hassalar sayesinde vücude gelmektedir. Artık bu kadar muazzam kâinatı var eden bir Halikı Zişan dilediği muhterem bir kulunu derhal dilediği makamlara yükseltemez mi? Bunun hilafını iddia, kudreti ilâhîyeyi inkârdan başka değildir.

§ Eğer Miracı nebevi, yalnız ruhani olsa idi onu birçok kimselerin o zaman inkârına mahal kalmazdı, halbuki, o hem ruhanî ve hem cismanî olduğu içindir ki, kudreti ilâhîyeyi tefekkür hassasından mahrum bulunanlar onu inkâra kıyam etmişlerdi.

Resûli Ekrem, Kudsi şerifi asla görmemişti, Miraçtan sonra oraya dair malûmat verdiği gibi o esnada yolda tesadüf etmiş olduğu bazı kafilelere dair de malûmat vermiş, ve onlar da öylece zuhur ederek Resûli Ekrem'in iddiasını müeyyid bulunmuştur. Semalara çıkmış bulunması ise daha azim bir hâdise olduğundan bu âyeti kerime de yalnız Beytülmukaddes'e kadar olan azimeti nebeviye tasrih buyurulmuş, bir takım münkirlerin daha ileri inkâra gitmemeleri için semalara uruç ciheti bu âyette lihikmetin tasrih buyurulmamıştır. Fakat her veçhile emin, sadıkulkavl olan Nebiyyi Zişan Hazretleri semalara kadar olan yükselmesini de müteaddit hadisler ile ümmetine haber vermiştir. Buna itikat edilmesi de müminlerin itikatlarındaki metaneti, isabeti bir kat daha arttırmış bulunmaktadır. Velhasıl: Habibi Kibriya efendimiz Miraç âleminde adeta nasutî alâkalardan tecerrüt etmiş, lâhutî bir feyze nail olmuş, mübarek gözleri önünde bir nice kudret bedialarını mütecelli olmuştur.

Münevver eyledin sen pertevi veçhinle eflâki,
Seni tebcil-ü tebrik eyleriz ey mefhari âlem!.

٢٥٤

وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ أَلَّا
تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلًا ﴿٢﴾ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ
إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾ وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَا
بِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾ فَإِذَا
جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي
بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ﴿٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(2) : Ve Musa'ya kitap verdik ve onu -o kitabı- İsrail oğullarına bir hidayet rehberi kıldık, benden başkasını vekil tutmayın diye.

(3) : Ey Nuh ile beraber -gemiye- yüklediğimiz kimselerin zürriyeti!. Şüphe yok ki o ziyade şükredici bir kul idi.

(4) : Ve İsrail oğullarına kitapta hükmettik ki, muhakkak siz yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınızdır ve muhakkak ki, büyük bir yükselişle yükseleceksinizdir. -Serkeşlik yapıp kabnracaksınız.-

(5) : İmdi o ikiden -iki fesattan- birinin vadesi -vakti cezası- gelince üzerinize bizim çok şiddetli kuvvet sahibi olan kullarımızdan göndereceğiz. Artık evlerin aralarını bile araştıracaklardır. Bu, bir yerine getirilmiş hükümden ibaret bulunmuştur.

İ Z A H

(2) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Musa'ya da bir ikramı ilâhî olarak pek faideli bir kitap verilmiş olduğunu ve onun ümmeti olan İsrail oğullarına bir kısım emirlerin tebliğ edilmiş bulunduğunu bildirmektedir. O İsrail oğullarının ise nail oldukları nimetlerin kadrini bilmeyerek nasıl hareketlerde bulunacaklarının ve başlarına ne gibi feci felâketlerin geleceğinin kendilerine evvelce ihtâr buyuruimuş olduğunu beyan buyürmaktadır. Şöyle ki: ! (Ve Musa'ya kitap verdik) yani: O Peygamberi Zişanı da Tur'a davet ederek kendisine Tevrat kitabını ihsan buyurduk (ve onu) o mübarek kitabı (İsrail oğullarına bir hidayet rehberi kıldık) onun tevhidi ilâhîye, dinî hükümlere ait mündericâtı bir hidayet ve saadet vesilesi bulunuyordu. (Benden) bütün mükevvenatm Halikı, Mabudu olan zatı ahediyyetimden (başkasını vekil tutmayın) herhangi bir mahlûku Rab, mabut ittihaz ederek kendisine tapmayın, umurunuzu onlara havalede bulunmayın (diye) kendilerine emir ettik. Çünki müsaade-i ilâhîye olmadıkça hiçbir mahlûk, diğer bir mahlûku bir iyilikte, bir hizmette bulunamaz. Bütün muvaffakiyyat, takdiri ilâhîye müstenittir.

(3) : Ey İsrail oğulları!. (Ey Nuh ile beraber) tufan felâketinden halâs olmaları için sefinei Nuh'a (yüklediğimiz kimselerin zürriyeti) hakkınızdaki bu lutfi ilâhîyi yâdediniz, bunun şükrünü ifaya çalışınız. (Şüphe yok ki o) Nuh Aleyhisselâm (ziyade şükredici bir kul idi) nail olduğu nimetlerin kadrini bilen, bunları kendisine ihsan buyurmuş olan Halikı Kerimine karşı ziyadece arzı şükranda bulunan mübarek bir abdi ilâhî idi. Şükr ise' sebebi

selâmettir, nimetlerin artmasına bir vesiledir. O şükr sayesinde hazreti Nuh sahai selâmete ermiş, sahifei âlemde ulvî bir nam bırakmış, bütün beşeriyet için bir nümunei imtisal bulunmuştur. Artık ey israil oğulları!. Siz de Hazreti Nuh'a îman ederek sefinesine iltica eylemiş, o sayede selâmete ermiş plan kimselerin zürriyetinden bulunuyorsunuz. Siz de Hazreti Musa gibi bir Peygambere, bir rehberi selâmete nailiyetinizden dolayı şükretmeli, onun bütün emirlerine, nehiylerine riayette bulunmalı değil misiniz?. Hayfaki, siz daima bunun hilâfına hareket etmiş ve etmekte bulunmaktasmızdır.

(4) : (Ve İsrail oğullarına kitapta) Tevratta (hükmettik ki) yani: Yakup Aleyhisselâmm evlât ve ahfadından bulunan kimseler hakkında Hazreti Musa vasıtasiyle bitarikilvahy beyan buyurduk ki veya lâvhi mahfuzda tesbit kılmış olduk ki, Ey İsrail oğulları!. (Muhakkak siz yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınızdır.) Evet.. Kasem olsun ki, arzı Samda, o mukaddes ülkede ve diğer bir kayle göre Mısır diyarında iki defa Tevrat'ın hükümlerine muhalefet edeceksinizdir. Bunun birincisi: Şa'ya Aleyhisselâmı kati ve kendilerini azabı ilâhî ile inzar eden Ermiyayı hapis etmeleridir, ikincisi de: Zekeriya ve Yahya Aleyhisselâmı katilde ve Isa Aleyhisselâmm hayatına suikastte bulunmalarıdır. (Ve muhakkak ki,) Ey israil oğulları!. Siz (büyük bir yükselişle yükseleceksiniz) yani: Serkeşlik yapıp kabaracaksınızdır, hakka itaatten kaçınacaksınızdır, mütekebbirane hareketlerde bulunarak temerrütte, zulüm ve fesatta devam edip duracaksınızdır.

(5) : Ve şöyle Duyurulmuştu ki; Ey israil oğulları!. (İmdi) siz muntazır olunuz (o ikiden) o yapacağınız iki fesattan (birinin vâdesi) vakdi cezası (gelince) mevut ikabın vakti tekarrüp edecek olunca sizin (üzerinize bizim çok şiddetli kuvvet sahibi olan kullarımızdan göndereceğiz) onlar savaşlarda büyük bir kuvvet ve şahamet sahipleri bulunan tairelerdir. Bunlar ya Nıynüva ahalisinden olan Sencarip ile ordusundan ibarettir veya Buhtunnesserdir veyahut Caluttur. (Artık) o kuvvet sahipleri, İsrail oğullarına ait (evlerin aralarım bile araştıracaklardır) onları öldürmek için her tarafta dolaşıp duracaklardır. (Bu) veçhile zuhur edecek bir azap, bir makhuriyet (bir yerine getirilmiş hükümden ibaret bulunmuştur.) Vukua gelmesi, mukadder olan katî bir kazayı ilâhî muktezasıdır. Nitekim öylece de tahakkuk etmiştir. Evet.. O kuvvet sahipleri, beni İsrail âlimlerini katletmişler, Tevratı yakmışlar, mescitlerini tahrip eylemişler, onlardan yetmişbin kişiyi esir almışlardı. İşte vaktiyle Peygamberlerine isyan eden, dinin ahkâmını kabul eylemeyip münkirane, mütekebbirane harekette bulunan her kavim, böyle bir cezaya müstahik bulunmuştur. Ebussuut tefsirinde de denildiği gibi bir kısım zalimlere, tiiğer bir kısım zalimlerin musallat olmaları, bu dünyada cereyan eden bir sünneti ilâhîyeden bulunmuştur.

***

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ
بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾ إِنْ أَحْسَنْتُمْ
أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ
لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ
وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ﴿٧﴾ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ
عُدْتُمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(6) : Sonra da onların üzerine tekrar size bir kabiliyet verdik ve size mallar ile ve oğullar ile imdat ettik ve sizi aşiretçe -düşmanlarınızdan- daha ziyade kıldık.

(7) : Eğer iyilik etmiş olursanız kendi nefisleriniz için iyilik etmiş olursunuz ve "eğer fenalık etmiş olursanız kendi nefisleriniz için etmiş olursunuz. Artık ikinci va'de gelince yüzlerinizi çirkinleştirsinler için ve evvelce girdikleri gibi yine mescide girsinler için ve galebe ettikleri şeyleri helak eylesinler diye -düşmanlarınızı yine size musallat ettik-.

(8) : Umulur ki, Rabbiniz size merhamet buyura ve eğer yine dönersiniz biz de döneriz. Ve biz cehennemi kâfirler için bir hisar -bir zindan- kılmışızdır.

***

İ Z A H

(6) : Bu mübarek âyetler, günahlarından tövbe etmiş olan İsrail oğullarının tekrar nimetlere varlıklara nail olmuş olduklarını ve yapacakları iyilikler ile kötülüklerin kendi nefislerine ait olacağını bildiriyor. Tekrar isyan edip haklarındaki ikinci tehdidi ilâhînin zuhuru zamanında da nasıl bir felâ-

ket ve helake uğrayacaklarını ihtar ediyor. Bu gibi badirelerden ibret alarak İslahı hâle çalışanların merhameti ilâhîyeye mazhar olacaklarını tebşir buyuruyor. Küfr ve masiyete dönüp kalanların da tekrar felâkete uğratılacaklarını ve ebediyyen cehenneme atılacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey israil Oğulları!. O mağlûbiyetinizden bir müddet (sonra onların) o sizi mağlûp etmiş olan kavimlerin (üzerine tekrar size bir galibiyet verdik) yeniden bir devlete, bir hâkimiyete nail oldunuz. Deniliyor ki : Bu, Hazreti Davud'un zamanına müsadiftir. Aradan yüz sene geçmişti. Israii oğulları fesattan geri durmuşlar, taip ve müstağfir olmuşlardı. Davut Aleyhisselâm, kendilerine hâkim olmuş, düşmanları olan Calut'u öldürmüştü. Diğer bir kavle. göre bu, Daniyal Aleyhisselâmın zamanı hâkimiyetine müsadiftir. O zat Buhtunnesere tabi olanlara galebe etmiş. Beni israil esirleri, esaretten kurtularak Şam'a avdet eylemişlerdi. (Ve) Cenabı Hak, beni îsraile hitaben buyuruyor ki (size mallar ile ve oğullar ile imdat ettik) vaktiyle mallarınız yağma edilmiş, çocuklarınız öldürülmüş idi. Yeniden servete evlâda nail oldunuz, düşmanlarınıza karşı savaşa muvaffak bulundunuz. (Ve sizi aşiretçe) düşmanlarınıza karşı cephe alacak kabilelerce düşmanlarınızdan (daha ziyade kıldık) sizi böyle terakkilere nail ettik. Artık bunun kadrini bilmeli değil miydiniz?. -

(7) : (Eğer iyilik etmiş olursanız) gerek nefsinize ve gerek başkaları hakkında güzel muamemelerde, yardımlarda bulunur iseniz, bunları (kendi nefisleriniz için iyilik etmiş olursunuz) bu iyiliğin sevabı mükâfatı kendi şahıslarınıza aittir. (Ve eğer fenalık etmiş olursanız) fesadı, maherrematı irtikâpta bulunursanız, bunu da (kendi nefisleriniz için etmiş olursunuz) onun vebali, mücazatı kendi şahıslarınıza müteveccih olacaktır. Bunu düşününüz!. (Artık ikinci vade gelince) tekrar tariki haktan ayrılıp fesada düştüğünüzedip haklarındaki ikinci tehdidi ilâhînin zuhuru zamanında da nasıl bir felâden dolayı ikinci defa olarak intikama »ukubete maruz kalacağınıza dair olan tehdidi ilâhî zamanı hulul edince de (yüzlerinizi çirkinleştirsinler için) üze rinize bir takım kuvvet sahiplerini gönderdik (ve evvelce girdikleri gibi yine mescide girsinler için) Mescidi Aksayı tekrar tahrip eylesinler diye o kuvvet sahiplerini sizlerin üzerinize saldırdık (ve galebe ettikleri şeyleri) istilâ edip durdukları herhangi bir parçalanacak mahv ve münderis olacak varlıklarınızı (helak eylesinler diye) düşmanlarınızı yine size musallat ettik.

Filhakika israil oğulları, yine isyana başlamışlar, Peygamberlerine muhalefette bulunmuşlar, Zekeriya ve Yahya Aleyhimesselâmı şehit eylemişlerdi. Bu ikinci isyanları yüzünden de üzerlerine «Hardun» veya «Cerdus» adındaki Bâbil hükümdarı musallat olmuş, o muhterem Peygamberlerin intikamını almış, israil oğullarının yurtlarını harap edip gitmiştir. Yahudilerden Konstantin adındaki Rum hükümdarının intikam almış olduğu da malûmdur.

(8) : Ve Ey israil oğulları! Bu ikinci felâkete de maruz kaldıktan sonra taib olur, irtikâb eder olduğunuz masiyetlerden kaçınırsanız (umulur ki, Rab-

biniz size merhamet buyurur) evvelki fesat ve isyanınızdan dolayı sizi mütemadiyen felâketler içinde yaşatmaz. (Ve eğer yine dönerseniz) tekrar fesada başlar iseniz (biz de) affımızdan (döneriz) sizden tekrar intikam alır, sizi dünyada yeniden ukubetlere giriftar ederiz. Filhakika onlar yine tariki istikametten ayrılmış, tevrat hükümlerine muhalefet etmiş, incili inkâr eylemiş, Hazreti İsa'nın hayatına kastetmek istemiş ve bâhusus Kur'anı Mübin ile Hatemülmürselin Hazretlerini de tekzibte bulunmuşlardır. Binaenaleyh Yahudi kabileleri öteden beri birçok milletler ve hükümetler tarafından çeşit çeşit makhuriyetle uğratılmışlardır. Hayber gazvesi neticesindeki mahv-ı perişan olmaları da bu cümledendir. (Ve biz cehennemi kâfirler için bir hisar) bir mehbes, içinden ebediyen çıkamayacakları bir zindan (kılmışızdir) kâfir olanlar, yalnız dünyada görecekleri felâketler ile kalmıyacakiardır. Onların bazıları bu dünyada lihikmetin bir felâkete maruz kalmayabilir. Fakat onlar asıl ahiret âleminde müstahik oldukları ebedî azaplara herftalde çarpılacaklardır. Kur'anı Âzimin bu beyanatı, bütün beşeriyet için bir dersi intibah mahiyetinde bulunmaktadır.

***

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ اَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ
يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ وَاَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٠﴾ وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ
بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(9) : Şüphe yok ki bu Kur'an, en doğru olan yola hidayet eder ve salih salih amellerde bulunan müminlere müjde verir ki, onlar için muhakkak bir büyük mükâfat vardır.

(10) : Ve o kimseler ki, ahrete îman etmezler, muhakkak ki, onlar için de pek acıklı bir azap hazırlamışızdır.

(11) : Ve insan hayra dua ettiği gibi *şrre* de duada bulunur. Ve insan pek aceleci olmuştur.

*
* *

İZAH

(9) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı mübinin nasıl ulvî bir rehber ve salih müminler hakkında ne kadar güzel bir mübeşşir olduğunu bildiriyor. Buna rağmen diyanetten ayrılan kimselerin de fecî âkibetlerini ihtar ediyor. Ve nice'insanların hayırdan hâli, dinî ahkâma muhalif şeyleri alelacele temennide bulunur olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey israil oğulları!. Ve ey sair ehli kitap!. Kur'anı Mübinin ne kadar ulvî bir kitab ilâhî olduğunu güzelce düşündükçe pek güzel anlayabilirsiniz. Artık öyle kutsî, beşeriyetin maddî ve manevî hayatını mükemmelce tanzim edecek ahkâmı cami olan bu kitabı mübini tasdik etmeniz icabetmez mi?. (Şüphe yok ki, bu Kur'an) bütün beşeriyete hitabeder, bunun hükümleri bütün beşeriyete müteveccihtir, yalnız bir kavmim bir milleti değil, bütün milletleri dini İslama davet eder, bütün beşeriyet âleminin manevî nurlar içinde kalmasına vesile olacak ahlâkî içtimaî hükümleri muhtevi bulunmaktadır. Kendisine îman ve ahkâmına riayet edenleri (en doğru yola hidayet *^âer)* onları islâm milliyetine, şeriatına kavuşturur (ve) tekva gibi, adalet ve ihsan gibi, karabet haklarına riayet gibi (salih salih amellerde) aleddevam (bulunan müminlere müjde verir ki: Onlar için muhakkak bir büyük mükâfat vardır) o da cennete nailiyettir, cemali ilâhîyi müşahede şerefine mazhariyettir.

(10) : (Ve o kimseler ki) Kur'anı Azimin beşeriyeti bu kadar tenvir lûtfunda bulunduğuna rağmen onun nurlarından istifadeye çalışmaz, onun pek katî deliller ile beyan etmekte olduğu (ahirete) haşır ve neşre, cennet ve cehenneme o kitabı mübinin tarif ve tasrih ettiği veçhile (iman etmezler) münkirane bir halde ölür giderler (onlar için de pek acıklı bir azap hazırlamışızdır) ki, o da ebedî surette olan cehennem azabından ibarettir. Din düşmanlarının böyle fecî bir âkibete maruz kalacaklarını beyanda ehli îman için ayrıca bir tebşir mahiyetindedir.

(11) : (Ve) Beşeriyet, Kur'anı Mübin gibi bir hidayeti rehberine nail bulunmuş olduğu halde yine birçok (insan, hayra dua ettiği gibi) o'Kur'anın beyanatına, irşadatına, hayır ve hasenatı tavsiyesine muhalif olarak (şerre de duada bulunur) meselâ: Bazı kâfirler, dini islâmı inkâr ederler ve bu in-

kârlarındaki İsrarı göstermek için «Yarabbi! eğer islâmiyet bir dini hak ise bizim üzerimize gökten taş yağdır veya elim bir azap getir» diye duada bulunurlar. Bazı insanlar da, nefislerine, ailelerine veya mallarına arız olan bazı hailelerden dolayı pek müteessir olurlar, bir gün evvel ölmelerini, mahv olup gitmelerini temennide bulunurlar. Böyle bir dua ise elbette muvafık değildir. (Ve insan) cinsi (pek aceleci olmuştur.) Her hatırına gelene müsareat gösterir, onun âkibetini hiç nazarı tefekküre almaz. Halbuki, insan her işte mütefekkirane hareket etmelidir, sonra pişmanlık faide vermez. Nitekim her hadisi şerifte (^^»VVl/j1k^n^UJ1) Duyurulmuştur. Yâni acele etmek bir şeyi vaktinden evvel istemek şeytanın vesvesinden ileri gelir. Acele etmeyip teenni ile hareket etmek de bir tevfiki ilâhî eseridir. «Tırınizi».

***

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ
وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَا اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً
لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ
وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾ وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ
فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَلْقٰيهُ مَنْشُورًا ﴿١٣﴾
اِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾
مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ
عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى وَمَا كُنَّا
مُعَذِّبِينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(12) : Ve geceyi ve gündüzü iki alâmet kıldık, sonra gece alâmetini mahv ettik. Gündüz alâmetini ise gösterici kıldık, ta ki, Rabbinizden bir fadl ve kerem isteyesiniz. Ve senelerin sayısını ve hesabını bilesiniz ve her şeyi mufassalan beyan etmişizdir.

(13) : Ve her insanın amelini boynuna dolayıverdik ve kıyamet günü onun için bir kitap çıkarırız ki; onu neşredilmiş olduğu halde karşılar.

(14) : Kitabını oku, bugün senin nefsin senin üzerine muhasip olmaya kifayet eder.

(15) : Kim doğru yola giderse ancak kendisi için doğru yola gitmiş olur ve her kim sapıtırsa ancak kendi aleyhine olarak sûp:îniş bulunur. Ve bir TJnahkâr kimse başkasının günahını yüklenmez ve biz bir Resul gönderinceye kadar azap ediciler olmadık.

İ Z A H

(12) : Bu mübarek âyetler, insanların nail oldukları dünyevî nimetlere **hayatlarını tanzim edecek** vasıtalara işaret ediyor. Artık insanların bir mazeret dermeyan etmelerine mahal kalmayıp herbirinin kendi yazılmış amelleinden **mes'ul olacağını ihtar buyuruyor** ve herkesin, kendi doğru veya yanlış hareketine göre mükâfat ve mücazat göreceğini ve kendilerine Peygamber gönderilmiş olmadıkça beşeriyetin muazzep olmayacağını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. Size Kur'anı Azim gibi pek büyük dinî bir nimet ihsan edilmiş olduğu gibi dünyevî nimetler de ihsan buyurulmuştur. **(Ve)** ezcümle sizin için **(geceyi ve gündüzü iki alâmet kıldık)** bunlar kudreti ilâhîyeye delâlet eden iki vazıh afakî delildir, bunlar ile .istifade edilmektedir. **(Sonra gece alâmetini)** kudreti azimemizle **(mahvettik) onun nurunu giderdik, onu karanlık bir hale getirdik, ta ki onda sakin olup istirahate dalabilesiniz (gündüz alâmetini ise gösterici kıldık) onu ziyadar ettik, onunla muhitinizi aydınlattık (ta ki Rab'binizden bir fadl) ve** kerem **(isteyesiniz) faaliyet sahasına atılarak rızkınızı elde edesiniz, muhtaç olduğunuz şeyleri tedarike muvaffak olasınız. (Ve senelerin sayısını ve hesabını bilesiniz) senelerin miktarını tayin edesiniz, ayların, haftaların, günlerin vakitlerini, saatlerini anlayıp onlara göre muamelelerinizi tanzim eyleyesiniz. (Ve her şeyi) dünyevî ve uhrevî muhtaç olduğunuz meseleleri Kur'anı Kerimde beliğ bir**

surette (mufassalan beyan etmişizdir.) Artık onlardan istifadeye çalışmalı değil misiniz?.

(13) : (Ve her) mükellef (insanın amelini) mukadder olan ve kendisinden bilihtiyar sâdır bulunan hayır ve şerre ait hareketini (boynuna dolayıverdik) yani o hareket, ona ziyâdesiyle merbuttur, ondan her halde sadır olacaktır, ona göre mükâfât veya mücazat görecektir. Araplar bir tefe'ülde bulunmak için kuşların hareketlerine bakarlardı, onların muhtelif hareketleriyle hayır ve şerre istidlalde bulunurlardı. Çünki kuşlar, ya kendi arzulariyle veya başkalarının izacı ile uçmaya başlarlar, havalara yükselirler, aşağılara inerler, sağa, sola doğru koşarlar, işte bundan kinaye olarak insanların hayır ve şerrine «tair = kuş» denilmiştir. (Ve kıyamet günü onun için bir kitap çıkarırız ki) onda bütün amelleri yazılmış bulunur (onu) o kitabı insan (neşir edilmiş olduğu halde karşılar) o sahife-i amalde bütün hasenatı ve seyyiatı hafaze melekleri vasıtasiyle tesbit edilmiş bulunmaktadır.

(14) : Ve öyle mükellef her insana ruzı cezada denilecektir ki, Ey insan!. (Kitabını oku) dünyada iken neler yapmış olduğunu hatırla (bugün senin nefsin senin üzerine muhasip olmaya kifayet eder) çünki mahşer gününde her insan kendine verilecek bir kudret ile sahifei âmalindeki yazıları tamamen okuyup anlayacaktır, hiç birini inkâr edemeyecektir. Şayet lisanen inkâr edecek olsa sair bütün cevarili ve azası aleyhinde şahadette bulunacaklardır. Kudreti ilâhîye ile bunlar mutlaka vaki olacaktır. Bir demir parçası içinde senelerce insanın lâkırdıları mahfuz bulunuyor, o demir parça, bu lâkırdıları istenilen zaman aynı surette aksettirip duruyor. Artık kudreti ilâhîye ile bu muhasebelerin vukua geleceğini hangi bir akı! sahibi inkâr veya istib'ad edebilir?.

(15) : Artık herkes, kendi istikbalini düşünmeli değil midir?. (Kim) bu dünyada (doğru yola giderse) hidayet tarikini takibederse (kendi için doğru yola gitmiş olur.) Kendisi hidayete erer. Selâmete kavuşur, bu doğru hareketinin sevabı, mükâfatı kendisine aittir. (Ve) bilâkis (herkim sapıtırsa) hidayete eriştirecek yoldan ayrılırsa (ancak kendi aleyhine olarak sapıtmış bulunur) kendi ihtiyarını suiistimal etmiş, dalâlete düşmüş, bu dinen memnu hareketinin cezası yalnız kendisine müteveccih bulunmuş olur. (Ve bir günahkâr kimse, başkasının günahını yüklenmez) herkes kendi günahının cezasına ve sebebiyet verdiği herhangi bir günahın cezasına maruz kalır. Başkasının günahı haksız yere kendisine yükletilmez ve hiçbir kimse, başkasına teveccüh edecek cezayı deruhte ederek o kimseyi o cezadan kurtaramaz, haklarında adaleti ilâhîyeye münafi bir muamele yapılmaz, herkesin hayrı ve şerri kendi boynuna bağlanmış olacaktır. Ve Cenabı Hakkın inayeti Rabbaniyesine bakınız fci, buyuruyor: (Ve biz) insanlara (bir Resul gönderinceye **kadar)** onlara (azap ediciler olmadık) yani: Hiçbir kavime vaktiyle bir Pey-

gamber göndermiş olmayınca onları küfürlerinden dolayı dünyada azabı isti'sal suretiyle muazzap kılmadık, onları büsbütün mahv-ü tenkil etmedik. Nuh Aleyhisselâmın kavmi gibi.

§ Malumdur ki: Vaktiyle her ümmete bir Peygamber gönderilmiş, bilâhara bütün ümmetlere de Hâtemülmürselin Hazretleri gönderilmiştir. Onun dini kıyamete kadar bakidir, onun dininin bütün ahkâmı şark ve garpte intişar etmiştir, onlara dair binlerce kitaplar yazılmıştır. Artık hiçbir millet, islâmiyetten haberdar olamadık diye kendisini mazur sayamaz. Ancak zamanı fetrette yaşamış, meselâ : Hazreti Isa ile Hâtemülenbiya efendimiz arasında, öyle Peygambersiz geçmiş olan bir zamanda bulunmuş insanlar, ve küre-i arzın medeniyetten mahrum yerlerinde yaşayıp dini islâmın intişarından bihaber bulunan kimseler hakkında Eimmei Eşariyye ile eimmei maturidiyye arasında ihtilâf vardır. Şöyle ki : Eimmei Eşariyyeye göre onlar hiçbir şey ile mükellef değildirler, onlar ademi îmanlarından dolayı mesul olmazlar. Fakat Eimmei Maturidiyeye göre onlar, namaz, oruç gibi ibadetlerle mükellef olmazlarsa da vahdaniyeti ilâhîyeyi bilip tasdik etmekle bulunurlar. Çünki Allah Tealâ'nın varlığına îman, muktezayı fıtrettir. Bunu idrâk için insanların haiz oldukları akıl kâfidir, her insanın fıtreti selimesi mevcudiyeti ilâhîyeye şahadet eder. Bir insan nerede bulunursa bulunsun gözleri önünde parlayıp duran binlerce hilkat bedialarıı, bir hâliki Azimin varlığını isbata kifayet eder. Tefsiri Kebirde yazılı olduğu üzere insanlara Halikı Kâinatın varlığını telkin ve tefhim bakımından akıl da bir nevi, Resul demektir. Filvaki akıl, bir hücceti ilâhiyedir, Peygamberlerin nübüvvet ve risaletini tasdik içinde bu akla ihtiyaç vardır. Eğer akıl bu hususta kâfi olmasa idi, gösterdikleri mucizelere rağmen Peygamberleri de insanların tasdik ile mükellef olmamaları lâzım gelirdi. Velhasıl: (Vema künna muazzibin) âyeti kelimesiyle nefyedilen azaptan murat, azabı dünyadır veyahut bu ademi tazip, aklen idraki mümkün olmayan şer'î hükümlerin ademi icrası haline mahsustur. Yoksa aklen idraki mümkün olan marifetullah hususunda hiçbir kimse mazur değildir.

§ Maamafih bazı ulemaya göre ehli fıtret denilen kimseler üç kısımdır: Birincisi zamanı fetrette yaşadıkları halde akıl ve riazarlariyle vahdaniyeti ilâhîyeyi bitip tasdik edenlerdir. Bunlar ehli cennettir. «Kusbini saide» gibi. İkincisi: Cenabı Hakka şerik ittihaz edenlerdir. Bunlar ehli cehennemdirler. «Amr Bini Lühay» gibi. Bunlar bir mabuda ihtiyaç olduğunu demek ki, akıllariyle hissetmiş oluyorlarda, o halde öyle kendileri gibi mahlûk, âciz putların, kimselerin şerefi mabûdiyeti haiz olamayacağını anlamalı değil midirler?. Bunlar, bütün mahlûkatın fevkinde varlık sahibi bulunan bir Halikı JZişanın vücudune aklen istidhâlde bulunmakla mükelleftirler. Böyle bir istidlalde bulunmadıkları için elbetteki, ahirette muazzep olacaklardır. Üçüncüsü de: Zamanı fetrette gaflet üzere yaşayıp fikri ulûhiyetten zahil olan

hiçbir şeyi mabut ittihaz etmeyen kimselerdir. İşte ihtilâf bu kısım hakkındadır.

* *

وإذا أردنا أن نهلك
قرية أمرنا مترفيها ففسقوا فيها فحق عليها القول
فدمرناها تدميرا ﴿١٦﴾ وكم أهلكنا من القرون من بعد
نوح وكفى بربك بذنوب عباده خبيرا بصيرا ﴿١٧﴾
من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها ما نشاء لمن نريد ثم جعلنا
له جهنم يصليها مذموما مدحورا ﴿١٨﴾ ومن أراد الآخرة وسعى
لها سعيها وهو مؤمن فأولئك كان سعيهم مشكورا ﴿١٩﴾ كلا
نمد هؤلاء وهؤلاء من عطاء ربك وما كان عطاء ربك
محظورا ﴿٢٠﴾ انظر كيف فضلنا بعضهم على بعض وللآخرة أكبر
درجات وأكبر تفضيلا ﴿٢١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(16) : Ve biz bir beldeyi helak etmek murat edince onun devlet sahiplerine -hakka itaat etmelerini- emir ederiz. Onlar ise orada fısk -ve fücurda- bulunmuş olurlar. Artık onun üzerine söz -helâkları hakkındaki hüküm- hak olmuş olur. İmdi onu -o beldeyi- tamamen heiâk ile helâk etmiş oluruz.

(17) : Ve Nuh'tan sonra nice asırlar halkından helak ettik ve kullarını^ günahlarına rabbin haberdar ve görücü olması kifayet eder.

(18) : Her kim bu çabuk geçeni rbu d.jnya varlığını- dilerse onun için burada dilediğimiz miktarı çar-çabuk veririz, dilediğimize. Sonra ona cehennemi tahsis kı|mış oluruz. Oraya kınanmış, kovulmuş bir halde yaslanır.

(19) : Ve her kim mümin olduğu haido ahh-eti diler ve onun için -lâyıkı veçhile- çalışmasiyle çalışırsa işte o gibj kimselerin çalışmaları şayanı şükran bulunur.

(20) : Hepsine, onlara da ve ötekilerine de rabbin atasından imdat ederiz. Ve rabbin atası men'edilmiş değildir.

(21) : Bak!. Onların bazısını bazısı üzerine nasıl üstün kılmışızdır. Ve elbette ki, ahiret, dereceler itibariyle daha büyüktür- ve üstünlük itibariyle de daha büyüktür.

***

İ Z A H

(16) : Bu mübarek âyetler, Hak Te::lâ Hazretlerinin bir takım ülkeleri fasık olan ahalisi yüzünden ve bir kısım kavimleri de günahları sebebiyle nasıl ihlâk etmiş ve edecek olduğunu bildirmektedir. Yalnız dünyayı alelacele isteyen kâfirlerin müthiş akıbetlerine, ahiret âlemini kazanmaya çalışan müminlerin de memduh istikballerine işaret buyuruyor. Ve Cenabı Hak'kın dilediği kullarına dilediğini vereceğine ve onların bir kısmını diğer bir kısmı üzerine nasıl faik kıldığına Ve uhrevî derecelerin ise pek büyük bulunduğuna enzarı dikkati celb buyurmaktadır. Şöyle ki: Hak Tealâ Hazretleri, dini ilâhîye muhalefet edenlerin muazzep olacaklarını beyan buyurmuştur. (Ve) bunun esbabına işaret için de buyuruyor ki: (Biz bir beldeyi helak etmek murat edince) o beldenin helaki için mukadder olan vakit yaklaşınca (onun) o beldenin (devlet) servet, hâkimiyet (sahiplerine) hayırda, hakka itaatde bulunmalarını Peygamberanı Zişan vasıtasiyle (emir ederiz) onlara, o belde ahlisine vesilei selâmet ve saadet olan şeyleri bildirmiş oluruz, (onlar ise orada fısk) ve ficurda (bulunmuş olurlar) Cenabı Hakka ve Resulüne itaatden kaçınırlar, mütemerridane bir halde yaşamak isterler (artık onun üzerine) o beldeye müteveccihen (söz) helakleri hakkındaki hüküm, Peygamberlerinin kendilerine yapmış oldukları ihtar (hak olmuş olur) sabit olarak tahakkuk etmiş bulunur. > (imdi onu) o beldeyi tahrip ve ahalisini kahrı tedmir etmek suretiyle (tamamen hcîâk ile helak etmiş oluruz) bunlar tarihte birer nümunei ibret teşkil etmiş olurlar. Fakat Hak Tealâ'nın emirlerine riayet eden, Peygamberlerine tabi olan kavimler ise güzel bir hayata nail olmuş, nezihane bir surette yaşamış dünyalan da, ahiretleri de müemmen bulunmuştur. Bunun hilâfına hareket edenler de elbetteki, kahrı ilâhîye müstahik olmuşlardır.

(17) : Helak olan milletler için pek çok numuneler vardır. (Ve) ezcümle (Nuh'tan sonra nice asırlar halkından) küfr ve isyana düşmüş Âd ve Semud kavimleri gibi birçok taifeleri o kötü halleri sebebiyle (helâk ettik) onları lâyık oldukları cezalara kavuşturduk. (Ve kullarının günahlarına Rabbin haberdar ve görücü olması kifayet eder) onları itikatlarına, niyetlerine, amellerine göre mükâfat ve mücazata uğratır. Hiçbir şey Zatı ulûhiyetine karşı meçhul kalamaz. Bir şahıs, yaptığı bir cinayeti başkalarından saklayabilir, kanunî cezadan kurtulabilir. Fakat kendisini azabı ilâhîden kaçıp kurtaramaz. Artık ey son ümmet!. Siz de o geçmiş ümmetlerin hallerinden, tarihen sabit felâketlerinden birer dersi ibret alınız.

« انى لستتر من عين جيرانى »

« والله يعلم اسرارى واعلانى »

Evet.. Ben komşularımın gözlerinden saklanabilirim. Fakat Allah Tealâ benim gizlice yaptıklarımı da, âlenen irtikâb ettiklerimi de şüphe yok ki bilir.

(18) : (Herkim bu çabuk geçeni) yalnız bu seriüzzeval olan dünya varlığım (dilerse onun için burada) bu dünyada (dilediğimiz miktarı çar-çabuk veririz.) Evet.. Onlardan (dilediğimize) veririz, onları böyle yalnız dünyevî bir varlığa sahip kılarız. (Sonra ona cehennemi tahsis kılmış oluruz) onu orada muazzep kılarız (oraya kınanmış) mezemmete uğramış (kovulmuş) rahmeti ilâhîyeden tardedilmiş (bir halde yaslanır) o ateşin mahalde muazzep olur durur.

(19) : (Ve) bilâkis (herkim müsnin olduğu halde ahireti diler) ahiret nimetlerine nailiyet için güzel amellerde bulunur (ve onun için) lâyıkı veçhile (çalışmasiyle çalışırsa) öyle putları ve sair mahlûkatı Mâbut ittihaz ederek onlardan medethah bulunmazsa (işte o gibi) halis mümin (kimselerin çalışmaları) ibadet ve taatları indallâh makbul (şayanı şükran bulunur) ahiret âleminde nimetlere nail olacak olanlar işte bu gibi hakikî mümin olan zatlardır.

(20) : Evet.. Bu dünyada her taife merzuk olur, birçok fanî nimetlere kavuşabilir. (Hepsine, onlara da) yalnız dünyayı taleb edenlere de (ve ötekilerine de) ahireti talep eyleyenlere de (Rabbin atasından) onun pek vasi olan nimetlerinden vermekle (imdat ederiz) hepsini de bu dünyada muktezayi hikmete göre servete, esbabı maişete nail kılarız, (ve Rabbin atası) dünyevî olsun, uhrevî olsun (menedilmiş değildir) Elverir ki: İnsanlar, bunun kadrini bilsinler, meşru suyet olanı zatı ahadiyyet, kulları hakkında böyle vas'i bir lûtf ve ihsan sahibidir.

(21) : Allahü Azimüşşanın kulları hakkındaki tasarrufâtını bir kere nazara almalıdır. (Bak[5])" Ey insan!. Veya Ey Nebiyyi Zişan!. (onların) o beşeriyet zümrelerinİh'^bazısını -'bazısı üzerine' nasıl üstün kılmışızdtr) Evet.. Müminlerden bir[1]%ı$mı bolca nimet ve servete nail oldukları halde bir kıs-

mı bunlara nail bulunmamaktadır. Kezalik kâfirlerin de bir taifesi pek bolca varlıklar elde etmiş oldukları halde diğer bir taifesi, bu kadar bir varlık sahibi değildir. Bu mütefavit varlıklar, bütün hikmet ve maslahat muktezasıdır. Nitekim Suretül Enam da da (cX»j* J**\ j/» Jw*-» pj 3) buyurulmuştur.(ve elbetteki, ahiret, dereceler itibariyle daha büyüktür) dünyevî derecelerden, varlıklardan daha ziyadedir (ve üstünlük itibariyle de daha büyüktür) dünyevî mertebelerin pek çok fevkindedir. Çünki o ebedîdir, gayrimütenahidir, her veçhile mütealidir, mümin kullar için mevuttur. İşte insan, asıl böyle ebedî derecelere, nimetlere nailiyet için çalışıp durmalıdır. Buna nailiyetin en birinci şartı ise vahdaniyeti ilâhîyeye itikat etmek, dinî hükümlere riayette bulunmaktır.

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ
مَذْمُومًا مَخْذُولًا ﴿٢٢﴾ وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ
اِحْسَانًا اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَا اَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا
اُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ﴿٢٣﴾ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ
مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴿٢٤﴾ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا
فِي نُفُوسِكُمْ اِنْ تَكُونُوا صَالِحِينَ فَاِنَّهُ كَانَ لِلْاَوَّابِينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾

4C&

MEÂLk ÂLİSİ

(22) : Allah ile beraber başka ilâh ittihaz etme. Sonra kınanmış ve rüsvay olmuş bir halde kalırsın.

(23) : Ve Rabbin emretmiştir ki, kendisinden başkasına ibadet etmeyesiniz ve ana ile babaya ihsanda butunun. Senin yanında onlardan biri veya ikisi de ihtiyarlık çağına gelirse sakın onlara öf -bile- deme ve onları menetme -azarlama- lâkırdılarını kesme -ve onlara güzelce hitapta bulun.

(24) : Ve ikisi için merhametten tevazu kanadını indir ve de ki: Yarabbü. ikisine de merhamet buyur. Nasıl ki, onlar beni çocuk iken besleyiverdiler.

(25) : Rabbiniz sizin nefislerinizde olana ziyadesiyle âlimdir. Eğer siz salih kimseler oldunuz ise artık şüphe yok ki, o, hakka dönenler için bit* ziyade yarlıgayıcı bulunmaktadır.

*
* *

İZ AH

(22) : Bu mübarek âyetler, îmanın şeairini göstererek beşeriyeti tevhidi ilâhîye ve yalnız zatı ulûhiyete ibadete davet ve hilâfına hareketin vehametine işaret ediyor. Ebeveyin hakkında da ne kadar riayet ve dua edileceğini gösteriyor, Rabbülâlemin Hazretlerinin ihatai ilmiyesini beyan ile beşeriyeti salih amellere tergib buyuruyor. Şöyle ki: Ey mükellef olan herhangi bir insan!. (Allah ile beraber başka ilâh ittihaz etme) ondan başka ulûhiyet, mabûdiyet, hâlikıyet sıfatlarını haiz bir zat yoktur, şayet ondan başka ilâh, mabut ittihaz edersen (sonra) dünyada da, ahirette de (kınanmış) müminlerin, meleklerin zemmine, tekbihine müstahik olmuş (ve) indalllâh (rüsvay olmuş) hızlane uğramış (bir halde kalırsın) çünki. şirk ve küfr, en şeni bir inanç eseridir, sahibi her veçhile hakarete, ukubete lâyıktır. İman ise sahibi hakkında methe, nusrete, fevz ve saadete vesiledir.

(23) : (Ve) Ey insan!. Kullarına daima lütuf ve ihsanda bulunan (rabbin emir etmiştir ki) siz insanlar (kendisinden) o mabûdi kerimin zatı ulûhiyetinden (başkasına ibadet etmeyesiniz) çünkü ibadet, tazimin en büyük mertebesidir., Böyle bir tazime ise Cenabı Hak'tan başkası lâyık olamaz. Gayet azameti ve son derece inam ve ihsanı haiz olan ancak o mabûdi kerimdir, (ve) o Halikı hakim şöyle de emrediyor ki: Ey insanlar!. (Ana ile babaya ihsanda bulunan) onlara da hürmet edin, haklarında güzelce muamelede bulunun durun. Çünki onların size hizmetleri şefkatleri pek ziyadedir, sizin vücude gelmenize vasıta olmuş, neşvünümanıza hizmette bulunmuşlardır. Bahusus siz!.. Ey müslüman çocukları!. Onların vasıtalariyle dünyaya gelmiş, Cenabı Hakkı bilip tasdik etmiş, o sayede ebedî bir hayata, bir saadete namzet bulunmuşsunuzdur. Binaenaleyh bunun bir şükranesi olmak üzere onlara hürmet, muhabbet gösteriniz, onlara karşı öyle güzelce hareket, ahlâkı islâmiye icabatındandır. (senin yanında onlardan biri veya ikisi de ihtiyarlık çağına gelirse) kendilerine fazlaca hizmet ve riayet et, onlardan usanarak veya bazı sözlerinden, hareketlerinden münfail olarak (sakın onlara öf) bile (deme) böyle istiskali, ıstırabı gösteren bir lâf sarfetme, onlardan müteessir olduğunu gösterme (ve onları men etme) zecr ve nehlde bulunma, hoşuna gitmeyen bir hareketlerinden dolayı onları azarlama; onların lâkırdılarım kesme, onlara karşı halimane muameleden ayrılma

(ve onlara güzelce hitapta bulun) onlar ile kerimane, edibane bir tarzda konuşmaya devamet, yüzlerine hiddetle, nezakete muhalif bir suretle bakıp durma.

(24) : (Ve ikisi için) gerek valden ve gerek pederin hakkında (merhametten tevazu kanadını indir) onlara karşı mahza bir merhamet, bir hürmet şevkiyle pek mutevaziane bir vaziyet al, (ve) haklarında Halikı Kerim Hazretlerine dua ederek (de ki: Yarabbü. İkisine de merhamet buyur) anamı da, babamı da lûtf ve keremine nail kıl (nasıl ki, onlar beni çocuk iken besleyiverdiler) hakkımda şefkatle muamelede bulundular. Bunun bir mükâfatı olarak onları da sen merhametine mazhar buyur. Böyle bir dua mümin ,olan ana ve baba hakkında yapılır. Kâfir oldukları takdirde berhayat iseler onların hidayeti yani: tebdili itikat ederek dini islâma nailiyet suretiyle merhameti ilâhîyeye muvaffak olmaları temenni olunur. Fakat küfr üzere ölüp gitmişler ise artık onların haklarında rahmet ile dua edilemez. Onların haklarında mağfiret talebi: (.. *oŞ'^tJ >j'^-^* jl l>uT' j-klj ^ü jfc"L). âyeticelilesiyle memnu bulunmuştur.

(25) : Ve ey insanlar!. (Rabbiniz) sizi besleyen, size lûtf ve ihsanda bulunan Kerim Halikınız (sizin nefislerinizde olana) bütün kalbî tasavvurlarınıza ve bahusus ana ve babalarınıza karşı nasıl bir merhamet ve hürmet duygusu beslemekte olduğunuza (ziyadesiyle âlimdir) Artık pek samimane hareket etmelisiniz, ebeveynin haklarına da kemâli ihlâs ile riayette bulunmalısınız, gösteriş için, gayrı samimî hareketlerden kaçınmalısınız (Eğer siz salih kimseler oldunuz ise) haddizatında-muttaki, muhsin hukuka riayetkar bulundunuz ise (artık) emin olunuz. (Şüphe yok ki, o) Halikı Kerim Hazretleri (hakka dönenler için) hasbelbeşeriyye kendilerinden sâdır olmuş kusurlardan rücu ederek vakit vakit hayra, güzel muamelelere çalışanlar için (bir ziyade yarlıgayıcı bulunmaktadır) binaenaleyh ebeveyn hakkında yapılmış bir kusur var ise bundan vazgeçmeli, onların rızalarını, dualarını tahsile çalışmalı, haklarında lâzım gelen hizmeti, muaveneti yapmaktan geri durmamalıdır. Terbiyei islâmiye, bunu icabetmektedir.

«Kıymetü kadri hayati pederi bilmeyene»
«Bildirir sonra zamane ne imiş kıymeti eb»

Esat Muhlis Paşa

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِ وَلَا تُبَذِّرْ
تَبْذٖيرًا ﴿٢٦﴾ اِنَّ الْمُبَذِّرٖينَ كَانُوا اِخْوَانَ الشَّيَاطٖينِ وَكَانَ
الشَّيْطَانُ لِرَبِّهٖ كَفُورًا ﴿٢٧﴾ وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ
رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾
وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ
مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهُ
كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبٖيرًا بَصٖيرًا ﴿٣٠﴾

MEÂLI ÂLİSİ

(26) : Ve karabet sahibine hakkını ver, düşküne de, parasız kalmış yolcuya da r-ver-. Ve saçıp savurma.

(27) : Şüphe yok ki, saçıp savuranlar, şeytanların kardaşlarıdır. Şeytan ise Rabbine çok küfranı nimette bulunmuş oldu.

(28) : Ve eğer Rabbinden umduğun bir rahmeti aramak için onlardan -o kendilerine yardım edilecek kimselerden- yüz çevirecek isen o halde onlara bir yumuşak söz söyle.

(29) : Ve elini boynuna bağlanmış kılma ve onu büsbütün de açma. Sonra fazlaca levme uğramış, hasret içinde kalmış bir halde oturup durursun.

(30) : Şüphe yok ki, Rabbin dilediğine rızkı genişletir ve darlaştırır. Muhakkak ki, o, kulları için ziyadesiyle haberdar ve görücü bulunmaktadır.

*
* *

I Z.A'H

(26) : Bu mübarek âyetlerde ihsanın, hayırlı amellerin sahasını tevsi etmektedir. Maamafih israftan men ederek onun şeytani bir hareket olacağına işaret -ediyor. Muhtaç olanlara ihsanda bulunamıyacak bir durumda bulunanların da onlara karşı nazikâne bir mazerette bulunmalarını tavsiye ediyor. Mallarının sarfı hususunda cimriliğinde, müsrifane hareketin de mezmumiyetini ve kötü neticesini ihtarda bulunuyor. Zenginliğinde, fakirliğinde bir muktezayı hikmet olduğuna işaret ederek beşeriyeti intibaha davet buyurmuş oluyor. Şöyle ki: (Ve) Ey muktedir olan müslüman zat!, (karabet sahibine de hakkını ver) baba ve ana cihetinden karabeti olan kimseye muhtaç olduğu takdirde nafakasını temin et, sılai rahm gibi, güzelce muaşeret gibi, meveddet ve ziyaret gibi haklarına riayette bulun, bunjardan b^şka (düşküne de) hakkını ver, her ne kadar karabet sahibi olmasa da insaniyet namına, islâmiyet namına merhamette bulunarak onun da zekât ile, sadaka ile ihtiyacını gidermeğe çalış, ve yolda (parasız kalmış) yurdundan ayrılmış olan herhangi bir (yolcuya da) hakkını ver, öyle misafir bir kimseye de insaniyet namına hakkı olan iyilikte bulun. Muhtaç olduğu şeyi bikaderilimkân temine gayret et. Merhameti insaniye, uhuvveti diniye bunu iktiza eder. (Ve) maamafih malını sarf hususunda (saçıp savurma) muvafık olmayan şeylere servetini sarfetme, israfta bulunma, ifrat ile tefritden kaçın. Servet, bir atiyyei ilâhîyedir, onu suiistimal etmek, bir nankörlük alâmetidir ki, pek mezmumdur.

(27) : (Şüphe yok ki) mallarını (saçıp savuranlar) servetlerinin kadrini bilmeyip lüzumsuz yere sarfedip duranlar, başkalarına gösteriş için faidesiz yere sarfiyatta bulunanlar, millî adaba münafi modalar, hareketler uğrunda paralarını elden çıkaranlar (şeytanların kardeşleridir.) Çünki onlar, şeytanların yolunda yürümüş, şeytanların iğfalâtına kapılmış kimselerdir. (Şeytan ise Rabbine küfram nimette bulunmuş oldu) çünki şeytan, Cenabı Hakkın kendisine verdiği kuvvetleri, kudretleri mahulika lehinin gayrına sarf etmiştir. Halikı Azimin \ emrine muhalefet ederek Hazreti Ademe karşı secdeden kaçınmıştır, muktedir olsa bütün beşeriyeti idlâl için bilcümle zahir olan âyetleri, bahir olan nimetleri setretmek ister durur. Artık insanlara yakışır mı ki, şeytanın öyle kendi hayatını da ebedî felâkete düşürmüş olan o kadar nankör, habis bir mahlûkun vesveselerine kapılsınlar, onun gösterdiği mühlik bir yola giderek onunla bir kardeşlik tesis etmiş olsunlar!. Bu ne kadar cehalet!.

§ Deniliyor ki: Vaktiyle Arap kabileleri, düşmanlarının mallarını yağma eder o malları kibr ve tefahur için lüzumsuz yere ona - buna dağıtırlarda. Kureyiş müşrikleri ile başkaları da naşı islâmiyetten menetmek için ve müslümanları korkutup düşmanlarına yardım için mallarını sarf eder durur-

lardı. îşte bu âyeti celile, onların o çirkin hareketlerine işareti ye müslümanlar hakkında tenbihi haiz olarak nazil bulunmuştur.

(28) : (Ve eğer) Ey Resûli Zişan!. (Rabbinden umduğun bir rahmeti) fakirlere bezledeceğin bir rızkı (aramak için onlardan) o fakirlerden, o kendilerine yardım edilecek kimselerden (yüz çevirecek isen) onlardan utanarak kendilerine görünmek istemiyecek bir halde isen (onlara bir yumuşak söz söyle) güzelce va'dde bulun, merzuk olmalarına dua et, bu suretle onların inşirahı kalbine, ümitlerinin inkişafına himmet buyurmuş olursun.

§ Rivayete nazaran eshabı kiramdan Mehca, Suheyb, Salim, Habbab, Bilâli Habeşi gibi ihtiyaç sahipleri, bazı vakitlerde Resûli Ekrem'e müracaat ederek muhtaç oldukları şeyleri arzederlerdi. Peygamber efendimiz ise onların ihtiyaçlarını derhal gideremiyeceği cihetle kendilerinden haya eder, ihtiyaçlarının izalesini Cenabı Haktan rica ederek kendilerine görünmekten çekinirdi. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. Artık Resûli Zişan Efendimiz, onlara verecek bir şey bulamayınca onlar.a kemâli mülâyimetle cevap verir.»

(4-k» ^' ƒ\\ s JLT <ā\ [-Jjj) Allah Tealâ bizi de sizi de fadlından merzuk buyursun» diye dua buyururdu.

(29) : (Ve) Allah Tealâ, Resûli Ekrem'ine ne suretle infakta bulunacağını tarif ve tenbih için buyurdu ki: (Elini boynuna bağlanmış kılma) yani: Muhtaç olanlara infak hususunda cimrilik göstererek onlara hiçbir şey veremiyecek bir vaziyet alma (ve onu) infak için elini (büsbütün de açma) elinde bulunan bütün malını fakirlere dağıtarak sifrülyed kalma. Şüphe yok ki, her şeyde ifrat ve tefrit mezmumdur. Fazileti ahlâkiye ise itidale riayetle tecelli eder. Şayet bütün mallarını öyle bezleder isen (sonra) Allah katında, nas yanında (fazlaca levrhe) zem ve itaba (uğramış) olursun. Çünki kendisinden nehyedilmiş olan bir hareketi iltizam eylemiş bulunursun ve (hasret içinde kalmış bir halde oturup durursun) bütün medarı maişetini elden çıkarfnış, nadim ve pişman bir vaziyette kalmış olursun. Bütün bu ihtarat, Peygamberi Zişan vasıtasiyle efradı ümmete müteveccihtir.

(30) : Ey Resûli Alişan!. (Şüphe yok ki, Rabbin dilediğine rızkını genişletir) onu ziyadesiyle bir servete, bir maişete sahip kılar (ve) dilediğine de rızkını (darlaştırır) onu ihtiyaç içinde bırakır. Mutide, mânide ancak Allah Tealâdır. Dilediği kullarını geniş bir yaşayışa nail kılar, dilediklerini de dar bir maişet içinde bırakır. Bütün bunlar birer maslahat ve hikmet muktezasıdır. Zenginler şükr etmelidirler. Fakirler de sabrederek manevî mükâfata ermelidirler. Beşeriyetin vazifesi, meşru maişet esbabına tevessül etmektir. Artık bu husustaki muvaffakiyet, takdiri ilâhîye müstenittir. (Muhakkak ki o) Halikı Azimüşşan (kulları için ziyadesiyle haberdar) dır. Hepsinin de gizli ve alenî hallerini, vaziyetlerini, varlıklarını tamamiyle bilir. (Ve) o kullarının bütün vasıflarını; muamelelerini (görücü bulunmakta-

dır) binaenaleyh onların haklarında muktezayı hikmete göre iradei ilâhiye tecelli etmiş bulunmaktadır. Bütün semaların, yerlerin hazineleri, o Halikı Kerimin yedi kudretindedir. Bazı kullarını ihtiyaç içinde bırakması, elbetteki, bir hikmet ve maslahata müstenittir. Nice zenginler bilâhare fakir düşerler, nice fakirlerde muahharan zengin olmaktadırlar Ne maddî bir varlığa mağrur.olmalıdır, ne de bir ihtiyaçtan dolayı yese düşmelidir. Bütün bunlar birer muktezayı hikmettir. Bizim vazifemiz ise takdiri ilâhîye rızada bulunmaktır.

«Mülkünde hak tasarruf eder keyfemayeşâ»
«İsterse kevni yok eder, isterse var eder»

Ziya Paşa

***

وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ
إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْأً كَبِيرًا ﴿٣١﴾ وَلَا
تَقْرَبُوا الزِّنَى إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَقْتُلُوا
النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ
سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾ وَلَا تَقْرَبُوا
مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ
إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ﴿٣٤﴾

MEALI ALISI

(31) : Ve fakirlik korkusuyla evlâdınızı öldürmeyiniz, biz onları da merzuk ederiz, sizi de. Muhakkak ki, onları öldürmek büyük bir cinayettir.

(32) : Ve zinaya yaklaşmayınız, şüphe yok ki, o pek {irkin bir şeydir ve ne fena bir yoldur.

(33) : Ve Allah'ın haram kılmış olduğu nefsi katletmeyin, meğer ki bilhakkın olsun. Ve kim mazlumen katledilirse onun velisine bir tasallut -selâhiyeti- vermişizdir. Artık o da katilde israf etmesin. Şüphe yok ki o -maktul veya velisi- mansur bulunmuştur.

(34) : VG yetimin malına sinni rüşte yetişinceye kadar yaklaşmayınız, meğer ki güzel bir veçhile olsun. Ve ahde vefa ediniz, şüphe yok ki ahddan dolayı mesuliyet vardır.

***

İ Z A H

(31) : Bu mübarek âyetler insanları bir takım cinayetlerden ve başkalarının hukukuna tecavüzlerden men ediyor. Ve yapılan muahedelere, mukavelelere riayet edilmesini emir ve tenbih buyuruyor. Şöyle ki: (Ve) ey insanlar!., (fakirlik korkusu ile evlâdınızı öldürmeyiniz) bir takım kimseler, dünyaya gelen çocuklarını besleyemiyecekleri endişesiyle öldürmeğe kıyam ederler. Bir takım kimseler de böyle bir endişe ile ceninleri İskata cüret gösterirler. Bahusus zamanı cahiliyette kızların kazançtan âciz olduklarını ve onları everecekleri zaman para sarfına lüzum görüleceğini ve onların haizi kefaet olmayan kimseler ile evlendikleri takdirde aileri için ar teşkil edeceklerini nazara alarak o masum kız yavrularını öldürürlerdi. Dini islâm bu gibi cahilane, vahşiyane hareketlerden beşeriyeti men etmektedir. Evet.. Buyuruluyor ki: Ey aile reisleri!. (Biz onları da) o çocukları da (merzuk ederiz sizi de) merzuk ederiz, öyle ihtiyaç endişesiyle vesaire ile onları öldürmek nasıl muvafık olabilir?. (Muhakkak ki, onları öldürmek büyük bir) günahtır, müthiş bir (cinayettir) bunun mesuliyeti pek ziyadedir. Artık buna katiyyen cüret etmeyiniz. Anaya, babaya riayet lâzim olduğu gibi evlâdın hukukuna riayette lâzımdır. Onlar da birer eseri kudrettir, beşeriyetin temadisi silsilei evlâdın devamına bağlıdır. Onları öldürmek, büyük bir kasveti kalp eseridir ,güzel ahlâktan, zevki insaniyetten, hissi şefkatten mahrumiyet alâmetidir. Cenabı Hakka tevekkülden mahrumiyetin de en büyük nîşanesidir. Binaenaleyh böyle büyük bir cinayetten son derece kaçınmak lâzımdır.

(32) : (Ve) Ey insanlar!, (zinaya yaklaşmayınız) değil bilfiil zinada bulunmak, zinaya sebebiyet verecek, saik olacak şeylere de mübaşeret etmeyiniz, namahremlere şehvanî nazarlarla bakmayınız (şüphe yok ki, o) zina cinayeti (pek çirkin bîr şeydir) insaniyet için pek büyük bir lekedir, pek büyük bir lekedir, pek açık bir rezalettir, pek ziyade mahcubiyeti, denaeti müstelzimdir. (ve) o hayvani muamele (ne fena bir yoldur) o yola sapanlar, ahlâkın izmihlaline, neseblerin iştibahına, ihtilâtına, vakit vakit bir takım

facialarin zuhuruna meydan vermiş olurlar. Zinakâr olan bir kadın, şerefi insaniyetten mahrum kalır, kendisinden her tab'ı selim, teneffür eder, onunla sair hayvanlar arasında bir fark kalmaz.

§ Bir kadın ile teehhülden asıl maksat, mücerret kazayı şehvet değildir belki meşru surette bir aile hayatı Vaşıyarak evlât sahibi olmaktır, hanesinin umuru ile iştigâl ederek kocasının şerikei hayatı, namusunun şeref ve şanının muhafızı bulunmaktır/Zina cinayeti ise bütün bu gayelere münafidir, içtimaî hayat için kati bir zehirden başka değildir.

(33) : (Ve) Ey müslümanlar!. Allah'ın haram kılmış olduğu nefsi katletmeyin islâmiyeti haiz veya müslümanların ahd ve zimmetine dahil herhangi bir insanın hayatına suikastte bulunmayın, onlar hakkı hayata maliktirler, (meğerki bihakkın olsun) meşru bir hakka binaen katil ise caizdir. Şöyle ki: Mâsum bir kimseyi haksız yere öldürmüş olan bir şahıs, kısasen öldürülebilir. Maamafih bunun usulen affı da caizdir. Kezalik: Ehli imandan olduktan sonra irtidat ederek dini ilâhîye karşı muhalefette bulunan ve kendisine verilen nasihatları, tavsiyeleri kabul etmeyen bir mürtette -suikastinden âlemi islâmı siyanet için selâhiyettar olan makam tarafından usulü dairesinde katledilir. Bir de ihsandan sonra, yani: Vaktiyle meşru surette evlenmiş, ismet sahibi bulunmuş olduğu halde zinada bulunan bir şahısta usulü dairesinde sabit olacak olan bu zina cinayetinden dolayı selâhiyettar makamca katledilebilir. Fakat bu hususta şeraiti katil, pek mühim olduğundan bu şeraite hakkiyle riayet edilmesi lâzımdır. Böyle olmadıkça hangi bir şahsın hayatına kastedilmesi, caiz ve maslahata muvafık olamaz. (Ve kim mazlumen) bigayrihakkın (katlediürse) katlini mucip, öldürülmesini mubah kılacak bir sebep olmadığı halde öldürülürse (onun) o zulmen öldürülenin (velisine) onun varislerine veya varisleri olmadığı takdirde onun umuruna tevelli eden hükümdara (bîr tesallut) katil üzerine bir istilâ selâhiyeti *(vermişizdir) o veli veya hükümdar, dilerse kısası iltizam eder dilerse diyet denilen tazminatı almakla iktifa eyler, (artık o da) o kısasa tevelli eden kimse de (katilde israf etmesin) meşru haddi tecavüzde bulunmasın. Meselâ: Katil öldürülürken vücudunu parçalamak caiz değildir, veya katil yerine onun kariplerinden birini öldürmek de caiz değildir. Ve bir maktul yerine katil ile beraber başkasını da öldürmek caiz değildir, bunlar israftan ibarettir, haddi tecavüzdür. Adalete, müsavata münafidir. (Şüphe yok ki, o) maktul veya velisi (mansur bulunmuştur) Allah Tealâ, ona yardım etmeleri için hâkimlere emir vermiştir. OL-.in için kısas icrasına veya diyet alınmasına müsaade bulunmuştur. Ve mümin olan bir şahsın mazlumen katli, bir kısım hataları için ahirette bir kefalet teşkil eder, onu zulmen öldüren ise narı cehenneme müstahik olur. Artık veliyyi katilde bunları nazara alarak maktulden daha ziyade intikam almaya kalkışmamalıdır, öyle bir hareket caiz olamaz. Mahzı adalet olan islâmiyet müsavata münafî hareketlere cevaz vermez.

(34) : (Ve) Ey müslümanlar!. (yetimin malına) da (sinni rüşde yetişinceye kadar) bulûğa erip malında tasarrufa ḳâdir oluncaya değin (yaklaşmayınız) onun malına asla tecavüzde bulunmayınız (meğer ki güzel bir veçhile olsun) o malı meşru surette hıfz ve tenmiye için olsun veya velisi o maldan kendisi için nafaka almak mecburiyetinde bulunsun. Bu takdirde veli, o malda tasarruf edebilir. İbni Abbas hazretlerinden rivayet edildiğine göre veli bilâhare zengin olursa o kendisi için aldığı malı yetime iade eder, zengin olmazsa iadesi lâzım gelmez. Velinin yetim üzerindeki velayeti baki kılar. «Essiracülmünir» (Ve) Ey müslümanlar!. (ahda) da (vefa ediniz) gerek Cenabı hakka karşı iltizam edilen emirler ve nehiyler ve gerek nas arasında cereyan eden muameleler, mukaveleler hususundaki muahedelere riayette kusur etmeyiniz, (şüphe yok ki, ahddan dolayı mes'uliyet vardır) o ahdin sahibi ondan mesul olacaktır. Veyahut o ahda riayet matluptur. O ahdi zayetmeyip onu ifa etmiş olması muahitten talep olunacaktır. Binaenaleyh her insan, dini ve dünyevî deruhte etmiş olduğu vazifelerine bihakkın riayetkar olmalıdır. Dinî, içtimaî fazilet, itimat, terakki ancak bu sayede inkişaf eder. Sözlerinde durmayan, yaptıkları mukavelelere riayet etmeyen kimseler, şerefi insaniyeti kaybetmiş, medenî zümrelerden sayılmak meziyetinden mahrum kalmış olurlar, uhrevî mesuliyet ise pek korkunçtur.

***

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا
بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴿٣٥﴾ وَلَا تَقْفُ
مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ
عَنْهُ مَسْؤُلًا ﴿٣٦﴾ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ
[illegible] عِنْدَ رَبِّكَ
مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(35) : Ve ölçtüğünüz zaman ölçüye fam riayette bulunun ve dosdoğru terazi ile tartınız. Bu hayırlıdır ve akíbeti daha güzeldir.

(36) : Ve senin için kendisine bilgi olmayan bir şeyin arkasına düşme. Şüphe yok ki, kulak, göz, gönül, hepsinden -sahibi- sorulmuş olacaktır.

(37) : Ve yer yüzünde mütekebbirarre bir halde yürüme. Şüphe yok ki, sen ne yeri yıryabilirsin ve ne de boyca dağlara yetişebilirsin.

(38) : Bütün bunların kötü olanı -nehy edilmiş bulunanı- Rabbirr indînde kerih -Mebguz- bulunmuştur.

İ.Z A H

(35) : Bu mübarek âyetlerde insanlara alı.ş-yerişlerinde istikametten ayrılmamalarını, malûmattar olmadıkları meselelere karışmamalarını yeryüzünde mağrurane bir tarzda yürümemelerini ve kendi mesuliyetlerini düşünerek öyle çirkin şeyleri iltizam etmemelerini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) bir şeyi başkalarına satıp da (ölçtüğünüz zaman ölçüye tam riayette bulunun) noksan bir şeyi tam göstermeyin, başkalarının hakkına tecavüz etmeyin ve tartılacak bir şeyi tartınca da (dosdoğru terazi ile tartınız) nasm zararına harekette bulunmayın. (Bu) yolda hareket, böyle ölçüye ve teraziye dikkat, sizin için dünyada da, ahirette de (hayırlıdır) insan bu sebeple dünyada kötü bir nam almaktan kurtulur, ahirette de azaba uğramaz (ve) bunun (âkibeti daha güzeldir) çünki böyle istikametle hareket eden bir kimse, dünyada güzelce iştihar eder, kendisine kalpler teveccüh eder, iktisat sahasında muvaffak olur, ahirette de bu istikametinin sevabına kavuşur..

(36) : (Ve) Ey insan!, (senin için kendisine) kavlen, fiilen (bilgi olmayan bir şeyin arkasına düşme) meselâ: Görüp bilmediğin bir hâdise hakkında şahadette bulunma, dairei iktidarın haricinde olan mevzular hakkında mütaalâta girişme, itikadiyata, ameliyata, ahlâkiyata dair haizi malûmat olmadığın meşeler hakkında indî hükümlerde, tasdiklerde bulunma. Velhasıl: Bir insan, bilmediği hangi birşey hakkında velev zanni bir delile, bir alâmete müstenit olmaksızın kati surette hüküm vermeğe cür'et etmemelidir. Böyle lâubaliyane hareket eden bir şahıs, mevzuun ehemmiyetini istiskal etmiş, başkalarının hukukuna . tecavüz eylemiş, kendisini mesuliyete maruz bırakmış olur. (Şüphe yok ki, kulak, göz, gönül, hepsinden) sahibi (sorulmuş olacaktır) Evet.. Bir kimse, kulağı ile işitmemiş olduğu bir sözü işitmiş olduğunu iddia eder, o hususta şafta-

dette bulunursa bundan dolayı indallah mesul olur. Kezalik bir kimse, bir hâdiseyi gözü ile görmediği halde görmüş olduğunu iddia etse veya gözünü bakması caiz olmayan şeylere kasden tevcih ederek baksa bundan dolayı da ahirette mesul olur. Kezalik kalbini ulvî meşru şeylere muhabetten, temayülden mahrum bırakarak süfli, gayrı meşru şeyler ile alâkadar olan bir şahıs da böyle çirkin bir haleti kalbiyesinden dolayı mesul olacaktır.

(37) : (Ve) Ey insanî, mütevazi ol, âkibetini düşün (yeryüzünde mütekebbirane bir halde yürüme) lüzumsuz bir zevk ve sürür ile mağrurane bir vaziyet alarak gezip durma (şüphe yok ki, sen ne yeri yırtabilirsin) öyle bir kuvveti haiz değilsin (ve ne de boyca dağlara yetişebilirsin) sen her taraftan mahdut bir varlığa sahip, birçok ihtiyaçlara maruz bir fani mahlûktan ibaretsin. Artık o kadar azamet furuş olmak sana yakışır mı?.

(38) : Ey insanlar!. (Bütün bunların) bu Kur'anı mübin ile beyan olunan muamelâta dair şeylerin (kötü olanı) nehy edilmiş bulunanı, yapılmaması istenilen herhangi biri (Rabbin indinde kerih) Mebgur, mesuliyeti müstelzim (bulunmuştur.) Artık âkil olan* bir insan, kendi hâiikının, mürebbi'i vücudu olan kerim mabudunun kerih gördüğü, yapılmasını meneylediği bir şeyi nasıl iltizam ederek yapabilir?. Hiç bunun mesuliyetini düşünmez mi?. Cenabı Hak cümlemizi gafletten ikaz buyursun Amin.

§ Allah Tealâ Hazretleri, bu surei celilenin (22) inci âyeti kerimesinden itibaren (38) inci âyeti celilesine kadar yirmibeş haslet hakkında bizlere 'malûmat vermek lûtfunda bulunmuştur. Bunların onuçü ile emir olunmuştur ki, bunlar memduhtur, bunlara riayet bizim için bir selâmet ve saadet vesilesidir. Bunların on ikisinden de nehy olunmuştur ki, bunlar da mezmumdur. Bunları irtikâbetmek mesuliyeti azabı müstelzimdir. Binaenaleyh bunlardan sakınmalıdır. Bu evamir ve nevahiyi hulasaten kaydedelim: Emredilenler: (1) : Yalnız Allah Tealâya ibadet etmek. (2) : Anaya, babaya ihsanda bulunmak. (3) : Onlara kavli kerim ile hitab etmek. (4) : Onlara karşı ziyadesiyle tevazu göstermek. (5) : Onların haklarında rahmet talebinde bulunmak. (6) : Karabet sahiplerinin haklarına riayet etmek. (7) : Muhtaçlara yardım eylemek. (8) : Aciz yolculara da yardımda bulunmak. (9) Muhtaçlara yardım edilemeyecek ise yumuşak söz söylemek. (10) : Mazlumen öldürülenlerin velilerine hakkı ceza vermek. (11) : Ahde vefa etmek. (12) : Ölçülere riayette bulunmak. (13) : Tartıları doğru teraziler ile yapmak. Şunlar da nehy edilenlerdir: (1) : Allah Tealânın gayrını ilâh ittihaz etmemek. (2) : Cenabı Hak'tan başkasına ibadette bulunmamak. (3) : Anaya, babaya öf bile dememek. (4) : Onları men ve tard etmemek. (5) : Malları israfta bulunmamak. (6) : Cimrilikte de bulunmamak. (7) : Elleri bütün bütün açarak lüzumsuz sarfiyatta da bulunmamak. (8): Evlâtları öldürme-

mek. (9) : Masum olan nefisleri öldürmemek. (10) : Kati kusunda israf edilmemek : (11) Malûmattar olmayanların işe karışmamaları. (12) : Yeryüzünde mütekebbirane vaziyet alınmaması..

ذٰلِكَ مِمَّٓا اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلَا تَجْعَلْ
مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا (٣٩)
اَفَاَصْفٰيكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا اِنَّكُمْ
لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا (٤٠) وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ
لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ اِلَّا نُفُورًا (٤١) قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُٓ اٰلِهَةٌ كَمَا
يَقُولُونَ اِذًا لَابْتَغَوْا اِلٰى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا (٤٢) سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى
عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا (٤٣)

MEALİ ÂLİSİ

(39) : işte bunlar, Rabbin. sana hikmetten vahyetmiş olduğu şeylerdendir. Ve Allah ile beraber başka Tanrı edinme, sonra meîârnete uğramış, tardediimiş olarak cehenneme atılırsın.

(40) : Ya rabbiniz sizi oğullar ile mümtaz, kıldı da -kendisine- meleklerden dişileri mi ittihaz etti?. Şüphe yok ki, siz pek büyük bir söz söylüyorsunuz.

(41) : And olsun ki, biz Kur'anda bu ihtarı güzelce düşünsünler diye •mütenevvi surette- beyan ettik. Halbuki, bu onlar için nefretten başka, bir şey arttırmıyor.

(42) : De ki: Eğer onunla beraber dedikleri gibi Tanrılar olacak olsa idi. o takdirde arşın sahibine elbette -galebe etmek için- bir yol ararlardı.

(43) : O -Allahu Azimüşşan- onların dediklerinden çok münezzehtir, mütealidir. Ve son derece yücedir, büyüktür.

İZAH

(39) : Bu mübarek âyetler, yukarıdan beri tebliğ buyurulan emirlerin, nehiylerin vahyedilmiş birer hikmetten ibaret olduklarını bildiriyor. Zatı ulûhiyetin şerikten ve evlât ittihazından münezzeh olduğunu ve bu hakikati tenvir ve tesbit eden hüccetlerin düşünülmesi için mütenevvi surette irat buyurulduğunu beyan ediyor. Ve o Halikı Azimin şerik ve nazirden münezzeh ve her veçhile ulviyeti haiz olduğunu tasrih buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişan!. (İşte bunlar) evvelce bildirilen emirlere ve nehiylere ait hükümler (Rabbin sana hikmetten vahy etmiş olduğu şeylerdir) bu hükümler, birer hikmeti, hak ve hakikata ait birer marifeti, birer dinî vazifeyi muhtevidir (ve) ey mükellef olan her insan!. (Allah ile beraber başka tanrı edinme) Allah Tealâ şerik ve nazirden münezzehtir. Şayet onunla beraber başka tanrı da edinirsen (sonra) ahirette gerek nefsin ve gerek başkaları tarafından (melâmete uğramış) ikaba, serzenişe maruz kalmış ve rahmeti ilâhîyeden (tart edilmiş olarak cehenneme atılırsın.)

§ Bu âyeti kerime gösteriyor ki, Kur'anı kerimin ihtiva ettiği hükümler aynı hikmettir, vesilei hidayettir. Hikmetten murat, lizatihi hakkı marifettir, hak için hayırlı amelde bulunmaktır. Hikmet, ilim ile amelin ictimamdan husule gelen bir âli sıfattır. Akaide, adab ve ahlâka, mevizeler müteallik beliğ, muhtasar fıkralarda birer hikmettir, işte yukarıdaki âyetlerdeki emirler, nehiyler birer böyle hikmetten ibarettir. Onlara riayet edenler, en güzel bir akideye sahip bulunmuş olurlar, en güzel ubudiyet vazifelerini ifaya muvaffak bulunurlar, aile hayatında pek güzel bir yaşayış vücude gelir, bütün insanlar arasında en güzel,ahlâk tecelli eder. içtimaî hayatta büyük bir nizam ve intizam görülür, bir tesanüt vukua gelmiş olur. Beşeriyet sahasında şahsî ihtiraslardan, düşmanane vaziyetlerden vahşiyane müsademelerden eser kalmaz. Artık islâmiyetin ne kadar ulvî ahkâmı eâmi olduğunu anlamalıdır. Hakikî bir medeniyetin, müreffeh bir cemiyet hayatının ancak bu pek mühim hükümlere bihakkın riayet sayesinde vücude geleceğini elbette ki her münsif, mütefekkir zat, itiraf eder.

(40) : Ey Halikı Azimin ulviyetini, onun beşeri şaibelerden münezzeh olduğunu idrâk etmeyen, melekleri Allah Tealânın kızları sanan cahil güruh!. (Ya Rabbiniz sizi oğullar ile mümtaz kıldı da) evlâdın efdali olan oğullan size tahsis buyurdu da (kendisine meleklerden dişileri mi) kız (ittihaz etti?.) Siz Allahın kulları olan meleklere dişilik unvanı veriyorsunuz, onların kadrini tenzile çalışıyorsunuz, sonra da öyle mahlûkatı ilâhîyeden olan

şeyleri Allahın kız evlâdı telâkki etmek cehaletinde bulunuyorsunuz (şüphe yok ki, siz) kendi batıl mezhebiniz muktezası olarak (pek büyük bir söz söylüyorsunuz) akla münafî, en büyük mes'uliyeti calip, şanı ulûhiyete muhalif bir kanaatte bulunmuş oluyorsunuz. Haşa.. Halikı mükevvenat Hazretleri, sizin bu iddianızdan münezzehtir, mütealidir. Evlât sahibi olmak, izdivaca ihtiyacı, ebaz ve eczadan mürekkep olmayı, aynı mahiyette müteaddit kimselerin varlığını iktiza eder. Hak Tealâ ise bu gibi beşerî ihtiyaçlardan, ârızalardan münezzehtir, mütealidir, Amenna..

(41) : (Andoisun ki, biz Kur'anda bu ihtarı) bu mânâyı, bu vahdaniyeti ilâhiyi akidesini nas (güzelce düşünsünler diye) mütenevvi surette (beyan ettik) Yani: emir ve nehy suretiyle vaad ve vaid tarikiyle ve emsal ve iber yoliyle bildirdik, bazı âyetlerde böyle bir maslahata, hikmete binaen aynen veya mealen mükerrer olarak nazil olmuş oldu. (halbuki, bu) hayırhahane beyan (onlar için nefretten başka bir şey arttırmıyor) onlar yine haktan kaçmıyorlar, kendi batıl inançlarında sebat edip duruyorlar. Artık haklarında hücceti ilâhîye tamam olmuştur, ahirette bir mazeret dermeyan edemiyeceklerdir.

(42) : Resulümt. Diğer bir burhan olmak üzere o müşriklere (de ki, eğer onunla beraber) o halikı kâinattan başka (dedikleri gibi) öyle batıl iddiaları veçhile (tanrılar olacak olsaydı o takdirde) o tanrılar (arşın sahibine) alelitlâk malikiyet ve rebubiyeti haiz bulunan Halikı Kâinata (elbette) galebe etmek, onun hâkimiyetini kendisinden almak için (bir yol ararlardı) olanca kuvvetlerile böyle' bir yol elde etmeğe çalışırlardı. Nitekim dünya hükümdarları arasında bu ihtiras cari bulunmaktadır. Şanı ulûhiyet ise bu gibi badirelere maruz kalmaktan münezzehtir,' mütealidir. Amenna., tlmî kelâmda da beyan olunduğu üzere müteaddit ilâhların mevcudiyeti, burhanı Tevarut ve burhanı Temanu ile de sabittir. Meselâ: Bu âlemde iki ilâhın mevcudiyeti farzedilse bunlar bu âlemin yaradılışında biribirine muhalefete ya kadir olurlar veya olamazlar. Kadir oldukları takdirde ikisinin de hâlikiyeti, hâkimiyeti mahdut bulunmuş olur. Kadir olmadkları takdirde ise ikisi de âciz bulunmuş olurlar. Böyle bir mahdudiyet ve aciz ise şanı ulûhiyete münafidir. Kezalik iki ilâhtan biri bir şey yaratmak, diğeri de o şeyi yaratmamak istese her ikisinin dilediği olamaz. Çünkü iki nakizin, adem ile vücudun içtimai lâzımgelir. Birinin istediği vücude gelse diğerinin âciz bulunmuş olması lâzımgelir. Her ikisinin de istediği vücude gelmese ikisi de âciz, hâlikiyet vasfından mahrum bulunmuş olur. Velhasıl Halikı Kâinat Hazretleri birdir, şerikten münezzehtir. Kemâli kudret ve azameti haizdir. Amenna..

(43) : Evet.. (O) Allahu Azimüşşan (onların) o müşriklerin (dediklerin* den çok münezzehtir) onun şerik ve naziri yoktur, melekler onun kızları de-* ğil, birer mahlûkudur, birer kullarıdır. O Halikı kadim öyle noksan sıfatlardan tamamen müberradır (mütealidir) ona müsavi bir şey mutasavver de-

ğildir (ve) o vacibülvücut (son derece yücedir, büyüktür) kıdem, beka, azamet ve kibriya sıfatlariyle muttasıftır. Akran ve emsalden münezzehtir. Amenna..

***

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ
وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ
تَسْبِيحَهُمْ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾ وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ
جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا
﴿٤٥﴾ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي اٰذَانِهِمْ
وَقْرًا وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْاٰنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلٰى
اَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ اِذْ يَسْتَمِعُونَ
اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰى اِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ
اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ
فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾

MEALİ ALİSİ

(44) . Ona yedi gök ve yer ve onlarda olanlar teşbihte bulunurlar ve hiç bir şey yoktur ki, İllâ ona hamd ile teşbihte bulunur. Fakat siz onların teşbihlerini anlayamazsınız. Şüphe yok ki/O halîmdîr, gafurdur.

(45) : Ve Kur'anı okuduğun zaman seninle ahirete îman etmeyenler arasına bir örtecek perde çekeriz.

(46) : Ve onların kalpleri üzerine, onu iyice anlayamamaları için perdeler ve kulakları içine de bir ağırlık kıldık ve kur'anda Rabbini bir olarak andığın zaman nefret ederek arkalarını dönüp giderler.

(47) : Biz pek iyi biliriz, seni dinleyecekleri zaman, onların neyi dinleyeceklerini. Onlar o zaman bir giruhturlar, o zaman o zalimler derler ki; Başka değil, büyülenmiş bir erkeğe tâbi oluyorsunuz.

(48) : Bak senin için nasıl misaller irat ettiler, artık onlar sapıtmış oldular, artık onlar doğru bir yola -gitmeğe- güç yitiremezler.

İ Z A H

(44) : Bu mübarek âyetler, bütün mükevvenatın Cenabı Hakka hamd ve teşbihte bulunduklarını bildiriyor. Kur'anı Mübine ve Resûii Zişana karşı münkirlerin iddialarım, düşmanane vaziyetlerini beyan ediyor ve onların nasıl bir dalâlet içinde yaşadıklarını teşhir buyuruyor. Şöyle ki : (Ona) o Halikı Azimüşşana (yedi gök ve yer ve onlarda olanlar) bütün akıl ve irfan sahipleri (teşbihte bulunurlar) onun ulviyetini ikrar, şerik ve nazirden münezzeh olduğunu itiraf ederler.(ve hiçbir şey yoktur ki) gerek hayat sahiplerinden ve gerek nebat ve cemadattan (illâ ona) o mabûdi kerime (hamd ile teşbihte bulunurlar) onun lütuf ve ihsanına hamd ve şükr eder, onun zatı akdesine lâyık olmayan şeylerden tenzihte bulunur dururlar, (fakat siz) Ey Müşrikler!. Ey Gafiller!, (onların teşbihlerini anlayamazsınız) onlar kendilerine mahsus bir lisan ile, bir fıtrî kabiliyetle, bir vaziyeti ubudiyetle o teşbihe devam ederler, (şüphe yok ki, O) Mabûdi Azim (halimdir, gafurdur) bunun içindir ki, müşrikleri, münkirleri derhal ukubete uğratmıyor, onlara mühlet veriyor ve onlardan tövbe edecek olanları da af ve setredecektir. Ne büyük bir müsaade ve kerem!.

§ Malûmdur ki, malûkatın en çoğunu teşkil eden melekler ve mümin olan insanlar ile cinler: «Subhanallahü ve bihamdihi» demek gibi bir suretle Allah Tealâ'ya hamd ve teşbihte bulunurlar. Sair hayat sahibi mahlûkal ile ağaçlar, nebatlar, cemadat dahi bizim bilmediğimiz bir kabiliyete, istidada sahip olup onlar da Hak Tealâ Hazretlerini kendilerine mahsus bir veçhile tevhit ye teşbihte ve ona bnmd ve senada bulunurlar. Maahaza bütün bu mâhlûkatın varlıkları, kendilerinde görülen mütenevvi, bediakârane kabiliyetler, hassalar, vaziyetlerde hırer lisanı hâl ile Hâllakı Kâinat hazretlerinin varlığına, birliğine şahadet ederek hamd ve teşbihte bulunmaktadır-

lar. Binâenaleyh müşriklerin, münkirlerin varlığı da, hayata nailiyetieri de kendilerini yaratan, besleyen bir Hâlikı Azimin varlığına, birliğine, şerik ve nazirden münezzehiyetine lisanı hâl ile şahadet eder. Fakat o cahiller, gaflet ve dalâlet içinde yaşadıkları için bu şahadeti idrâk edemezler. Vahdaniyeti zahir olan o Hâlikı Azime bir takım mahlûkatı şerik ittihaz etmek veya onun o kutsî varlığını tamamen inkâr eylemek cehaletinde, denaatinde bulunurlar. Bütün bu mevcudat, kendilerini tekzip eder de onların bundan haberleri olamaz.

نه همه مستمعان فهم کنند این اسرار

Evet.. Öağlar, denizler, ağaçlar bütün teşbih ile meşguldurla-r Fakat bu esrarı öyle her işiten kimseler anlayamazlar, bunun farkına varamazlar.

(45) : (Ve) Resûli Zişanım!. Tevhit ve teşbihi natık, en müessir mevizeleri havi olan (Kur'anı okuduğun zaman seninle ahirete îman etmeyenler arasına) kudreti ilâhîyemle (bir örtecek perde çekeriz) artık o kutsal kitabın beyanatını görüp anlayamaz olurlar, bunun içindir ki, Risaleti Muhammediyeyi inkâr eder öyle küfr ve şirk içinde yaşar dururlar. Bu hâl, onların fetretlerini bozmuş, ihtiyarlarını suiistimal etmiş olmalarının bir cezasıdır. İşte gözleri önünde bir takım hakikat nurları parlayıp durduğu halde onları idrük edemiyenler, böyle bir perde ile görmek nimetinden mahrum kalmış kimseler demektir.

(46) : (Ve onların) o müşriklerin, münkirlerin (kalpleri üzerine onu) o Kur'anı mübini, (iyice anlamamaları için perdeler) vücude getirdik (ve kulakları içine de bir ağırlık kıldık) lâyıkı veçhile işitmelerine mâni olacak bir sağırlık düşürdük (ve Kur'anda Rabbini bir olarak andığın zaman) kelimei tevhidi okuyarak Cenabı Haktan başka ilâh olmadığını, putların bâtıl şeylerden ibaret bulunduğunu gösterdiğin vakit o müşrikler (nefret ederek arkalarını dönüp giderler) Allah Tealânın birliğini işitmek istemezler, şirk içinde yaşamayı iltizam ederler.

(47) : Resûli Alişanım!. (Biz pek iyi biliriz) Kur'anı kerimi dinleyenlerin ne gibi zümrelere ayrıldıklarını ben, Mabûdı Azimüşşan, her keşten ziyade bilmekteyim. (Seni dinleyecekleri) okuduğun Kur'anı işittikleri (zaman onların neyi dinleyeceklerini) o Kur'anın beyanatını nasıl telâkki edeceklerini ben bilmekteyim. (Onlar o zaman) o Kur'anm okunduğu vakit (bir güruhturlar) biribirine bakar, dinlemekten kaçınır, müstehziyane bir vaziyet alır dururlar. (O zaman o zalimler derler ki:) ey bu Peygamberlik iddiasında bulunana tabi olanlar!, (başka değil büyülenmiş) sihir ile aklını şaşırıp aldatılmış (bir erkeğe tabî olursunuz^ yani: Buna tâbi olduğunuz takdirde sihre uğrayıp tecennün etmiş bir kimseye uymuş olursunuz. O cahiller, Resûli Zişanın akıl ve fadlının ne kadar yüksek, ne kadar ziyadar olduğunu görüp anlayamıyorlardı, gözleri kamaşıyor, kör kesiliyordu da öyle pek bü-

yük bir zata bir takım vahi isnatlarda bulunmaya cür'et gösteriyorlardı.

(38) : Ey Peygamberi Alikadr!. (Bak) o müşrikler o cahil kimseler (senin için nasıl misaller irad ettiler) onlar sana şair, sahir, meşhur, mecnun, muallem de dediler, öyle senin uluvvi şanına lâyık olmayan vasıfları sana isnada cür'et gösterdiler, (artık onlar) haktan, hakikati görüp kabulden (sapıtmış oldular) dalâlete düştüler (artık onlar doğru bir yola) gitmeğe, öyle. müstakim bir tariki takibe (güç yitiremezler.) Veya Habibim!. Senin aleyhinde taan ve teşnide bulunmaya asla imkân bulamazlar, daima haib ve hasır olur kalırlar. Bu âyeti celile, Resûli Ekrem hakkında tesliyeti, münkirler hakkında da bir vaid ve tehdidi muhtevi bulunmaktadır.

«Ey mehri nübüvvet! Seni kabil midir inkâr!»
«Pür şaşaadır feyzin ile enfüs-ü âfakl.»

* * *

وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا
عِظَامًا وَرُفَاتًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾
قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾ أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ
فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ
رُؤُسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ
فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾

———«O»———

MEALİ ÂLİSİ

(49) : Ve dediler ki: Biz kemikler ve döküntüler olduğumuz zaman mı, biz mi yeni bir yaradılmış olarak elbette diriltileceğiz.

(50) : De ki: Siz -bilfarz- taş veya demir olunuz/

(51) : Veya göğüslerinizde büyütülenden hangi bir halk -olunuz, herhalde diriltileceksinizdir-. Diyeceklerdir ki: O halde bizi kim geri getirecektir?. De ki: Sizi ilk defa yaratmış olan zat -geri getirecektir-. Artık sana başlarını sallayacaklar ve diyeceklerdir ki: O nezaman?. Yakın olması umulur.

(52) : O gün ki, sizi çağıracaktır, siz de hemen onun emrine bittazim icabet edeceksiniz ve -kabirlerinizde- pek az bir müddet kalmış olduğunuzu sanacaksınızdır.

İ Z A H

(49) : Bu mübarek âyetlerde ilâhiyyat, nebeviyyat hususunda dalâlete düşmüş olanların haşır ve neşri, kıyameti inkâr hususundaki inkârlarını, cahilâne iddialarını, vaziyetlerini de tasvir ediyor, onları ilk evvel yaratan zatı Bârinin tekrar dirilteceğini ve onların kabirlerinde az bir müddet kalmış olduklarını zannedeceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: O müşrikler, tevhidi nübüvveti, uhrevî hayatı inkâr eder oldular (ve) bir istifhamı inkârî tarikiyle (dediler ki: biz kemikler ve döküntüler olduğumuz zaman mı?.) yeini: Biz ölüp de bütün vücudumuz tebeddülata uğradıktan, toz ve toprak kesildikten sonra mı?. Evet.. (**Biz** mi?). öyle bir inkilâba uğradığımız vakit (yeni bir yaratılmış.olarak elbette diriltileceğiz?.) Bu kabil mi?. Bu münkirler, insanların öldükten sonra bütün azai bedeniyelerinin darmadağın olacağını, başka şeyler ile karışık bir hale geleceğini düşündükleri için insanların tekrar vücude getirileceğini istib'ad etmekte bulunmaktadır. Böyle bir düşünce ise mahza cehaletten, kudreti ilâhîyeyi takdir edememekten neşet eder. Kâinatta bir zerrenin bile büsbütün mahv olmadığı bugün fennen de sabittir. Cenabı hakkın ilmi, kudreti ise gayrımütenahidir. O Halikı Azim, binlerce parçalara, şekillere münkalip olan eczai beşeriyeyi yeniden toplayıp ona evvelki şekil ve mahiyetini vermeğe de şüphe yok ki maziyadetın kadirdir.

(50) : İşte o Halikı Azimüşşan, o münkirlere cevap veriyor, onların yanlış düşüncelerini takbih buyuruyor, lisanı Kur'an ile diyor ki: Resulüm o münkirlere (de kî) Ey cahiller!, (siz) değil kemik ve döküntü olmak, bilfarz (taş veya demir olunuz) onlar gibi selâbetli, şiddetli bir mahiyete tebeddül ediniz, Cenabı hak, sizi iadeye yine kadirdir. Onu hiçbir şey âciz bırakamaz.

(51) : Ey münkirler!, (veya) siz (göğüslerinizde büyültülen) kendi kanaati vicdaniyenize göre hayatı kabul etmiyecek derecede büyük kuvvetli şeyler (den hangi **bir** halk) olunuz, velev ki, mevtimahz kesilin, siz yine herhalde diriltileceksinizdir. Çünki Allah Tealâ onu diriltmeğe, ona da hayatı iadeye kadirdir. O münkirler, inkâr ye istibz-ya devam ederek (diyeceklerdir

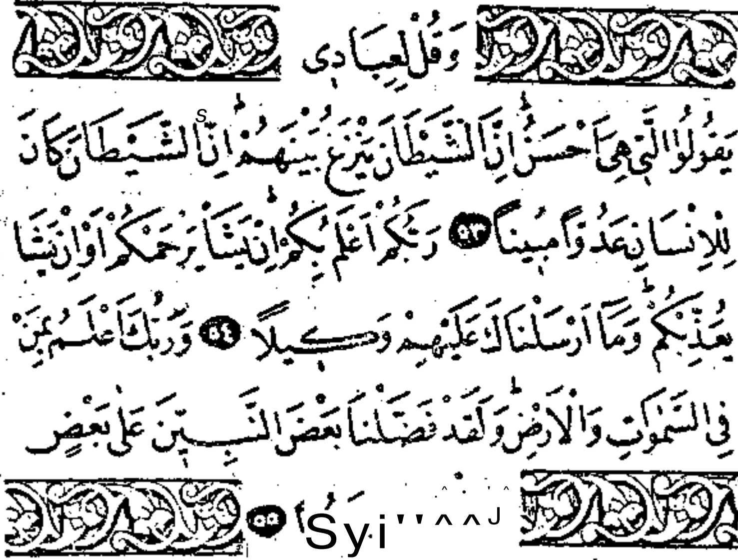
ki: O halde) Öyle başka bir mahiyet kesbedince (bizi kim geri getirecektir?.) bize eski vaziyetimizi kim verecektir?. Resûli Zişanım!. Onların bu sualine cevaben de (de ki: Sizi ilk defa yaratmış olan zat) geri getirecektir, size o geçmiş vaziyetinizi verecektir. Şüphe yok ki, sizi öyle bidayeten yoktan yaratmış olan Halikı zikudret, sizi öldürdükten sonra iadeye de, size yeniden hayat vermeğe de elbette ki, kadirdir. (Artık) o münkirler, bu cevap üzerine de (sana) bir teaccüp ve istihza saikasiyle (başlarını sallıyacaklar ve) istihzaen (diyeceklerdir ki) öyle ise (o) yeniden diriltmek, o kıyamet hâdisesi (ne zaman?.) Sen de onlara (de ki:) onun (yakın olması umulur) vakıa kıyamet vukuu muhakkaktır. Fakat onun vakti vukuu, ilmî ilâhîye aittir. Fakat bir takım alâmetlere, hâdiselere nazaran maziye nisbetle kıyametin yakın bir zamanda vukuu melhuzdur.

(52) : Evet.. Kıyamet (o gün) vuku bulacaktır (ki) Cenabı Hak (sizij kabirlerinizden kaldırıp sahayı mahşerde toplamak için israfil Aleyhisselâm vasıtasiyle, nefhai ahire suretiyle (çağıracaktır) işte bunun umulur ki, zamanı vukuu yakındır, (siz de) o gün (hemen onun emrine bittazim) kemâli itaat ve inkiyat ile (icabet edeceksiniz ve) göreceğiniz hailelerin ve şiddetli kıyamet badirelerinin tesiriyle kabirlerinizde veya dünyada (pek az bir müddet kalmış olduğunuzu sanacaksınızdır) Evet.. O münkirler, ahiret âleminin ebediyetini, fevkattasavvur şedaitini görünce o zamana kadar geçirmiş oldukları vakitlerin pek cüz'i pek ehemmiyetsiz bir mahiyette bulunmuş olduğuna kail bulunacaklardır.

«Göz yum cihanda aç gözünü kendi haline»
«Sen göz yumup açınca bu âlem gelir gider»

İbni Kemâl

∴

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(53) : Ve kullanma de ki: En güzel olanı söylesinler. Şüphe yok ki, şeytan aralarını ifsada çalışır. Muhakkak ki, şeytan, insan için pek açık bir düşmandır.

(54) : Rabbiniz sizi pek ziyade bilendir. Dilerse size merhamet buyurur ve dilerse sizi muazzep kılar ve seni onların üzerine bir vekil olarak göndermedik.

(55) : Ve Rabbin göklerde ve yede olanları pek ziyade bilendir. And olsun ki, Peygamberlerin bazıların! bâzıları üzerine tafdil ettik ve Davuda bir Zebur verdik.

*
* *

İZAH

(53) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'in vazifesini, münkirler ile yapılacak mükâlemelerin, mübaheselerin bir badireye sebebiyet vermemesi için ne kadar halimane, bir surette yapılmasını gösteriyor. Cenabı Hakkın kulları hakkında dilediği gibi tasarrufatta bulunacağını bütün mükevvenatm ahvaline pek ziyade âlim olduğunu bildiriyor. Peygamberlerinden bâzılarını

da bazıları üzerine tafdil buyurmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve) Resulüm Ya Muhammedi. Aleyhisselâm Mümin (kularıma de ki:) müşrikler ile, münkirler ile mübahesede bulundukları zaman onlara karşı (en güzel olanı söylesinler) onlara karşı şiddet, hoşunet göstermesinler: Nefretlerini celbedecek tarzda muhaverede bulunmasınlar, onların hidayete, rahmete nail olabilmelerine duada bulunsunlar, onları en güzel bir üslup ile irşada çalışsınlar. (Şüphe yok ki, şeytan) onların (aralarını ifsada çalışır) onların aralarında münkaşalar, mücadeleler vaki olsun diye onlara kötü vesveselerde bulunur. (Muhakkak ki şeytan) öteden beri (insan için) adaveti (pek açık bir düşmandır) artık onun o hainane vesveselerine meydan vermemek için muhaverelerinizde ihtiyatkârane hareketten ayrılmayınız. Nazikâne, hakimane sözler ruhlar üzerinde güzel tesir yapar, dürüstane lâkırdılar da insanları tenfir eder. Bu, içtimaî bir hayat için ne güzel bir düsturdur!.

(54) : Ey insanlar!. Şüphe yok ki, (Rabbiniz sizi pek ziyade bilendir) sizin kabiliyetinize, maksatlarınıza, lâyık olduğunuz şeylere bihakkın âlimdir, O Rabbi Kerim (dilerse size merhamet buyurur) sizi hidayete erdirir (ve dilerse sizi) kusurlarınızdan dolayı (muazzep kılar) artık ey müminler!. Baş kalarını da tahkir etmeyiniz, olabilir *ki,* o tahkir edilen kimseler, islahi, hâl, ederek hüsnü hatimeye nail olurlar. Binaenaleyh onlar ile güzelce mübahasede bulunmalıdır ki, hakkı kabul etmelerine saik olabilsin.'(Ve),Resulüm!. (seni onların) o münkirlerin (üzerine bir vekil olarak göndermedik) onları muhafazaya, onları cebren rızayı ilâhîyi tahsile sevketmeğe memur değilsin. Sen ancak bir beşir ve nezirsin. Artık sen ve sana tabi olanlar, muhalifleri en güzel bir tarik ile irşada çalışmalısınız. «Deniliyor ki: Bu emri ilâhî, cihad hakkındaki âyetin nüzulünden evvele aittir. Maahaza birçok hususlarda tariki ahseni iltizam ederek o veçhile halkı irşada devam etmek icabeder.»

(55) : (Ve) Ey Resûli Zişan!. Senin (Rabbin) sana ihsanda bulunan seni ekmelülmahlûkat kılan kerim Halikın (göklerde ve yerde olanı pek ziyade bilendir) onun ilmi yalnız beşeriyete münhasır değildir, bütün mevcudatı, madumatı muhittir, artık sizlerin de ihtilâfatınızı, ahlâk ve etvarınızı bihakkın bilmektedir, ona hiçbir şey gizli kalamaz, ve o kerîm Mabut, iltifatı ilâyesine lâyık olanları da ulvî mertebelere kavuşturur. (And olsun ki, Peygamberlerin bazılarını da bazıları üzerine tafdil ettik) onları öyle dünyevî varlıklar bakımından değil, fedaili zatiye itibariyle, alâyıkı cismaniyeden tenezzüh cihetiyle mümtaziyetleri haiz bulunmuşlardı. (Ve Davuda da bir Zebur) kitabı (verdik) onun kadrini de o Zebur kitâbı ile ilâ ettik. O kitabın ulvî varlığı yanında dünya varlığının ne kıymeti olabilir?. İşte Hazreti Davut büyük bir dünya saltanatına da nail bulunmuş olduğu halde onun efdaliyetini gösteren, o saltanat değil , o mazhar olduğu kitabı ilâhîdir.

Bu âyeti kerime, bir takım müşriklerin iddialarım da reddetmektedir. Onlar diyorlardıki: Bir takım senadidi Kureyiş dururken Ebu Talibin yetimi nasıl Peygamber olabilir?. Bir takım aç, çıplak kimseler onun eshabını nasıl teşkil edebilirler?. Yahudiler de Tevrattan başka kitap tanımıyorlardı, Musa'dan sonra nebi bulunduğuna kail olmuyorlardı. Bu âyeti celile ise onları reddediyor. Buyurulmuş oluyor ki: Cenabı Hak dilediği zevatı fazlı keremine nail kılar ve kimlerin bu nimetlere lâyık olduklarını bihakkın bilir, îşte Hazreti Davud'u Zebur gibi bir kitaba, bir nübüvvete mazhar buyurmuş olduğu gibi Hazreti Muhammedi de Kur'anı mübine ve risaleti âmmeye nail buyurmuştur. Bunu kimin istib'ada selâhiyeti olabilir?. Bahusus Hazreti Muhammet Aleyhisselâmın evsafı o Zebur kitabında da münderiç bulunmaktadır.

***

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا
يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ٥٦ أُولٰئِكَ الَّذِينَ
يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ
رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ٥٧ وَإِنْ
مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا
عَذَابًا شَدِيدًا كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ٥٨

-«O»-

MEALİ ALİSİ

(56) : De ki : Ondan başka zu'm etmiş olduğunuza dua ediniz, iradi onlar sizden ne sıkıntıyı açmaya kadir olurlar, ne de değiştirmeğe.

(57) : O kendilerine taptıkları da Rablerine hangisi daha yakın olsun di-

ye vesile ararlar ve onun rahmetini umarlar ve onun azabından korkarlar. Şüphe yok ki, Rabbin azabı hazer edilmeğe pek lâyıktır.

(58) : Ve hiçbir ülke yoktur ki, illâ onu kıyamet gününden evvel biz ya helak ederiz veya onu şiddetli bir azap ile muazzep kılarız. Bu, kitapta yazılmış bulunmaktadır,

*
* *

İ Z A H

(56^ : Bu mübarek âyetler, müşriklere mabut ittihaz ettikleri bir takım mahlûkaün bir faide veremeyeceklerini bildiriyor. O mahlûkatm da Cenabı Hakka mânen tekarrüp için ibadet ve taatda bulunup rahmeti ilâhîyeyi niyaz, azabı ilâhîden havf eder bulunduklarını beyan buyurur. Ve dünyada olanların kıyametten evvel ya helâki veya şiddetli azaplara uğrayacaklarım ihtar buyurmaktadır, Şöyle ki: Resulüm!. O müşriklere (de ki: Ondan) AL lah Tealâdan (başka) melekler, cinler gibi veya Üzeyr, Mesih aleyhimesselâm gibi tanrı (zu'metmiş olduğunuza) öyle mahlûklara (dua ediniz) sizin imdadınıza koşsunlar, bu kabil mi?, (imdi onlar sizden ne) maraz gibi, kaht-ı gala gibi bir (sıkıntıyı açmaya kadir olurlar ne de) o musibetleri başkalarına tevcih ederek mahallini (değiştirmeğe) kâdir'olabilirler. Çünki onlar da haddizatında birer mahlûktur, icat ve imha kudretini haiz değildirler, kendi kendilerine hiçbir şeyi yaratıp vücude getiremezler.

(57) : Evet.. Müşriklerin (o kendilerine taptıkları) melekler vesair hayat sahipleri (de rablerine) kendilerinden (hangisi daha yakın) indi ilâhîde daha faziletli (olsun diye) müsabakada bulunurcasına (vesile ararlar) kurbiyyeti maneviyeye maüiyet için ibadet ve taatle meşgul olurlar, onlarda Cenabı Hakka arzı ihtiyaçta bulunarak âtifeti ilâhiyeye iltica ederler (ve onun) o Halikı Kerimin (rahmetini umariar), himayei ilâhîyeye nailiyetlerini ricada bulunurlar, (ve onun azabından korkarlar) onlar da 'sair kullar gibi azabı ilâhîyi düşünerek titrer dururlar. Filhakika (şüphe yok ki, Rabbin azabı hazer edilmeğe pek lâyıktır) meleklerde, Peygamberler de Cenabı Hakkın azabından korkarlar, onun ne müthiş olduğunu bilir, titrerler. Artık onlara nasıl ulûhiyet mabûdiyet payesi verebilir?.

(58) : Ey gafil insanlar!, öyle mahlûkata tapmakla azabı ilâhîden kurtulacağınızı mı zannediyorsunuz?. Ne cehalet!. Elbette herkes lâyık "olduğu akîbete erişecektir, (ve hiç bir ülke yoktur ki) bu dünyada (illâ onu) 'o ülkeyi, onun ahalisini (kıyamet gününden evvel biz ya helak öderiz) yâni: onun ahalisi mevt ile, istisâl dünyevî hayattan mahrum bırakırız '(veya onu) o ülkeyi, ahalisini (şiddetli bir azap ile muazzep kılarız) onları kalt gibi, esaret

gibi vesair mütenevvi belâlar gibi şiddetli şeyler ile azaba uğratırız. (Bu) bildirilen helak ve tazib (kitapta) lâvhi mahfuzda (yazılmış bulunmaktadır) herhalde zuhura gelecektir. Nitekim vakit vakit yeryüzünde nice arızalar, hareketler, infilâklar vücude gelmektedir. Artık insan, bu gibi müthiş âkibetleri düşünmelidir, halini İslaha çalışmalıdır, mahlûkata değil, yalnız Allah Tealâ'ya ubudiyette bulunarak ondan selâmet ve saadet, hüsnü hatime niyazında bulunmalıdır.

«Ya ölür ya ayrılır ya terkeder»
«Herki haktan gayrı yar oldu sana»

***

وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ
وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا
تَخْوِيفًا ۝ وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا
الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ
فِي الْقُرْآنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا ۝

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(59) : Ve bizi âyetler ile Peygamber göndermekten bir şey menetmiş değildir. Ancak onları eski kavimler tekzib etmişlerdir. Ve Semud'a gözleri göregöre o dişi deveyi verdik, onları ise onunla zulmettiler ve biz âyetleri göndermeyiz, ancak korkutmak için göndeririz.

(60) : Ve sana demişti ki: Senin Rabbin şüphesiz bütün nası ihata etmiştir ve sana göstermiş olduğumuz temaşayı ve kur'andaki lânet edilmiş olan ağacı da nâsa ancak bir imtihan için kılmıştık ve onları korkutuyoruz. Halbuki onlara pek büyük bir taşkınlıktan başka bir şey arttırmış olmuyor.

İ Z A H

(59) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'den mucizeler ibrazını isteyen müşriklerin de eski münkir kavimler gibi o gösterilecek mucizeleri inkâr edeceklerine işaret ediyor. Mucizelerin ne gibi maslahatlardan dolayı ibraz edildiğini, Reşûlu EJkremin nail olduğu ruyet ile Kur'anı Azimde mezkûr, menfur ağacın nasıl bir imtihan için irat buyurulmuş olduğunu, o müşriklerin ise bu gibi şeyden müstefit olamadıklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. Malumdur ki, bizim kudretimiz gayrı mütenahidir (ve bizi âyetler ile) istenilen mucizeler ile (Peygamber göndermekten bir şey men etmiş değildir) benim kudreti Azimem her türlü mucizeleri, hârikaları vücude getirmeğe maziyadetin kâfidir, bunları yaratmama hiç bir şey engel olamaz. (Ancak onları) o vücude getirilen mucizeleri (eski kavimler) gördükleri halde (tekzib etmişlerdir.) Bunun cezası olarak da derhal mavh ve münderis olmuşlardır. (Ve) ezcümle (Semude gözleri göre-göre) zahir, bahir bir mucize olarak (o dişi deveyi verdik) o hârikayı görünce Peygamberlerini tasdik etmeli değil mi idiler?, (onlar ise onunla) o deveyi öldürmekle, Peygamberlerini inkâr etmekle kendi nefislerine (zulm ettiler) lâyık oldukları azaplara derhal kavuştular. Şimdiki kâfirlerin istedikleri mucizelerde hemen izhar edilse bunlar da o mucizeleri inkâr ederek derhal kahrı ilâhîye uğrarlar. (Ve biz âyetleri göndermeyiz, ancak korkutmak için göndeririz) ta ki korkup da hakkı tefekküre, hallerini ıslaha çalışarak hidayete ersin ler. Aksi takdirde istisal azabı suretiyle hemen helak olur giderler. Şimdiki münkirlere ise bir merhameti ilâhiye eseri olarak bir mühlet verilmiş oluyor, düşünüp inançlarını tassih edebilmeleri için imkân bulunuyor, bu hikmete binaen istediği hârikalar birden vücude getirilmiyor. Ta ki, hemen inkâr edip de mahvı münderis olmasınlar.

§ Rivayete nazaran Arap müşrikleri, Resûli Ekrem'den birçok mucizeler istemişlerdi. Kimisi yerlerden suların, gözelerin çıkarılıp fışkırtılmasını istemişti. Kimisi de bir takım ölülerin diriltilmesini istemişti. Kimisi de rüz garların kendilerine musahhar olmasını veya Safa dağının altın kesilmesini, veya dağların ova kesilip ziraate elverivli bir hale gelmesini teklif etmişti. İşte bu gibi mucizeler gösterildiği takdirde yine inkâra cür'et edince hepsinin birden helak olması lâzımgelirdi.

(60) : (Ve) Resûli Zişanım!. Yâd et (sana demiştik ki, senin Rabbin) senin ve ümmetin hakkında rıfk ve ihsanını ibzal buyuran kerim mabudun (şüphesiz bütün naşı) ilmen, kudreten (ihata etmiştir) hepsi de onun kabzai kudretinde bulunmaktadırlar, onların ef'al ve amalinden hiçbir şey o Halikı Azime gizli kalamaz (Ve sana göstermiş olduğumuz temaşayı) senin için -nasip olan fevkalâde birr ruyeti, bir görüşü, bir müşahedeyi (ve kur'andaki lanet edilmiş ağacı da) yani : Cehennemde mevcut olup kendisinden ancak mel'un olan kâfirle-

rin yiyecekleri zakkum ağacını da (nâsa bir imtihan için kılmıştık) bunlar nâs için lihikmetin bir tecrübe mesabesinde bulunmuştur. Bu suretle kendi kabiliyetleri kendilerjne gösterilmiş olacaktır. (Ve onları) bu gibi imtihan vesileleri ile vesaire ile (korkutuyoruz) ta ki, korksunlar da hakkı düşünsünler, inkârı ihtirasatı bırakarak hidayete ersinler. (Halbuki,) bu hârikalar, bu tecrübe vesileleri (onlara) o münkirlere (pek büyük bir taşkınlıktan başka bir şey arttırmış olmuyor) onlar yine haddi tecavüz ederler, cehaletlerinden, inkârlarında devam gösterir dururlar. İşte Resûli Ekremin nail olduğu ruyeti ve Kur'anı mübindeki mezkûr ağacı inkârları da bu cümledendir.

§ Bu âyeti kerimedeki rüyadan murad, ya leylei miraçtaki ruyetten, semalardaki, yerlerdeki acaip kudreti temaşadan ibarettir. Bu hârika geceieyin vaki olduğu için rüya diye beyan buyurulmuştur. Maamafih rüya lafzı, ruyet yerinde de müstameldir. Veyahut buna rüya denilmesi hakikaten vaki olan ruyetin kâfirlerin inkârına nazarandır İri, onlar bu harikanın rüya âleminde bile görülmüş olmasını istibad etmişlerdi. Maahaza bu rüyadan murad, bir kısım müfessirlere göre de Resûli Ekrem'in Mekke, müşrikleri hakkında gördüğü rüyadır ki: Onların bedir muharebesinde mağlûp, makhur olacaklarını, onlardan bir kısmının, nerelerde öldürülüp toprağa gömüleceğini daha Mekke'de iken rüyasında görmüş, bilâhara bu hâdise vuku bulmuştur.

§ Zakkum da badiyelerdeki bir nebattır ki, zehirli bulunur. Ve içinde hurma ve kaymak bulunan bir taama da Zakkum denilir. İşte Ebu Cehl gibi kâfirler, bu rureti, bu Zakkum ağacını inkâr etmişler,, cehennem gibi bir ateşin mahalde bir ağaç nasıl bulunabilir demişler, Kur'anın beyanatına karşı münkirane, müstehziyane bir vaziyet almışlardı. Onlar kudretullah ite nice hârikaların vücude gelmiş ve gelmekte olduğunu düşünmemiş, dünyada bile ateşler içinde, denizler dibinde nice hayvanların yaşayıp ta yanmadıklaxını, boğulmadıklarını hiç nazarı ibrete almamışlardır. Artık bütün bu gibi beyanatı ilâhîye, onların haklarında bir fitne, bir imtihan mahiyetinde bulunmuştur. Onlar nihayet lâyık oldukları ebedî cezalara kavuşacaklardır.

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلِيسَ قَالَ ءَاَسْجُدُ
لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ قَالَ اَرَاَيْتَكَ هٰذَا الَّذ۪ي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ
اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُٓ اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ
اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَٓاؤُكُمْ جَزَٓاءً مَوْفُورًا
﴿٦٣﴾ وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ
بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْ
وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ اِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ
عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَك۪يلًا ﴿٦٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(61) : Ve o zamanı yâd etki, Adem'e secde ediniz diye meleklere emr ettik, onlar da hemen secde ettiler. Ancak iblis - secde etmedi - dedi ki: Ben bir çamur halinde yarattığını secde eder miyim?.

(62) : Dedi ki: Bana haber ver, şunu ki, benim üzerime mükerrem kıldın yemin ederim ki, eğer beni kıyamet gününe kadar tehir eder isen elbette onun zürriyetini, birazı müstesna olmak üzere mutlaka hâkimiyetimin altına alırım. %

(63) : -Cenabı Hak da- buyurdu ki: Çık git imdi onlardan'hcr kim sana tâbi olursa artık şüphe yok ki, sîzin cezanız cehennemdir. Vâfi mükemmel bir ceza.

(64) : Ve onlardan kime gücün yeterse onu sesin ile oynat ve onların üzerlerine süvarilerinle, piyadelerinle sayhada bulun ve onlara mallarda ve

evlâtlarda ortak ol, ve onlara vâdler yap, onlara şeytanın vâdedeceği şey ise bir aldatıştan başka değildir.

(65) : Şüphesiz benim kullarım var ya, senin için onlann üzerinde bir hâkimiyet yoktur. Vekil olarak da Rabbim kâfidir.

İ Z A H

(61) : Bu mübarek âyetler, insanları küfr ve şirke düşürmeğe çalışan şeytanın nasıl bir melun olduğunu bildiriyor. Emri ilâhîye imtisal için Hazreti Ademe secde ile memur olduğu halde ne kadar mütekebbirane bir vaziyet alarak o secdeden kaçındığını ve o yüzden ebedî hüsrana uğradığını ve kibir ve gururun, Peygamberlere karşı adavetin ne büyük felâketlere sebep olduğunu gösteriyor. Şeytanın insanlara karşı yapacağı vesveselerin ehemmiyetsizliğine işaret ediyor, selabeti dinîyeleri olan müslümanların himaye-i ilâhiyede olup onların üzerinde şeytanın bir hâkimiyeti bulunmadığını beyan buyuruyor, şöyle ki: (Ve) Ey Peygamberi Zişan!. (Yâd et ki,) Ceddin Ademi yarattığım ve kendisine büyük bir faikiyet verdiğim zaman (Ademe secde ediniz diye meleklere *emr* ettik) onlar da bu emre imtisalen (hemen secde ettiler) Hazreti Ademin fedailini takdirde, kendisine karşı bir tehiyyei tazimde bulundular. (Ancak) meleklerin arasında bulunan (iblis) kendisine de müteveccih olan bu emri ilâhîye muhalefet ederek secdede bulunmadı, emri ilâhîdeki hikmeti takdir edemedi, şahsî bir gururun tesirinden kurtulamadı (ve) münkirane, mütekebbirane bir eda ile (dedi ki: Ben bir çamur halinde yarattığına secde eder miyim?.) ona karşı öyle mütevaziane bir vaziyet alır mıyım?.

(62) : O habis şeytan (dedi ki: Bana haber ver) kendisine secde edilme-^*ni* emir ettiğin (şunu ki:) şu Ademi ki, onu (benim üzerime mükerrem kıldın) ne sebepten dolayı onu benim üzerime tercih ve tafdil kılmış oldun?. Ben ziyadar bir cevher olan ateşten yaratılmış olduğum halde neden sudan, topraktan yaratılmış bir kimseye secde edeyim?. Lâin İblis düşünmüyordu ki: Bütün eczai kâinat, bir cevher mahiyetinde demektir, hepsini de yaratmış olan, Allah Tealâ'dır, hepsinin de çeşit-çeşit faideleri vardır. Maamafih mahlûkatın vazifesi, emri ilâhîye riayettir. Her emri ilâhînin birnice hikmetleri vardır, mahlûkatın o hikmetlere tamamen vakıf olması icab etmez. Mükellef olan kimselere lâzımdır ki hiçbir emri ilâhînin beyhude yere olmayacağını bilip ona riayet edilmesini bir vecibei ubudiyet bilsin. Şeytan ise bunu takdir edemedi, nefsine mağlup oldu ve şöyle dedi: (yemin ederim kî: eğer beni) Ey Halikı Azim!, (kıyarrvet gününe kadar tehir eder) de yaşatır (isen onun) Adem'in (zürriyetini, birazı) hıfzı ilâhîde olan evliya zümresi

(müstesna olmak *üzere* mutlaka) iğva, vesvese sureti ile (hâkimiyetimin altına alırım) onlara istilâda bulunurum, onları dilediğim tarafa sevkederim.

(63) :Cenabı Hak da Adem Aleyhisselâma ve onun evlât ve ahfadına karşı o kadar adavette bulunan şeytana hitaben (buyurdu ki,) Ey iblis!, (çjk git) sen merdutsun, dilediğini yapmaya ç~îış, nefhi sura kadar yaşatılacaksın (imdi onlardan) Ade-m'in zürriyetinde (her kim sana tâbi olursa) senin vesveselerine kapılırsa (artık şüphe y*ök ki, σizin cezanız cehennemdir) öyle bir tabakai nariyedir. O ise (vâfi, mükemmel bir ceza) dır. Kendi kötü amel lerinizden dolayı ona müstahik olmuş olursunuz.

(64) : (Ve onlardan) âdem oğullarından (kime gücün yeterse) hangisini iğfal edebilirsen (onu sesin ile oynat) izac et, masiyete davet eyle onu lehv-ü lûab ile, beyhude nağmeler, gayrı meşru hareketler ile yoldan çıkarmaya çalış (ve onların) o iğfal edeceğin âdem oğullarının (üzerlerine süvarilerinle, piyadelerinle) yani: Bütün- yardımcılarınla, sana tabi olan insanlar ve cinler ile veya bütün levh ve leab ile (sayhada bulun) kendilerine masiyete davet et. (Ve onlara mallarda ve evlâtlarda ortak ol.) meselâ: Onları helâl şeyleri haram saymaya ve haram şeyle-vi kazanmaya şevket, ibadetlerin kimseye bir faide vermeyeceğini telkince bulun. Onları zinaya, gayrı meşru surette evlât' sahibi olmaya teşvik eyle, onlara abdi şems, abdi uzza gibi adlar verdi, onları bâtıl dinleri kabule imale el, böyle bütün düşmanlığım göster, elbette ki, bu pek hainane, kâfirane telkinatın pek büyük sezasını göreceksindir. (Ve) Ey iblisi lâin!. (onlara) adem oğullarına(va'dler yap) bâtıl va'dlarda bulun. Fakat (onlara) evlâdı ademe (şeytanın va'd edeceği şey ise bir aldatıştan başka değildir) bütün bunlar, onun bütün va'dları, bâtıl, gayrı sabit şeylerdir, asılsız şeyleri tezyin ve tekliften ibarettir. Meselâ: Şeytan azabı ahireti inkâr eder, putların birer şefaatçi olduğunu iddiada bulunur, dünya varlığını ahiret varlığına tercih ettirmeğe çalışır, bir takım muzır şeyleri faideli göstererek birnice kimseleri idlâle çalışır durur, işte akıl sahiplerine lâzımdır ki, şeytanın öyle iğfalâtına kapılmasınlar, şeytan .tabiatlı kimselerin dine muhalif, yaldızlı, muğfilâne sözlerine kıymet vermesinler.

(65) : Fakat ey Şeytan!. Ey avenei şeytan!. Şunu da biliniz ki (Şüphesiz benim kullarım var ya) onlar ki, ubudiyet vazifelerini tekva ile, güzel ameller ile ifaya çalışıp dururlar, onlar ki hakikî müminlerdir, (senin için onların üzerinde bir hâkimiyet yoktur.) sen onları tamamen iğvaya kadir olamazsın. Onları af ve setredilemeyecek bir günahı irtikâba sevkedemezsin. Onlar, himayei ilâhîyeye, tevfikatı subhaniyeye nail, güzide kullardır. (ve) onları senin şerrinden, vesveselerinden hıfz ve himaye için (vekil olarak da Rabbin) seni yaratmış olan Hâliki Azim hazretleri (kâfidir) onları her veçhile sinayeti ilâhîyesine mazhar buyurur. Onlar, Cenabı Hakca tevekkül ederler şeytanî vesveselerden halâs için o rabbi kerimden istimdatta bulunurlar, onun verdiği nimetlere kar^ı medyuni, şükran olduklarını itiraf

ederek dindarane, faziletkârane bir halde yaşarlar. Ey Şeytanı Lâinî. Sen isen yine haip ve hasır kalırsın, Hâliki Azimin ebedî azaplarına tutularak cehennemde müebbeden kalırsın, kendisiyle iftihar ettiğin ateş ile aleddevam muazzep olur durursun. İşte emri ilâhîyi istihfafın, nâs hakkında sui muamelede bulunmanın müthiş, gayrı mütenahi cezası!.

§. Bu dünya bir imtihanı âlemi olduğundan şeytanın bu kadar muammer olmasına, vesvesede bulunabilmesi iihikmetin müsaade verilmiştir. Şeytana ait bu kıssa, Kur'anı mübinin yedi sûresinde, Baraka, Araf, Hicr, Isra, Kehf, Taha, Sat sûrelerinde mezkûrdur. Bunun aynen ve mealen tekrar beyan buyurulmasındaki hikmet ise şeytanın ne kadar insaaniyet düşmanı olduğunu tekrar tekrar beyan ile insanları gafletten uyandırmaktır, onun vesvelerine kapılmaktan men etmektir, onun şerrinden kurtulmaya vesile olan diyanet ve fazilet tarikine sevkeylemektir.

Allah Tealâ Hazretleri cümlemizi şeytanların şerrinden, vesveselerinden emin buyursun Amin..

* * *

رَبُّكُمُ الَّذ۪ي يُزْج۪ي لَكُمُ
الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ اِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَح۪يماً
﴿٦٦﴾ وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ اِلَّا اِيَّاهُ فَلَمَّا
نَجّٰيكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْاِنْسَانُ كَفُوراً ﴿٦٧﴾
اَفَاَمِنْتُمْ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِباً
ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَك۪يلاً ﴿٦٨﴾ اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُع۪يدَكُمْ ف۪يهِ تَارَةً
اُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفاً مِنَ الرّ۪يحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ
لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِه۪ تَب۪يعاً ﴿٦٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(66) : Rabbiniz, O -zatı kerim- dir ki, sizin için denizde gemileri cereyan ettirir, ta ki, onun fazlıdan talepte bulunasınız. Şüphe yok ki, O sizin için pek ziyade merhametlidir.

(67) : Ve size denizde bir şiddet isabet ettiği zaman, ondan başka ibadet eder olduklarınız kaybolurlar. Sonra sizi kurtarıp kâraya çıkarınca da yüz çevirirsiniz, insan çok nankör olmuştur.

(68) : Sizinle beraber karanın bir tarafını yere batırmasından veya sizin üzerinize taşlı bir kasırga göndermesinden emin mi oldunuz? Sonra kendiniz için bir vekil bulamazsınız.

(69) : Yoksa sizi tekrar oraya iade etmesinden, sonra da üzerinize şiddetli bir rüzgâr gönderip de sizi küfr ettiğinizden dolayı gark edeceğinden emin mi oldunuz?. Sonra kendiniz için bize karşı intikam alacakda bulamazsınız.

*
* *

İ Z A H

(66) : Bu mübarek âyetler, Hak Tealâ'nın kudretini, hikmetini, rahmetini gösteren bir kısım delilleri bildiriyor. Denizlerdeki sefinelerin cereyanını ve temin ettikleri faideleri ve ara sıra maruz kaldıkları tehlikeli vaziyetleri hatırlatıyor. Tehlikeli vaziyetlerde Cenabı Hakka niyaza başlayan bir takım kimselerin sahili selâmete çıkınca yine nankörlükte bulunduklarını ve böyle bir hareketin mühlik bir âkibete müncer olabileceğini ihtar buyurmak tadır. Şöyle ki: Ey insanlar!. Sizin (Rabbiniz) sizi yaratıp besleyen Hâlikınız (O) Zatı kerim (dir ki, sizin için denizde gemileri cereyan ettirir) menfaatinizi temin için istediğiniz taraflara gemileri vakit vakit sevkeyler. Nitekim sizin ecdadınızı da Nuh Aleyhisselâm ile beraber bir sefine vasıtasiyle bir sahili selâmete erdirmişti. Evet.. O Halikı Kerim, gemileri size musahhar kılmıştır (tâ ki, onun fazlından) sizin için mukadder olan rızkından (talepte bulunasınız) ihtiyacınızı bertaraf edecek, iktisadiyatınıza küşayiş verecek malları tedarik edebilesiniz (şüphe yok ki, O) kerim Hâlikınız (sizin için pek ziyade merhametlidir.) Bunun içindir ki, size muhtaç olduğunuz şeyleri vücude getirmiş, onları elde edebilmek sebeplerini kolaylaştırmıştır.

Görülüyor ki, bu âyeti celile, bizlere içtimaî ihtiyaçları defetmek, meşru surette servet ve sâman sahibi olmak tarikini gösteriyor, bizleri faaliyeti iktisadiyeye teşvik etmiş bulunuyor.. Bütün bunlar, islâmiyetin mani-i terakki değil, saikı terakki olduğunu gösteren birer parlak delildir. Bunu takdir etmelidir, bunu inkâr ederek nankörlükte bulunmamalıdır.

(67) : (Ve) Ey münkirler, müşrikler!, (size denizde bir şiddet isabet ettiği zaman) deryada dalgalar zuhur ederek gark olacağınızdan korktuğunuz vakit (ondan) o Halikı Azimden (başka) kendilerine (ibadet eder) yalvarır, yakarır (olduklarınız) kendilerini o Halikı Kérime şerik sandıklarınız (gaip olurlar) onları unutursunuz, onlardan bir imdat beklemezsiniz, yalnız Allah Tealâya yalvarırsınız, sizi ondan başkasının kurtaramıyacağını anlarsınız. (Sonra) Allah Tealâ (sizi kurtarıp karaya çıkarınca da) tevhidi ilâhîden (yüz çevirirsiniz.) Yine küfr ve şirke düşersiniz. Filhakika bu nevi (insan, çok nankör olmuştur.) Selâmete erdimi, kendisini kurtarmış olan Halikı Kerimini tevhide, ona arzı şükrana devametmez, yine başkalarını o mabûdı binazire şerik ittihazından geri durmaz.

(68) : Ey bu gibi bir tehlikeden kurtulmuş olan gafil insanlar!. Hiç istikbalinizi düşünmez misiniz? Tekrar tekrar felâketlere maruz kalabileceğinizi hiç mülâhaza etmez misiniz?. O Halikı Azimin (sizinle beraber karanın bir tarafını yere batırmasından) emin olabilir misiniz?. Sizi denizde de gark etmeğe kadir olan o Halikı Azim, sizi yer yüzünün hangi bir parçasında da mahvetmeğe, yerlerin altına geçirmeğe de kadirdir. (Veya sizin üzerinize taşlı bir kasırga göndermesinden emin mi oldunuz?.) dilerse başınız üzerine sema tarafından taşları yağdırır, o suretle sizi helâk eder. Nitekim Lût kavmi üzerine böyle bir helak yağmuru yağdırmıştır. (Sonra kendiniz için) Ey nâs!. (bir vekil bulamazsınız) ki, sizi o felâketten kurtarabilsin. Artık nasıl oluyor da öyle küfr ve şirke düşüp duruyorsunuz?.

(69) : (Yoksa sizi oraya) deniz seferine (tekrar iade etmesinden) kendinizi emin mi görüyorsunuz?. Tekrar hangi bir sebep, bir ihtiyaç saikasiyle deniz seyahatine çıkarak yine korkunç bir haileye uğramayacağınıza hükm edebilir misiniz?. Evet.. Yine öyle bir sefer esnasında (üzerinize şiddetli, bir rüzgâr gönderip de sîz küfrettiğinizden) o Halikı kerime mahlûkatını şerik ittihaz eylediğinizden (dolayî) bir ceza olarak denizde (gark edeceğinden emin mi oldunuz?.) ki, öyle küfr ve şirke cür'et edip duruyorsunuz?. Şunu da bilmelisiniz ki, sizi gark ve helâk ettikten (sonra kendiniz için bize karşı intikam alacak) size yaptığımızı bizden sorup isteyecek bir kimse de, hâmi de (bulamazsanız) otaptığınız mahlûkat, size imdatres olamazlar. Artık nedir bu cehalet?. Bu kadar münkirane cür'et, böyle bir durum, şan-ı insaniyete yakışır m»?.

* * *

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنٖٓي اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ
فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثٖيرٍ مِمَّنْ
خَلَقْنَا تَفْضٖيلًا ﴿٧٠﴾ يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْ فَمَنْ اُوتِيَ
كِتَابَهُ بِيَمٖينِهٖ فَاُولٰٓئِكَ يَقْرَؤُنَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتٖيلًا ﴿٧١﴾
وَمَنْ كَانَ فٖي هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبٖيلًا
﴿٧٢﴾

MEALI ALISI

(70) : Andolsun ki, biz adem oğullarını mükerrem kıldık ve onları karada ve denizde -nakil vasıtalarına- yükledik ve onları leziz temiz şeylerden merzuk ettik ye onları mahlûkatımızdan birçokları üzerine ziyadesiyle üstün kıldık.

(71) : Bir gün bütün insanları imamlariyle çağıracağız, artık onlardan her kimin kitabı sağ eline verilirse işte onlar kitaplarını okurlar ve onlar fetii kadar bile zulme uğramazlar.

(72) : Ve her kim burada -hakikatları görmeyip kalben- kör oldu ise işte o, ahirette de kördür, yolca da daha sapıktır.

***

İ Z A H

(70) : Bu mübarek âyetler, insanların haddizatında mükerrem ve mahlûkattan bir çoklarına faik ve nice nimetlere nail olduklarını bildiriyor. Ahirette de dünyadaki amellerine göre muameleye tâbi olacaklarını beyan buyuruyor. Şöyle ki: Halikı Kerim Hazretleri, insanlara ihsan buyurmuş olduğu nimetlerden dört nevini hatırlatıyor, (andolsun ki,) yani: Muhakkaktır ki: (Biz adem oğullarını mükerrem kıldık) hepsine de güzel bir suret, mute-

dil bir kamet, faideli aza verdik. Bunlar birinci nevi bir atiyye-i ilâhîyedir. (Ve onları karada ve denizde) nakil vasıtalarına (yükledik) onlar karalarda atlar, develer gibi şeyler ile, denizlerde de gemiler vesaire ile diledikleri yerlere giderler. Bahusus insanlar şimdi tayyarler, şimendiferler gibi daha nice mükemmel nakil vasıtalarına nail olmuşlardır. Bunlarda ikinci nevi bir atiyyei rabbaniyedir. (Ve onları) adem oğullarını (leziz ve temiz şeylerden) nefis, tatlı meyvelerden, taamlardan (merzuk ettik) onlar nebatî ve hayvanî gıdaların en güzellerinden, lâtif olanlarından müstefit olurlar. Bunlar da haklarında üçüncü nevi bir atiyyei subhaniyedir. (Ve onları mahlûkatımızdan birçokları üzerine ziyadesiyle üstün kıldık) kendilerine kuvvei nutkiye ve akliye verdik, ilim ve irfan tahsil etmek kabiliyeti verdik, dünya ve ahiret saadetini kazanmaya vesile olacak bir istidat ihsan buyurduk. Bunlar da dördüncü nevi bir atiyyei samedahiyyedir. Artık insanlar, nail oîd^ nimetlerin kadrini bilmelidir, akıllarını güzelce istimal ederek bu nimetleri kendilerine ihsan buyurmuş olan Halikı Kâinatın vahdetini, azametini tasdik, kendisine hamd ve şükr etmelidir. Bunun hilâfına hareket, bir takım mahlûkata tapmak, en büyük bir küfranı nimettir, işte Cenabı Hak, beşeriyete lütfen vermiş olduğu bu nimetleri beyan ile onları intibaha davet etmiş oluyor.

§ Beşeriyet, güzelce dindar oldukça bu şerefi muhafaza etmiş, indallâh mükerrem bulunmuş olur. Böyle bir beşeriyet, heyeti umumiyesi itibariyle sair mahlûkattan, hattâ meleklerden bile efdaldir.

Hazreti Ademe meleklerin secde ile memur olmuş olmaları da bu efdaliyeti göstermektedir. Çünki beşeriyet, bir takım müşkül manialara, alâkalara mâruz bulunduğu halde yine tariki ilâhîyi takibederek nefsine hâkim olunca büyük bir mücahedei nefsiyede bulunmuş, bu yüzden büyük bir sevap kazanmış olur. Melekler ise zaten masum yaratılmış, öyle bir takım manialara mâruz, mücahedei nefsiyeye muhtaç bir halde bulunmamışlardır Maamafih zümreler itibariyle elbette insanlar ile melekler arasında fark vardır. Şöyle ki: Bagavî merhum gibi bazı müfessirlerin beyanına göre meleklerin avam mı, müminlerin avammından efdaldir. Müminlerin havassı da meleklerin havassından efdaldir. Bahusus Resûli Ekrem Efendimizin bütün mahlûkatın fevkinde bir şeref ve fazileti haiz olduğu malûmdur. Dairei îmandan çıkmış olan bir takım insanlar ise fazileti asliyelerini kaybetmiş, hayvanattan bile aşağı bir vaziyette bulunmuşlardır. Velhasıl fazileti insaniyeyi dini ilâhî dairesinde muhafaza lâzımdır. Aksi takdirde netice pek vahimdir.

(71) : Yâd et ki, (birgün) kıyamet kopunca (bütün insanları imamlariyle) dünyada iken kimlere uymuşlar, kimleri rehber edinmişler ise onlar ile (çağıracağız) meselâ: Müslümanların asıl imamları Resûli Ekrem efendimizdir, Kur'anı Mübindir. Kıyamette onun ümmeti, Ey ümmeti Muhammedi. Gibi bir nida ile muhasebeye davet edilecektir. Diğer ümmetlere de: Ey üm-

meti ibrahim, ey ümmeti Musa gibi bir nida ile davet vaki olacaktır. Nemrud gibi, Firaun gibi kâfirlere tabi olanlara da ey ümmeti Nemrut vesaire diye mevkii mücazata sevkedileceklerdir. (Artık onlardan) o çağrılanlardan (her kimin kitabı) defteri âmali (sağ eline verilirse) onlar, sait, basiret sahibi müminlerdir (işte onlar kitaplarını okurlar) o kitaplarda güzel amellerinin yazılmış olduğunu görerek büyük bir sevinç, inşirah içinde kalırlar (ve onlar fetil kadar bile zulme uğramazlar) fetil, hurma çekirdeğinin yarığı içindeki pek küçük iplik veya bir kir demektir ki, pek cüzî şeyden kinayedir. Yani: o kitapları sağ taraflamdan verilen ehli îman kıl kadar bile zulüm görmeyeceklerdir, bilâkis amellerinin sevabı kat-kat arttırılmış olacaktir, îşte îmanın, güzel amellerin mükâfatı!.

(72) : (Ve her kim) insanlardan (burada) bu dünya âleminde basiretini kaybetmiş, hakikatları göremeyip kalben (kör oldu ise) güzel şeyler ile çirkin şeylerin aralarını temyize, faideli şeyleri elde etmeğe muzır şeylerden kaçınmaya muktedir bulunmadıysa (işte o) öyle manen kör olan, nuri diyanetten mahrum bulunan herhangi şahıs (ahirette de kördür) orada da doğru bir yolu takibe muvaffak olamaz, kendisini kurtaracak bir şeye zaferyab bulunamaz. Ve böyle bir kimse, (yolca da) âmâldan (daha sapıktır) işte bu de defteri âmâli sol tarafından verilen kimsedir. Bu, kendisini kurtaracak, cennete kavuşturacak bir yolu bulup asla takibedemez. Çünki artık onun için darı ahirette telâfii mafata, esbabı helası elde etmeğe imkân kalmamıştır. Binaenaleyh, insan daha dünyada iken uyanmalı, dini ilâhîye sarılmalı, kendisini Öyle ebedî felâketlere maruz bırakan basiretsiz kimselerden hazeretmelidir, onların idlâline kapılmak tehlikesinden sakınmalıdır.

وَاِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذ۪ٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ
عَلَيْنَا غَيْرَهُۗ وَاِذاً لَاتَّخَذُوكَ خَل۪يلاً ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَٓا اَنْ ثَبَّتْنَاكَ
لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ شَيْـٔاً قَل۪يلاًۗ ﴿٧٤﴾ اِذاً لَاَذَقْنَاكَ
ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا
نَص۪يراً ﴿٧٥﴾ وَاِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ
مِنْهَا وَاِذاً لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ اِلَّا قَل۪يلاً ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَنْ قَدْ
اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْو۪يلاً ﴿٧٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(73) : Ve onlar az kalsın sana vahy ettiğimiz şeyden başkasını bize iftira edesin diye seni fitneye düşüreceklerdi. O zaman seni elbette dost edineceklerdi.

(74) : Ve eğer biz seni tesbit etmemiş olsa idik az kaldı onlara biraz meyil edecek idin.

(75) : O takdirde sana hayatın da kat kat azabını, ölümün kat kat azabını tattırmış olurduk. Sonra kendin için bize karşı bir yardımcı da bulamazdın.

(76) : Ve az kaldı seni yurttan çıkarmak için rahatsız edeceklerdi. O halde onlar da senden sonra pek az kalacaklardır.

(77) : Senden evvel göndermiş olduğumuz Peygamberlerin sünneti -de böyle idi- ve bizim sünnetimiz için bir değiştirme bulamazsın.

İ Z A H

(73) : Bu mübarek âyetler, ehli küfrün Resûli Ekrem hakkındaki ne kadar hainane bir arzuda bulunmuş olduklannı gösteriyor, onların arzularına temayülün ise ne kadar dünyevî ve uhrevî mücazata sebep olacağım ihtar

ediyor. Resûli Ekremi yurdundan çıkarmak için çalışmak isteyenlerin ondan sonra kendilerinin de orada kalamıyacaklarmı, bütün Peygamberler hakkında kabili tağyir olmayacak bir surette sünneti ilâhîyenin böyle câri olduğunu beyan ve öyle ehli dalâletin vesveselerine süedayı ümmetin aklanmamalarına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Resûli Zişanım!: (Az kalsın) o bir takım müşrikler (sana vahyettiğimiz şeyden) emirlerimize, nehiylerimize, va'd ve vaidimize ait husustan (başkasını bize iftira edesin) demediğimizi demiş gibi gösteresin (diye seni fitneye) kendilerinin batıl maksatlarını tervice (düşüreceklerdi) eğer sen onların öyle havalarına, iğfallerine uyacak olsa idin (ö zaman) onlar (seni elbette dost edineceklerdi) seni kendilerinden sayacak, onların küfr ve şirkine muvafakat ettiğini etrafa yayacaklardı. O halde sen, Allahın değil, onların dostu olacaktın. Fakat Cenabı Hak, seni siyanet buyurmuş, masumiyete nail etmiş olduğundan onların o iğfalâtına temayül göstermiş bulunmadın.

(74) : Evet.. (Ve eğer biz seni tesbit etmemiş olsa idik) seni takibettiğin hak ve hakikat yolunda hıfz ve himayemizle sabit kadem kılmamış olsa idik, sen hasbelbeşeriye (az kaldı onlara biraz meyledecek idin) onların hidayetini çok arzu ettiğin için bazı arzularına karşı mütemayil gibi görünecek idin. Fakat seni naili ismet kılmış olduğumuz için onların arzularını kabul değil, o cihetle biraz temayül göstermekten bile müctenip bulundun.

(75) : Evet.. Eğer sen onların arzularına muvafakat etse idin (o takdirde sana hayatın kat kat azabını, ölürdün de kat kat azabını tattırmış olurduk) seni dünya hayatında da ahiret hayatında da birçok mücazata maruz bırakırdık. Çünki nübüvvet ve risalet gibi en büyük bir nimet ve mevkii haiz olan bir zat, bilfarz öyle bir masiyette bulunursa elbette ki, onun mücazatı da öyle büyük olmak iktiza eder. Evet.. O takdirde öyle muazzep olurdun (sonra) da Ey Resulüm (kendin için bize karşı, bir yardımcı da bulamazdın) ki, seni bizini azabımızdan kurtarabilsin. Fakat nimeti ismete, siyaneti ilâhîyeye mazhar olduğun için o muğfillerin arzularına muvafakattan, temayülden müteberrî bulundun.

§ Bu âyeti kerimenin sebebi nüzulü olmak üzere deniliyor ki: Sakif kabilesinin elçileri Huzurı nebeviye gelmişler «bizim sana mubayaada bulunabilmemiz için bize üç hususa dair imtiyaz ver» demişler. Şöyle ki: Biz namazlarda eğilmeyelim = secdeye kapanmayalım ve putlarımızı başkaları değil, biz kendi ellerimizle kıralım ve biz kendilerine tapmaksızm bir sene lât ve uzzadan men edilmeyelim, işte Resûli Ekrem, bunların bu arzularına temayül etmemişti; Ancak putlarını kendi elleriyle kırmalarını onlara, havale buyurmuştu.

§ Bu âyeti celile, bütün bizlere de bir dersi intibah vermektedir, öyle dünyevî,bir maksat için dinin ahkâmına muhalefete cüret edenlerin, bu hususta tekavün gösterenlerin korkunç âkibetlerine enzari dikkati celbetmektedir.

(76) : (Ve) Ey Resûli Zişanım!. (Az kaldı) o Mekke ahalisinden olan düşmanların (seni yurttan) ikametgâhın olan Mekkei Mükerremeden (çıkarmak için) seni (rahatsız edeceklerdi) düşmanlıklarını gösterip duracaklardı. Fakat Resûli Ekrem, tarafı ilâhîden Medine-i Münevvereye hicretine emir verilinceye kadar Mekke'de ikamet buyurdu. Sonra müsaade-i ilâhîyeye.mebni bizzat hicret buyurdu. (O halde) Ey Resûli Alişan!. Sen Mekke'den çıkıp başka yere gidince (onlar ,da) o senin Mekke'den çıkarılmanı isteyen kâfirler de (senden sonra) Mekke'de (pek az kalacaklardır) nitekim de Öyle olmuştur. Resûli Ekrem Efendimiz Medineye hicret etmiş, o düşmanları da Bedir gazvesinde helak olmuş, Mekkei Mükerreme'de islâm ordusu tarafından fethedilmiştir. Kur'anı Mübinin bu haberi de bir mucize olarak böyle az bir zaman sonra tahakkuk etmiştir..

(77) : Ey Hâtemülmürselin!. (Senden evvel) geçmiş zamanlarda (göndermiş olduğumuz Peygamberlerin sünneti) de böyle idi. Yani: Onların haklarından dolayı câri olan âdeti ilâhîye, takdiri subhanî böylece tecelli ederdi. Hangi bir ümmet, Peygamberini kabul etmemiş, onu kendi aralarından çıkarmış ise o ümmeti Allah Tealâ helak etmiştir, (ve bizim sünnetimiz için bir değiştirme) bir tebdil ve tağyir (bulamazsın) bu mükevvenatın idaresinde, mahv ve isbatı hususunda sünneti ilâhîye ne ise o cereyan eder durur, hiçbir kimse onu tağyire kadir olamaz. Amenna. Bizim asıl vazifemiz ise sünneti ilâhîyeyi, ahkâmı subhaniyeyi tasdik ve tebcilden ve uhdemize teveccüh eden namaz gibi en şerefli ibadetleri ifaya sayı gayretten ibarettir. Ve Minallahittevfik.

* * *

أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَىٰ غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ
قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ
عَسَىٰ أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴿٧٩﴾ وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي
مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ
سُلْطَانًا نَصِيرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ
كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

MEALİ ALİSİ

(78) : Namazı güneşin zevalinden gecenin karanlığına kadar güzelce kıl, sabah namazını da. Şüphe yok ki, sabah namazı müşahede olunmuş bulunmaktadır.

(79) : Ve geceleyin kalk. sana mahsus bir nafile olmak üzere gece namazı kıl. Ümitvar ol ki, Rabbin seni bir makamı mahmuda gönderecektir.

(80) : Ve de ki, YarabbÜ. Beni bir sıdk medhaline idhal et ve beni bir sıdk mahrecine ihraç eyle ve benim için kendi tarafından bir yardımcı kuvvet -nasip- kıl.

(81) : Ve de ki: Hak geldi ve bâtıl müzmahil oldu. Şüphe yok ki, bâtıl müzmahil olmuştur.

İ Z A H

(78) : Bu mübarek âyetler, beş vakit namazın farziyetine ve Resûli Ekremin ayrıca da teheccüt namazı ile mükellef ve pek ulvi bir makama namzet bulunduğuna işaret ediyor. Ve Peygamberi Zişanımızın nasıl bir dua ve niyazda bulunmasını ve ümmetine islâmiyetin zuhur ve itilâsını nasıl tebşîr etmesini telkin buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüm Ya Muhammedi. Aleyhisselâm (namazı güneşin zevalinden) zevalini takibeden vakitten yani: öğle zamanından itibaren (gecenin karanlığına kadar) gece vaktinin zulmeti toplandığı yassı vaktine kadar (güzelce kıl) şeraitine, erkânına riayet ederek edada bulun (sabah namazını da) güzelce eda et (şüphe yok ki, sabah namazı) fecir zamanında fazlaca Kur'an kıraatiyle eda edilen o mübarek namaz (müşahede olunmuş bulunmaktadır) o namazı gece melekleri ile gündüz melekleri görürler. Bir kısmı sabahleyin semadan yere inerler, bir kısmı da gece böyle nihayete erince semaya yükselir giderler. Hepsi de müslümanların sabah namazını kıldıklarını görmüş olurlar.

Tefsiri kebirde beyan olunduğu üzere: Gece melekleri semaya yükselince: Yarabbü. Biz senin kullarını sana namaz kılar bir halde bıraktık, derler. Gündüz melekleri de semaya Edince: Yarabbü. Biz kullarının yanlarına gittik, onları namaz kılar bir halde bulduk. Derler. Allah Tealâ da meleklerine hitaben : «Şahit olunuz, şüphe yok ki, ben onlar için mağfiret buyurdum» diye buyurur. «Bu âyeti kerime, beş vakit namazı camidir. Çünki zeval vaktini müteakiben gece karanlığına kadar buyurulmakla öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarına işaret olunmaktadır. Sabah namazım da ehemmiyetine binaen ayrıca teşrih buyurulmuştur.

§ Sabah namazına «Kur'anülfecr» denilmiştir. Çünki bu namazda daha ziyade Kur'an okunması mendubtur, mutalddır. Ve bu fecr zamanında meleklerin arz olunduğu üzere birbirlerine mülâki oldukları mervidir.

§ Bu âyeti kerimedeki* namaz ile emir, Resulûllaha müteveccih olduğu gibi ona tebaan ümmetine de müteveccihdir. Her gün yirmi dört saat içinde zuhura gelen tebeddülatı kevniyye, cidden hayret efzadır. Gecelerin birer istirahat zamanı olarak vücude gelmesi, sonra güneşin doğmasiyle bütün âfaki ziyalar içinde bırakması, beşeriyet âleminde yeniden büyük bir faaliyeti hayatiyenin yüz göstermesi, ne kadar büyük birer kudret eseridir. Bunlar ne kadar ulvî mülühazalara sebebiyet verir, bütün bu inkiîâbatı mütemadiye, mütefekkir kimseleri pek ziyade düşündürür, münevver ruhları inşirah içinde bırakır. Artık bu müddet içindeki muvakkat vakitlerde Hâlikı Kâinat hazretlerine arzı tazim ve şükran için secdelere kapanmak, ne feyizli bir vazifei ubudiyettir. Îşte beş vakit namaz ile bu ulvî vazife ifaya çalışmaktadır. Buna muvaffakiyette ayrıca bir âtifeti ilâhîyedir.

(79) : (Ve) Resulüm!. Sen (geceleyin kalk) bir aralık uyan, uykuyu bırak (sana mahsus bir nafile) beş vakit namazdan başka, derecatını tezyide vesile olan (gece namazı kıl) ki, buna teheccüt namazı denir. Bir rivayete göre bu namaz, bidayeten Resûli Ekrem hakkında farz iken sonra bu farziyeti neshedilerek mendub bir mahiyette kalmıştır. Faidesi pek çoktur. Ve Ey Peygamberi Zişan!. (Ümitvar ol ki) yani: Muhakkaktır ki, (Rabbin seni bir makamı mahmuda) bir şefaati Kübra makamına (gönderecektir) senin dereceni bütün mahlûkatın fevkine yükseltecektir.

§ Müfessirlerin ittifakı vardır ki: Cenabı Hak tarafından buyurulan «Esa = umulur ki» gibi tabirler katiyet ifade eder, vacibilvukû olur. Çünki bu tabirler, insanı ümide düşürür. Bir kimseyi ümide düşürüp de sonra onu yerine getirmemek bir ârdır. Şanı ilâhî ise kullarını böyle bir ümide düşürüp de sonra onları bundan mahrum bırakmaktan müteâlidir.

(80) : (Ve) Resûli Alişanım!. (de ki:) dua ve niyazda bulun ki, (Yarabbl!) Ey muhsin, mükrim olan mabudum!. (Beni bir sıdk methaline ithal et) beni kabire rızayı ilâhîne nail bir halde girdir, (ve beni bir sıdk mahrecine ihraç eyle) beni kabrimden kıyamet günü bir hoşnutluk ile çıkar, lûtf-u keremine nail buyur. Yahut Yarabbü. Beni Medine-i Münevvereye bir hoşnutluk ile girdir ve beni Mekke'den bir güzel suretle çıkar, o beldei tahireyi fethetmeğe beni muvaffak kıl. (ve) Ey Kerim Mabudum!, (benim için kendi tarafından) bir ihsanı ilâhî olarak (bir yardımcı, kuvvet) nasip (kıl) bir zâhir hüccet ihsan buyur da, onunla bana muhalefet edenlerin üzerlerine beni galip buyur. Allah Tealâ da o mübarek Peygamberinin bu niyazını kabul etmiş, onu düşmanlarından korumuş, onun dinini şark ve garbe yaymış, «Allah seni nâstan siyanet buyurur elbetteki, galip olanlar, hızbullah olan müminlerdir» diye tebşir buyurmuştur.

(81) : (Ve) Ey Peygamberi Alişan!. Dostlarına, düşmanlarına (de ki:) Onlara hitabederek ihtar eyle ki: (hak geldi) vahyi ilâhî tecelli etti, dini islâmın ahkâmı tebliğ edildi (ve bâtıl muzmahil oldu) küf'r ve şirk gibi, şeytanî tesvilât gibi hakka muhalif olan şeylerin mahiyetleri taayyün ederek hepsi de çıkıp gitti, hiç birinin hakikat ve pertevi islâmiyet karşısında kabule şayan bir mahiyeti kalmadı, hepsinin de butlanı teşhir edildi. (Şüphe **yok** ki, bâtıl) bir şey muvakkaten ne kadar yükselse de, parlasa da haddizatında, mahiyeti itibariyle, dini islâmın ulviyeti karşısında (muzmahil olmuştur) o devam edemiyecektir. Nihayet mahvolup gidecektir, takdiri ilâhî bu veçhile tecelli edecektir. Nitekim Resûli Ekrem de Mekkei Mükerremeyi fethetmiş, oradaki küfr-ü şirke nihayet vermiş, kâbe'de bulunan üçyüz altmış putu kırıp atmış, «Hak geldi, bâtıl gitti» diye buyurmuştur, işte ber bâtıl, gayrı meşru şeyin âkibeti böyle bir ismihlâlden başka değildir. İşte Kur'anı muciz beyan, bu hakikatları bize haber veriyor, bizim maddî ve manevî hayatımızı, selâmet ve saadetimizi temin edecek ahkâmı bizlere tebliğ buyurmuş oluyor.

*
* *

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَٓاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِن۪ينَ
وَلَا يَز۪يدُ الظَّالِم۪ينَ اِلَّا خَسَاراً ﴿٨٢﴾ وَاِذَٓا اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ
اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِه۪ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَؤُ۫ساً ﴿٨٣﴾
قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِه۪ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَب۪يلاً ﴿٨٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(82) : Ve Kur'andan müminier için bir şifa, bir rahmet olan şeyi indiririz. Zalimler için ise noksandar başka bir şey arttırmaz.

(83) : insana nimet verdiğimiz zaman kaçınır, yan çizer ve ona bir şer isabet edince de pek meyus olur.

(84) : De ki: Herkes kendi kabiliyetine göre amelde bulunur. Rabbin ise doğru yolu takibedenleri daha ziyade bilendir.

*
* *

İ Z A H

(82) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı Mübinin ehli îman için bir şifa menbaı bir ilâhî rahmet olduğunu, münkirler içinde bir sebebi helak bulunduğunu bildiriyor, insanların nimetlere nail oldukları zaman şükrünü ifadan kaçınır olduklarını, bir musibete uğrayınca da büyük bir ye'se düşüp durduklarını gösteriyor ve herkesin kendi ahvâli ruhiyesine göre amelde bulunacağını ve kimlerin doğru bir yolu takibeder olduklarını Cenabı Hakkın tamamen bildiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Kur'anı, Azim, ilahiyata, nebeviyyata, ibadetlere, ahvali ahirete vesaireye dair nice' ahkâmı câmidir. (Ve) yine (Kur'andan) onun kutsî âyetleri olmak üzere (müminler için bir şifa, bir rahmet olan şeyi indiririz) Evet.. Kur'anın heyeti umumiyesi, emrazı ruhaniye için bir şifadır, insanlar o sayede bâtıl akidelerden, mezmum huylardan kurtularak manevî sıhhatlerini temin edebilirler. Kur'anı Kerim ile teberrükte bulunmak, fatihai şerife gibi, surelerini hüsnüniyetle tilâvet etmek de bir nice emrazı cismaniye için bir vesilei şifa bulunmaktadır. Ve Kur'anı Kerim beşeriyete bütün esbabı kemâlâtı. takib edilecek tariki necatı göstermiş, onları maddî ve manevî helake sebep olacak şeylerden nehyetmiş, kendilerine dünyada da, ahirette de kemâli selâmetle yaşayacaklarına vasıta elan pek faideli şeyleri emr eylemiş, bir bakımdan da büyük bir rahmeti ilâhîyeden ibaret bulunmuştur. Fakat Kur'anı Mübin, (zalimler için ise) yani: Kur'anı inkâr eden, onun hükümlerine muhalefet eyleyen kimseler hakkında ise (noksandan başka bir şey arttırmaz) çünki öyle kimseler, Kur'anın beyanatına karşı düşmanlıkta, hürmetsizlikte bulunur, her türlü ahlâksızlığı iltizam eder, manevî felâkete tutulmuş olur. Elbette ki, muhtacı tedavî olan bir şahıs, kendisine verilen en faideli bir ilâcı terk eder de midesini zehirli şeyler ile doldurursa kendi hayatına kastetmiş, kendisini helake mâruz bırakmış bulunur.

(83) : Evet. Cenabı Hak buyuruyor ki : (İnsana) yani : Bazı efradı itibariyle cinsi beşere (nimet verdiğimiz zaman) onu sıhhate, nimete, maraz halinde vesilei afiyet olacak nafi şeylere nail ettiğimiz vakit (kaçınır) kendisine böyle ihsanda bulunmuş olan Halikı Kerimini zikretmekten, ona şükr ederek beyanatına riayette bulunmaktan uzaklaşır, vazifei ubudiyetini ifadan gafil bulunur. (Ve ona) fakirlik gibi, hastalık gibi (bir şer) bir arıza (isabet edince de) velevki, cüzice olsun (pek meyus olur) rahmeti ilâhîyeden ümidini keser, hakka teveccüh ederek dua ve niyazda bulunmaz, kendisini herhalde mahrumiyete, sui akibete mâruz bırakmış olur.

(84) : Resûli Alişanım!. (de ki: Herkes kendi kabiliyetine) şakilesine yani: tabiatına, âdetine, diyanetine (göre amelde bulunur) fıtreti selimesini muhafaza etmiş, hidayet tarikini takibetmekte bulunmuş zatlar ile cevheri ruhunu bozmuş, bir takım nefsanî hevesata tabi olmuş, dalâlet yolunu takibe başlamış kimseler, kendilerinin bu kabiliyetlerine, ahvali nazariyelerine göre

harekette bulunurlar, hayır ve şerri iltizam ederler **(Rabbin ise)** sizden **(doğru yolu takibedenleri)** herkesten elbetteki **(daha ziyade bilendir)** öyle islâmiyet, hidayet, yolunu takibedenleri şüphe, yok ki, sevaplara, mükâfatlara nail buyuracaktır. Bilâkis dalâlet yoluna gidenleri de lâyık oldukları mücazata kavuşturacaktır. O Halikı mükevvenat, elbette ki, mahlûkatının bütün ahvali ruhiyesini, bütün kabiliyeti fıtriyesini, bütün âmâi ve efkârını tamamen bilmektedir. Amenna!.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّي وَمَا اُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ
اِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾ وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي اَوْحَيْنَا
اِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ
اِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(85) : Sana ruhtan sual ederler. De ki: Ruh Rabbimin emrindendir. Size ise ilimden ancak az bir şey verilmiştir.

(96) : Zatı akdesime andolsun ki, eğer dilesek sana vahyetmiş olduğumuzu elbette gideririz, sonra senin için bize karşı onunla -o giderileni iade için- *bir* vekil bulamazsın.

(87) : Ancak Rabbinden bir rahmettir ki, -o vahy ettiğini gidermiyor- şüphe yok ki, onun inayeti senin üzerinde pek büyüktür.

***

İ Z A H

(85) : Bu mübarek âyetler, ruh hakkındaki suale Resûli Ekrem'in ne veçhile cevap vermekle mükellef olduğunu ve ilmi ilâhîye nazaran beşeriyete ait ilmin pek az olduğunu bildiriyor. Ve pek çok fadh ilâhîye mazhar olan Peygamberi Zişanın nail olduğu vahyin bir rahmeti Rabbaniyeden ibaret

olduğunu ve böyle vahyedilen şeyleri Cenabı Hak giderecek olsa bunları iadeye kimsenin kâdir olamayacağını ihtar buyuruyor.Şöyle ki:Ey Resûli Zişan! Bir takım kimseler, mahza bir imtihan, bir teannüt maksadiyle (sana ruhfan sual ederler) mebdei hayat olan, bedenleri idare eden ruhun hakikati, mahiyeti mahsusası neden ibarettir diye senden malûmat almak isterler. Onlara cevaben (de ki Ruh Rabbimin emrindendir) Cenabı Hakkın emriyle, fiiliyle, yaratmasiyle vücude gelmiştir. Vakıa o da hadistir, mahlûktur, kadim değildir. Fakat onun mahiyetini insanlar bilemezler. Ruh, bir takım esrarı hafiyye kabilindendir ki, onun mahiyetini tamamen bilmeği Hak Tealâ Hazretleri zatı akdesine tahsis, buyurmuştur. Ruhun mahiyetini ukulu beşeriye tamamen bilip tayin edemez. (Size ise) ey nevi beşer, veya ey bu suali soranlar!. (İlimden ancak az bir şey verilmiştir.) Öyle her şeyin mahiyetini, mazisini, istikbalini tamamen idrâk edemezsiniz. Evet.. Resûli Ekrem Hazretleri birçok ulûm ve hakayika, bir çok şeylerin mahiyetlerine, hikmeti mevcudiyetlerine bir atiyyei ilâhîye olarak vâkıf idi. Fakat gayrı mütenahi olan ilmi ilâhîye nazaran Resûli Ekremin de sair bütün insanların da bilgileri, pek az bir miktarda bulunmaktadır.

§ Bu beyanı ilâhîden şuna da intikâl edebiliriz ki: insanlar, ne kadar malûmat sahibi olsalar da yine birçok bilmedikleri şeyler de vardır. Ruhun mahiyeti de bu cümledendir. Maamafih ruhun varlığı, gösterdiği asara binaen bedihi bir surette zahir demektir. Onun varlığına, faaliyetine, bir kısım hassaları haiz olduğuna katî surette hükmederiz. Çünki onun asarı, varlığına birer mükemmel şahittir. İşte bütün mükevvenatı .yar eden, kudreti azimesine nihayet bulunmayan Allah Tealânın künhü ilâhîsini de elbette ki, biz bilip tayin edemeyiz. Zatı ulûhiyetinin nasıl olduğunu tefekkürden memnu bulunmaktayız. Maahaza bütün mükevvenat, onun varlığına en vazih birer delildir, bütün mahlûkat, O'nun hâlikıyetine lisanı hal ile birer şahittir. Artık o Hâlikı Azimi, gözlerimizle görüp zatı ulûhiyetini tefekkür edemediğimizden dolayı nasıl inkâr edebiliriz. Bütün mevcudat, ve ezcümle bizim x ahlarımız da o mâbudı azimin varlığına, birliğine, azamet ve kudretine ait birer parlak, katî delilden ibaret bulunmaktadır.

§ Rivayete nazaran Yehud taifesi, Kureyş kabilesine demişler ki: O'na -Hazreti Muhammed'e- eshabı kehf ile zülkarneyinden ve ruhtan sual ediniz. Eğer hepsine cevap verir hepsine de sükût ederse artık o bir paygamber değildir. Fakat bazılarına cevap, verir, bazılarından sükût ederse o Peygamberdir. Gelmiş sormuşlar, Resûli Ekrem ise onlara eshabı kehf ile zülkarneyinin kıssasını bildirmiş, ruhun emrini ise ibham buyurmuştur. Zaten bu emri ruh, tevrat'ta da mübhem bulunmuştur.

§ Tefsirlerde yazıldığı üzere bazı rivayetlere göre bu ruhtan murat, Cibril Aleyhisselâmdır, veya meleklerden daha büyük, ruhanî bir mahlûktur veyahut Kur'anı Azimdir ki, o Cenabı Hakkın emrinden, yani kadim kelâmından, vahyinden ibarettir, kelâmı beşerden ibaret değildir.

(86) : (Zatı akdesime andolsun ki) kudreti ilâhîyemin azametine nazaran muhakkaktır ki (eğer dilesek) meşiyyeti subhaniyem teallûk etse, Habibim!. (sana vahyetmiş oldumuzu) öyle menbailulûm olup kalplere bir şifa, müminlere bir rahmet bulunan Kur'anı Kerimi (elbette gideririz) kalplerden hıfzını, kitaplardan yazılarını mahv ve izale ederiz. Bu âdete muhalif olsa da kudreti ilâhîyeye nazaran mümkündür. (Sonra) Öyle mahv ve izaleyi müteakip (senin için bize karşı onunla) o Kur'an ile, o giderilen âyetleri öyle yazılmış, mahfuz bir halde iade için (bir vekil bulamazsın) buna kimse kâdir olamaz, bu hususta hiçbir kimseye tevekkül ve istinât olunamaz.

(87) : (Ancak Rabbinden bir rahmettir ki) o Kur'anı Kerim, nâzil olduğuğünden beri hali üzere mahfuz bulunmaktadır, o kutsi kitap, kıyamete kadar da mahfuz kalacaktır. (Şüphe yok ki, onun inayeti) o Hâlikı azimin lûtf ve âtifeti,. ey Peygamberi Zişan!. (senin üzerinde pek büyüktür) onun içindir ki, Kur'anı mübini de ibka buyurmaktadır. Seni bir nice ulûm ve hakayıka muttali kılmaktadır, seni seyyidi kâinat kılarak seninle silsile! nübüvvete hatime vermiştir ve sana makamı mahmudu ihsan buyurmuştur. Ve ruh hakkında vesair mesail hakkında verilecek cevapları da sana lütfen bildirmiştir.

§ Ruhun mahiyetini tamamen bilmek Cenabı Hakka mahsustur. Fakat ona dair bazı malûmat sahibi olmak, beşeriyeti için de mümkündür. İşte âyeti kerimede insanların ilminin azlığını bildirmekle buna işaret buyurmaktadır. Bu hususa dair şu mütaalâtı kaydedelim: (1) «Ruh, Rabbin emrindendir» buyuruluyor. Bunun mânası, Ruh, Allahın emrinden ibarettir, demek değildir. Çünki emri ilâhî başka, o emir ile vücude gelen şey de başkadır. Ruh, mahlûktur, Emri ilâhî ise zatı ulûhiyetle kaim olduğundan mahlûkiyetle muttasif değildir. Tefsiri Kebirde deniliyor ki: Emr lâfzı, bazan fiil mânâsına gelir. «Ruh, Rabbimin emrindendir» demek, Rabbin fiilinden demektir. Bu, müşriklerin «ruh, kadim midir, hasis midir»diye vuku bulan suallerine bir cevap teşkil ediyor. Buyurulmuş oluyor ki: Ruh, hadistir. Çünki Allah Tealânın fiiliyle, icadiyle husule gelmiştir. Binaenaleyh ruhlar, birer hadistir. Hâşâ kadim ve Cenabı Haktan bir cüz değildirler. Belki kudreti ilâhîye ile vücude gelmiş âlemlerden birer cüzdürler.

(2) : Akaidi Nesefiyye haşiyesinde de deniliyor ki: Allah Tealâdan başka olan mütecanis mevcudattan her zümreye «âlem» denilir. Âlemi tabiat, âlemi nefs, âlemi akl, âlemi beşeriyet gibi. Binaenaleyh ruhlarda bir âlem demek olduğundan ya cisimdirler veya cevherdirler veya arazdırlar. Ruhlar bizzat kaim bir varlığa sahip bulunduklarından onlara ârâz denilemez. O halde ruhlar ya cisimdirler veya cevherdirler, bu ikiden hâli olamazlar. Fakat biz bunlardan birini kati surette tayin edemeyiz.

(3) : Ruhlar, âlemden birer cüz olduğundan mahlûk eşyadan madud, bu cihetle insanlarca mümkün mertebe malûmdurlar. Nitekim ilmi kelâmdat

«eşyanın hakikatlar sabit, onlara vukuf ise mütehakkiktir» denilmiştir. Maahaza ruhun künhüne, mahiyetine bihakkın vukuf beşeriyet için kabil değildir. Bunu yalnız Cenabı Hak bilir. İnsanların bilgileri ise mahduddur ve bu hususta katî değildir.

(4) : Tefsiri kebirde ve sair bir kısım tefsirlerde deniliyor ki: Ruhlar, nuranî, semavî lâtifetülcevher, güneşin ziyası tabiatını haiz teferruki kabul etmez cisimlerden ibarettir. Ruhlar, tebeddülü, tehalüli kabul etmez.

Diğer bir kısım zevata göre de ruhlar, ecsam cinsinden olmayan birer cevherdir. Belki onlar birer kutsî cevheri mücerrettir. Bir çok arif, mükâşefe ve müşahede erbabı bu kanaatte bulunmuşlardır. Maahaza eğer ruhun bilinmesi asla kabil olmasa idi, birçpk eazimi ümmet, ruh hakkında birçok beyanatta bulunmazlardır. Ruhiyyat, ilmünnefs namiyle bir ilim tedvin edilmiş olmazdı.

(5) : Ruhların birer cevheri mücerret olmaları kabildir. Malûmdur ki, cevherden murat, inkisamı kabil olmayan «ayn» dır ki, ona «cüzi lâyetecezza» da denir. Cevherlerin bir kısmı, mütehayyirdir, bir kısmı da gayrı mütehayyirdir, yani: Bir mevki tutup işgâl etmiş bulunmaz. Ruhun bir cevheri mütehayyiz olduğu ise bâtıldır. O halde onun bir cevheri gayrı mütehayyız olması taayyün etmiş olur. Bedenden ayrıldıktan sonra yine varlığı mahfuz bulunacaktır. Fahri Razî gibi büyük bir din âlimi bunu kabul etmektedir.

(6) : Buharii şerif şarihlarından «Zabidi» merhum diyor ki: Nefsi insanî hakkında bir çok akval vardır. Bu kavillerden hakka mukarin olan, muhakkiklerin kail oldukları veçhile nefislerin mücerredattan veyahut cumhun mütekelliminin dedikleri gibi bedenlere sari birer cismi lâtif olmalarıdır. İmamı Matüridî, İmamı Gazalî, İmamül Haremeyn, Razî Ragıb-i Isfehanî -gibi muhakıklar ise mücerredatın vücuduna kail olmuşlardır. Ruhların birer cismi, nurani ye ulvî olup cisimlere sarî bulunduğunu da «İbni Kayyum» elruh namındaki kitabında yüzbeş kadar aklî ve naklî deliller ile isbata çalışmıştır. Bugün elektrik cereyanlan, sedaları nakleden radyolar, sesleri zapteden bir kısım demir parçaları mücerradatın mevcudiyetine birer numune mahiyetinde bulunmaktadırlar.

(7) : «Keşşâfü istilâhatilfünûn» da yazılı olduğu üzere nefs ile ruh, hakkında ihtilâf vardır. Bir kavle göre bunlar bir şeyden ibarettir. Muteber olan kavil de budur. Diğer bir kavle göre de bunlar başka başkadırlar. Bunlara göre nefs, bir cismi lâtiftir, zulmanidir, bedenin eczasında münteşirdir. Diğer bir kavle göre de nefs, bir kesif cisimdir. Ruh ise bir nuri ruhanîdir, nefs için bir âlettir, bedende hayatın durması, ruhun nefiste durması ile meşruttur. Ruh bir mânâdır ki, ceset onunla hayata ermiş **olur. Akl ise ruhta bulunan bir cevheri nuranîdir.**

(8) : İbni Kemâl merhum. «Risaili ibni Kemâl» unvanlı eserinin dokuzuncu risaletinde ruhun bir cismi lâtif olduğunu ehli sünnet mezhebi olmak üzere tasrih etmiştir. Camiülezher şeyhlerinden Mehmet Mahlûf da «Elmetalibül kuddusiyye fi ahkâmir ruhi ve asarihil kevniyye» ünvanlı eserinde diyor ki: Ruh, bir cevheri ruhanîdir, bedenden hariçtir veya bedene saridir, bizzat sair cisimlere muhaliftir. Ruhun mânâsında ulemânın ihtilâfı vardır. Filesoflara ve müslümanların âlimlerinden imamı Gazaliye, Rağibi İsfihanîye ve Sofiyeden bir cemaate göre ruh, cisim ve arez değildir, belki bir cevheri mücerrettir, binefsihi kaimdir, bedeni insaniye bir nevi tealluku vardır, beden ruhun teallûkuna salih bulundukça bu teallûk bedenden kesilmez. Şerhi mevakfta ise ruhun, nefsi natıkanın tecerrüdüne kail olanlarda, bunu inkâr edenlerde gösterilmiştir. Ruhun cumhuru mütekellimine göre bir heykeli mahsustan ibaret olduğu da kaydedilmiştir.

(9) : Ruhların mücerredattan olmaları, kadim olmalarını iktiza etmez. Bir kısım filezoflar mücerredatın kadim olduğuna kail olmuş olabilirler. Fakat biz: müslümanlar, Allah Tealâ'dan başka kadim bulunmadığına katiyyen mutekidiz. Ruhlar, kadim olmadıkları halde mücerredattan olabilirler. Halikı Kâinat Hazretleri mücerredat denilen şeyleri kadim olmamak üzere yaratmaya kadirdir Amenna. Binaenaleyh ruhların müaerredattan olduğuna kail olmakta dînen bir mahzur yoktur. Nitekim birçok mütefekkir islâm âlimleri buna kail olmuşlardır. Fakat buna kail olmakla ruhun bütün mahiyetine muttali olduklarını elbette ki iddia etmiş değildirler.

(10) : Ruhların cesetlerden bir müddet evvel yaratılmış olmaları kabul edilmektedir. Buna dair Kur'anı Mübinde ve ehadisi şerifede işaretler vardır. Bu yaratılışta kudretullah ile mümkündür, bunu istibada lüzum yoktur. Melekler de birer ruhi kutsîdir, insanlardan evvel yaratılmışlardır. Bununla beraber onlar da yine hadistirler, hiç birisi kadim değildir. (Ç^ ^.Jl) Emrinin ruhlara müteveccih olduğu da bir çok, müfessirlerce kabul edilmektedir. Ezcümle bir hadisi şerifte «Allah Tealâ'mn ruhlar cesetlerden iki bin sene evvel yaratmış olduğu» bildirilmiştir. Bu hadisi şerifi, imamı Buharı ile, imamı müslim, Hazreti Aişe valdemizden bilvasıta nakletmiş, ve bununla ruhların bedenlerden mukaddem yaratılmış olduğuna istidlal olunmuştur. Diğer bir hadisi şerifte de «Ben Peygamberlerin hilkaten evveliyim» buyurulmuştur. Bu da Peygamberimizin mübarek ruhunun diğer rûhlardan evvel yaratılmış olduğunu göstermektedir. Çünki cismi saadetlerinin diğer bütün Peygamberlerden sonra yaratılmış olduğu malûmdur, ilmi ilâhînin bütün mahlûkata teallûku ise ezelîdir, ilmi ilâhîde teehhür ve tekaddüm olamaz. Binaenaleyh bu evleviyyetten maksat, ruhen yaradılış itibariyle olan bir tekaddümden ibarettir. Velhasıl: Ruhların cesetlerden mukaddem yaratılmış olduğuna hemen hemen bütün din âlimleri kaildirler, «ibni Hazin» bu hususat icma mevcut olduğunu da hikâye etmiştir] Fakat ruhların böyle mukad-

dem yaratılışı, onların ezeliyetini müstelzim değildir. Ruhların ezeliyetine kail olan bir müslüman yoktur.

(11) : Ruhülbeyan tefsirinde denildiği gibi ruhların beş hâleti vardır. Birinci hâlet: Ademdir. (. . . jUV J* j"t j*) nazmı kur'anisi bunu bildirmektedir. İkinci hâlet: Alemi ervahtaki vücududur, JJ ^JjjVl cJ>^) •"•' (. . . jL-f-Vi hadisi kutsisi bunu göstermektedir. Üçüncü halet: Ruhların cesetlere teallûkudur (... j - ^ ^ <j cJ^'y) nazmı şerifi bunu nâtıktır. Dördüncü hâlet: Ruhların cesetlerden ayrılmasıdır. (... o^il <Ai ^ y) âyeti celilesi bunu beyan buyurmaktadır. Beşinci halet de: Ruhların tekrar cesetlere iade edilmesidir. (... J5Vı l/^-U -w-) âyeti kerimesi de bunu haber vermektedir. Maahaza ruhların künhünü, evsafnı her veçhile bilmek efradı beşeriye için nasip olmadığından biz bu hususu ilmi ilâhîye havale ederiz. îşte Kur'anı muciz beyan da bizlere bunu tenbih buyurmaktadır.

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ
هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ
لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْ
آنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(88) : De ki: Andolsun, eğer insanlar ve cinler bu ***kur'anın*** bir mislini getirmek üzere toplanacak olsalar, elbette onun bir mislini getiremeyecek' lerdir. Velev ki, bazıları bazılarına yardımcı olsun.

(89) : Zatı akdesim hakkı için ki, bu ***Kur'anda*** nâs için her bir meselden muhtelif vecihler beyan ettik halbuki, nâsın ekserisi münkirler olarak kaçındılar.

İ Z A H

(88) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı Azimin asla kabili tenzir olmayan bir kitabı muciz beyan olduğunu bildirmektedir. Ve beşeriyetin intibahına vesile olacak nice emirleri, kıssaları, nasihatları cami olduğu halde yine bir çok kimselerin bunu kabulden kaçındıklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Resûli Zişanım!. Kur'anı Azimin ulviyetini takdir edemeyen, ona nazire yapılabileceğini iddia eden kâfirlere (de ki: Andolsun) Allah Tealâya yemin ederim ki, (eğer insanlar) malûmatlı, belâgate, hikmete âşinâ olduklarım bildiğiniz bütün efradı beşeriye (ve cinler) sizin kâhinlerinize, sahirlerinize bazı mugayyebatı öğretmekte olduklarını iddia ettiğiniz cin taifesi (bu Kur'amn bir mislini) sahai vücude (getirmek üzere toplanacak olsalar) müttefikan çalışsalar bütün kuvvetlerini sarfetseler (elbette onun) o Kur'anı Azimin hiçbir veçhile (bir mislini) meydana (getiremeyeceklerdir) bundan âciz kalacaklardır. (Velevki, bazları bazılarına yardımcı olsun) yine buna kadir olamayacaklardır.

(89) : (Zatı akdesim hakkı için ki, bu Kur'anda) bu mukaddes semavî kitapta (nâs için) bütün beşeriyetin istifadeleri için, düşünüp hakkı kabul edebilmeleri için (her bir meselden) garabet ve letafet itibariyle birer meseli lâtif mahiyetinde olan mânadan veya ibretlere, hikmetlere, kıssalara, va'd ve vaide vesaireye ait her türlü meselelerden, elzum mevzulardan (muhtelif vecihler beyan ettik) ruhlar üzerinde ziyade tesir edebilecek usul ve üslup ile takdir ve tabliğde bulunduk, (halbuki, hâsın ekserisi) küfrü iltizam eden cahil, dinî hâkikatlar teemmül ve teakkulden mahrum kimseler, (münkirler olarak kaçındılar) o kitabı kutsinin bir kitabı ilâhî olduğunu inkâra cür'et gösterdiler, onun tebligatını kabulden kaçınıp durdular, karşılarında tecelli eden o nurı hakikatten müstefit olamayıp zulmetler içinde kaldılar, böyle bedihi bir[1] mucize karşılarında parlayıp dururken başka hârikalar vücude getirilmesini istemekten geri durmadılar.

§ Deniliyor ki; Yahudilerden veya Mekke müşriklerinden bir taife, Kur' anın bir kitabı ilâhî olduğunu inkâr ve onun mislini vücüde getirebileceklerini iddia ettikleri için onları redden bu mübarek âyetler nazil olmuştur.

Evet.. Kur'anı Azim bir ebedî mucizedir. Şöyle ki:

(1) Kur'anı Mübin, mahiyeti itibariyle bir kelâmı ilâhîdir, ezelde, lavhı mahfuzda mukayyedir, maziye, istikbale dair birçok malûmat vermektedir ki, bunlara mahlûkatın bizzat ittılaı kabil değildir.

(2) Kur'anı Mübin, elfazı itibariyle de muazzam bir mucizedir. Baştan başa ilmî ve hukukî mes'eleleri, hikmet karin mevzuları muhtevi olduğu halde hepsini de fevkalâde bir intizam ile, bir ahengi beyan ile bir üslûbu belagatla beyan buyurmaktadır. Halbuki, en muktedir edipler de bu gibi mevzularda bu kadar belagat gösteremezler.

(3) Kur'anı Kerim, mânaları itibariyle de pek büyük bir mucizedir. Çünki bir nice hakikatları, hikemiyata, ilahiyata ait meseleleri ve en mükemmel bir medeniyet esaslarını muhtevidir. Halbuki, Jjtesûli Ekrem ilim ve marifetten mahrum bir muhitte yetişmişti. Kimseden bir şey taallüm etmemişti. Bir kısm âyetler bilâhara keşfedilen şeylere vaktiyle işarette bulunmuştur. Onun beyanatna muhalif bir şey zuhur etmemiştir.

(4) Kur'anı mucizbeyan, atiye ait bir takım hâdiseleri haber vermiş ve hâdiseler öylece vücude gelmiştir. Mekkei mükerremenin fethine Rumların Furş hükümetine galebe edeceğine dair olan haberler bu cümledendir.

(5) Cenabı Hak, Kur'anın tilâveti ve hıfzı hususunda kolaylık ihsan buyuracağını va'd etmiş ve bu va'di ilâhî tahakkuk etmiştir. Nitekim az bir zaman içinde çocuklar bile Kur'anı güzelce öğrenip okuyabiliyorlar ve her asırda yüzbinlerce hafızı Kur'an yetişmektedir ve Kur'anı Kerimin tilâveti, okuyanlara da, dinleyenlere de ruhanî bir zevk vermektedir.

(6) Kur'anı Hakim, bütün beşeriyete dünyada da, ahirette de müreffah mes'ut bir halde yaşayabilmeleri için en lüzumlu, faideli hükümleri, vazifeleri tebliğ ve teklif buyurmaktadr. Artık onun ebedî bir mucize olduğu her veçhile görülüp durmaktadır. Binaenaleyh o kitabı ilâhînin bir nazirini vücude getirmeğe elbetteki, mahlûkat kadir olamaz. Kur'anı Azimin bu beyanatı tahakkuk etmiş; asırlar geçtiği halde onun büyük düşmanları onun bir sûresine bile bir nazire vücude getirememişlerdir. O kitabı kutsinin bir mucizei ebediye olduğu bu suretle de tecelli etmiş bulunmaktadır. Bakara süresindeki (23) üncü âyeti kerimenin izahına ve «muvazzah ilmi kelâm» unvanlı esere de müracaat!.'

وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى
تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْبُوعًا ﴿٩٠﴾ اَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ
وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ اَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ
كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَأْتِيَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾
اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ
لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبّٖي هَلْ
fIII^^v^ilSt

MEÂLİ ÂLİSİ

(90) : Ve dediler ki: Biz sana îman, etmeyiz, bize yerden suyu çok bir çeşme akıtıncaya kadar.

(91) : Veya senin için hurmalıklardan ve üzümlüklerden bir bahçe olsun da aralarında ırmakları şarıl-şarıl akıtasın. *

(92) : Veya göğü zuğmettiğin gibi üzerimize parça-parça düşüresin veya Allahı ve melekleri aşikâre olarak karşımıza getiresin.

(93) : Veyahut senin için altından bir hane olmalı veya göğe derece - derece yükselesin ve senin yükselmene de asla inanmayız, ta ki, üzerimize kendisini okuyacağımız bir kitap indiresin. De ki: Rabbimi tenzih ederim ben bir beşer olan Resûlden başka değilim.

***

İ Z A H

(90) : Bu mübarek âyetler, Kuranı Mübin gibi bir mucizei ebediye karşılarında leman edip dururken münkirlerin altı nevi, başka başka zuhurları hikmete münafî, taleplerin tevalisini müstelzim hârikaları talepte bulunmuş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Kureyiş müşriklerinden ileri gelen bir taife, gurubi şemsi müteakip kâbe yanında toplanmışlar, Resûii Ekrem'i de yanlarına davet etmişler, Peygamber Efendimiz de onların îmana gelmelerini çok arzu buyurduğu için bu ümit ile yanlarını teşrif buyurmuştu. Hazreti Peygamberin kendilerini islâmiyete davet etmesiyle aralarına tefrika düşmüş olduğunu ve kendi putlarına hakarette bulunduğunu söylediler. Meydanda Kur'anı Azim gibi, inşikakı kamer gibi, esabii nebevviyyeden.suların nebeanı gibi mucizeler görülmekte olduğu halde bunları nazara almadılar, ayrıca altı nevi hârika talebine cür'et gösterdiler. (Ve) birinci hârika olmak üzere (dediler ki: Biz sana îman etmeyiz) senin hakikaten bir Peygamber olduğunu tasdik eylemeyiz (bize yerden) Mekke sahasından (suyu çok bir çeşme akıiıncaya kadar) böyle bir mucize gösterir isen o zaman bir Peygamber olduğuna kail oluruz.

(91) : O münkirler ikinci nevî hârika talebinde bulunarak dediler ki: (veya senin için hurmalıklardan ve üzümlüklerden) bunlara ait ağaçları hâvi (bir bahçe) bir bostan (olsun da aralarında ırmakları) bir kuvvet ile mütemadiyen (şarıl şarıl akıtasın) öyle kuvvetli su ceryânlarını vücude getiresin, o zaman îman edem.

(92) : Üçüncü nevi bir hârika olmak üzere de dediler ki: (Veya göğü zumeftiğin gibi) bizi kendisiyle korkuttuğun gibi (üzerimize parça parça düşüresin) o parçaların düşürüldüğünü görelim, o zaman sana inanırız. Ve dördüncü nevi bir hârika talebiyle de dediler ki: (Veya Allahı ve melekleri âşikâre olarak karşımıza getiresin) veya onları bir kefil olarak getirmiş olasın ki, onlar senin sıhhati iddiana şehadette bulunsunlar, biz de onlara bakalım, bizce gizli bir şey kalmamış olsun.

(93) : (Ve) beşinci nevi hârika olmak üzere de dediler ki: (Yahut senin için) sana mahsus olarak (altundan) güzelliği, ziyneti tam, yaldızlı bir şeyden (bir hane olmalı biz onu görmeliyiz) ki, senin iddianı kabul edelim. (Ve) altncı nevi hârika olmak üzere de dediler ki: (ya göğe derece derece yükselesin ve) maamafih (senin) böyle (yükselmene de asla inanmayız) böyle yalnız yükselmenden dolayı, seni tasdik etmeyiz (ta ki, üzerimize) o gökten (kendisini okuyacağımız bir kitap indiresin) ki, o kitap, seni tasdik eder ve sana ittiba etmemizi emr eder bulunsun. O zaman biz de seni tasdik ederiz. Bu münkirlerin böyle hadnaşinasane ve mütehakkimane isteyişlerine karşı Hak Tealâ Hazretleri Resûii Zişanına hitaben buyurdu ki: Habibim!.

(De ki,) yani: O halleri teaccübe seza olan, hakikâtlari kabulden kaçman güruha şöyle ki: Ben (Rabbimi tenzih ederim) kudret ve azamet ona mahsustur, zatı ulûhiyeti gidip gelmek gibi mahlûkatına ait hallerden, hareketlerden münezzehtir, hikmet,ve maslahata uygun olmayan şeyleri vücude getirmekten şanı ilâhîsi mütealidir., (Ben) isem (bir beşer olan Resûlden başka değilim) ben beşer için yapabilmesi mukadder olan şeyleri yapabilirim, bunun fevkinde bir şey, yapmaya bizzat kâdir değilim. Ben melek değilim ki, kendi kendime semaya yükseleyim, ve Cenabı hak dilemedikçe ben kendi kendime hârikalar vücude getiremem. Ben de sair Peygamberler gibi kavmimin hâline mülâyim olan bir kısım hârikaları Hak Tealânm takdiriyle izhara muvaffak olurum. Yoksa öyle keyfemâyeşa talebedilen, hikmet ve maslahata muhalif bulunan hârikaları izhara kâdir olamam. Maamafih bu münkirler öyle bir mahiyettedirler ki: O istedikleri hârikalar zuhura gelse de yine inkârlarında devam ederler, bunları sihre, hilâfı hakikat nümayişlere hamleder dururlar. Bir beşerin kendilerine bir Peygamber olarak gönderildiğini yine tasdik etmezler.

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا
إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾
قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا
عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا
بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

«O»

MEALİ ÂLİSİ

(94) : Nâsı kendilerine hidayet geldiği vakit iman etmelerinden men eden şey; başka değil, onlarn Allah bir beşerimi Resul olarak gönderdi demeleri olmuştur.

(95) : De ki: Eğer yer yüzünde mutmainler olarak yürür melekler olsa idi elbette onlara gökten resûl olan bir melek indirirdik.

(96) : De ki: Allah Tealâ benimle sizin aranızda şahit olarak kifayet eder. Şüphe yok ki, o, kullarndan haberdardır, -onları bihakkın- görücü bulunmaktadır.

* * *

İ Z A H

(94) : Bu mübarek âyetler, münkirlerin başka bir şüphelerini beyan ile onlara verilecek cevabı takrir buyurmaktadır. Ve Cenabı Hakkın risaleti Muhammediyeye şahadet ettiğini ve kullarının ahvâl ve etvarını görüp bildiğini ihtar ile ResûliJEkrem hakkında bir tesliyeti, münkirler hakkında da bir tehdidi mutazammın bulunmaktadır. Şöyle ki: (nâsı) Kureyş müşrikleri gibi münkir kimseleri (kendilerine hidayet geldiği vakit) yani: bir vesilei irşat, bir rehberi hidayet olan vahyi ilâhî bir delili kat'î olan Kur'anı Azim, öyle imanı iktiza eden bir mucize ibraz edildiği zaman onları (îman etmelerinden men eden şey) bâtıl düşünce (başka değil, onların Allah biP beşeri mi resul olarak) bizlere (gönderdi demeleri olmuştur.) onlar öyle bir itikatda bulunmuşlardır ki, eğer insanlara tarafı ilâhîden bir Peygamber gönderilecek olsa idi o Peygamberin insan değil, melek olması, iktiza ederdi.

(95) : Allah Tealâ da o yanlış düşünenlere cevap olmak üzere Resûli Zişanına hitaben buyuruyor ki, Resulüm!. Onlara (de ki: Eğer yeryüzünde mutmainler olarak) yani: Yeryüzünü vatan ittihaz ederek (yürür melekler olsa idi elbette onlara) defaat ile (gökten resul olan bir melek indirdik) onlara vazifelerini telkin, kendileri için tariki hakka delâlet eder dururlardı, insan cinsini irşat edecek zatın o cinsten olması muktezayı hikmettir. Böyle bir maksadı temin ve teshil için en münasip çare budur. Binaenaleyh yer yüzünde aleddevam melekler değil, insanlar, yaşadıkları içiri onlara gönderilen Peygamberin de bir mübarek, mümtaz insan olması, bir hikmet muktezasıdır, bir âtifeti ilâhîye eseridir.

(96) : Ve Resulüm!. O münkirlere şunu da (de ki: Allah Tealâ) kudretiyle, ilmiyle, hikmetiyle her şeyi muhit olan o Mâbudi Azimüşşan (benimle sizin aranızda şahit olarak kifayet eder) onun bir resûli olduğuma, uhdeme düşen risalet vazifesini ifaya çalıştğıma, sizin de bana karşı nasıl münkirane bir vaziyet aldığınıza o Hâlikı Zülcelâl şahittir, onun inayetiyle ibrazına muvaffak olduğum mucizeler, benim bir Peygamber olduğuma şahadet etmektedir. Artık Resulüm bir melek olması hakkındaki bir iddia, bir fasit tehakkümden, bir cehalet eserinden başka değildir, öyle bir iddiaya iltifat olunamaz. (Şüphe yok ki, o) Halikı Azim (kullarından haberdardır) onların zahirî hallerini de, bâtını emellerini de bilmektedir ve onları bihakkın (görücü bulunmaktadır) onların nasıl bir harekette, bir teannütte, münkirane

bir vaziyette bulunduklarını tamamen görüp bilmektedir. Hiçbir şey, o hâlikı azime karşı mübhem kalamaz. Binaenaleyh Cenabı Hak, Resûli Ekreminin hak yolundaki kutsal mesaisini de tamamen bilmektedir, elbetteki onu bu mesaisinin mükâfatına kavuşturacaktır. Bu, Resûlullâh hakkında bir tesliyet ve bir tebşir demektir. Ve o Hâlikı Alîm, o münkirlerin de o bâtıl iddialarını, mahz.a haset saikasiyle hubbi riyasetle ileri sürdükleri temennilerini ve sui ihtiyarları yüzünden hidayete nail olamadıklarını da tamamen bilmektedir. Elbette ki, onlar da bu kötü hareketlerinin cezasını görecekler dir. Bu da onların haklarında büyük bir tehdit mahiyetindedir.

***

وَمَنْ يَهْدِ

اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَاۤءَ مِنْ دُونِهِ

وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا

وَصُمًّا مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾

ذٰلِكَ جَزَاۤؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا وَقَالُوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا

وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ

الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰۤى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ

لَهُمْ اَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَاَبَى الظَّالِمُونَ اِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾

قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَاۤئِنَ رَحْمَةِ رَبّ۪ۤي اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ

الْاِنْفَاقِ وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(97) : Ve Allah kime hidayet ederse işte hidayete erer» o'dur ve kimi idlâl ederse artık onlar için onun gayrı asla yardımcılar bulamazsın ve onları kıyamet gününde körler, dilsizler, ve sağırlar olarak yüzleri üzerine hasrederiz. Onların varacakları yer, cehennemdir. Her ne zaman alev azalırsa onlar için cehennem ateşini arttırırız.

(98) : Bu onların cezasıdır. Çünki onlar bizim âyetlerimizi inkâr ettiler ve dediler ki: Biz bir takım kemikler ve parçalanmış nesneler olduğumuz vakit mi, biz mi yeni bir yaratılmış olarak diriltileceğiz?.

(99) : Onlar görmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratmış olan Allah Tealâ elbette ki, onların mislini yaratmaya da kâdirdir ve onlar için bir ecel de tâyin etmiştir ki, onda bir şüphe yoktur. Böyle iken zalimler, ancak küfrde İsrar eder durur, başkasından çekinmiş bulunurlar.

(100) : De ki: Eğer siz Rabbimin rahmeti hazinelerine mâlik olacak olsaydınız, yine sarfetmek korkusuyla elbette imsâkte bulunurdunuz ve insan pek cimri olmuştur.

İ Z A H

(97) : Bu mübarek âyetler, insanların mahza küfrlerinin ve kıyamet inkârlarının bir cezası olmak üzere hidayetten mahrum kaldıklarını ve böyle dalâlete düşenlerin ne fecî surette cehenneme sevkedileceklerini ihtar etmektedir, Haşır ve neşri inkâr denlere karşı gökleri ve yeri yaratan bir Halıkı Azimin insanları da tekrar yaratmaya kadir olduğunu göstermektedir. Ve bolca sulara, hazinelere mâlik olmak isteyen münkirlerin ne kadar cimri bir tıynette bulunduklarına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ hidayet sahiplerini de, dalâlet sahiplerini de bilir **(ve Allah)** Tealâ kullarından **(kime hidayet ederse)** kimin kalbinde hakka teveccüh kabiliyetini yaratırsa **(işte hidayete *eren* odur) onu** artık kimse idlâl edemez (ve) Cenabı **Hak (kimi idlâl ederse) kimin hakkında** dalâleti yaratırsa, yani: O muannit, **münkir, lüzumsuz yere hârikalar talebinde bulunan** kimseleri ve emsalini de kendilerinin sui ihtiyarlarından dolayı dalâlete düşürürse **(artık onlar için) öyle sui ihtiyar, fesadı itikat sahipleri için (onun gayrı)** Cenabı Allah'tan başka **(asla yardımcılar bulamazsın) ki, onları tariki** hakka sevkedebilsin **veya azaptan kurtararak bir tariki necata erdirsin. (ve onları kıyamet gününde körler, dilsizler, ve sağırlar olarak yüzleri üzerine hasrederiz)** Öyle **ki: Onlar dünyaya ziyadesiyle merbut olduklan için yerlere yüzleri sürüle-**

rek mahşere sevkedileceklerdir. Artık gözleri kendilerine zevk verecek bir şey göremiyecektir. Dilleri kendi lehlerinde söyliyecek bir söz bulamayacaktır. Kulakları da kendilerini sevindirecek, hoşlarına gidecek bir söz işitemiyecektir. Onlar dünyada iken Hakkın âyetlerini, Ibretefza asarı kudretini görmek istememişler, kelime-i tevhit gibi hak bir söz söylememişler ve hak sözleri dinleyip kabul eylememiş oldukları için ahirette öyle vahim bir vaziyette bulunacaklardır. Evet. (Onların varacakları) ahirette (cehennemdir) orada muazzep olacaklardır. (Her ne zaman alev azalırsa) parıltısı sükûnet bulursa (onlar için) tekrar (cehennem ateşini arttırırız.) Yani: Onların derilerini, etlerini ateş yiyip de alevi azahnca o derileri, etleri tekrar tekrar iade ederek cehennem ateşini yine parlar durur bir halde devam ettiriniz. Onlar da dünyada iken inkâr etmiş oldukları iadenin kabil olduğunu görmüş o inkârlarının ukubetine kavuşmuş bulunurlar.

§ Bu âyeti kerimede evvelâ: «Allah kime hidayet ederse» denilip de sonra «hasrederiz» denilmesi, sigai gıybetten tekellüme iltifattr. Bundaki nüktei belagat ve hikmet ise emri hasrın kemâline, son derece şiddetli olacağına işarettir.

(98) : Evet.. (Bu) şiddetli azap (onların cezasıdır) lâyık oldukları mücazattır. (Çünki onlar bizim âyetlerimizi inkâr ettiler) Kur'anın beyanatını kabul etmediler, haşr-ı neşrin vuku bulacağı hakkındaki aklî ve nakli delillere iltifatda bulunmadılar, küfürlerinde devam edip durdular (ve dediler ki: Biz kemikler ve parçalanmış) topraklara karışmış (nesneler olduğumuz vakit mi?) yeni bir hayata kavuşacağız?. Ha (biz mi) o zaman (yeni bir yaratılmış olarak diriltileceğiz.) Bu ne kadar müsteb'ad!. İşte o kâfirler, kudreti ilâhîyeyi hiç düşünmeyerek böyle bir inkâr ve istibadda bulunmuşlardır.

(99) : (Onlar) o münkirler (görmediler mi) hiç düşünmediler mi, bir takım vâzih delillere bakıp da kıyametin vukuunu bir basiret gözü ile görüp anlayamadılar mı ki?. (Gökleri ve yeri yaratmış olan Allah Tealâ elbetteki, onların mislini yaratmaya da kadirdir.) Yani: Şüphe yok ki, Halikı Kâinat Hazretlerinin kudreti onları ikinci defa olarak da tamamen dünyada oldukları gibi vücude getirmeğe maziyadetin kâfidir. Diğer bir tevcihe göre de Allah Tealâ kadirdir ki, onlar gibi diğer bir beşer silsilesi vücude getirir de bunlar, Cenabı Hakkı tevhit eder. onun kudretinin, hikmetinin, kemâlini ikrar eyler, öyle fâsit şüphelerde bulunmayıp haşır ve neşrin vukuuna mutekit bulunurlar. (Ve) o Hâlikı Azim (onlar için) insanlâr için, onların müddeti hayatları ve kıyamete sevkedilmeleri için (bir ecel de) bir muayyen müddet de (tâyin etmiştir ki, onda bir şüphe yoktur) öyle insanların muvakkat bir zaman yaşayıp sonra öleceklerinde ve kıyamet vukuunda şek ve şüpheye mahal bulunamaz. Bu (böyle iken zalimler) öyle münkirler (ancak küfrde İsrar eder durur) lar, ondan ayrılmazlar. Fakat (başkasından çekinmiş bulunurlar) bir çok zahir deliller var iken onlara bakmazlar, onları düşünmeden kaçınırlar, öyle anudane öyle bir inkâr içinde yaşar dururlar.

(100) : Resulüm! O muannit, münkir şahıslara (de ki: Eğer sîz) başkaları değil(rabbimin rahmet hazinelerine mâlik olacak olsa idiniz) birçok rızk menbalarına vesair nimetlere sahip bulunsa idiniz, siz (yine sarfetmek korkusuyla) infak edilirse elde bir şey kalmaz, fakrü ihtiyaç yüz gösterir endişesiyle (elbette imsakte bulunurdunuz) onlardan cüzi bir miktarım olsun yine muhtaçlara vesair hayır hususatına sarfetmekten kaçınırdınız, öyle son derece bir hasaset, bir cimrilik gösterirdiniz. Artık siz bu kabiliyette olduğunuz halde mi ülkenizde menbaların feyezanını, servet ve samanın izdiyadını, maişetinizin tezavüdünü istiyorsunuz?. Sizlerde o hasaret, o denaat var iken bütün rahmet hazinelerine mâlik olsanız yine hasasetinize nihayet vermezsiniz. (Ve insan) taban, cibilletten (pek cimri olmuştur) nevi beşerde bu hasaret vardır. Çünki insanlar muhtaç bir hâlde yaratıldığından elde edindikleri şeyleri ihtiyaç korkusuyla saklamaya tab'an meyyaldirler. Bazı insanlar bir kısım mallarını infak etseler de mahzar Allah rızası için olmayıp mücerret bir şöhret için olduğundan bu da maddî bir menfaat mukabilinde bulunmuş olacağından bir infak sayılmaz, yine hasasetten ibaret bulunmuş olur. Vakıa mahza rızayı ilâhî için infak eden zatlar da vardır, fakat bunlar ekalliyeti teşkil ettikleri için yok hükmündedirler, itibarı ekseriyetedir. Mahaza bu insandan murat, bir kavle göre de Resulü Ekrem'e müracaat edip ülkelerinde suların nebanını hazinelerin vücude gelmesini teklif etmiş olan münkirlerden ibarettir. Bunlar, Resulü Ekrem'den öyle bir kısım mucizeler»izhar etmesini istiyorlardı halbuki, o mucizeler izhar edilse de yine hidayete kabiliyetleri olmayanlar inkârlarında devam edeceklerdi. Nitekim Hazreti Musanm vesair Peygamberlerin ibraz ettikleri mucizelere karşı da birnice münkirler inkârlarında devam edip nihayet lâyık oldukları felâketlere kavuşmuşlardı. İşte Kur'anı Kerim bu hususa da işareti hâvi bulunmaktadır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى
تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسْـَٔلْ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ اِذْ جَٓاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ
فِرْعَوْنُ اِنّٖي لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ
مَٓا اَنْزَلَ هٰٓؤُلَٓاءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَٓائِرَ وَاِنّٖي
لَاَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾ فَاَرَادَ اَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ
مِنَ الْاَرْضِ فَاَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمٖيعًا ﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهٖ
لِبَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ اسْكُنُوا الْاَرْضَ فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ
جِئْنَا بِكُمْ لَفٖيفًا ﴿١٠٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(101) : Kasem olsun ki, Biz Musa'ya açık-açık dokuz âyet verdik. İşte İsrail oğullarına sor. Onlara geldiği zaman ona Firavn dedi ki: Ey Musa!. Şüphe yok ki ben seni elbette büyülenmiş zannetmekteyim.

(102) : Dedi ki: Andolsun, sen bilirsin ki, bunlar indirmedi, ancak göklerin ve yerin Rabbi birer basiret olmak üzere indirdi. Ve muhakkak ki, Ey Firavun!. Ben seni elbette helak olmuş sanıyorum.

(103) : Bunun üzerine Firaun -onları o yerden sürüp çıkarmak istedi. Artık biz de onu ve kendisiyle beraber olanları-ioptan gark ettik.

(104) : Ve ondan sonra israil oğullarına dedi ki: O yerde oturun, sonra ahiret vadi gelince sizleri dürülüp toplanılmış bir halde -mahşere getireceğiz.

İ Z A H

(101) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâmın da birçok mucizeler ibrazına muvaffak olduğunu buna rağmen yine Firavn gibi münkirlerin küfürlerinde, adavetlerinde İsrar edip durmuş olduklarını bildirmektedir. İbraz edilen mucizelere rağmen Hazreti Musayı ve ona tâbi olanları yurtlarından çıkarıp atmak isteyen Firavn'un helake maruz kaldığını, Beni israil'in ise öyle bir düşmandan kurtulup yurtlarında kalmalarına müsaade buyurulmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Resulü Ekrem'e karşı cephe alanların da Firavn gibi helak olup gideceklerine işaret olunmaktadır. Şöyle ki: Resulü Zişanım!. (Kasem olsun ki) muhakkak bir vakıadır ki (biz Musa'ya açık açık dokuz âyet verdik) onun risaletine ve tebliğ ettiği ahkâmın sıhhatine delâlet ve şahadet eden pek vâzih dokuz hârika vücude getirdik. (İşte israil oğullarına sor) onlar da bunu bilip itiraf ederler. Artık Hâtemülenbiya Hazretlerinin de birnice mucizeler ibrazına muvaffak olabileceği nasıl olur da istibad edilebilir?. Fakat dalâlet ehli omucizeleri görünce de yine hakkı kabul etmezler. İşte Firavn açık bir misâl, (onlara) İsrail oğullarına vaktiyle Musa Aleyhisselâm bir Peygamber olarak (geldiği zaman ona) o muhterem Peygambere öyle mucizeler ibraz ettiği halde (Firavn) Mısır hükümdarı, mel'un herif, muannidane, münkirane bir vaziyet alarak (dedi ki: Ey Musa!. Şüphe yok ki, ben seni elbette büyülenmiş zannetmekteyim) sen sihre uğramış, akımı zayetmişsin, senin gösterdiğin bu hârikalar birer sihir eserinden başka değildir.

(102) : Musa Aleyhisselâm da o münkir hükümdara karşı büyük bir celâdet göstererek (dedi ki: Andolsun) yemin ederim, Ey Firavn!. (Sen bilirsin ki) güzelce bakıp düşününce anlarsın ki, bu hârikalar birer sihir eseri değildir. (Bunları) bu âyetleri, bu hârikaları (indirmedi) saha-i zuhura getirmedi (ancak göklerin ve yerin Rabbi, birer basiret) benim risalet iddiamda sadık olduğumu açıklayan birer alâmet (olmak *üzere* indirdi) bunları görüp durmaktasın. Fakat mahza inat ve tekebbür saikasiyle inkâra devam ediyorsun, (ve muhakkak ki, Ey Firavn!. Ben seni elbette helâk olmuş sanıyorum) veyahut ben seni mel'un, matrut, hayırdan memnu, fasidülakıl bir halde görüyorum. Çünki Cenabı hakkın varlığı, birliği nice hârikaları vücude getirmeğe kadir olduğu bedihidir. Bütün bu mükevvenet, onun azamet ve kudretine birer vâzih burhandır. Böyle olduğu halde bunun hilafını iddia, en büyük bir cehalet ve dalâlet eseri değil de nedir?.

§ Musa Aleyhisselâm, müteaddit mucizeler göstermişti. Bu âyeti kerime bunlardan pek vâzîh dokuzuna işaret buyurmaktadır. Bunların nelerden ibaret olduğuna dair müteaddit beyanat vardır. Kazi-i Beyzavînin beyanatına göre bunlar (1) Ejderha kesilen âsâdır. (2) Güneş gibi parlayan yedi beyzadır. (3) Etrafa yayılan çekirgelerdir. (4) Halka musallat olan kehlelerdir. (5) Gurbağalardır. (6) Zuhura gelen kanlardır. (7) Taşların yarılıp aralarından fışkıran sulardır. (8) Denizin yarılıp yolların vücude gelmesidir.

(9) İsrail oğullarının üzerine Turdağmm kalkıp düşecek bir vaziyet alması-dır.

(103) : Hazreti Musanın böyle mukabelede bulunup Firavn'u ilzam etmesi üzerine o mel'un hükümdar (onları) Musa Aleyhisselâm ile ona iman edenleri (o yerden) o Mısır havalisinden (sürüp çıkarmak istedi) onlara istihfafta bulunacak zahmet vermek azminde bulundu. (Artık biz de onu) o Firavn'u (ve kendisiyle beraber olanları) sair dinsiz Mısır ahalisini, leşkerlerini (topdan garkettik) hepsini de birden lâyık olduklar azaba kavuşturduk.

İşte bu dünyada sünneti ilâhîye böyle câridir. Hârikaları gören, nimetlere nail olan kimseler, bunların kadrini bilmezlerse, bunları inkâra cür'et gösterirlerse nihayet başlarına böyle bir felâket gelir, hepsi de mahvolur gider. Bu husustaki beyanatı Kur'aniye, Resulü Ekrem efendimiz hakkında da bir tesliyeti, bir beşareti mutazammındır ki, ona karşı düşmanlıkta bulunanların da âkibetleri öyle bir felâkete uğramaktan ibaret olacaktır. Dini islâm nusreti ilâhiye sayesinde âfaka intişar edip duracaktır.

(İ04) : (Ve ondan sonra) Firavn ile kendisine tâbi olanların öyle gark olup kahrı ilâhîye uğradıklarını 'müteakip (İsrail oğullarına dedik ki) yani: Peygamberler vasıtasiyle vahyen onlara bildirdik ki : Siz artık (o yerde) o sizi çıkarmak istedikleri Mısır'da havalisinde (oturan) mukadder vakte kadar orada yaşayın (sonra) öyle yaşayıp öldüğünüzü, topraklara defn'edildiğinizi müteakip (ahiret vaadi gelince) mevut olan kıyamet kopunca (sizleri) bütün insanları, müminleri de, kâfirleri de (dürüiüp toplanılmış bir halde) müctemiân mahşere (getireceğiz) aralarında hükmedeceğiz. Sait olanları seki onlardan ayıracağız. Artık bu âkibeti mülâhaza ediniz, ona göre daha dünyada iken hareketlerinizi güzelce tanzime çalışınız. Bütün bu beyanatı ilâhîye, birer hakikattir, birer vesilei intibahtır.

وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا
أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾ وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ
لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا ﴿١٠٦﴾
قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى
عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا
إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ
خُشُوعًا ﴿١٠٩﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(105) : Ve onu hak ile indirdik ve hak ile indi ve seni de ancak bir müjdeleyici ve bir korkutucu olarak gönderdik.

(106) : Ve onu Kur'an olarak vakit vakit -müneccemen -indirdik, onu nâsa teenni ile -dura dura- okuyasın diye. Ve onu birbiri ardınca -müteferrik surette- indirmiş olduk.

(107) : De ki, îman edin veya îman etmeyin. Şüphe yok ki, bundan evvel kendilerine bilgi verilmiş olanlar, kendilerine karşı tilâvet edilince secde eder oldukları halde çeneleri üstüne kapanırlar.

(108) : Ve derler ki: Rabbimiz takdis ve tenzih ederiz. Rabbimizin vadi hakikaten fiile çıkarılmış oldu.

(109) : Ve ağlıyarak çeneleri üstüne kapanırlar ve -Kur'an- onların tevazuunu arttırır.

*

İZAH

(105) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı Azimin hakkı izhar için indirilmiş olduğunu. Resulü Ekrem'in de vazifei risaletini bildiriyor. Kur'anı mübinin ne gibi hikmete binaen müteferrik surette indirilmiş olduğuna, ona îman edenlerin kendi menfaatlerine, îman etmiyenlerin de kendi zararlarına olarak hareket etmiş bulunacaklarına işaret buyuruyor. îlim ve irfan sahiplerinin ise tilâvet olunan Kur'anı kerime karşı ne kadar büyük bir muhabbet ve tazim göstererek secdei şükrana kapanacaklarını Hak Tealâyı takdis ve tenzih ederek büyük bir zevk ve haşyet ile ağlayacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve onu) o Kur'anı azimi (hak ile indirdik) yani: Sabit mânaları haiz, maslahat ve hikmete muvafık, birçok hükümleri câmi olarak levhi mahfuzdan hâtemül enbiyaya inzal ettik (ve hak ile indi) tebeddül ve tağayyüre uğramaksızın, her türlü arızalardan mahfuz olarak nazil olmuş oldu. Artık ona tahrif ve tebdil gibi bir noksan arız olmayacaktır. (Ve) Resulüm Ya Muhammedi. Aleyhisselâm (serii de ancak) muti olanlar için sevab ile (bir müjdeleyici ve) âsi olanlar içinde azabı ilâhî ile bir (korkutucu olarak gönderdik) yoksa onların her istedikleri harikaları vücude getirmek için göndermedik. Eğer tebliğ ettiğin dini ilâhîyi kabul ederlerse kendi selâmetlerini faidelerini temin etmiş olurlar, kabul etmezlerse zararı kendilerine aittir. Onların o hareketlerinden sen mes'ul olmazsın.

(106) : (Ve onu Kur'an olarak) mufassal bir kitabi ilâhî olmak üzere (vakit vakit) müneccemen, yani: Ayet âyet, sûre, sûre olarak yirmi sene kadar bir müddet içinde (indirdik) hepsi birden indirilmiş olmadı. Ta ki, (onu nâsa teenni ile) dura dura (okuyasın) onları nâsın anlamaları, hıfz etmeleri kolayca olsun. (Ve onu birbiri ardınca) hikmet ve maslahat muktezasına göre ve bir takım vakıaların peyderpey zuhuru üzerine müteferrik bir surette (indirmiş olduk) bu suretle o kitabı ilâhî, o kanunu subhanî tamamen tebliğ edilelerek tekarrur etmiş bulundu.

(107) : Resulü Alişammî. O münkirlere (de ki: İman edin veya etmeyin) o Kur'anın bir kitabı ilâhî olduğunu ister tasdik edin ve ister etmeyin sizin imanınız onun kıymetini arttırmaz, inkâr etmeniz de onun kadrini azaltmaz, imanınızın faidesi size aittir, imansızlığınızın zararı da kendi nefsinize müteveccihtir, siz cahil olduğunuzdan Kur'anın kadrini ulviyetini takdir edemiyorsunuz (şüphe yok ki, bundan evvel) Kur'anın nüzulünden mukaddem (kendilerine bilgi verilmiş olanlar) kütübî sâlifeyi okumuş, vahyin hakikatim anlamış, nübüvvet amarelerine, nişanelerine muttali bulunmuş olan bir kısım âlim zatlar ise Hazreti Muhammedin evsafını sabık kitaplarda okumuş, onun Hâtemülmürselin olduğunu idrak etmiş oldukları için Kur'anı mübinîn âyetleri (kendilerine karşı tilâvet edilince) bir zevki maneviye nail olurlar. Cena-

bı hakkın emirlerine tâzim için ve öyle bir kitabı'mukaddesi beşeriyete ihsan buyurduğundan dolayı o mâbudi kerime arzı şükran için(secde eder oldukları halde çeneleri üstüne) yüzleri üzerine yerlere (kapanırlar) derhal bu ubudiyet vazifesini, bu'şükran vecibesini ifa etmiş olurlar. Abdullah Bini Selâm, Zeyd Bini Amr, Vereka Bini Nevfel gibi zatlar bu cümledendnir. Bu âyeli kerime, secde âyetlerinin dördüncüsüdür, bunu okuyunca secde etmelidir.

(108) : (Ve) öyle âkil, mütefekkir, mümin zatlar, secde ederken (derler ki: Rabbimizi takdis ve tenzih ederiz) onun şanı ulûhiyeti her veçhile mukaddestir, o kerim olan rabbimiz, kâfirlerin tekzibinden münezzehtir. Ve derler ki; (Rabbimizin vadi hakikaten fiile çıkarılmış oldu) kütübi sâlifede dünyaya teşrif edeceğini haber vermiş olduğu Hâtemülenbiya hazretlerini sahai vücude getirdi, ona ihsan buyuracağını bildirmiş olduğu Kur'anı Azimi inzâl ederek beşeriyet âlemini en kutsal bir rehberi ^hidayete nail kıldı.

(109) : (Ve) o mübarek âlim, muttaki zatlar, Kur'anı kerimin kendilerine verdiği bir zevki manevî ile, kudreti ilâhîyeyi, kutsiyeti subhaniyeyi mülâhazadan mütehassıl, ruhanî bir havf ve haşyet ile (ağlayarak çeneleri üstüne) yerlere (kapanırlar) arzı tazimata koşarlar, (ve) Kur'anı Azim, (onların tevazuunu arttırır) rikkati kalbiyelerini azameti ilâhîyeyi tefekkürden münbais olan havf ve haşyetlerini tezyide vesile olur. işte dini islâmın, Kur'anı Mübinin ulviyetini böyle takdir ve tebcil eden zatlar daima mevcut bulunacaklardır. Bu ulviyeti takdir edemiyenler varsın haib ve hasır bir halde yaşasınlar. Beşeriyetin islâmiyet gibi hakikî bir dine nail olan münevver, mütefekkir bir tabakası, daima Kur'anı mübini tebcil, Cenabı Hakkın kutsî âyetleriyle mübarek isimleriyle kalplerini tenvir, lisanlarını tezyin edip duracaklardır.

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ اَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ
الْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰى وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ
ذٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ
شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(110) : De ki: Allah diye dua edin, rahman diye dua edin, hangisiyle dua etseniz nihayet en güzel isimler o'na mahsustur ve namazında sesini pek ziyade kaldırma, ve onu büsbütün de kısma ve bunun arasında bîr yol talep et..

(111) : Ve de ki: Hamd o Allah Tealâ'ya mahsustur ki, bir veled ittihaz edinmedi ve onun için mülkte bir ortak da yoktur ve onun için mezelletten nâşi bir hamiye -ihtiyaç- da yoktur ve o'na kemâli tazim ile tazimde bulun.

İ Z A H

(110) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'ya mukaddes isimlerinden hangi biriyle dua edilmesinin cevazını bildiriyor. Ve Allahü Azimüşşanı zikretmenin ve zatı kibriyasını tekbirde bulunmanın en kutsî bir suretini tavsiye buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişan!. Vahdaniyetle muttasil olan Allah Tealâ'nin en güzel, mübarek isimleri olduğunu bilmeyenlere (de ki: Allah diye dua edin, rahman diye dua edin) o mâbudî azimi hangi kutsal bir ismiyle zikrederseniz ediniz, yine yalnız onu zikretmiş olursunuz. Evet.. O mübarek isimlerin (hangisine dua etseniz) zikrde bulunsanız makbuldür, güzel bir ibadettir, indallâh sevaba vesiledir. Şüphe yok ki, (nihayet en güzel isimler o'na) Allah Tealâ'ya (mahsustur) işte Allah ismi de pek güzeldir, azamülesmadır, kezalik Rahman ismi de pek güzeldir, o Halikı Azimin kâinata şâmil olan rahmet ve âtifetini göstermektedir.

§ Bu beyanı ilâhî bir takım müşriklerin iddialarını reddetmektedir. Şöyle ki: Resûli Ekrem Efendimiz bir gece secde ederken Ya Allah, ya rahman demişti. Ebu Gehl gibi bazı müşrikler bunu duymuşlar, rahmanı da başka bir ilâh sanmışlar, «Muhammed -aleyhisselâm- bizi iki ilâha ibadetten nehyettiği halde kendisi Allah ile beraber, rahman diye diğer bir ilâha da dua ediyor» demişlerdi. Bunun üzerine bu âyeti kerime nazil olmuştur. Buyurulmuş oluyor KI: Evet.. Allah Tealâ birdir. Şerik ve nazirden münezzehtir. Rahman ise onun mübarek isimlerinden biridir, isimlerin teaddüdi ise müsemmanın teaddüdünü icab etmez, Cenabı Allah, o en güzel isimlerinin herhangi biriyle yâd edilebilir. (Ve) Hak Tealâ Hazretleri, muhterem Resulüne şunu da emretmiştir ki: (namazında sesini pek ziyade kaldırma) pek yüksek bir ses ile kıraatde bulunma, çünkü bazı kâfirler bunu işiterek kötü tefevvuhatta bulunabilirler, (ve) mamafih (onu) sesini namazda kıraatde bulunurken (büsbütün kısma) senin ve sana iktida eden cemaatin işitemiyeceğiniz derecede de

gizlice okuma, (ve bunun) öyle fazla cehr ile fazlaca ihfanın (arasında bir yol talep et) mutavassıt bir usul ittihaz eyle. Çünki umurun hayırlısı, orta derecede olanıdır.

§ Bir tevcihe göre bu âyeti kerime, namazların hepsini de cehren kıraat ile kılmaktan ve hepsini de hafiyyen kıraatle kılmaktan nehyetmektedir. Bunların arasında takibedilecek yol ise öğle ve ikindiden ibaret olan gündüz namazlarının hafiyyen ve sabah, akşam, yatsı vakitlerindeki gece namazlarının da cehren tilâvetle eda edilmesidir.

Bazı zatlara göre de bu âyetteki selâttan murat, duadır. Bu takdirde emir edilmiş oluyor ki: Cenabı Hakka dua ve niyazda bulunurken ne öyle âdabı muhalif görülecek surette bağıra çağıra dua et, ne de kendinin bile duyamayacağın bir tarzda, bir sükût ile duada bulun, mutavassıt bir surette kemali hürmet ve tazim ile duaya devam eyle.

(111) : (Ve) Ey Resûli Zişan!. Halıkı Kerimine hamd ve senada, arzı ubudiyette bulunacağın zaman (de ki: Hamd *a* Allah Tealâ'ya mahsustur ki) kendisi için haşa (bir velet ittihaz edinmedi) öyle Yahudilerin, Nesaranm ve lienu Melih denilen bir kısım müşrik kabilelerin iddiaları bâtıldır. Hiç kimse, Cenabı hakkın evlâdı olamaz. Allah Tealâ evlâda ihtiyaçtan münezzehtir. Evlât, ebeveynin birer cüz'ü demektir, mahiyetleri müşterek bulunmaktadır. Allahü Azimüşşan, ise cüziyyetten başkalarıyla aynı mahiyette bulunmaktan münezzehtir, müberradır, Amenna.. (Ve onun) o Halikı kâinat (için mülkte) ulûhiyette, bütün mükevvenata hâkimiyette (bir ortak da yoktur.) Seneviyye taifesinin iddiaları gibi ulûhiyette teaddüt olamaz. O takdirde mükevvenattaki hâlikiyetleri, hâkimiyetleri mahdut, kendileri gayrı 'mütenahi kudretten mahrum bulunmuş olurlar. Böyle bir hâl ise şanı ulûhiyete asla lâyık olamaz. (Ve onun için) o şerik ve nazirden münezzeh olan Allah Tealâ için (mezelletten naşi bir hami de yoktur) kendisine hâşa bir nakise bir zillet teveccüh edemez ki, onu defetmek için kendisine yardım edecek bir kimse mutasavvur olsun. Öyle bir tasavvur, şanı ulûhiyete, kudret ve azameti subhaniyeye münafîdir. (Ve) Resulüm!. Ve ey hakikî mümin olan herhangi bir zat!, (ona) *o* Halıkı Azimüşşana (kemâli tazim ile tazimde bulun) onun evlâttan, şerik ve nazirden, başkalarının yardımlarına ihtiyaçtan münezzeh olduğunu yâd ederek kemâli hürmetle tevhit ve tekbire devamet, vazifei ubudiyetini ifaya çalış.

İşte dini islâm, bütün beşeriyete böyle ulvî bir vazife, bir terbjyei diniye tâlim ve telkin etmektedir. Artık biz böyle mukaddes bir dine böyle bizleri irşat ve tenvir eden bir kur'anı hikmet beyana nailiyetimizden dolayı secdei ubudiyete kapanır, mukaddes halikımızı tevhit ve tekbire, ve ona kemâli tâzim ile hamd ve senaya devam ederiz. Ve Minallahittevfik...

KEHF SURESİ

Bu surei mübareke, yüzon âyeti kerimeden müteşekkildir. Bütün bu âyetler, Mekkei Mükerreme'de nazil olmuştur. Ancak bir kavle göre (28) inci âyeti celile Medinei Münevvere'de nüzul etmiştir. Bu surei celilede bir kudret hârikası olan eshabı kehfin ahvaline dair haber verildiği için buna böyle «Kehf Suresi» unvanı verilmiştir. Bu mübârek surenin başlıca muhteyeyatı şunlardır :

1 — Allah Tealâ'nın hamda, teşbih ve tevhide müstahik olduğunu gösteren Kur'anı Mübinin ulviyetine ve ne gibi hikmetlere, maslahatlara binaen nazil olmuş olduğuna vesair bir kısım ilâhî âsara işaret olunmaktadır.

2 — Haddizatında pek garip olan ve haşrıle neşre bir numune teşkil eden eshabı kehf'in hâdisesi, ve maahaza kudreti ilâhîye ile bundan daha garip daha harikulade nice hilkat hâdiselerinin zuhura getirilebileceği beyan buyurultnaktadir.

3 — Resûli Ekrem'in kutsî vazifesi, onun hak yolunda sabır ile ittisaf etmesi bildirilmektedir, iman edenlerin pek güzel bir âkibete nail olacakları tebşir edilmektedir, küfr ve zulmü ihtiyar edenlerin de nasıl korkunç mücazatlara kavuşacakları ihtar olunmaktadır.

4 — Dünya varlığına kapılıp da fâni servet ve samanına güvenen, uhrevî bir hayattan gafil bulunan bir şahsın bu cahilâne hali ile güzel bir itikada sahip bulunan ve Cenabı Hakka sığınıp ondan muvaffakiyetler dileyen bir zatın hâli arasındaki bir mukayese ve fâni varlıkların ibret efza numunesi ve neticesi enzarı intibaha takdim buyurulmaktadır.

5 — Şey tacı o ve iblis tabiatlı kimselerin emri ilâhîye itaatden nasıl kaçındıkları bildî* ilmektedir, onların nihayet imdattan nasıl mahrum, azaba mâruz kalacakları ihtar edilmektedir.

6 — Kur'anı Azimde insanlar için ne kadar ibret ve intibaha vesile olacak kıssaların mezkûr olduğu, o kitabı ilâhînin âyetlerini dinleyip anlamaktan kaçınan kimselerin de hidayetten ne kadar mahrum bulunduklarını bildirmektedir. O gibi kimselerin mahza bir rahmeti ilâhîye eseri olarak derhal helake maruz kalmayıp kendilerine bir düşünce müddeti verilmekte bulunduğu beyan olunmaktadır. Ve bir kısım helake mâruz kalmış ülkelere **halkın dikkat nazarları celbedilmektedir.**

7 — Hazreti Musa'nın bir seyahati esnasında Hazreti **Hızır'a mülâki olduğu, aralarında cereyan etmiş olan muhavereleri ve kudreti ilâhîyeye şahadet eden bir takım hârikaların** vücude gelmiş **bulunduğu birer misâli intibah olmak üzere beyan buyurulmaktadır.**

8 — Zülkarneym'in şark ve garbe seyyahatı Yecüç ve Mecücün etrafa intişarına muvaffakaten mâni olacak bir şeddin inşa edilmiş olduğu ve bir takım hakikatları kabul etmiyerek münkirane yaşıyanların sui âkibetleri îman ve salih amel sahiplerinin de ebedî saadetlere kavuşacakları bildirilmektedir. Resûli Ekrem Efendimizin de halka hitaben vahdaniyeti îlâhîyeyi nasıl telkine memur bulunmuş olduğu izah Duyurulmaktadır.

* * *

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجاً ﴿١﴾
قَيِّماً لِيُنْذِرَ بَأْساً شَد۪يداً مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِن۪ينَ الَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ
الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ اَجْراً حَسَناً ﴿٢﴾ مَاكِث۪ينَ ف۪يهِ اَبَداً ﴿٣﴾ وَيُنْذِرَ
الَّذ۪ينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَداً ﴿٤﴾ مَا لَهُمْ بِه۪ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِاٰبَٓائِهِمْ
كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ اِنْ يَقُولُونَ اِلَّا كَذِباً ﴿٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Hamd Allah Tealâ'ya olsun ki, kulunun üzerine kitabı indirdi ve onun için bir ihtilâf -bir tenakus- yapmadı.

(2) : Müstakim olarak -indirdi ki- tarafından sâdır olan bir şiddetli azap İle -kâfirleri- korkutsun ve salih salih amellerde bulunan müminleri de tebşir eylesin, ki onlar için şüphe yok güzel bir mükâfat vardır.

(3) : Orada -o müminler- ebediyyen ikamette bulunacaklardır.

(4) : Ve Allah -kendisi için- velet edindi diyenleri de korkutsun- diye o kitabı indirdi.-

(5) : Buna dair ne kendilerinin bir bilgisi vardır ve ne de babalarının. Ne büyük bir söz ki, ağızlarından çıkıyor. Onlar başka değil, ancak yalan söylüyorlar.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı azimin ne gibi ulvî maksatlara binaen Hâtemülenbiyâ hazretlerine indirilmiş olduğunu bildiriyor. Ehli îmanı ebedî saadetle tebşir, ehli küfrün de pek fahiş iddialarını red ile kendilerinin cehaletlerini teşhir etmektedir. Şöyle ki: (Hamd) şükr, senai cemi! tahmid ve tebcil (Allah Tealâya olsun ki) beşeriyet hakkında pek büyük bir âtifette bulundu, muhterem (kulunun) Peygamberi Zişanı olan Hazreti Muhammedin (üzerine) semayı izzetinden Kur'anı Azim gibi pek ulvî, müntehayı kemali haiz bir (kitabı indirdi) onun kutsî hükümlerine riayetle bütün kullarını mükellef kıldı. (Ve onun için) o kitabı mübin için, içinde (bir ihtilâf yapmadı) bütün mündericatı tenakuzdan müberradır, ne elfazında bir ihlâl, ne de mânasında hakka davetten bir inhiraf vardı, bütün âyetleri, beşeriyetin selâmet ve saadetini temin edecek lâtif, beliğ, ruhperver beyanattan ibarettir.

(2) : Evet.. O Halikı Hakim, o kitabı kerimi (müstakim olarak) indirdi. O kitap ifrat ve tefritden müberradır, bütün beşeriyet için bir vesilei hidayettir, dinî ve dünyevî maslahatları idare edebilecek bir mahiyette bulunmaktadır, tebşir ve tenziri havi âyetleri camidir. Ta (ki) Allah Tealâ'nın (tarafından sâdır olan bir şiddetli azap ile) kâfirleri (korkutsun) o küfr ve tekzipleri yüzünden böyle bir azaba uğrayacaklarını onlara ihtar eylesin (ve salih salih amellerde bulunan müminleri de tebşir eylesin ki, onlar için) îmanları ve salih amelleri mukabilinde (şüphe yok ki, güzel bir mükâfat vardır) o da çenetten ve orada olan pek güzel nimetlerden ibarettir.

(3) : Bir halde ki: (orada) o mükâfat âleminde o müminler (ebediyyen İkamette bulunacaklardır) onların mükâfatları asla nihayet bulmayacaktır.

(4) : (Ve Allah) Tealâ kendisi için (velet edindi diyenleri de korkutsun) diye o muazzam kitabı indirdi. Arap kâfirleri, melekler Allahın kızlarıdır demekte idiler, bir kısım ehli kitap da hazreti Uzeyr'ın, Hazreti Mesih'in birer ibnullah olduklarına kail bulunmuşlardır. Böyle bir iddia ise, Zatı ahadiyyete karsı büyük bir iftiradır, pek fezihane bir cür'etti. Bunun içindir ki, bun-

ların böyle mücazata müstahik oldukları da ayrıca tasrih edilmiştir. Vakıa ikinci âyetteki inzar = korkutma, bütün kâfirlere ait olduğundan Cenabı Hakka evlât isnat edenlere de şâmildir. Çünki onlar da kâfirdirler. Fakat onların bu iddiaları pek fahiş bulunduğundan o korkuntma ciheti, onların hakkında ayrıca da zikredilmiştir. Kur'anı Mucizbeyana ait usuldendir ki: Bir kaziyyei kelliyye zikredilince onun üzerine bazı cüzziyatı atfedilerek ayrıca tasrih buyurulur. Bunların azamı cüziyyat olduğuna bu bir tenbih demektir. Melekler zikredilince bunlara atfen Cebrail ve Mikâil'in ayrıca zikredilmesi bu cümledendir.

(5) : (Buna dair) Cenabı Hakkın kendisine evlât ittihaz etmiş olduğuna ait (ne kendilerinin) böyle bir iddiada bulunanların (bir bilgisi vardır ve ne de babalarının) bütün onlar, bir delile, bir bilgiye dayanmaksızın böyle hakikata muhalif bir iddiaya cür'et etmekte bulunmuşlardır. Onların bu iddiaları, bir küfr ve iftiradan ibaret olan lâkırdıları (ne büyük bir söz ki, ağızlarından çıkıyor!.) bu hilafı hakikat sözün ne kadar büyük bir cehalet eseri, bir mes'uliyet sebebi olduğunu düşünemiyorlar. (Onlar başka değil, ancak yalan söylüyorlar) asla doğru olamayacak bir lâkırdıda buulnuyorlar. Haşa, şanı ulûhiyet, evlât ittihazından münezzehtir. Amenna.

* * *

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَد۪يثِ
اَسَفًا ﴿٦﴾ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ ز۪ينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ
اَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾ وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَع۪يدًا جُرُزًا
﴿٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(6) : Demek ki, onlar bu Kur'ana inanmazlarsa arkalarından bir şiddetli hüzün ile kendini tüketeceksin.

(7) : Biz yeryüzünde olanları onun için bir ziynet kıldık ki, hangisi amelce daha güzeldir diye insanları imtihan edelim.

(8) : Ve mamafih onun üzerinde ne varsa muhakkak ki, biz hepsini de kupkuru, dağınık bir toprak edicileriz.

∴

İ Z A H

(6) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'in halk hakkında ne kadar hayırhah ve onların küfrlerinden dolayı ne derece fazla müteessir olduğunu göstermektedir. Ve yeryüzündeki ilâhî nimetlerin ne gibi bir imtihan vesilesi olduğuna, bu temadi eden nimetlerin nihayet elden çıkacağına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişan!. Sen münkirlerin hâllerine bakarak pek çok müteessir oluyorsun. (Demek ki, onlar bu Kur'ana inanmazlarsa) onun bir kitabı ilâhî olup âyetlerinin vakit vakit nuzûl ettiğini tasdik eylemezlerse o münkirlerin (arkalarından) öyle tasdik ve tevhitten yüz çevirdiklerinden dolayı (bir şiddetli hüzün ile kendini tüketeceksin) mübarek hayatına kastetmiş gibi olacaksın. Sen vazifen olan irşadı ifa etmektesin. Sen onların kalplerini îmana erdiremezsin. Muktezayı hikmet ne ise o zuhura gelecektir. Artık o kadar hüzn ve teessüf içinde kalma.

(7) : Evet.. (Biz yeryüzünde olanları) mevalidi selâse denilen madenleri, nebatatı, bütün hayat sahiplerini (onun için) o yer sahası için (bir ziynet kıldık ki: Hangisi amelce daha güzeldir diye insanları imtihan edelim) haklarında bir imtihan muamelesi vücude gelmiş olsun, kendi kabiliyetleri kendilerine gösterilmiş bulunsun.

Evet.. Yeryüzünü tezyin eden şeyler, öyle birer ziynet, birer eseri letafet dir ki, onlar güzelce düşünlürse onların birer şahidi ulûhiyet oldukları pek güzel anlaşılır. Artık bunları görenler, bunlardan istifade edip duranlar, bunları yaratmış olan Hâlikı Azimüşşanı tasdik etmeli değil midir?.. Halbuki, onlardan birniceleri bu ziynetlere bu muhteşem varlıklara birer nazarı gafletle bakarlar, bunların yaradılışındaki hikmeti düşünmezler, dalâlet içinde kalır giderler. Binaenaleyh Ey Resûli Alişan!. Kur'anı Kerim gibi bir müzeyyini kâinat olan kitabı ilâhîyi ve senin gibi pek ziyade hayırhah olan bir Peygamberi Alikadri takdir ve tasdik edemiyenlerin hallerinden dolayı o kadar hüzne tutulma, öyle münkirler bu dünyada eksik değildirler.

*

(8) : (Ve maamafih) o münkirler, bütün insanlar yeryüzünde öyle daima mütenaim olup kalacak değildirler. Onun üzerinde ne varsa) yeryüzünde vesilei zinet olacak neler mevcut ise (muhakkak ki, biz hepsini de) hayvanatı da, nebatatı da, madeniyatı da (kupkuru, dağınık) kuvvei inbatiyeden mahrum (bir toprak edicileriz) nihayet bu topraklarda tebeddül ederek baki kalmayacaktır. Artık başka bir âleme sevk edilecek olan o münkirler, dünyadaki

dinsizliklerinin müthiş cezasına kavuşacaklardır. Elbette ki, kitabı ilâhîyi inkâr edenlerin, hakkın nimetlerine karşı nankârlükte bulunanların âkibetleri başka türlü olmayacaktır. Artık onların hallerinden dolayı o kadar teessüre hacet yok!

أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا
عَجَبًا ﴿٩﴾ إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا
مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ
فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ
أَحْصَى لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا ﴿١٢﴾

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(9) : Yoksa sandınmı ki; Eshabı kehf ile Rakım, bizim âyetlerimizden bir aceb şey olmuşlardır.

(10) : O vakit ki, o gençler mağaraya sığındılar da dediler ki: Ey Rabbimiz!. Bize kendi indinden bir rahmet ver ve bizim için işimizden dolayı bir muvaffakiyet hazırla.

(11) : Bunu müteakip onların kulakları üzerine mağarada senelerce -perde- vurmuş olduk.

(12) : Sonra onları uyandırdık, iki taifeden hangisinin bekledikleri müddeti daha iyi hesab ettiklerini bilelim diye.

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetle, yeryüzünü mütenevvi şeyler ile tezyin etmiş, nice hârikalar vücude getirmiş olan Hâlıkı Zişanm azameti kudretine nazaran eshabı kehf hâdisesinin izam edilemiyeceğini bildirmektedir. Eshabı kehf'in ne gibi bir hikmete binaen düşmanlarından himaye edilerek senelerce mağarada yatıp kalktıkları, sonra da yeniden hayata kavuştukları beyan buyurulmaktadır. Şöyle ki: Ey akıl ve irfan ile temayüz etmiş olan Peygamberi Zişan!. Sen (yoksa sandın mı ki, eshabı kehf ile fakım) öyle mağarada uzun bir müddet uyku halinde yaşayıp durmaları itibariyle (bizim âyetlerimizden) kudretimize delâlet eden hâdiseelrden (bir aceb şey olmuşlardır?.) Hayır.. Onlar o kadar aceb şey değildirler. Vakıa onların öyle uzun bir müddet berhayat olarak mağarada uyku halinde yaşayıp durmaları haddizatında bir hârikai âdettir, bir kudreti ilâhîye eseridir. Öldükten sonra dirilmenin imkânı vukuunu isbat edecek bir bahir alâmettir. Fakat Halikı Azim, semaları, yerleri yaratmış, nice binlerce garibeler vücude getirmiş, bahusus yeryüzünü mütenevvi şeyler ile tezyin buyurmuş olduğundan bunlara nazaran eshabı kehf hâdisesi pek o kadar garip görülmemelidir. Evet.. Cenabı Hakkın bu kâinatta o kadar fiyatı kudreti tecelli etmektedir ki, eshabı kehfin bu sergüzeşti onların yanında ehemmiyetsiz kalır. Hangi bir hayat sahibinin asırlarca uyku halinde yaşayabilmesi aklen caiz ve haddizatında vâkidir. Bir kısım hayvanatın topraklar altında hiçbir gıdaya ihtiyaç görülmemeksizin bütün kış boyunca uyuyup kaldıklraı görülmektedir. Gıdaî maddeler vesaire hayatı idame için âdî sebeplerdir. Hak Tealâ Hazretleri murad edince hangi bir mahlûkunu gıdasız da pek uzun bir müddet yaşatabilir. (Ve hüve alâ küllî şey'in kadir.)

§ Kehf, dağda bulunan geniş bir mağara demektir. «Rakim» de bu mağaradakilerin yanındaki kelpleri demektir. Veya rakim, bir lâvhadır ki onda eshabı kehfin adları, kıssaları yazılmış, mağaranın kapısı üzerine asılmıştı. Diğer bir rivayete göre de rakim, ayrıca üç zattan ibarettir ki, bunlar da yağmurdan kaçarak bir mağaraya girmişlerdi. Ansızın koca bir taş düşerek mağaranın kapısını kapatmış, bunlar içerisinde kalmışlardı. Sonra her birisi hayır namına yapmış olduğu bir şeyi söylemiş, mağaranın kapısı azar azar açılmış, üçüncüsünün ifadesi neticesinde de tamamen açılarak harice çıkabilmişlerdi. Buna dair tefsirlerde ve Sahiheynde tafsilât vardır.

(10) : Yâd et. (O vakti ki, o gençler) o kendilerinden sual olunan mütedeyyin ve bir nice yaşlılardan daha kâmil olan ve îmanlarını muhafaza için kâfirlerden kaçınarak mağaraya kapanan o genç zâtlar, (mağaraya sığındılar da) hemen orada (dediler ki: Ey Râbbimizl. Bize kendi indinden bir rahmet ver) bizim için vesilei rızk olsun, bizi düşmanlarımızdan korusun, bizim için mucibi mağfiret bulunsun. (Ve bizim için işimizden dolayı) dinimizi muhafaza için kâ-

firlerden ayrılıp mağaraya iltica ettiğimizden nâşi (bir muvaffakiyet hazırla) o sayede hidayete ermiş, tariki rüşt ve sevaba kavuşmuş olalım.

(11) : (Bunu müteakip) onların bu niyazları üzerine ve bu sebeple (onların kulakları üzerine mağarada) müteaddit (senelerce) perde, haricî şeyleri işitmelerine mâni bir hicap (vurmuş olduk) onları güzel bir uykuya daldırdık, o sayede o mağarada uzun bir müddet rahat rahat yaşayıp kaldılar, harici seslerden müteessir olup uyanmadılar.

(12) : (Sonra onları) o mağarada uykuya dalmış olan zatları (uyandırdık) onları ölüme benzeyen bir uykudan kaldırdık (iki taifeden) o mağarada yatmış ve bu yatmaları müddeti hakkında reyleri başka başka bulunmuş olan gençlerden veyahut o müddet zarfında o havalide vakit vakit hükümdar olanlar ile bu eshabı kehf arasında (hangisinin) o eshabı kehfin (bekledikleri müddeti daha iyi hesap ettiklerini bilelim) diye onları böyle yeniden sahai hayâta çıkardık. Yani: Minelezel malûm olan bu hakikat, ilim müşahede sahasına gelsin, başkaları da buna muttali olarak bununla da kudreti ilâhîyeye istidlalde bulunsunlar.

∴

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّ اِنَّهُمْ
فِتْيَةٌ اٰمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ۝١٣ وَرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ
اِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَنْ نَدْعُوَا
مِنْ دُونِهِ اِلٰهًا لَقَدْ قُلْنَا اِذًا شَطَطًا ۝١٤ هٰٓؤُلَٓاءِ قَوْمُنَا
اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اٰلِهَةً لَوْلَا يَاْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ
فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۝١٥ وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ
وَمَا يَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ فَاْوُا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ
رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ۝١٦

MEALİ ÂLİSİ

(13) : Biz sana onların haberlerini doğru olarak hikâye ediyoruz. Onlar genç bir zümre idiier. Rab'lerine îman etmişlerdi ve.biz de onların hidayetini arttırmış idik.

(14) : Ve onların kalplerini kuvvetlendirdik, o vakit ki: Kıyam ettiler de dediler ki: Bizim Rab'bimiz, göklerin ve *yerin* Rab'bidir, ondan başkasına bir ilâh diye tapamayız. Diyecek olsak elbeîîe kî, haktan pek uzak bir söz söylemiş oluruz.

(15) : Şunlar, şu bizim kavmimiz, o'ndan başkasını ilâh ittihaz ettiler. Onların üzerine bir zahir hüccet getirmeli değil mi idiler?. Artık bir yalanı Allah'a karşı iftira edenden daha zalim kim vardır?.

(16) : Vakta ki, onlardan ve Allah'tan başka tapındıkları şeylerden siz ictinab ettiniz, artık mağaraya çekiliniz, sizin için Rab'binjz rahmetinden neşreder ve sizin için işlerinizden bir kolaylık hazırlar.

İ Z A H

(13) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hakkın eshabı kehle.dair Resûli Zişanına malûmat verdiğini ve o zatların Hak Tealâya nasıl iltica ederek tevhit ve takdiste bulunduklarını bildirmektedir. Ve kavimlerinin nasıl bir şirke düşmüş olduklarını ifade ederek mağaraya çekilmelerini birbirine tavsiye ettiklerini ve rahmeti ilâhîyeye nail, işlerinde kolaylığa mazhar olacaklarına ümitvar bulunmuş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey âlemlere rahmet olan Resulüm!, (biz sana onların) o eshabı kehfin mühim olan (haberlerini doğru) hakikate mukterin (olarak hikâye ediyoruz) Yani: Onıarın o ibretbahş kıssalarını, azameti zatiyemle sana vahyen bildiriyorum. (On*lar* genç bir zümre idiler) birer uyanık ruha sahip bulunuyorlardı (Rab'lerine îman etmişlerdi) aralarında bulundukları bir çok kimseler gibi küfre düşmüş değildiler, (ve) sonra (biz de onların) bu îmanlarına mükâfat olarak (hidayetini arttırmış idik) onların ruhlarını tenvir, kalplerini muarifi ilâhîye ile tezyin ve kendilerini îmanlarında sabitkadem kılmış idik.

(14) : (Ve onların kalplerini kuvvetlendirdik) îmanlarını alenen ve sırren muhafaza ettiler, îmanları uğrunda mezahime katlandılar, yurtlarını, vatandaşlarını terkederek bir mağaraya kapandılar (o vakit ki) onlar, kendilerini putperestliğe davet eden «Dekyanus» namındaki cabbar bir hükümdarın yanından (kıyam ettiler de dediler ki: Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin

Rabbidir) öyle mahlûk, fani olan şeyler nasıl rübubiyeti haiz olabilir ki, biz onları kendimize Rab ittihaz edelim?. Biz (ondan) o göklerin ve yerin halikından (başkasına bir ilâh diye tapmayız) çünki o Halikı kâinattan başkası ulûhiyet vasfım asla haiz olamaz. Öyle bir mahlûka ilâh (diyecek olsak elbette ki) andolsun ki (haktan pek uzak bir söz söylemiş oluruz.) dairei akıldan hariç, pek ziyade zulüm ve cehaletten ibaret bir lâkırdıda bulunmuş oluruz.

(15) : O münevver gençler, birbiriyle konuşarak dediler ki: (şunlar, şu bizim kavmimiz) bizden daha yaşlı, daha mevki sahibi oldukları halde (o'ndan) o şerik ve nazirden münezzeh olan mabûdi azimden (başkasını ilâh ittihaz ettiler) Allah Tealâ'nın vahdaniyetini bilemediler. Putlara tapındılar, pek vahi şüphelere kapıldılar (onların) o ulûhiyetlerine kail oldukları matılûk şeylerin (üzerine bir zahir hüccet) bir kati delil (getirmeli değil mi idiler?.) Heyhat., ki, onlar öyle bir hüccete asla sahip olamazlar, öyle bir hüccet, asla olamaz. Fakat biz lehülhamd vahdaniyeti ilâhîye hakkında birnice zahir, katî hüccetlere sahip bulunmaktayız, (artık) şerik ittihazı gibi, (bir yalanı Allaha karşı iftira edenden) kasden öyle bir isnatta bulunandan (daha zalim kim vardır?.) Elbetteki, o her zalimden daha zalimdir, ondan daha zalim bulunamaz. O şanı ulûhiyete münafi öyle batıl bir isnada cür'et etmiş bulunmaktadır.

(16) : O mübarek gençler, güzel bir niyete nail ve Cenabı hakkın fazlı keremine ziyadesiyle mazhar oldukları için onların bazısı, bazısına şöyle demişdi: (Vakta ki, onlardan) o putperest kavminizden (ve Allah'tan başka tapındıkları şeylerden) onların bâtıl mabutlarından (siz içtinap ettiniz) Allah Tealâ'dan başkasını mabut ittihaz etmediniz, kavminizden itikatça ayrıldınız, ve onlardan cismanî bir ayrılışta bulunmak da istediniz (artık mağaraya çekiliniz) dağdaki büyük mağaraya iltica ediniz (sizin için Rab'biniz) kerim ve muhsin olan halikınız (rahmetinden neşreder) size iki âlemde de kifayet edecek malzemeyi ihsan buyurur, (ve sizin için işlerinizden bir kolaylık hazırlar) o düşmanlardan dininizi muhafaza için sizi siyanet eder, ve lâzım gelen şeyleri onlardan istifade edebilmeniz için sizlere suhuletle ihsan buyurur. Maddî ve manevî hayatınız emin bulunur. îşte îmanın mükâfatı..

*
* *

وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا
غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ
اللَّهِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا
مُرْشِدًا ﴿١٧﴾ وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ
وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ
عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾

———«O»———

MEALİ ÂLİSİ

(17) : Ve güneşi görürsün ki, doğduğu zaman onların mağaralarının sağ tarafına meyleder ve gurub ettiği vakit de onların sol taraflarına dönüverir ve onlar ondan bir geniş orta yerdedirler. Bu Allah'ın âyetlerindendir. Allah kime hidayet ederse o hidayet bulmuş olur ve kimi de idlâl ederse artık onun için bir irşat edici yardımcı bulamazsın.

(18) : Ve onları uyanıklar sanırsın, halbuki, onlar uykudadırlar ve onları sağ taraflarına ve sol taraflarına çeviririz ve köpekleri de iki kolunu kapı tarafına uzatmış bir haldedir. Eğer onların bu hallerine muttali olsa idin elbette onlardan döner firar ederdin ve onlardan korku ile dolardm.

İ Z A H

(17) : Bu mübarek âyetler, eshabı kehfin mağara içinde ne gibi bir vaziyette bulunduklarını ve kendilerini siyanet için güneşin mağaraya karşı ne veçhile tulü ve gurub etmekte olduğunu bildiriyor ve onların mağaradaki duruşlarının ve temadi eden yaşayışlarının ne kadar hayretbahş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resûli Ekrem'e veya hangi bir zata hitaben buyuruluyor ki: (Ve güneşi görürsün ki) yani: O zaman eshabı kehfin ma-

ğarasmda bulunmuş olsaydın görürdün ki (doğduğu zaman onların mağaralarının sağ parafına meyleder) ziyası orada yatanların üzerine isabet etmez, onlara eziyet vermez ve güneş (gurub ettiği vakit de onların sol taraflarına dönüverir.) di, ziyası, onların üzerlerine dokunmazdı, onları rahatsız etmezdi. Güneşin böyle hareketi, eshabı kehf hakkında bir keramet olarak kudreti ilâhîye ile vücude gelmiş bir harika idi. Maamarih şöyle de denilmiştir ki: O mağaranın kapısı şimal canibine doğru açık bulunmuştu. Güneş doğunca mağaranın sağ tarafına, gurub edince de sol tarafına müteveccih bulunmuş olurdu. Bunun böyle olması da yine eshabı kehfi korumak gibi bir hikmete müstenid bulunmuş demektir. (Ve onlar) o mağaradakiier (ondan) o mağaradan (bir geniş orta yerdedirler) orada lâtif bir hava ile, güzel rüzgârların kendilerine isabetiyle rahatça yatıp duruyorlar. (Bu) garip vaziyet güneşin öyle tulü ve gurup edişi (Allah'ın âyeîlerindendir.) o azim halikın kemâli ilmine, azameti kudretine .şahadet .eden acip hârikalardandır. Artık böyle bir şey olabilir mi diye tereddütte bulunmaya mahal yoktur. Kudreti ilâhîyenin azametine mutekit olan bir insan böyle bir hârikayı istibad edemez. Evet.. (Allah kime hidayet ederse) kimin kalbinde hidayet nurlarını parlatırsa (o hidayet bulmuş olur) işte eshabı kehf bu zümredendir. Onlar, kendi fetretlerini, ihtiyarlarını güzel muhafaza ettikleri için bu hidayete lâyık bulunmuşlardır, (ve) bilâkis (Allah Tealâ kimi de) onun sui ihtiyarına, küfrü iltizamına binaen (idlâl ederse) hidayet yolundan uzak düşürürse (artık onun için bir irşat edici yardımcı bulamazsın) artık onu hiçbir kimse hak yoluna sevkedemez. Nitekim vahdaniyeti ilâhîyeyi inkâr edenler, kudreti ilâhîye ile hârikaların vücude gelmesine kail olmayanlar Dekyanus gibi naşı putperestliğe sevketmek isteyenler böyle dalâlete düşürülmüş kimselerden ibarettirler.

(18) : (Ve) eğer ey muhatab olan zat!. (Onları) eğer görecek olsan (uyanıklar sanırsın) çünki onların gözleri havaya doğru açık, kendileri uyanık gibi bir* vaziyette bulunmaktadırlar. (Halbuki, onlar uykudadırlar) rahat rahat yatıp duruyorlar (ve onları) o uyku hallerinde kudretimizle (sağ taraflarına ve sol taraflarına) çokça (çeviririz) ta ki, havayı nesimi vücutlarının her tarafına isabet etsin ve daima bir tarafları üzerine yatıp da bundan müteessir olmasınlar, (ve köpekleri de) Kıtmir, veya Sevr veya Reyyan adında olup kendilerini takibetmiş ve mükerreren tard etmelerine rağmen yine kendilerinin arkalarından ayrılmamış olan kelpleri de (iki kolunu) yere koyup mağarada (kapı tarafına uzatmış bir haldedir) bunun bir aslan olduğu da mervidir. (Eğer onların bu hallerine muttali olsa idin) onların mağaradaki vaziyetlerini müşahede etse idin (elbette onlardan döner firar ederdin) kendilerine bakmaya cür'et edemezdin (ve onlardan korku ile dolardın) içine 'büyük bir havf ve haşyet âriz olurdu. Çünki Allah Tealâ onlara t>üyük bir heybet, pek garip bir vaziyet vermişti. Deniliyor ki: Bir muktezayı hikmet olmak üzere onların kabirlerini mağaraya girip ziyaret etmeğe kimse mu-

vaffak olamamıştır. Hattâ rivayete nazaran onları ziyaret için Hazreti Muaviye tarafından gönderilen bazı kimseler, mağaraya girer girmez bir rüzgâr zuhur ederek kendilerini yakıvermiştir. Ebussuut ve Siracülmünir tefsirleri.

وَكَذٰلِكَ
بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا
يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا اَحَدَكُمْ
بِوَرِقِكُمْ هٰذِهِ اِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَا اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ
بِرِزْقٍ مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾ اِنَّهُمْ
اِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ اَوْ يُعِيدُوكُمْ فٖى مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوا
اِذًا اَبَدًا ﴿٢٠﴾

«03>

MEÂLİ ÂLİSİ

(19) : Ve onları böylece uyandırdık ki, aralarında soruşturu versinler onlardan bir sözcü dedi ki: Ne kadar durdunuz?. Dediler ki: Birgün veya bir günün bir azı kadar. Dediler ki: Ne kadar durduğunuzu Rabbiniz daha ziyade bilendir. Şimdi birinizi şu gümüş akçanız ile şehre gönderiniz, taamca hangisi daha temiz ise ondan size bir rızk getirsin ve çok dikkatli hareket etsin ve sizi sakın bir kimseye haber vermesin.

(26) : Şüphe yok ki, onlar eğer size galebe ederlerse sizi ya taşlayarak öldürürler, veya sizi kendi milletlerine döndürürler ve o takdirde artık ebediyyen felah bulamazsınız.

İ Z A H

(19) : Bu mübarek âyetler, eshabı kehfin asırlarca mağarada uyuyup kaldıkları halde uyanarak ne kadar az bir müddet uykuya dalmış olduklarında ihtilâfa düştüklerini bildiriyor. Ve kendilerine şehirden erzak celbi için içlerinden gönderdikleri bir zata ne kadar ihtiyatkârane hareket etmesini tavsiye eylemiş, aksi takdirde felâketlere uğrayacaklarını ihtar eylemiş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve onları) o mağarada olanları (böylece) uykuya daldırdığımız ve bedenleri çürümekten koruduğumuz gibi, kendilerini de âdeta öldürdükten sonra diriltmek kabilinden olarak o garip uykudan (uyandırdık ki) kudreti ilâhîyeye bir delil teşkil etsinler. Bu hakikatin tecellisi için (aralarında soruşturuversinler) mağarada lihikmetin ne kadar kaldıkları nazara alınarak siyaneti ilâhîyeye mazhar oldukları güzelce anlaşılsın, kudreti ilâhîye hakkındaki yakınları daha ziyade artsın (onlardan bir sözcü) onların «Mekselmina» adındaki reisleri (dedi ki,) ey din kardeşleri!. Bu mağarada biliyor musunuz?, (ne kadar durdunuz?.) ne kadar uyuyup kaldınız, bu hususta zannınız nedir?. Onlardan bazıları (dediler ki: Birgün veya bir günün birazı kadar) durmuş olmalıyız. Çünki onlar, güneşin doğacağı sırada mağaraya girmiş-, güneşin batacağı zaman uyanmış oldukları için böyle sanmışlardı. Fakat onlardan bazıları da «Temliha» gibi reisleri de veya hepsi de meselâ: Tırnaklarındaki, saçlarındaki bazı tebeddülata bakarak veya kalplerine sunuh eden ilhamı ilâhîye binaen tekrar (dediler ki) Bu mağarada (ne kadar durduğumuzu Rabbimiz daha ziyade bilendir) biz bunu tayin edemeyiz. Bu zatlar birbirini techil etmiş olmamak için böyle kemâli nezaketle güzel bir mütalâada bulundular ve dediler ki: (Şimdi birinizi şu gümüş akçanızla şehre) rivayete nazaran içinden çıkıp gelmiş oldukları Tarsus beldesine (gönderiniz) varsın dikkat etsin (taamca hangisi daha temiz ise) dinimizce helâl, tıyb bulunmuş ise (ondan size bir rızk getirsin) ondan hepimiz yeyip gıdamızı temin edelim. (Ve) maamafih şehre gidince (çok dikkatli hareket etsin) kendisini gizlesin, böyle mağaraya sığınmış kimselerden olduğu anlaşılmasın. (Ve sizi sakın) şehir ahalisinden (bir kimseye haber vermesin) sonra, vaziyetimiz, etrafa yayılır başımız belâya uğrar.

(20) : Evet.. (Şüphe yok ki, onlar) o şehir ahalisi (eğer size galebe ederlerse) sizin bu halinize muttali olurlarsa (sizi ya taşlayarak öldürürler) hakkınızda öyle bir cinayete cür'et gösterirler (veya) onlara mülâyemet gösterirseniz (sizi kendi milletlerine döndürürler) sizi de kendileri gibi dini idâhîden mahrum bırakırlar, (ve o takdirde) onların milletlerine velev kerhen döndüğünüz surette (artık ebediyyen felâh bulamazsınız) ne dünyada ve ne de ahirette fevz-ü necata nail olamazsınız.

ISvet. însana lâzımdır ki; nail olduğu hakikî bir dinin kadrini bilsin. Dünyevî ve uhrevî selâmet ve saadete ancak o sayede nail olacağına kkhi

bulunsun. Bu mukaddes dini uğrunda her türlü fedakârlıkta bulunmayı pek yüksek bir vazife telâkki etsin.

Bir kimse kalben mümin olduğu halde bir icbara mebni kerhen dinsizlik gösterse hemen kâfir olmuş olmaz. Fakat selâbeti diniye gösterir de bu yolda şehit olursa elbette derecesi pek yüksek olur. Maamafih kerhen dinsizliği kabul eden bir kimse, korkulur ki, gidegide dinsizlikle ülfet eder, kalbi küfre meylederek inancını zayi eder kalır. Artık böyle bir fitnece, bir felâkete düşmemek» için olanca cebre karşı metanet gösterilerek dinde sebat etmek elbette ki, evlâdır. Böyle bir zat, şüphe yok ki, indallâh bir din kahramanı sayılmış olur".

* * *

وَكَذَٰلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ
حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ
فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا رَبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ قَالَ
الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ٢١
سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ
كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ
كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ
إِلَّا مِرَاءً ظَاهِرًا وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا ٢٢

-«0»-

MEÂLI ALISI

(21) : Ve böylece onların ahvaline başkalarını muttali kıldık ki, vaadi ilâhînin şüphesiz bir hak olduğunu ve kıyametin vuku bulacağında da bir

'şüphe bulunmadığını bilsinler. O sırada ki, -o şehir ahalisi- aralarında onla* rın işlerine ait münazaada bulunuyorlardı. Binaenaleyh dediler ki: Onların üzerlerine bir bina yapınız. Onları Rableri daha ziyade bilicidir. Onların işine malûmatları galip olanlar da dedi ki: Elbette onların yanlarında bir mescid ittihaz edineceğizdir.

(22) : Diyeceklerdir ki: Onlar, üçtür, dördüncüleri köpekleridir ve diyeceklerdir ki: Beştir, altıncıları köpekleridir. -Bu iki söz- gayba taş atmaktır ve diyeceklerdir ki: Yedidirler, sekizincileri de köpekleridir. De ki: Onların adetlerini en ziyade bilen, Rabbimdir. Onları ancak pek azı bilir. Artık onların hakkından zâhiri bir mücâdeleden başka münakaşada bulunma ve onlara dâir bunlardan hiç birinden bir fetva da isteme.

İ Z A H

(21) : Bu mübarek âyeüer, eshabı kehfin ahvalinde nâsın muttali olmalarmdaki hikmet ve maslahata işaret ediyor. Onların adetleri hakkında ihtilâfa düşülmüş üzerlerine bina veya mescit yapılması istenilmiş olduğunu bildiriyor. Ve onları adetleri hakkında başkalariyle münakaşaya lüzum bulunmadığı ve onlara dair başkalarından bir fetva istenilmemesi beyan buyurulmaktadır. Şöyle ki: (Ve böylece) o mağaradaki gençleri himaye ve asırlarca uyku halinde muhafaza ettiğimiz gibi (onların) acîb (ahvaline başkalarını) da (muttali kıldık ki) o başkaları da (va'di ilâhînin) insanları öldürdükten sonra yeniden hayata nail ve müminleri cennetlere isal edeceğine ait tebşir-i subhaninin (şüphesiz bir hak olduğunu) bu vesile ile de güzelce anlasınlar (ve kıyametin vuku bulacağında da bir şüphe bulunmadığını) bununla da (bilsinler) çünki bir mağara içinde asırlarca uyuyan, sonra hiçbir noksan arız olmadan yeniden kemali sıhhat ile uyanarak bir müddet daha yaşayan bir zümrenin bu pek acib hali, kudreti ilâhîyenin azametine bir şahittir, ölülerin tekrar hayat bularak mahşere sevkedileceklerine dair göz ile görülen bir canlı numune demektir. (O sırada) o şehir ahalisini, o gençlerin bu hallerine o vakit muttali kılmış idik ki, bu ahali (aralarında onların) eshabı kehfin (işlerine ait münazaada bulunuyorlardı) bu ahali, iki kısma ayrılmış gibi idi. Bir kısmı, insanların öldükten sonra ruh maalceset haşrolunacaklarına mutekit idiler. Diğer bir kısmı ise bunu inkâr ediyorlardı. Hasrın yalnız ruhanî olacağına veya herhangi bir insanın öldükten sonra artık dirilmeyeceğine kail bulunuyorlardı, işte böyle bir sırada Cenabı Hak, eshabı kehfin hallerine onları muttali kıldı. (Binaenaleyh) o hasrı münkir kimseler (dediler ki: Onların üzerlerine) mağaralarının etrafında veya kapısı üzerinde (bir bina yapınız) onlar bizdendirler, öylece muhafaza edilmiş olsunlar. Yahut onların o hallerine kimse muttali olup da tebdili fikr etmesin. Maamafih

münazaa edenler dediler ki: (onları Rableri daha ziyade bilicidir) onların hangi zümre ile itikatça müttehit olduklarını bihakkın bilen ancak Allah Tealâ'dir. Yahut bu, bir cümlei muterize olarak müstakilen bir kelâmı ilâhîdir, (onların işine) o mağaradaki gençlerin hallerine (malûmatları galip olanlar da) mümin olan zatlar da, o havalinin dindar olan yeni hükümdarı da (dedi ki: Elbette onların yanlarında bir mescit ittihaz edineceğizdir.) orada namaz kılınsın. Filhakika o mağaranın kapısı yanında bir mescit yapılmıştır.

(22) : Zamanı nebevideki müslümanlar ile ehli kitabın eshabı kehf hakkındaki ihtilâflarını beyan içinde buyuruluyorki: Ehli kitabın bir kısmı (diyeceklerdirki: Onlar, üçtür) üç erkekten ibarettir (dördüncüleri köpekleridir) ki, onların arkalarına takılmıştır (ve) diğer bir kısmı da (diyeceklerdir ki:) onların erkekleri (beştir, altıncıları köpekleridir) bu iki söz (gayba taş atmaktır) bir kuru zanna müstenittir (ve) müminler de (diyeceklerdir ki) o gençler (yedidirler, sekizincileri köpekleridir) müfessirlerin ekserisine göre hakikata mutabık olan da budur. Evet.. Cenabı Hak buyuruyor ki: Resulüm!, o iki iddiayı red için (de ki: Onların adetlerini en ziyade bilen Rabbimdir) insanların bilgileri ise noksandır. (Onları) o mağaradakileri veya onların adetlerini insanlardan (ancak pek azı bilir) işte yalnız müminlerdir ki, onların tam adetlerini bilmiş bulunuyorlar, (ve) Resûli Zişanım!. (artık onların hakkında) o gençlerin şanları hususunda ehli kitap ile, (zâhiri bir mücadeleden başka münakaşada bulunma) Kur'anı mübin'in verdiği malûmatı hikâye etmekle iktifada bulun, onların iddialarını tekzibe tenezzül buyurma (ve onlara dair) eshabı kehf'e ait (bunlardan) ehli kitap denilen Yehut ve Nasaranın (hiçbirinden bir fetva da isteme) onların kıssalarına dair bir sualde bulunma. Çünki bunların o hususta doğru bir bilgileri yoktur. Kur'anı Kerim'de verilen malûmat ise bu hususta kâfidir.

وَلَا
تَقُولَنَّ لِشَايْءٍ اِنّ۪ي فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ
وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَس۪يتَ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَهْدِيَنِ رَبّ۪ي لِاَقْرَبَ
مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾ وَلَبِثُوا ف۪ي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ س۪ن۪ينَ
وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ اَبْصِرْ بِه۪ وَاَسْمِعْ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِه۪ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا
يُشْرِكُ ف۪ي حُكْمِه۪ٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(23) : Ve bir şey hakkında: Ben bunu elbette ki, yarın yapacağım deme.

(24) : Ancak Allah Tealâ dileyecek olursa = yapacağım de. -Ve unuttuğun vakit Rabbini zikret ve de ki: Umulur ki, Rabbim beni bundan daha yakın bir dosdoğru hayra - bir muvaffakiyete - eriştirir.

(25) : Ve onlar mağaralarında üçyüz sene durdular, dokuz -sene- de arttırdılar.

(26) : De ki: Ne kadar durduklarını Allah Tealâ daha iyi bilendir. Göklerin ve yerin gaybı onun içindir. O ne güzel görür, ne güzel işitir!. Onlar için o'ndan başka bir yardımcı yoktur ve hükmünde hiç bir kimseyi ortak kılmaz.

***

İZAH

(23) : Bu mübarek âyetler, her işte muvaffakiyet usulü ve herhangi bir şeye ittilâ vukuu ancak Cenabı hakkın dilemesiyle olacağını bildirmektedir.

Eshabı kehf'in mağaradaki uyuma müddeti de ancak her şeye bihakkın âlim, kulları hakkında müstakillen hami ve şerikten münezzeh olan Hak Tealânın bildirdiği veçhile olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Resulüm!. Yapmak veya haber vermek istediğin herhangi (birşey hakkında ben bunu elbette ki, yarın) yani: istikbalde (yapacağım deme) öyle kati bir surette söz verme. Çünki yarın ne olacağı meçhuldür, ihtimâl ki, insan ölür veya bir mania karşısında kalırda o sözünü yerine getirmeğe muvaffak olamaz. Takdiri ilâhînin nasıl tecelli edeceği, zuhurundan evvel bilinemez. Bu emr Resûli Ekrem vasıtasiyle bütün, ümmetine müteveccihtir.

§ Rivayete nazaran Yahudi'lerin teşvikiyle Mekke ahalisi, Peygamber efendimizden ruha, eshabı kehfe ve Zülkarneyn'e dair malûmat istemiştir. Resûli Ekrem de «onlara dair size yarın haber veririm» diye buyurmuş, inşallah dememiş, bunun üzerine onbeş gün veya kırk gün vahyi ilâhî taahhure uğramıştı.

(24) : Evet.. Öyle katî bir vaatde bulunmamalıdır. (Ancak Allah dileyecek olursa) yapacağım veya haber vereceğim demelidir, inşallah demekten gaflet etmemelidir. Çünki aksi takdirde o deruhte edilen şey belki yapılamaz, insan sözünde hulf etmiş olur. (ve unuttuğun vakit) inşallah elemeden zehul eylediğin, sonra da hatırladığın zaman (Rabbini zikret) hemen yine inşallah demekte bulun. Bu takdirde ismi ilâhî ile teberrukte bulunı.lmuş olur ve insan gaflet günahından kurtulur. Fakat talâk, itak gibi muamelât hususunda böyle bir istisnanın tehiri muteber değildir. Meselâ: bir kimse, refikasına: Seni tatlik ettim dese şer'an derhal telâk vâki olur. Bilâhare inşallah dese bu muteber olup talâk hâdisesi bertaraf olmaz. Çünki aksi takdirde hiçbir muahedeye ve muameleye ait sözleri kıymeti kalmaz. Bütün fukuhâi kiram buna kaildirler. Evet.. Cenabı Hakkı daima zikret (ve de ki: Umulur ki: Rabbim benî bundan) bu sual edilen eshabı kehfe ve saireye ait haberlerden (daha yakın) benim nübüvvetime daha ziyade delâlet eden (bir dosdoğru habere) bir muvaffakiyete (eriştirir.) beni bir nice hârikalar ibrazına nail kılar. Nitekim de kılmıştır. Evet, eshabı kehf'in kıssasından daha büyük, daha zahir olan bir kısım enbiyayı izamın kıssalarından haberdar buyurulmuş ve istikbale ait birnice hâdiselere dair malûmat vermiştir.

(25) : (Ve onlar) o eshabı kehf (mağaralarında) ölmeksizin uyku halinde (üçyüz sene durdular) artık uyanmaları yaklaşmıştı, bu müddeti sonra (dokuz) sene (de arttırdılar) tam üçyüz dokuz sene öyle uyku halinde yaşadılar, durdular. Bir tevcihe göre onlar, senei şemsiye itibariyle üçyüz, senei kameriye itibariyle de üçyüz dokuz sene mağarada böyle uyku halinde kaldılar. Çünki senei şemsiye ile, senei kameriye arasında her yüz senede üç sene fark vardır. Maamafih bu tevcih, pek muteber değildir.

(26) : Resulüm!. (De ki:) eshabı kehf'in mağarada (ne kadar durduklarını Allah Tealâ daha iyi bilendir) işte onların mağarada uyku halinde ne kadar kalmış olduklarını bize haber veriyor. Artık ondan daha doğru *bir* haber olabilirmi?. Yahut ehli kitabın bu husustaki haberleri muhteliftir ve asrı saadete kadar aradan ne kadar zaman geçtiğini ise ehli kitap vesaire doğru tâyin edemezler. O müddeti en doğru bilen Allah Tealâ'dir. (Göklerin ve yerin gaybı onun içindir) gayba kemali ilinn, o Hâlikı Azime mahsustur. (O) Halikı kadim (ne güzel görür), o'nun göremediği hiçbir şey bulunamaz. O Halikı Kerim (ne güzel.işitir!.) onun işitemiyeceği gizli bir söz, bir dua ve niyaz yoktur. (Onlar için) göklerin ve yerin ahalisi için (Ondan) o Halikı Kerimden (başka yardımcı yoktur) o'ndân başka bir muin, bir nasır mevcut değildir, (ve hükmünde) kazasında ve gayba ilim Ihıususunda (hiçbir kimseyi) zatı ahadiyyetine (ortak kılmaz) artık her hususta o Halikı hakime iltica ve istinat etmelidir,, o'nun bütün beyanatını, aynı hiknnet ve mahzı hakikat bilip tasdik ve tebcile devam eylemelidir. Eshabı kehf'in bu kıssası; bu sûredeki dört kıssanın birincisini teşkil etmektedir.

§ Eshabı kehf'in muhtasarca tercümei ahvali: Şöyle ki:

1 — : Kur'anı Azimde eshabi kehf'in garip Passalan bir ibret ve intibah vesilesi olmak üzere bildirilmiştir. Onların zamanları ve bulundukları mevki tayin buyurulmamıştır. Bu hususa dair tefsirlerde ve tarih kitaplarında uzunca ve gayrı katî beyanat vardır. Ezcümle deniliyor ki, eshabi kehf denilen genç bir zümre zadegandan kimseler idiler, ehli tevhit bulunuyorlardı. Hazreti isa'nın dini üzere yaşıyorlardı, adları: Telmiha, Mekselmina, Meslina, Mernus, Dedernus, Şazenuş, Keşeftatayyuş idi. Kendilerine tâbi köpeğin adı da Kıtmir idi.

2 — : Eshabı Kehf denilen bir zümre, Tarsus veya Efsus veya Dekinos denilen bir şehir ahalisinden idiler. O tarihte Iseviyet mahiyetini kaybetmiş, Rum hükümdarı olan Dekyanus, halkı putperestliğe scîvketmekte bulunmuş idi. Bu gençleri de kendi bâtıl dinine davet etmiş, kabul etmedikleri takdirde bunları öldüreceğini söylemişti. Bu gençler ise ağlamışlar, dini tevhitten ayrılamayacaklarını söylemişlerdi. Zalim hükümdar bunlara bir mühlet vermiş, kendisi de muvakkaten başka bir şehre çıkıp gitmişti. Bu gençler de başlarının çaresini aramışlar, o civardaki «Neclus» adinelaki bir dağda bulunan bir mağaraya gidip kapanmışlardı.

Bu mağaranın Tarsus'un garbi şimalisinde, ondan üç saatlik bir mesafede bulunan bir dağın eteğinde bulunduğu müslümanlarca sanılmaktadır. Hıristiyanlar da buna bir takım azizlerin bir mehbesi bulunmuş nazariyle bakmaktadırlar. Burası umumca bir ziyaretgâhtır.

3 — : Hükümdar Dekyanus, merkezi hükümetine avdeıt etmiş, bu gençlerin böyle mağaraya gidip saklanmış olduklarım haber Eilınca orada ölüp kalmaları için mağaranın kapısını kapattırmıştı. Diğer iki mühim zat ise eshabı kehf'in adlarını, haberlerini iki kurşun lâvhaya y'az:arak orada sak-

lamışlardı. Tâ ki, bu vasıta ile o gençlerin hallerine ileride muttali olacak zatlar zuhur etsin de onların o dindarane haberleri meçhul kalmasın. Bu levhaya da «rekim» denilmiştir.

4 — : Dekyanus, bir müddet daha yaşamış, sonra ölmüş, bulunduğu muhitte birçok tebeddülat vücude gelmiş, ahalinin bir kısmı putperest bir halde kalmış, diğer bir kısmı da muvehhit bulunmuştu. Aradan böylece asırlar geçmiş, o havalide mümin, salih bir zat hükümdar olmuştu. Adı Tendüvis imiş. Altmış sekiz sene hükümdarlıkta bulunmuş, memleketindeki nâs, fırkalara ayrılmışlar idi. Onlardan bir kısmı Allah'a ve ahirete îman etmişlerdi, diğer bir kısmı ise bunları inkâr ediyorlardı. Dindar olan bu hükümdar, onların inkârlarından çok müteessir idi, bâtılın ehli haktan ziyade olduğunu görünce gece ve gündüz ağlıyor, yarabbü. Bu kavme hasrı neşrin vukuuna şahadet edecek bir hârika göster diye duada, niyazda bulunuyordu.

5— ::Eshabı Kehf ise üçyüz dokuz seneden beri o mağarada uyuyup kalmışlardı. Cenabı Hak, kendilerini bir harikulâde surette muhafaza etmişti. Bir aralık bir kimse o mağaranın önünde kendi koyunları için bir hazire = ağıl yapmış, bu sebeple mağaranın kapısı tekrar açılmış idi. İçindeki gençler ise sıhhatleri, neş'eleri yerinde olarak uyanmışlardı.

6 — : Vaktaki, gençler uyandılar, henüz yatmış oldukları günde bulunduklarını sandılar, içlerinden Telmiha'yı gizlice şehre gönderdiler kendilerine erzak getirmesini, ve şehrin ahvalinden haberdar olmalarını istiyorlardı. O zat, çıkıp şehre gelince her şeyin değişmiş olduğunu görerek hayrette kaldı. Kendisinin elindeki pek eski zamanlara ait gümüş akçe ise herkesin nazarı dikkatini celbetti, o zatın eski bir hazineyi elde etmiş olduğunu sanıverdiler ve onun sözlerine bakarak cinnet getirmiş olduğuna kail oldular. Nihayet işi tetkike başladılar, mağaraya gelip diğer gençleri de orada ibadet ve taatle meşgul görüp şaşınverdiler. Ordaki o eski lâvhalarda bu gençlerin tarihi hayatını göstermiş oluyordu.

7 — : Mağaradaki o gençleri görenler keyfiyeti hükümdarları Tendüvis'e gidip haber verdiler. Hükümdar hemen mağaraya koşup geldi, öyle asırlardan beri mağarada yatıp kalmış gençleri gördü, onların o harikulâde hayatını anlayarak duasının kabul edilmiş olduğundan dolayı, Cenabı Hakka şükretti. Çünki hasrı neşrin imkânına ait istediği bir hârika, bir kuvvetli burhan bu suretle vücude gelmiş bulunuyordu. Bu hâdiseyi müteakip artık o gençler terkihayat ederek o mağara içinde medfun kaldılar. O mağaranın yanında bir mescit inşa edildi, o gençlerin ibkayı namına bununla da hizmet edilmek istenildi. Rahmetullahi aleyhim.

*
* *

وَاتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ
رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ٢٧
وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَوةِ
وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ
زِينَةَ الْحَيَوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ
عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطًا ٢٨
وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ
إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِنْ
يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ
وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ٢٩

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(27) : Ve Rab'bin kitabından sana vahy olunanı oku, onun kelimelerini değiştirecek yoktur ve ondan başka bir melce de bulamazsın.

(28) : Ve nefsince de sabret, o kimseler ile beraber ki, sabah ve akşam Rab'lerine dua ederler, o'nun cemalini dilerler ve dünya hayatının ziynetini dileyerek onlardan gözlerini çevirme ve o kimseye uyma ki, bizim zikrimizden kalbini iğfal etmişizdir ve havasına tâbi olmuştur ve işi de israftan ibaret bulunmuştur.

(29) : Ve de ki: Hak Rabbinizdendir. Arlık kim dilerse îman etsin ve kim dilerse inkâr eylesin. Şüphe yok ki, biz zalimler için bir ateş hazırlamışızdır. Onun perdeleri kendilerini kuşatmıştır. Ve eğer istimdatta bulunacak olurlarsa katran gibi bir su ile imdat olunurlar ki, yüzleri kavurur. O ne fena içki, ne fena rahat edilecek bir yer!.

İ Z A H

(27) : Bu mübarek âyetler, tebdil ve tağyirden mahfuz bulunan Kur'anı Kerimin tilâvetine devam ve Cenabı Hakka iltica edilmesini enir ediyor. Nefsen sabır olup ibadet ve taate müdavim ve cemali ilâhîyi talip olan zatlara iltihak edilmesini ihtar buyuruyor. Zikri ilâhîden gafil, havalarına tâbi kimselerden de kaçınılmasını, hakkı kabul etmeyip küfrü iltizam edenlerin de pek müthiş âkibetlerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey P.esûli Zişan!. Eshabı Kehfin 'ahvali gibi nice mugayyebattan seni haberdar eden ve bir mucizei vahy olan Kur'anı azimi tilâvete devam et (ve Rab'bin) o muazzam (kitabından sana vahy olunanı oku) ona itimat et, onunla amelde bulun, bir takım dinsizlerin sözlerine, bize bir başka Kur'an getir demelerine iltifat etme. (Onun) o Kur'anı mübinin (kelimelerini değiştirecek yoktur) o kitabı ilâhîyi tebdil ve tağyire kimse kadir olamaz (ve ondan) o Kur'anı sana inzal eden Allah Tealâ'dan (başka bir melce de bulamazsın) ki, bir badire zuhurunda kendisine sığınabilesin. Veyahut o Kur'anı Mübine müracaat etmez isen hakkı beyan ve halkı irşat için başka bir müracaatgâh elde edemezsin.

(28) : (Ve) Ey Resûli Alişan!, (nefsince de sabret) onu tesbit et (o kimseler ile beraber) musahebete tahsis eyle (ki,) onlar (sabah ve akşam Rab'lerine dua ederler) yani: Her vakit ibadetle, dua ile meşgul olurlar (ve) bu ibadetleriyle, niyazlariyle (onun) o Rabbi kerimin (cemalini dilerler) o'nun rızasını isterler, o'nun cemali mukaddesini müşahade nimetine nail olmak temennisinde bulunurlar. O zatlar ise fukarayı müminden olan Suheyb, Ammar, Hebbab gibi zatlardır veyahut yetmiş kadar zattan ibaret olan eshabı Suffedir. Ve Habibim!. Sen (dünya hayatının ziynetini dileyerek) bir takım ağniyadan, eşraftan bulunan dünyalık sahibi kimseler ile hemmeciis olmak emeliyle (onlardan) o fukarayı müsliminden (gözlerini çevirme) onları meclisinden çevirme onları meclisinden uzaklaştırma. Vakıa bir takım mevki sahibi müşrikler, o fakir zâtlar ile hemmeciis olmaya tenezzül etmiyorlar, onlar huzurı nebeviden uzaklaştırılmadıkça kendileri huzurı nebeviye gelmekten kaçınıyorlardı. Fakat bunların bu mağrurane hallerine iltifat edilir mi?. Şerefi insaniyetin öyle maddî bir servete değil manevî kemalât ile kaim olduğu bilinmelidir ve müslümanlar arasında bir müsa-

vatı asliye bulunduğu takdir edilmelidir, (ve) Resulüm!. Öyle fukarayı müslimini meclisinden uzaklaştırmak gibi bir suretle (o kimseye uyma ki, bizim zikrimizden) onun (kalbini iğfal etmişizdir) istidadının butlanından dolayı onu zikr ve fikirden gafil kılmışızdır. işte o fukarayı müsliminin huzuri nebeviden tardını isteyen şahıslar bu kimse kabilindendirler. (Ve) o kimse ki (havasına labt olmuştur) nefsânî şehvetler peşine düşmüştür. (Ve) onun (işi de israftan ibaret bulunmuştur) o her hususta ifrat ve tefritten ayrılmaz, hayatını zayi eder de haberi olmaz.

Evet.. En şerir, bedbaht insan odur ki, kalbi zikrullâhdan hâli olur bütün vahi hava ve hevesi ile dolu bulunur. Bu yüzden kalbine nurı hakikat parlayıp durmaz, büyük bir zulmet içinde kalmış clur ve bu zulmeti nur sanarak kendisini münevver görür. Artık böyle pek muzlim bir hayat sahibi olan kimse ile nasıl ülfet edilebilir?. Onun sözlerine, arzularına nasıl kıymet verilip riayet olunabilir?.

(29) : (Ve) Ey Seyyidülmürselinî. O gibi havalarına tâbi ve bir sui mak şada mebni eshabı kehfe vesaireye dair sana sual sormaya mücasir olan kimselere (de ki: Hak Rab'binizdendir) bana vahy ettiği şey, aynı hakikatfır, eshabı kehf hakkındaki malûmat da vahyi ilâhîye müstenit bir hakikatten başka değildir. (Artık kim dilerse îman etsin) bu beyanatı kabul eylesin, hakikî bir mümin olduğunu bu suretle de göstersin, bunun faidesi kendisine aittir. (Ve kim dilerse inkâr eylesin) bu beyanatı kabul eylemesin, onun mes'uliyeti zararı elbette ki kendisine aittir, bu inkârının muhakkak ki, cezasına kavuşacaktır. Ne büyük bir tehdidi ilâhî!. (Şüphe yok ki, biz zalimler İçin) öyle hakikatları kabul etmeyen, hadditecavüz ederek nefislerine zulm eyleyen kâfir kimseler için (bir ateş hazırlamışadır) ki, o da müthiş cehennemden ibarettir. (Onun) o ateşin (perdeleri kendilerini) o zalimleri (kuşatmıştır) hepsini de ihata etmiş olacaktır, (ve eğer) o ateş içinde kalacak olanlar (istimdatta bulunacak olunurlarsa) kendilerinin imdadına koşulmasını, kendilerine hararetlerini teskin edecek bir su verilmesini isteyecek bulunurlarsa(katran gibi) veya eritilmiş bir demir seyyalesi gibi (bir sû ile imdat olunurlar ki) o su şiddetli hararetiyle (yüzleri kavurur) onu içmeğe bile yaklaşamazlar. Artık düşünmeli!. (O ne fena içki) öyle katran gibi olan ateşin bir su ve (ne fena rahat, edilecek) kendisine dayanılıp itimat kılınacak (bir yer) o cehennem sahası!, işte hakkı inkârın müthiş neticesi!. •

***

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾ أُولَٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ
وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا
عَلَى الْأَرَائِكِ ۚ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾

«40»

MEÂLİ ÂLİSİ

(30) : Şüphe yok, okimser ki, îman ettiler ve salih salih amellerde bulundular biz elbette -öyle- güzel amel işleyenlerin mükâfatını zayi etmeyiz.

(31) : işte onlar için and cennetleri vardır ki, altlarından ırmaklar akar. Orada tahtlar üzerine kurularak altından bilezikler ile süsleneceklerdir ve ince dibadan ve kalın dibadan yeşil libaslar giyeceklerdir: O ne güzel mükâfattır ve ne kadar güzel bir karargâhtır.

***

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetlerde güzel amellerde bulunan müminlerin ahiret âleminde kâfirlerin hilâfına olarak ne kadar büyük mükâfatlara, nimetlere nail olacaklarım tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: (Şüphe yok, o kimseler ki îman ettiler) Resûli Ekrem'e vahy olunan hakikatlan tasdik eylediler (ve salih salih) rızayı ilâhîye muvafık (amellerde bulundular) namaz gibi, oruç gibi, tevhit ve teşbih gibi mübarek ibadetlere devamda bulundular. Elbetteki, büyük mükâfatlara nail olacaklardır. (Biz elbette) öyle (qüzel amel İşleyenlerin mükâfatını) hiç bir veçhile (zâyetmeyiz) onlar herhalde lâyık oldukları nimetlere kavuşacaklardır.

(31) : Evet., (işte onlar için) ahiret âleminde (and cennetleri vardır ki) orada ikâmet edeceklerdir. İkâmetgâhlarının (altlarından ırmaklar akar) öyle lâtif, leziz suların ceryanını, ruhperver manzarasını görür münşerih olurlar. Ve o mümin, salih zatlar (orada tahtlar üzerine kurulacak aitundan bilezikler ile süsleneceklerdir ve) bedenlerini setr için (ince dibadan ve kalın dibadan) dibac denilen dallı ve çiçekli ipek kumaşlardan (yeşil libaslar giyeceklerdir.) fevkalâde güzel bir surette tezeyyün edeceklerdir. (O ne güzel mükâfattır) ne büyük ihsanı ilâhîdir!, (ve) o cennetler, o tahtlar (ne kadar güzel bir karargâhtır!.) Cenabı Hak cümlemize nasip buyursun Amin..

* *

وَاضْرِبْ لَهُمْ

مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا
بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ
تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ
فَقَالَ لِصَاحِبِه۪ وَهُوَ يُحَاوِرُهُٓ اَنَا۬ اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا
وَاَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾ وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِه۪ قَالَ
مَٓا اَظُنُّ اَنْ تَب۪يدَ هٰذِه۪ٓ اَبَدًا ﴿٣٥﴾ وَمَٓا اَظُنُّ السَّاعَةَ قَٓائِمَةً
وَلَئِنْ رُدِدْتُ اِلٰى رَبّ۪ي لَاَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾

MEÂLI ALISI

(32) : Onlara İki erkeği misâl getir ki Biz; onlardan birine iki üzüm bağı vermiş ve bunları hurmalıkfarla kuşatmış ve aralarında da bir ekin yetiştirmiştik.

(33) : O iki bağ da yemişlerini meydana gelirmiş ve onlardan hiçbir şey noksan bırakmamıştı ve bunların arasında da bir ırmak akıtmıştık.

(34) : Ve onun için başka bir nevi mal da vardı. Sonra o arkadaşına onunla konuşarak dedi ki: Ben malca senden daha ziyadeyim ve cemaatçe de senden daha kuvvetliyim.

(35) : Ve o nefsine zulmeder olduğu halde bağına girdi, dedi ki: Ben zannetmem ki, bu ebediyyen münadim olsun.

(36.) : Ve zannetmem ki, kıyamet kopsun ye eğer Rabbime reddedilir isem, elbette bundan daha hayırlı bir merci bulurum.

***

İ Z A H

(32) : Bu mübarek âyetler, fukarayı müslimine karşı ' mallariyle, yardımcılarının çokluğuyla iftiharda bulunan kâfirlere bu rağrurâne hareketlerinin muvafık olmadığını bir misâl iradiyle ihtar ediyor ve o misali teşkil eden iki şahıstan dünyaya dalmış, ahireti münkir bulunmuş olan birinin cahilane, hodbinane tefevvuhatıhı tasvir buyurmaktadır. Şöyle ki: Resûli Zişanım!. (Onlara) o fakir müminlere karşı mütekebbirane vaziyet alan zengin, mağrur kâfirlere (iki erkeği misâl getir ki; onlardan birine) o kâfir olan şahsa (iki üzüm bağı vermiş) kendisini mütenevvi asmaları, bağ kütüklerini havi iki bostana mâlik kılmış idik (ve bunları hurmalıklarla kuşatmış) idik. Hurma ağaçları onları ihata etmiş' bulunuyordu. Bu ağaçlar, sıcağa mütehammildir, çok kere bazı arızaları üzüm ağaçlarından men'e sebep olurlar. (Ve) o iki bağın (aralarında da bir ekin yetiştirmiştik) bu suretle o iki bağ hem meyvelerin en hayırlısını ve hem de gıda teşkil eden şeylerin efdalini cami bulunmakta idi.

(33) : (O iki bağ da yemişlerini) onlardan beklenilen meyveler ve gıda maddelerini (meydana getirmiş ve onlardan hiçbir şeyi noksan bırakmamıştı) her sene meyveleri, ekinleri tamam bir surette vücude gelmekte idi. (Ve) bunların bu iki bağın (arasında da bir ırmak akıtmıştık) bu güzel bir manzara teşkil ediyordu, bundan mütemadiyen içilmekte idi, sayede yağmurlara ihtiyaç görülmemekte idi.

(34) : (Ve onun için) o bağlara sahip olan şahsa ait (başka bir nevi mal da vardı) altûn, gümüş, hayvanat gibi bir servete de malik bulunuyordu (Sonra o) bağlara vesaireye sahip olan kâfir (arkadaşına) mümin, fakat fakir olan muhatabına (onunla konuşarak) müftehirane bir eda ile ona tevcihi kalâm ederek (dedi ki: Ben malca senden daha ziyadeyim) görüyorsun ya,

benim bağlarım, meyvelerim var (ve cemaatça da senden daha kuvvetliyim) bana hizmet eden kimselere erkek evlâda vesaireye sahip bulunuyorum.

(35) : (Ve o) mağrur şahıs, (nefsine zulmeder olduğu halde) malına itimat edip ubudiyet vazifesini ifaden kaçınır olduğu bir surette (bağına girdi) müftehirane bir vaziyet alarak (dedi ki: Ben zannetmem ki, bu) bağlar bu nimetler (ebediyyen münadim olsun) zevale yüz tutsun, elimden çıksın. Bu şahıs, büyük bir gurura, gaflete kapılmış tulü emele tutulmuş, mümin olan muhatabının mevizelerine karşı bu gibi tefevvuhata cür'et göstermişti.

(36) : (Ve) şunu da ilâve etmişti : (Ben zannetmem ki, kıyamet kopsun) onun vuku bulacağına ben kail değilim, (ve eğer) bilfarz, senin iddian veçhile kıyamet kopar da (Rabbime reddedilirsem elbette) ben (bundan) bu bağlardan, servetlerden (daha hayırlı bir merci) bir âkibet, bir sahai istirahat (bulurum) bu dünya nimetlerine nail olduğum gibi o iddia edilen âlemde de yine böyle nimetlere maziyadetin nail olurum. Gafil şahıs, kendisinin bu dünya nimetlerine bir istihkakı zatisi ile sahip olduğunu sanıyordu. Bunların bir gün zail olabileceğini düşünmüyordu, bunları kendisine lütfen vermiş olan Hâlıkı Kerimine şükr etmiyordu, bir ahiret âleminin varlığına kail bulunmadığı için bu yüzden ne kadar mahrumiyetlere, azaplara maruz kalacağını hiç tasavvurda bulunmuyordu.

* * *

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ
مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾ لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي
وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٣٨﴾ وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ
مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِنْ تَرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالًا
وَوَلَدًا ﴿٣٩﴾ فَعَسَى رَبِّي أَنْ يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا
حُسْبَانًا مِنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيدًا زَلَقًا ﴿٤٠﴾ أَوْ يُصْبِحَ مَاؤُهَا
غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَبًا ﴿٤١﴾

MEALİ ÂLİSİ

(37) : Arkadaşı ona, onunla muhaverede bulunarak dedi ki: Sen topraktan, sonra bir nutfeden yaratan, sonra da seni bir erkek olarak tesviye edeni inkâr eder mi oldun?.

(38) : Lâkin -ben mutekidim ki- o Allah benim Rab'bimdir ve ben Rab' bime hiçbir ferdi ortak edinmem.

(39) : Bağına girdiğin zaman «Maşaallah, lâ kuvvete illâ billâh» demeli değil mi idin?. Eğer beni malca ve evlâtça daha az görüyorsan.

(40) : Umulur ki, Rab'bim bana senin bağından daha hayırlısını verir ve senin bağın üzerine de gökten bir yıldırım gönderir de orası kayacık bir toprak kesilir.

(41) : Yahut suyu çekilirde artık onu aramaya asla güç yitiremezsin.

*
* *

İZAH

(37) : Bu mübarek âyetlerde, ahireti münkir, dünyadaki varlığına mağrur olan şahsa karşı mümin olan arkadaşının vermiş olduğu cevabı bildiriyor. Ve o mütekebbiri azabı ilâhî ile tehdit ederek onun ne kadar vahi iddialarda bulunduğunu kendisine bildirmiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Arkadaşı ona) o servetine mağrur, ahireti münkir şahsa (onunla muhaverede) onun hatasını, kendisine anlatmak için musahebede (bulunarak dedi ki: Seni) senin aslın ve yaradılışın sebebi olan Hazreti Adem'i (topraktan) yaratan (sonra) da seni (bir nutfeden) en yakın maddei vücudun olan bir katre meniden (yaratan sonra da seni bir erkek olarak tesviye edeni) seni böyle müteaddit etvarı hayatiye neticesinde tam, baliğ bir insan olarak vücude getiren Halikı Kerimi (inkâr eder mi oldun) çünki ahiret hayatını inkâr, onun zuhura geleceğini haber veren ve ona kadir olan Allah Tealâyı inkâr demektir. Halbuki, bütün zerratı kâinat ve bilhassa bir katre sudan vücude getirilmiş olan bir mükemmel beşeriyet kitlesi, o Halikı Azimin varlığına, kudretine, haber verdiği şeylerin, birer hakikat olduğuna en bedihi bir burhandır.

(38) : (Lâkin) en münkir!. Ben mutekidim ki: (o Allah benim Rabbimdir) beni yaratan, merzuk eden ancak o'dur (ve ben Rab'bime hiç bir ferdi ortak edinmem) ben onun şerik ve nazirden münezzeh olduğunu tasdik etmekteyim. Zenginliği de, fakirliği de yaratan ancak o'dur. Verdiği nimetten dolayı şükrederim bir derde, bir ihtiyaca düşürürse bir muktezayı hikmet ol-

duğunu düşünerek sabır eylerim. O'nun takdiri kudreti olmadıkça kendi kendime hiç bir şey kazanıp meydana getiremeyeceğime kâni bulunmaktayım, hodbinlikten, mütekebbirane hareketlerden kaçınmayı bir ubudiyet vazifesi bilirim. Burada o mütekebbir şahsın müşrik olduğuna bir işaret vardır.

(39) : Sen ey servetiyle övünen şahıs!. (Bağına girdiğin zaman maşaallah) yani: Emr, Allahın dileyeceğidir veya Allahın dilediği ne ise c herhalde vakidir (lâkuvveie illâ billâh) ve hangi bir kuvvet, hangi bir şeyi vücude getirmeğe takat, ancak Allah Tealâ'nın dilemesiyle inayetiyledir. Asıl kudret, Allaha aittir. (Demeli değil mi idin) bize lâyık olan, aczimizi itiraf ederek böyle demektir. Sen neden kendi nefsine mağrur olarak Halikı Kerimi böyle takdis ve tebcil etmiyorsun?. Ey hodbin, münkir muhatabım!. (Eğer beni malca ve evlâtça senden daha az görüyor isen) bundan dolayı bana karşı mağrurane bir vaziyet almış bulunuyorsan bu doğru değildir.

(40) : Evet.. (Umulur ki:) Cenabı Hak'kın bir muktezayı hikmeti olmak üzere ümit edilebilir ki: (Rabbim bana senin bağından daha hayırlısını verir) dilerse beni bu dünyada nice nimetlere nail kılar ve dilerse ahireüe bir çok cennetlere muvaffak' buyurur (ve senin bağın üzerine de gökten bir yıldirım gönderir de) veya mukadder olan bir hükmü ilâhîsi tecelli eder de (orası kayacık) yalçın (bir toprak kesilir.) bu melhuzdur. Artık orada ne otlar, çiçekler, ağaçlar yetişebilir, ne de üzerinde ayaklar sabit kalabilir.

(41) : (Yahut) daha başka bir âfet arız olur. Meselâ (suyu çekilirde) yerlerin altına kaçıp kaybolur, (artık onu) o gayib olan suyu (aramaya asla güç yetiremezsîn) onu bir daha elde edemezsin. İşte dünya varlığı böyledir. Bunun bekasına güvenilmez, bunun varlığiyle ona - buna karşı mağrurâne bir vaziyet alınamaz.

§ Bu âyetlerde işaret olunan iki şahıstan murat, bir rivayete nazaran Beni İsrail'den iki kardeş veya iki ortakdır ki, biri mümin olup adı «Yehuza» diğeri de kâfir olup adı «Katrus» imiş. Aralarında müşterek olan sekiz bin altünu bölmüşler, kâfir olan kendi hissesiyle akar vesaire satın almış, mümin olan da hissesini rızayı ilâhî için vicuhi hayra sarfetmiş, sonra aralarında işte beyan buyurulduğu veçhile bir muhavere cereyan etmiştir ki, Hak Tealâ Hazretleri bunu, bir mesel bir ^vesilei intibah olmak üzere irad buyurmuştur.

Evet.. Şüphe yok ki, dünya varlığına beyan buyurulduğu üzere güvenilmez. Bir kere gayrı meşru surette elde edilen bir dünya varlığı, sahibi için bir vesilei felâkettir. Meşru surette elde edilen bir servetin de kadri bilinmez, zekâtı verilmez, onu ihsan etmiş olan Halikı Kerime arzı şükranda bulunulmazsa onun da ebedî bir faidesi yoktur. Bir gün o da elden çıkar, ahirette mucibi mes'uliyet olur. Bütün ^beşeriyettin safhai hayatı bu gibi misâlleri camidir. Nice servet ve mevki sahiplerinin daha dünyadalarken ne ka-

dar mezelletlere uğradıkları daima görülmektedir. Nice fakir, âciz kimselerin de bilâhara servet, mevki sahibi oldukları malûmdur. Binaeneleyh haris olmamalı, dünya varlığına güvenerek başkalarına karşı azameti firuşlukta bulunmamalıdır. Meşru surette bir nimet elde edilince de kadrini bimeli, ondan güzelce istifade etmeli, onunla insaniyete hizmet eylemelidir. Yoksa onunla beşeriyete karşı mütehakkimâne, mütekebbirane bir vaziyet almamalıdır. Ve maddî, fanî bir menfaat ümidiyle öyle mütekebbir, mağrur kimselere karşı yaltaklıkta bulunmamalıdır. Baki merhumun şu sözleri ne kadar güzeldir.

«Baş eğmeyiz edaniye dünyayı dun için»
«Allaha'dır tevekkülümüz, itimadımız»
«Minnet hüdaya devleti dünya fena bulur»
«Baki kalır sahifei âlemde adımız»

وَاُح۪يطَ بِثَمَرِه۪ فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰى مَٓا اَنْفَقَ ف۪يهَا
وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَن۪ي لَمْ اُشْرِكْ بِرَبّ۪ٓي اَحَدًا ﴿٤٢﴾
وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًا ﴿٤٣﴾
هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

—«0»—

^ MEALİ ÂLİSİ

(42) : Ve meyvesini -servetini- helak kapladı. Artık ona sarfettiği şeylerden dolayı iki avucunu ovuşturmaya başladı. O -bağ- ise çardakları üzerine çökmüş idi ve diyordu ki: Ne olurdu, ben Rabbime bir ferdi şerik koşmamış olsaydım!.

(43) : Ve onun için Allahtan başka yardım edecek bir cemaat de yok idi ve kendisi de kendisine yardım edebilecek bir halde değildi.

(44) : Böyle bir vaziyette velayet, ancak hak olan Allaha mahsustur. O sevapça en hayırlıdır ve akıbetçe de en hayırlıdır.

* * *

İ Z A H

(42) : Bu mübarek âyetler, o mümin zatın yaptığı ihtiratın tahakkuk ettiğini gösteriyor. O kâfir şahsın güvendiği bağlarının mahvı harab olduğunu, hiçbir kimseden yardım göremediğini, nedametler izhar ederek cehaletini anladığını bildiriyor ve insanları her türlü felâketlerde korumak, hayırlara kavuşturmak için Allah Tealâ'dan başka bir hami bulunmadığını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Nihayet o servetine mağrur, müşrik şahsa dünyevî bir felâket teveccüh etti (ve meyvesini) yani: Servetini, bağlarını, onlardaki meyve ağaçlarını vesair emvalini (helak; kapladı) hepsi de mahvolup gitti (artık ona) o bağların vesairenin imareti, neşvünüması için (sarfettiği şeylerden dolayı iki avucunu) bir nedamet eseri olarak (ovuşturmaya başladı) ellerini birbirine çarpıp durdu. (O) hurmalıklarla çevrilmiş olan bağ (ise çardakları üzerine çökmüş idi) üzümler için yapılmış direkler yıkılıp bitmiş oldu. (ve) öyle dünyevî zararlardan dolayı bir temennide bulunarak (diyordu ki: Ne olurdu ben Rabbime bir ferdi şerik koşmamış olaydım!.) bu ifadesi arkadaşının mevizesini bir nevi tezekkür mesabesindedir. Ve şirkten bir tövbe, mahiyetindedir. Fakat bu, îman saikasiyle Allah için samimî,bir surette yapılmış bir tövbe değil, maddî bir varlığın ziyamdan dolayı bir nedamet eseri olduğundan bu sözleriyle, dini tevhidi kabul etmiş sayılamıyacağı melhuzdur.

(43) : (Ve onun için) kendisine teveccüh eden bir felâketi bertaraf edebilmek için (Allahtan başka yardım edecek bir cemaat de yok idi) vaktiyle kendilerine güvenmekte bulunduğu avenesinden, evlâdından hiç bir kimse ona teveccüh eden felâketi bertaraf etmek için kendisin yardım etmeğe muktedir bulunmuyordu. (Ve kendisi de kendisine yardım edebilecek bir halde değildi) kendisini intikamı ilâhîden kurtarabilecek kendisine yüz gösteren felâketi bertaraf edebilecek bir kuvveti haiz değildi. Bunlara kadir olan, ancak Allah Tealâ'dır.

(44) : (Böyle bir vaziyette) bu gibi şiddetli bir haile hususunda (velâyet) nusret, o felâketi bertaraf edecek kuvvet ve selâhiyet (ancak hak olan Allaha mahsustur) ondan başka mahlûkat üzerinde böyle bir tasarrufa kimsenin kuvveti, selâhiyeti yoktur. Cenabı Hakkın mahlûkatı üzerindeki her tasarrufu ise mahza bir hikmet ve maslahat muktezasıdır. (O) Halikı Kerim, mümin kulları için (sevapça en hayırlıdır) bir güzel amelden dolayı müteaddit sevaplar ihsan buyurur (ve akıbetçe de en hayırlıdır) salih kullarını nihayet muvaffakiyete

erdirir, en güzel bir hatimeye nail eder, onları ebedî cennetlere kavuşturun. Binaenaleyh insan, böyle güzel bir 'akıbete kavuşmak için çalışmalıdır. Yalnız fanî bir dünya varlığına mağrur olup durmamalıdır, hakikî isitkbali düşünmelidir.

***

واضرب لهم مثل الحيوة
الدنيا كماء انزلناه من السماء فاختلط به نبات الارض
فاصبح هشيما تذروه الرياح وكان الله على كل شيء مقتدرا
﴿٤٥﴾ المال والبنون زينة الحيوة الدنيا والباقيات
الصالحات خير عند ربك ثوابا وخير املا ﴿٤٦﴾
ويوم نسير الجبال وترى الارض بارزة وحشرناهم
فلم نغادر منهم احدا ﴿٤٧﴾ وعرضوا على ربك صفا
لقد جئتمونا كما خلقناكم اول مرة بل زعمتم
الن نجعل لكم موعدا ﴿٤٨﴾ ووضع الكتاب فترى
المجرمين مشفقين مما فيه ويقولون يا ويلتنا مال هذا
الكتاب لا يغادر صغيرة ولا كبيرة الا احصيها
ووجدوا ما عملوا حاضرا ولا يظلم ربك احدا ﴿٤٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(45) : Ce onlara dünya hayatının misalini irad et. Bir su gibi ki, onu gökten indirdik, sonra onunla yerin bitirmiş olduğu şeyler karıştılar. Sonra da cüz' leri kurudu parçalandı, rüzgârlar onu savurur, dağıtır oluverdi. Ve Allah Tealâ her şey üzerine muktedirdir.

(46) : Mal ve oğullar dünya hayatının ziynetidir. Baki kalacak olan salih ameller ise Rabbin indinde sevapça hayırlıdır ve ümitçe de hayırlıdır.

(47) : Ve yâdet -o günü ki- dağları yürütürüz ve yeri apaçık görürsün. Ve onları hasretmiş oluruz. Artık onlardan bir ferdi bile terketmemişizdir.

(48) : Ve Rabbine bir saf olarak arzedilmişlerdir. Muhakkak ki, siz, kendinizi ilk defa yarattığımız gibi bize gelmiş oldunuz. Hayır.. Siz zu'metmiş idiniz ki, sizin için hiçbir mevid tayin etmiyeceğiz.

(49) : Ve kitap -sühüfi amal meydana- konmuştur. Artık günahkârları onda olanlardan dolayı korkar kimseler görürsün ve derler ki: Eyvah bizlere!. Bu kitaba ne oluyor ki: Küçük, büyük bir şey bırakmaksızın hepsini, saymış, tesbit etmiş!. Ve yapmış oldukları şeyleri hazır buldular ve Rabbin hiçbir kimseye zulm etmez.

İ Z A H

(45) : Bu mübarek âyetler, fani varlıklara mağrur olanları uyandırmak için umumî bir darbı meselde bulunuyor. Dünya hayatının bidayeten neşvünema bularak güzelce bir manzara teşkil ettiğini, bilâhara birer arıza ile mahvolup gittiğini bildiriyor. Servetin, evlât ve iyalin dünya hayatına ait birer ziynetten ibaret olduğunu, indi ilâhîde asıl hayırlı olan şeyin ise salih amellerden ibaret bulunduğunu ihtar ediyor. Nihayet bütün dünyevî varlıkların alt-üst olacağını, bütün halâyıkın mahşere sevkedileceğini ve insanların da ilk sahai hayata geldikleri gibi tekrar hayat bularak mahkemei ilâhîyeye celb olunacaklarım ve adaleti ilâhîyenin zuhur edeceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resûli Zişanım!. (Ve onlara) o dünya varlığına güvenerek fukarayı müslimine karşı mütekebbirane vaziyet alanlara (dünya hayatının misalini irad et) muvakkat ve zahiri olan dünya hayatının letafetçe, garabetçe ve sürati zeval itibariyle benzeri olan bir manzarayı bir misâl olarak beyan et,, ta ki, uyansınlar, öyle fanî şeylere bağlanarak ebedî hayattan gaf il bulunmasınlar. O misâl, o darbı mesel ise (bir su gibi ki, onu gökten indirdik) şeffaf bir yağmur halinde yeryüzüne indirilmiş oldu (sonra onunla) o su ile (yerin bitmemiş olduğu şeyler) bütün nebatat ve işcar birbirine (karıştılar)

büyük bir yekûn teşkil ettiler. Fakat bu hal devam etmedi (sonra da cüz'leri kurudu parçalandı) darmadağın oldu. Bu haldeki, (Rüzgârlar, onu savurur dağıtır oluverdi) sanki o güzel varlık, o lâtif manzara hiç vücude gelmemiş gibi oldu. işte dünya varlığının nihayet de böyledir. (Ve Allah Tealâ her şey üzerine muktedirdir.) onun kudreti her şeye kâfidir. Dilediği şeyleri böyle yaratır ve böyle mahvedebilir.

(46) :. İşte dünya varlığı cümlesinden olan (mal ve oğullar) da (dünya hayatının ziynetidir) vakıa bunlar da bir atiyyei ilâhîyedir, fakat madem ki, bütün dünya hayatı, fanidir binaenaleyh bunlarda o kabilden oldukları için bir gün zeval bulacaklardır. Artık' bir âkil kimseye lâyık mıdır ki, bunlar ile iftihar ederek başkalarına karşı mütekebbirane bir vaziyet alsın?. (Baki kalacak olan salih ameller ise) beş vakit namaz gibi, teşbih ve tahmîd gibi, fukarayı, nâsa muavenet gibi pek güzel şeyler ise (Rabbin indinde) ahiret gününde (sevapça) faidece dünya ziynetinden (hayırlıdır.) ve bu salih ameller (ümitçe de hayırlıdır) sahibi o sayede ümitvar olduğu ahiret nimetlerine nail olur. îşte insanlar için selâmet ve saadete medar olan şeyler öyle dünyevî varlıklar değil, böyle salih amellerdir. Artık asıl bunları elde etmeğe çalışmalıdırlar.

(47) : Evet.. Dünyevî şeyler fanidirler, seriüzzevaldirler. (Ve) o dünyaperest kimselere (yâdet) o günü ki, yeryüzündeki (dağları) kudretimizle (yürütürüz) onlar yerlerinden kaldırılır, havada dalgalanır giderler. Nitekim şimdi de dağlar ve üzerinde oturduğumuz yeryüzü deveran edip durmaktadır, bizler ise bunun farkına varamıyoruz. (..„ JJUU l^-^". JU-ltS/j) âyeti kerimesi, dağların bulutlar gibi yürümekte olduklarını bildirmektedir. (Ve) Ey insan!, birgün gelir ki, (yeri apaçık görürsün) üzerinde ne bağ ve ne bahçe kalır, her tarafının görülmesine bir hail kalmaz. (Ve) CenabrHak buyuruyor ki: (Onları) bütün halayıkı (hasretmiş oluruz) onları mevkıf denilen mahalde toplarız, muhasebelerine bakılır. (Artık onlardan) o muhasebeye tabi evvelin ve ahirinden hiç (bir ferdi bile terketmemişizdir) hepsi de tesbit edilmiştir. (Hepsi de muhasebe mevkiine sevkedilecektir.) Artık o günü düşünmeli!.

(48) : (V6) kıyamet günü bütün halayık (rabbine bir saf olarak) müteferrik, muhtelit olmaksızın bir intizam dairesinde (arzedilmişlerdir) Yani: Hepsi de birbirine hail olmaksızın muhasebe için sevkedilmiş olacaklardır. Ve onlara denilecektir ki: (Muhakkak siz kendinizi ilk defa yarattığımız gibi bize gelmiş oldunuz) hepinizde birer birer, baş açık, yalın ayak veya emval ve ensardan yanınızda bir şey bulunmaksızın mahkenre-i mahşere sevkedilmiş bulundunuz. Ahireti münkir bulunmuş olanlara da tevbih için denilecektir ki: (Hayır., siz) dünyada (zu'metmiş idiniz ki, sizin için hiç bir ntevid)

kendisinde toplanacağınız bir vakit, bir mevki (tayin etmiyeceğiz) evet.. Ey münkirler!. Siz sanıyordunuz ki, sizi öldürdükten sonra artık diriltnıiyeceğiz, salih kulları mükâfatlara kavuşturmayacağız, bu hususta bir vaadi ilâhî yoktur. Şimdi bu kıyamet gününü görünüz bakalım!.

(49) : (Ve) o kıyamet gününde (kitap) herkesin sahifei âmeli meydana (konmuştur) herkesin kitabı âmeli ya sağ veya sol tarafından eline verilecektir. (Artık günahkârları^ âlemi ahirette (onda) o amel sahifelerinde yazılı (olanlardan dolayı korkar kimseler görürsün) o kitaplarda yazılı olan çirkin, kâfirane amellerinden dolayı indallâh muazzep ve indeinâs rüsvay olacaklarını anlayarak titrer dururlar, (ve) o günahkârlar (derler ki: Eyvah bizlere!.) Ey helakimiz!. Nerdesin?. Gel, artık şu korkunç haleti görmeğe takatimiz kalmadı, (bu kitaba ne oluyorki) bu ne kadar cemiyetli bir sahifei âmalki. (küçük, büyük birşey bırakmaksızın hepsini saymış, tesbit etmiş) dünya kitaplarında bu kadar cemiyetli kuyudat, malûmat tasavvur olunamaz; herkesijı £n cüzi, basit, bir ameli dahi, meselâ: tebessümü, kahkahası, birisine nazarı merhamet veya adavetle bakmış olması bile o kitapta tesbit edilmiştir. (Ve) o mahşere sevkolunanlar, dünyada iken (yapmış oldukları şeyleri) iyi ve kötü amelleri, o kitaplarda (hazır) yazılmış, tesbit edilmiş (buldular) haklarında hücceti ilâhîye, adaleti subhaniye bu surette de tecelli etmiş olacaktır, (ve Rabbin hiçbir kimseye zulmetmez.) Herkesin istihkakına göre muamele yapar. Salih kullarını maziyadetin elfatı ilâhîyesine nail buyurur. Kâfir ve günahkâr olanları da müstahik oldukları azaplara kavuşturur. O mabûdi azimin her emr ve nehyi, her sevab ve ikabı birer hikmet ve adalet muktezasıdır Amenna. Elbette melekler gibi emri ilâhîye riayet edenler, naili mükâfat olacaklardır. Şeytan gibi emre muhalefet edenler de lâyık oldukları sui âkibete kavuşacaklardır. İşte Kur'anı mübin de beşeriyete bunu haber veriyor.

* *

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْلِيسَ
كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ اَمْرِ رَبِّه۪ اَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُٓ اَوْلِيَٓاءَ
مِنْ دُون۪ي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِم۪ينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾
مَٓا اَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْ
وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلّ۪ينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ
نَادُوا شُرَكَٓائِيَ الَّذ۪ينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَج۪يبُوا
لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَاَ الْمُجْرِمُونَ النَّارَ
فَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾

MEAL! ÂLISI

(50) : Ve yâd et, o zamanı ki: Meleklere demiştik ki: Adem'e secde ediniz. Onlar da hemen secde ettiler. İblis müstesna, cin taifesinden idi. Rabbinin emrinden çıkıverdi/Şimdi benden gayrı onu ve onun zürriyetini dostlar mı ediniyorsunuz?. Halbuki onlar sizin için bir düşmandır. Zalimler için ne fena bir bedel.

(51) : Onları ne göklerin ve yerin yaradılışına ve ne de kendi nefislerinin yaradılışlarına şahit tutmadım ve ben -nâsı idlâi edici olanları da yardımcı ittihaz eder olmadım.

(52) : Ve o gün ki, diyecektir: O bana şerikler zu'mettiğinize nida ediniz. Hemen onları çağıracaklardır, fakat kendilerine icabet etmiş olmayacaklardır. Ve aralarına bir mühlik vadi koymuşuzdur.

(53) : Ve günahkârlar, ateşi, görmüş, artık kendilerinin ona düşeceklerini anlamışlar ve ondan savuşacak bir yer bulamamışlardır.

İ Z A H

(50) : Bu mübarek âyetlerde bu sûredeki ikinci kıssayı teşkil ediyor, Şeytanın mütekebbirane bir vaziyet alarak Hazreti Ademe secdeden kaçmadığını, böyle emri ilâhîye muhalefet neticesinde ise nasıl makhur olduğunu bildiriyor. Şeytanı ve onun emsalini rehber ittihaz ederek fukarayı müslimine nazarı hakaretle bakanların da fezahatı ahlâkiyesine, sui âkibetine işaret ediyor. Cenabı hakkın vahdaniyet, ve hâkimiyetini düşünmeyip kendi fanî varlıklarına ve kendileri gibi fani varlıklara güvenenlerin bilâhara yardımdan mahrum* azaba maruz kalacaklarını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve yâd et, o zamanı ki) pek şerefli, pek nurani birer mahlûk olan (meleklere) emr edip (demiştik ki: Adem'e secde ediniz) ona karşı secdei tekrim ve tahiyyede bulununuz (onlar da) asla teazzüm hodbinlik göstermeksizin (hemen secde ettiler) emri ilâhîye riayette bulundular. (İblis müstesna) o secde etmedi. Melekler arasında bulunduğu halde kendisine de teveccüh eden bu emre muhalefet etti, hodbinlik göstererek secdeden kaçındı. Şeytan esasen (cin taifesinden idi) ateşten yaradılmıştı, melekler kadar bir nuraniyeli fıtriyeyi haiz değildi, öyle olduğu halde yine kendisine büyük bir kıymet verip (Rabbinin emrinden çıkıverdi) onun mukaddes emrine itaad etmedi, onun emrini gayrı muvafık görerek fasık, kâfir oldu. Artık ey Adem oğulları!. Ve ey bir kısım mütekebbir, emri ilâhîye riayetten müctenip kimseler!, (şimdi benden gayrı) bana itaati bırakarak (onu) o şeytanı (ve onun zürriyetini) evlât ve etbaını (kendinîze dostlar mı ediniyorsunuz?.) siz de o şeytan gibi mütekebbirane bir harekette bulunmak mı istiyorsunuz?. Bir takım fukarai müslimine bir nazarı hakikatle bakmak denaatinimi gösteriyorsunuz, (halbuki, onlar) o şeytan ile onun zürriyeti ey insanlar! (sizin için bir düşmandır,) taki, ilk pederiniz hazreti Adem'den beri ona, onun evlât ve ahfadına düşmanlıkta bulunup hepsinide şaşırtmak günaha sokmak istemektedirler.-Artık (zalimler İçin) emr olundukları şeylerin hilafını irtikâb edenler için şeytan ve onun zûrriyyeti (ne fena bir bedeli.) Allah Tealâ'nm emrine riayeti bırakıp da ona bedel şeytanî vesveselere kapılmak, onun gibi mütekbbiran bir tavır takınmak ne kadar çirkin, mesuliyeti mucip bir hareket!.

(51) : Şeytanın ve zûrriyyetinin ne kıymetleri vardır ki, onlar dost ittihaz edilebilsinler?. İşte Cenabı Hak buyuruyor ki: Ben Hâlikı Azim (onları) o şeytanları, onların yoldaşlarını (ne göklerin ve yerin yaradılışında ve ne de kendi nefislerinin yaradılışında şahit tutmadım) onları o yaradılışta hazır

bulundurmadım, onların kendi varlıkları bile kendilerinin hiçbir tesiri, haberi olmaksızın kudretullah ile vücude gelmiştir. Artık onlar nasıl veli ittihaz edilebilir?. Onlardan ne faide beklenilebilir?. (Ve ben) nâsı (idlâl edici olanları da) o şeytanı ve onun zürriyetlerini de bu halkın yaradılışında vesair şüunatı kevniyyede kendime (yardımcı ittihaz *eder* olmadım) arlık onlar, hilkati âlem hususunda zatı ulûhiyete nasıl şerik zannedilebilirler?. Onlara nasıl rububiyet, mabûdiyet vasfı verilebilir?. Onların izlerinde nasıl gidilebilirler?. Onlara nasıl rububiyet, mabûdiyet vasfı verilebilir?. Onların izlerinde nasıl gidilebilir?. Velhasıl: Bu hakikati bilip anlamayıp da şeytana ve onun a'vanına tâbi olanların ne kadar sehafeti reye, rekâbeti akla sahip kimseler olduğu meydanda değil midir?.

(52) : (Ve o gün ki) Allah Tealâ kâfirlere tevbih ve aczlerini izhar için emr edip (diyecektir ki, o bana şerik zu'mettiklerinize nida ediniz) de gelsinler de size şefaat etsinler, sizi azaptan kurtarsınlar. O kâfirler ise hâlâ cehaletlerinde devam ederek (hemen onları) o şerik ittihaz etmiş oldukları âdi mahlûkları (çağıracaklardır) onları kendilerine yardım etsinler diye çağırmış olacaklardır. (Fakat) o çağırdıkları kimseler gelip (kendilerine icabet efmiş olmayacaklardır) bunların imdadına koşamıyaeaklardır. Çünki buna imkân yoktur, hepsi de kendi başına gelen felâketle meşgul bulunacaktır. (Ve) bu çağıranlar ile çağrılanların (aralarına bir mühlik vadi) oir cehennem berzahı veya mucibi helak olan şiddetli bir adavet (koymuşuzelur) artık biribirlerinden istifade edebilmeleri kabil olabilir mi?.

(53) : (Ve) o (günahkârlar) o hodbin olup masiyetlere dalanlar, bilâhara (ateşi görmüş) karşılarında nar-ı cehennem parlamaya başlamış (artık kendilerinin ona düşeceklerini anlamışlar) veyahut daha uzaktan gördükleri halde hemen o anda cehenneme düşeceklerini zannetmişler, böyle bir korku içinde kalmışlar (ve ondan) o cehennemden kaçıp (savuşacak bir yer bulamamışlardır) yani: Muhakkaktır ki, kıyamet günü melekler, o münkirleri herhalde cehenneme sevkedeceklerdir. Artık inkâr âkibete kavuşmuş olacaklardır, tşte inkârın müthiş cezası!.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ
الْإِنْسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا (٥٤) وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا
إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ وَيَسْتَغْفِرُوا إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ
الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا (٥٥) وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ
إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنْذِرُوا هُزُوًا (٥٦)

—«o»—

MEÂLİ ÂLİSİ

(54) : Şanı ulûhiyetin hakkı için bu Kur'anda nâs için her türlü misâlden çeşit çeşit beyan ettik, insan ise husumetçe her şeyin ekseri olmuştur.

(55) : Kendilerine hüda -Kur'an- geldiği zaman nâsı îman etmelerinden ve Rablerine istiğfarda bulunmalarından men eden olmadı, ancak kendilerine evvelkilerin sünnetinin -haklarında mukadder olan helakin- gelmesini veya kendilerine azabın ayanen gelmesini istemeleri olmuştur.

(56) : Ve biz Peygamberi göndermeyiz, ancak mübeşşirler, münzirler olarak göndeririz. Kâfir olanlar ise batılâne mücadelede bulunurlar ki, onunla hakkı ibtal etsinler ve onlar bizim âyetlerimizi ve korkutulmuş oldukları şeyleri eğlence ittihaz ettiler -onlar ile istihzada bulundular-.

∴

İZAH

(54) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı mübinde nâsa daha nice misâller beyan olunduğu halde nâsın mücadelei batılayı yine terketmez olduklarını bil-

F : 124

diriyor. Kendilerine gönderilen birer rehberi hidayeti kabul etmeyen münkirlerin geçmiş kavimlerin başlarına gelmiş olan felâketlerin, azapların kendi başlarına da gelmesini beklemekte olduklarını ihtar ediyor. Peygamberlerin birer müjdeci ve korkutucu olarak gönderilmiş oldukları halde kâfir olanların ise hakkı ibtal için onlar ile mücadelede ve istihzada bulunmuş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Şanı ulûhiyetim hakkı için) muhakkaktır ki: (Bu Kurbanda nâs için) insanların maslahatları, menfaatleri, habi gafletten uyanmaları için, (her türlü misâlden çeşit çeşit beyan ettik) bir çok ibret efza meselleri mükerreren bildirdik.

Meselâ: îki şahsın ahvaline dair olan mesel, dünya hayatına ait bulunan mesel ve mütenevvi surette beyan olunan fetret bedialari bu cümledendir. Bunlar böyle bildirilmiştir ki, insanlar bunlardan öğüt almış olsunlar. (insan ise) cibilleti itibariyle (husumetçe her şeyin ekseri olmuştur) birçok şeyler hakkında mücadelede ve şiddetli husumette bulunur.

55) : (Kendilerine hüda) Hazreti Peygamber vasıtasiyle Kur'anı Azim (geldiği zaman nâsı) bir kısım Mekke ahalisini, fukarayı müsliminin tardını isteyen bir takım servetlerine mağrur kimseleri (îman etmelerinden) şirki bırakıp vahdaniyeti ilâhîyeyi kabul eylemelerinden (ve rablerine istiğfarda bulunmalarından) tövbekar olmalarından kendilerini (meneden) bir şey (olmadı) bir mani bulunmuş değildi (ancak kendilerine evvelkilerin sünnetinin) yani: Haklarında mukadder olan felâketin, helakin (gelmesini veya kendilerine) istisâl suretiyle bir (azabın ayanen) apaçık bir surette (gelmesini istemeleri olmuştur) bu da azabı ahirettir veya Bedir gavzesindeki makhuriyetleridir. Evet.. Cenabı Hakkın vahdaniyetine, Resûli Ekrem'in sadakatine Kur'anı Kerim gibi bir mucizei ebediye şahadet edip durmakta iken artık îman etmeleri lâzım değil mi idi?, iman etmedikleri takdirde başka münkir kavimlerin başlarına gelmiş olan felâketlere, yıldırımların yağması gibi bir azaba intizar ediversinler. Nitekim birçok eski münkir milletler, böyle bir cezaya bu dünyada maruz kalmışlardır. Uhrevî mücazat ise elbette ki, daha müthiştir.

(56) : Evet.. Cenabı Hak, beşeriyete bir merhameti ilâhîye eseri olarak Peygamberleri göndermiş, beşeriyete hidayet ve selâmet yolunu göstermiştir. Kayfaki, birçok insanlar bu pek büyük âtifeti takdir edememişler, yine küfrlerinde İsrar edip durmuşlardır. îşte Hak Tealâ buyuruyor ki: (Ve biz Peygamberleri göndermeyiz) onların gönderilmeleri boş yere değildir, (ancak) onları ümmetlerine (mübeşşirler ve münzirler olarak göndeririz.) müminleri sevab ile, cennetlere nailiyet ile müjdelerler, kâfir olanları da azap üe, cehennem ile korkuturlar taki, uyansınlar da küfürlerini terketsinler, o yüzden büyük felâketlere uğramasınlar. Ne büyük bir hayırhahlık!. (kâfir olanlar ise) hayfaki, bunu takdir edemezler yine (batıiane) .esassız iddialar ile (mücadelede bulunurlar ki) meselâ: Sen de bizim gibi beşersin, bize Peygamber olarak bir melek gönderilmeli değil mi idi?. Gibi sözlerle münakaşa-

ya cüret gösterirler ki, (onunla) öyle batılâne bir mücadele ile (hakkı ibtal etsinler) kendi zu'mlarınca Kur'anın kutsiyetini, mucizatı nebeviyenin sıhhatini izale etmiş bulunsunlar. (Ve onlar) o münkirler (bizim âyetlerimizi) Kur'an gibi bir mucizeyi ve bir nice kudret hârikalarını (ve korkutulmuş oldukları şeyleri) uhrevî mesuliyeti, cehennem azabını ve eski ümmetlerin küfürleri sebebiyle başlarına gelmiş olan felâketleri (eğlence ittihaz ettiler) onları ciddî telâkki etmediler, onlar ile istihzada bulundular, böyle pek cahilane, zalimane sözlere, hareketlere cür'et gösterdiler.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ
مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ
وَفٖٓي اٰذَانِهِمْ وَقْرًا وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَهْتَدُٓوا اِذًا
اَبَدًا ﴿٥٧﴾ وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا
كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهٖ
مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ الْقُرٰٓى اَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا
لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾

* * *

MEÂLİ ÂLİSİ

(57) : Daha zalim kim vardır, o kimseden ki, Rabbinin âyetleri kendisine hatırlatıldığı halde ondan hemen yüz çevirir ve iki elinin takdim etmiş olduğu şeyi unutmuş olur. Biz onların kalpleri üzerine onu güzelce anlayabilmelerine mâni perdeler, kulaklarında da bir ağırlık kılmış olduk ve onları hidayete davet edip dursun onlar yine o vakit hidayete ebediyyen ermezler.

(58) : Ve Rabbin mağrifeti pek ziyadedir, rahmet sahibidir. Eğer onları

kazandıkları sebebiyle muaheze edecek olsa elbette onlar için azabı tacil ederdi. Fakat onlar için va'd edilmiş bir zaman vardır. Onun ötesinde bir mahalli necat bulamazlar.

(59) : Ve -yadediniz- o memleketleri ki, zulmeder oldukları vakit onları helâk ettik. Ve cnların helakleri için bir muayyen vakit tayin etmiş idik.

İ Z A H

(57) : Bu mübarek âyetler; Cenabı Hakkın varlığına, birliğine, kudretine ait zikredilen âyetlerden, gösterilen alâmetlerden kaçınan, kendi irtikâb ettikleri fenalıkları unutan kimselerin en zalim şahıslar olduğunu bildiriyor. O gibi kimselerin kalpleri, perdelenmiş, kulakları tıkatılmış olduğundan ar tık hidayete kabiliyetleri kalmamış olduğunu ihtar ediyor. Cenabı Hak, bir eseri rahmeti olarak o gibi günahkâr kimseleri hemen muaheze etmeyip kendilerine bir mühlet verilmiş olduğunu ve o mühlet bitince hemen helak olacaklarını ve buna yurtları harap, kendileri helak olmuş eski kavimlerin birer misâl teşkil ettiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Daha zalim kim vardır?) Evet.. Daha zalim yoktur (o kimseden ki, Rabbinin âyetleri) Kur'am Azim (kendisine) okunup (hatırlatıldığı halde ondan hemen yüz çevirir) onu tezekkür ve tefekkür etmez. (Ve iki elinin takdim etmiş olduğu şeyi) küfrü, masiyeti, dinî hükümler ile istihza gibi cinayetlerini (unutmuş olur) bu kâfirane hareketlerinin sui âkibetini düşünmez. Elbette böyle bir şahıs, en zalim bir kimsedir. îşte Cenabı Hak da buyuruyor ki: (Biz onların) öyle zalim, kâfir şahısların (kalpleri üzerine onu) o Kur'am Azimi (güzelce anlayabilmelerine mani perdeler) koyduk. Onun içindir ki, o kitabı ilâhînin be yanatmdan müstefit olamıyorlar. Ve onların (kulaklarında da bir ağırlık kılmış olduk) artık okunan Kur'an âyetlerini dinleyip işitmeğe kadir olamazlar. (Ve onları hidayete davet edip dursun) kendilerini tekrar tekrar islâmiyete davet etsen (onlar yine o vakit) o davet müddetince (hidayete ebediyyen ermezler) çünki onlar asıl kendi fetretlerini bozmuş, ihtiyarlarını sui istimal etmiş oldukları için haklarında dalâlet mukadder bulunmuştur.'

(58) : (Ve) Resulüm!. Şu da malûmdur ki: (Rabbin mağfireti pek ziyadedir) nice günahları af ve setreder. cezalarını derhal vermez ve o Kerim Mabudun (rahmet sahibidir) kullarına merhameti, âtifeti pek ziyadedir. Onün içindir ki, kullarını günahlarından dolayı hemen muazzep etmez, onlara bir düşünce, bir intibah müddeti ihsan eder (eğer onları kazandıkları) günahlar (sebebiyle muaheze edecek olsa elbette onlar için) dünyada (azabı tacil ederdi) onlara öyle bir uyanma, telâfii mâfat müddeti vermezdi. (Fakat) bir eseri merhamet olarak (onlar için va'd edilmiş bir zaman vardır) ö kıyamet günüdür, veya müslümanların onlara galebe edecekleri yövmi

Bedr gibi bir zamanı fütuhattır. Bu mev'ud zaman geldimi, (onun ötesinde bir mahallî necat bulamazlar) artık evvel ve âhır zulümleri yüzünden helak olur, cezalarına kavuşurlar. O mühlet esnasında uyanarak da nimeti îmana nail olsalar elbette ki, böyle bir cezaya uğramazlar.

(59) : îşte küfürleri yüzünden böyle müthiş cezalara uğramış nice eski kavimler vardır. Evet,. (Ve) yâdediniz (o memleketleri ki) o ülkelerin Ad, Semud ve kavmi Lût gibi dinî ilâhîden kaçınmış olan ahalisini ki, (zulüm *eder* oldukları vakit) öyle zulme devam edip durdukları zaman (onları helak ettik ve) maamafih (onlarTn helâkleri için) de (bir muayyen vakit tâyin etmiş idik) o vakte kadar ıslahı hal etmedikleri için lâyık oldukları azaplara kavuştular. Artık Hâtemülenbiya Hazretlerinin tebligatına karşı muhalefette bulunanların da o tarihî hâdiselerden ibret almalıdırlar, kendilerine verilen mühletten istifade ederek ıslah hale çalışmalıdırlar. Mütekebbir, taharriyi hakikattan müctenip bir vaziyette bulunmamalıdırlar ve illâ âkibetleri pek vahimdir.

***

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰيهُ لَٓا اَبْرَحُ حَتّٰٓى
اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِيَ حُقُبًا ٦٠ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ
بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ٦١
فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰيهُ اٰتِنَا غَدَٓاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا
نَصَبًا ٦٢ قَالَ اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَٓا اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنِّي نَسِيتُ
الْحُوتَ وَمَٓا اَنْسَانِيهُ اِلَّا الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ
فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ٦٣ قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا
قَصَصًا ٦٤

MEALİ ÂLİSİ

(60) : Ve yâd et, bir vakit ki, Mùsa, genç refikına demişti: Ben iki denizin cem olduğu yere varıncaya kadar durmayacağım, yahut uzun bir müddet geçireceğim.

* (61) : Vaktaki, iki denizin birleştikleri yere ulaştılar, balıklarını unuttular. O vakit -o balık- denizde bir yarığa doğru yolunu tutmuştu.

(62) : Vaktaki geçip gittiler -Hazreti Musa- genç arkadaşına dedi ki: Bize kuşluk yemeğimizi getir, biz bu yolculuğumuzda muhakkak ki, yorgunluğa uğradık.

(63) : -O genç de- dedi ki: Gördün mü?. Kayaya çıktığımız vakit ben şüphe yok balığı unuttum. Onu söylemeği bana şeytandan başkası unutturmuş olmadı. O denizde yolunu acib bir surette tutmuştu.

(64) : Dedi ki: İşte bizim aramakta olduğumuz da bu ya, hemen izleri üzerine uyarak geri döndüler.

*
* *

İ Z A H

(60) : Bu mübarek âyetler, bu sûrei celiledeki üçüncü kıssayı ihtiva ediyor. Hazreti Musa gibi bir Peygamberi Zişanım ilme büyük bir kıymet verdiğini, büyük bir tevazu göstererek kendisi gibi haizi risalet olmayan bir zattan bazı şeyler öğrenmek istemiş olduğunu bildiriyor. Fukarayı müslimine karşı mütekebbirane bir vaziyet alanlara da bir büyük dersi ahlâkı mutazammın bulunmaktadır. Şöyle ki: Resulüm!. (Ve yâd et) nâsa bir vesilei ibret olmak üzere zikreyle (bir vakit ki, Musa) Aleyhisselâm (genç refikine) kendisine tâbi olup hizmet eden Hazreti Yuşâ ibni Nüne, beraberce yola çıkmışlarken (demişti: Ben iki denizin cem olduğu yere) yani: Fars deniziyle Rum denizinin birbirine kavuştukları yere (varıncaya kadar durmayacağım) yoluma devam edeceğim (yahut) kendisiyle görüşmeğe memur olduğum zata öyle iki denizin mecmainde tesadüf edemezsem ona mülâki oluncaya kadar (uzun bir müddet) vaktimi böyle yolculukla (geçireceğim) çünki Musa Aleyhisselâm, Hazreti Hızır'a mülâki olup ondan bazı şeylere vâkıf olmakla mintarafillâh lihikmetin mükellef bulunmuştu.

§ Feta; genç adam, delikanlı, kerim, civanmert kimse demektir. Muavin, şakirt mânasında müstağmeldir. «Hukub» da uzun müddet, seksen ve daha ziyade sene dehr ve zaman demektir. Cemi: Ahkabdır.

(61) : (Vaktaki) Musa Aleyhisselâm ile refiki (iki denizin birleştikleri yere ulaştılar) kendileri için bir yiyecek olmak üzere yanlarına almış olduk

ları (balıklarını unuttular) bir aralık onu hatırlayamadılar. Halbuki, o balık elden çıkmıştı. Evet.. (O vakit) o balık (denizde) uzunca (bir yarığa doğru yolunu tutmuştu) Yani: O balık canlanıp denize düşmüş gitmişti. Bu hali Yuşâ Aleyhisselâm görmüştü. Fakat bunu Hazreti Musa'ya söylemeği unutmuştu. Musa Aleyhisselâm da bu balığı istemeği hatırına getirmemişti. Bu bir muktezayı hikmet idi.

§ Sereb; akar su, izbe bir yer, yer altında kazılmış lâğım, yarılmış yer mânasınadır.

(62): (Vaktaki) Musa Aleyhisselâm ile Hazreti Yuşâ, iki denizin birleştiği yeri (geçip gittiler) Hazreti Musa (genç arkadaşına dedi ki: Bize kuşluk yemeğimizi getir) onlar, bu sırada yolculuklarının ikinci gününün kuşluk vaktinde bulunuyorlardı. (Biz bu yolculuğumuzda muhakkak ki, yorgunluğa uğradık) hâlâ kendisiyle görüşmeğe memur olduğum zata mülâki olamadım.

(63) : O genç Hazreti Yuşâ da Musa Aleyhisselâm'a (dedi ki: Gördün mü?) bana ne unutkanlık ârız oldu, iki denizin toplandığı yerdeki, (kayaya çıktığımız vakit) balığa ait garip bir hâdise oldu (ben şüphe yok balığı unuttum) ona ait hâdiseyi hatırlayamadım (onu) o hâdiseyi sana (söylemeyi bana şeytandan başkasi unutturmuş olmadı) onu bana şeytan, vesvese ile unut turmuş oldu. Ha, şimdi hatırladım, (o) balık (denizde yolunu acib bir surette tutmuştu) o canlanarak denize atılmış, bii yolu takibedip gitmişti.

(64) : Bu sözü işitince Hazreti Musa (dedi ki: İşte bizim aramakta olduğumuz da bu ya) böyle balığın denize atlayıp gitmesinden başka değildir. Çünki kendisiyle görüşmeğe melur olduğu zata işte bu balığın böyle denize atılacağı yerde mülâki olacağı Hazreti Musa'ya evvelce vehy olunmuştu. (Hemen izleri üzerine uyarak geri döndüler) o iki denizin birleştiği yerdeki kaya mahalline dönüp tekrar geldiler.

§ Kasas «bir kimsenin izini sürüp ardınca gitmek ve bir kimseye bir hâdiseyi beyan edip bildirmek manasınadır. Kıssede hikâye, hâl ve şan demektir. Cemi: kısastır.

⁂

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا
وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى
أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا
﴿٦٧﴾ وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ سَتَجِدُنِي
إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا ﴿٦٩﴾ قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا
تَسْأَلْنِي عَنْ شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(65) : Derken kullarımızdan bir kul buldular ki, ona kendi indimizden bir rahmet vermiştik. Ve ona nezdimizden bir bilim öğretmiştik.

(66) : Ona Musa dedi ki: ÖğreMlmiş olduğundan bana bir vesiiei irşat öğretivermekliğin üzere sana tâbi olabilir miyim?.

(67) : Dedi ki: Şüphe yok sen benimle beraber sabra kadir olamazsın.

(68) : Ve hakikatından tamamen haberdar olmadığın bir şeye karşı nasıl sabr edebilirsin?.

(69) : Dedi ki: İnşallah beni elbette sabr eder bulacaksın ve sana hiçbir emirde âsi ormam..

(70) : Dedi ki: Eğer bana tâbi olacak isen artık bana hiçbir şeyden sual etme, ondan sana ben haber verinceye değin.

***

İ Z A H

(65) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâm ile refikinin rahmeti ilâhîyeye mazhar bir zata mülâki olduklarını ve Hazreti Musa'nın kendisinden bazı şeyler taallüm etmek üzere o zata tâbi olmak istediğini ve bu hususa dair aralarında cereyan muhavereyi beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hak Tealâ Hazretleri buyurmuş oluyor ki; Musa Aleyhisselâm ile refiki tekrar Mecmeul'bahreyne avdet ettiler. (Derken) oraya varınca orada (kullarımızdan bir kul buldular ki, ona) o muhterem kula (kendi indimizden bir rahmet vermiştik) yani: Onu vahy ve nübüvvete ilham ve keramete nail kılmıştık, (ve ona nezdimizclen) tarafı izzetimizden (bir ilim öğretmiştik) onu bir kısım guyuba âit bilgiler ile mümtaz kılmıştık, onu bırnice muarifi mühimmeye, hakayıkı ilmiyeye, ulûmi ledünniyyeye nail buyurmuştur.

Cumhuru ulemaya göre o muhterem kuldan murat Hızır Aleyhisselâmdir. Diğer bir kavle göre de Ilyesâ veya Ilyas Aleyhimmesselâmdır.

(66) : (Ona) o bilgin zata Hazreti (Musa) bir teeddüp ve telettüf eseri olmak üzere kemâli tavazu ile (dedi ki:) Canibi ilâhîden (öğretilmiş olduğundan) bir takım guyube ait ulûm ve maariften (bana bir vesilei irşad) beni hayra, doğruluğa, bir kısım hakikatlara irşad edecek bir ilim (öğretivermekliğin *üzere* sana tâbi olabilir miyim?.) Böyle şeyleri senden öğrenmeye bana müsaade eder misin?.

(67) : O zat da (dedi ki: Şüphe yok, sen benimle beraber sabra kâdir olamazsın) benden zuhurunu göreceğin bir takım muamelelerin esrarına yapılmalarındaki hikmetlere, maslahatlara hemen muttali olamayacağından dolayı itirazda bulunabilirsin.

(68) : Evet.. Sabr edemezsin (ve hakikatından) yapılmasındaki hikmet ve maslahattan (tamamen haberdar olmadığın bir şeye) zahiren münker görülen bir muameleye (karşı nasıl sabr edebilirsin?.) sen ki, Peygamberi Zişan buluyorsun, öyle zahiren memnu, gayrı meşru görülen bir muameleye karşı nasıl sükût edebilirsin?. Elbette edemezsin. O halde bana refakat etmemelisin.

Sahihi buharîde mezkûr olduğu üzere Hazreti Hızır demiş ki: Ya Musa!. Allah Tealâ bana kendi ilminden, bir bilgi tâlim buyurmuştur ki, onu şen bilmezsin. Sana da kendi ilminden bir bilgi tâlim buyurmuştur İri onu da ben bilemem.

Evet.. Ulûm ve'muarif gayrı mütehahidir. Hepsini tiarigi bir insanın tamamen bilmesi kabil değildir.

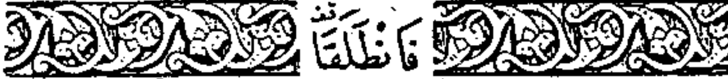
(69) : O zata cevaben Hazreti JVÎusa da (dedi ki: Jnşajljft benî elbette sabr eder bulacaksın) sana karşı itirazda bulunmam (ve sana hiçbir emirde

âsi olmam) emr edeceğin hususlarda sana muhalefet etmem. O zat, muarifi ilâhîyeye mazhar olduğu için onun gayrımeşrû bir harekette, bir emirde bulunmayacağını Hazreti Musa bildiği için ona öyle teminat vermiştir. Maahaza Musa Aleyhisselâm, sabr ve itaat edeceğini meşiyetullahı ta'lik etmiş olduğu için kendisinden hilafı zuhur edince sözünde hulf etmiş sayılamaz.

(70) : Bunun üzerine o zat da (dedi ki:) Sen muhtarsın (eğer bana tâbi olacak isen artık bana hiçbir şeyden) söyleyeceğim veyaişleyeceğim herhangi bir sözden, bir işten (sual etme) değil itiraz etmek, onun sebebini, hikmetini bile benden sorma. (Ondan) o söylediğim veya işlediğim şeyden (sana ben haber verinceye değin.) sen sabr et, istizahta vesairede bulunma, o şeyin zahirine bakma. Çünki ben haddizatında caiz, muvafık olmayan bir şeye ikdam etmem.

Bu tarzdaki bir muhavere, muallim ve müteallim olanlara en güzel bir nümunei edeb teşkil etmektedir.

***

فَانْطَلَقَا

حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِى السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا

لَقَدْ جِئْتَ شَيْـٔاً اِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ

صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِى بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِى مِنْ اَمْرِى

عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ اَقَتَلْتَ

نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـٔاً نُكْرًا ﴿٧٤﴾

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِىَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ

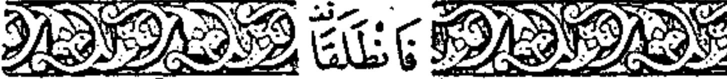
عَنْ شَىْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِى قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّى عُذْرًا ﴿٧٦﴾

-«0»-

âsi olmam) emr edeceğin hususlarda sana muhalefet etmem. O zat, muarifi ilâhîyeye mazhar olduğu için onun gaynmeşrû bir harekette, bir emirde bulunmayacağını Hazreti Musa bildiği için ona öyle teminat vermiştir. Maahaza Musa Aleyhisselâm, sabr ve itaat edeceğini meşiyetullahı tâlik etmiş olduğu için kendisinden hilâfı zuhur edince sözünde hulf etmiş sayılamaz.

(70) : Bunun üzerine o zat da (dedi ki:) Sen muhtarsın (eğer bana tâbi olacak isen artık bana hiçbir şeyden) söyleyeceğim veyaişleyeceğim herhangi bir sözden, bir işten (sual etme) değil itiraz etmek, onun sebebini, hikmetini bile benden sorma. (Ondan) o söylediğim veya işlediğim şeyden (sana ben haber verinceye değin.) sen sabr et, istizahta vesairede bulunma, o şeyin zahirine bakma. Çünki ben haddizatında caiz, muvafık olmayan bir şeye ikdam etmem.

Bu tarzdaki bir muhavere, muallim ve müteallim olanlara en güzel bir nümunei edeb teşkil etmektedir.

فَانْطَلَقَا

حَتّٰى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا
لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ
صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي
عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَانْطَلَقَا حَتّٰى إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ أَقَتَلْتَ
نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا نُكْرًا ﴿٧٤﴾
قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾ قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ
عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ﴿٧٦﴾

MEALİ ALİSİ

(71) : Bunun üzerine gidîverdiler. Vaktaki bir gemiye bindiler, o gemiyi yaraladı. Dedi ki: Onu yaraladın mı ki, ahalisini garkediveresin?. Doğrusu pek münker bir şey yaptın.

(72) : Dedi ki: Ben demedim- mi ki: Şüphe yok sen benimle beraber sabra takat getiremezsin?.

(73) : Dedi ki: Unuttuğum şey ile beni muaheze etme, bana bu işimden dolayı bir güçlük teklif eyleme.

(74) : Yine gittiler, nihayet bir oğlan çocuğuna rastgeldikleri an hemen onu öldürüverdi. Dedi ki: Bir ter-temiz nefsi, bir nefs mukabilinde olmaKSızın öldürdün mü?. Muhakkak ki, pek kötü bir şey yapmış oldun.

(75) : Dedi ki: Ben sana demedim mi ki, şüphe yok sen benimle beraber sabra takat getiremezsin.

(76) : Dedi ki: Bundan sonra sana bir şeyden sual edersem artık bana musahip olma. Muhakkak ki, benim tarafımdan özre erişmiş oldun.

***

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Musa ile Hazreti Hızır'ın refakatde bulunarak seyahate devam etmelerini ve aralarındaki muhavereleri beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazreti Musa ile Hazreti Hızır (bunun üzerine) aralarında dermeyan edilen muhavereyi ve şeraiti müteakip (gidiverdiler) bir gemiye binmek için sahil boyunca yürüdüler. Hazreti Yuşâ ise beni İsrail arasına avdet etmişti. (Vaktaki) Hazreti Musa ile Hazreti Hızır (bir gemiye bindiler) Hazreti Hızır eline aldığı bir balta ile (o gemiyi yaraladı) onu denize temas eden tahtalarından bir ikisini kınverdi. Bunu gören Musa Aleyhisselâm (dedi ki: Onu yaraladın mı?.) öyle tahtalarını parçaladın mı ki, (ahalisini garkediveresin?.) gemi içinde bulunan yolcuları denize dökeceksin. (Doğrusu pek münker bir şey.yaptın!.) öyle telâfisi kabil olmayacak bir felâkete, bütün o yolcuların gark olmalarına sebebiyet vermiş bulundun. Böyle birçok insanların helakine sebep olacak bir muamele, zahiren gayrı muvafık görüldüğünden Hazreti Musa ona tahammül edemiyerek böyle bir itirazda bulunmuştu.

(72) : Hazreti Hızır da (dedi ki:) Ya Musa!. (Ben demedim mi ki: Şüphe yok sen benimle beraber sabra takat getiremezsin?.) Benden sudurunu

göreceğin şeylerin sebep ve hikmetine hemen infazı nazar edemiyeceğin için itirazda bulunacaksın, sabra ve va'dini ifaya muktedir olamayacaksın?.

(73) : Musa Aleyhisselâm da (dedi ki:) Ey Hızır!. Beni mazur gör (unut tuğum şey ile beni muahaze etme) senin tavsiyeni unuttuğumdan ve ahdına riayet etmediğimden, bu husustaki gafletimden dolayı beni mazur gör. (Bana bu işimden dolayı bir güçlük teklif eyleme) seninle olan bu refakatim hususunda bir müşkül durumda kalmayayım, bana kolaylık göster. Aramızda bir münakaşa bulunmasın.

(74) : Hazreti Musa'nın bu mazeretini Hazreti Hızır kabul ederek yine refakette devam ettiler ve gemiden çıkarak yürüdüler. (Yine) yollarına (gittiler, nihayet bir oğlan çocuğuna rast geldikleri an) onu diğer çocuklar ile beraber oynamakta buldular. Hazreti Hızır onu hemen (öldürüverdi) ne suretle öldürdüğü Kur'anı mübinde mezkûr değildir. Başını duvara vurmak veya başını el ile çekip veya bıçak ile kesip koparmak gibi bir suretle onun ha yatına nihayet vermiş olduğunu rivayet olunuyor. Bu hâdiseyi gören Hazreti Musa (dedi ki:) Ey Refikim!, (bir tertemiz nefsi) günahtan beri bir genci (bir nefs mukabilinde olmaksızın) şer'î bir kısas mahiyetinde bulunmaksızın (Öldürdün mü?.) bu ne garip bir muamele!, (muhakkak ki, pek kötü bir şey yapmış oldun) akılların inkâr, nefislerin nefret edeceği bir harekette bulundun. Ne için buna lüzum gördün. Bu çocuğun hayatını iade artık bizim için kabil değildir.

(75) : Hızır Aleyhisselâm da (dedi ki:) Ya Musa!. (Ben sana) evvelce (demedim mi ki, şüphe yok sen benimle beraber sabra takat getiremezsin) gördün mü sabr edemedin, ahdında durmayarak yine itirazda bulundun. Hazreti Hızır bu ihtarına «sana» tâbirini de ilâve etmiş, Hazreti Musanın daha ziyade nazarı dikkatini celbetmek istemişti.

(76) : Hazreti Hızır'ın bu ihtarı üzerine Musa Aleyhisselâm haya ederek ve bir nedamet eseri göstererek tekrar (dedi ki: Bundan sonra) bu defaki sualimden başka (sana) yapacağın herhangi (bir şeyden sual edersem artık bana musahip olma) beni refakatine alma, benden ayrıl (muhakkak ki) sen (benim tarafımdan özre erişmiş oldun) sâna iki defa itirazda bulunduğum için artık sen mazursun, beni refakatinden ayırabilirsin, senin gibi hüsnühali tarafı ilâhîden haber verilmiş ve kendisine tâbi olmaklığım emir olunmuş olan muhterem bir zatın elbetteki, her hareketi, meşru ve bir hikmete müstenittir, ona karşı itirazda mahal yoktur. Bu muhavere üzerine yine refakatleri devam etti.

* *

فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَٓا اَتَيَٓا اَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَٓا اَهْلَهَا فَاَبَوْا
اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ اَنْ يَنْقَضَّ فَاَقَامَهُ قَالَ
لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ
سَاُنَبِّئُكَ بِتَاْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(77) : Sonra yine gittiler, bir belde ahalisine varınca onun ahalisinden taam istediler. Onlar ise bunları misafir kabul etmekten kaçındılar. Çerken orada bir duvar buldular ki, yıkılmak istemekte idi. Onu hemen doğrultuverdi. Dedi ki: Eğer dileseydin bunun üzerine elbette bir ücret alıverîrdin.

(78) : Dedi ki: işte bu, benimle senin aramızın ayrılışıdır. Üzerine sabra muktedir olamadığın şeylerin izahını sana haber vereceğim.

*
* *

İ Z A H

(77) : Bu mübarek âyetler de Hazreti Musa ile Hazreti Hızır'ın bir müddet daha refakatte bulunduklarını, sonra Hazreti Musa'nın bir ifadesinden dolayı bu refakate nihayet verildiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki; Musa Aleyhisselâm ile Hazreti Hızır, aralarındaki muhavereden (sonra yine) yollarına devam edip (gittiler) bu esnada (bir belde ahalisine varınca) aralarında dolaştılar (onun ahalisinden taam istediler) böyle bir ihtiyaç içinde kalmışlardı. (Onlar) o belde ahalisi (ise bunları) böyle muhterem iki zatı (misafir etmekten kaçındılar) onları hanelerine kabul ederek taam vermekte bulunmadılar. (Derken orada bir duvar buldular ki, yıkılmak istemekte idi) yani: Yıkılmaya yüz tutmuştu, hemen hemen yıkılacaktı Hazreti Hızır ise (onu hemen doğrultuverdi) mübarek eliyle temas ederek onu müstakim bir hale getirdi. Böyle bir mucize gösterdi. Yahut o duvarı sökerek yeniden yapıverdi. Hazreti Musa, bunu görünce Hazreti Hızır'a (dedi ki: Eğer dileseydin bunun üzerine) böylece bir hizmette bulunma mukabilinde (elbette bir ücret alıverirdin) o sebeple ihtiyacımızı gidermiş olurduk. Muhterem iki misafiri aç bı-

rakarak hanelerine kabul etmeyen kimselere karşı böyle fedakârane bir hizmette bulunmak büyük bir âlicenaplıktır. Bunun mukabilinde bir şey beklemek vakıa adeti kirama münafîdir. Fakat bir ihtiyâç ve izdırar saikasiyle bu hizmetten dolayı bir ücret beklenebilir. Büyük bir hayatî ihtiyacın defi başka türlü kabil olmayınca bunu cemiyet efradından istemek mubahtır, belki de birçok kere vacip olur işte böyle izdirardan dolayıdır ki, Musa Aleyhisselâm yine va'dini unutarak öyle bir sualde bulunmuştu.

§ O. beldeden murat iseya Antakta'dır veya îyle'dir veyahut Endülüs'te bir şehirdir. Kariyye tâbiri köy demek ise de belde, Medine mânasında da müstemeldir.

(78) : Hazreti Musa'nın bu ifadesi üzerine Hazreti Hızır da (dedi ki:) Ya Musa!. Aleyhisselâm (işte bu) vakit veya benim ücret almadığımı söylemekliğin veyahut bu üçüncü sualin (benimle senin aramızın ayrılışıdır) Çünki Hazreti Musa demişti ki: Bundan sonra sana bir daha sualde bulunursam artık bana muhasip olma, aramızda refakat kalmasın. Şimdi Hazreti Hızır da dedi ki: (Üzerine sabra muktedir olmadığın şeylerin) benim yaptığjm üç nevi muamelenin (izahını sana haber vereceğim) o üç meselenin tevilini, tefsirini, hikmetini sana bildireceğim, artık refakatimize son verilmiş olsun.

*
* *

أَمَّا السَّفِينَةُ
فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ
وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ وَأَمَّا الْغُلَامُ
فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا
وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾ فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَوٰةً وَأَقْرَبَ
رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ
وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا
أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ
عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(79) : Şöyle ki: Gemi, denizde çalışan bir takım zayıflara ait idi. Artık ben onu kusurlu yapmak istedim ve onların ötesinde bir hükümdar vardır ki, her -sağlam- gemiyi zulmen alıvermektedir.

(80) : Oğlana gelince onun anası ile babası iki mümin kimselerdir, imdi onları bir azgınlığa, bir küfre bürünmesihden korktuk.

(81) : Artık biz istedik ki, Rabieri onlara ondan temizlikçe daha hayırlısını ve merhametçe daha yakınını bedel olarak versin.

(82) : Duvara gelince şehirde iki yetim oğlanındı. Altında ise onlara ait bir hazine var idi. Babaları da salih bir kimse idi. Artık Rabbin diledik!: On-

lar sinnirüşte ersinler de hazinelerini çıkarıversinler, -bu- Rabbinden bir rahmet olarak -böyle yapılmıştır- Ve onu kendi reyimle yapmış olmadım. İşte bu, üzerine sabra takat getiremediğin şeyin izahıdır.

-

İ Z A H

(79) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâm'ın üç muamele hakkındaki muterizâne surette vaki olan suallerine, onların sebebini, iç yüzünü göstermek üzere Hızır Aleyhisselâmm şu vermiş olduğu cevapları beyan buyurmaktadır. (Şöyle ki: Gemi) o yaraladığım sefine, (denizde çalışan bir takım zayıflara ait idi) deniliyor ki, onlar on kardeş olup beşi kötürüm bir halde imiş, medarı maaşları gemiden ibaret olup kendilerini zalimlere karşı müdafaadan âciz bulunuyorlarmış, (Artık ben onu) o gemiyi (kusurlu yapmak istedim) onu muvakkaten menfaati fevt olmuş, tamire muhtaç bulunmuş gibi göstermek diledim. (Ve onların ötesinde) ön taraflarında veya arka cihetlerinde (bir hükümdar vardır ki, her) sağlam, salih (gemiyi zulmen alıyermektedir) işte bu zalimin gasbından kurtarmak için o gemiyi öyle kısmen rahnedar etmiş oldum. O kâfir hükümdarın adı (Celendiyyibni Kerker» veya (Menule ibni Celendiyyil ezdi) imiş.

(80) : öldürülen (Oğlana gelince, onun anası ile babası iki mümin kimselerdir) bu oğlan ise deniliyor ki, baliğ idi, yol kesicilik yapıyordu, irkin işler yapmaya devam eyliyordü. Veya kâfir tabiatlı bir çocuk idi, ileride kâfirans hareketlerde bulunabilecekti, (imdi onları) o ana ile babayı ileride (bir azgınlığa, bir küfre bürümesinden korktuk) evlât muhabbeti onları öyle bir felâkete sevk edebilirdi.

(81) : (Artık) o oğlanı öldürmekle (biz istedik ki, rableri onlara) o ana ile babaya (ondan) o öldürülen oğlandan (temizlikçe) günahlardan, kötü huylardan tahir olmak itibariyle (ve) kendilerine karşı (merhametçe) hürmet ve itaatçe (daha yakınını) o oğlana (bedel olarak versin), işte böyle bir gayeye mebni o oğlan öldürülmüş, onun şerrinden ebeveyni kurtarılmıştır. Bu oğlanın adı «Ceysur» imiş. Deniliyor ki: Sonra o ana ile babanın bir kızı dünyaya gelmiş, bir Peygamber ile evlenmiş, bir Peygamberin de validesi olmuştur ki, Cenabı Hak, o Peygamber ile bir ümmeti hidayete erdirmiştir.

(82) : Düzeltilen (duvara gelince, şehirde) o uğradımız kariyye denilen belde de (iki yetim oğlanın idi) adları « Esrem >> ve « Sarim » imiş. O duvarın (altında ise onlara ait bir hazine var idi) onun için o duvarın yıkılmasına meydan verilmemiştir. Bu hazineden murat ise altun ve gümüşten ibaret imiş. Yahut altundan yapılmış bir levha olup da iki tarafın da pek hakimane, dindarâne cümle-

ler yazılı bulunmakta imiş. (Babaları da salih birkimse idi) rivayete nazaran o zat «kâsih« namında abit zahit bir mümin imiş. Bu beyanı ilâhî gösteriyor ki: Bir zatın selâhı hali, çok kere zürriyetinin, aşiretinin, etrafında bulunanların hıfzı ilâhîde bulunmalarına bir vesile olur. (Artık Rabbin diledi kî: Onlar) o iki yetim (sinni rüşde ersinler) baliğ olup kemali reye sahip bulunsunlar da o zaman (hazineleri çıkarıversinler) ondan istifadede bulunsunlar. Bu duvarın böyle düzeltilmesi, hazinenin muhafaza altında bulundurulması (Rabbinden bir rahmet olarak) böyle yapılmıştır. (Ve onu kendi reyimle yapmış olmadım) bu hususta kendi içtihadımla hareket etmedim. Onu ancak Allah Tealânın emriyle onun ilhamiyle yapmış oldum, (işte bu,) beyan olunan sebepler, maksatlar (üzerine sabra takat getiremediğin şeyin izahıdır) o yaptığım şeyler, böyle birer gayeye, maslahata binaen yapılmıştır. Bu kıssadaki faidelerden biri de şudur ki: Bir insan ne kadar bilgin Gİsa da yine her şeyi hemen anlayamaz. Binaenaleyh, yalnız kendisini görüp durmamalıdır ve her güzel görmediği şeyi, sebebine muttali, olmadıkça hemen inkâr etmemelidir. Olabilir ki, o şeyde> gizli bir faide, bir maslahat bulunmuş olur da onu kendisi bilemez. însân, daima melûmatını arttırmaya çalışmalıdır, ehli ilme karşı mütevaziane harekette bulunmalıdır, kendisinin bir kusurunu anlayınca onu itiraf edip özür dilemelidir, özür dileyenlere karşı da afüvkâr bulunmalıdır, huşunetle muameleden çekinmelidir. Kemaîâtı insaniye, terbiye içtimaiye bunu iktiza eder.

§ Hazreti Hızır'ın tercümei hali: Hızır Aleyhisselâm büyük bir zattır. Rivayete göre ismi «Belyan bini milkân» imiş. Her uğradığı yerde veya namaz kıldığı sahada yeşil otlar vücude geldiği için kendisine böyle «Hızır» denilmiştir. Bu zatın bir takım ulûmı gaybiyeye vâkıf, pek mümtaz bir şahsiyet olduğu şüphesizdir. Anciak nübüvveti haiz olup olmadığı kâtî surette malûm değildir. Hazreti Hızır, rivayete nazaran Zülkarneyin'in ordusunda büyük bir mevki sahibi olarak onunla zulûmata kadar gitmiş, âb-ı hayattan içe•"›k kıyamete kadar berhayat kalmıştır. Bir hadisi şerif de vefat etmiş olduğunu göstermektedir. Hızır Aleyhisselâm, İbrahim Aleyhisselâm zamanında yaşamış, sonra Musa Aleyhisselâm mülâki olmuştur. Bazı beyanata nazaran da Hazreti Hızır semaya kaldırılmış olan «tlyas» Peygamberden ibarettir. Şöyle ki : îlyas Aleyhisselâm, beni israil nebilerinden olup Hazreti İsa'nın milâdından dokuz asır evvel berhayat bulunmuştur. Beni İsrail, Bâl nam puta tapmakta idiler. Bu zat, onları bu müşrikâne hareketten nehy ettiği için aleyhinde bulunmuşlardı, o da bir çok zaman sahralarda, mağaralarda yaşamış, nihayet llyase Aleyhisselâmı kendisine nübüvvette halef bırakarak milâttan sekizyüz seksen sene evvel semaya kaldırılmıştır. İkinci ciltteki (919) uncu sahifeye müracaat!.

* *

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِى الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾
اِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِى الْاَرْضِ وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَاَتْبَعَ سَبَبًا
﴿٨٥﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِى عَيْنٍ حَمِئَةٍ
وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ اِمَّٓا اَنْ تُعَذِّبَ
وَاِمَّٓا اَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ
ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّهٖ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨٧﴾ وَاَمَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ
صَالِحًا فَلَهُ جَزَٓاءً الْحُسْنٰى وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾

«O»

MEÂLİ ÂLİSİ

(83) : Ve sana Züikarneyin'den sual ediyorlar. De, ki: Ona dair size kâfi bir haber hikâye edeceğimdir.

(84) : Biz onu yeryüzünde bir kudrete erdirdik ve ona her şeyden bir sebep verdik.

(85) : Artık o, bir yol takibe başladı.

(86) : Tâki, güneşin battığı yere vardı, onu siyah bir çamur gözesinde gurub eder -gibi- buldu ve onun yanında bir kavim de buidu. Dedik kî: Ey Zülkarneyin!. Ya muazzep kılarsın veyahut haklarında güzelce bir muamele yaparsın.

(87) : Dedi ki: Her kim zulüm ederse elbette onu muazzep kılarız, sonra da Rabbine reddedilir, artık o da cidden şedit bir azap ile muazzep kılar.

(88) : Amma her kim îman eder ve salih amelde bulunursa artık onun için çok güzel bir mükâfat vardır ve ona emrettiğimiz şeylerden bir kolaylık söyleriz.

İ Z A H

(83) : Bu mübarek âyetler, bu sûredeki dördüncü kıssayı teşkil ediyor. Resûli Ekrem'den sual edilmiş olan Zülkarneyin'in kıssasını bildiriyor, Zülkarneyin'in şark ve garbe seyahatini, bu esnada ne gibi bir kavme tesadüf ettiğini anlatıyor ve Zülkarneyin'in müminler ile kâfirlere karşı nasıl bir siyaset takibedeceğini bildirmiş olduğunu beyan buyuruyor. Şöyle ki- (Ve) Ey Hâtemülmüselin!. (Sana) Yahudiler veya onların teşvikiyle Mekke müşrikleri bir imtihan maksadiyle (Zülkarneyin'den sual ediyorlar) onun tarihi hayatına dair senden malûmat istiyorlar. Onlara (de ki: Ona dair size kâfi bir haber hikâye edeceğimdir) Zülkarneyin'in kıssasını bir vahyi ilâhîye müstenit olarak size bildireceğimdir.

(84) : Evet.. Onun hakkında Allah Tealâ buyuruyor ki: (biz onu) Zülkarneyini (yeryüzünde bir kudrete erdirdik) onu dünyada hâkimiyete, güzel bir tasarrufa muktedir kıldık, (ve ona) Zülkarneyin'e (her) dilediği, muhtaç olduğu (şeyden bir sebeb) bir tarik, bir vesilei vuslat (verdik) onu ilme, kudrete vesair vesaiti lâzimeye mâlik eyledik.

(85) : (Artık o) Zülkarneyin, böyle ilâhî nimetlere, yardımlara nail olunca mağrıba doğru (bir yol takibe başladı) güneş gibi maşrık tarafından mağrıp tarafına müteveccih oldu, yola çıktı. Deniliyor ki: Tövbe kapısı mağrıpta olduğundan onun için olmalıdır ki, evvelâ o tarafa azimeti iltizam etti.

(86) : (Tâki) bu yürüyüşle (güneşin battığı yere vardı) yani: Mağrıp tarafındaki sahai arzın müntehasına kavuştu. Bahri muhiti garbinin, Okyanus denilen denizin kenarına varıp durdu (onu) o güneşi, görülüş itibariyle (bir siyah çamur gözesinde gurub eder) gibi (buldu) artık onun ötesinde ümrandan bir yer kalmamıştı. Bu gurup, göz ile görünüşe göredir. Nitekim bir gemi ile denize açılmış olan kimsede akşamleyin güneşi denizde batıyor gibi görür. Halbuki, güneş denizden değil, bütün kürrei arzlardan binlerce defa daha büyüktür. (Ve onun) o sahile bitişik gözenin (yanında bir kavim de buldu) bu kavim, deniliyor ki kâfir imiş, elbiseleri vahşi hayvanların derilerinden, yiyecekleri de denizin dışarıya attığı balıklar gibi şeylerden ibaret bulunuyormuş. Cenabı Hak buyuruyor ki: Biz de (dedik ki, Ey Zülkarneyin!.) sen muhayyersin, bu kavmi (ya muazzep kılarsın) onları küfürlerinden dolayı öldürüverirsin (veyahut haklarında güzelce bir muamele yaparsın) onları islâmiyete davet ederek kendilerini irşada çalışırsın, kendilerine dinî meseleleri tâlim edersin. Diğer bir tevcihe göre onları ya öldürür veya esir alırsın.

Zülkarneyin'e böyle bir emri ilâhînin teveccüh etmesi, eğer kendisi nebi ise bir melek vasıtasiyledir, nebi değilse yanında bulunan bir nebi vasıtasiyledir veya kendisinin tâbi olduğu şeriat dairesinde yaptığı bir içtihat yoliyledir.

(87) : Zülkarneyin de bu emri telâkki ettiği vakit (dedi ki: her kim) nefsine (zulüm ederse) davetimi kabul etmez, küfründen ayrıknazsa (elbette om-muazzep kılarız) onu öldürürüz (sonra da) ahirette (Rabbine reddedilir) onun mahkemei kübrasına sevkolunur (artık o'da) o Rabbi azim o şahsı (cidden şedid bir azap ile muazzep kılar) bu da ebedî olan*cehennem ateşidir.

(88) : (Amma her kim) davetim mucebince (îman eder) dinî esasları kabul ve tasdik eyler (ve salih amelde bulunursa) uhdesine düşen vecibeleri, insanî vazifeleri ifaya çalışırsa (artık onun için çok güzel bir mükâfat vardır) ki, o da cennettir, ebedî saadettir. (Ve ona) öyle îman eden kimse için kendisiyle (emr ettiğimiz şeylerden birkolaylık söyleriz.) ona namaz gibi, zekât gibi, cihat gibi yapabileceği şeyleri teklif ederiz, yapamıyacağı pek meşakkatli şeyleri teklif etmeyiz.

ثُمَّ اَتْبَعَ

سَبَباً ﴿٨٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ
لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْراً ﴿٩٠﴾ كَذٰلِكَ وَقَدْ اَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ
خُبْراً ﴿٩١﴾ ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَباً ﴿٩٢﴾ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ
مِنْ دُونِهِمَا قَوْماً لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلاً ﴿٩٣﴾ قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ
اِنَّ يَاْجُوجَ وَمَاْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ
خَرْجاً عَلٰٓى اَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدّاً ﴿٩٤﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(89) : Sonra da başka bir yol takip etti.

(90) : Vaktaki güneşin doğduğu bir cihete kavuştu, onu bir kavim üzerine tulü eder buldu ki, onlar için güneşe karşı, bir siper yapmış değildik.

(91) : işte böylece. Ve şüphe yok ki, onun yanında neler olduğunu biz ilmen ihata etmişizdir.

(92) : Sonra diğer bir yolu takibe başladı.

(93) : Vaktaki, iki dağın arasına kavuştu, onların yakınında bir kavim buldu ki, söz anlayabilmeye yaklaşacak bir halde değildiler.

(94) : Dediler ki: Ey Zülkarneyin!. Şüphe yok ki, Yecüc ile Mecüc, yerde fesat çıkarıp duran kimselerdir. Bizim ile onların arasına bir sed, yapmakhğın için sana bir bedel versek olur mu?.

"IS

İ Z A H

(89) : Bu mübarek âyetlerde maşrık tarafına seyyahatte bulunan Zülkarneyinin o civarda kendilerini güneşten koruyacak bir şeye sahip olmayan bir kavme tesadüf ettiğini bildiriyor. Sonra da başka bir yolu takibederek iki sed civarında yaşayan âciz bir kavme de rastladığım ve onların kendilerini Yecüc veya Mecüc denilen iki taifeden korumak için aralarına bir hail yapılmasını teklif etmiş olduklarını beyan buyuruyor. Şöyle ki: Zülkarneyin, mağrıb tarafına seyyahatından (sonra da başka bir yol takibetti) maşrık tarafına teveccüh etti, seyehatına devamda bulundu.

(90) : (Vaktaki) Zülkarneyin bu seyyahat§da (güneşin doğduğu bir cihete kavuştu) güneşin ilk ziya neşrettiği bir mamureye geldi (onu) o güneşi (bir kavim üzerine tulü eder bulduki, onlar için güneşe karşı bir siper yapmış değildik) bu kavim için güneşin şulelerini bertaraf edecek bir libas, bir bina, bir tepe gibi bir şey bulunmuyordu. Bunlar güneş doğunca ya yer altındaki mahzenlere veya denize sokulurlardı. Güneş bertaraf olunca çıkar maişetleriyle uğraşırlardı. Bunların bir Zenc kabilesi olduğu rivayet olunuyor.

(91) : Zülkarneyinin seyyahati (işte böylece) idi. Güneşin battığı yere kadar gittiği gibi doğduğu tarafa da gidiverdi, öyle bir takım kavimlere tesadüf

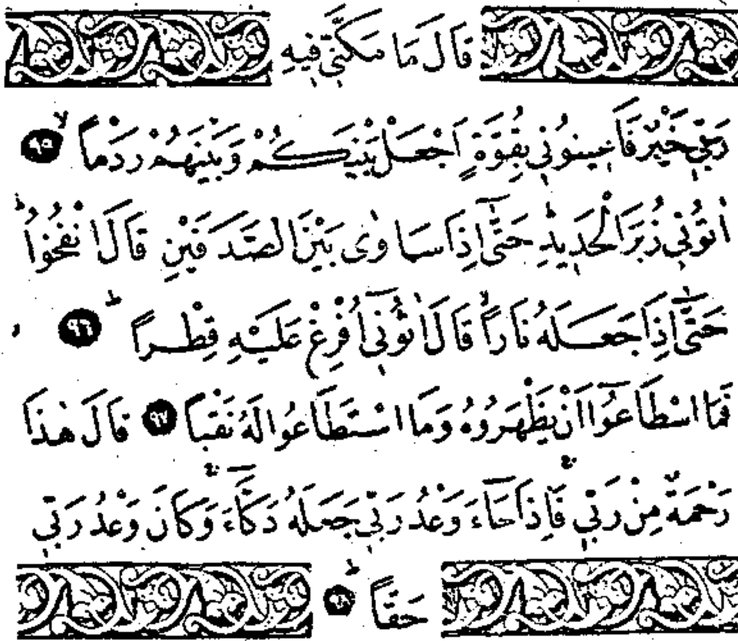
etti, kendisinde öyle bir kuvvet, bir hâkimiyet bulunmuş idi. (Şüphe* yok ki, onun yanında) Zülkarneyin'in maiyetinde erlere, silâhlara vesaireye dair (neler olduğunu biz ilmen ihata etmişizdir) Yani: Onun sahip olduğu kuvvetler, haşmetler o kadar çok idi ki, onları alîm ve lâtif olan Allahü Azimüşşandan başkası tamamen bilip takdir edemezdi.

(92) : Zülkarneyin (sonra diğer bir yolu takibe başladı) maşrık ile mağrıp arasında cenuptan şimale doğru ayrılmış bir üçüncü yola gidiverdi.

(93) : (Vaktaki) Zülkarneyin, bu yeni yolu takibetti (iki dağın arasına kavuştu) burası Türkistan'ın kesildiği, maşrık tarafında nihayet bulduğu bir saha imiş. Zülkarneyin, (onların) o iki dağın (yakınında) oturan (bir kavim buldu ki), onlar, kendi lügatlerinin garabetinden ve fetanetlerinin noksanından dolayı âdeta (söz anlayabilmeye yaklaşacak bir halde değildiler) Zülkarneyin ile maiyetindeki zatların sözlerini kolaylıkla anlayacak bir durumda bulunmuyorlardı. Kendilerinin sözleri kolaylıkla anlaşabilmezdi.

(94) : Bu kavim (dediler ki: Ey Zülkarneyin!.) yani bunlar bir mütercim vasıtasiyle maksatlarını arzettiler veya bunların sözlerini garabetine rağmen Zülkarneyin, bir mevhibei ilâhîye olan istidadiyle anladı. (Şüphe yok ki, Yecüc ile Mecüc) denilen iki kabile (yerde) bizim ülkemizde (fesat çıkarıp duran kimselerdir) bunlar birçok kimseleri öldürüyor, birçok yerleri tahrib ediyor, bütün ekinleri ve hattâ öldürdükleri insanların etlerini yiyip duruyorlar. (Bizim ile onların arasina bir sed) bir haciz, bir hail olacak duvar (yapmaklığın için sana bir bedel versek olur mu?) Bunu kabul eder misin?. Yani: Sana bir ücret veya teberruan bir mal verecek olsak şu iki dağ arasında bir sed yapıp da o iki kavmin tecavüzünden bizleri korumuş olursun, sen bizim bu teklifimize muvafakat eder misin?.

MEALI ALISI

(95) : Dedi ki: Rabbimin beni içinde bulundurduğu -nimetler sizin bana vereceğiniz bedelden- hayırlıdır. Siz bana bir kuvvet ile yardım edin, sizinle onların arasına bir kuvvetli sed = haciz- yapayım.

(96) : Bana demir parçaları getirin, iki dağın arası bir seviyeye gelince körükleyin dedi. Onu ateş haline koyduğu zaman da getirin bana, dedi. Üzerine erimiş bakır dökeyim.

(97). : Artık ne onun üstüne çıkmaya kadir oldular ve ne de onun için bir delik açmaya güçleri yetti.

(98) : Dedi ki : Bu, Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin vadi geldiği vakit ise onu dümdüz etmiş olacaktır. Ve Rabbimin va'di, bir hak olmuştur.

İ Z A H

(95) : Bu mübarek âyetlerde Zülkarneyin'in iki dağ arasında pek kuvvetli, pek sanatkârane bir sed yaptığını bildiriyor. Artık arka tarafta kalan

kabilelerin oradan çıkıp etrafa saldıramaz olduklarını ve bu bir rahmet eseri olup kıyamete yakm onun yıkılıp dümdüz bir hâle geleceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Zülkarneyin, kendisine bir ücret vermelerini teklif eden kavme (dedi ki: Rabbimin beni içinde bulundurduğu) nimetler, mal, mülk ve sair sebepler, sizin bana'vereceğiniz bedelden, ücretten- hayırlıdır. O sizin vereceğiniz ücrete hacet yoktur. (Siz bana bir kuvvet ile yardım edin) kendi ellerinizle, kuvvetlerinizle ve bir takım inşaat aletleriyle bana yardım kâfidir. (Sizinle onların) o Yecuc ile Mecuc denilen iki kabilenin (arasına bir kuvvetli sed) ziyade metin bir haciz (yapayım) o sayede o kavimlerin hücumundan kurtulmuş olursunuz.

(96) : Siz (Bana) ancak büyükçe (demir parçaları getirin) dedi. Onlar da getirdiler, inşaata başlanıldı. Vaktaki: (İki dağın arası) bü demir parçalariyle doldurulup (bir seviyyeye) birbirine denk bir hâle (gelince körükleyin dedi), onlar da körüklediler. (Onu) o körüklenen demir kütlesini (ateş haline koyduğu zaman da) orada çalışanlara (Getirin bana dedi: Üzerine) o ateş gibi hararetli bir hale gelmiş olan demirlerin üzerine (erimiş bakır dökeyim) Zülkarneyin, bunu böyle yapmakla demirler ile bakırlar birbirine karışarak pek büyük sanatkârane bir kale duvarı vücude gelmiş olur.

(97) : Vaktaki, böyle pek metin, garip bir duvar yapılmış oldu (artık ne) Yecuc ile Mecüc ve ne de başkaları (onun) o şeddin (üstüne çıkmaya kâdir oldular) onun düzgünlüğü, yüksekliği buna mâni idi. (ve ne de onun îçin bir delik açmaya güçleri yetti) onun selâbeti, ahenin mahiyeti buna müsait değildi. O, Zülkarneyin gibi büyük bir zatın ibrazına muvaffak olduğu muazzam bir hârika idi.

(98) : Zülkarneyin yanında bulunanlara (dedi ki: Bu) sed, veya bunu böyle yapmaya muvaffakiyet (Rabbimin bir rahmetidir) eğer Öyle bir rahmeti ilâhîye olmasa idi insanların öyle bir sed yapmaya kudreti olamazdı. (Rabbimin va'di geldiği vakit ise) yani: Kıyamet günü yüz gösterince de veya arkasındaki kabilelerin yer yüzüne dağılmaları için mukadder olan zaman hulul edince de o halikı zikudret (onu) o pek metin şeddi (dümdüz etmiş olacaktır) o zaman bu ahenin şedden eser kalmaz. (Ve Rabbimin va'di) herhangi vad ve beyan buyurduğu şey (bir hak olmuştur) herhalde sabit ve vaki bulunacaktır. Onda hulf cari olamaz.

§ Rivayete nazaran sonra Yecüc ile Meeüc'.ün boyunlarına veya kulaklarına, deve, sığır koyun misullu hayvanların burunlarındaki kurtlar gibi bir takım huveynat musallat olarak helâklarına sebep olacaktır. Sonra da bir takım kuşlar gelerek onların kokmuş cesetlerini denize atacaklardır, onu müteakip de yağmurlar yağarak yeryüzünü onların pis kokularından temizlenmiş olacaktır, bu hâdise Hazreti İsa'nın nüzulünden ve Deccel'ın katledilmesinden sonra vuku bulacaktır. Tefsiri Ebussuud

§ Yecüc ve Mecüc «hakkında malûmat: Bunlar iki kabileden ibarettir, bun lara dair muhtelif rivayetler vardır. Bunlar müfsit, nâsm hukukuna mütecaviz kimseler idi, bunların gayet küçük veya pek büyük cüsseleri vardı, buiundukları yer hakkında da muhtelif rivayetler vardır. Kur'anı mübin, bunların ibretbahş olan hâllerine ve bir gün yine yeryüzüne çıkıp dağılacaklarına işaret buyurmaktadır. Bu husustaki tafsilâtı ilmi ilâhîye havale ederiz. Bunlar, etraftaki kavimlere saldırdıkları için kendilerine karşı Zülkarneyin'in hârika kabilinden bir sed yapmış olduğu muhakkaktır. Bunu Kur'anı Azim bildirmektedir. Nitekim vaktiyle birçok yerlerde de çeşit çeşit sedler, kal'a duvarları yapılmıştır. Ezcümde Türkistan'da Azerbaycan'da iki dağ arasında harab olmuş bir sed vardır ki, bugün de âsarı görülmektedir. Bu şeddin arkasında «akuk Makuk» adında bir kavim bulunmuştur. Bu sed Nuşirevan'a veya Isfendiyar'a nisbet olunuyor. Çin kıtasında da bir takım büyük sedler yapılmıştır. Ezcümle iki yüz elli saatlik bir uzunlukta bulunan «şeddi Çin» meşhurdur. Kezalik Yüzseksenüç tarihinde Harz kavmi, kühikaftan çıkıp «Babülebvad» m beri tarafına hücum ile islâm beldelerine birçok zarar, vermekte idiler, Harun Reşit, onların üzerlerine iki ordu sevketmiş ve gelip gittikleri gediği sed ettirmişti. Binaenaleyh Zülkarneyin de haiz olduğu pek büyük bir kuvvetle mütenasip bir ahenin sed yaptırmıştır. Bunu kimse istibad edemez. Bu şeddin bir mukadder zamana kadar payidar olacağını Kur'anı Mübin, bildirmektedir. Belki bir mukadder zaman gelmiş, o sed de yıkılmıştır ve belki de henüz keşfedilmemiş bir mahalde hâlâ durmaktadır. Arkasındaki iki kavmin medeniyet âlemine dağılacağı da ihtimâl ki, kıyametin tekarrubu zamanına müsadif olacaktır. Zaten vaktiyle de bir takım vahşi, hunriz kabilelerin birçok taraflara dağılarak nice yerleri harab, nice cemiyetleri helak ettikleri tarihen sabit midir?. Cemiyeti beşeriyenin varlığına mukaddesatına, ahlâk, etvarına musallat olan, bu hususta gizli ve alenî propaganda yapıp duran bir takım kimseler de bir nevi Yecüc ve Mecüc demektir. Cenabı Hak, şerlerinden muhafaza buyursun Amin.

§ Zülkarneyin Hazretlerinin tercümei hâli: Şöyle ki: Bu zat, mümin salih bir hükümdardır. Cenabı Hak, kendisine ilim ve hikmet, heybet ve satvet vermiş, yeryüzünde dolaşarak halkı dini ilâhîye davet etmiş ve **meşhur** şeddi yapmıştır,

İbni Kesir **diyor ki: Sahih olan** şudur ki: Zülkarneyin, **ne** nebidir **ne de** melektir: **Belki âdil bir hükümdardır,** halkı dini **hakka davet etmiştir. Hazreti Hızır da ordusunun mukaddemesinde müsteşar mevkiinde bulunmuştur.**

Erzekî'nin vesairenin rivayetine göre Zülkarneyin, İbrahim Aleyhisselâmın elinde islâmiyeti kabul etmiş, onunla beraber Kâbei Mükerremeîyi tevafta bulunmuş ve Halilüllahın duası bejakâtiyle harikulade muvaffakiyetlere nail olmuştur.

Kur'anı Mübin, Zülkarneyin'in harikulade kıssasını bildirmektedir. Onun hangi asırda, hangi millet arasında yetişmiş olduğunu tasrih etmemektedir. Bi-

naenaleyh bu hususu katî surette tâyin edemeyiz. Ancak bu hususa dair olan müfessirlerin vesairenin beyanatını burada hulâsaten kaydedelim.

1 : Zülkarneyin, Yemen'de icrayı hükümet etmiş olan mülûku tebabiadandır. İsmi «Sa'bübnülrais» dir. Başında iki bölük saçları bulunduğu veya şark ve garbe seyyahat eylediği veyahut zamanlında iki kara münkariz olduğu cihetle kendisine «Zülkarneyin» denilmiştir, imamı Ali'den ve İbni Abbas Hazretlerinden rivayete göre de Zülkarneyin bu Yemen hükümdarlarından ibarettir. Eski zamanlarda bir takım haşmet ve kudret hükümdarların Yemen'de yetişmiş olduğunu kabule bir mâni yoktur. Mütercim Asım efendi diyor ki: Cümle fuhulun telâkki bilkabul eyledikleri Yemen tarihinde vesair muteber kitaplarda ve tarihlerde müekkeden nisbet olunduğu üzere Zülkarneyin, tebabiai Yemenden «Himyeriyyülkabile» dir. İsmi Sabübnürrais» dir. Yemen hükümdarları arasında Hind'e karşı harbeden, Azerbeycan taraflarında fütuhata nail olan, Afrikaya geçerek orada şehirler inşa eden ve kabileler yerleştiren hükümdarlardan biri olması müstebad değildir. Kendisi pek eski hükümdarlardan olduğu için tarihi meçhul kalmış olabilir.

2 : Bazı kimselere göre Zülkarneyin, Feridun namındaki İran hükümdarıdır. Feridun zalim Dehhakin katlinden sonra İran tahtına oturmuş, iran'dan başka Türk ve Arap beldelerini de zaptetmiş. adaletle saltanat sürmüş, rnümin, salih bir zat imiş. Fakat bu, iddia, hiçbir delile müstenit değildir. Bir zayıf ihtimalden ibarettir. Zaten Feridun'un tarihi hayatı da esatir kabilinden sanılmaktadır. Malumdur ki, İran'ın kadim tarihi karanlıklar içinde kalmıştır. Eski zamanlarda İran'ın hükümdarlarını teşkil eden ilk tabaka «Pişdadiyan» denilen hanedandır. Feridun bunların beşinci hükümdarıdır, kendisi Cinışid'in torunudur, beşyüz sene hüküm sürdüğü şehnamede rivayet olunuyor. Feridun'dan sonra ise memleketi üç oğlu arasında taksim edilmiş, bu yüzden iran'da karışıklıklar zuhura gelmiştir. Bunların hükümeti ikibin dörtyüz sene kadar devam etmiş, içlerinden birçok hükümdarlar yetişmiş ise de bir kısmının adları bile meçhul kalmıştır, iran'da putperestliğin Pişıdadiyan zamanında zuhur ettiği rivayet olunuyor. Halk babalarının, dedelerinin saklamış oldukları suretlerine bilâhara tapınmışlardı. Velhasıl: Feridun'un mümin, salih bir zat olduğuna, şark ve garbe seyyahat ettiğine dair tarihlerde bir şey mevcut değildir. O halde Zülkarneyin'in Feridun olduğuna hükmedilemez.

3 : Bazı zatlara göre de Zülkarneyin, İskenderi Yunaniden ibarettir. Diyorlar ki: iskender Yunani'nin babası «Filbos» dur. Kendisi mümin salih, âdil bir hükümdar idi ve Makedonyalı Filib'in oğlu «İskenderi Rumî» den iki bin sen», den ziyade mukaddem bulunmuştu. İskenderi Rumi ise Feylesof, kâfir bir hükümdardı veziri «Aristatalis» idi. Milâtdan üçyüz sene mukaddem dünyaya gelmişti. Binaenaleyh bu iki iskender başka başkadır, işte Ibni Kesir ile bir

kısım müverrihlerin beyanatı bu merkezdedir. Halbuki, bu beyanat, tarihi hakikatlara muhaliftir. Muhakkik zatlara göre İskender birdir. İskenderi Yunanî ile îskenderi Rumî, bir hükümdardan ibarettir, bunlar başka başka değildirler. Nitekim kamus mütercimi Asım efendi diyor ki: «Bazı nâsın iskender, Zülkarneyin tâbirleri, Nazrei Hemka ide Kütübi Müşevveşei tevarihten ahz eylemelerine mebnidir, muteber değildir. Zira bazan rumî ve bazan Yunanî nisbetiyle mevsum olmakla herbirini başka fehmederler. Maahaza veçhi mezkûr üzere ikisi bir şahıstır ki, gâh tehdi velayetinde olan Yunan ülkesine ve gâh nesebi nisbetine iz ve nisbet ederler.

Velhasıl: İskender iki değil, birdir, ve bu İskender «Zülkarneyin» gibi mümin, salih, cihanın şark ve garbine hâkim bir kimse değildi. Yunan tarihi eski olmakla beraber milâdın ancak yirmi asır kadar ilerisine Edebilmektedir ve Romalıların kablel milâd yüzkırk senesinde Yunanistan'ı zaptetmeleriyle nihayet bulmaktadır. Yunanîler küçük parçalara ayrılmışlar ve çok kere biribiriyle savaşlarda bulunup durmuşlardır. Bir aralık Daranın oğlu Serhes'in ordularıhı mağlûp edebilmişler ise de bunları takibederek Iràn topraklarına kadar gidememişlerdir. Binaenaleyh saltanatları mahdut, dini tarihleri putperesetlikle, esatir ve hurafat ile meşhun olan Yunanîler arasında mümin, salih şark ve garbe hâkim bir hükümdar zuhur etmiş olduğunu gösterir emare yoktur.

Tefsiri kebirde, tefsin alusîde vesairede Zülkarneyin ile îskenderi Rumînin bir zat olduğuna ihtimâl veriliyorsa da bu ihtimâl güzelce tetkik edilince pek zayıf kalmaktadır. İskender, bir feylesof olan Aristonun mezhebi üzere bulunuyordu. Rivayete nazaran İran'ı zaptetmiş, Hindistana kadar da gitmiş ise de silâh arkadaşları kendisini takibetmek istemedikleri için' bilzarure ricate mecbur olmuştu. Etrafını da bir takım ehli hava sarmıştı, onların teşvikiyle zevk ve safaya, işrete, sefahate dalarak daha otuzüç yaşında iken kablelmilât (322) tarihinde hummadan vefat etmiştir. Binaenaleyh bu gibi tarihi hayatı malûm, sair Yunanîler gibi batıl akidelerin kuvvetlerin tesiri altında bulunan İskender ile her türlü muvaffakiyet esbabına nail olan, cihanın şark ve garbini dolaşan, harikulade bir sed inşasına muvaffak bulunan, bahusus ilhamatı ilâhîyeye, tazimatı kur'aniyeye mazhariyet şerefini ihraz eden mümin, salih Zülkarneyin arasında ne münasebet vardır ki, ikisi bir zat, addedilebilsin. Bahusus «Zülkarneyin» arabcadır, «İskender» lâfzı rumcadır. Zülkarneyin'in İbrahim Aleyhisselâm ile Mekkei Mükerreme'de görüşmüş olduğu hadis kitaplarında mezkûrdur. İskender ise Hazreti İbrahim'den ikibin sene sonra dünyaya gelmiş, garp tarafına gitmemiştir. Binaenaleyh Zülkarneyin ile Iskenderin başka başka olduğunda şüphe edilmemelidir. Vel'ilmü indallâh.

*
* *

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ
فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ
عَرْضًا ﴿١٠٠﴾ الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا
لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾ أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي
مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

«O»

MEALİ ÂLİSİ

(99) : Ve o gün -Yecuc ile Mecucun çıktıkları zaman- onların bazılarmı bazısı içinde dalgalanır -muztarip- bir halde bırakmışızdır ve sura üfrülmüştür, artık onların hepsini toptan toplamtşızdır.

(100) : Ve o gün cehennemi kâfirler için bir gösterişle göstermişizdir.

(101) : Onlar ki, gözleri benim zikrimden bir perdede idi ve işitmeğe de kâdir olamaz olmuşlardı..

(102) : Ya o kâfir olanlar, benden başka kulları mı -kendilerine- dostlar ittihaz edeceklerini mi sanıverdiler. Biz cehennemi kâfirler için bir konaklık yer olarak hazırladık.

İ Z A H

(99) : Bu mübarek âyetler, kıyamete yakın Yecüc ile Mecücün ne acib bir tarzda meydana çıkacaklarını, artık gözleri perdeli, hak sözü dinlemekten müctenip, Halikı Kerimi değil, mahlûkatı kendilerine veli ittihazına cüretkâr olan kâfirlerin de cehenneme sevkedilecekleri muhakkak olduğundan o pek korkunç manzarayı nazarı intibaha derhal vaki imiş gibi vazzetmektedir. Şöyle ki: (Ve o gün) vaadi ilâhînin zuhura geldiği vakit, Yecüc ile Mecücün çıkıp etrafa ya-

yıldığı zaman (onların bazılarını bazısı içinde dalgalanır) mustarip (bir halde bırakmışızdır) onlar denizin dalgalanması gibi bir vaziyet almış olurlar, insanlar, cinler biribirine karışarak mütehayyirane bir halde bulunurlar derken bir nefhai ulâ yüz göstererek bütün halayık ölür giderler, cesetleri çürüyüp dağılır (ve) sonra da (sure üfürülmüştür) ikinci nefha vücude gelmiş (artık) kıyamet kopmuş (onların hepsini toptan toplamışızdır) o ölmüş mahlûkatm hepsi de yeniden hayata erdirilerek mahşerde cem edilmiş, haklarında lâyık olan muamele yapılmaya başlanılmış olacaktır.

(100) : (Ve o gün) bütün halayıkı yeniden diriltip öyle topladığımız zaman (cehennemi kâfirler için bir gösterişle) fevkalâde müthiş bir surette izhar ve ibraz ederek (göstermişizdir) artık onlar öyle dehşeti tâyin edilemeyecek bir halde olan cehenneme sevkedilmiş bulunacaklardır.

(101) -: (Onlar ki) o kâfirler ki, dünyadalarken (gözleri benim zikrimden bir perdede idi) gözlerini gayet kesif bir mania kaplamıştı, Kur'anm ulviyyetini göremiyorlardı. Dünyanın fenasına, ahiretin varlığına delâlet eden kudret eserlerini müşahade edemiyorlardı." Ve kâfirler, Kur'anın beyanatını, Resuli Ekremin nasihatlarını (işitmeğe de kadir olamaz olmuşlardı) kendi fetretleri bozulmuş, kendi haklarında hayırhah olan zatları kendilerine düşman tanımış, artık onlar selâmet ve hidayetlerine vesile olacak şeylerden istifade edebilmek kabiliyetini kendi sui hareketleriyle elden çıkarmışlardır. Binaenaleyh onlar elbette ki, öyle bir cehenneme atılmaya müstahik olmuşlardır.

(102) : (Ya o kâfir olanlar) vahdaniyeti ilâhîyeyi, kudreti subbaniyeyi takdir ve tasdik etmeyip de (benden başka kullarımı) melekler gibi. Hazreti Üzeyr ve Hazreti İsa gibi zatı ulûhiyetime karşı arzu ubudiyetle mübahi olan bir kısım maklûkatımı kendilerine (dostlar ittihaz edeceklerini mi sanıverdiler) onları mabûd ittihaz ederek kendilerinden menfaat mi beklediler?. Bu ne kadar cahilane bir hareket!. (Biz cehennemi) bütün (kâfirler için bir konaklık yer olarak hazırladık) artık onların istifade edecekleri yer ancak cehennemdir. Onlar için başka bir ziyafet yeri mutasavver değildir. Bu beyanı ilâhî o kâfirler hakkında bir tahakküm ve tehtiyei mutazammımdır. Artık onlar ne kadar aldanmış olduklarını anlasınlar.

⁂

قل هل ننبئكم بالأخسرين أعمالا (103) الذين ضل سعيهم في الحيوة
الدنيا وهم يحسبون أنهم يحسنون صنعا (104) أولئك
الذين كفروا بآيات ربهم ولقائه فحبطت أعمالهم فلا نقيم
لهم يوم القيمة وزنا (105) ذلك جزاؤهم جهنم بما كفروا واتخذوا
آياتي ورسلي هزوا (106)

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(103) : De ki: Size aniellerce en ziyade hüsrana düşmüş onianlan haber vereyim mi?.

(104) : Onlar ki, dünya hayatında çalışmaları boşa gitmiştir. Ve halbuki, onlar güzel bir amel yapar olduklarını zannederler.

(105) : Onlar, okimselerdir ki, Rablerinin âyetlerini ve ruyetini inkâr et tiler. İmdi onların amelleri bâtıl olmuştur. Artık kıyamet günü onlar için bir terazi tutmayacağız.

(106) : işte onların cezaları, küfrettikleri ve âyetlerimizi ve Peygamberlerimizi eğlence yerine tuttukları için cehennemdir.

∴

İ Z A H

(103) : Bu mübarek âyetler, dünyadaki bütün çalışmalarının boşa giderek ahirette kendilerine bir faide vermiyeceği kimseleri teşhir ediyor. Onlar, ilâhî âyetleri, ahiret haaytını inkâr eclen, mukaddesat ile istihzada bulunan, artık dünyevî amellerinin hiçbir kıymeti kalmayan kâfir kimseler olduğundan onların varacakları yerin cehennemden ibaret olacağını ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: Resûli Zişanım!. O münkirlere (de ki: Size amellerce) çalışıp yaptıkları işlerce (en

ziyade hüsrana düşmüş) faide beklerken zararlara uğramış (olanları haber vereyim mi?.) Kimdir, öyle bir felâkete, helake maruz kalmış giruh?.

(104) : (Onlar) o sâyi gayretleri boşa giden şahıslar, o kimselerdir (ki, dünya hayatında çalışmaları boşa gitmiştir.) Bütün zayi ve batıl olmuştur. (Ve halbuki, onlar güzel bir amel yapar olduklarını zannederler) Evet.. Onlar bir takım amellerde bulunurlar, bunları vechi lâyık üzre meydana getirmiş olduklarını sanırlar, bunlardan dolayı büyük bir gurura kapılırlar. Heyhat ki: Bu amellerinin uhrevî mükâfatına nail olmayacaklardır.

(105) : Çünki (onlar) öyle hüsrana düşenler (o kimselerdir ki, Rablerinin âyetlerini) onun vahdaniyeti ilâhîyyesine aklen ve naklen delâlet eden hüccetleri, burhanları kabul etmezler (ve) o Halikı Azimin (niyetini) kıyametin vukuunu, cismani ve ruhanî hasrın zuhurunu, nâsın mahşere sevkedileceğini, müstahik olanların cemâli ilâhîyi müşahede şerefine nail olacaklarını (inkâr ederler) böyle kâfirane, muannidane bir vaziyet alıp dururlar. Artık onlar cehenneme lâyık olmuş olmazlar mı?, (imdi onların amelleri batıl olmuştur) o kötü inançlarından, inkârlarından dolayı kendilerinin dünyadaki amelleri zayi, büsbütün zail olduğundan onlardan dolayı bir sevaba nail olamayacaklardır. (Artık kıyamet günü onlar için) o amelleri zayi olan şahıslar için (bir terazi tutmayacağız) o amellere bir kıymet vermeyeceğiz. Çünkü îmana mukarin olmayan herhangi bir amelin uhrevî bir kıymeti yoktur ki, onun kadri sevabı bir mizanı uhrevî ile tâyin edilsin.

(106) : (İşte onların cezaları) marûz kalacakları uhrevî mücazat (küfr ettikleri) birnice kudret delillerini inkâr eyledikleri (ve âyetlerimizi) vahdaniyeti ilâhîyeye, uhrevî hayata şahadet eden hüccetleri (ve Peygamberlerimizi) nübüvvetleri mucizeler ile sabit âli zatları (eğlence yerine tuttukları) onlar ile istihzada bulundukları (için cehennemdir) onların o çirkin inançlarının, müstehziyane hareketlerinin mücazatı cehennemden başka değildir.

§ Evet.. Bir kere munsifane düşünmelidir. Bir kimseye ki Allah Tealâ hayat, sıhhat, akıl vermiştir. O kimse bu sayede yaşıyor, birnice sanat eserleri vücude getirebiliyor, dünya hayatı itibariyle faideli şeyler keşf ve ihtara edebi liyor. Şimdi böyle bir kimse, kendisine bu kudreti, bu ehliyeti veren Halikı Azi müşşanın varlığını, birliğini, kudretini düşürüp tasdik etmeli değil midir?. O Hâlikı Kerimin mucizeler ile teyit etmiş olduğu Peygamberlerini de tasdik eylemeli değil midir?. Ve o Halikı Hakimin bütün beşeriyeti maddî ve manevî selâmet ve saadete kavuşturacak olan Kur'anı Mübininide tebcil ve takdire çalışmalı değil midir?. Bunun hilâfına olarak nankörlükte bulunursa, nail olduğu nimetlerin, kabiliyetin şükrünü ifadan kaçınırsa, gözleri önünde parlayıp duran bir takım mukaddesatı inkâra cüret eylerse artık başkalarından daha ziyade cezaya müstahik olmuş olmaz mı?, öyle bir şahıs,, eğer insaniyete faideli bir eser vücu-

de getirmiş olursa onun mükâfatını dünyada görmüş olabilir. Bu gibi kimseler, tayyibatlarım, mükâfatlarını dünyada görmüş geçirmiş olurlar. Fakat kendisine öyle bir kabiliyet ve muvaffakiyeti vermiş olan Hâlikı Kerimi lâyıkiyle bilip tasdik etmemiş vesair mukaddesatı inkâr eylemiş olunca artık bu nankörlüğünün cezasını elbette ki, ahirette görecektir. Bu bir muktezayı hikmettir, bir hakikati diniyedir..

* * *

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ
عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾ قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ
قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾
قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو
لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

«O»

MEALİ ÂLİSİ

(107) : O kimseler ki, îman ettiler ve salih salih amellerde bulundular, onlar için firdevs cennetleri elbetteki, bir konak olmuştur.

(108) : Orada ebediyyen kalıcıdırlar. Oradan ayrılmak istemezler.

(109) : De ki: Eğer Rabbimin kelimeleri için deniz mürekkep olsa elbette Rabbimin kelimeleri tükenmeden deniz tükenir biter. Velev ki denizin bir mislini de yardımcı getirecek olsak.

(110) : De ki: Ben ancak sizin gibi bir beşerim, bana vahyolunuyor ki, sizin ilâhınız ancak bir ilâhtır. Artık her kim Rabbinin huzurı mânevisine ermek niyazında bulunur oldu ise salih amel işlesin ve Rabbinin ibadetine hiçbir kimseyi ortak edinmesin.

İ Z A H

(107) : Bu mübarek âyetler de îman ve salih âmâl erbabını cennetler ile 'tebşir ediyor. Cenabı hakkın ilim ve hikmetine ait kelimeelrin gayri mütenahi olduğuna-işaret buyuruyor. Resûli Ekremin de vahyi ilâhîye nail, nâsı tevhidi ilâhîye davete memur bir Peygamberi Zişan olduğunu şöylece beyan buyurmaktadır. (O kimseler ki, îman ettiler) küfr ve şirkten kaçınarak islâmiyetle muttasif oldular (ve salih salih amellerde bulundular) îmanlarının kemâline şahadet eden namaz gibi, oruç gibi farizeleri, güzel güzel ahlâkî vazifeleri ifaya çalışıp durdular (onlar için) öyle mümin, salih amellere sahip zatlar için (firdevs cennetleri, elbetfeki, bir konak olmuştur) o zatlar, cennetlerin en yükseği olan ve fevkinde Arşurrahman bulunan firdevs namındaki cennetin bostanlarına, bağlarına, bahçelerine, nail olacaklardır. Ebu Hüreyre Radiallahu Tealâ anhdan rivayet edilen bir hadisi şerifte Duyuruluyor ki: Allah Tealâdan bir şey isteyecek olunca ondan Firdevsi isteyiniz çünkü o, cennetin ortasıdır, âlâsıdır, onun fevkinde de Arşurrahman vardır, cennetlerin suyu firdevsten cereyan eder. Keab Hazretleri de demiştir ki: Maruf ile emreden ve münkerden nahy eyleyen müminler, bu firdevs cennetlerinde bulunacaklardır.

(108) : Artık o firdevs cennetlerine nail olanlar (orada ebediyyen kalıcılardır) orada ebedî bir halde ikamet edip mesudane yaşayacaklardır. (Oradan ayrılmak istemezler) orası o kadar lâtif, neş'efezadır ki, artık ondan ayrılıp daha yüksek bir başka makama intikâl etmelerini tasavvur bile etmezler.

(109) : İşte Allah Tealâ bir kelâmı kadimi olan Kur'anı Mübinde, îmana salih amellere, birçok kimselerin kıssalarına, ahiret hayatına ait nice hakikatları beyan buyurmuştur ve nice gayri mütenahi malûmat da vardır ki, onları ancak zatı ahadiyyeti bilir. Artık ey eşrefülhalâyık halka (de ki: Eğer Rabbimin kelimeleri için) onun ilim ve hikmetini, malûmatım, mukadderatını beyan edecek sözleri yazıp tesbit etmek için (deniz mürekkep olsa elbette Rabbimin kelimeler) tükenmeden) hepsine dair malûmat yazılabilmeden (deniz tükenir biter) o kelimatı ilâhîyel yine tamamen yazılmış olamaz (velevki, denizin bir mislini de yardımcı getirecek olsak.) Evet. Cenabı hak, müteaddit denizleri mürekkep olarak bir araya getirecek olsa, bunların hepsiyle Allah Tealânın malûmatı yazılacak olsa bu deniz nihayetbulur, ^malûmatı ilâhîyeye ait kelimeler tamamen yazilmış, olamaz. Çünki malûmatı ilâhîye gayri mütenahidir, onun tamamını yazmaya, tasvir ve takrine imkân yoktur. Denizlerin sulan ise ne kadar ziyade olsa da yine mütenahijdir, onunla gayrımütenalıi tahrir ve tesbit edilemez.

*

Bu beyanatı ilâhîde şuna da işaret vardır ki; Herhangi bir kimse ne kadar ilim ve irfana sahip, vukuatı kâinata muttali olsa da onun bu bilgileri malû-

matı ilâhîyeye nazaran pek cüzi kalır. Hiçbir kimse, bütün mukadderatı ilâhîyeyi, bütün mahlûkatıh mahiyyetlerini ihata derecesinde idrâke muktedir olamaz. Hattâ bir Peygamberi Zişan dahi, Cenabı Hakkın kendisine bıtarikü" vahy bildirmediği şeyleri kendi kendine bilip ihata derecesinde kavrıyamaz. Ruh meselesi bu cümledendir. Artık efradı ümmet için mütevazi olmayıp da mağrurane bir vaziyet almak, cüzî malûmatına güvenmek nasıl doğru olabilir?

«Lâfi dâvayı enaniyyet ne lâyık akile»
«Herkesin âlemde bin mafevki, bin maduni var»

(110) : Ey Peygamberi âlikadr!. insanlara (de ki: Ben ancak sizin gibi bir beşerim) ben de Cenabı Hakkın bütün kelimatmı ihataya muktedir olamam, madumi icada, gaybı ihbara kâdir değilim, ben öyle bir iddiada bulunamam, Rabbim bana neyi bildirirse, neyi emr ve nehy ederse ben onları bilirim (bana) o mabûdı kerim tarafından (vahy olunuyor ki, sizin ilâhınız) kendisine ibadetle mükellef bulunduğunuz hâlikınız (ancak bir ilâhtır) onun hiçbir hususta şerik ve naziri yoktur. Ulûhiyet, mabûdiyet, hâlikıyet ancak ona mahsustur. (Artık her kim, rabbinin huzurı mânevisine ermek niyazında bulunur oldu ise) Evet.. Herhangi bir kul, o kerim halikından; korkar, ona isyandan kaçınır, onun rahmetini niyaz eder, onun huzurı mânevisine vuslat temennisinde bulunursa (salih amel işlesin) razayı ilâhîye muvafık hareketlerde bulunsun (Ve Rabbinin İbadetine hiçbir kimseyi ortak edinmesin) kemâli hulûs ile vazifei ubudiyetini ifaya çalışsın. Ne o Halikı Azim ile beraber başkalarına da ibadette bulunarak öyle celî bir şirki irtikâbetsin, ne de ona -buna gösteriş için riyakârane bir surette hareket ederek bir hafi şirki ihtiyar eylemiş bulunsun. Bir kula lâzım olan şudur ki: Mahza rızayı ilâhîyi celb için, o kerim halikına arzı ubudiyet için halisane bir surette ibadet ve taate devam etsin ve ezcümle Kur'anı Azimin bütün böyle mübarek sûrelerini kemâli tazim ile tilâvete devam eylesin. İşte saadeti beşeriye ancak bu sayede husule gelir, müminlerin kalplerinde lâhûti bir nur bu vesile ile tecelli eder durur. Ve minallahittevfik.

SURE-İ MERYEM

Bu surei celile, Mekkei Mükerreme'de nazil olmuştur. Doksan sekiz âyeti kerimeden müteşekkildir. Hazreti îsa gibi bir hârikai hilkatin muhterem validesi Hazreti Meryeme dair âyetleri muhtevi olduğu için kendisine bu unvan verilmiştir.

Bu mübarek Meryem suresi, surei Kehf'in ahirinda beyan buyurulan ameli salih ile tevhidibari akidesinin izahını pek mükemmel ve pek beligane bir surette muhtevi bulunmaktadır. Bu mukaddes surede Allah Tealâ'nm birliği, kudret ve azameti, yaratmış olduğu kullarını kendisine evlât ittihaz etmekten münezzehiyeti, ve dini ilâhînin Peygamberler tarafından nâsa nasıl tebliğ edilmiş olduğu beyan buyurulmaktadır. Bu Meryem suresi, başlıca altı mühim kısseyi muhtevidir. Şöyle ki:

Birinci kısse, Zekeriya Aleyhisselâm'a aittir. Onun münacatını, tezarruatını, musavvir bulunmaktadır.

ikinci kıssa, Hazreti Meryem ile îsa Aleyhisselâm'a aittir. Hazreti Meryemin nezahatı hayatiyesi, Hazreti isa'nın bir kudret bediası olduğunu tasvir buyurmaktadır.

Üçüncü kıssa, ibrahim Aleyhisselâm'a aittir. Babası Azerî dinî ilâhîye ne veçhile davet etmiş olduğunu bildirmektedir.

Dördüncü kısse, Musa Aleyhisselüm'a aittir. Onun hitabatı ilâhîyeye mazhariyetini ve Harun Aleyhisselâm gibi bir Peygamber kardeşe nailiyetini göstermektedir.

Beşinci kısse, ismail Aleyhisselâm'a aittir. Onun indi ilâhîdeki yüksek mertebesini ve ümmetine namaz ve zekât gibi ibadetleri emir ve tavsiyede bulunmuş olduğunu beyan buyurmaktadır.

Altıncı kısse de, Idris Aleyhisselâm'a aittir. Onun nasıl yüksek bir makama nailiyetini nâtıktır ve bütün bu Peygamberlerin mümtaz mertebelerine ve ne kadar ulvî bir surette ibadet ve taatte bulunmuş olduklarına işaret buyurmaktadır.

Velhasıl: Bu mübarek Meryem suresi: insanların muhtelif kabiliyetlerde, temayüllerde bulunmakta olduklarını bildiriyor. Cenabı Hakkın birliğini, kudret ve azametini tasdik ve salih amellere devam eden müminlerin pek mesut âkibetlerini kendilerine tebşir ediyor. Havâyi nefsanilerine kapılan, nimeti imandan mahrum kalan kimselerin de pek cahilane, pek çirkin hâllerini ve pek korkunç âkibetlerini ihtar ederek.bütün beşeriyeti uyanmaya davet buyuruyor.

***

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

كٓهٰيٰعٓصٓ ﴿١﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ﴿٢﴾ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَاءً
خَفِيًّا ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنّ۪ي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا
وَلَمْ اَكُنْ بِدُعَٓائِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾ وَاِنّ۪ي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَٓاء۪ي
وَكَانَتِ امْرَاَت۪ي عَاقِرًا فَهَبْ ل۪ي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾ يَرِثُن۪ي وَيَرِثُ
مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾

MEALİ ALİSİ

(1) : Kâf, Ha, Ya, Ayın, Sad.
(2) : -Bu- Rabbin rahmetiyie kulu Zekariya'yı anmasıdır..
(3) : O vakit ki, Rab'bine gizlice bir dua ile duada -niyazda- bulunmuştu.
(4) : Demişti ki: YarabbiL Muhakkak benim kemiklerim zayıflaştı, başımın tüyü de tutuştu, ve Rabbim!. Sana ne dua ettim ise mahrum kalmadım.
(5) : Ve ben arkamdan beni takibedecek akrabamdan korkmaktayım, zevcem de kısırdır. Artık bana sen kendi tarafından bir oğul bağışla.
(6) : Hem bana vâris olsun hem de Yakub hanedanına vâris olsun ve Rabbim I. Onu indinde rızaya mazhar buyur.

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Zekeriya'nın kıssasını ihtiva ediyor. O Peygamberi Zişamn Cenabı Hakkı olan tezarruatım ve bir hayırlı oğul temen-

nişinde bulunmuş olduğunu beyan buyuruyor. Şöyle ki: (Kâf, Ha, Ya, Ayın, Sad) kelimeleri müteşabihattandır. Mânasını ilmi ilâhiye havale ederiz. Maahaza denilmiştir ki: Bu, Allah Tealâ'nın veya Kur'anı Kerimin isimlerinden biridir veya bu sûrenin bir ismidir veya îsmullahil âzamdır. Allahû âlem bissevab.

(2) : (Bu) tilâvet olunacak âyetler, (Rabbin rahmetiyle kulu Zekeriyayı anmasıdır) Hazreti Zekeriya'nın yüksek mevkiini, Allah Tealâ'ya olan dua ve niyazını bildirmektedir. Onun ümmeti hakkında nasıl bir rahmeti ilâhîye olduğune işaret buyurmaktadır.

(3) : (O vakit ki) o mübarek Peygamber (Rab'bine) kendisine nübüvvet ve nimet ihsan buyurmuş olan kerim mabûdune (gizlice) gece içinde sırren, kalben (bir dua ile duada) niyazda, temennide (bulunmuştu) çünki geceleyin yapılan dualar, daha çabuk icabete karin olabilir.

(4) : Hazreti Zekeriya bu duasında (demişti ki: Yarabbü. Muhakkak beriina, kemiklerim zayıfiaştı) vücudun en kuvvetli kısmını teşkil ederi kemiklere böyle zafiyet âriz olunca diğer kısımları elbetteki, daha ziyade zayıf düşmüş olur. (başımın tüyü de tutuştu) yani: Beyazlık dağılıp saçlarımı kapladı, ateşin şulesi odunlara çarparak intişar eder olduğu gibi bir vaziyet aldı. (ve Rab'bim sana ne dua ettim ise mahrum kalmadım) yani yaşadıkça yaptığım dualarım nezdi ulûhiyetinde kabule karin oldu, bu hususta haib ve hâstr kalmadırm Bundan sonra yapacağım dualarımı da lütfen kabule karin buyur. Ey ulu mabudum!.

(5) : (Ve) Yarabbü. (ben arkamdan beni takibedecek akrabamdan korkmaktayım) yani: Neseben bana mensup olan amca zadelerim gibi kirriselerin benden sonra yaşayarak dini ilâhînin neşrine hizmet edeceklerini, benim mesleğimi ihtiyar eyleyeceklerini pek ümit etmiyorum, (zevcem) îysa* (da kısırdır) evlâdı olmuyor. Artık Yarabbü. (Bana sen kendi tarafından) bu ihtiyarUğım çağında hârika kabilinden âdete muhalif bir surette (bir oğul bağışla) benim sulbumdan bir oğul dünyaya gelsin, bana halef olsun, benim velâyetimi haiz bulunsun.

(6) : Hazreti Zekeriya niyazına devam ederek dedi ki: YarabbÜ. O bana ihsan edeceğin oğul, (hem bana vâris olsun) yani: Benim haiz olduğum ilimde, amelde, nübüvvette bana halef bulunsun. (Hem de Yakub hanedanına vâris olsun) onların da faziletlerine, güzel huylarına, yüksek tarihi hallerine nail bulunsun. (Ve Rab'bim!.) Ey Kerim Hâlikim!. (onu) o bana öylece vâris olacak oğlumu (indinde) kevlen ve fiilen (rızaya mazhar buyur) her veçhile salih, rızayı ilâhîye lâyık bir kul olarak dünyaya gelmiş olsun.

*
* *

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا

نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ٧ قَالَ
رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ
مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ٨ قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ
وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ٩ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي
آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ١٠
فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا
١١

MEALİ ÂLİSİ

(7) : Ey Zekeriya! Seni bir oğul ile müjdeleriz ki, adı Yahya'dır. Onun için evvelce -kimseyi- bir adaş kılmadık.

(8) : Dedi ki: YarabbÜ. Bana nereden bir oğul olabilir?. Zevcem ise kısır olmuştur. Ben de ihtiyarlıktan son yaşa yetişmiş oldum.

(9) : Buyurdu ki: Öyledir. Rab'bin buyurdu ki: O bana kolaydır ve muhakkak ki, ben seni bundan evvel yaratmıştım, halbuki, sen hiçbir şey değildin.

(10) : Dedi ki: YarabbÜ. Benim için bir alâmet kıl. Buyurdu ki: Senin alâmetin, sen sapsağlam olduğun halde nâs ile üç gece konuşmaya muktedir olamamandır.

(11) : Sonra mescitten kavmine karşı çıktı da gündüzlerin evvellerinde ve sonlarında teşbihte bulununuz diye onlara işaret eyledi.

* * *

İ Z A H

, (7) : Bu mübarek âyetler, Zekeriya Aleyhisselâmın duasının kabul edilip Yahya adında bir oğul ile müjdelenmiş bulunduğunu bildiriyor. Bunu istiğrâb eden Hazreti Zekeriya'nın kendisine bir alâmet olmak üzere üç gün konuşmaya muktedir olamayacağı ve onun teşbihte bulunmaları için kavmine işaret etmiş olduğu beyan buyurulmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri Zekeriya Aleyhisselâm'ın duasına bitarikilvahiy cevap olarak buyurdu ki: (Ey Zekeriya!. Seni bir oğul ile müjdeleriz ki, adı Yahya'dır) bu isimde senin bir oğlun dünyaya gelecektir (Onun İçin) o dünyaya gelecek Yahya adındaki oğlun için (evvelce) kimseyi (bir adaş kılmachk) yani: Ondan evvel hiçbir kimseye Yahya adı verilmiş olmadı. Bu adın ilk evvel ona verilmiş olması, hakkında bir tefhim nişanesidir. Vakıa Hazreti Yahya, haddizatında pek mümtaz vasıfları haiz bulunmuştur. Pek ihtiyar, mübarek bir zatın kısır zevcesinden dünyaya gelmesi, masum bir hayata nail olup nübüvvet payesini ihraz etmiş bulunması onun bu mümtaziyeti cümlesindendir.

(8) : Zekeriya Aleyhisselâm da telezzâz için, kudreti ilâhîyeye istizâm için ve tebşir zevkine mufassalca nailiyet için (dedi ki: Yarabbü.) Ey her şeye kadir olan kerim mabudum!. (Bana nereden bir oğul olabilir?.) adete nazaran benim kuvvetli, erkek bir çocuğum nasıl dünyaya gelebilir?, (zevcem ise kısır olmuştur) çocuk doğuracak kabiliyeti kalmamıştır. (Ben de ihtiyarlıktan son yaşa yetişmiş oldum) şimdi çocuğu olmayacak tam bir ihtiyar halinde bulunmaktayım. Artık ne kudrettir ki, ne âtifettir ki, bize bu halimizde bir oğul ihsan buyuracaksın.

(9) : Allah Tealâ da vahyen (buyurdu ki:) Ey Zekeriya!. (Öyledir) vakıa dediğin gibi sen ihtiyar ve zevcen de kısırdır. Fakat (Rab'bin buyurdu ki: O bana kolaydır) her ne kadar âdete muhalif görülse de kudreti ilâhîyeye nazaran onda bir güçlük yoktur. Cenabı Hak, dilediği herhangi bir ihtiyara kuvvet, hangi kısır bir kadmada yeniden valide olabilmek için bir kabiliyet ihsan buyurabilir. (Ve muhakkak ki, ben seni) ey muhterem kulum Zekeriya!. (Bundan evvel yaratmıştım) seni sahai dünyaya getirmiştim (halbuki, sen hiç bir şey değildin) belki sırf bir madûm idin. Artık seni yoktan var eden bir Halikı Azim sana bu halinde evlât veremez mi?. Beşeriyetin ilk pederi olan Hazreti Ademi de düşünmeli değil midir?. Onu yoktan var eden bir Hâliki Zişan elbette ki, herhangi bir kulunu, her ne halde bulunursa bulunsun dileyince evlâda nail buyurabilir, onun kudreti gayri mütenahidir Amenna.

(10) : Zekeriya Aleyhisselâm (dedi ki: Yarabbü. Benim için bir alâmet kıl) yani: Ey Hâliki Kerim!. Amenna, sen her şeye kadirsin. Fakat o çocuğun ne vakit yaratılacağına dair bir nişane ihsan buyur, validesinin ona ne

zaman hamile kalacağını anlamış olabileyim. Cenabı Hak da (buyurdu ki: Senin alâmetin) o çocuğun vukuuna dair kendisiyle istidlalde bulunacağın şey (sen sapsağlam olduğun halde nâs ile üç gece) muttasıl üç gün (konuşmaya muktedir olamamandır.) yani: Bir hastalığın, bir dilsizliğin olmadığı halde insanlar ile lisanen konuşmaya böyle bir müddet muktedir olamaman, senin için bir evlât vücude geleceğine bir alâmet teşkil edecektir.

(11) : (Sonra) Zekeriya Aleyhisselâm bu vahyi ilâhîyi müteakip hemen (mescitten kavmine karşı çıktı) hâriçte durup cami-i şerifin açılmasını bekîeyen cemaatin yanına gitti (de) kendileriyle konuşamamaksızın dudaklarını kımıldatarak veya yazı ile yazarak (gündüzlerin evvellerinde ve sonlarında teşbihte bulununuz diye onlara işaret eyledi) yani: âdet veçhile sabah ve ikindi namazlarını kılmaya devam ediniz, bu vakitlerde adet veçhile ibadet ve taatde bulununuz.

Hazreti Zekeriya, kalben, hafiyyen tevhit ve teşbihe muktedir olduğu halde cemaat ile açıkça konuşmaya muktedir olmadığını görünce artık ailesinin hâmile kaldığını anlamış, bu sükûte mecburiyeti kendisi için istediği bir alâmetten ibaret bulunmuştu.

***

يَا يَحْيٰى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾ وَحَنَانًا
مِنْ لَدُنَّا وَزَكٰوةً وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا
عَصِيًّا ﴿١٤﴾ وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ
حَيًّا ﴿١٥﴾

MEALİ ALİSİ

(12) : Ey Yahya!. Kitabı kuvvetle tut. Ve ona daha çocuk iken hikmet verdik.

(13) : Ve ona tarafımızdan bir rahmet, bir nezahet -verdik- ve çok muttaki oldu.

(14) : Ve anasiyle babasına itaatkâr idi ve bir zorba, isfankâr değildi.

(15) : Ve ona selâm olsun, doğduğu günde ve öleceği günde ve diri olarak -kabrinden- kaldırılacağı günde.

* * *

İ Z A H

(12) : Bu mübarek âyetler, Yahya Aleyhisselâm'm nail olmuş olduğu nimetleri bildiriyor. Ve onun pek güzel evsaf ve ahlâkını tasvir ediyor ve o pek muhterem zatın herhalde selâma, tebcile.mazhar olduğunu şöylece beyan buyurmaktadır: Hak Tealâ Hazretleri buyurmuştur ki: (Ey Yahya!. Kitabı kuvvetle tut) yani: Tevrat'ı ciddiyetle al, mütalea et, ahkâmına riayette bulun (ve ona) Cenabı Yahya'ya (daha çocuk iken) rivayete nazaran henüz üç yaşında iken (hikmet verdik) Tevratı ahkâmı fıkhiyeyi anlamaya kabiliyet verdik yahut ona nübüvvet ihsan ettik. Deniliyor ki: Hazreti Yahya'yı daha pek çocuk iken diğer çocuklar oynamaya davet ederlermiş, o da dermiş ki: Biz oyun oynamak için yaratılmış değiliz.

(13) : (Ve ona) Hazreti Yahya'ya (tarafımızdan) canibi ilâhîmizden bir tâlim ve tecrübe vasıtası olmaksızın (bir rahmet) bir bereket, bir rikkati kalp (ve bir nezahet) günahlardan taharet veya büyük bir taat ve ihlâs verdik. (Ve) o muhterem Yahya (çok muttaki oldu)tab'an ve cibilletten muhlis, muti bir zat idi. Gayrımeşru şeylerden ziyadesiyle kaçınırdı. Rivayete nazaran hiçbir hatiyede bulunmamış ve ona hiç bir meyil de göstermemiştir.

(14) : (Ve) Hazreti Yahya (anasiyle babasına itaatkâr idi) onlara lûtf ile, nezaketle muamelede bulunurdu, onlara iyilikte bulunmaya çalışırdı. Çünki ana baba haklarına riayet, haddizatında büyük bir taat demektir. (Ve) o mübarek masum (bir zorba) bir mütekebbir ve bir (isyankâr değildi) mabuduna âsi veya ebeveyninin hukukuna mütecaviz bulunmuyordu. Belki pek muti, halim, selim, mütevazi bulunuyordu.

Q5) : (Ve) Allah Tealâ tarafından (ona selâm olsun) afiyet ve selâmet içinde bulunsun. (Doğduğu günde) şeytanî arızalardan vesair muzır şeylerden emniyet dâiresinde dünyaya gelsin (ve öleceği gün de) kabir azabından mahfuz kalsın (ve diri olarak) kabrinden (kaldırılacağı günde) selâmete, necat ve saadete kavuşsun.

Bu üç vakit beşeriyet için pek korkunç birer, merhalei hayattır. Bunlarda selâmete nail olan bir kul, hakikaten mesuttur. Hâllâkı kerim hazretleri, bu merhalelerde selâmete nailiyeti Yahya Aleyhisselâm'a tebşir etmiş olmakla o muhterem Peygamberinin hakkında pek büyük ikram lûtf unda bulunmuştur.

§. Hazreti Zekeriya ile Hazreti Yahya'nın tercümei halleri için Ali Imran süresindeki (41) inci âyetin izahına da müracaat!.

« *

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا
> : . 'Ar. 1< -<
شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا
فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَٰنِ مِنْكَ
^0k • i;çK رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا
زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ
بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً
لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(16) : Kitapta Meryem'i de yâd et. O vakit ki, ailesinden ayrılarak şark tarafında bir yere çekilmişti.

§. Hazreti Zekeriya ile Hazreti Yahya'nın tercümei halleri için Ali İmran süresindeki (41) inci âyetin izahına da müracaat!.

*

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا
شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا
فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾ قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَٰنِ مِنْكَ
إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾ قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا
زَكِيًّا ﴿١٩﴾ قَالَتْ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ
بَغِيًّا ﴿٢٠﴾ قَالَ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً
لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا وَكَانَ أَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(16) : Kitapta Meryem'i de yâd et. O vakit ki, ailesinden ayrılarak şark tarafında bir yere çekilmişti.

(17) : Onların öte yanlarında -kendisine- bir perde edinmişti. Artık biz de ona ruhumuzu -Cibrili Emini- gönderdik de onun için tam bir beşer suretinde görünüvermişti.

(18) : -Meryem- dedi ki: Muhakkak ben senderrRahmana sığınırım. Eğer sen bihakkın muttaki isen -yanımdan çekil-.

(19) : -Cibril- dedi ki: Ben sana bir tertemiz oğul bağışlamak için Rabbin ancak bir elçisiyim.

(20) : -Meryem- dedi ki: Bana bir oğul nasıl olabilir ki, bana bir beşer -nikâh ile- dokunmamıştır ve ben bir İffetsiz de değilim.

(21) : Cibril de dedi ki: Öyledir. Rabbin buyurdu ki: O bana göre pek kolaydır ve onu nâsa bir alâmet ve bizden bir rahmet kılacağız. Ve -o- hükme mukterin bir emirden İbaret olmuştur.

İ Z A H

Bu mübarek âyetler de Hazreti Meryem'in kıssasını hâvidir. Hazreti Cibril ile aralarında cereyan eden muhaverelerini bildirmektedir. Hazreti Yahya'nın iki ihtiyardan tevellüdüne nazaran Hazreti İsa'nın babasız olarak dünyaya getirilmesinin kudreti ilâhîye için daha vâzih, daha bedi bir numune teşkil ettiğine işaret buyurulmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişanım!. (Kitapta) Kur'anı mübinde, bu surei mübarekede (Meryem'i de yâd et) beni İsrail'in eşrafından olan Umran'ın kızı Meryemin kıssasını da an (o vakit ki) Meryem, bir külfeti, bir inzivayı ihtiyar ederek (ailesinden ayrılarak şark tarafında bir yere çekilmişti) Beytülmukaddesin veya kendi hanesinin şark canibini iltizam ederek orada münferidane bir surette ibadet ve taate devam edip durmuştu.

(17) : Hazreti Meryem, (onların öte yanlarında) efradı ailesinin ikâmetgâhlarına yakın bir yerde kendisine hususî (bir perde edinmişti) ibadetine bir mâni bulunmaması için öyle tenha bir yeri iltizam etmişti. Bir rivayete göre Hazreti Meryem, Zekeriya Aleyhisselâm'ın zevcesi ve kendisinin teyzesi olan bir hanımın kendisine tahsis etmiş olduğu bir hücreye anasıra çekilir, orada yıkanır, taharetinin temin edermiş, işte bir gün öyle bir yerde duruyordu. Cenabı Hak buyuruyor ki: (Artık biz de ona ruhumuzu) yani Cibrili Emin'i (gönderdik de onun için) Hazreti Meryem'e karşı (tam bir beşer suretinde görünüvermişti) cismanî bir şekil almış, güzel bir insan vaziyetinde temessül etmişti.

§ Cibrili Emin, ruhanî bir mahlûk olduğu için veya mahza ruhtan yaratılmış bulunduğu için veya kendisinin kütübi ilâhîyeyi Peygamberlere tebliğ etmesi vesilesiyle hayatı diniyeyi temine vasıta olduğu için kendisine «ruhumuz» diye bir şeref verilmiştir. Vahyi ilâhîyi' telâkki edip Peygamberlere tebliğ etmesi Cenabı Hakka manevî kurbiyyetini göstermektedir, işte böyle bir kurbiyyete işaret için de «ruhullah» denilmektedir. Zaten bütün mahlûkat Allah Tealâya izafe edildiği gibi ruh da izafe edilebilir. Cenabı Hak'kın kulu; Cenabı Hakkın meleğir Cenabı hakkın ruhu denilir ki, onun eseri hilkati detriektir.^oksa Cenabı Halç ruhlarında halikı olduğundan zatı ahadiyyeti ruha muhtaç olmaktan münezzehtir Amenna.

(18) : Hazreti Meryem, karşısında bir insan gibi temessül eden Cibril'i bir beşer zannederek ona hitaben (dedi ki: Muhakkak ben senden rahmana sığınırım) nezahatı ahlâkiyemin muhafazası için, gayri meşru bir temayülün zuhura gelmemesi için lûtf ve merhamet sahibi olan kerim mabudumun himayesine iltica ederim. (Eğer sen bihakkın muttaki isen) yanımdan çekil, bana taarruz etme. Yahut sen de benim gibi Cenabı Hakka iltica eyle. Çünki muttaki olan zata lâyık olan öyle hareket etmektir, gayrı meşru şeylerden kaçınmaktır.

(19) : Cibrili Emin de kendi mahiyetini anlatmak, kendisinden öyle bir korkmaya lüzum olmadığını bildirmek için Hazreti Meryem'e hitaben (dedi ki: Ben sana bir tertemiz) günahtan tâhir, hayır ve bereketi haiz nübüvvetle muttasıf (oğul bağışlamak için Rabbin ancak bir elçisiyim) ben Hak Tealâ tarafından gönderilmiş bir meleğim, ben yakana nefni ruh etmeğe bir vasıtayım, sen bu sebeple bir güzide evlâda nail olacaksın. Artık benden korkmana mhal yok.

(20) : Hazreti Meryem'de (dedi ki: Bana bir oğul nasıl olabilir ki:) nereden ve ne keyfiyetle mümkündür ki, ben bir oğul annesi olayım?. Halbuki, (bana bir beşer) nikâh ile (dokunmamıştır) ben kocaya varmış değilim (ve ben bir iffetsiz de değilim) ben iffetini, nezahati fıtriyyesini muhafaza eden bir kimseyim.

Evet.. Allah Tealâ'nın babasız evlât vermeğe kadir olduğunu Hazreti Meryem de bilir, tasdik ederdi. Fakat bu, harikulade bir hâdise olacağından bu cihetle Hazreti Meryem'in istiğrabını mucip olmuştu.

§ Beşeriyetin yaradılışında nazarı dikkate dört nevi çarpmaktadır. Birincisi: Anasız ve babasız olarak yaratılmaktır. Hazreti Adem'in yaratılışı gibi. İkincisi: Dişi vasıtası olmaksızın erkekten yaratılmaktır. Hazreti Havva'nın Adem Aleyhisselâmdan yaradılışı gibi. Üçüncüsü: Babasız olarak ana vasıtasiyle yaratılmaktır. Hazreti İsa'nın, Hazreti Meryem'den yaradılışı gibi. Dördüncüsü de ana ve baba vasıtalariyle yaratılmaktır. Ekseri beşeriyetin yaratılışı gibi. Cenabı hak hepsine de kâdirdir.,Amenna..

(21) : Cibrili Emin de (dedi ki: öyledir) her ne kadar âdete muhalif ise de senden babası olmaksızın bir çocuk vücude getirilecektir, bu mukadderdir. (Rabbin buyurdu ki: O) öyle babasız bir surette çocuk yaratmak «(bana göre pek kolaydır) bir kere ol dedim mi hemen oluverir. Babasız çocuk vücude gelmesi, her ne kadar âdete nazaran müstahsil ise de Hak Tealâ bir şeyi dileyince vesaite lüzum gösterilmeksizin de onu vûcude getirebilir. (Ve) Cenabı Hak buyuruyor ki: (Onu) öyle bir hilkat hârikasının vücude getirilmesini (nâsa bir alâmet) kılacağızdır. Bu, Hâlikı kâinatın kemâli kudretine. ve insanların bilâhara tekrar hayata kavuşup ahiret âlemine sevkedileceklerine bir delil teşkil edecektir. (Ve) onu (bizden bir rahmet kılacağız) o babasız yaratılacak zat, kullar için bir rehberi hidayet

olacaktır, onları dini tevhide davet edecektir. (Ve) o mukadder olan hâdise (hükme mukterin bir emirden ibaret olmuştur) binaenaleyh herhalde zuhura gelecektir.

«Mülkünde hak tasarruf eder keyfemayeşâ»
«ister cihanı var eder isterse yok eder».

* * *

فَحَمَلَتْهُ
فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ
النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا ﴿٢٣﴾
فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾
وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾
فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي
إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾

«O»

MEALİ ALİSİ

(22) : Artık -Meryem nefhiruh ile- ona hâmile kaldı. Onunla hemen uzakça bir mahalle çekilip gitti.

(23) : Derken ona doğum hareketi gelerek kendisini bir hurma ağacının altına gitmeğe muztar kıldı, dedi ki: Ne olurdu bana, bundan evvel ölmüş olsaydım ve unutulup terkedilmiş bulunsa idim!.

(24) : Derken ona aşağısından nida etti ki: Sakın mahzun olma, muhakkak ki, Rabbin senin alt yanından bir su cetveli vücude getirdi.

(25) : Hurma ağacını kendine doğru silkele, üzerine taze hurma dökülüversin.

(26) : Artık ye ve iç, ve gözün aydın olsun, imdi insanlardan bir kimseyi görürsen de ki: Ben rahman için oruca nezrettim, artık bugün hiç bir insan ile asla konuşmayacağımdır.

* *

İ Z A H

(22) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti Meryem'in hârikulâde bir surette Hazreti isa'ya hâmile kaldığını bildiriyor. O muhterem valideye tarafı ilâhîden tesliyet yerilmiş olduğunu ve onun birnice nimetlere nail bulunduğunu ve bir müddet nezr olarak oruç tutup başkalariyle konuşmayı terk eylediğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Takdiri ilâhî, tecelli etmeğe başladı, bilâvasıta tarafı ilâhîden veya Cibrili femin tarafından Hazreti Meryem'in gömleğinin yakasından üfürüldü, bu, Meryem Hazretlerinin içerisine kadar tesir etti, bunun üzerine (artık ona) Hazreti isa'ya (hâmile kaldı) bir rivayete göre de Hazreti Cibril, uzaktan üfürdüğü halde bu Hazreti Meryem'e kavuşarak filhal hâmile kalmasına sebep oldu. Hazreti Meryem de (onunla) o yüklendiği çocuk ile (hemen) ailesinden (uzakça bir mahalle çekilip gitti) ikametgâhının nihayetindeki bir mahalle varıp orada eyleşti. ihtimâl ki, öyle ansızın yüklü kalmasından dolayı bir mahcubiyet hissederek başkalarının nazarlarindan uzak bulunmak istemişti.

(23) : (Derken ona doğum hareketi) karnındaki çocuğun harice çıkmak için kımıldanması zuhura (gelerek kendisini bir hurma ağacının altına gitmeğe muztar kıldı) rivayete nazaran kış mevsimi imiş, ağaç ise kup kuru bir halde bulunuyormuş, bunun altında saklanıp çocuğunu başkalarına göstermeksizin doğurmak istemişti. (Dedi ki: Ne olurdu bana!.) kâşki (bundan evvel ölmüş olsaydım) bu günü görmese idim (ve unutulup terkedilmiş bulunsa idim) hiçbir kimsenin hatırına gelmez olsa idim Hazreti Meryem, nâstan utandığı ve onların dedikodularından endişe ettiği için böyle bir temennide bulunmuştu. Yoksa mübarek bir oğula nail olacağına dair bir vaadi ilâhîye vâkıf bulunmakta idi.

§ Rivayete nazaran Hazreti Meryem, bu esnada on veya onüç yaşında imiş. Gebelik müddeti ise yedi veya sekiz veya dokuz ay veyahut bir saat veya üç saat kadar devam etmiştir. Bu müddetin böyle birkaç saatten ibaret olması da hârika olduğu gibi sekiz ay olmasıda harika kabilindendir. Çünki sekiz ayda doğan çocuklar yaşamadıkları hâî"de Hazreti îsa yaşamıştır. Elilmü indallâh.

(24) : (Derken) Hazreti Meryem Öyle mükedder, endişeli bir halde iken (ona) Hazreti Meryemîfer(aşağısından) veya hurma ağacının alt tarafından Cib

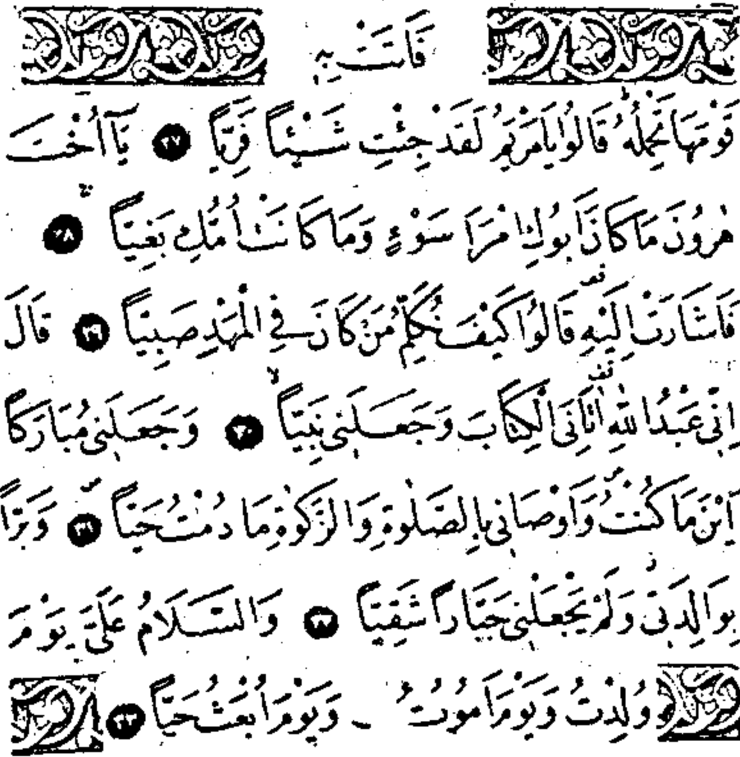
rili Emin veya bir hârika olarak Hazreti Isa (nida etti ki: Sakın mahzun olma) hüznü mucip bir şey yoktur, bilâkis mahzuz olmalıdır ki, öyle muhterem bir pğula nail oluyorsun ve (muhakkak ki, Rabbin senin alt yanından bir su cetveli) bir küçük ırmak (vücude getirdi) diğer bir hârika ve âtifet olarak öyle kuru, susuz bir sahada bir ırmak feyezana başladı, ondan istifadeye imkân verildi.

(25) : Ve yine Hazreti Meryem'e hitaben buyuruldu ki: (Hurma ağacını kendine doğru silkele) şu altında bulunduğun kurumuş, semeresiz bulunmuş olan ağaç, öyle kış mevsiminde iken yeşillenerek taze hurmaları ihtiva edecektir, bu da başka bir hârikadır, bir âtifettir, artık bundan istifade et, bunu silkele (üzerine taze hurma dökülüversin) hakkında bu veçhile de bir nimeti ilâhîye vücude gelmiş olsun.

(26) : (Artık) Ey Muhterem Meryem!. (Ye) o taze hurmalardan istifade et (ve iç) akmaya başlayan ırmaktan su içerek hararetini gider (ve gözün aydın olsun) sen tebrike lâyıksın, bir manevî zevk ile yaşa (imdi) Ey mübarek Meryem!, (insanlardan) hangi (bir kimseyi görürsen de ki: Ben rahman için) bana bu nimetleri ihsan eden kerim mabudum için (oruca nezrettim) yani: Sükût etmek için veya sükût etmek suretiyle oruç tutmak için adakta bulundum (artık) bu hususu size işaretle haber verdikten sonra (bugün hiçbir insan ile asla konuşmayacağımdır.) Ben ancak melekler ile konuşurum ve rabbime niyaz ve münacaatta bulunurum.

§ Vaktiyle sükût suretiyle oruç tutulması caiz bulunmuştu. İslâmiyette ise bunun cevazında ihtilâf vardır. Hazreti Ebubekir'den rivayet edildiğine göre, bu cevaz, müslümanlıkta kaldırılmıştır. Deniliyor ki: Vakıa böyle sükûtta devam edilmesi, tazibi nefsi müstelzimdir, güneşin altında kalmayı nezretmek gibi tazyiki nefse sebebtir, bu cihetle caiz olmaması memuldur. Fakat ulemadan Kaffale göre böyle bir nezrin cevazı memuldur. Çünki bir müddet insanlar ile konuşmayı terk ile tecridi fikirde bulunarak zikrullah ile meşgul olmak, bir ibadet, bir manevî kurbiyyet demektir.

***

MEALİ ÂLİSİ

(27) : Artık onu yüklenerek kavminin yanına getirdi. Dediler ki: Ey Meryem!. Doğrusu pek büyük, çirkin bir şey ile gelmiş oldun.

(28) : Ey Harun'un kız kardeşi. Senin baban kötü bir şahıs değildi ve anan da iffefden mahrum bulunmuş değildi.

(29) : Bunun üzerine ona -çocuğa-, işaret etti. Dediler ki: Biz daha beşikte bir çocuk bulunan ile nasıl konuşabiliriz?.

(30) : -O çocuk- dedi ki: Ben şüphe yok Allah'ın kuluyum, bana kitap verdi ve beni bir Peygamber kıldı.

(31) : Ve beni nerede olsam mübarek kıldı ve bana, berhayat olduğum müddetçe namaz ile ve zekât ile emretti.

(32) : Ve beni valideme itaatkâr kıldı ve beni bir zorba, isyankâr kılmadı.

(33) : Ve selâm benim üzerimdedir, doğduğum günde ve öleceğim günde ve diri olarak kaldırılacağım günde.

İ Z A H

(27)[1] : Bu mübarek âyetlerde Hazreti Meryem'in bir hârika olarak doğurmuş olduğu Hazreti İsa'yı kavminin yanma götürmüş olduğunu ve bunun üzerine aralarında cereyan eden muhavereyi bildiriyor ve Hazreti Meryem'in iffet ve nezahatine pek zahir bir şahadet olmak üzere Hazreti İsa'nın daha beşikte bir çocuk iken nutka gelip kendisinin ulvî mahiyetini, mazhariyetini tavzih buyurmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hazreti Meryem, hurma ağacı altında iken kendisine teveccüh eden tesliyet ve tebrik hitabından dolayı hüzn ve kederden kurtulmuş, son derece mahzuz bulunmuş oldu (artık onu) henüz doğurduğu Hazreti İsa'yı (yüklenerek) kucağına alarak (kavminin yanına getirdi) kavmi Hazreti İsa'yı görünce (dediler ki: Ey Meryem!.) nedir bu?. (Doğrusu pek büyük, çirkin bir şey ile gelmiş oldun) sen genç, kocasız bir kız olduğun halde bu çocuğu nereden tedarik ettin, ne acîb bir vaziyet!.

(28) : O mübarek Meryem'e hitaben dediler ki: (Ey Harun'un kız kardeşi!. Senin baban) İmran (kötü bir şahıs değildi) zanî fuhşiyata mail bulunmuyordu. (Ve anan) Henne (de iffetden mahrum bulunmuş değildi) afif, nezih bir hatun idi. Artık böyle babası, anası tertemiz olan bir kız, nasıl olur ki, bir gayrı meşru evlât sahibesi olabilsin?. Buradaki Harun'dan murat, ya Harun Aleyhisselâmdır. Vakıa Hazreti Harun, bin sene mukaddem dünyada bulunmuştu. Meryem ise onun neslinden dünyaya gelmiş olduğu için öyle büyük bir zatın kızkardeşi diye yâd edilmiş, öyle bir aileye gayrı, meşru bir hareken lâyık olmadığına işaret edilmiştir. Yahut bu Harun'dan murat, Hazreti Meryem'in zamanındaki sulehadan bir zat imiş, Hazreti meryem de onun gibi seîâhihâl sahibesi görüldüğü için onun bu bakımdan kardeşi sayılmış, onun şimdiki vaziyetinden ise teaccüp gösterilmiştir.

(29) : Hazreti Meryem, (bunun üzerine) böyle kendisine teveccüh eden bir muaheze dolayısiyle (ona) o beşikte çocuk bulunan Hazreti İsa'ya (işaret etti) o muahezekâr kimselere o masum çocuğun cevap vermesini ve bu suretle de kendi iffetinin tezahür etmesini istedi. O kimseler ise kızdılar, (dediler ki: Biz daha beşikte bir çocuk bulunan ile nasıl konuşabiliriz?.) Henüz konuşma çağma gelmemiş bir nevzat, bizimle konuşabilir mi?. Sen bizimle alay mı ediyorsun?.

(30) : O kimselerin bu istiğrabı üzerine o pek çocuk bir halde bulunan Hazreti Isa, bir hârikai kudret olarak konuşmaya başladı. Onlara hitaben (dedi ki: Ben şüphe yok Allah'ın kuluyum) ben de o kerim halikın bir mahlûkuyum, ancak ona ibadet ederim, ondan başkasına ibadette bulunmam. O mabûdi kerim (bana kitap verdi) İncil gibi bir kitabın bana verilmesini takdir buyurmuş oldu veya Tevrat gibi bir kitabı ilâhîye vukuf nasip buyurdu. (Ve beni bir Peygamber kıldı) yani: Benim, Beni Israile gönderilmiş bir resul olmamı lavh-ı mahfuzunda tesbit etti.

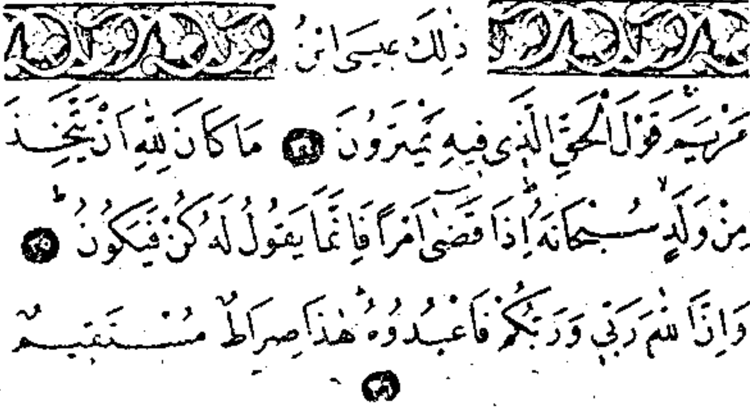
(31) : (Ve) Hazreti îsa, sözlerine devam ederek dedi ki: Cenabı Hak, (beni nerede olsam mübarek kıldı) beni mütenevvi bereketlere erdirdi, nâsa dinlerini tâlime muvaffak etti, beni bir takım mucizeler ile müeyyet buyurdu. (Ve bana berhayat olduğum müddetçe namaz ile ve zekât ile emretti) yani: Ben sinni mükellefiyete gelince namaza devam edeceğim, ve mâlik olacağım malların zekâtını vereceğim. Diğer bir tevcihe göre de Hazreti îsa, daha çocuk iken fevkalâde âkil, taammülhilka bir halde yaratılmış olduğu için bu ibadetlerle muvazzaf bulunmuştur. Hazreti İsa, bu ifadesiyle kendisinin de mükellef bir kul olup ulûhiyet evsafını haiz olmadığını itiraf etmiş demektir.

(32) : (Ve) Hazreti Isa, şöyle de buyurdu ki: Cenabı Hak (beni valideme itaatkâr kıldı) öyle lûtf-u ilâhîye mazhar, muhterem ve beni harikulade bir surette doğurmaya, muvaffak olmuş olan nezih valdeme hürmet ve itaat etmek de benim için elbette bir vazifedir. (Ve) o Hâlikı Kerim (beni bir zorba) bir müteazzim ve bir (isyankâr kılmadı) ben de Cenabı Hakkın bir kulu olduğumu müterifim, onun emrine muhalif şeyleri irtikâb edip de şekavete düşmekten müteberri bulunmaktayım. Hazreti İsa'nın daha sabi iken bu beyanatı, kendisine «ibnullah» diyenleri, kendisine mabûdiyet isnat edilmesini reddetmek gayesi mutazammındır. Bu da onun için bir mucize demektir ki, ileride nasıl yanlış düşünenler olacağını bilmiş, onlara karşı kendi mahiyetini bildirmiş, kendisinin de, ubudiyetle muttasıf bir insan oğlu olduğunu itiraf eylemiştir.

(33) : (Ve) O Peygamberi Zişan, buyurdu ki: Allah Tealâ tarafından (selâm benim üzerimedir) o Halikı Kerim, beni daima selâmette bulunduracaktır, hiçbir kimse bana zarar vermeğe kadir olamıyacaktır. Bu selâmet benim için mukadderdir (doğduğum günde) selâmetteyim, şeytan vesaire bana zarar verememiştir (ve öleceğim günde) selâmet dairesinde terki hayat edeceğim. Yani: Ben de bir insanım, haşa Allah değilim, ben de birgün öleceğim, fakat selâmetten mahrum kalmayacağım. Bu ifade de Hazreti isa'ya isnat edilen selb hâdisesini tekzib etmektedir. Çünki onun vefatının selâmete münafi bir badire suretinde olmayacağına bu ifadesi bir delildir. (Ve) yine Hazreti İsa buyurmuştur ki: (diri olarak kaldırılacağım günde) yevmi kıyamette de yine selâmet içinde hayata nail olacağım, Halikımın kerim mabû-

dumun. hıfz ve himayesine, lûtf ve ihsanına kavuşacağım. Vahyi ilâhîye mazhar, risaletle muttasıf olan hangi bir zatin şüphe yok ki, bütün beyanatı aynı hakikattir.

***

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(34) : İşte hak olan kavle göre bu, kendisinde ihtilâfta bulundukları Meryem'in oğlu İsa'dır.

(35) : Allah için asla tasavvur olunamaz ki, kendisi için bir çocuk edinmiş olsun. O münezzehtir, hangi bir şeyi -vücude getirmek- dileyince ona ancak ol der, o da hemen oluverir.

(36) : Ve şüphe yok ki, Allah benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir. Artık yalnız ona ibadet ediniz. Bu, dosdoğru bir yoldur.

***

İ Z A H

(34) : Bu mübarey âyetlerde , Hazreti isa'nın Kur'anı Mübinde evsafı zikredilen zattan ibaret olduğunu gösteriyor ve Cenabı Hakkın kendisine evlât edinmekte müezzeh olup dilediğini hemen var etmeğe kadir olduğunu bildiriyor. Hazreti İsa'nın da rübubiyeti ilâhîyeyi itiraf ile ancak o'na ibadet edilmesini tevsiye eylemiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (İşte hak olan kavle göre) hakikate mutabık; şüpheden âri olan beyana nazaran

(bu) harikulâde yaradılışı, yüksek evsafı, şayanı tebcil menakibi zikredilen zat, (kendisinde) Yehud ve Nesara taifelerinin (ihtilâfta bulundukları) şek ve şüpheye, inkâra düşmüş oldukları (Meryem'in oğlu İsa'dır) Aleyhisselâm. îşte müslümanlar o muhterem Peygamberi böyle Kur'anı mübinin haber, verdiği ulvî evsafiyle tanır, tasdik ederler. Yahudiler ise o kadri pek yüksek zata sâhir derler, onun risaletini inkâr ederler. Nesara fıkraları da o muhterem insan oğlunu hâşa ulûhiyet mertebesine yükseltmek isterler. Evet.. Nesturiye taifesi «İsa Allahm oğludur» derler. Yakubiye taifesi de «îsa Allah'tır, yer yüzüne nüzul etmiş, sonra göğe yükselmiştir» demeye cûr'et gösterirler, öyle bir hârikai kudretin kadrini yükseltmek isterken Hâlikı Kâinat Hazretlerinin ulûhiyetinî, vahdaniyetini, beşerî ahvalden müezzeh olduğunu inkâr etmiş olurlar da bundan haberleri bile olmaz. Bu kavimler, taifeler, böyle ifrat ve tefritten kurtulamıyorlar. Halbuki, Kur'anı mübin, o büyük Peygamberin kadrini akla muvafık bir surette bildiriyor. Hem şanı ulûhiyeti şerik ve nazirden, evlâda ihtiyaçtan tenzih ediyor, hemde bir hârikai hilkatin indi ilâhîdeki yüksek derecei ubudiyetini gösteriyor. Bu esas kabul edildiği takdirde bütün ruhi beşeriyet, ifrat ve tefrit zulmetinden kurtulmuş olacaktır, aradaki ihtilâf kalkacak, ilim ve hikmete muvafık, müttehit bir itikat vücude gelmiş olacaktır.

(35) : Evet.. (Allah için asla tasavvur olunamaz ki) hiçbir veçhile sahih ve müstakim olmaz ki (kendisi için bir çocuk edinmiş olsun.) Bir kere şanı ulûhiyeti, evsafı rübubiyeti güzelce düşünmek lâzım değil midir?. Evet.. (o) Halikı Azim (münezzehtir) onu evlâda vesaire'ye ihtiyaçtan ve bütün nok sanlardan tenzih ederiz. O Halikı Hakim (hangi bir şeyi) vücude getirmek (dileyince) irade ve takdir buyurunca (ona ancak ol der) onun derhal vücude gelmesine kudreti ilâhiyesi taalluk eder (o da hemen) kudreti ilâhîye ile (oluverir) Evet.. Bütün mahlûkat, o Halikı kadimin birer eseri hilkatidir. Bütün bu mahlûkat haddizatında birer madum ve fenaya merûz, kudretullah ile kaim bulunmuştur. Artık nasıl muvafık olabilir ki, hangi bir mahlûk, o Hâlikı kadimin oğlu tevehhüm edilsin?. Bir «kün» emriyje milyonlarca insanı vesaireyi vücude getirmeğe kadir olan bir Halikı binazire kim evlât olabilecek bir mahiyeti haiz bulunur?. Böyle bir iddia, şanı ulûhiyeti t,akdir edememekten neşet eder.

(36) : (Ve) Allah Tealâ'nın evlât edinmekte müstağni ve müezzeh olduğunu Hazreti İsa'da bildiği için kavmine hitaben buyurmuştur ki: (şüphe yok ki, Allah Benim de Rabbimdir, sizin de rabbinizdir.) Hepimizi de yoktan vücude getiren, besleyen, merzuk buyuran ancak o Halikı Kerimdir. (Artık) Ey kısanlar!, (yalnız o'na) o mabudu kadime (ibadet ediniz) yalnız o'nu Halik, mabût tanıyınız, o'na şerik ve nazir isnat etmeyiniz, hangi bir mahlûkunu onun oğlu sanmayınız, (bu) size bildirdiğim, tavsiye ettiğim, tevhidi ilâhî akidesi, yalnız o halikı kâinata ibadet edilmesi, (dosdoğru bir yoldur) bu yo-

lu takibedenler, sapıtmaz, dalâlete düşmezler. Hakikî bir mümin,, birer müvehhit bulunmuş olurlar. «İşte Kur'anı Mübin'in bu âyetleri, bütün beşeriyete en mâkul, ve hikmete muvafık bir yol göstermiş oluyor. (1) : Bir kere İsa Aleyhisselâm'ın bir hilkat hârikası olduğunu inkâr edenler, hiç insaf edip de sair kudret eserlerini nazara hârikası olduğunu inkâr edenler, hiç insaf edip de sair kudret eserlerini nazara almıyorlar mı?. İnsanlardan milyonlarca sene mukaddem nice binlerce âlemleri vücude getirmiş olan ve nice hârikaları ve bahusus babasız ye anasız olarak Hazreti Adem'i yaratmış olan bir Hâlikı Azim, Hazreti İsa'yı da babasız olarak yaratmağa kadir değil midir ki, onun bu yaradılışını inkâr ediyorlar, onun gösterdiği mucizeleri sihir sanarak onun risaletine kail olmuyorlar, hakkında tefritkârane lâkırdılar sarfediyorlar. Bu ne kadar insafsızlık!.

(2) Hazreti İsa'ya Ibnullah diyenler* ona ulûhiyet isnat edenler de bir kerre düşünmeli değil midirler ki: Milyonlarca senelerden beri nice harikulade şeyleri yoktan var eden bir Halikı Azimüşşana nazaran bir çocuğu babasız olarak yaratmak, pek o kadar muazzam bir şeymidir ki, onu o Halikın oğlu sanmak cehaletine düşmüş bulunuyorlar. Ya o ezelî ve ebedî olan Halikı Azimin ulviyetini, kutsiyetini, şerik ve nazirden münezzehiyetini hiç düşünmüyorlar mı ki: Bidayeti hilkattan itibaren nice milyonlarca sene sonra zuhura gelen bir insan çocuğunu hâşa Allah sanmak cehaletinde bulunuyorlar. Nice milyarlarca asarı kudreti parlayıp duran bir Hâlikı Azimüşşan hakkında tasavvur olunabilir mi ki, kendi mahlûku olan bir kadının rahminden bir insan olarak zuhura gelsin, nice üzüntülere maruz kalsın, böyle bir vaziyet, o muazzam Halikı kâinat hakkında nasıl düşünülebilir?. O ne kadar cahilâne, mecnunane bir düşünüş.

(3) Şimdi bir kere de müslümanların bu husustaki itikadına bir nazarı insaf ile bakılsın. Müslümanlar, Cenabı Hakkın ezelî ve ebedî olduğunu bilirler, onun vahdiyetini, mahlûkat ile hemmehiyet olmaktan münezzeh bulunduğunu tasdik ederler. Fakat **o** kadim Halikı Zişanın nice âlemleri vücude getirmeğe nice hârikaları yaratmağa kadir olduğunu muterif bulunmaktadır lar. Kudretullah ile nice bediaların, fevkalâde hâdiselerin vücude gelmiş olduğunu da **en** kuvvetli delillere istinaden tasdik etmektedirler. İşte Hazreti İsa'nın tevellüdü ve birtakım hârikalar göstermiş olduğu **da** bu cümledendir. **Binaenaleyh** müslümanlar. Hazreti İsa'yı pek muhterem, **harikulade bir surette** yaratılmış birçok mucizeler ile müeyyet-bulunmuş **bir Peygamber, bir muhterem abdiilâhî olarak tanıyor, tasdik ediyorlar, kendisine hürmet gösteriyorlar, kendisine vaktiyle İncil namında bir kitabı ilâhî verilmiş olduğunu da bilip itirafta bulunuyorlar. Hazreti İsa'dan evvelki Peygamberleri, kitapları tasdik ettikleri gibi Hazreti İsa'dan sonra bütün beşeriyete son bir Peygamber olarak gönderilmiş olan Harzeti Muhammed Aleyhisselâmı ve ona verilmiş olan Kur'anı Azimi de bilip tasdik ve tebcil eyliyorlar. Artık müslümanların en âliname, en hâkimane, en munsifane, en mutedilâne bir**

itikat sahihleri oldukları tezahür etmiş olmuyor mu?. Artık müslümanların bu itikadına ifrat ve tefrita kapılmış olan milletler de iştirak etseler ne kaybederler?. Bilâkis sahih bir inanca sahip olurlar, hem vahdaniyeti ilâhîye akidesini güzelce haiz olurlar, hem de. bütün Peygamberlere, samavî kitaplara karşı bir tasdik ve hürmet hissiyle mütehassis olmuş bulunurlar. Aralarındaki niza ve şikak bertaraf olur, beşeriyetin bütün ufuklarını bir hidayetgüneşi ziyalar içinde bırakır durur. Ve minallahittevfik.

§ Hazreti İsa ile Hazreti Meryem hakkında Surei Nisâ'nm (171) ve surei Al îmran'm (37) inci âyetlerinin izahına da müracaat!.

***

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ
مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾ أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا
لَٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾
وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ
﴿٤٠﴾

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(37) : Sonra fıkralar kendi aralarında ihtilâfa düştüler. Artık görülecek günün en şiddetli azabı, kâfir olan kimseler içindir.

(38) : Bize gelecekleri gün neler işitecekler ve neler göreceklerdir!. Fakat o zalimler bugün pek zahir bir sapıklık içindedirler.

(39) : Ve onları hasret günü ile, her emrin bitirilmiş olduğu vakit ile korkut. Onlar ise gaflettedirler ve onlar îman etmezler.

(40) : Biz, şüphe yok ki biz, yeryüzüne ve onun üzerinde bulunanlara vâris olacağız, ve bize döndürüleceklerdir.

***

İ Z A H

(37) : Bu mübarek âyetler, bir takım taifelerin Hazreti İsa hakkında vesair dini hususlarda ihtilâfa düşmüş olduklarına ve bunların ne kadar sapık kimseler olup ne kadar korkunç bir vaziyette kalacaklarına işaret ediyor. Ve Resûli Ekrem'in insanları o gibi fecî âkıbetlerden korkutmağa memur olduğunu ve bütün beşeriyetin yeryüzünden alâkaları kesilerek ahirete sevkedileceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Sonra fırkalar) din hususundaki, Peygamberler hakkındaki kanaatlerinden, iddialarından dolayı beşerî cemiyetler (kendi aralarında ihtilâfa düştüler) ezcümle Peygamberimizin zamanı saadetdeki cemiyetlerin bir kısmını eshabı kiram ile sair müminler teşkil ediyordu. Bunların arasında bir vahdet tecelli etmekte bulunmuştu. Fakat cemiyetlerin birer kısmımda, Yahudiler, hıristiyanlar vesair müşrikler teşkil etmekte bulunmuşlardı. İşte bunlar, ittihat ve ittifakı temin edecek olan dini îslâmı kabul etmediler, ona karşı muhalif bir cephe aldılar, kendi aralarında da ihtilâf devam edip durmuştur. (Artık görülecek günün) zuhura gelecek olan yevmi kıyametin (en şiddetli azabı, kâfir olan kimseler içindir) Evet.. O müthiş ahiret azabı, öyie dünyada iken ihtilâfa düşmüş, hakkı kabul etmemiş, Peygamberleri tamamen veya kısmen inkâr etmiş, hangi bir mahlûka ulûhiyet isnât eylemiş veya ibnullah demiş olan kimselere teveccüh edecektir.

(38) : O ihtilâfa düşmüş, dini ilâhîden mahrum bulunmuş kimseler (bize gelecekleri gün) ahirette hişab ve cezaya sevkedilecekleri zaman (neler işitecekler Ye neler göreceklerdir) onlar o vakit ne kadar teaccübe şayan şeyler karşısında kalacaklardır. (Fakat o zâlimler bugün) bu dünya hayatında (pek zahir bir sapıklık içindedirler) hakikatları dinleyip kabul etmekten, âsarı kudreti görüp bir ibret dersi almaktan mahrum bir halde bulunuyorlar. Ne kadar nefislerine zulmetmiş oluyorlar da haberleri yok. Artık onların ahiretteki o müthiş görüp işitmeleri kendileri için bir faide vermiyecektir, o âlemdeki nedametleri dünyaya bir daha döndürülüp teib ve müstağfir bulunacakları hakkındaki vahi temennileri kendilerine nedametten başka bir şey artıramayacaktır. Artık fırsat, fevt olmuştur.

(39) : (Ve) Resûli Zişanım!. (onları) öyle vahi ihtilâflara düşenleri (hasret günüyle) kıyamet günüyle (her emrin bitirilmiş olduğu vakit ile) öyle müthiş bir vakit ile (korkut) ki, o günden evvel daha dünyada iken vahdaniyeti ilâhîyeye vesair dini ahkâma dair lâzım gelen malûmat verilmiş, sevap ve azabı câlip olan şeyler bildirilmişti. Kıyamet gününde ise dünya hayatı zeval bulmuş, telâfii mâfata imkân kalmamış olacaktır. (Onlar ise gaflette* dîrler) ahirette başlarına neler geleceğini düşünmemektedirler. (Ve onlar îman etmezler) o başlarına gelecek olan ahiret gününe inanmazlar, öyle dalâlet içinde yaşamaktan ayrılmak istemezler.'"

(40) : Allah-ü Azimüşşan buyuruyor ki: (Biz) evet (şüphe yok ki biz) yani bütün mükevvenata mâlik ve hâkim olan ben Halikı Azim (yeryüzüne ve onun üzerinde bulunanlara) bütün mahlûkata (vâris olacağız) yani: Bütün beşeriyet, bütün umun âlem, ancak Cenabı Hak'kın hükmüne, kazasına, *hâ-*kimiyetine tâbi olmuş olacak, hiçbir kimsenin hâkimiyeti, nefü zarara iktidarı kalmayacaktır, (ve) bütün insanlar vesaire (bize döndürüleceklerdir; yani: Ahiretteki mahkemei kübraya sevk edileceklerdir. Herkes dünyadaki amellerine göre mükâfat ve mücazat görecektir. Bu beyanı ilâhî, pek büyük bir tenbihi, tahvifi havidir. Artık her insana lâzımdır ki, o dönüp gideceği ebediyet âlemini düşünsün, daha dünyada iken ubudiyet vazifelerini güzelce yapmağa ve noksanlarını telâfiye çalışsın. Ve Minallahittevfik.

«Herkim var ise bugün cihanda»
«Nâbud olacak yakın zamanda»

* * *

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرٰهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾
إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي
عَنْكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ
فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾ يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ
إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾ يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ
عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾

MEALİ ALİSİ

(41) : Kitapta ibrahim'i de zikret. Şüphe yok ki, o pek sadık bir Peygamber idi.

(42) : Bir vakit ki, babasına demişti: Ey babacığım!. Ne için işitmez, görmez ve seni hiçbir ihtiyaçtan kurtaramaz bir şeye taparsın?. ,

(43) : Ey atacığım!. Muhakkak ki, ilimden sana gelmeyen bana gelmiş* tir. Artık bana tâbi ol, seni bîr doğru yola eriştireyim.

(44) : Ey babacığım!. Şeytana ibadet etme, şüphe yok ki: Şeytan, rahmana isyan eder olmuştur.

(45) : Ey Pederim!. Ben muhakkak korkarım ki, sana rahman tarafından bir azap isabet eder de artık şeytana bir yâr olmuş olursun.

* * *

İ Z A H

(41) : Bu mübarey âyetler, İbrahim Aleyhisselâm'm kıssasını, vahdaniyeti ilâhîye hakkında irad ettiği delilleri hâvidir. Babasını putlara ibadetten men ederek ona verdiği nasihatları, şeytanın vesveselerine kapıldığı takdirde onun uğrayacağı felâketleri kendisine ihtar buyurmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişanım!. (Kitapta) bu surede veya Kur'anı mübinde (İbrahim'i de zikret) o pek muhterem Peygamberlerin kıssasını da an, dini islâma davet ettiğin kimselere onun dini tevhide nasıl hizmet etmiş olduğunu nakleye (şüphe yok ki, o) Hazreti İbrahim, tab'an, cibilleten (pek sadık bir Peygamber idi) sözleri de, fiilleri de pek doğru idi, sıddıkiyyet ile nübüvveti cem etmiş, ümmeti için bir rehberi hidayet bulunmuştu. Artık bu ümmet de onun yüksek menakibini nazara alarak ondan müstefit olsunlar.

§ Hazreti İbrahim Arab kavminin ecdadından mâduttur. Ebularab sayılırdı. Herkes onun uluvvu şanını muterif bulunurdu. Fakat Arablar o zaman ilim tahsiliyle, kitapları mütalaa ile uğraşmadıkları için Hazreti İbrahim'in dinine, evsafına, tarihi hayatına ilmî bir surette vakıf değildiler. Sonra kuranı mübinin Hazreti İbrahime ait kıssayı böyle ziyade ve noksandan âri surette tesvir buyurması, hem kur'anın gaipten haber veren mucizbeyan bir kitabı ilâhî olduğuna, hem de Peygamberimizin vahyi ilâhîye mazhar bir Peygamberi Zişan bulunduğuna bir hüccet teşkil etmiştir.

(42) : (Bir vakit ki) Hazreti İbrahim, Azer namındaki putperest (babasına) bir merhamet ve âtifet eseri, vazifei risalet muktezası olarak kemali rıfk ve nezaketle (demişti: Ey babacığım. Niçin işitmez görmez) olan, senin yaptığın duaları işitmekten, ibadetleri görüp mükâfat vermekten mahrum bu lunan (ve seni hiçbir ihtiyaçtan kurtaramaz) olan (bir şeye taparsın?.) Bu, muvafık mıdır?. Bunda bir faide var mıdır?. Ne gezer. Dua ve niyaz, ibadet ve taad ise ancak âlim, kadir, hâlikıyet sıfatını haiz bir zata karşı yapılır.

Bu kemalâtı haiz olmayan âciz, menfaati celbe, mazarratı defe gayrı muktedir şeylere yapılacak dualardan, ibadetlerden, ne faide beklenüebilir?. Onlar kendi nefislerini müdafaadan, muhafazadan âciz iken artık başkalarına ne faideleri melhuz bulunabilir ki, onlara tapınmak caiz olsun?.

(43) : (Ey Alacığım!. Muhakkak ki, ilimden) dini vazifelerimizi tâyin edecek talimattan (sana gelmeyen) şeyler, tarafı ilâhîden (bana gelmiştir) ben onlara inayeti ilâhîye ile vâkıfım. (Artık bana tâbi ol) benim göstereceğim yolu takibet. (Seni bir doğru yola eriştireyim) tâ ki, sapıklıktan kurtulup hidayet sahasına kavuşabilesin.

(44) : (Ey babacığım!. Şeytana ibadet etme) çünki o taptığın putlar hayattan mahrumdurlar, hiç bir kimseyi idlâl edecek kabiliyeti haiz değildirler. Onların namına insanları idlâl eden ancak şeytandır. Binaenaleyh putlara yapılan bir ibadet, şeytana ibadet demektir. (Şüphe yok ki, şeytan) o melun iblis (rahmana) Halikı Zişana (İsyan eder olmuştur) onun emrine muhalefet Hazreti Ademe secdeden kaçınmıştır. Artık öyle âsî, mel'un bir mahlûka tâbi olan şeytan ile teşriki mesai etmiş sayılmaz mı?.

(45) : (Ey pederim!. Ben) sana muhabbetimden ve hakkında hayırhah bulunduğumdan dolayı (muhakkak korkarım ki, sana) yaptığın bir isyan sebebiyle (rahman tarafından) Öâlikı Azimüşşan canibinden (bir azap isabet eder de) ebediyen felâkete uğramış (artık şeytana bir yar) bir karin, bir yardımcı (olmuş) yani: Onunla beraber haşrolunarak cehenneme atılmış (olursun.) Binaenaleyh böyle pek fecî bir âkibeti düşün de putperestliğe nihayet ver, şeytanın vesveselerine aldanma, hakikî istikbalini güzelce bir düşün. Ne güzel bir nasihat!.

قَالَ اَرَاغِبٌ اَنْتَ
عَنْ اٰلِهَتِي يَا اِبْرٰهٖيمُ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾
قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَاَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي اِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾
وَاَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَاَدْعُوا رَبِّي عَسٰى اَلَّا اَكُونَ
بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
وَهَبْنَا لَهُ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا
لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(46) : -Azer- dedi ki: Ey ibrahim!. Yoksa sen benim tanrılarımdan yüz mü çeviricisin?. And olsun ki, eğer buna nihayet vermez isen elbette seni taşlarım ve benden uzun bir müddet uzakiaş.

(47) : -Hazreti İbrahim de- dedi ki: Sana selâm olsun. Senin için Rabbime elbetteki, istiğfarda bulunacağım, şüphe yok ki, o benim için çok ikram etmektedir.

(48) : Ve sizi ve Allahtan başka tapındıklarınızı bırakıp çekiliyorum ve Rabbime dua ediyorum. Umulur ki, Rabbime dua ile bedbaht olmam.

(49) : Vaktaki onlardan ve Allah'tan başka ibadet ettikleri şeylerden çekilip gitti, ona Ishak'ı ve Yakub'u ihsan ettik ve hepsini birer Peygamber kıldık.

(50) : Ve onlara rahmetimizden ihsan ettik ve onlar için dillerde yüksek, doğru bir sena nasip kıldık.

İ Z A H

(46) : Bu mübarek âyetler de Hazreti ibrahim'in delillere müstenit rıfk ve mülâyemete makarin olan ihtarına karşı babasının muannidane olan mukabelesini ve tehdidini bildiriyor. Bunun üzerine Hazreti İbrahim'in hayırhane bir surette pederinden ayrıldığı ve Cenabı Hakka iltica eylediği için kendisine bir mükâfat olarak neslinden Peygamberler geldiğini ve âlemde güzel bir nam bırakmış olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: İbrahim Aleyhisselâm'ın o pek mülâyemane ve hayırhane nasihatlarına karşı babası Azer, sert bir lisanla (dedi ki: Ey ibrahim!.) Nedir bu öğütler!, (yoksa sen benim tanrılarımdan yüz mü çevirirsin?.) Onları tanrı tanımıyarak kendilerinden iğraz mı, ediyorsun?. (And olsun ki, eğer buna) bu inkârına, bu sözlerine (nihayet vermez isen) tanrılarımızın aleyhine söz söylemekten geri durmazsan (elbette seni taşlarım) seni öldürürüm veya sana çirkin sözler söylerim (ve bönden uzun bir müddet uzaklaş) evimden, yurdumdan çık git, seni görmez olayım.

§ Hazreti İbrahim Pederi Azer'e Babacığım diye kemali hürmetle, nezaketle hitabettiği halde Azer, ona «oğlum» diye hitabetmeyip adını söylemekle iktifa etmiş ve Hazreti İbrahim'in mülayim, hayırhahane sözlerine karşı Azer onun hakkında şiddet göstermiş, tehditte bulunmuş, onun yurdundan uzaklaşmasını istemiştir, işte hayırhah zevata karşı kıymet bilmeyen, ahlâksız kimselerin tarzı hareketi böyledir. Bunların böyle Kur'anı mübinde bildirilmesi, Peygamberimiz hakkında bir tesliyeti mutazammındır. Çünki o pek mübarek ve bütün beşeriyet hakkında pek hayırhah olan zata karşı da kavminden, kabilesinden birniceleri ve bilhassa amcası Ebu Lehb gibi kimseler ne düşmanane bir vaziyet almışlardı, Resûli Zişanım vatanı olan Mekkei Mükerreme'den hicrete mecbur etmişlerdi. Fakat sonra bütün muvaffakiyet o Peygamberi Alikadre nasib olmuştur.

(47) : Hazreti ibrahim de babasının o şiddetli mukabelesine karşı yine nezaketten, hayırhahlıktan ayrılmadı, bilâkis (dedi ki: Sana selâm olsun) endişe etme, ben selâmetine dua etmekteyim. Yahut seninle müsalemette* mütarekede bulunmuş durumdayım, sana bir fenalık yapacak değilim (senin için Rabbime elbetteki, istiğfarda bulunacağım,) seni tövbeye muvaffak etsin, seni mağfirete nail buyursun (şüphe yok ki, O) kerim olan Rabbim (benim için çok ikram etmektedir) beni mükerreren lûtf ve âtifetine nail buyurmuştur.

Hazreti İbrahim'in bu ifadesi gösteriyor ki, daha küfr içinde ölüp gitmemiş, îmana gelmemesinden ümit kesilmemiş olan bir kimsenin îmana, hidayete nailiyetini temenni caizdir. Hazreti İbrahim de, babasına olan vaadini yerine getirmiş «babama mağfiret buyur» diye dua etmiştir. Fakat bu dua AzerMn bir aduvvuUah olduğu tebeyyün etmeden evvel vâki olmuştur.

(48) : (Ve) İbrahim Aleyhisselâm, babasına hitaben dedi ki: Artık ben (sizi ve Allahtan başka tapındıklarınızi) o bâtıl putları (bırakıp çekiliyorum) nasihatlarımı kabul etmediğiniz için muhacerete karar vermiş bulunuyorum (Ve Rabbime dua ediyorum) ona yalvarıyorum, yahut yalnız Rabbime ibadet ve taatta bulunmaktayım. Çünki kulların ibadetlerine müstahik olan ancak o'dur. (Umulur kî, Rabbime dua ile bedbaht olmam) duamı lütfen kabul eder, siz ise putlara yaptığınız dualardan, ibadetlerden dolayı bir faide görmüş değilsinizdir, bilâkis hüsrana, şekavete uğramış bulunmaktasınız.

(49) : (Vaktaki) Hazreti İbrahim (onlardan) o putperest kimselerden (ve Allahtan başka ibadet ettiği şeylerden) bâtıl mabutlardan (çekilip) ŞanV-a: Arzı mukaddes'e (gitti) böyle Allah rızası için vatanını, akrabasını terk etmenin mükâfatını gördü.. Evet.. Allah Tealâ buyuruyor ki: (Ona) İbrahim Aleyhisselâm'a kısırlık çağında bulunan zevcesi Safe'den (İshak'ı ve) onun oğlu olmak üzere bilâhare (Yakubu ihsan ettik) Hazreti İbrahimi böyle güzide bir oğul ile bir toruna nail eyledik (ve hepsini birer Peygamber kıldık) İbrahim Aleyhisselâm Büyük bir Peygamber olduğu gibi bir kısım evlât ve ahfadı da birer mübarek Peygamber olmuşdurlar.

(50) : (Ve onlara) Hazreti İbrahim ile hâizi nübüvvet olan evlât ve ahfadına (rahmetimizden ihsan ettik) dünyevî ve uhrevî nimetler verdik dualarına icabet ettik,, kendilerini bereketlere, hayırlı zürriyete muvaffak eyledik (ve onlar için dillerde yüksek, doğru bir sena nasip kıldık).bütün ehli edyan, Hazreti İbrahim'e karşı hürmetkâr bulunurlar. Ve onunla iftihar ederler. Hazreti İbrahim, birçok eltafı ilâhîyeye mazhar, Halilullâh unvanını haiz olduğu gibi kâinatın mefhari bütün Peygamberlerin hâtemi ve efdali olan Resûli Zişanımızın ceddi âlisi bulunmak şerefini de haiz bulunmuştur. Bu ümmeti merhume de o mübarek Peygamberi daima hürmetle, selâtı selâm ile yâd edip durmaktadırlar. Ne büyük bir mazhariyet!:

§ Ha2reti İbrahim ile İsmail, İshak ve Yakub Aleyhisselâmın kıssaları için baraka suresinin (124) ve (140) inci âyetlerinin izahına müracaat!.

*
* *

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥١﴾
وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ
مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Ve kitapta Musa'yı da yâd et. Şüphe yok ki, o ihlâs ile muttasıf idi ve bir resûl, bir nebi olmuş idi.

(52) : Ve ona Tur'un sağ tarafından nida ettik ve onu münacaat eder bir halde yaklaştırdık.

(53) : Ve ona rahmetimizden olarak kardeşi Harun'un bir nebi olmak üzere ihsan ettik.

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâm'ın kıssasına ve onun yüksek evsafına işaret ediyor. Tur dağında mazhar olduğu tecelliyatı ve hakkındaki ihsanı ilâhîyi beyan buyurmaktadır. Şöyle ki:" (Ve) Ey fahrülmürselin!. (Kitapta) Kur'anı mübinde veya bu surei şerifede (Musayı da yâd et) onun kıssası, yüksek mertebesini de zikreyle. O Musa Aleyhisselâm ki, onun sayesinde İsrail Oğulları Fur'avunlara ubudiyette bulunmaktan kurtulmuşlardır, (şüphe yok ki, o) Hazreti Musa (ihlâs ile muttasıf idi) yani: Ö indallâh pek muhtar, mümtaz bir zat idi, o bir müvahhit idi, ibaretleri şirk ve riyadan hâli pek halisane idi. Cenabı Hak onu gayrı lâyık şeylerden sineyet buyurmuştu, (ve bir resul) idi, Beni israil'e Kıbt kavmine tarafı ilâhîden gönderilmiş bir Peygamber idi ve o (bir nebi olmuş idi) yani Hak Tealâ Hazretleri dilediği şeyleri ona bitarikılvahy haber verirdi, o da o telâkki eylediği dinî hükümleri ümmetine haber verir, tebliğ ederdi.

(52) : (Ve) Cenabı Hak buyuruyor ki, **(Ona)** Mısır'a gitmek üzere«Medyen şehrinden çıkıp gitmekte bulunan Hazreti Musa'ya **(Tur'un sağ tarafın-**

dan nida ettik) yani: Kelâmı ilâhî, Hazreti Musa'ya Tur dağına vardığı zaman sağ canibinden temessül ederek teveccüh etmiş oldu, haizi risalet olduğu kendisine tebşir edildi. (Ve onu) Hazreti Musa'yı (münacat eder bir halde yaklaştırdık) yani: O mübarek Peygamberi zatı ahadiyyete arzı niyaza ve vahyi ilâhîyi telâkkiye müstait bir vaziyette kıldık, kendisini manevî bir kurbiyet şerefine nail kılmış olduk.

(53) : (Ve ona) Musa Aleyhisselâm'a (rahmetimizden alarak) kendisi hakkında tecelli eden bir rahmet ve âtifet eseri olmak üzere (kardeşi Harun'u bir nebi) kendisine bir muin, bir vezir ve nübüvvetle muttasıf (olmak üzere ihsan ettik) Hazreti Musa'nın: «Yarabbü. Bana ehlimden Harun'u vezir kıl» diye vâki olan duasını müstecap kıldık. Artık o iki muhterem kardeş, dini ilâhîyi neşre çalışıp durdular.

§ Musa Aleyhisselâmın kıssası için Bakara süresindeki (50) ve (52) inci âyetlerin izahına da müracaat!.

§ Harun Aleyhisselâm, Hazreti Musa'nın büyük kardeşidir. İsa Aleyhisselâmın milâdından (1574) veya (1728) sene evvel Mısır'da dünyaya gelmiştir, fasihullisan bir zat idi. Hazreti Musa'nın duası üzerine Hazreti Harun'da nübüvvet verilmiş ve kendisine bir muavin bulunmuştur. Hazreti Musa ile beraber Bahri Ahmer'i geçerek Tih sahrasında ikamet etmişlerdi. Bu esnada Hazreti Musa, Tevrat kitabını elde etmek, hitabatı ilâhîyeye mazhar olmak üzere Tur dağına gitmiş, Kazreti Harun'u beni İsrail'in başında bırakmıştı, îsrail oğulları ise Samirî namında bir münafığın iğfalâtına kapılmışlar, Mısır'lıların (Abis)) öküzüne takliden Samirî-nin altundan döktürdüğü bir buzağı suretine tapınmağa başlamışlar, Harun Aleyhisselâm'ın men'ini nasihatlarını dinlememişlerdi. Musa Aleyhisselâm Tur'dan avdet edince bu hâdiseden çok üzülmüş, Hazreti Harun'un mazur olduğunu anlamış, îsrail oğulları yaptıklarından pişman olmuşlardı.. Beni îsrail bir ceza olmak üzere kırk sene kadar Tih sahrasında kalmışlardı. Hazreti Musa'dan üç sene mukaddem Hazreti Harun (123) yaşında olarak vefat etmiştir. Tuisina civarında «Mürran» dağındaki bir mağarada medfundur. Mübarek kabri meşru bulunmaktadır. Sonra Musa Aleyhisselâm, bir nebi olan «Yuşâ» namındaki zatı kendi yerine halife tâyin ederek ahirete irtihal buyurmuştur. Vefatından üç gün sonra Yuşâ Aleyhisselâm beni İsrail'i Tih sahrasında çıkarmış, arzı mu kaddese götürmüş, kendilerine karşı duran bazı Süryan ve Kenan hükümdarlarını bir mucize eseri olarak mağlûp etmiş arzı mukaddesi zapt ile beni İsrail'i oniki sıbte ayırmıştır, yirmi, sene beni İsrail'in riyasetinde bulunmuş, milâttan (1580) sene mukaddem (110) yaşında iken vefat eylemiştir. Neblus kurbünde metfun olduğu zannediliyor, İstanbul'da Beykoz'un üstünde kendisine isnat edilen bir ziyaretgâh bulunmaktadır.

Beni Israili, Kenan diyarına götüren, Erihayi fetheden, Şam diyarını da zapt eylemiş bulunan Hazreti Yuşâ'dan sotıra îsrail oğulları yine bir çok gay-

rı meşru hareketlerde bulunmuşlar, yine esaretlere, musibetlere uğramışlardır. Nihayet Üşmuil nammdaki zat onlara hâkim'olup onbir sene İsrail oğullarının umurunu idare etmiştir, işte o vakit İsrail oğullarının hâkimler devri bitmiş, melikler devri zuhura gelmişti.

*
* *

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ
صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ
وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ
إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾ أُولٰئِكَ
الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ مِنْ ذُرِّيَّةِ اٰدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا
مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ إِبْرٰهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا
إِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُ الرَّحْمٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(54) Ve kitapta İsmaili de an, şüphe yo ki, o vaadinde sadık idi ve bir resul, bir nebi idi.

(55) : Ve hanedanına namaz iie ve zekât ile emir ederdi ve Rabbinin indinde rızaya nail olmuştu.

(56) : Ve kitapta Idrisi de zikret. Şüphe yok ki, o, bir sıddsk, bir Peygamber idi.

(57) : Ve onu yüksek bir makama kaldırdık.

(58) : işte bunlar ki, Allah Tealâ'nın, kendilerine inam buyurmuş olduğu Peygamberlerdendir, Adem'in zürriyetinden ve Nuh ile beraber gamiye yüklemiş olduklanmızdandır ve İbrahim ile israil'in zürriyetindendir ve hidayete erdirdiğimiz ve ihtiyar eylediğimiz kimselerdendir. Kendilerine rahmanın âyetleri okuduğu zaman secde eder ve ağlar oldukları halde yere kapanırlardı.

∴

İ Z A H

(54) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti ismail ile Hazreti Idris'in kıssalerine işaret ediyor, onların yüksek evsafını bildiriyor. Ve isimleri ve âli vasıfları zikredilen Peygamberlerin ne büyük ilâhî nimetlere nail olmuş ve ne kadar muhterem zatların zürriyetinden dünyaya gelmiş bulunduklarını ve onların nasıl lâtif, ruhanî bir hissi Ubudiyetle. vazifei diniyelerini ifa eder olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Hâtemülmürselin!. (Kitapta) Kur'anı Azimde ve bilhassa bu surei çelilede güzel vasıfları bildirilen (İsmail'i, de an) yani: ibrahim Aleyhisselâm'ın oğlu ve senin büyük ceddin olan o muhterem Peygamberi de zikret. Risaleti Muhammediyeyi inkâr edenler, beşerden Peygamber olmaz diyenler dahi Hazreti ismaiiin nübüvvetini muterif ve onunla müftehir bulunuyorlar. Halbuki, o da beşer idi. Onun beşeriyeti nübüvvetine, risaletine mâni olmadığı halde Hazreti Muhammed'in beşeriyeti ne için risaletine mâni olsun, işte Hazreti ismail de bu husüsta bit* numune teşkil ediyor. (Şüphe yok ki, o) Hazreti ismail (vâdinde sadık idi) fıtreten sadakatle muttasıf idi, verdiği söze riayet ederdi. Nitekim kendisini hak yolunda kurban edeceğini nezretmîş olan muhterem babası ibrahim Aleyhisselâm'a karşı «Inşaalah beni sabr edenlerden bulacaksın» demişti. (Ve) işte o zat da (bir resul, bir nebi idi) evet bir şeriata nail idi, ümmetini dini hakka davete, kendilerine ahkâmı ilâhîyeyi beyana memur bulunuyordu: Artık beşeriyetin nübüvvete nail olamayacağı nasıl iddia edilebilir?

(55) : <Ve) ismail Aleyhisselâm, (hânedanına) kendi aşiretine, veya kendi ümmetine en büyük bir ubudiyet vazifesi olan (namaz ile ve zekât ile emr ederdi) onları bedenî ve malî ibadet ve taate teşvik buyururdu: (Ve Rabbinin İndinde rızaya nail olmuştu) yani: Uhdesine düşen bütün ubudiyet ve nübüvvet vazifelerini güzelce ifa ederek rızayı ilâhîyi celbe muvaffak.olmuştu ki, en büyük muvaffakiyette bundan ibarettir «ismail Aleyhisselâm'ın kıssası için bakara süresindeki (140) inci âyetin izahına müracaat!.

(56) : (Ve) Habibi Zişanım!. (Kitapta idris'i de zikret) insanlar için vesilei intibah, nümunei imtisal olacak bir çok kıssaları muhtevi olan Kur'anı

Mübin'de Îdris Aleyhisselâm'a ait evsafı da yâdeyle. (Şüphe yok ki, o) Hazreti Îdris (bir sıddık) sözlerinde, işlerinde pek sadık, ilâhî âyetleri musaddık ve (bir Peygamber idi) ümmetini dini hakka davete memur bulunmuştu.

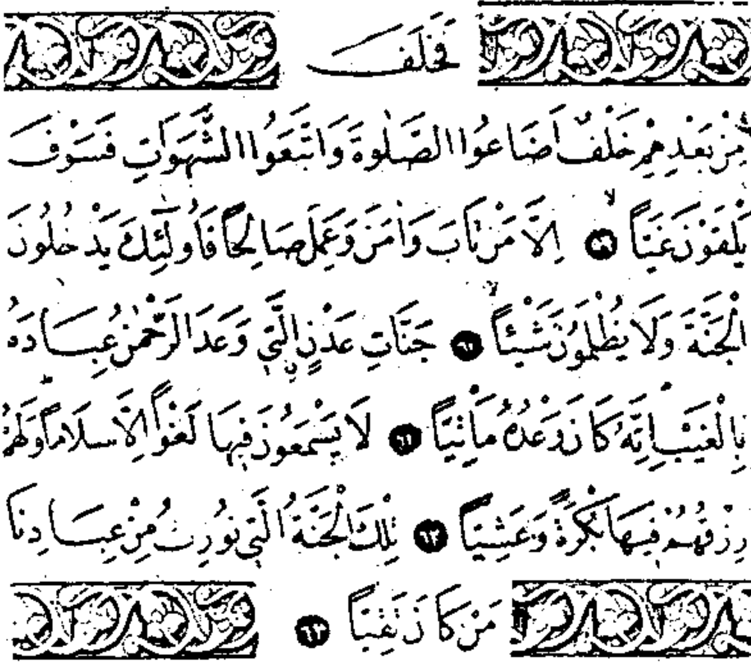
(57) : (Ve onu) o Îdris Aleyhisselâm'ı (yüksek bir makama kaldırdık) yani: Şerefi nübüvvete veya zikri cemil ile âli bir mertebeye erdirdik veya semaya veya cennete yükselttik.

§ Îdris Alyhisselâm, Nuh Aleyhisse'âm'ın büyük ceddi demektir. Hazreti Şiften sonra kendisine Peygamberlik verilmiş ve otuz sahife nazil olmuştur. Adının «Uhnuh» olduğu mervidir. Çok kitap okuduğu için Îdris namını almıştır, îlk evvel kalem ile yazı yazan, hisab ve nucum ilimleriyle uğraşan, silâh yapan ve elbise diken Hazreti Îdris'tir. Ondan evvel âdem oğulları hayvan derisi giyerlermiş. Kendisi kâfirler ile savaşta bulunmuştur. Hazreti Îdris'e göklerin esrarı açılmıştı. Nihayet bir makamı âlâya kaldırılmıştır. Bazı zatlara göre Cenabı Hak Îdris Aleyhisselâm'ı semaya ve cennete kaldırmıştır. Hâlâ berhayattır. Bazı zatlara göre de dördüncü kat semaya kaldırılmış ve ruhu kabzedilmiştir. Bir rivayete göre de Peygamberlerden dört zat vardır ki: Hâlâ hayattadırlar. Bunlardan Hızır ile Îlyas Hazretleri yerde ve Hazreti Îsa ile Hazreti Îdris de semada berhayat bulunmaktadır. Allahü âlem Bissevab.

(58) ; (işte bunlar ki) bu surei kerimede Zekeriya Aleyhisselâmdan Îdris Aleyhisselâma kadar kısseleri, yüksek vasıfları bildirilen zatlar ki, (Allah Teaiâ'nın kendilerine) nübüvvet ve risalet, ilim ve hikmet ihsan ve (inam buyurmuş olduğu Peygamberlerdir) bunlar ki, dinî hükümleri insanlara tebliğe memur, ümmetler arasında büyük mertebeleri mevkileri haiz bulunmuşlardı. (Bunlar) ki: Adem'in zürriyetinden ve Nuh ile beraber gemiye yüklemiş olduklarımızdan o zatların zürriyetinden (dirler) meselâ : Hazreti Îdris, kurbiyeti itibariyle Adem Aleyhisselâm'ın zürriyetinden demektir. Hazreti İbrahim de Nuh Aleyhisselâm'ın sefinesindeki zatlardan birinin zürriyetindendir. (Ve) diğerleri de (İbrahim ile İsrail'in zürriyetindendir) İsmail, Îshak ve Yakub Aleyhimüsselâm,, Hazreti İbrahim'in zürriyetindendirler. Musa, Harun, Zekeriya, Yahya ve Îsa Aleyhimüsselâm da İsrail'in, yani: Hazreti Yakub'un zürriyetinden bulunmuşlardır. (Ve) bu evsafı mezkûr zatlar ki, (hidayete erdirdiğimiz) en doğru bir yola sevkeylediğimiz (ve ihtiyar eylediğimiz) nübüvvete, keramete nailiyetle mümtaz kıldğımız mübarek(kimselerdendirler) işte bu pek çok muhterem zatlar (kendilerine) hangi bir tilâvet edici tarafından (rahmanın âyetleri okunduğu zaman secde eder) secdei tilâvete koşarlardı (ve) bir şevki dini ile, bir muhabbeti ilâhîye ile (ağlar oldukları halde) bir vazifei şükran olmak üzere secde ederek (yere kapanırlardı) ne mübarek, muhterem zevat!. İşte Kur'anı kerimi böyle bir şevk ile, bir ruhanî zevk ve heyecan ile okuyup dinlemeli, onu kutsal beyanatını düşünerek bir manevî tesir ile göz yaşları dökmelidir.

§ Bu (58) inci âyet beşinci secde âyetidir.

∴

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(59) : Sonra arkalarından bir taife onlara halef oldu ki, namazı zayi ettiler ve şehvetlere tâbi oldular. Artık yakında cehennem deresine yetişeceklerdir.

(6ö) : Ancak tövbekâr olan ve îman eden ve salih amelde buSunan kimseler müstesna. Çünki onlar cennete girerler ve bir şey ile zulma tıçîrahlrmş cimaziar.

(61) : Adn cennetleri ki, rahman kullarına gayp olarak va'd buyurmuştur. Şüphe yok ki, onun va'di vücüde getirilmekte bulunmuştur.

(62) : Orada faidesiz lâkırdı işitmezler, ancak solem -işinrler- ve onlar için orada sabah ve akşam rızıklan da vardır.

(63) : *O, o* cenneftir ki, ona kuiarımızdan muttaki olanları vâris kılarız.

İ Z A H

(59) : Bu mübarek âyetler, bir kısım muhterem Peygamberlerden sonra bir takım binamaz, şehvetlerine düşkün kimselerin türemiş ve cehenneme

namzet bulunmuş olduklarını bildiriyor. Ancak bilâhare taib ve müstağfir olan, muttaki bulunan kulların adn cennetlerine nail ve orada güzelce merzuk olacaklarını tesir buyurmaktadır. Şöyle ki: Biraz (sonra) o mübarek Peygamberlerin (arkalarında) onların zamanlarını müteakip (bir taife) dini hükümlere riayet etmez bir zümre (onlara) o Peygamberlere (halef olduki) bu taife (namazı zayi ettiler) farz namazları terk veya vakitlerini tebdil ve tehir eylediler. Meselâ: Güneş batıncaya kadar ikindi namazını tehire bıraktılar (ve şehvetlere tâbi oldular) işrete, zinaya, kumara, ribaya daldılar, çeşit çeşit günahları işlediler, hattâ bir baba kız kardeş ile evlenmeyi de caiz gördüler, îbni Abbas Hazretlerine göre bunlar Yehud taifesidir. (Artık) onlar (yakında cehennem deresine yetişeceklerdir) yahut hüsrana veya şerli bir âkibete maruz kalacaklardır.

§ Halef, hayırlı, salih olan evlât ve zürriyet demektir. Hayırsız âdi olan zürriyete de «half» denir.

§ Gay kelimesi de şer demektir. Mukabili olan hayra da reşat denir. Mamafih gay, cehennemde pek çukur, pek müthiş bir vâdininde ismidir.

(60) : (Ancak) öyle münkir, günahkâr bir taife efradından daha dünyadalarken (tövbekâr olan) yaptıklarından pişman olup mâsiyetleri terk eden (ve İman eden) uhdelerine düşen vazifelerin birer hükmü ilâhîye müsnenit olduğunâ inanan (ve salih amelde bulunan) namaz gibi, oruç gibi, zekât gibi ibadetleri ifaya çalışan (kimseler müstesna) onlar öyle cehenneme sevk edilecek değildirler. (Çünki onlar) öyle taib ve islahi hale muvaffak bulunanlar (cennete girerler) bilcümle ehli îmana va'd edilmiş cennetlere onlarla nail olurlar (Ve) onlar hiç birşey ile (zulme uğratılmış olmazlar) iyi amellerinin mükâfatını tamamen görürler. Vaktile olan küfr ve mâsiyetleri artık kendilerine zarar vermez, mükâfatlarının noksaniyetine sebep olmaz. Nitekim bir hadisi şerifte: Günahından tövbe eden, hiç günah işlememiş gibidir» diye buyurulmuştur.

(61) : Evet... Onların nail olacakları cennetler (Adn cennetleri) dir ki, yani: Daimî bir ikametgâh olan, içinden bir daha çıkarılmayacak bulunan bir kısım cennetler, ebedî bağlar ve bahçelerdir ki, onları (rahman) olan Halıkı Kerim Hazretleri (kullarına gayb olarak va'd buyurmuştur) yani: O cennetler o kullara nazaran şimdilik gayıp bir halde bulunmaktadır, onu göreme enektedirler. Yahut o kullar, o cennetlerden gaib oldukları halde mahza dini ilâhînin verdiği habere binaen o cennetlere mutekit bulunurlar. (Şüphe yok ki, onun va'dı vücude getirilmekte bulunmuştur.) Allah Tealâ hâşâ va'dinde hulf etmez, işte o müminlere de bu cennetleri va'd buyurmuştur. O müminler bu cennetlere elbette kavuşacaklardır.

(62) : Artık o mümin zatlar (orada) o adn cnnetlerinde (faidesiz lâkırdı işitmezler) beyhude yere söz söyleyip durmazlar (ancak selâm işitirler) yani: Kendilerine tarafı ilâhîden veya melekler tarafından veya birbirleri tarafın-

dan verilen selâmı işitirler, iltifatkârane sözleri işitmek nimetine nail olurlar. (Ve onlar için) o cennetlere giren zatlar için (orada) o cennetlerde (sabah ve akşam) yani aleddevam (rızkları da vardır) yani: Dünyaya nazaran muayyen vakitlerde yemek, içmek temin edildiği gibi cennetlerde de böyle muayyen vakitlerde mütenaim bulunacaklardır. Yoksa cennette gece ve gündüz yoktur. Belki orası ebedî surette nur ve ziya içinde bulunmaktadır.

(63) : (O) evsafı bildirileri âli makam (o cennettir ki, ona kullarımızdan muttaki olanları) küfrden müctenip, îman ile muttasıf bulunanları (vâris kılarız) o cennetleri onlara ihsan ederiz, orada ebedî bir surette selâmet ve saadet içinde yaşar dururlar, işte îmanın mükâfatı deniliyor ki: Kâfirlerin îman ettikleri takdirde nail olacakları makamlara da onlar küfr üzre öldükleri takdirde müminler vâris olacaklardır. Yani o makamlar da müminlere verilecektir. Cenabı Hak cümlemizi îmandan ayırmasın. Amin..

***

وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ اَيْدِينَا
وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾
رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ
هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾ وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ
اُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ اَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ
شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ
جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى
الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(64) : Ve -Cfbrili Emin demiştir ki -Biz inemeyiz, ancak Rabbin emri ile ineriz. Ve önümüzde, ve ardımızda ve bunların arasında ne varsa -hepsi- o'nun içindir ve Rabbin unutkan değildir.

(65) : Göklerin ve yerin ve onların arasında olanların Rabbidir. Binaenaleyh o'na et, o'nun ibadeti için sabr -ve sebaf- eyie, Sen o'nun için hiç bir nazir bilir misin?.

(66) : Ve insan der ki: Öldüğüm zaman mı ileride diri olarak çıkarılacağım.

(67) : O insan hiç düşünmez mi ki; Biz onu evvelce yarattık, halbuki, o hiçbirşey değildi.

(68) : Evet.. Rabbine andolsun ki onlar! ve şeytanları elbette haşredeceğizdir. Sonra da onları muhakkak ki, cehennemin etrafında dizüstü hazırlamış olacağız.

(69) : Sonradan her fıkradan rahmana karşs ziyadece mütekebbir -serkeş- olanı muhakkak ki, şiddetle ahzedeceğiz.

(70) : Sonra elbette ki biz, cehenneme girip yanmağa evlâ olanı da şüphe yok, daha ziyade biliriz.

***

İ Z A H

(64) : Bu mübarek âyetler her şeyi hakkiyle bilen Allah Tealâ'nın emri olmadıkça Çibrili Emin'in Kur'an âyetlerini indirmeğe selâhiyeti olmadığını bildiriyor ve Cenabı Hakka arzı ubudiyete devam edilmesini emr ediyor. Kendilerinin yoktan yaratılışlarını düşünmeyen bir takım gafil kimselerin öldüklerinden sonra dirilmelerini inkâr ettiklerini beyan ve onları intibaha davet edip münkir olanların nasıl müthiş bir ahiret azabına maruz kalacaklarını ihtar etmektedir. Şöyle ki: Resûli Ekremden eshabı Kehfe, Zülkarneyine ve ruha dair malûmat istemişlerdi. O Peygamberi Zişan da bu hususa dair kendisine hemen vahyi ilâhînin nüzul edeceğini ümit etmekte bulunmuştu. Fakat bu beklenilen vahyi ilâhî, kırk veya elli gün kadar teahhür etti. Bu teahhüründen müteessir olan nebiyyi âlişan, bunun sebebini Cibril?: Emin'den sordu, o'da bu teehhürün hikmetini gösteren, bu âyeti kerimeyi tebliğ etti. (Ve biz inemeyiz) yani: Biz vahyi ilâhîyi tebliğe memuruz. Fakat biz kendi kendimize her istediğimiz zaman yer yüzüne inip vahyi ilâhîyi tebliğ edemeyiz. (Ancak Rabbin emri ile) ineriz, ne vakit bize emr ederse o vakit gelir, hâmil olduğu-

ğumuz vahyi tebliğ ederiz. (Ve önümüzde ve ardımızda ve bunların arasında ne varsa) hepsi (o'nun içindir) yani: istikbale ait olan ahiret umuru da, maziye karışan dünya işleri de ve ahiret ile dünya arasındaki hâdiseler de bütün Allah Tealâ'nın irâdesine tâbidir. Binaenaleyh o'nun emri olmadıkça biz bir mekândan diğer bir mekâna nakil edemeyiz ve istediğimiz zaman yere nüzul edemeyiz. (Ve Rabbin unutkan değildir) o'nda unutmak tasavvur olunmaz. Binaenaleyh Ey Peygamberi Zişan!. Seni de şüphe yok ki, unutmuş değildir. Dilediğin vahyin hemen tecelli etmemiş olması, mutlaka bir hikmet ve maslahat muktezasıdır. Artık vahyi ilâhînin teehhür etmiş olmasından dolayı müteessir olma.

(65) : Evet.. Cenabı Hak için hâşâ nisyan tasavvur olunamaz. Çünki o Hâlikı Azim, bütün (göklerin ve yerin ve onların arasında olanların Rabbidir) hepsinin de Hâlikıdır, sahibidir, hamişidir, Artık o muazzam, mukaddes halik hakkında gafelt, nisyan nasıl tasavvur olunabilir?, (binaenaleyh) ve peygamberi Zişan (o'na) Mabûdi Kerimine (ibadet et, onun ibadeti için sabr) ve sebat (eyle) dini ilâhî yolunda meşakkatlere tehammülde bulun, vahyin teahhüre uğramasından dolayı mahzun olma ehli küfrün dedikodusundan müteessir bulunma o Halikı Hâkim, seni herhalde hıfz ve himaye buyuracaktır. (Sen) ey nebiyyi Alişan!. (o'nun için) o Halikı mükevvenat için (hiçbir nazir bilir misin?.) O'ndan başka ibadete lâyık, hâlıkıyet sıfatını haiz bir zatın varlığını tasavvur edebilir misin?. Elbette ki, bilemez ve tasavvur edemezsin?. Binaenaleyh o muazzam Halikın elbetteki, seni unutmaz, seni mağlûp bırakmaz, sana inzal buyurduğu vahyin teahhüre uğraması da elbette o'nun bir hikmeti muktezasıdır. Artık sen müteselli ol, o'na ibadet ve taate devamet. Dünyevî ve uhrevî selâmet ve saadet senin için mukadderdir.

(66) : (Ve insan der ki) dini ilâhîden mahrum kalan herhang bir münkir şahıs iddiada bulunur ki: (Öldüğüm zaman rr.ı ileride diri olarak) mezarından (çıkarılacağım?.) Bu mümkün mü?. îşte kudreti ilâhîyeyi düşünmeyen bir câhil, böyle ahiret hayatını inkâra cür'et eder. Bu âyeti kerime, Ebu cehl veya Übeyyibni Ilatf hakkında nazil olmuştur. Maamafih bununla kıyameti inkâr eden bütün kâfirler kasdedilmiştir. Übeyyibni Half, birgün eline çürümüş bir kemik almış, ufalamış Muhammed -Aleyhisselâm- bunun tekrar dirileceğini z'um ediyor demişti;

(67) : Cenabı Hak da öyle münkir, kudreti ilâhîyeyi takdiren mahrum kimselere karşı haşr ve neşrin sıhhatine delil olmak i'zere buyuruyor ki: (o în san hiç düşünmez mi ki, biz onu evvelce yarattık) onu dünyaya getirdik, ona hayat verdik. (Halbuki, o hiçbir şey değildi.) Artık onu öyle yoktan var eden bir Hâlikı Azim, onu öldürdükten sonra tekrar var edemez mi?. Ne gaflettir ki, birçok insanlar, kendi yaradılışlarını bile hiç düşünmüyorlar. Hangi bir şeyi iade etmek, o şeyi evvelce yoktan var etmeğe nazaran daha kolay değil midir?.

Ba's =• Öldükten sonra tekrar diriltmek hakkında bu âyeti kerime kadar muhtasar, fakat pek kuvvetli bir hüccet tasavvur olunamaz. Dehiliyor ki: Bütün halayık, toplasa ba's hakkında bu âyeti celile kadar kısa fakat bu derece kuvvetli, makûl bir hüccet vücude getirmeğe kadir olamazlar.

(68) : Evet.. Rabbine andolsun ki, onları (o kıyameti, haşr ve neşri münkir olanları (ve) onları iğfal etmiş (şeytanları elbette) yeniden diriltip (haşr edeceğizdir) onları mahşerde toplayacağız (sonra da onları muhakkak ki, cehennemin etrafında dizüstü hazırlamış olacağiz) onların bu müthiş vaziyetlerini bütün insanlar göreceklerdir. Dinsizliğin o pek fecî âkibeti, gözler önünde pek korkunç, ateşin bir manzara teşkil edecektir. «Cisiy» dizleri üstüne çökmüş kimseler demektir.

(69) : (Sonra da her fırkadan) aynî mezhebde bulunan bir taifeyi yanı (rahmana) kendilerini yaratmış, yaşatmış, dünyada beslemiş olan Hâlikı Kerime (karşı ziyade mütekebbir) serkeş, haddi mütecaviz (olanı muhakkak ki, şiddetle ahz edeceğiz) yani: Cehennemin etrafında toplatılmış bulunanların küfr ve isyan itibariyle daha fazla ileri gitmiş olanları hakkında cehennem azabı da o nisbette fazla olacaktır.

Meselâ: Onu bunu dalâlete, küfr ve isyana sevk etmiş olan bir dinsizin azabı, başkalarının dalâletine sebebiyet vermemiş bir dinsizin azabına nisbetle daha ziyade olacaktır. «îtiy» isyan, tekebbür haddi tecavüz etmek demektir.

(70) : (Sonra elbette ki, biz) yani: Azamet ve kudreti bîpâyan olan ben Halikı Azim (cehenneme girip yanmağa evlâ) elyak (olanı da şüphe yok, daha ziyade biliriz.) Evet., muhakkak ki, cehenneme kimlerin atılacağını ve onların arasında hangilerinin daha ziyade azaba müstahik olduğunu ancak Allah Tealâ bihakkın bilir, haklarında adaleti ilâhîyesi kemâliyle mütecelli olur. Bu hakikati, bu adnlotin tecellisini bütün ahirete sevkedilecek.olan insanlar müşahede edeceklerdir,. «Sıliy» ateşe girip yanmak demektir.

وَإِنْ
مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي
الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾ وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ
آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ
خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ
مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِئْيًا ﴿٧٤﴾

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(71) : Ve sizden bir kimse yoktur ki, illâ oraya uğrayacaktır. Bu, Rabbin tarafından hükm ve kaza buyurulmuş bir şeydir.

(72) : Sonra ittikada bulunmuş olanları necata erdiririz. Zalimleri de orada dizleri üstüne çökmüş bir halde bırakırız.

(73) : Onlara âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman kâfir olanlar, iman etmiş olanlara dedi ki: İki fırkadan hangisi makamca daha hayırlıdır, meclisçe daha güzeldir?.

(74) : Halbuki, biz onlardan evvel nice asırlar -ahalisini* helak ettik ki, onlar eşyaca ve manzara itibariyle daha güzel idiler.

***

İZAH

(71) : Bu mübarek âyetler, bütün beşeriyetin kıaymet gününde cehennemin müthiş manzarasını temaşa edeceklerini ve muttaki olan zatların sahai selâmette bulunup zalimlerin cehenneme atılacaklarını bildiriyor. Kâfirlerin müslümanlara karşı dünyevî varhklariyle faikiyet iddiasında bulunduklarını, hal-

buki, eski devirlerde yaşamış, daha ziyade mülk ve servete mâlik bulunmuş olan kâfirleri o varlıklarının helakten kurtaramamış olduğunu ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey nisanlar!, (sizden bir kimse yoktur ki) gerek mümin ve gerek kâfir olsun (ilâ oraya) o cehenneme veya onun ateşin manzarasını gösteren bir sahaya (uğrayacaktır) o cehennemi her halde görmüş olacaktır. (Bu) uğrayış (Rabbin tarafından hükm ve kaza buyurulmuş bir şeydir) takdiri ilâhî böyle tecelli etmiştir, herhalde vâki olacaktır.

Evet.. Cenabı Hak, bir hâkimi mutlaktır, her takdiri bir hikmete müstenittir. Yarın ahirette cehenneme bütün İnsanları toplayacaktır. Salih, mümin olanlar, o cehennemi temaşa için içerisine girseler de onlar için o cehennem bir gülistan gibi asla bir zarar vermiyecektir. Çünki ateşteki ve sairedeki tesirleri yaratan, Allah Tealâ'dır. Dilediği zaman onu derhâl izale buyurur. Nitekim dünyada da ateşi Hazreti İbrahim'e bir berd ve selâm kılmıştır. Kâfirler ise artık cehennem ateşi içinde ebediyyen kalıp muazzep olacaklardır.

Yahut bütün insanlar cehennem sahasında toplanacaklardır. Müminler o müthiş cehennemden emin olduklarını bilerek meserretleri kat kat artacak, kendilerinin ne kadar gıbtaya şayan bir halde bulunduklarını daha mükemmel bir surette anlamış olacaklardır. Cehenneme sevkedilecek olanlar da ne kadar büyük bir felâket ve şeamet içinde kaldıklarını anlayarak tasavvurların fevkinde elemler, kederler içinde çırıpnıp duracaklardır.

(72) : Evet.. Bütün nâs öyle toplanıldıktan (sonra) dünyada iken (ittikada bulunmuş olanları) küfrden, masiyetlerden sakınmış olan mümin, salih kullan (necata erdiririz) cennete sevkederiz. (Zalimleri de) dünyada iken küfrleriyle, masiyetleriyle nefislerine zulüm tmiş olanları da (orada) o chennemde (dizleri üst-ine çökmüş bir halde bırakırız) artık kâfir olarak ölmüş olanlar, o cehennemde ebedî bir surette kalacaklardır. Fakat Cenabı Hakkın birliğini, hâlikıyetini, mabûdiyetini ve dinini tasdik eden, kalbinde velev zerre miktarı bir hayır bulunan bir kimse de günahlarından dolayı cehenneme atılacak olsa da bu muvakkattir, nihayet cehennemden çıkarılacak yine cennete sevkedilecektir. Nitekim birçok âyetler, hadisler bunu bildirmektedir.

(73) : (Onlara) o mümin ve kâfir olan insanlara (âyetlerimiz) Kur'anı Mübinin ahirete ve beşeriyetin istikbaline ait beyanatı (açık açık okunduğu zaman) o Kur'anın lâfızlarındaki vuzuh, i'caz ve mânasındaki ulviyet tecelli eylediği vakit (kâfir olanlar, îman etmiş olanlara) bir cehalet eseri olarak (dedi ki: İki fırkadan) bizimle sizden (hangisi makamca daha hayırlıdır?.) hangimizin ikametgâhları daha büyük daha faidelidir?. Ve bizimle sizden hangisi (meclisçe daha güzeldir?) Hangimizin toplanıp da musahebette müşaverede bulunduğu yerler daha muhteşem, daha dilküşadır?. n

§ Nediy; nâdJ bir kavmin müşavere için toplanacakları meclis demektir.

Asrı saadetteki bir takım müşrikler, kendilerini dini İslama davet eden müminlere karşı mağrurane bir vaziyet alıyorlar, kendilerinin dünyevî varlıklarına güvenerek fukarayı müslimine karşı böyle bir iddiaya cüret gösteriyorlardı. Demek istiyorlardı ki: Eğer hak sizin tarafınızda olsa idi sizin servetiniz, ikametgâhlarınız bizimkilerden aşağı bir halde bulunmazdı. Bu cahiller, kendilerinin fanî - varlıklarına büyük bir kıymet veriyorlardı, onların nazarı hakikatta hiçbir ehemmiyeti olmadığını düşünemiyorlardı, onları o muvakkat varlıkları elbette ki, kurtaramıyacaktı. Onlar tarihden de bir ibret dersi almıyorlardı.

(74) : (Halbuki, biz onlardan evvel nice asırlar) ahalisini (helak ettik ki/) onların yurtları, eserleri görülüp durmaktadır. (Onlar) o eski asırlar ahalisi (eşyaca) dünya metaınca (ve manzara itibariyle) şimdikilerden (daha güzel idiler) onlar ne kadar san'at eserleri bırakıp gitmişlerdir. Öyle olduğu halde onları bu dünyevî varlıkları mahv ve müzmahil olmaktan kurtaramamıştır. işte Ad, Semud gibi kavimler bu cümledendir. Eğer dünyevî bir varlığın indallâh büyük bir kıymeti olsa idi o kavimleri helâk buyurmazdı. Artık şimdi de öyle fâni varlıklarına güvenerek dinî vazifelere karşı cephe alan kimseler, o tarihî facialardan bir dersi intibah almalı değil midirler?.

§ Ri'y: Güzel manzara, haleti hasene, temiz libas demektir.

* * *

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ
فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا حَتّٰى إِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ
وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضْعَفُ
جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَيَزِيدُ اللّٰهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ
الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(75) : De ki: Herkim sapıklık içinde ise onun için rahman uzattıkça uzatsın -onlara dilediklerini versin- ne ehemmiyeti var!. Vaktaki, va'd olunduklarını, ya azabı veya kıyamet gününü görürler, artık mekânca daha şerli ve yardımcılarca daha zayıf kim olduğunu bilmiş olacaklardır.

(76) : Allah Tealâ ihtida edenlere hidayeti arttırır ve baki olan salih ameller ise Rabbin nezdinde sevapça da hayırlıdır, âkibetce de hayırlıdır/

* * *

İ Z A H

(75) : Bu mübarek âyetler, müslümanlara karşı varlıklariyle iftihar ederek cephe alan münkirlerin ne kadar dünya varlığına sahip olsalar da nihayet pek elîm felâketlere uğrayacaklarını ihtar ediyor. Ehli îman ve hidayete ise pek mükâfatlı, pek hayırlı bir istikbale nail olacaklarını tebşir buyurmaktadır. Şöyle ki: Resûli Zişanım!. O servetlerine, mevkilerine güvenen münkirlere (de ki: Her kim) sizin gibi (sapıklık içinde ise) küfr ve dalâlet ile vakit geçirmekte ise (onun için rahman) ihsanı bipâyan olan Halikı Kâinat (uzattıkça uzatsın) diledikleri dünya varlığını versin, ne ehemmiyeti var?. Yâni: O Hâlikı Hakim, böyle kimselere bir istidrac olmak üzere bir çok nimet verir, onların ömürlerini uzatır, servetlerini arttırır. Fakat bunlar muvakkattir, uhrevî mesuliyeti müstelzimdir. Artık bunlar ile iftihar etmeleri muvafık değildir. (Vaktaki) o dünyevî varlıklarına mağrur olup hakkı kabul etmeyenler, tarafı ilâhîden (va'd olunduklarını) berayı tehdit mevut olan şeyleri, yani (ya azaba) müslümanların kendilerine galebeleriyle makhuriyete düşeceklerini veya berzahtaki ikabı (veya kıyamet gününü) o inkâr ettikleri ahiret âlemini (görürler) dünyada varlıklarından hiçbir faide göremez olurlar. (Artık mekânca) ikametgâhça, yurt vesairece (daha şerli) daha yaramaz, hayırdan daha uzak (ve yardımcılarca daha zayıf) nusretten, imdadı resten daha mahrum (kim olduğunu bitmiş olacaklardır) artık iki fırkadan haddizatında hangisinin mümtaz, hangisinin hakikî bir servete ve nusrete nail olduğunu anlayacaklardır. Hidayete, saadete ermiş olan zatların o istihfaf etmiş oldukları ehli îmandan ibaret olduğu teayyün etmiş olacaktır.

(76) : Evet. (Allah Tealâ ihtida edenlere) îmana muvaffak olanlara (hidayeti arttırır) onları dinin ulviyetine şahadet eden nice kudret eserlerini görme-

ğe, ilâhî âyetleri okuyup anlamaya mazhariyetiyle kalplerini ziyadece nurlandırır, sevaplarını kat kat arttırır (ve) şüphe yok ki; (bâki olan salih ameller ise) beş vakit namaz gibi, Kur'anı Kerimi tilâvet gibi, kalplerde parlayan nezih akideler gibi, hak yolundaki mücahedeler gibi, indallâh makbul muameleler ise (Rabbin nezdinde sevapça da hayırlıdır) mükâfatları pek çoktur (akibetçe de hayırlıdır) onların faideleri, mükâfatları ahiret âleminde devam edip duracaktır. Münkirlerin îcanaatlarınca hayır telâkki edilen bir takım fâni, gayrı meşru varlıklar, servetler ise seriuzzevâldir, onların uhrevî faideleri yoktur, bilâkis mesuliyeti müsteazimdir. Artık onlara mağrur olup da ehli îmana karşı muhalefette bulunmak, mağrurane bir vaziyet almak nasıl, muvafık olabilir?.

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾
أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا سَنَكْتُبُ
مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا
فَرْدًا ﴿٨٠﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(77) : Gördün mü o kimseyi ki, bizim âyetlerimizi inkâr etti ve dedi ki: Elbette bana mal ve velet verilecektir.

(78) : Gavba vâkıf mı olmuş, yoksa Rahmanın nezdinde bir ahd mı edinmiş?

(79) : Hayır öyle değil, ne diyeceğini elbette yazacağız ve onun için azabı arttırdıkça arttıracağız.

(80) : Ve onun dediklerine biz vâris olacağız ve o bize tek başna gelecektir.

* *

İ Z A H

(77) : Bu mübarek âyetler, hasrı neşri inkâr eden bir kâfirin istihza tarikiyle söylemiş olduğu şeyleri bildiriyor. Öyle gaybe muttali ve bir ahdi ilâhîye anil bulunmayan bir şahsın sözlerinin tesbit, azabının tezyid edileceğini, kendisinin her türlü varlıktan mahrum kalarak tek başına mahşere sevk edileceğini ihtar buyurmaktadır. Şöyle ki: (Gördün mü) ne kadar teaccüp edilecek şey (o kimseyi ki,) o münkir şahsı ki (bizim âyetlerimizi) bizim azametimize, hasrı neşre kadir olduğumuza delâlet eden asarı kudretimizi ve bilhassa uhrevî hayatı bildiren beyanatı Kur'aniyeyi (inkâr etti) küfre düştü (ve) bir müstehziyane eda ile (dedi ki:) eğer kıyamet koparsa, başka bir âleme gidilirse (elbette bana ma! ve velet verilecektir) orada da büyük bir varlık sahibi olacağım. Bak!. Şu sahilin bu garip iddiasına, kendisine ne büyük bir kıymet veriyor!.

(78) : Bu cahil, mağrur şahıs (gayba vâkıf mı olmuş?) o kadar mı şanı yükselmiş de Cenabı Hakka mahsus olan ilmi gayba kendisi de vâkıf olmuş!. (yoksa Rahmanin neztiincid/ Cenabı Hakkın huzıırı ilâhîsinde kendisi için mal ve evlât verileceğine dair (bir and mı edinmiş?.) bir va'dı subhaniye nail mi olmuş ki, böyle bir iddiaya cüret ediyor?.

(79) : (Hayır öyle değil) o cahil şahıs, bu iddiasında, bu temennisinde hata ediyor!. Kendisine bir kıymet vermiş oluyor, biz onun (ne diyeceğini elbette yazacağız) meleklere emir edip yazdıracağız, onları hıfzederek onlar ile kendisini ahirette mücazata uğratacağız. (Ve onun için azabı arttırdıkça arttıracağız) bu iddiası yüzünden de azabı artacak, devam edip duracaktır.

(80) : (Ve onun) öyle vahi bir iddiada bulunan şahsın (dediklerine) onun yanında bulunan mal ve evlâda (biz vâris olacağız) onun ölümü ile bunlar elinden tamamen çıkmış bulunacaktır. (Ve o) şahıs (bize) kıyamet gününde (tek başına gelecektir) dünyadaki malından, evlâdından da istifade edemiyecektir. Nerede kaldı ki ahirette ayrıca mala, evlâda mâlik olabilsin!. Artık öyle gafilâne, müstehziyane hareketlere, lâkırdılara nihayet vererek biraz da ciddî surette ebediyet âlemini düşünmek icabe.tmez mi?. Nedir bu gafler, bu inkâr?.

§ Rivayete nazaran bu âyetler, As bini vail hakkında nazil olmuştur. Habbab îbnül Erret demiştir ki: Benim As'da alacağım var idi, kendisinden istedim, dedi ki: Yok, vallahi Muhammedi -Aleyhisselâm- inkâr etmedikçe onu

sana vermem; Ben de dedim ki: Yok vallahi, Ben Muhammedi -Aleyhisselâm ne hayatımda, ne öldüğümde, ne de ba's olunacağım anda inkâr etmem. As'cL dedi ki: O halde ben de ba's olunacak mıyım?. Dedim ki: Evet.. Bâ's olunaçaksın. O da -müstehziyane bir eda ile- dedi ki: Öyle ise ben ba's olunacağın: zaman gel, benim orada malımda evlâdımda olur, sana borcumu veririm. îşte As'ın bu lâkırdısı üzerine bu âyetler nazil olup onu reddetmiştir.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾
كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾
اَلَمْ تَرَ اَنَّا اَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ اَزًّا
﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾ يَوْمَ نَحْشُرُ
الْمُتَّقِينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ اِلٰى جَهَنَّمَ
وِرْدًا ﴿٨٦﴾ لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ
الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(81) : Ve onlar Allah'tan başka tanrılar edindiler, kendileri için bir izzet olsun diye.

(82) : Asla öyle değil, onların tapındıklarını atiyyen inkâr edecekler ve onların üzerine düşman kesileceklerdir.

(83) : Görmedin mi, biz şeytanları kâfirler üzerine musallat kıldık, onları vesveseleriyle tehyic edip duruyorlar.

(84) : Artık onların üzerine acelede bulunma. Muhakkak ki, biz onlar için bir sayı sayıyoruz.

(85) : Yâd et o g*;nü ki, müttakileri rahmana bir elçi cemaati halinde göndereceğiz.

(86) : Ve günahkârları da cehenneme susamış olarak sevkedeceğizdir.

(87) : Şefaate mâlik olamıyacaklardır, ancak rahmanın nezdinde bir ahd alan müstesna.

:

I Z A H

(81) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'dan başkasına tapanların ne kadar aldanmış olduklarını taptıkları şeylerin de onlardan nefret edip kaçınacağını bildiriyor. Müşriklerin üzerlerine şeytanların musallat olduğunu, ve omüşriklerin muayyen günden sonra helak olup cehenneme sevk edileceklerini: Muttaki kulların ise ebedî saadete kavuşacaklarını ve Cenabı Hak'kın müsaadesi olmadıkça hiçbir kimsenin şefaate kâdir olamayacağını beyan buyuruyor. Şöyle ki: (Ve onlar) o Mekke .müşrikleri vesair putperestler (Allah'tan başka tanrılar edindiler) putları, insanları, melekleri birer mabut tamdılar, öyle mahlûkata tapınmak cehaletine bulundular, (kendileri için bir izzet) bir menfaat bir vesilei selâmet, bir medarı şefaat (olsun diye) onlara öyle tapındılar, onlara ibadet sayesinde helakten, azaptan kurtulacaklarını sanıp durdular.

(82) : Asla öyle değil) o putlar sayesinde bir izzete, bir necata kavuşmaları asla mümkün değildir. Hattâ o putlar kıyamet günü (onların) o müşriklerin dünyada kendilerine (tapındıklarını inkâr edecekler) bunlar bize değil ken£1 vahimlerine tâbi olmuş, mabûdiyet sıfatım haiz olmayan şeyleri mabut sanmışlardır. Diyeceklerdir. Cenabı Hak onlara hayat verecek, kendilerini böyle teb-":. edeceklerdir. Melekler de kendilerine tapanlara karşı böyle bir redde .-; "nacaklardır, (ve) o putlar, o mabut ittihaz edilen şeyler (onların) o müşfiklerin (üzerine) ahiret gününde (düşman kesileceklerdir) onlara bir faideleri dokunmayacak, bilâkis onlardan nefret edip kaçınacaklardır. Diğer bir tevcihe göre de o müşrikler, o putları Allah gibi sever, kendilerine ibadet ederken ahirette ne kadar cehalette bulunmuş olduklarını anlayarak o putlara düşman kesileceklerdir.

(83) : Ey Habibim!. (Görmedin mi?) o müşrikleri öyle putları mabut ittihaz eden cahilleri, onların halleri ne kadar teaccübe şayan (biz şeytanları kâfirler üzerine musallat kıldık) o gibi müşrikler, şeytanların vesveselerine uydular, öyle akla, hikmete muhalif hareketlerde bulundular, artık şeytanlar (onları vesveseleriyle tehyic edip duruyorlar) onları küfür ve şirke şiddetle tergib ve teşvik etmekten geri durmuyorlar.

(84) : (Artık) Resûli Zişanım!. (Onların) öyle müşriklerin şerlerinden beşeriyetin kurtulması için o müşriklerin helak olmaları (üzerine acelede bulunma) onlar* herhalde helake mahkûmdurlar (muhakkak ki, biz onlar için bir sayı sayıyoruz) onların müddeti hayatı mahduttur, yakındır, bir gün olup cezalarına kavuşacaklardır. «Ez; tehyiç, izaç, harekete getirmek, depretmek manasınadır. Buna hez, istifzaz'da denir.

(85) : (Yâdet o günü ki) o kıyamet zamanını ki, o gün (müttakileri) mümin, salih olan kulları (rahmana) esirgeyici, merhametli olan Halikı Azimin bir mahal keramet ve inamı olan cennetlere (bir elçi cemaati halinde göndereceğiz) yani: Nasılki, dünyada bir hükümdarın huzuruna bir sefaret heyeti giderek o hükümdarın iltifat ve ihsanına nail olurlar, îşte ahirettede bütün mükevvenatın Halikı hâkimi yegânesi olan mabûdi Azimüşşanm huzun manevisine muttaki kulları lütfen kabul edilerek onlar nice rahmet eserlerine, ulvî teveccühlere mazhar olacaklardır, işte iman ile tekvanın mükâfatı!, «vefd» vafidin cem'idir. Vafid ise bir mühim iş için gönderilen elçi ve hükümdara gönderilen sefir, Resul demektir.

(86) : (Ve) o kıyamet gününde (günahkârlar» da) küfürleri sebebiyle (cehenneme susamış olarak) hararetler içinde kalmış, piyade bir halde (sevkedeceğizdir) cehennemde ebediyen yanıp duracaklardır, işte bu da küfrün müebbet cezası!..

§ Vird, susamış bir cemaatin piyade olarak su mahalline gitmesi demektir.

(87) : Ahirette azaptan kurtulmak veya yüksek derecelere, nimetlere nail olmak için insanlar (şefaate mâlik olamayacaklardır.) Haklarında kimse şefaatte bulunamıyacaktır. (Ancak rahmanın nezdinde bir ahd alan müstesna) öyle bir kimsenin hakkında şefaat edilebilinecektir. Bu ahidden murat, dini ilâhîyi kabul etmek, tevhidi bâride bulunmaktır. Böyle bir kimse mümindir, günahkâr olsa da yine hakkında va'dı ilâhî vardır, cennete girecektir, velevki muvakkaten muazzep olsun. İşte bütün müminler hakkında bir ahdi ilâhî, bir va'di subhanî mevud olduğundan onların haklarında, şelâhiyettar olan zatlar şefaatte bulunabileceklerdir. Müşriklerin tapındıkları şeylerin birçoğu ise şeytan gibi merdut, heykeller gibi hayattan mahrum bulundukları cihet-

le bunların şefaatetmeğe ve haklarında şefaat edilmeğe asla liyakatleri yoktur. Müşrikler ise zaten ahdi ilâhîden mahrum oldukları için onların hakkında da şefaate asla mahal yoktur, meleklere taptıklarından da bir faide görmezler. Çünki bu müşrikler şefaate mahal olmadıkları gibi melekler de müşriklere şefaat etmek selâhiyetini asla haiz olamazlar. Binaenaleyh müşriklerin o cahilane tapınmaları kendilerine asla bir faide vermeyecek, bilâkis ebedî surette muazzep olmaları icabedecektir. işte küfr ve şirkin müthiş cezası!.

***

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾ لَقَدْ جِئْتُمْ
شَيْـًٔا اِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ
وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ اَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾ وَمَا
يَنْبَغٖي لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾ اِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ اِلَّا اٰتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَقَدْ اَحْصٰيهُمْ
وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ اٰتٖيهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

MEALİ ALİSİ

(88) : Ve dediler *ki,* Rahman kendisine veled ittihaz ediverdi.

(89) : Andolsun ki pek çirkin bîr şey olarak -meydana- gelmiş oldunuz.

(90) : Az daha ondan dolayı gökler çatlayacak ve yer yarılacak ye dağlar yıkılıp yerlere geçecekti.

(91) : Rahmana veled İsnat etmelerinden dolayı.

(92) : Halbuki, veled ittihaz etmek, rahman İçin lâyık olamaz.

(93) : Göklerde ve yerde olan şeylerin hepsi de rahmana kul olarak vücude gelmiş şeylerden başka değildir.

(94) : Kasem olsun ki, onları kuşatmıştır ve onları saymakla saymıştır.

(95) : Ve hepsi de kıyamet günü onun huzuruna tek olarak gelecektir.

* * *

İ Z A H

(88) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Allaha oğul isnat edilmesinin ne kadar gayrı lâyık olduğunu, böyle bir isnadın ne kadar felâketlere sebep olabileceğini ihtar ediyor. Şanı ulûhiyetin veled ittihazından münezzeh bulunduğunu bütün mahlûkatın, adetleri tesbit edilmiş birer abdi ilâhî olduğunu Allah Tealâ'nın evlâdı sanılan bir kısım mahlûkatın kıyamet günü teker teker huzurı ilâhîye varacaklarını beyan buyurmaktadır.

Şöyle ki: Vahdaniyeti ilâhîyeyi takdir ve tasdik etmeyenler, pek yanlış inançlarda bunlundular (ve dediler ki: Rahman) Halikı Zişan (kendisine veled ittihaz ediverdi) ezcümle Yahudiler Hazreti Üzeyre, Nesara taifesi Hazreti Mesihe Ibnullah demek cinayetinde bulundular. Arab müşrikleri de melekler Cenabı Hakkin kızlarıdır dediler, böyle büyük bir cehalet gösterdiler.

(89) : (Andofsun ki) öyle şanı ulûhiyete lâyık olmayan bir isnâtta, bir iddiada bulunan cahiller!. Siz (pek çirkin) münker (bir şey olarak) meydana (gelmiş oldunuz) yani: Siz, pek cahilane, cüretkârane bir kanaat neşrine kıyam ettiniz. Büyük bir dalâlet eseri gösterdiniz.

§ îdda kelimesi, acib, ziyade münker, pek çirkin bir iş, dahiye demektir.

(90) : (Az daha ondan dolayı) öyle bir lâkırdının şenaatinden, Cenabı Hakka evlât gibi cahilane bir iddiadan nâşi (gökler çatlayacak ve yer yarılacak ve dağlar yıkılıp yerlere geçecekti) bütün bu muazzam mükevvenat, öyle müşrikâne bir iddianın şeametinden dolayı mahv ve münderis olacaktı. Evet.. Öyle bir iddia, Cenabı Hakka evlât isnadı o kadar büyük bir cinayettir ki, onun sebebiyle böyle pek büyük bir felâketin zuhura gelmesi istibad olunamaz.

§ Hid; gürültüsü ziyade olan bir yıkılış demektir.

(91) : Evet.. (Rahmana) bütün mahlûkatını lûtf-ı keremiyle, merhametiyle vücude getirmiş, ve şerikten, nazirden münezzeh bulunmuş olan Halikı Kerime (veled isnât etmelerinden dolayı) öyle mühlik bir inkılâp vücude gelebilirdi. Yine Cenabı Hakkın bir eseri rahmet ve merhameti olarakdır ki, beşeriyet, öyle bir izmihlale maruz kalmamış ^Idu.

(92) : (Halbuki veled ittihaz etmek) kendisi için mahlûkatından hangi birini oğul veya kız edinivermek (rahman için lâyık olamaz) öyle bir iltizam, şanı ulûhiyet için asla münasip bulunamaz. Çünki bir kere insanlar gibi teehhül edip bir çocuk babası olmak şanı ulûhiyete nazaran mümtenidir. Evlât ile baba arasında bir mücaneset, bir vahdeti tabiat bir ihtiyaç vardır. Halbuki, Cenabı Hak, mücanesetten, şerik ve nazirden her veçhile münezzehtir. Ondan başka olan her şey, hadistir, onun bir eseri hilkatidir. Artık bir kere bu bakımdan şanı ilâhîde bir ubuvvet ve bünüvvet asla tasavvur olunamaz. Tebenni suretiyle, başkalarının çocuklarını kendisine evlât ittihaz etmeğe gelince bu da şanı ulûhiyete lâyık değildir, mümtenidir. Bütün mükevvenat, Cenabı Hakkın birer eseri hilkati iken onun için evlât ittihaz edilmeğe ne selâhiyetleri ne kabiliyetleri olabilir?. Evlât ittihaz edilmesi, aynı cinsler arasında câri olabilir. Ve başkasının evlâdını kendisine evlât ittihaz eden kimse, ya onlardan istifade etmek için veya onlar ile ünsiyette bulunmak için veya onlar ile bir zikri cemile nail olmak için ittihaz etmiş bulunur. Allah Tealânın şanı azameti ise bu gibi şeylere ihtiyaçtan münezzehtir. Binaenaleyh evlât ittihazı, hakkı ilâhîde asla sahih olamaz. Buna kail olmak küfrü şerki müstelzimdir.

(93) : Bir kere düşünmeli değil midir?. (Göklerde ve yerde olan şeylerin hepsi de) bütün melekler de, Hazreti Üzeyir ve Hazreti îsa gibi bütün insanlar da (rahmana kul olarak vücude gelmiş şeylerden başka değildir) bunların hepsi de Allah Tealânın emrine münkad, muti, hürmetkâr kullardır, onun vahdaniyetini mukırdirler, onun rübubiyetine, merhamet ve âtifesine iltica etmektedirler, o Halikı Kerime ubudiyetle mübahi bulunmaktadırlar. Artık öyle ubudiyetle muttasıf, birer mahlûkı ilâhî olan kullara vesaireye nasıl evlâdı ilâhî unvanı verilebilir?.

(94) : (Kasem olsun ki) muhakkak bir hâdisedir ki, Halikı mükevvenat Hazretleri (onları) o kendisine evlât isnat edilen kimseleri ve bütün efradı kâinatı (kuşatmıştır) hepsini de ilmen ve kudreten ihata etmiştir. Bir veçhiledir ki, onlardan hiçbiri Cenabı Hakkın dairei ilminden kabzai kudretind' , hârice çıkamaz. (Ve onları saymakla saymıştır) onların ne kadar eşhastan ibaret olduklarını, onların bütün fiillerini günlerini lavh-ı mahfuzda tesbit buyurmuştur. Hepsi de o Halikı Azimin kahır ve galebesi altındadırlar. Artık öyle mahlûk kimseler Allahm evlâdı olmak mahiyetini, meziyetini nasıl haiz olabilirler?.

(95) : (Ve hepsi de) onlardan her biri de (kıyamet günü o'nun) o hâlikı kadîmin (huzuruna tek olarak gelecektir) o cenabı hakkın evlâdı sanılan zatlar, o kendilerine tapanlardan, o müşriklerden müetenip, münferit olarak mahşere sevk edileceklerdir. Kendilerinin yanlarında dünya varlığından, yardımcılarından kimse bulunamayacaktır. Hepsi de bütün varlıklardan tecerrüd etmiş, Hak Tealânın emir ve fermanına tâbi olmuş bir halde bulunacaktır. (Artık böyle kabzai kudrette zebun olan bir silsilei halayık, o mabudi azimin,

o halikı kadimin, **o** hâkimi Zülcelâlin evlâdı sayılabilir mi?. **Evet.. Bütün ehli îman, ehli irfan bu** hakikati bilir, Allah Tealâ'ya arzı ubudiyetle iftihar eder, şanı ulûhiyeti bütün noksanlardan, ihtiyaçlardan tenzih eyler. îşte **ebedî** saadette bu muhterem müminlere mevut bulunmaktdaır.

***

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾ **ÜÇ**
يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴿٩٧﴾ وَكَمْ
أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

MEALİ ÂLİSİ

(96) : O kimseler ki, iman ettiler ve salih salih amellerde bulundular, muhakkak ki, rahman, onlar için -kalplerde- bir sevgi vücude getirecektir.

(97) : işte onu, -Kur'anı- senin lisanın ile kolayca kıldık ki, onunla muttakileri müjdeleyesin ve inat eden bir kavmi de korkutasın.

(98) : Ve onlardan evvel nice kavimleri helak ettik. Hiç onlardan bir şahsı görüyor musun?. Veya onlar için bir gizli ses işitiyor musun?.

***

İ Z A H

(96) : Bu mübarek âyetler, salih müminlere nail olacakları bir imtiyazı tebşir ediyor. Kur'anı Mübinin ne gibi hikmete mebni Resûli Ekrem'in lisaniyle indirilmiş olduğunu bildiriyor. Mahvolup gitmiş olan bir nice cemiyetlerin müthiş âkibetlerine enzarı intibahımızı celbetmekte bulunmaktadır. Şöyle ki: imandan mahrum müşrik kimselerin pek çirkin halleri, âkibetleri bildirilmiştir. Bilâkis (o kimseler ki îman ettiler) vahdaniyeti ilâhîyeyi tasdik, şirkten müteberri bulundular (ve sâlih sâlih amellerde) ibadetlerde, güzel ahlâkî muamelelerde (bulundular) böyle uhdelerine düşen vazifeleri yerine getir diler, şerefi insaniyeti muhafaza ettiler, artık (muhakkak ki, rahman) kulları

hakkında rahmeti, lûtf ve ihsanı bipâyan olan halikı Zişan **(onlar için)** o güzide müminler için meleklerin, Peygamberlerin vesair hâlis müminlerin kalpleerinde **(bir sevgi)** bir muhabbet, bir müveddet, bir teveccüh ve iltifat hissi **(vücude getirecektir)** o salih müminler, böyle bir muhabbet ve teveccühe mazhar olurlar. Bu güzel inançlarının, amellerinin bir manevî mükâfatı demektir. Böyle bir muhabbete mazhar olan zat elbetteki, indi ilâhîde de büyük bir mevkie nail bulunmuş olacaktır. îşte salih bir müminin kendi tarafından birtakım esbaba, propagandalara teşebbüs edilmeksizin böyle kulubi mümininde bir muhabbete nailiyeti, pek gıptaya şayan bir mazhariyettir ve bu muhabbet, daimidir, bunun faidesi ahirette de görülecektir. Nitekim nice asırlarca mukaddem dünyadan ahirete" irtihal etmiş bir kısım zatlar vardır ki, onların haklarında, bugünkü müminler de kalben büyük bir muhabbet ve hürmet beslemektedirler. Eshabı Kiram ile mücahidini islâm bu cümlelerdendirler.

Fakat iğfalkârane yapılan bazı, muamelelere, sebeplere binaen bazı kalplerde kazanılan bir muhabbet ve teveccühün manevî bakımdan hiçbir kıymeti yoktur. O muhabbet ve teveccüh, hakikat bin olan nazarlara göre seriüzzeval, bir zilli zail mesabesindedir. Bazı ehli îman hakkındaki bir takım dinsizlerin, fasıklarm, ahlâksızların adaveti ise o müminlerin lehine bir şahadet demektir. O zatların kendileri gibi dinsiz, ahlâksız olmadıklarını bir itiraf mesabesindedir. Bu da manen bir senadan, methden başka değildir. Ve bu adavet, hakikî müminlerin iğbirarını celbederek o zat hakkında daha ziyade muhabbet ve temayül göstermelerine bir sebep teşkil eder.

(97) : Kur'anı Azîm, beşeriyete en beliğ bir lisan ile nice ibretbahş kıssaları, mevizeleri, tebliğ ediyor. Evet bu tebliğ, bütün ehli imanın tebcil ettiği bir lisan ile, Peygamberlerimizin pek mübarek, fevkalâde fasih, beliğ, arabça olan lisam ile yapılmış bulunuyor. Bu da bir lûtfi ilâhîdir, müminler arasında ittihadı, tesanüdü: manevî birliği temine bir vesiledir. Zaten bir Peygamberi Zişanm mübarek lisanı ona tâbi olan bütün cemiyetlerin de müttehit bir lisanı demektir. Geçmiş kavimlerin lisanları muhtelif, anlaşılması **pek** müşkül idi. Birçokları da tarihe karışıp mahv **ve münderis bulunmuştu. Eğer o kavimlerin** kıssaları, ibretbahş **tarihi halleri birer nümunei ibret, birer vesilei intibah olmak üzere böyle vâzih, geniş bir lisan ile tebliğ edilmemiş olsa idi, şimdiki beşeriyet, o geçmiş ümmetlere ait birçok, vakıalardan, ibretbahş hâdiselerden bihaber kalmış olurdu, işte Halikı Hakim Hazretleri bu ümmete, bir vesile ile de lütfetmiş olduğunu şöylece beyan buyuruyor, (işte onu) o Kur'anı mübini (senin) mübarek arabça olan (lisanın ile) inzal ederek onu (kolayca) anlaşılır (kıldık ki, onunla) o Kur'amn âyetleriyle, ihtiva ettiği nasihatlar ile (muttakilere müjdeleyesin) Allah Tealânın emirlerine, nehiylerine riayet eden müminlere atiyen nail olacakları nimetleri, saadetleri tebşir edesin. (Ve inat eden bir kavmi de) Allah'a iman et-**

meyen, muannit, ehli dine karşı düşmanlıkları pek şedit bir taifeyi de, Mekke müşriklerini de (korkutasın) dünyada ve bahusus ahirette nice felâketlere, azaplara uğrayacaklarını kendilerine ihtar edesin. Bu da bir merhameti ilâhîye eseridir ki, öyle cahil, münkir kimseleri uyandirmak için Peygamberi Zişânım böyle bir irşat ve ihtar vazifesiyle muvazzaf kılmıştır.

§ Lûd; eled kelimesinin cem'idir. Bâtıl ile mücadelede bulunan kimse demektir.

(98) : (Ve) Resulüm!. O zamanındaki münkir, muannit islâmiyet düşmanlarına şunu da ihtar et ki, (onlardan evvel, nice kavimleri helak ettik) Peygamberlerini inkâr eden nice geçmiş cemiyetleri o küfür ve inkârları yüzünden bir nice felâketlere uğratarak mahvı perişan eyledik. Kur'anı mübin, bunların bir kısmını beyan ile enzarı intibahı celb lûtfunda bulunuyor. Şimdi sen (hiç onlardan bir şahsı görüyor musun?.) onlardan bir kimse dünyada kalmış mıdır?, öyle bir kavim bulabilir misin?, (veya onlar için bir gizli ses işitiyor musun?.) ne gezer!. Onlar kahrı ilâhîye uğramışlar, bilkülliyye mahv ve nâbut olup gitmişlerdir. Eğer onlar Peygamberlerinin tavsiyelerine riayet etmiş olsalar idi, öyle pek büyük felâketlere uğramazlardı. Artık o gibi kavimlerin o pek müthiş tarihî hallerinden ibret almalıdır. Onlar gibi münkirane hodperestane bir vaziyet almaktan son derece kaçınmalıdır. Dini islâmın gösterdiği selâmet yolunu takibederek zikri cemile, eltafı ilâhîyeye nail olmağa çalışmalıdır. «Rizk» lisan ile harfler ile yapılmayan gizlice bir ses demektir. Nitekim yer' altına defnedilen mala da gizli ve kapalı olduğu için «Rikâz» denir. Veminallahittevfik.

SURE-İ TA. HA

Bu mübarek sure, Mekkei Mükerreme'de nazil olmuştur. Yüz otuzbeş âyeti kerimeyi muhtevidir. Bir ismi de «Suretül Kelim» dir.

Başlıca mündericatı : Allah Tealânın vahdaniyetini, kudret ve azametini, hâkimiyetini beyandan ve Resûli Ekremi tesliyetbahş olarak onun muvaffakiyetlere nail olacağını kendisine tebşirden ibarettir. Hazreti Musa'nın da ibretbahş olan kıssasını, yüksek mevkiini, muvaffakiyetlerini mufassalca izah etmektedir. Firavun'un helakini, beni İsrail'in sahai selâmete kavuştuğunu ve bazı cahilane hallere cüret göstermiş olduklarını da bildirmektedir. Adem Aleyhisselâm'ın kıssasına ve şeytanın iğfalkâr hareketlerine de işaret buyururak bütün beşeriyeti intibaha, tefekküre, hakikî istikbali temine davet buyurmaktadır.

بسم الله الرحمن الرحيم

طه ① ما أنزلنا عليك القرآن لتشقى ② إلا تذكرة لمن
يخشى ③ تنزيلا ممن خلق الأرض والسماوات العلى ④
الرحمن على العرش استوى ⑤ له ما في السماوات وما
في الأرض وما بينهما وما تحت الثرى ⑥ وإن تجهر بالقول
فإنه يعلم السر وأخفى ⑦

«o»

MEALİ ÂLİSİ

(D : Ta, Ha.

(2) : Kur'anı sana indirmedik ki, meşakkate düşesin.

(3) : Ancak korkar kimselere bir öğüt - olmak üzere indirdik-

(4) : Yeri ve yüksek gökleri yaratan zat tarafından tedricen indirilmiştir.

(5) : O rahman olan zattır ki, arş üzerine hâkim olmuştur.

(6) : Göklerde ne varsa ve yerde ne varsa, ve ikisinin arasında ne varsa ve nemli toprağın altında ne varsa hepsi onundur.

(7) : Ve sen sözü izhar etsen de etmesen de müsavidir. Çünki o, şüphe yok gizliyi de daha gizlice olanı da bilir.

(8) : AUah Tealâ'dır ki, ondan başka ilâh yoktur, onun için en güzel isimler vardır.

* * *

İ Z A H

(1): Bu mübarek âyetler, Kur'anı mübinin ne gibi bir hikmet ve maslahata binaen indirilmiş olduğunu bildiriyor. Bu mukaddes kitabın ne kadar ulvî evsafı, ne kadar güzel isimleri haiz olan bir zatı kibriya tarafından beşeriyete ihsan buyurulmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ta ha) kelimesi, hurufu mukattaadandır, müteşabihattan sayılacağı cihetle mânasını ilmi ilâhîye havale ederiz. Maahaza müfessirlerin bu hususta birçok tevcihleri vardır. Ezcümle deniliyor ki, bu kelime, bu surenin bir ismidir. Veya Resûli Ekrem'in bir ismidir. Veyahut esmai ilâhîyedendir. Bir tevcihe göre de tâ, taharete, ha da hidayete işarettir. Sanki denilmiş oluyor ki: Ey günahlardan tâhir, ve ey insanlar için bir hidayet rehberi olan Peygamberi Zişan!. Caferi Sadık'tan rivayete nazaran da tâ, ehli beytin taharetine, hâ da onların hidayetine işarettir. Sealebi'ye göre de Ta, Tuba ağacıdır, hâ da hâviyeden, cehennemden ibarettir. Bununla sanki cennete ve nâra kasem edilmiş oluyor. Ta Ha'nın «Ya Recül» demek olduğu da rivayet olunuyor.

(2) : **Hak** Tealâ Hazretleri, Peygamberi Zişanına hitaben buyuruyor ki: Ey Resulüm!. **(Kur'anı sana)** Cibrili Emin vasıtasiyle Levhi mahfuzdan **(indirmedik ki, meşakkate düşesin)** nefsine zahmet veresin, teessürler içinde kalasın.

Bu âyeti **kerimenin** sebebi **nüzulü hususunda deniliyor ki: Peygamber efendimiz geceleri pek çok nafile namaz kılıyor, ibadetle meşgul oluyor, ki-**

yamda çokça durduğundan mübarek ayakları şişiyordu. Maahâza Resûli Ekrem, Kureyiş taifesinin îmana nailiyetlerini pek ziyade arzu ediyor, onların küfründen dolayı pek ziyade üzülüyordu. îşte bu gibi sebeplerden dolayı buyurulmuş oluyor ki: Ey Nebiyyi Zişan!. Senin risaletle memur, Kur'anı Azirae nail olman, nefsine fazla zahmet vermek için değildir, senin vazifen itidal dairesinde hareket etmektir, hem sehuletperver olan dini İslâma ait ibadetlerde bulun, bu dini ulviyi ümmetine tebliğ et, hem de nefsine kolaylık göster, kendini fazla yorma ve hakkı kabul etmeyenlerin hallerinden dolayı da kendini teessürler içinde bırakma. Şen vazifeni ifa etmekte bulunuyorsun.

Diğer bir rivayete göre de Ebu'Cehl, Velid îbnü Mugayyire gibi bazı müşrikler, Resûli Ekrem'e demişler ki: «Sen şekâyete düştün, çünki sen babaların dinini terkettin» Resûli Zişan da demiş ki: «yok ben âlemlere rahmet olarak gönderildim» o müşrikler de yine iddialarını tekrar etmişler, işte onları red için bu âyeti kerime nazil olmuş, Kur'am Kerimin nuzuli, Hazreti Peygamberin bunu ümmetine tebliği, bir şekavete, bir meşakkate asla sebep olamayacağı bildirilmiştir.

(3) : Evet.. Buyuruluyor ki: Ey Habibi Alişan!. Kur'anın nuzuli seni meşakkate, şekavete düşürmek için değildir, biz o Kur'anı (ancak korkar) Allah'ın azabından Havf ve haşyet içinde bulunan (kimselere bir öğüt.) bir mevize, bir vesilei intibah olmak üzere indirdik, kalplerinde rikkat, hakkı kabule istidat olan kimseler o Kur'anı Kerimin beyanatından müstefit olurlar, hayatlarını tanzime çalışırlar, istikballerini temin etmiş bulunurlar.

(4) : Evet.. Kur'anı Mübin, bir kitabı mukaddestir ki: (Yeri ve yüksek gökleri yaratan zat tarafından indirilmiştir) öyle muazzam âlemleri var eden bir hâlikı hakim, bu Kur'anı Âzimi beşeriyete ihsan buyurmuştur. Artık bu mübarek kitabın ne kadar faideli, ne kadar hikmet karin olduğu zahirdir. Böyle ulvî bir kitap, beşeriyeti külfete, meşakkate şekavete elbette ki, asla uğratmaz. Bu kitabı ilâhî kendi ahkâmına riayet edenleri selâmete, saadete, âtifeti ilâhîyyeye kavuşturur, o bütün beşeriyet için en büyük bir vesilei itilâdır. Elverir ki, onun gösterdiği hidayet yolu takibedilsin.

(5) : (Ve) Kur'anı Kerimi inzal eden zatı ecellû ve âlâ (o rahman olan zattır ki,) bütün âsarı, bütün ahkâmı birer eseri rahmet ve atifet[1] bulunan hâlikı Azimüşşandır ki, (arş üzerine hâkim olmuştur.) onun saltanatı, hâkimiyeti bütün mükevvenata şamildir, onun hükmü bütün âlemlerde câridir. Binaenaleyh Kur'anı Kerimi inzal etmiş olması da onun ahkâmı rahmetinden ibaret bulunmuştur. Artık" *öylk* bir eseri rahmet beşeriyet için elbette, saadete vesile olur, bir zahmet ve meşakkate asla sebebiyet vermiş olamaz.

(6) : Evet. O zaman ve mekâna ihtiyaçtan münezzeh olan Halikı ka-

dim, bütün mükevvenata hâkimdir, bütün mahlûkat, onun birer eseri hilkatidir, hepsinin üzerinde hâkim ve mutasarrıf olan o halikı kerimdir. Ezcümle (göklerde ne varsa) bütün melekler, bütün ecramı semaviye (ve yerde ne varsa) bütün insanlar, madenler, servetler (ve ikisinin arasında ne varsa) bütün bulutlar, hava tabakaları vesaire (ve nemli toprağın altında ne varsa) yani:Kürei arzın altında diğer tabakat namına ne varsa (hepsi) de (onundur) bütün bunlar o Halikı kadimin birer eseri kudretidir, her birisinde hâ*rim ve mutasarrıf olan, o Hallâkı hakimdir. O dilediğini var eder, dilediğini yok eder. Onun asla şerik ve naziri yoktur. Bütün bu âlemlerdeki ahvale bihakkın âlimdir, onun bu âlemlerdeki tasarrufatı birer hikmet ve maslahat muktezasıdır.

(7) : Evet.. Allah Tealâ bütün mükevvenata hâkimdir, her şeye kemâliyle âlimdir (ve) Ey insan!, (sen sözü izhar etsen de) dua ve niyazını ne kadar ilân edecek olsan da ve bilâkis ihfa edip izhar ve ilân etmesen de Cenabı Hak'ka nazaran müsavidir. (Çünki o) Halikı Azimüşşan (şüphe yok gizliyi de daha gizlice olanı da bilir) bütün kalplerde olan esrara muttalidir, bütün kalplere hutur edip telâffuz olunmayan kuruntuları da tamamen bilir. Amenna. Binaenaleyh o mabûdi kerim, kendisine yapılan ibadetleri, tezarruatı da tamamen bilir. Bu hususta fazla feryat ve figana, selâmeti bünyeyi ihlâl edecek surette merasimi diniye icrasına da lüzum yoktur. O Halikı Hakim, kullarının ne derecelerde saffet ve samimiyetle ibadette, tezarru ve niyazda bulunduklarını tamamen bilir, onun mukaddes isimlerini yâdederek onlar ile lisanı ubudiyetlerini tezyin ve tenvir etmelerini de bihakkın bilir, onları lâyık oldukları âkibetlere kavuşturur.

(8) ; O sıfatı kemaliyesi zikrolunan mabudi kerim (Allah Tealâdır ki,) bütün mahlûkatın halikıdır, razıkıdır, hepsinin ahval ve etvarına âlimdir. îşte (ondan başka ilâh yoktur) ulûhiyet, halikıyet, mabûdiyet ona mahsustur. (Onun için en güzel isimler vardır) Evet.. Onun binlerce mukaddes ismi vardır. Ezcümle doksan dokuz ismi celili Kur'anı mübinde ve hadis kitaplarında mezkûrdur, işte hâlikıyet, mâlikıyet, âlimiyet, rahmaniyet isimleri, sıfatları da bu cümledendir. Binaenaleyh bizim üzerimizde hâkim, mutasarrıf olan o Hâlikı kadimdir. Bizim bütün ahvalimize, dua ve niyazımıza o mâbudî kerim bihakkın âlimdir. Artık o Halikı Zişammıza kemali samimiyetle arzı ubudiyette bulunmak, onun rahmetine iltica ederek onun âtifetine nailiyette ümidimizi kesmemek bizim için bir vazifei ubudiyettir. Nitekim Hazreti Musa gibi UlüTazm Peygamberlerde böyle dua ve niyaz ile, arzı ubudiyetle bulunmuşlardı.

* * *

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ
الْحُسْنٰى ﴿٨﴾ وَهَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰى ﴿٩﴾ اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِاَهْلِهِ
امْكُثُوٓا اِنِّٓي اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلِّٓي اٰتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ
عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾ فَلَمَّٓا اَتٰيهَا نُودِيَ يَا مُوسٰى ﴿١١﴾ اِنِّٓي اَنَا
رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾
وَاَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى ﴿١٣﴾ اِنَّنِٓي اَنَا اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا
فَاعْبُدْنِي وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾ اِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ اَكَادُ
اُخْفِيهَا لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا
مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(9) : Ve sana Musa'nın kıssası gelmedi mi?.

(10) : O vakit ki, o bir ateş görmüş de ailesine demişti ki: Durunuz, ben şüphesiz bir ateş gördüm, belki ondan size bir aydınlık getiririm, yahut ateşin yanında bir rehber bulurum.

(11) : Vaktaki, ateşin yanına geldi, Ya Musa!. Diye nida olundu.

(12) : Şüphe yok benim, ben senin Rabbinim. İmdi pabuçlarını çıkar. Muhakkak ki, sen mübarek bir vadide, Tuvadasın.

(13) : Ve ben seni ihtiyar ettim, şimdi vahyolunacak şeyi dinle,

(14) : Şüphe yok ki, ben, ben Allah'ım, benden başka ilâh yoktur. İmdi bana ibadette bulun, ve beni anmak için namaz kıl.

(15) : Şüphe yok ki, kıyamet gelecektir, az kalıyor ki, onu gizliyeyim. Ta ki, her nefs çalıştığı şey ile cezalandırılsın.

(16) : Sakın ona -o saate- inanmayıp havasına tâbi olan kimse, seni ondan alıkoymasın. Sonra helâk olursun.

İ Z A H

(9) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı Azimin ahkâmını tebliğ ile muvazzaf olan Resûli Ekrem'in bu uğurda birçok mezahime katlanabilmesi için lâtif kalbini takviye ediyor. Bu hususta Hz. Musa gibi bir kısım Peygamberlerinde nekadar üzüntülere uğramış oldukları halde sabr ve sebattan ayrılmamış olduklarını bir vesilei tesliyet olmak üzere beyan buyuruyor. Şöyle ki: (Ve) Ey Hâtemülmürselin!. (Sana Musa'nın kıssası gelmedi mi?.) Evet.. Geldi, Kur'anı mübinde onun vazifei risaletini nasıl ifa etmiş, o uğurda nelere tahammülde bulunmuş olduğuna dair malûmat verilmiştir.

(10) : (O vakit ki, o) Hazreti Musa, Şüayb Aleyhisselâmı Medyen'de bırakıp kendisi valdesini ve kardeşini ziyaret için refikası ile beraber Mısır'a doğru yola çıkmış, Tur'un garp canibinde bulunan Tuva vadisine gelince geceleyin bir çocuğu dünyaya gelmişti. O pek karanlık gecede ışıksız kalmışlar, âdeta yollarını şaşırmışlardı. Derken, Hazreti Musa karşıdan (bir ateş görmüşte ailesine demişti ki:) Siz burada (durunuz) buradan ayrılmayınız (ben şüphesiz bir ateş gördüm) karşımda bir ateşin parıldanmasını pek açık, şüpheden beri bir surette müşahede ettim. (Belki ondan size bir aydınlık) bir parça kor, bir iktibas edilmiş şule (getiririm) bulunduğumuz muhiti biraz aydınlatmış oluruz (yahut ateşin yanında bir rehber bulurum.) da bize gideceğimiz yolu gösterir.

(11) : (Vaktaki) Hazreti Musa, ailesinden ayrılıp karşıdan gördüğü (ateşin yanına geldi) baştan başa yeşil bir ağaç gördü ki, her tarafını bir beyaz ateş kuşatmıştı. Bu ateş, bir parıltıdan ibaret olup ağaca asla bir zarar vermiyor, onu ziyalar içinde bırakmış bulunuyordu. Zaten bu, bir ateş değil, bir nurı ilâhînin tecellisinden ibaret bulunmuştu. îşte bu ağacın yanına gelince (Ya Musa!, diye nida olundu) bu hitab, zaman ve mekândan münezzeh olan Allah Tealâ tarafından Hazreti Musa'ya teveccüh etmiş olan bir iltifat idi.

(12) : Ya Musa!. Sana hitabeden (şüphe yok ki, benim) Ben Hâlikı Azimüşşanım. Evet.. (Ben senin Rabbinim) benden başkası değildir sana hitabeden (imdi pabuçlarını çıkar) çünki kutsi bir mevkide, bir ibadette bulunur-

ken ayakkabıları çıkarmak muktezayı edebtir, tevazu ve hürmet nişanesidir. (Muhakkak ki, sen) Ey Kelimullah!. (Mübarek bir vadide) yani: (Tuva) denilen kutsal bir mevki (desin) Hazreti Musa da hemen ayakkaplarını çıkarıp vadinin ötesine atıverdi. Burada şuna da işaret vardır ki: Bir insan, Cenabı Hakka ibadet edeceği zaman masivadan mümkün mertebe tecerrüd etmeğe çalışmalıdır, dünya varlığına iltifat etmiyerek kemâli saffet ve samimiyetle hakka teveccüh eylemelidir, bir huzun kalp ile vazifei ubudiyeti ifaya gayret göstermelidir.

(13) : (Ve) Tarafı ilâhîden Hazreti Musa'ya hitabedilerek buyuruldu ki: (Ben seni ihtiyar ettim) seni nübüvvet ve risalet için intihab eyledim, artık sen (şimdi) sana tarafı izzetimden (vahyolunacak şeyi dinle) o kutsal beyanatı kemâli huzur ile telâkkiye hazır ol.

(14) : Ya Musa!. (Şüphe yok ki, ben) sana böyle hitabta, vahyde bulunan zat, evet., (ben, Allahım) şerik ve nazirden münezzeh bulunan mabudı kadimim (benden başka ilâh yoktur) ulûhiyet ve mabudiyet benim zatı ahadiyyetime mahsustur. (İmdi bana ibadette bulun) başkalarına ibadet edilmesi asla caiz olamaz. (Ve beni anmak) tezekkür ve tefekkür edebilmek (için namaz kıl) öyle pek faziletli bir ibadete devam et. insan o sayede Hâlikı kerimine manen teveccüh etmiş, kalbini, lisanını zikrullah ile tenvir ederek masivadan alâkasını kesmiş bulunur.

(15) : Evet., insan daha hayatta iken ibadet ve taatda bulunarak istikbalini temine çalışmalıdır, bu hayat ise muvakkattir (şüphe yok ki, kıyamet gelecektir.) artık kıyamet gelmeden telâfii mâfata gayret etmelidir, (az kalıyor ki, onu gizliyeyim) yani: O kıyametin ne zaman kopacağını hiçbir kimseye haber vvermek istemiyorum, çünki onun gününü, halka telkin etmek hikmete münafidir. Fakat onun vuku bulacağı muhakkaktır (ta ki her nefs) bu dünyada iken (çalıştığı şey ile) o kıyamet gününde (cezalandırılsın) yaptığı hayır ve şerrin mükâfat ve mücazatına kavuşsun.

(16) : Ey Resulüm Musa!. (Sakın ona) o kıyamet saatine (inanmayıp da havasına tâbi olan kimse) fâni zevklere, varlıklara meclûp bulunan herhangi bir şahıs (seni ondan) ahiret hayatını düşünmekten, namaz gibi, vazifei ubudiyeti ifadan (alıkoymasın) seni başka cihete sevk eylemesin (sonra helâk olursun) çünki fikri ahiretten gafil bulunmak namaz gibi dinî vazifeleri ifadan kaçınmak manevî helaki, müstelzimdir, ebedî mahrumiyetlere, ukubetlere sebebtir,. Vakıa her zaman insanları iğfale çalışan, insanları fikri ahirette, zevki ibadetten mahrum bırakmak isteyen şeytan tabiatlı kimseler bulunabilir. Fakat akıllı, mütefekkir bir zat, onların o iğfalâtına kapılmaz, onlara asla tâbi olmaz, uhdesine düşen vazifeleri yaparak hakikî istikbalini temine muvaffak olur.

«Ver cilayı itilâ mir'atı istikbalına»
«Bakma halkı âlemin tezyif-ü isfihsanına»

* * *

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ
يَا مُوسٰى ﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى
غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾ قَالَ اَلْقِهَا يَا مُوسٰى ﴿١٩﴾ فَاَلْقٰيهَا
فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾ قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا
الْاُولٰى ﴿٢١﴾ وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ
سُوٓءٍ اٰيَةً اُخْرٰى ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيَاتِنَا الْكُبْرٰى ﴿٢٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(17) : Ya Musa!. Nedir o sağ elinde olan?.

(18) : Dedi ki: O benim âsamdır, ona dayanırım ve onunla koyunlarımın üzerine -yaprak- silkerim ve benim için onda başka menfaatler de vardır.

(19) : Buyurdu ki: Ey Musa!. Onu -elinden- bırakıver.

(20) : Hemen bırakıverdi, o derhal koşar bir yılan kesildi.

(21) : Buyurdu ki: Onu tut ve korkma. Biz onu evvelki suretine iade ederiz.

(22) : Ve elini koltuğunun altına sok, başka bir mucize olarak ayıpsız bir halde bembeyaz olarak çıkıversin.

(23) : Ta ki, sana en büyük âyetlerimizden gösterelim.

* * *

İ Z A H

(17) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâmın hakkında büyük bir iltifat olmak üzere Cenabı Hak ile bitafikil' vehy mükâlemeye muvaffak olduğunu bildiriyor. Hazreti Musa'nın elindeki âsa ile kendi mübarek elinin ne kadar harikulade birer vaziyet alarak kendisi için birer mucize teşkil etmiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri Musa Aleyhisselâma iltifat için, onun hitabatı ilâhiyye ile ziyade istinas etmesi için tekrar nida ederek buyurdu ki: (Ya Musa!. Nedir o sağ elinde olan?.) yani: Sen o asanın ve onu tutan elin birer mucize olarak nasıl birer mahiyet alacaklarını biliyor musun?. Cenabı Hak, her şeye kemâliyle âlim olduğundan onun böyle bir suali, bir iltifat içindir, muhatabın nazarı dikkatini celb içindir, birnice hakikatların inkişafına vesile olması içindir.

(18) : Musa Aleyhisselâm da cevaben (dedi ki:) Yarabbü. Zatı akdesince malûm olduğu üzre (o benim âsamdır) o bana bir ihsanı ilâhîdir, (ona dayanırım) yürürken ve yorulurken ona itimat eder, ondan istifade eylerim (ve onunla koyunlarımın üzerine) ağaç yapraklarını (silkerim) koyunlar o yaprakları yer, onlardan faidelenirler (ve benim için onda) o asada daha (başka menfaatler de vardır) meselâ: O âsa ile kuyulardan su çekilir, bir takım muzır hayvanlar tardedilebilir, bazı şeyler onun üzerine atılarak nakli kolaylaştırılmış olur veya onunla bir gölgelik temin edilmiş olabilir. Musa Aleyhisselâmın bu beyanatı, Allah Tealâ Hazretleriyle ziyade mükâleme şerefine nail olması içindi. Ve yino denilebilir ki: Bu beyanat, Cenabı Hakka karşı vazifei şükranı ifa maksadına müstenit idi. Çünki o asayı Hazreti Musa'ya ihsan eden, Hallâkı kerim hazretleridir. Artık o asadan o kadar müstefit olduğunu arzetmesi, kendisine verilen nimetlerden ne kadar ziyade müstefit olduğunu itiraf ile mün'imı hakikî olan Allah Tealâya arzı şükranda bulunmak maksadına müteveccih bulunmuştur.

(19) : Musa Aleyhisselâmın ifadesi üzerine Allah Tealâ Hazretleri (buyurdu ki: Ey Musa!. Onu) o âsayı elinden (bırakıver) yere at, ta ki, onun daha nice faideleri, harikulade vaziyetleri olduğu görülüp anlaşılsın, kudreti ilâhîye ile ne bedialarm vücude gelebileceği herkesçe bilinsin.

(20) : Hazreti Musa da telâkki ettiği o emri ilâhîye binaen elindeki âsayı (hemen bırakıverdi) onu yeryüi-İnde attı (o) âsa (derhal bir koşar yılan kesildi) o âsa yere atılınca hemen gılzetinde sarı bir yılan kesilmiş, sonra şişerek büyümüş, muhtelif şekiller almış. Bu yılana uzunca bir şekil aldığı için «Suğbans» ve ak renkli bir yılan kesildiği için de (can) namı verilmiştir.

(21) : Asa, öyle müthiş bir şekil alıp hareket edince Hazreti Musa, hasbelbeşeriyye korkmaya başladı, ondan sakınmak istedi. Fakat Hak Tealâ Hazretleri vahyen (buyurduki:) Ya Musa! (Onu) o asayı sağ elinle (tut ve korkma) on-

dan sana bir zarargelmez. (biz onu evvelki suretine iade ederiz.) o yine âsa suretine münkalib olmuş olur. Asanın bir ejderha kesilmesi, bir mucize olduğu gibi öyle bir ejderhanın tekrar asa şekline inkılâbı da diğer bir mucize mahiyetinde bulunmuştur.

(22) : (Ve) Halikı Azim Hazretleri Musa Aleyhisselâma emr etti ki: Sağ (elini) sol (koltuğunun altına sok, başka) bir hârika, üçüncü (bir mucize olarak ayıpsız bir halde bembeyaz olarak çıkıversin) filhakika bu mübarek el harice çıkarılınca güneşin ziyası gibi bir beyaz pırıltı ile parlamakta bulunmuştu.

(23) : Hak Tealâ Hazretleri buyurdu ki: Bu hârikalar vücude getirilmiş oldu (tâki sana) Ey bir Peygamberi Zişan olan Hazreti Musa!. (En büyük âyetlerimizden gösterelim) öyle âsanm müthiş bir yılan olması gibi, bir elin güneş gibi bir. hale gelmesi gibi bir mucizeyi görüp indi ilâhîdeki yükcek mevkiini, risalet mertebesini haiz bulunduğunu herkes güzelce anlayabilsin. Sen de vazifei risaletini ifaya devam edesin. Bu âyeti kerimedeki «âyeti kübra» dan murat, bilâhara sahirlerin harikulade bir surette mağlûp olmaları gibi ve asanın vurulmasiyle denizde yolların açılıp Beni İsrail'in sahili selâmete ermeleri gibi pek muazzam hâdiseler de olabilir. Zaten Hazreti Musa* nın mazhar olduğu mucizelerin hepsi de pek büyüktür. Maamafih deniliyor ki: Bir bakımdan asa mucizesi, yedibeyza, mucizesinden daha büyüktür. Çünki asanın mahiyeti tamamen tağayyür etmiş, zihayat bir mahlûk kesilmiş, taşları, ağaçları yutmuş, sonra yine asa haline münkalip olmuştur. Müfessirlerin bir çoğu buna kaildir. Fakat diğer bir bakımdan da deniliyor ki: Yedibeyza mucizesi daha büyüktür. Çünki o âdeta bir güneş gibi ziyafeşan olmuştur. Sonra onun bir mucize olduğunu inkâra, ibtâle kimse cüret gösterememiştir, asanın yılana inkılâbı ise sihre benzetilmiş, bir takım sâhirler onu ibtâle, ona nazire getirmeğe özenmişlerdir. Maamafih onun da bir sihir olmadığı tamamen anlaşılarak sâhirler de îmana gelmişlerdir.

*
* *

اِذْهَبْ اِلٰى
فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِى صَدْرِى ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِى
اَمْرِى ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِى ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِى ﴿٢٨﴾ وَاجْعَلْ لِى
وَزِيرًا مِنْ اَهْلِى ﴿٢٩﴾ هٰرُونَ اَخِى ﴿٣٠﴾ اُشْدُدْ بِهِ اَزْرِى ﴿٣١﴾
وَاَشْرِكْهُ فِى اَمْرِى ﴿٣٢﴾ كَىْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ
كَثِيرًا ﴿٣٤﴾ اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(24) : Firavun'a gii. Muhakkak ki, o haddi aşıvermiştir.

(25) : Musa dedi ki: YarabbÜ. Benim göğsüme genişlik ver.

(26) : Ve benim için işimi kolaylaştır.

(27) : Ve dilimden düğümü çöz (28) Sözümü iyice arılayabilsinler.

(29) : Ve bana ailemden bir vezir kıl. (30): Kardeşim Harun'u.

(31) : Onunla arkamı kuvvetlendir. (32): Ve onu işimde ortak kıl.

(33) : Tâ ki, seni çokça teşbih edelim. (34}: Ve seni çokça zikreyleyelim.

(35) : Şüphe yok ki, sen bizi bihakkın görücüsün.

***

İ Z A H

(24) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâmm Firavun'u îmana davete memur olduğunu bildiriyor. Hazreti Musa'nın da Allah Tealâdan sekiz hususu talep ve istirhamda bulunmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Hak

Tealâ, Hazreti Musa'ya vahy etti ki, Ey Musa!. Benim Resulüm olarak (Firavun'a git) onu îmana davet et (muhakkak ki, o) Firavn (haddini aşıvermiştir.) pek ziyade tekebbürde, taşkınlıkta bulunmuş, hattâ rübubiyyet iddiasına bile cüret göstermiştir.

Musa Aleyhisselâm., bütün Mısır ahalisini de dini islâma davete memur olmuş ise de onlar tâbiler olup başlarında Firavn hâkim olduğundan ve ulûhiyet iddiasında bulunduğundan en evvel o mel'unun dine davet edildiğini beyan, evlâ bulunmuştur.

(25) : Hazreti Musa, telâkki ettiği bu emri ilâhî üzerine (dedi ki: Yarabbü. Benim göğsüme genişlik ver) kalbime metanet ihsan buyur, bu vazifei risaleti lâyıkiyle yapabileyim, senden başkasından korkmayayım. Bu birinci bir temennidir.

(26) : (Ve) Hazreti Musa, ikinci bir temennide de bulunarak dedi ki: Yarabbü. (benim için işimi kolaylaştır.) Firavun'u dini hakka davet hususunda bana suhulet, muvaffakiyet nasib buyur. Çünki kullarına her hususta kolaylık veren ancak sensin Yarabbü. Sen.

(27) : (Ve) Musa Aleyhisselâm üçüncü bir niyaz olmak üzere de dedi ki: Yarabbü. (Dilimden düğümü çöz.) beni fesahati beyana muvaffak kıl. Hazreti Musa'nın lisanında biraz pelteklik var idi. Bu ya bidayeti hilkatinden beri mevcut idi veyahut Hazreti Musa daha çocuk olup Firavun'un sarayında büyürken bir gün bir çubuğu Firavun'un başına vurmuş, Firavun da kızıp bana fenalık yapacak çocuk bu olmalı diye ,onu öldürmek istemiş, refikası Asiye ise Ey hükümdar!. Bu bir çocuktur, aklı kesmiyor, kusuruna bakma demiş, bunun üzerine bir imtihan olmak üzere Hazreti Musa'nın önüne bir cevher parçasiyle bir ateş parçası bırakmışlar, Hazreti Musa da Hazreti Cibril'in ruhanî şevkiyle ateş parçasını almış, ağzına bırakmış olduğundan mübarek dilinde öyle bir arıza zuhura gelmişti.

(28) : Musa Aleyhisselâm, lisanındaki arızanın ne gibi bir maksada mebni zevalini istirham ettiğini arz için de dedi ki: Yarabbü. (Sözümü iyice anlayabilsinler) için beni o arızadan kurtar. Çünki risalet vazifesini mükemmel bir surette ifa edebilmek için fesahati lisana, kuvvei nutkiyenin mükemmeliyetine ihtiyaç vardır. Güzelce bir nutka nailiyet, büyük bir nimettir, bir fazilettir. Hazreti Musa'nın lisanındaki o ukte, bir kavle göre tamamiyle zail olmuştur, diğer bir kavle göre vazifei risaletin güzelce ifa edebilecek bir tarzda zail olmuş ise de bikülliyye zail olmamıştır, çünki kendisi de zaten bu miktarın zevalini temennide bulunmuştur.

(29) : (Ve) Hazreti Musa, dördüncü ve beşinci bir temennisi olmak üzere de niyaz etti ki: Yarabbü. (bana ailemden) kendi yakınlarımdan olmak üze-

re, (bir vezir) bir muin, vazifei risaleti ifa hususunda bana bir yardımcı ihsan et, beni öyle bir zatın muavenetine muvaffak (kıl).

(30) : Hazreti Musa, kendisine muin olacak zatı teşrih ederek altıncı temennisini de şöylece arzetti: Yarabbü. (Kardaşım Harun'u) bana yardımcı ver, beni onunla takviye buyur. Hazreti Harun, pek ziyade fesahati lisana mâlik idi, pek güzel bir sima ile, bir rıfk ve mülâyemetle muttasıf idi, Hazreti Musa'dan dört yaş büyük bulunuyordu.

(31) : Musa Aleyhisselâm, yedinci temennisi olarak da niyaz etti ki: Yarabbü. (Onunla) Kardeşim Harun ile (arkamı kuvvetlendir) kuvvetimi tahkim et, muvaffakiyete nailiyetimi teshil buyur.

(32) : Hazreti Musa, sekizinci istirhamını da şöylece arzetti: Yarabbü. (ve onu) kardeşim Harun'u (işimde) nübüvvet ve risalet vazifemde bana (ortak kıl) o da naili nübüvvet olarak bana lâyıkı veçhile muavenete muvaffak olsun.

(33) : Musa Aleyhisselâm, ne için bu temennilerde, dualarda bulunduğunu da şöylece arzetmiştir. (Taki) Yarabbü. (seni çokça teşbih edelim) müsait vakitler bulup ziyade namaz kılalım, zatı ulûhiyetini tenzih ve takdise devam eyleyelim.

(3J) : (Ve) Ey Hâlikı Azimüşşan!. (seni çokça zikreyleyelim.) senin zatı ahadiyetini ve kemâl, celâl, kibriya sıfatlarını tavsife devam edebilelim. Lisanımızı ve kalbimizi senin zikr ve fikrinle tenvir ve tezyine devam edip duralım.

(35) : Ey muazzam mabûdi zişanımız!. (Şüphe yok ki, sen bizi bihakkı görücüsün) bizim bütün ahval ve etvarımızı bilirsin, gayei amalimizin mayı ilâhîyi tahsilde» ibaret olduğu, zatı akdesince malûmdur. Bizim bu temenniyatımızın da dini ilâhîye hizmet, nuri diyanetin âfaka intişarım temine gayret maksadına müstenit olduğunu bihakkın bilirsin. Amenna.

* * *

قَالَ قَدْ اُوت۪يتَ سُؤْلَكَ

يَا مُوسٰى ٣٦ وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰٓى ٣٧

اِذْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰٓى اُمِّكَ مَا يُوحٰٓى ٣٨ O I C ^ & Ü A I ^

فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ ل۪ي وَعَدُوٌّ لَهُ

وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنّ۪ي وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْن۪ي ٣٩ اِذْ تَمْش۪ٓي

اُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ اِلٰٓى اُمِّكَ

كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ

وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا فَلَبِثْتَ سِن۪ينَ ف۪ٓي اَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى

قَدَرٍ يَا مُوسٰى ٤٠ وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْس۪ي ٤١

———«O»———

MEALİ ÂLİSİ

(36) : Buyurdu ki: Ey Musa!. Sana istediğin verilmiştir.

(37) : Ve andolsun ki, sana başka defa da ihsanda bulunmuşuzdur.

(38) : Vaktaki, valdene vahy olunacak şey'i vahyetmiştik.

(39) : Şöyle ki: Onu tabut içine bırak sonra onu denize at. Hemen deniz de onu sahile bıraksın da onu bana da düşman ve ona da düşman olan, alıversin. Ve üzerine tarafımdan bir muhabbet bıraktım ki, hem de- nezaretim yönünde yetiştirilesin.

(40) : O vakit ki, hemşiren gidip de diyordu ki; Ona bakacak bir kimse için size delâlet edeyim mi?. Artık seni validene döndürdük ki gözü aydın

olsun da mahzun olmasın. Ve sen bir şahsı öldürdün, sonra seni o gamdan kurtardık ve seni fitneden fitneye uğratmıştık. Sonra Medyen ahalisi arasında senelerce eyleştik, sonra da Ey Musa!. Mukadder olduğu üzere -bu muayyen zamana- geliverdik.

(41) : Ve seni kendi zatım için ihtiyar ettim.

*
* *

İ Z A H

(36) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâmın yaptığı sekiz temenninin kabul edildiğini bildiriyor. Hazreti Musa hakkında tecelli eden müteaddit nimetlere işaret ediyor. Firavundun şerrinden kurtulması için denize atıldığını, sonra d*\ o düşmanının sarayında beslenildiğini anlatıyor. Diğer bir katil badiresinden de kurtarıldığını, bir takım imtihan devreleri geçirmiş olduğunu, bir müddet de Medyen diyarında kaldığını daha sonra da haizi risalet olarak nezdi ilâhîde büyük bir imtiyaza mazhar bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri, Musa Aleyhisselâma kemâli iltifat ile vahyen (buyurdu ki: Ey Musa!. Sana) bütün (istediğin) temennide bulunduğun şeyler (verilmiştir) onlar halen ve atiyyen zuhura gelecektir. Çünki o istenilen şeyler, meşrudur ve birer maslahat icabıdır.

(37) : (Ve) Cenabı Hak şöyle de vahy buyurdu ki: Ey Musa!. (Andolsun ki) yani: Muhakkaktır ki, biz:, yani ben Halikı Azimüşşan (sana başka defa da ihsanda bulunmuşuzdur) seni bu temennilerinden başka daha nice nimetlere nail buyurmuşuzdur. Sana temennide bulunmadığın halde nice nimetleri ihsan buyuran bir Halîkı Kerim, artık sana bu temenni ettiğin nimetleri de verecektir, onun lûtf ve keremi gayrımütenahidir;

(38) : Allah Tealâ Hazretleri Musa Aleyhisselâma vaktiyle birçok nimetler ihsan buyurmuştu. Bunların başlıcası sekizdir, işte bunlara işaret için buyuruluyor ki: Ya Musa!. (Vaktaki: Valdene vahy olunacak şeyi vahy etmiştik.) Yani Hazreti Musa'nın valdesine ya rüyasında emredilmişti veya kalbine ilham yolu ile bildirilmişti ve yahut o zamandaki Şüayb Aleyhisselâm gibi bir Peygamber vasıtasiyle kendisine tebliğ edilmişti. Bu birinci ihsandır.

(39) : (Şöyle) ce vahy edilmişti (ki) Ey Musa'nın valdesi! (Onu) henüz dünyaya gelmiş olan Musa'yı (tabut içine bırak, sonra onu) o masum çocuğu tabut ile beraber (denize) Nü nehrine (at) endişe etme (hemeıı deniz de onu sahile bıraksın da) yani: Bırakırda (onu) Musa'yı (bana da düşman ve ona da düşman olan) Firavun (alıversin) onu Nil nehrinden çıkartıp yanında beslesin. O masum çocuk öyle kendi düşmanı hayatı olan bir şahsı münkerin

yanında yetiştirilsin, takdiri ilâhîye hiçbir şeyin mâni olamıyacağı bu, suretle de tecelli etmiş bulunsun. «Yem» kelimesi, nehre, ırmağa ve büyük denize verilen isimdir. Hak Tealâ Hazretleri Musa Aleyhisselâm hakkındaki ikinci ihsanını da şöylece beyan buyuruyor. (Ve) bu gayenin tahakkuku ve tecavüzden masuniyet husuli için de (üzerine tarafımdan bir muhabbet bıraktım ki,) Yani: Ya Musa!. Sen muhabbeti ilâhîyeye mazhar olduğun için, sana karşı insanların kalplerinde bir muhabbet vücude getirdim ki, seni her gören sever, sana karşı büyük bir muhabbetle mütehassıs olur. Bunun içindir ki; Firavun da refikası Asiye de o mâsuma karşı büyük bir sevgi duymuşlar, onun hayatına kastedememişler, bilâkis onu yanlarında beslemişlerdir. Ve Cenabı Hak, üçüncü bir ihsanı olarak da buyuruyor ki: (Hem de nezaretim Önünde yetiştirilesin) diye seni ya Musa!. Böyle himaye etmiş, muhabbete nail kılmıştım, tâki kerîm Halikının hıfzı, murakebesi altında olarak neşv-ü nema bulasın, bir şefkat ve telettüfe nail olarak yetişesin.

(40) : Ey Musa!. Aleyhisselâm. Senin öyle denize atılman (o vakit) vâki olmuştu (ki) senin (hemşiren) meryem, Firavun'un sarayına (gidip de diyordu ki, ona) o çocuğa (bakacak bir kimse için size delâlet edeyim mi?.) Şöyle ki: Daha.yeni doğmuş olan Hazreti Musa, denizden çıkarılmış, saraya alınmıştı, kendisine karşı kalplerde büyük bir şefkat, ve muhabbet uyanmıştı. O masum çocuk ise hiçbir kadının memesini kabul etmiyordu. Hemşiresi ise bir takrib ile saraya gitmiş, o masum kardeşini görmüş, bigâne gibi görünerek ona bir münasip süt anne bulayım mı demiş, onlar da: Evet.. Bul demişlerdi. (Artık) Ey Musa!. (Seni valdene döndürdük) sütanne bahanesiyle sana valdeni kavuşturduk (ki) valdenin (gözü aydın olsunda) senin firakınla kalbi (mahzun olmasın) işte bu da dördüncü bir ihsanı ilâhî idi. (Ve) Ey Musa!, (sen bir şahıs öldürdün) daha oniki yaşında iken bir îsrail'li ile mücadelede bulunan bir kıptiyi vurup defetmek isterken bir hata eseri olarak öldürmüş oldun (sonra seni o gamdan kurtardık) Firavun tarafından kısas tarikiyle katledilmek cezasından seni halâs ettik, işte bu da beşinci bir ihsan bulunmuştur. (Ve) Ey Musa!. Düşün ki, (seni fitneden fitneye uğratmıştık) Şöyle ki: Hazreti Musa, gençliğinde çeşit çeşit mihnetlere mübtelâ olmuş, bunlardan birer lûtfi ilâhî olarak kolaylıkla kurtulmuştur. Meselâ: Hazreti Musa'yı valdesi öyle bir senede doğurmuştu ki, Firavun o sene doğan beni İsrail çocuklarını öldürüyordu, sonra onu valdesi tabut fle denize atmıştı, sonra da valdesinden başkasının memesini emmez olmuştu. Bir aralık da Firavun'un başına bir odun parçasını çarpmış, veya sakalım çekivermişti. Bilâhara da kıptiyi öldürmüş, Medyen'e kaçıp gitmişti. İşte bunlar birer fitne, birer ibtilâ idi. Cenabı Hak ise onu bu fitnelerden halâs buyurmuştu. Bu da altıncı bir ihsanı ilâhî idi. (sonra) Ey Musa!. Korka korka gidip (Medyen ahalisi arasında senelerce eyleştin) Hazreti Musa Medyen şehrinde bulunan Şüayb Aleyhisselâma mülâki olmuş, onun kerimesiy-

le evlenmiş, Hazreti Şüayb ile yirmi sekiz sene beraber oturmuş, bunun on senesi refikasının mehri mesabesinde bulunmuştu. Bu da yedinci bir ihsanı ilâhî idi. (Sonra da ey Musa!. Mukadder olduğu üzere) yani: Takdiri ilâhî veçhile kırk yaşında olduğun halde risalete. nail olarak bu muayyen zamana ^geliverdin) yani: Böyle nuri ilâhînin tecelli ettiği vahyi subhaninin tulûa başladığı, nübüvvet ve risaletle tebşir edildiğin bir mübarek vakte kavuşmuş oldun.

(41) : (Ve) Ey Resulüm Musa!. (Seni kendi zatım için ihtiyar ettim) seni risaletle şerefyab eyledim, tâki emirlerimi nâsa tebliğ edesin, bütün efal ve harekâtın rızayı ilâhîyi celbe müteveccih bulunsun. Bu da Hazreti Musa hakkındaki sekizinci, muazzam ihsanı ilâhîden ibaret bulunmuştur. Ne ulvî muvaffakiyet!.

***

اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوكَ
بِاٰيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي ﴿٤٢﴾ اِذْهَبَا اِلَى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿٤٣﴾
فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ﴿٤٤﴾ قَالَا رَبَّنَا
اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا اَوْ اَنْ يَطْغٰى ﴿٤٥﴾ قَالَ لَا تَخَافَا اِنَّنِي
مَعَكُمَا اَسْمَعُ وَاَرٰى ﴿٤٦﴾

«O»

MEALİ ÂLİSİ

(42) : Sen ve kardeşin âyetlerimle git ve benim zikrimde kusur etmeyiniz.

(43) : Firavuna gidiniz. Şüphe yok ki, o haddi tecavüz etmiştir.

(44) : Ona yumuşakça söz söyleyin, belki öğüt dinler veya korkar.

(45) : Dediler ki: Ey Rabbimiz!. Muhakkak biz korkarız ki, ya üzerimize şiddetle saldırır veya haddi tecavüz eder.

(46) : Buyurdu ki: Korkmayın, şüphe yok ki, ben sizinle beraberim, işitirim ve görürüm.

***

İ Z A H

(42) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Musa ile Hazreti Harun'un mucizeler ibraz ederek kemali mülâyemetle Firavun'u îmana davete memur olduklarını bildiriyor. Ve Firavun'un ifratkârane muamelesinden ve tuğyanından korkar olduklarını arzeden Hazreti Musa ile Hazreti Harun'u Hak Tealânın teminat vererek korkmamalarını emretmiş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri, Musa Aleyhidselâm'a vahy ederek buyurdu ki: (Sen ve kardeşin) Harun (âyeMerimle) âsa ve yedibeyza gibi mucizeler ile (git ve benim zikrimde kusur etmeyiniz) zatı akdesimi tevhit ve teşbihe ve verdiğim nimetleri yâda devam ediniz veya Firavun ile kavmine vahdaniyeti ilâhîyeyi beyan ediniz, onları dini hakka tergibe, küfürden terhib ve tenfire çalışınız. Cenabı Hakkın nelere razı olduğunu onlara açıkça bildiriniz, bu hususta asla fütur göstermeyiniz.

(43) : Ey iki Peygamberi Zîşan!. (Firavun'a gidiniz) onu dini tevhide davet ediniz. (Şüphe yok ki, o) Firavun (haddi tecavüz etmiştir.) pek azdırmıştır, kendi aczine, beşeriyetine bakmıyor da rebubiyet iddiasında bulunmak cüretini gösteriyor, onu irşada çalışınız, hakkında hücceti ilâhîye tamam olsun, cehaletini makamı mâzarette dermeyan etmesine imkân kalmasın.

(44) : Maamafih (ona) o Firavun'a (yumuşakça söz söyleyin) nezaketle mülâyimetle hitabediniz, şiddete unfi muamelede bulunmayınız. Çünki şiddetle hitap, hak sözü kabule mâni olabilir, muhatabın hiddetini, inadını, tekebbürünü arttırabilir. Zaten vaizlerin vazifesi de kemali müjâyemetle, hayırhane bir surette öğüt vermektir. Maamafih Firavun, Hazreti Musa'yı bir müddet sarayında beslemiş idi. Bunun bir hatırası olmak üzere de ona karşı rıfk ile hitabedilip şiddetli bir lisan istimal edilmemesf muvafık görülmüş olabilir. Bu da bir fazileti ahlâkiye eseridir.

(45) : Hazreti Musa ile Hazreti Harun niyaz edip (dediler ki: Ey Rabbimiz! Muhakkak biz korkarız ki) Firavun, vâki olacak davet ve ihtarımıza karşı (ya üzerimize şiddetle saldırır) davetimizi itmama: Mucizelerimizi izhara vakit bırakmadan alelacele ukubete başlar, hayatımıza kasteder (veya haddi tecavüz eder) Yarabbi senin şanı ulûhiyetine lâyık olmayan lâkırdılara cüret gösterir veya bize karşı isaetinde, sui muamelesinde pek ileri gider.

(46)': Allah Tealâ da (buyurdu ki: Korkmayınız) öyle tevehhümlere düşmeyiniz (ben sizinle beraberim) yani: Sizin hâfizınız, nasırınız benim, sizi hıfzederim, size nusret veririm ve sizin ile Firavun'un arasında cereyan edecek muhavereleri, muameleleri (işitirim ve görürüm) sizi herhalde siyanet eylerim, artık endişeye mahal yok. Ibni Abbâs Hazretlerinin tevcihine göre:

Ben sizin dualarınızı işitirim, icabet ederim, sizin aleyhinizde ne istenildiğini de bilir, red eylerim. Zatı ulûhiyetim, sizden gafil değildir. Artık mahzun ve mükedder olmayınız.

* *

فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ
فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ
مِنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ
إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى ﴿٤٨﴾ قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى
﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى ﴿٥٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(47) : Haydin ona varıp da deyiniz ki, şüphe yok biz Rabbin iki resûliyiz, artık israil oğullarını bizimle beraber gönder ve onlara işkence etme, biz sana muhakkak Rabbin tarafından mucize ile geldik. Selâm ise hidayete tâbi olan kimse üzerinedir.

(48) : Muhakkak bize vahy olundu ki, şüphe yok azap, tekzib eden ve yüz çeviren kimse üzerînedir.

(49) : -Firavun- dedi ki: O halde Ey Musa!. Sizin Rabbiniz kimdir?.

(50) : -Hazreti Musa- dedi ki: Rabbimiz o zattır ki, her şeye hilkatini vermiş, sonra da doğru yolu göstermiştir.

*
* *

İ Z A H

(47) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Musa ile Hazreti Harun'un gidip Firavunu ne veçhile îmana davet edeceklerini bildiriyor ve Firavun'un sualine

cevaben Rabbûlâlemin Hazretleri hakkında Musa Aleyhisselâmm vermiş olduğu malûmatı beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri Musa ile Hazreti Harun'a vahy ederek buyurdu ki: (haydin ona) Firavun'a (varıp) ona (deyiniz ki, şüphe yok biz Rabbin iki resûiiyiz) onun tarafı rübubiyetinden gönderilmiş iki elçiyiz, (artık İsrail oğullarını bizimle beraber gönder) yani: Onları serbest bırak, esaret altında tutma, bizimle beraber Şam'a gitmelerine mâni olma (ve onlara işkence etme) onları meşakkatli işlerde istihdam eyleme, onların doğan çocuklarını vakit vakit öldürüp durma (biz sana muhakkak Rabbin tarafından mucize ile geldik) bizim risalet iddiamız, öyle kuvvetli delile, müstenittir, bizim tarafı ilâhîden gönderilmiş olduğumuz öyle hârikalar ile müeyyet bulunmaktadır. (Selâm ise hidayete tâbi olan kimse üzerinedir) yani: Allah Tealâ'nın ve meleklerin selâmı dini ilâhî ile muttasıf olan zatlara mahsustur. Veyahut dünyevî ve uhrevî selâmet, Cenabı hakkın varlığını tasdik, gösterdiği yolu takip eden zatlara aittir. Artık bunu düşünüp de buna göre hattı hareketi tâyin etmelidir.

(48) : Musa Aleyhisselâm, Firavun'a şöylece de bir ihtarda bulundu: (Muhakkak, bize) tarafı ilâhîden (vahy olundu ki, şüphe yok azap) dünyevî ve uhrevî azap ve ikab, Cenabı Hakkın âyetlerini, onun Peygamberlerini (tekzib eden) yalan sanan, onları kabulden (yüz çeviren kimse üzerinedir) Hazreti Musa, bu tehdini hikmetkarin bir surette ifa etmiş, bu azabın inkâr ettiği takdirde Firavun'un başına geleceğini tasrih etmeyip bunu umumî bir surette ihtar buyurmuştur.

(49) : Hazreti Musa'nın bu beyanatına karşı Firavun da (dedi ki: O halde Ey Musa!. Sizin Rabbiniz kimdir?.) siz hangi zatın elçisi bulunuyorsunuz?. Siz kimin azabından münkirleri korkutuyorsunuz?. Firavun mütekebbir, rübubiyet iddiasına mütecasir olduğu için Rabbül inkâr ederek böyle bir suale mücaserette bulunmuştu.. Maamafih kalbine düşen bir korku saikasiyle olmahdırki, o iki muhterem Peygambere karşı fazla şiddet göstermeğe cüret edememişti. Şu da mutasavverdir ki, kendisini mucizelere'istinaden irşad etmek isteyen zatlara karşı münazarada bulunmayıp da sefihane bir şiddet ve gılzet göstermeği insaniyete muvafık görmemişti. Bu hâdise artık ilim ve islâmiyet iddiasında bulunanların da herhangi bir mübahese sahasında haddi tecavüz ederek galizane tefevvuhatta bulunmalarının asla muvafık olamıyacağına bir işaretten hâli değildir.

(50) : Musa Aleyhisselâm da Firavuna cevaben (dedi ki: Rabbimiz o zattır ki, her şeye hilkatini vermiş) yaratmış olduğu mütenevvi mahlûkata lâyık, muvafık olan şekilleri, suretleri, azaları, ihsan etmiş, her zihayata kendi cinsinden eşini vücude getirmiş ve her biri için muhtaç olduğu şeyi yaratmıştır. (Sonra da doğru yolu göstermiştir.) Bütün mahlûkatına istifade edecekleri yolları bildirmiş, kendilerine birer kabiliyet, birer fıtri kuvvet vermiş, hattâ hayvanatı, nebatatı dahi birer istidada, birer neşvü nüma hassa-

sına nail kılmıştır. Velhasıl: Bütün bu mükevvenatı güzelce nazarı mülâhazaya alan, bunlardaki muhtelif kabiliyetleri, gayeleri güzelce düşünen, ve kendisinin bir zerreyi bile yoktan etmeğe kâdir olmadığım bilen munsif bir insan, artık bir Halikı Azimin, bir Rabbûlâleminin varlığında, kendisinin de bir mahlûkı ilâhî olduğunda asla şüphe edemez. îşte Musa Aleyhisselâm, böyle veciz bir ibare ile Rabbûlâleminin varlığına, ilim ve hikmetine, kudret ve azametine istidlâlde bulunmuş, o a-czı beşerisini görmeyip de rübubiyet iddiasında bulunan mütekebbir Firavun'u uyandırmak, irşad etmek istemiştir.

* * *

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْاُولٰى ﴿٥١﴾ قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّ۪ي ف۪ي كِتَابٍۚ
لَا يَضِلُّ رَبّ۪ي وَلَا يَنْسٰى ﴿٥٢﴾ اَلَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ
لَكُمْ ف۪يهَا سُبُلًا وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۜ فَاَخْرَجْنَا بِه۪ٓ اَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ
شَتّٰى ﴿٥٣﴾ كُلُوا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُو۬لِي النُّهٰى ﴿٥٤﴾
مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَف۪يهَا نُع۪يدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى ﴿٥٥﴾ وَلَقَدْ
اَرَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَاَبٰى ﴿٥٦﴾

—«0»—

MEÂLİ ÂLİSİ

(51) : -Firavun- dedi ki: Öyle ise evvelki ümmetlerin hali neden ibareitir?.

(52) : Hazreti Musa da dedi ki: Onlara ait bilgi, Rabbimin indinde bir kitaptadır ki, Rabbim hata etmez ve unutmaz.

(53) : O -Halikı Azim- ki: Sizin İçin-arzı bir beşik kıldı ve orada sizin için yollar açtı ve gökten bir su indirdi. Artık onunla muhtelif nebattan çiftle çıkardık.

(54) : Yiyiniz ve hayvanlarınızı otarınız, şüphe yok ki, bunda akıl sahipleri için ibretler vardır.

(55) : Sizi o yerden yarattık ye sizi ona döndüreceğiz ve sizi ondan diğer bir defa daha çıkaracağız.

(56) : Kasem olsun ki, biz âyetlerimizin hepsini ona gösterdik. Böyle iken o tekzib ve kaçındı.

***

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler, Firavun'un kendisine tevcih edilen delillere karşı mebhut kalmış olduğundan sözü başka bir mecraya sevk için eski kavimlerin tarihî hallerini suale başlamış olduğunu bildiriyor. Hazreti Musa'nın da maziye karışmış kavimlere ait asıl bilginin indi ilâhîde sâbit olduğunu ifade ederek asıl vazifesi olan vahdaniyeti ilâhîye delillerini yine irade başlamış olduğunu gösteriyor. Cenabı Hakkın da insanları nasıl yaratmış ve tekrar nasıl vücude getireceğine nazarları celbederek Firavun'un mucizeleri kabulden ne kadar kaçınmış olduğunu bildirdiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Firavun, Musa Aleyhisselâmın kuvvetli beyanatını görünce onun risaletinin doğru olduğu, kendisinin de haizi rübubiyet olmayıp âdi bir insan bu* lunduğu meydana çıkacağından korkmuş, Hazreti Musa'yı tarihî hikâyeler ile meşgul etmek istemiş idi. Binaenaleyh (dedi ki:) Ya Musa!. (Evvelki ümmetlerin hali neden ibarettir?) vaktiyle Nuh, Hud, Salih kavimleri gibi putlara tapanlar dünyadan gitmişlerdir, onların'tarihî halleri nedir?. Onların zamanlarında ne gibi hâdiseler olmuştur, onlara ait hikâyeleri bize anlatmaz mısın?.

(52) : Hazreti Musa da Firavun'a ctvaben (dedi ki: Onlara) o eski kavimlere (ait bilgi, Rabbimin indinde, bir kitapta) levh-i mahfuzca (dır ki,) o bize nisbetle mugayyebattandır, aradan asırlar geçmiştir. Cenabı Hak onlara dair bize vazifei risaletimizle alâkadar olmak üzere ne bildirmiş ise biz ancak o miktarmı biliriz, tafsilâtı ilmi ilâhîye aittir (Rabbim) o Halikı Alem Hazretleri ise hâşâ (hata etmez) o Allamül guyubtur, bidayeten hiçbir şeyden gafil, zahil bulunmaz ve hiç bir şeyi bilâhara da (unutmaz) onda hatâ ve nisyan asla mutasavver değildir, onun ilmi, ezelidir, ebedîdir, bütün mevcudatı, mukadderatı muhittir. Fakat Ey Firavun!. Düşün ki: Senin gibi insanlar, hem dalâlete düşerler, hem de nice şeyleri unuturlar. Artık siz nasıl olur da rübubiyet iddiasına cesaret edersiniz?. Rabbülâlemin Hazretlerini tasdik etmezsiniz?.

Tu

(53) : Musa Aleyhişşelâm, Cenabı Hakkın vahdaniyeti, hâlikıyeti hakkındaki hüccetleri, pek zahir delilleri yine beyana devam ederek dedi ki: (o) Halikı Azim, bir Rabbülâlemindir (ki, sizin için) Ey insanlar!, (arzı) kürei zemini (bir beşik kıldı) yer yüzündeki her mevzii insanlardan her biri için

bir döşek, bir ikametgâh yaratmış oldu. (ve orada) yeryüzünde ey insanlar!. (Sizin için yollar açtı) karaların, derelerin, dağların aralarında yollar vücude getirdi, sizin için kolaylık verdi, istediğiniz yerlere çıkıp gidebilirsiniz. (Ve gökten) bulutlardan (bir su) bir yağmur (indirdi de artık onunla) o su ile (muhtelif nebattan) mütenevvi mahsulâtı arziyeden (çiftler) birbiriyle alâkadar, çeşit çeşit ekinler, sebzeler, meyveler meydana (çıkardık) bütün bu kudret bedialan, ey insanlar biliniz ki, birer mahlûkı ilâhîden başka değildir. Cenabı Hak, bu yaradılışın azametine işaret için buyuruyor ki: Bütün bunları ben Halikı Azimüşşan vücude getirdim, insanların istifadeleri için yaratmış oldum. Artık bunların kadrini bilip bunları yaratmış olan Halikı Kerimi tasdik etmek onun için secdei şükrana kapanmak icabetmez mi?.

(54) : Evet.. Allah Tealâ buyuruyor ki: O mütenevvi, müteaddit medarı maişet olan şeyleri muazzam kudretimle vücude getirmekteyim, artık ey kullarım!. Onlardan (yiyiniz ve hayvanlarınızı) birnice nebatatın sahai zuhuru olan yeryüzünde (otatınız) onlardan istifadeye çalışınız, (şüphe yok ki, bunda) bu mütenevvi asarı kudrete, bunların böyle vücude getirilmelerinde (akıl Sahipleri için ibretler) Halikı Kâinat Hazretlerinin varlığına, birliğine, kudret ve azametine dair vâzih deliller hüccetler (vardır.) Evet.. Akil, mütefekkir olan her insan, gözleri önünde parlayan çeşit çeşit kudret eserlerini, bunların yaradılışındaki hikmet ve maslahatı nazara alınca bunları yaratan bir Halikı Azimin varlığına kani olur, kendisinin de bir.mahlûkı ilâhî olduğunu bilerek vazifei ubudiyetini ifaya çalışır, dünyasını da, ahiretini de temine gayret eder durur, öyle Firavun gibi hodbin olarak rübubiyet iddiasında bulunmaz, kendi cehaletini, denaetini bütün âleme karşı teşhir edip durmaz.

(55) : İşte Allah Tealâ Hazretleri, kullarına ebedî hayatı hatırlatmak ve dünyevî varlıkların, menfaatlerin haddizatında birer gaye olmayıp bunların ahiret menfaatlerini temine birer vesile olduğuna işaret için buyuruyor ki: Ey insanlar!. (Sizi o yerden yarattık) yani: Sizin menşei aslınız topraktır. Çünki beşeriyetin ilk pederi Adem topraktan yaratılmıştır. Sair efradı beşeriye de yine bilvasıta topraktan yaratılmakta demektir. Çünki mâddei beşeriye olan nufte vesaire yeryüzünün yetiştirdiği mevaddı gıdaiye sayesinde vücude gelmektedir. (Ve) Ey insanlar!. Unutmayınız ki, (sizi ona) o tapraĝa (döndüreceğiz) öldükten sonra torlaklara defnolunacaksınızdır. (Ve sizi ondan diğer bir defa daha çıkaracağız.) Kıyamet kopunca bütün bedenî eczanızı cem ve telif ederek kabirlerinizden kaldıracak, mahşere sevkedeceğizdir. Artık bu kâinatta tecelli eden kudreti üâhîyeyi güzelce düşünenler, beşeriyetin böyle yeni bir hayata kavuşacağını asla inkâr ve istibad edemezler:

(56) : Allah Tealâ Hazretleri, bu kadar kudret eserlerine karşı küfründe, cehaletinde İsrar etmiş olan Firavun'un ne kadar dalâlet içinde kalmış

olduğunu teşhir için şöyle buyuruyor. (Kasem olsun ki biz âyetlerimizi) Hazreti Musa'ya ihsa netmiş olduğumuz mucizeleri, onların (hepsini ona) o Firavun'a (gösterdik) o münkir herif Musa Aleyhisselâmm gösterdiği mütenevvi mucizelere muttali olmuştu ki: Bunlar, asa, yedibeyza, denizin yarılması, dağın parçalanması gibi hârikalar idi. (Oöyle iken) bu kadar hârikalar gösterilmiş olduğu halde (o) Firavun bu mucizeleri (tekzib etti) onları birer sihir saydı, (ve kaçındı) dini ilâhîyi, vahdaniyeti subhaniyeyi kabulden ve gösterilen mucizeleri tasdikten yine yüz çevirdi, küfründe İsrar edip durdu. Deniliyor ki: Musa Aleyhisselâm, nice hârikaların, mucizelerin kudreti ilâhiye ile zuhur edebileceğini ve geçmiş Peygamberlerin ümmetlerine göstermiş oldukları âyetleri, hârikaları Firavun'a bildirmişti. İşte bu bakımdan da bütün âyetler, mucizeler Firavun'a gösterilmiş, hikâye edilmiş demektir.

***

قَالَ أَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا
بِسِحْرِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ
مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾ قَالَ مَوْعِدُكُمْ
يَوْمُ الزِّينَةِ وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾ فَتَوَلَّىٰ فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ
ثُمَّ أَتَىٰ ﴿٦٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(57) : -Firavun- dedi ki : Ey Musa!. Sen geldin mi ki, bizi sihrin ile yurdumuzdan çıkarıveresin.

(58) : O halde biz de sana onun misli bir sihir elbette getireceğiz. Artık bizim aramızla senin aranda bir buluşacak vakit tâyin et ki, o bizim de senin de caymayacağımız düz bir yer olsun.

(59) : Hazreti Musa dedi ki: Size va'd edilen vakit, ziynet günü ve nâsın toplanacağı kuşluk zamanıdır.

(60) : Artık Firavun, dönüp gitti, bütün hiylesini topladı, sonra geliverdi.

* * *

İ Z A H

(57) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Musa ile Firavun arasında cereyan eden muhavereyi ve Hazreti Musa'ya karşı cephe alabilmesi için Firavun'a verilen mühleti bildiriyor ve Firavun'un kendisini müdafaa için nasıl hiylelere başvurmuş olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Firavun, Musa Aleyhisselâmm metanetini, mânevî mehabetini görünce büyük bir korkuya düştü de (dedi W:) Ey Musa!. (Sen geldin mi ki, bizi sihrin ile yurdumuzdan) Mısır'dan (çıkarıveresin?.) Bizim mülkümüzü, hâkimiyetimizi elde edesin?. Kıbt taifesinin bütün yurdunu, bütün varlığını elde etmiş olasın?.

(58) : (O halde) Ya Musa!. Maksadın öyle bizi yurdumuzdan çıkarıp atmak ise andolsun ki, (biz de sana onun) o senin gösterdiğin sihrin (misli bir sihir elbette) meydana (getireceğiz) sana mukabelede bulunacağızdır. (Artık bizim aramızla senin aranda bir buluşacak vakit) bir münasip yer (tâyin etki, o) öyle va'd ve tâyin edilecek şey (bizim de senin de caymayacağımız düz bir yer olsun) her iki fırkaya göre müsavi bir sahadan ibaret bulunsun, zuhur edecek hâdiselerin görülmesine mâni bir vaziyette bulunmasın.

(59) : Musa Aleyhisselâm da (dedi ki: Size va'd edilen vakit) aramızda cereyan edecek olan mübaliase ve münazara zamanı" (ziynet günü) dür. yani: Aşura günü veya nevruz günüdür veyahut nâsm bayram ittihaz edip ziynetlendikleri bir yövmü mahsustur. (Ve nâsın toplanacağı kuşluk zamanıdır.) çünki böyle bir vakitte yapılacak şeyler, herkesçe görülebilir, şöhret bulur, hak bâtıldan ayrılmış, hakikat meydana çıkmış bulunur.

(60) : (Artık) bu beyanat üzerine (Firavun dönüp gitti) Hazreti Musa'dan ayrıldı, onun emrine inkiyat etmedi, kendisini kurtarmak, küfrünü devam ettirebilmek için (bütün Kalesini topladı) her tarafta bulunan sâhirleri Mısır'a celbedip kendisi için müdafaa tedbirleri almak istedi. (Sonra) da va'd edilen vakit, sâhirler ile beraber (geliverdi) bütün taraftarlarını, yardımcılarını başına toplamış bulundu.

* * *

قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا
فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾ فَتَنَازَعُوا اَمْرَهُمْ
بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾ قَالُوا اِنْ هٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ اَنْ يُخْرِجَاكُمْ
مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلٰى ﴿٦٣﴾ فَاَجْمِعُوا
كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلٰى ﴿٦٤﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(61) : Musa onlara -sihirbazlara- dedi ki: yazıklar olsun sizlere!. Allah'a karşı yalan yere iftirada bulunmayın, sonra sizi azab ile helak eder ve muhakkak ki, iftira eden hüsrana uğramıştır.

(62) : Artık -sâhirler- 'aralarında işlerine dair münakaşada bulundular ve gizlice konuştular.

(63) : Dediler ki: Bunlar herhalde iki sihirbaz istiyorlar ki, sizi sihirleriyle yurdunuzdan çıkarıversinler ve sizin en faziletli olan dininizi gidersinier.

(64) : Artık bütün çarelerinizi yoplayınız, sonra saf halinde geliniz. Şüpnes'd ki, bugün galebe eden, felah bulmuş olacaktır.

***

İ Z A H

(61) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâmm toplanan sâhirlere karşı nasihatkârane bir tarzda yapmış olduğu ihtarı bildiriyor. Buna karşı sâhirlerin aralarında münazaada bulunarak Hazreti Musa ile Hazreti Harun'u birer sâhir sanmış olduklarını ve onlara karşı topluca cephe almak istediklerini ve o günde galip olacak tarafın necata ereceğini söylemiş bulunduk-

larını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Musa) Aleyhisselâm (onlara) o sihirbazlara vesair münkirlere hitaben (dedi ki: Yazıklar olsun sizlere!.) kendinizi azabı ilâhîye lâyık bir durumda bulunduruyorsunuz da bundan haberiniz yok. Artık uyanın (Allaha karşı yalan yere iftirada bulunmayın) Cenabı Hakka başkalarını şerik koşmayın, benim elimde zahir olacak hârikaları birer sihir sanarak sapıklığınızda İsrar edip durmayın (sonra sizi azab ile helak eder) sizi müthiş bir azab ile kökünüzden koparır atar. (Ve muhakkak ki) Allah Tealâya (iftira eden) o kendisine şerik ittihaz etmiştir diyen, onun vücude getirdiği mucizeleri birer sihir sanan kimse (hüsrana uğramıştır) Nitekim Firavun da ve emsali de nihayet helâk olmuş, ebedî felâketlere uğramış, gitmişlerdir.

(62) : (Artık) sâhirler, Hazreti Musa'nın bu ihtarı üzerine (aralarında işlerine dair) Hazreti Musa'ya karşı nasıl bir vaziyet alıp ona nasıl galip olabilmeleri hususunda (münakaşada bulundular) her biri bir başka mütaleada bulundu (ve gizlice konuştular) sözlerine Hazreti Musa'nın vâkıf olmamasını istediler, onun galebesi takdirinde ne yapacaklarını kendi aralarında mevzubahs ettiler.

(63) : O sâhirler, Hazreti Musa'dan korktular, münakaşaları neticesinde gizlice (dediler ki: Bunlar) Hazreti Musa ile Hazreti Harun (herhalde iki sihirbaz) bundan başka değil, (istiyorlar ki, sizi) Ey nâs!. Onlar (sihirleriyle yurdunuzdan çıkarıversinler) Mısır'ı istilâ ederek o dedelerinizden kalma yurdunuzdan sizi mahrum bıraksınlar. (Ve sizin en faziletli olan dininizi) mezhebinizi (gidersinler) Firavun'un kavmini kendi inançlarından, Firavun'a tapınmalarından geri bıraksınlar, kendi dinlerini, mezheblerini yaysınlar.

(64) : (Artık) iş böyle olunca, onlar öyle sizi yurdunuzdan çıkarmak isteyince siz de (bütün çarelerinizi toplayınız) yapacağınız sihirleri yapmaya çalışınız, elinizden gelen bir şeyi geri bırakmayınız, (sonra) Musa ile Harun'a karşı (saf halinde geliniz) çünki böyle bir vaziyet, göreceklerin kalplerine korku düşürür. (Şüphesiz ki, bu gün galebe eden) bu muazzam toplantıda galibiyeti kazanan, (felah bulmuş olacaktır.) matlubuna erecektir, Firavun'un teveccühünü kazanacaktır. Ne cahilane bir arzu!.

§ Rivayete nazaran bu sâhirler, yetmiş bin kadardı, hepsinin de elinde âsa ve ipler bulunuyordu. Diğer bir kavle göre bunlar yetmiş iki sâhirdi, bunların ikisi Kıbt taifesinden, mütebakisi de İsrail oğullarından idi. Diğer bir kavle göre de dokuz yüz kişi idiler. Uç yüzü Fürs'den üç yüzü Rumdan, üç yüzü de İskenderiye'den idi. Diğer rivayetlerde vardır. Allahüâlem bissevab.

* *

قَالُوا يَا مُوسٰى اِمَّا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّا اَنْ نَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾
قَالَ بَلْ اَلْقُوا فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا
تَسْعٰى ﴿٦٦﴾ فَاَوْجَسَ فٖي نَفْسِهٖ خٖيفَةً مُوسٰى ﴿٦٧﴾ قُلْنَا لَا تَخَفْ
اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰى ﴿٦٨﴾ وَاَلْقِ مَا فٖي يَمٖينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا اِنَّمَا
صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ اَتٰى ﴿٦٩﴾ فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا
قَالُوا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُونَ وَمُوسٰى ﴿٧٠﴾

MEALİ ÂLİSİ

(65) : Dediler ki: Ey Musa!. Ya sen atıver, veyahut ilk atan biz olalım.

(66) : Dedi ki: Hayır siz atınız. Hemen onların ipleri ve sopaları sihirlerinden dolayı koşuyormuş gibi ona tehayyül olunur oldu.

(67) : Musa, içerisinde hemen bir korku hisseder oldu.

(68) : Dedik.ki: Korkma. Şüphe yok, üstün olan sensin, sen.

(69) : Ve elinde olanı bırakıver, onların yaptıklarını yutuverir. Şüphe yok ki, onlar ne yaptılar ise bir sâhir hiylesinden ibarettir. Sâhir ise her nerede olsa felaha eremez.

(70) : Nihayet sâhirler, secde eder oldukları halde -yerlere* atıldılar. Harun ile Musa'nın Rabbine îman ettik, dediler.

***

İ Z A H

(65) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Musa ile sâhirler arasında müsabakaya ne suretle başlanıldığını bildiriyor. Korkunç sâbirane manzaralardan Haz-

reti Musa'nın korkmaması için kendisine tarafı ilâhîden teminat verilmiş olduğunu ve Hazreti Musa'nın izharına muvaffak olduğu mucizeler tesiriyle sâhirlerin secdelere kapanarak dini ilâhîyi kabul eylemiş olduklarım beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm ile sâhirler Yövmüzziyne denilen muayyen günde toplandılar, sâhirler, Hazreti Musa'ya karşı edebe riayet için ve onun gösterdiği metanete, celâdete, ulviyeti reye hürmet için (dediler ki: Ey Musa!.) izharını arzu ettiğin meydana çıkarılmasını arzu ettiğin şeyi (ya şen) meydana (atıver) evvelâ sen bizimle münazaraya başlamış ol (veyahut ilk atan) münakaşaya başlayan (biz olalım) sen hangisini istersen onu ihtiyar et, o yolda hareket edelim,

(66) : Hazreti Musa da o sâhirlerin bu edibane muamelelerine güzelce mukabelede bulunmak ve kendisinin metanetini göstermek ve hakkın parlak bir surette zuhuruna sebep olmak için (dedj ki: Hayır) ilk atan ben olmayacağım. Madem ki: Benimle münazarada bulunmak istiyorsunuz. O halde (siz atınız) elinizden geleni yapınız. Hazreti Musa'nın bu ifadesi, sihrin yapılması için bir müsaade mahiyetinde değildir. Belki sâhirlerin aczlerini, hayalperestane hallerini meydana çıkararak kendi dalâletlerini teşhir, onları tenvir ve ikaz ederek dini ilâhîyi kabule şevketmek" içindi. Sâhirler de Hazreti Musa'nın bu müsaadesi üzerine, (hemen) ellerindeki âsaları, ipleri yere atıverdiler. (onların ipleri ve sopaları, sihirlerinden dolayı koşuyormuş gibi ona) Hazreti Musa'ya (tehayyül olunur oldu) bütün o ipler, ve sopalar zahiren birer yılan gibi muzdarıp, müteharrik bir halde görünerek hasbelbeşeriye Hazreti Musa'nın kalbinde bir korku, bir endişe uyandırdı. Fakat bunlar birer görünüşten, birer muhayyel vaziyetten ibaret idi, yoksa haddizatında yılan; çıyan mahiyetine asla tebeddül etmiş değildir.

(67) : Evet.. (Musa) Aleyhisselâm, o sâhirlerin izhar ettikleri o korkunç yılanlar manzarasını görünce hasbelbeşeriye (içerisinde hemen bir korku hisseder oldu) nitekim bidayeten kendi âsasının da bir ejderha hâline geldiğini görünce bir korku hissetmişti. Maamafih bu korku, bir takım kimselerin o gösterilen hayalatı mucize kabilinden birer hakikat sanarak sâhirlere tâbi, dini ilâhîyi kabulden müctenip olacaklarını düşünmekten neş'et etmiş de olabilir.

(68) : Allah Tealâ Hazretleri ise buyuruyor ki: O zaman Hazreti Musa'ya vahy ederek (dedik ki:) Ya Musa!. (Korkma) o sâhirlerin gösterdikleri şeylerden dolayı müteessir olma, o gösterilen şeyler, birer hayalden ibarettir, hepsi de müzmahil olacak, hakikat meydana çıkacaktır, (şüphe yok ki, üstün olan) zahiren ve bahiren galebeye nail bulunan (sensin, sen) o sâhirler değildirler.

(69) : (Ve) Hak Tealâ Hazretleri, Musa Aleyhisselâma vahy ederek buyurdu ki: (Elinde olanı bırakıver) elinde bulunan asayı yere at hakikaten bir ejderha kesilerek (onların) o sâhirlerin (yaptıklarını) kendilerinin mu-

hayyelâne bir suret verdikleri şeyleri (yutuverir) fevkalâde bir kuvvetle, bir süratle hepsini mahv ve nâbud eder durur, bir mucize olduğu tahakkuk etmiş olur. (Şüphe yok ki, onlar) o sâhirler taifesi (ne yaptılar İse) ne gibi hayali suretler gösterdilerse hepsi de (bir sâhir hiylesinden ibarettir) onlar birer uydurmadır, birer gösteriştir, hiçbirinin bir hakikati, bir sebatı yoktur. (Sâhir ise) bu cins taife ise (her nerede olsa) her ne tarafa teveccüh etse asla (felaha eremez.) Asla muvaffakiyete nail olamazlar.

(70) : Musa Aleyhisselâm, telâkki ettiği ilâhî üzerine asasını meydana atınca hakikaten bir büyük yılan kesilerek sâhirlerin meydana çıkarmış oldukları şeyleri tamamen yutup mahvetti, hakikî bir mucize zuhura gelmiş oldu. Bunun üzerine (sâhirler sacde eder oldukları halde) yerlere (atıldılar) secdei ubudiyete kapandılar, güzelce düşündükleri için hakikati anlayarak (Harun ile Musa'nın Rabbine îman ettik dediler) dini ilâhîyi kabul şerefine nail oldular. Meydana atmış olduklar şeyler tamamen mahvolup gitmiş olduğu için bu hâdisenin kuru bir gösteriş olmayıp aynı hakikat olduğunu anladılar.

~§ Sâhirler; «rabbülâlemirie» îman ettik dememişlerdi. Çünki Firavun «ben sizin Rabbi âlânızım» diyordu. Rabbülâlemin denilse idi, kendisine işaret olunduğuna zahib olabilirdi. Kezalilc «Musa'nın Rabbb denilmekte de iktifa edilmemiştir. Zira Firavun, Hazreti Musayı bir müddet sarayında beslemiş olduğu için onun Rabbi benim diyebilirdi. Binaenaleyh bu gibi tevehhümlere meydan kalmaması için «Harun ile Musanm Rabbb denilmiştir. Harun Aleyhisselâmın takdim edilmesi ise sinnen büyük olduğuna ve âyetlerin son harf-lerinin vahdetine riayet edilmesine mebni olmalıdır.

*
* *

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ
لَكُمْ اِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ
وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ
اَيُّنَا اَشَدُّ عَذَابًا وَاَبْقٰى ٧١ قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَاءَنَا
مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا اَنْتَ قَاضٍ اِنَّمَا تَقْضِي
هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ٧٢ اِنَّا اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا
وَمَا اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ٧٣
اِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَاِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا
وَلَا يَحْيٰى ٧٤ وَمَنْ يَأْتِهِ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ
فَاُولٰئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلٰى ٧٥ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ مَنْ تَزَكّٰى ٧٦

MEAL! ALISI

(71) : -Firavun- dedi ki: Ben size izin vermeden evvel siz ona iman ettiniz. O sizin büyüğünüzdür ki, size sihri öğretmiştir. Artık sizin ellerinizi ve ayaklarinızı çaprazlama olarak elbette keseceğim ve elbetteki, sizin hurma dallarına asacağım ve elbetteki, bileceksinizdir ki, hangimiz azapça daha şiddetli ve daha devamlıdır.

(72) : Dediler ki: Elbette seni vbize gelen âyetlere ve bizi yoktan \"*v «»?-miş olana tercih edemeyiz. Artık sen, ne ile hüküm edecek isen hüküm et. f ancak bu dünya hayatında hükmedersin.

(73) : Muhakkak biz Rabbimize îman ettik ki, bizim için hatalarımızı ve bizi üzerine zorladığın sihrden dolayı yarlıgasın. Ve Allah hayırlıdır ve ebedidir.

(74) : Şüphe yok ki, her kim Rabbine münkir olarak gelirse elbetteki, onun için cehennem vardır. Orada ne ölür ve ne de dirilir.

(75) : Her kim de salih salih ameller işlemiş olduğu halde ona mümin o' rak gelirse işte onlar için en yüksek dereceler vardır.

(76) : Adn cennetleri ki, altlarından ırmaklar akar, orada ebediyen kalıcılardır ve bu, temizlenmiş olan kimsenin mükâfatıdır.

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetler, Hazreti Musa'ya îman eden sâhirlere karşı Firavun'un yapmış olduğu tehdidi bildiriyor. O şerefi îmana nail olan zatların da metaneti diniyelerini ibraz ederek Firavun'a karşı nasıl reddiyede bulunmuş, ve ehli küfrün uğrayacakları ebedî cezalar ile ehli îmana rhevud olan ebedî mükâfatları nasıl söylemiş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Firavun, sâhirlerin öyle Hazreti Musayı tasdik ederek dini hakkı kabul ettiklerini görünce (dedi ki: Ben size izin vermeden evvel) benim müsaadem olmaksızın siz (ona) Hazreti Musa'ya (iman ettiniz) ona tabaiyyette bulundunuz (o sizin büyüğünüz dir ki) muallimizdir ki, (size sihri öğretmiştir.) yani: Onun ibraz ettiği hârikada sizin sihirleriniz kabilindendir. Siz zuhur eden bîr hakka tâbi olmuş değilsinizdir, belki onunla ittifak etmiş, bir hiylede bulunmuşsunuzdur. Kâfir Firavun, bu kabil sözleriyle başkalarını idlâl ederek Hazreti Musa'ya tâbi olmalarına meydan vermemek istemiştir. Ve o iman edenlere hitaben dedi ki: (Artık sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama olarak elbette keseceğim) yani: Andolsun ki, sizden her erkeğin sağ eliyle sol ayağını kesivereceğim. (Ve elbett ki, sizi hurma dallarına asacağım) sizin öldürülmenizi öylece teşhir edeceğim, tâki, başkalarının îman etmelerine bir-korkunç mânia teşkil etmiş olsun. (Ve elbette bileceksinizdir ki, hangimiz) ben mi, Musa'yı veya Musa'nın Rabbi mi (azapça daha şiddetli ve daha devamlar) siz onun azabından, gösterdiği âsa hârikasından korkarak ona tâbi oldunuz, bunun cezasını göreceksinizdir.

<72) : Firavun'un bu hezeyanına karşı o îman eden zatlar da (dediler ki:) Ey Firavun!, (elbette seni, bize gelen âyetlere) Hazreti Musa'nın lisaniyle,

onun vasıtasiyle bize münceli olan hârikalara (ve bizi yoktan var etmiş olana) Halikı kâinat hazretlerine (tercih edemeyiz) öyle zahir mucizeler meydanda iken, rübubiyeti ilâhiye mütecelli iken onlara muhalefet edip de ey Firavun!. Senin gibi haddizatında âcii-, Lr* mahlûka nasıl *tabi,* senin râbubiyetine nasıl kail olabiliriz?. (Artık) ey Firavun!, (sen ne ile hükmedeceksen hükmet)- eğer mukadder ise 36u bizim maddî hayatımıza suikast etmiş olursun, bizi dünyevî bir hayattan ı ~"— -.rakırsın. Artık böyle muvakkat bir ceza endişesiyle biz Halikı Kâinat hazretlerinin dinine muhalif hareketlerde bulunarak kendimizi ebedî helâke, azaba mâruz bırakmak ister miyiz?. Ey Firavun!. (Sen ancak bu dünya hayatında hükmedersin) bizi muvakkat olan dünya yaşayışından mahrum etmiş olursun. Bunun ise ne ehemmiyeti vardır?. Evet.. Bir insan bu dünyada ne kadar zahmetlere, felâketlere uğrasa da bu muvakkattir, asıl korkulacak şey, ahiret azabıdır. O azap, kâfirler hakkında ebedîdir, her türlü tasavvurların fevkinde şiddetlidir. Artık hangi akıllı bir kimse, öyle muvakkat bir cezadan kurtulmak, muvakkat bir varlığa nail olmak için kendisini ebedî azaba, gayrımütenahi mahrumiyetlere mâruz bırakmak ister?.

(73) : Ve o muhterem zatlar dediler ki: (Muhakkak biz Rabbimize îman ettik) bize lütf ve ihsanda bulunan, bizi hakikî bir dine kavuşturan mübudumuzu bilip vahdaniyetini tasdik eyledik, (ki, bizim için hatâlarımızı) irtikâb etmiş olduğumuzu küfrü mâsiyeti (ve bizi üzerine zorladığın sihirden dolayı) Hazreti Musaya cephe alarak ona sihirlerimizle mukabelede bulunmaya sevkettiğinden münbais günahlarımızı kusurlarımızı (yarlıgasın) af ve mağfiret buyursun, onlar ile bizi ahirette muazzep kılmasın. (Ve Allah) haddizatında (hayırlıdır) veya onun sevabı hayrı mahzdir ve o Halikı Kadîm (ebedidir) onun sevabı ikabı da ebedîdir. Artık bizim uhdemize düşen vazifelerde: O Halikı Azimin rızasına muvafık olan şeyleri iltizam etmek, onun azabını müstelzim şeylerden kaçınmaktır. Başka türlü necat imkânı yoktur.

(74) : (Şüphe yok ki her kim Rabbine münkir olarak gelirse) yani: küfr ve mâsiyet üzerine ölürse (elbette ki, onun için cehennem vardır) ahirette öyle daimî bir azap mahalline atılacaktır. (Orada ne ölür) ki, azabı nihayet bularak, kurtulabilsin (ve ne de dirilir) ki, faideli bir hayata mâlik bulunabilir ki, ondan istifade edebilsin. Artık öyle bir azab âlemini nazara almalı da ondan kurtulmaya sebep olan îmana, güzelce amellere sarılmalıdır.

(75) : (Her kim de salih salih ameller İşlemiş) muvazaf olduğu dînî vazifelerini yerine getirmiş (olduğu halde ona) mâbudı Azim Hazretlerine (raimin olarak gelirse) öyle îman ile, güzel, ameller ile muttasıf olduğu halde vefat edip ahiret âlemine giderse (onlar İçin) öyle güzel îman ve salih âmâl «-habı için (en yüksek dereceler vardır) büyük mükâfatlar, âli ikametgâhlar mukadderdir.

(76) : Evet. Onlar için(Adn cennetleri) mukadderdir (ki,) onlar için cennetler sahası, o cennetlerde ikâmet nimeti mevuddur ki, o cennetlerin (altlarından ırmaklar akar) ikâmetgâhları önünden berrak sular cereyan eder gider ve o cennetlere nail olanlar artık (orada ebediyyen kalıcılardır) ebedî surette cennetnişin olup ulvî ve sürür içinde yaşayıp dururlar. (Ve bu) nimet, böyle bir fevz ve necata nailiyet, yüksek derecelere muvaffakiyet (temizlenmiş olan) küfr ve isyan kirlerinden tertemiz bulunan (kimsenin mükâfatıdır.) ne ulvî bir mazhariyet!.

§ Bu son üç âyeti kerimede o îman eden sâhirlerin beyanatını nâtıktır. Maamafih bu üç âyetin tarafı ilâhîden ibtidaen beyan buyurülmuş olması da melhuzdur.

§ Bu îman eden zatlar hakkında Firavun'un tehdidini yerine getirmiş olduğuna dair ne Kur'anı Mübinde, ne de tarihî, haberlerde bir kayıt yoktur. Allahü ,âlem hepsi de selâmete kavuşmuşlardır.

***

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقًا فِي الْبَحْرِ
يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشَىٰ ﴿٧٧﴾ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ
فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾ وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ
﴿٧٩﴾

—«0»—

MEÂLİ ÂLİSİ

(77) : Ve andolsun ki, Musa'ya şöyle vahy ettik. Kullarım ile beraber geceleyin yürü ve onlara denizde kuru bir yol aç, yetişilmekten korkmazsın ve havf eder olma.

(78) : Derken Firavun ordusuyla onların arkasına düştü. Artık kendilerini -Firavun ile ordusunu- denizden saran sarıverdf.

(79) : Ve Firavun kavmini sapıklığa düşürdü ve onları doğru bir yola götüremedi.

İ Z A H

(77) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâmın müminler ile beraber Mısır'dan ayrılmaları hakkındaki emri ilâhînin tecellisini bildiriyor. Ve mü-minlerin bir hârika olarak denizde açılan yollardan geçip sahili selâmete ka-vuşmuş olduklarını, kavmini dalâlete düşürmüş olan Firavun ile ordusunun da denizde boğulduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretle-ri, Musa Aleyhisselâma âyetleri, mucizeleri göstermiş, o Peygamberi Zişa-na tâbi olanların adedi çoğalmış idi. Mütebaki vukuatı da kemâli ahemmiye-tine işaret için şöyle kasem buyurarak beyan buyuruyor. (Ve andolsun ki, Musa'ya) şöyle (vahy ettik: Kullarım ile) Firavun'un zulmundan kurtulma-ları mukadder olan ehli îman ile (beraber geceleyin) Mısır'dan çıkarak (yü-rü) Kulzüm = Bahri ahmer denizi tarafına azimet eyle (ve onlara) o kur-tarılmaları matlub olan müminlere (denizden kuru bir yol aç) yani: Asanı de-nize vur, her sıbt = kabile için harikulâde bir yol açılsın, suları çekilsin, mu-azzam kupruku birer yol haline gelmiş olsun. (Yetişilmekten korkmazsın) ya-ni: Firavun'un ve onun ordusunun gelip size yetişmesinden korkmaz bir hal-de o yollardan sahile çıkmak için koş (ve havf eder olma) gark olmaktan da endişede bulunma. Siz himayei ilâh'yeye mazharsmız!.

(78) : Hazreti Musa, telâkki ettiği vahyi ilâhîye mebni hemen gecenin evvelinden itibaren maiyetiyle beraber Mısır'dan çıktı. (Derken Firavun) da onların bu hareketlerinden haberdar olarak (ordusuyla) beraber (onların arkasına düştü) onları takibe başladı, onlara deniz kenarında kavuştu. (Ar-tık kendilerini) Firavun ile ordusunu (denizden saran sanverdi) harikulade bir hâdise vücude geldi, aklen tasavvur olunamayacak bir badireye uğradı-lar, şöyle ki: Hazreti Musa, maiyetiyle beraber denizden açılan yolları iaki-bedip sahili selâmete çıktılar. Onları takibetmek isteyen Firavun ile ordusu ise o yolların kapanması üzerine tamamen helak olup gittiler.

§ Rivayete nazaran Hazreti Musa Aleyhisselâm'ın mahiyetindeki zevat, altıyüz yetmiş bin kimse imiş. Firavun'un ordusunun mukaddemesinde ise ye-diyüz bin kişi var imiş. Denizde Hazreti Musa'nın vurduğu âsa ile oniki yol açılmış, müminler bu yollardan salimen sahile kavuşmuşlardır. Firavun ile ordusu bunları takip ederken tamamen boğulup gitmişlerdir.

(79) : (Ve Firavun kavmini) kendisine tapınmaya davet etmek suretiyle (sapıklığa düşürdü) onları hidayetten, dini ilâhîye nailiyettln mahrum bıraktı. (Ve onları doğru bir yola götürmedi, bilâkis dalâletten dalâlete düşürdü. Ni-hayet hepsinin de kâfirane bir halde sular içinde boğulup gitmelerine sebebi-yet vermiş oldu, onları dünyada da, ahirette de hüsrana, azaba mâruz bıraktı.

§ Deniliyor ki: Firavun elbette mecnun değildi O denizde açılan yolla-ra ordusuyla beraber atılmaya nasıl cesaret etti? Buna cevaben denilebilir ki: Firavun, Beni İsrail'in o yollardan selâmete geçmekte olduğunu gördüğü için

kendisinin de geçebileceğine kâni olarak o yollara atılmıştır. Şu da melhuzdur ki: Ordusundan bir kısmının o yollara atılıp yürüyüşlerine devam ettiğini gördüğü için Firavuna da o yolları selâmetle takibedeceğine dair bir kanaat gelmiş idi. Maamafih şöyle de denilebilir ki: Firavun'un ehli îmana karşı fevkalâde adavet ve ihtirası, kendisini tehlikeyi düşünme kabiliyetinden mahrum bırakmış olmalıdır ki, öyle bir tehlikeye atılmaya cüret göstermiştir, îşte hakka karşı olan bir adavet, bir münkirane ihtiras, sahibini böyle felâketlere mâruz bırakır. Velhasıl: Firavun, azabı ilâhîye liyakat kazanmış olduğu için kendi başına gelecek bir tehlikeyi düşünmek hassasından mahrum kalmış, lâyık olduğu cezaya kavuşmuştur. Demek oluyor ki, öyle dinsizce hareket ederek helake, azabı ilâh'ye liyakat kesbedenler, zahiren ne kadar âkil, durendiş görünseler de yine başlarına gelecek felâketten ne kendilerini, ne de kendilerine tâbi olanları kurtaramazlar. Binanaleyh öyle helâki, azabı ilâhîyi câlip olacak hallerden son derece kaçınmalıdır, başka türlü çarei selâmet yoktur.

S

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ
الطُّورِ الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ
طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَنْ
يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَى ﴿٨١﴾ وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَى ﴿٨٢﴾

———«O»———

MEÂLİ ÂLİSİ

(80) : Ey İsrail oğulları!. Sizi muhakkak ki; düşmanınızdan halâs ettik ve size Tur'un sağ canibini va'd ettik ve sizin üzerinize, kudret keivasiyle bıldırcın indirdik.

(81) : Size rızk olarak verdiğimiz şeylerin temizlerinden yiyiniz ve ondasın gitmeyiniz, sonra üzerinize gazabım teveccüh eder ve kimin üzerine gazabım teveccüh ederse artık helak olmuş olur.

(82) : Ve şüphe yok ki, ben tövbe eden ve îman eyleyen ve şalih amelde bulunan, sonra da doğru yolda sebat gösteren kimse için çok yarlıgayıcıyım.

* *

İ Z A H

(80) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ Hazretlerinin beni israil hakkındaki himayesini ve eltafı ilâhiyyesini bildiriyor. Onların ne ile mükellef olduklarını ve emri ilâhîyeye muhalefetin cezasını ihtar ediyor ve kimlerin mağ fireti ilâhiyyeye nail olacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ey İsrail oğulları!.) Yani: Ey Musa Aleyhisselâmın mahiyetinde bulunarak selâmet sahiline kavuşmuş olanlar, yahut onların,torupları olup zamanı nebevide bulunanlar (sizi) şahıslarınızı veya aranızda bir vahdet bulunan âba ve vecdadınızı (muhakkak ki, düşmanınızdan helâs ettik) Firavun'un cevr ve zulmünden kurtardık, (ve size Tur'un sağ canibini va'd ettik) yani Mısır'dan Şam'a gidecek kimselere nazaran sağ caniplerinde bulunacak Tur mevkiini, Hazreti Musa için bir münacat mahalli ve Tevrat'ın nüzulüne bir mahal olmak üzere tâyin eyledik. Bu Lûtfi ilâhînin menfaati, bütün beni İsrail'e müteveccih olduğu için bu va'd, hepsine izafe edilmiştir, (Ve sizin üzerinize) Ey İsrail oğulları!. Ecdadınızın yaşayabilmeleri için (kudret' helvasiyle bıldırcın indirdik) Onlar Tih sahrasında iken her gün fecrden tulûi şemse kadar her insan için bir ölçek miktarı kudret helvası indirilmişti. Onlara cenup tarafından da Selva denilen bıldırcınlar gönderilmişti. Herkes kendisine kifayet edecek kadarını keser, ondan maişetini temin ederdi.

(81) : Ve Cenabı hak, kendilerine emretmişti kir Ey israil oğulları!. (Size rızk olarak vediğimiz şeylerin temizlerinden yiyiniz) onların helâl, leziz olanlarından istifade ediniz. (Ve onda aşırı gitmeyiniz) o rızk olarak verilen şeylerde haddi tecavüz etmeyin], onlardan müstahik olanlara verilecek miktarı verin bundan geri durmayınız. (Sonra üzerinize «azabım teveccüh eder) ukubetim lâzım gelir, azabı ilâhîye mâruz kalırsınız. (Vekimin üzerine gazabım teveccüh ederse artık helâk olmuş olur) öyle bir kimse, şekavete düşmüş, cehenneme müstahik bulunmuş olur. Binaenaleyh öyle mesuliyeti mucip hareketlerden son derece sakınmaldır.

(82) : (Ve şüphe yok ki, ben) Halikı Azimüşşan (tövbe eden) küfr ve mâsiyetten, haddi tecavüzden pişman olup hakka rücu eden (ve îman eyleyen) inanılıp tasdik edilmesi dînen icabeden şeylere inanan (ve sallh amelde *bu-*

lunan) şer'an, aklen güzel, müstakim hangi bir hareketi iltizam etmiş olan (sonra da doğru yolda sebat gösteren) hidayet tarikinden ayrılmayan, dini vazifelerine devam edip duran (kimse için çok yarlığayıcıyım.) öyle kimseler hakkında mağfireti ilâhîyem ziyadesiyle tecelli eder, onlarm geçmiş günahlarını af ve setrederim. Binaenaleyh her insan için lâzımdır ki, hasbelbeşeriye bir kusurda bulunmuş ise hemen taib ve müstağfir olsun, Cenabı Hakkın af ve setrine iltica etsin, yeise düşerek âtılâne bir vaziyet almasın, uhdesine düşen vazifeleri ifaya çalışsın, Hak Tealâ Hazretlerinden muvaffakiyetler niyaz eylesin. Çünki Allah Tealâ Hazretleri tövbekar olan kullarını af edeceğini va'd buyurmaktadır.

*
* *

وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسَى
﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَى أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى ﴿٨٤﴾
قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾
فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ
رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ
أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي ﴿٨٦﴾ قَالُوا
مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَارًا
مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(83) : Ya Musa!. Seni kavminden -ayırıp- aceleye düşüren nedir?.

(84) : Dedi ki: Onlar da beni takibetmektedirler. Ve Rabbim ben senin için acele ettim ki, ebenden- razı olasın.

(85) : Buyurdu ki: Biz senden sonra kavmine fitneye düşürdük ve onları Samiri saptırdı.

(86) : Artık Musa, kavminin yanına gazaplı bir halde mahzun olarak avdet etti. Dedi ki: Ey kavmim!. Size Rabbiniz güzel bir va'd ile va'd etmiş değil mi idi?. Yoksa üzerinize zaman mı uzadı?. Yoksa Rabbinizden üzerinize bir gazap hulûlünü mu arzu ettiniz ki, bana olan va'dinize muhalefette bulundunuz?*

(87) : Dediler ki: Biz sana olan va'de kendimize mâlik olarak muhalefette bulunmuş olmadık. Velâkin biz kavmin ziynetinden bir takım ağırlıkları yüklenmiştik, onları -ateşe- atıverdik. İşte Samiri de öyle atıverdi.

r*ı

İ Z A H

(83) : Bu mübarek âyetler, Musa Aleyhisselâmın vahyi ilâhîyi telâkki için alelacele Tur dağına gitmiş olduğunu ve tecelli eden hitabı ilâhîye verdiği cevabı bildiriyor. Hazreti Musa'nn Tur'a azimetini müteakip israil oğullarının Samiriye uyarak buzağıya tapmış olduklarını ve bilâhare dermeyan etmiş oldukları mazeretleri beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm, emri ilâhîye binaen Tur'a giderken beni İsrail'den yetmiş zatı da beraberinde almıştı. Sonra bu zatları geride bırakarak kendisi alelacele Tur'a varmıştı. îşts.bu sırada, kendisine vahyi ilâhî teveccüh ederek buyuruldu ki: (Ya Musa!. Seni kavminden) ayırıp (aceleye düşüren nedir?.) ne için onlardan evvel bu makama gelmiş bulunuyorsun?.

(84) : Hazreti Musa da (dedi ki:) Yarabbü. (Onlar da) o intihab edilen zatlar da (beni takibeimektedirler) ben onlardan birkaç hatve mukaddem bu makama gelmiş bulunuyorum, onlardan tamamen ayrılmış değilim. (Ve Rabbim ben senin için) senin emrine müsareat etmek için (acele ettim ki,) benden (razı olasın) hakkımdaki rızayı ilâhî tezayüd etmiş olsun. Çünki emri ilâhîye müsareat, rızayı ilâhînin tecellisine bir vesiledir.

§ Allah Tealâ Hazretleri, kullarının bütün amal ve ef'aline âlimdir. Onun böyle bir suali, Hazreti Musa hakkında büyük bir iltifattır ve o Peygamberi Zişanm yüksek amalini, etvarmı, pek ulvî hitabata, tecelliyata mazhariyetini bütün beşeriyete duyurmak gibi bir hikmete müstenittir.

(85) : Allah Tealâ Hazretleri, Musa Aleyhisselâma vahyen (buyurdu ki: Biz senden sonra) senin kavminden ayrılıp Tur'a geldiğini müteakip (kavmini) Beni İsrail'i (fitneye düşürdük) onları buzağıya tapmak cehaletine mübtelâ kıldık (ve onları Samiri saptırdı) buzağı heykelini yaptı, İsrail oğullarını ona ibadet etmeğe davet etti, bir çoklarını idlâl ederek öyle bir şirke düşürmüş oldu.

Rivayete nazaran Hazreti Musa'nın arkasında Harun Aleyhisselâm ile altı yüzbin kişi kalmıştı. Bunlardan ancak oniki bin kişi, buzağıya tapmamış, diğerleri tapınışlardı. Samiri ise münafık bir şahıs idi. Beni İsrail'den «Samire» denilen bir kabileye mensup idi veyahut sığıra tapan diğer bir kavmin efradından bulunuyordu.

(86) : (Artık Musa) Aleyhisselâm, Tur'da kırk günü ikmâl etmiş ve Tevrat kitabına nail olmuş olduktan sonra (kavminin yanına) yaptıkları hareketten dolayı (gazaplı bir halde mahzun olarak) avdet etti onlara hitaben (dedi ki: Ey Kavmim!. Size Rabbiniz güzel bir va'd etmiş değil mi idi.?) Size nuru, hüdayı muhtevi olan tevrat kitabını bildirmiş mi idi?. Sizin geçmiş hatâlarınızı af edeceğini sizi düşmanlarınıza galip kılacağını tebşir etmiş değil mi idi?. (Yoksa üzerinize zaman mı uzadı?.) size va'd olunan lûtfi ilâhînin zamanı tehire mi kaldı ki, böyle benden sonra halinizi tağyir ettiniz, vahdaniyeti ilâhîyye akidesine muhalif harekete cür'et gösterdiniz?. (Yoksa Rabbîn izden üzerinize bir gazab hulûlünü mu arzu ettiniz, ki, bana olan va'dınıza muhalefette bulundunuz?.) Cenabı hakkın birliğini tasdikte, evamiri ilâhîyyeye riayette bulunacağınıza dair olan taahhütlerinizi neden ihlâle cüret gösterdiniz?. Bunun gazabı ilâhîyi celbedeceğini ebedî azaba sebep olacağını elbette ki, bilir, itiraf ederdiniz.

(87) : Yaptıklarından pişman olan İsrail oğulları da mazeret dermeyan etmek üzere (dediler ki:) Ey Musa Aleyhisselâm!. (Biz sana olan va'dde kendimize mâlik olarak muhalefette bulunmuş olmadık) biz yine va'dimizde sebat etmekteyiz. Biz iğfalkârane bir muamelenin esiri olduk, (velâkin biz kavmin) Firavun'a tâbi olanların (ziynetinden bir takım ağırlıkları yüklenmiştik) onlar emaneten yanımızda bulunmuşlardı (onları) o altın, gümüş kabilinden olan ziynet eşyasını ateşe (atıverdik işte Samiri de) yanında bulunanı (öyle atıverdi) bunun neticesinde zuhura gelen heykele tapınılmış oldu.

§ Rivayete nazaran o ziynet eşyası denilen şeyleri İsrail oğulları bir düğün veya bayram günü Kıbt taifesinden emanet olarak almışlardı, bunlar yan larında bulunuyordu. Samiri bunları ateşe attırmış, eritmiş, bunlardan bir buzağı şekli vücude getirilmişti.

***

فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلاً جَسَداً لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هٰذَا اِلٰهُكُمْ
وَاِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِيَ ۝٨٨ اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ اِلَيْهِمْ قَوْلاً وَلَا
يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعاً ۝٨٩ وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُونُ مِنْ قَبْلُ
يَا قَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهِ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُونِي وَاَطِيعُوا
اَمْرِي ۝٩٠ قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا
 مُوسٰى ۝٩١

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(88) : Derken onlara bir buzağı, böğürmesi olan bir ceset çıkardı. Dediler ki: Bu sizin ilâhînizdir ve Musa'nın ilâhıdır, fakat unutmuş.

(89) : Görmüyorlar mı idi ki, onlara ne bir söz iade edebiliyordu ve ne de onlar için bir zarara ve bir faideye mâlik bulunuyordu.

(90) : Ve muhakkak ki, Harun onlara daha evvel demişti ki: Ey Kavmim!. Siz bunun ile fitneye düşürülmüş oldunuz ve şüphe yok ki, sizin Rabbiniz Rahmandır. Artık bana tâbi olunuz, ve benini emrime itaat ediniz.

(91) : Dediler ki, bize Musa dönüp gelinceye kadar biz buna -buzağıya- aleddevam tapmaktan geri duracak değiliz.

*
* *

İ % A H

(88) : Bu mübarek âyetler, Sâmirinin İsrail oğullarını nasıl idlâle çalışmış olduğunu bildiriyor. Buzağıya tapanların ne kadar tevbih ve takbihe müstahik olduklarını gösteriyor. Hazreti Harun'un ihtarını kabul etmeyenlerin sapıklıkla

rında ne kadar ısrar edip durmuş olduklarını beyan buyuruyor. Şöyle ki: Samiri elindekini ateşe attı, o atılan şeyler eridiler (derken) samiri (onlara) İsrail oğullarına o eritilen ziynet maddelerinden içerisi boş, ruhsuz (bir buzağı) bir sığır yavrusu (böğürmesi olan bir ceset) meydana (çıkardı) bu cesedin aşağısından içerisine girip ağzından çıkan bir rüzgârın tesiriyle böğürüp ses verir olduğu îbni Abbas Hazretlerinden rivayet olunmaktadır. Samiri ile iğfal ettiği kimseler, (dediler ki: Bu) buzağı, ey israil oğulları!. (sizin ilâhınızdir) sizin mabudunuz bundan ibarettir. Bu (Musa'nın da ilâhıdır) o da buna tapar. (Fakat unutmuş) yani: Musa, bunu kaybetmiş, şimdi gitmiş Tur'da aramaktadır. Yahut Samiri evvelce îman etmiş olduğu zatı unutmuş da şimdi böyle bir şirke düşmüştür.

(89) : Buzağıya tapanlar, ne kadar gaflet ve cehalet içinde bulunuyorlar!. Onlar (görmüyorlar mı idi ki,) bu taptıkları heykel (onlara ne bir söz iade edebiliyordu) onların dualarına, temennilerine karşı, bir cevap vermeğe kadir bulunuyordu. (Ve ne de onlar için bir zarara ve bir faideye mâlik bulunuyordu) böyle cevap vermekten âciz zarar ve faide vermeğe gayrı kadir bulunan bir şeyi artık ne diye ilâh ittihaz etmiş bulunuyorlardı?.

(90) : (Ve muhakkak ki, Harun) Aleyhisselâm (onlara) o buzağıya tapanlara (daha evvel) Musa Aleyhisselâmın Tur'dan avdetinden mukaddem (demişti ki: Ey Kavmim!. Siz bunun ile) böyle bir buzağıya tapınmakla (fitneye düşürülmüş oldunuz) bunun şekline, böğürmesine bakarak aldandınız, sahih olan inancınızı bırakarak böyle bir şirke düştünüz, Samiri sizi iğfal ve idlâl etmiş oldu (ve) ey kavmim!. Bilmeli değil misiniz (şüphe yok ki, sizin Rabbiniz rahmandır) fadlı ihsanı bütün mahlûkatına müteveccih olan bir hâlikı kerimden başka değildir. (Artık) o şirkinizi bırakarak (bana tâbi olun) benimle beraber yalnız Rabbülâlemine arzı ubudiyette bulunan (ve benim emrime itaat ediniz) size tebliğine memur olduğum dini ilâhîde sebat edip öyle müşrikâne hareketlerden sakınınız.

(91) : O israil oğulları da Hazreti Harun'a cevaben (dediler ki: Bize Musa dönüp gelinceye kadar biz buna) bu buzağıya (aleddeva.71 tapmaktan geri duracak değiliz) sanki demiş oluyorlardı ki: Ey Harun! Biz senin bu husustaki fikrini, hüccetini kabul etmeyiz. Ancak Musa'nın sözünü kabul ederiz. O gelsin bakalım ne diyecek. Onlar bu sözleriyle pek bedihi olan bir hakikati anlamak kabiliyetinden mahrum olduklarını göstermiş, Harun Aleyhisselâm» gibi bir Peygamberin vesilei hidayet olacak teklifini red etmiş

قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾ اَلَّا
تَتَّبِعَنِ اَفَعَصَيْتَ اَمْرِي ﴿٩٣﴾ قَالَ يَا بْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي
وَلَا بِرَاْسِي اِنِّي خَشِيتُ اَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي اِسْرَائِيلَ وَلَمْ
تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(92): Dedi ki: Ey Harun!. Onların dalâlete dSşiüklermi gördüğüm zaman seni ne men etti.

(93) : Ki, benim ardımca gelmedin?. Emrime isyan-mı ettin?.

(94) : Dedi ki: Ey ananın oğlu!. Ne sakalımı ve ne de başımı tutma. Ben muhakkak senin, İsrail oğullarının aralarını dağıttın ve benim sözümü gözetir olmadın, diyeceğinden korktum.

***

İ Z A H

(92) : Bu mübarek âyetler, Tur'dan avdet eden Musa Aleyhisselâmın Hazreti Harun'ue aralarında cereyan eden muhavereyi ve Hanın, Aleyhisselâmın dermeyan etmiş olduğu mazereti beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm, İsrail oğullarının buzağıya tapmış olduklarını gelip anlayınca kardeşine hitaben (dedi ki: Ey Harun!.) Sen ki, nübüvveti haizsin sen ki benim kardeşim, vezirim ve halifemsin (onların) o İsrail oğullarının (dalâlete düştüklerini gördüğün zaman seni ne men etti?.) ki, onların aralarından ayrılmadın, öyle hidayet yolundan çıkarak buzağıya taptıklarını gördüğün halde yine aralarında kaldın?.

(93) : Evet.. Seni ne men etti (ki, benim ardımca gelmedin?.) Gelip keyfiyeti bana haber vermedin, veya benim yolumda hareket ederek onlara karşı bir gazap, bir hiddt göstermedin, onlar ile mücadeleye atılmadın, yoksa sen (emrime isyan mı ettin?.)' de Vazifende selâbet göstermedin, muktezayı hilâfına muhalif harekette bulundun..

Hazreti Musa : Kavminin öyle müşrikâne hareketlerinden çok müteessir olduğu için kardaşına karşı böyle bir hitapta bulunmaya ruhen bir ihtiyaç hissetmiş ve mübarek kardeşinin sakalını, başının tüylerini tutup bir gayreti diniye saikasiyle kendisine doğru çekerek hâdisenin künhünü anlamak istemişti.

(94) : Harun Aleyhisselâm da (dedi ki: Ey anamın oğlu!) ey şefkatli kardeşim!, (ne sakalımı ve ne de başımı tutma) ben mâzurum. Evet.. (Ben muhakkak senin) Tur'dan avdet edince bana-hitaben. Sen : (İsrail oğullarının aralarını dağıttın) onlar ile mücadelede bulundun, mukateleye saik olacak derecede şiddet gösterdin. (Ve benim sözümü gözetir olmadın) benim tavsiyeme riayet etmeyip aralarında ihtilâf zuhuruna sebebiyet verdin (diyeceğinden korktum.)

§ Hazreti Musa, Tur'a giderken Hazreti Harun'a demişti ki: Sen kavmim hakkında benim halifem ol ve ıslahta bulun, müfsitlerin yoluna tâbi olma. Şimdi Hazreti Harun ileri gidip de mücadelede, mukatelede bulunmuş olsa idi, bu emre muhalefet etmiş olacaktı. Bir de Harun Aleyhisselârnın ana ve baba bir kardeşi olan Musa Aleyhisselâma: Ey anamın oğlu!, demesi, onun daha ziyade mülâyimetini, rikkatini celb içindi. Çünki, analar, babalardan daah ziyade evlâtlarına karşı rikkat ve şefkat beslemekte bulunurlar. Artık öyle şefkatli bir mahlûkun evlâdına düşen vazife de onun gibi şefkatli, merhametli bulunmaktır.

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ
فَنَبَذْتُهَا وَكَذَٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾ قَالَ فَاذْهَبْ
فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا
لَنْ تُخْلَفَهُ وَانْظُرْ إِلَىٰ إِلَٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا
لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾ إِنَّمَا إِلَٰهُكُمُ اللَّهُ
الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

«o»

MEALİ ÂLİSİ

(95) : Musa Aleyhisselâm -dedi ki: Ey Samirü. O acip işi yapmaktaki maksadın ne idi?.

(96) : -Samiri- de dedi ki: Onların görmediklerini ben gördüm. Artık Resulün izinden bir avuç -toprak- aldım da onu attım ve nefsim bana öylece hoş göstermiş oldu.

(97) : -Hazreti Musa- da dedi ki: Çık git. Çünki artık sana hayatta -bulundukça mukadder olan- dokunma yok demektir. Ve muhakkak ki, senin için bir va'de mahalli de vardır ki, ondan asla ayrılmayacaksındır. Ve kendisine tapınıp durduğun tanrına da bak. Biz onu elbette ki, yakacağız, sonra da onu denizde prça parça edip savuracağız.

(98) : Sizin ilâhınız ancak o Aliahtır ki, ondan başka ilâh yoktur. Her şeyi ilmen ihata etmiştir.

∴

İ Z A H

(95) : Bu mübarek âyetler, Musa Âleyhisselâmın Samiriye olan hitabını, Samirinin de dermeyan ettiği mazereti bildiriyor ve Samirinin ne suretle huzurdan tardedildiğini ve ulûhiyetin yalnız her şeye bihakkın âlim olan Allah Tealâ'ya mahsus bulunduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Musa Aleyhisselâm, Hazreti Harun'un itizarını kabul ettikten sonra israil oğullarını idlâl etmiş olan Samiriye -tevbih için ve onun yaptığı şeyin butlanını meydana çıkarmak için- tevcihi hitabederek: (dedi ki: Ey Samiri!. O acib işi yapmaktaki maksadın ne idi?.) Ne için nâsı öyle bir heykele taptırmaya cüret gösterdin?.

(96) : Samiri de cevap olarak (dedi ki: Onların) İsrail oğullarının (görmediklerini ben gördüm) onların bilmediklerini ben bildim (artık resulün izinden bir avuç) toprak (aldım da onu) o eritilen ziynet maddeleri arasına (attım) artık olan oldu (ve nefsim bana öylece) o toprağı alıp atmayı (hoş göstermiş oldu.) Bana karşı bezemiş, güzel göstermiş bulundu.

§ Bu âyeti kerimede zikredilen Resulden murat, birçok müfessirlere göre, Cibrili Emin'dir. Denizin yarılıp Beni israil'in yürüdükleri zaman Cibril Aleyhisselâm, bir at üzerinde temessül ederek görünmüştü. Onun atının ayak bastığı yerlerden hemen yeşil otların zuhura geldiğini Samiri görmüş; o yerlerden bir miktar toprak almıştı. İşte bu toprağı o eritilen ziynetler üzerine atıvermiş, öyle fevkalâde bir buzağı zuhura gelmişti. Fakat bu müşahedeyi garip gören bazı zatlara göre bu resulden murat, Hazreti Musa'dır. Samiri demek istemişti ki: Ya Musa!. Ben senin sünnetini, resmî hareketini gördüm, onun hak olmadığına kail oldum. Artık ben senin dininden, eserinden bir kabza aldım, bazı şeyler edindim, sonra onu atıverdim, onunla amel etmek istemedim. Bu tekdirde Samiri, küfrünü itiraf etmiş oluyordu. Evet.. O kendi havayı nefsine uymuş, bir ilhama, bir aklî delile müstenit olmaksızın öyle müşrikâne bir harekette bulunmuştur.

(97) : Hazreti Musa da Samiriye hitaben (dedi ki:) nâs arasından (çık git) burada durma (çünki artık sana hayatta) bulundukça mukadder olan bir arızadan dolayı her gördüğün kimseye söyliyeçeğin söz: (Dokunma yok demektir) yatni: Ona öyle bir hastalık âriz olmuştu ki, artık hiçbir kimse ile temasta bulunmaya takati kalmamıştı. (Ve) Ey Samiri!. Bundan başka (muhakkak ki, senin için bir va'de mahalli de) zamanı da (vardır ki) sen (ondan asla ayrılamayacaksındır.) o mevud olan şeye herhalde kavuşacaksındır, artık o senden ayrılamıyacaktır. Mademelhayat öyle müteneffirane yaşayacaksındır. (Ve) ey Samiri!. (Kendisine tapınıp durduğun tanrına da) o kendi zu'münca mâbuj tanıyıp ibadetine devam eylediğin buzağıya da (bak) onun ne âciz, ne ehemmiyetsiz bir şey olduğunu anla. (biz onu elbetteki, yakacağız)

ateşe atıp kızdıracak, eriteceğiz. (Sonra da onu denizde) Firavun ile ordusunun boğuldukları bahri Kulzem de (parça parça edip savuracağız,) bir veçhile ki, artık ondan bir eser kalmayacaktır. Nitekim Hazreti Musa, öyle de yapmış, öyle mahv ve münderis olan bir şeyin mabud olamayacağını bu suretle de beşeriyete göstermiştir. Hazreti Musa için Bakara süresindeki (50) inci âyetin izahına müracaat!..

(98) : Ey nâsî. Şüphe yok ki, (sizin ilâhınız) Rabbihiz, mabudunuz, Hâlikınız (ancak o Aliahtır ki) onun varlığı, birliği, kudret ve azameti binlerce deliller ile sabittir. O ezelîdir, ebedîdir, onda zeval aşla mutasavvur değildir. (Ondan başka ilâh yoktur) ulûhiyet, vasfım haiz başka bir zat mevcut değil. dir. O ulvî vasfı başka hiçbir kimsenin haiz olmaya selâhiyeti olamaz. Artık bir buzağı ne oluyor ki, ilâh vasfını haiz olabilsin?. O kadim, muazzam mabudumuz (her §eyi ilmen ihata etmiştir) o Halikı Azim, her şeyi tamamen bilir. Her şey ona muhtaçtır. O ise bütün ihtiyaçlardan münezzehtir. Hayvanlar gibi, heykeller gibi, fenaya mâruz, kendilerini bile hailelerden kurtarmaya gayrı muktedir olan fanî şeyler nasıl mâbud, tanrı ittihaz edilebilir?. Böyle bâtıl bir kanaat, .hiç insaniyete yakışır mı?. Bunu bütün beşeriyet güzelce düşünmeli değil midir?.

كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ اٰتَيْنَاكَ مِنْ
لَدُنَّا ذِكْرًا ۝٩٩ مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا ۝١٠٠
خَالِدِينَ فِيهِ وَسَٓاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًا ۝١٠١ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ
وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ۝١٠٢ يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَبِثْتُمْ
اِلَّا عَشْرًا ۝١٠٣ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ اِذْ يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً
اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا ۝١٠٤

MEALİ ÂLİSİ

(99) : işte böyle geçmişlerin haberlerinden bir kısmını sana hikâye ediyoruz ve sana kendi tarafımızdan bir kitap da vermişizdir.

(100) : Her kim ondan yüz çevirirse şüphe yok ki, o kıyamet günü bir ağır günah yükü yüklenecektir.

(101) : Orada ebediyyen kalıcılardır ve onlar için kıyamet gününde -o- ne fena bir yük olmuştur.

(102) : O gün ki, sur'a üfürülür ve o gün mücrimleri gök gözlü olarak haşr ederiz.

(103) : Aralarında gizlice konuşurlar ki: -dünyada- on günden ziyade kalmış olmadınız.

(104) : Biz onların ne diyeceklerini daha ziyade biliriz, o vakit ki, onların daha mutedilce rey sahipleri olanları diyecektir ki, siz bir günden başka kalmış olmadınız.

İ Z A H

(99) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem Hazretleri için birer mucize ve ümmetinin ibret almaları için de bir vesile olmak üzere geçmiş kavimlerin kıssalarına dair malûmat verildiğini ve bahusus Kur'anı Mübinin verilmiş olduğunu bildiriyor. O Kur'anı Azime muhalefette bulunanların ne büyük felâketlere uğrayacaklarını, öyle günahkârların kıyamet gününde ne çirkin bir vaziyette haşrolunacaklarını ve dehşetler içinde kalarak dünyada yaşayışlarının pekaz olduğunu söyliyeceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Resulüme (işte böylece) Musa Aleyhisselâmın lâtif, ibretbahş kıssesi gibi (geçmişlerin haberlerinden bir kısmını sana hikâye ediyoruz.) Tarihe karışmış ümmetlerin garip tarihî hallerinden mühim bir kısmını bildiriyoruz. Tâki, o hususlardaki malûmatın artsın, mübarek kalbin için tesliyete medar olsun, hüzn ve kederini gideriversin ve o bildirilen şeyler halk için bir ibret, bir intibah vesilesi buulnsun. Tarihte meçhul kalmış bir takım kısseler, hâdiseler meydana çıkarılarak risaleti Muhammediyyeyi isbat eden mucizeler çoğalsın. (Ve) Ey Peygamberi Zişan!. (sana kendi tarafımızdan) Canibi ulûhiyetten (bir kitapta vermişizdir.) ki, o da Kur'anı mübinden o ebedi mucizeden ibarettir.

§ Kurbanı kerime zikr denilmesinde birçok veçihler vardır. Ezcümle Kur'anı Mübin, bir kitaptır ki, on'da insanların dinlerine ve dünyalarına ait muh-

taç oldukları başlıca şeyler zikredilmiştir. Ve o mukaddes kitapta Allah Teâlâ'nın müteneyvi nimetleri, âsarı kudreti mezkûrdur. Beşeriyet için en faideli nasihatlar zikredilmektedir, ümmeti islâmiyetin ilâyı kadrine bütün beşeriyet arasında zikri cemile nailiyetine en güzel bir vesile bulunmuştur.

(100) : Artık (herkim) öyle kutsi bir kitabın, bir zikri hikmetşiarın kadrini takdir edemez de (on'dan yüz çevirirse) ona inanmazsa onu takdir ve tebcil etmezse (şüphe yok ki, o) münkir kimse (kıyamet günü bir ağır günah yükü yüklenecektir.) pek ağır bir ukubete uğrayacaktır, dinsizliğinin, mukaddesatı inkâr etmesinin öyle müthiş cezasına mâruz kalacaktır.

(101) : Öyle mücrim kimseler, (orada) o günahlarının azabı içinde, mes'uliyeti dairesinde (ebediyen kalıcılardır) daha dünyada iken taib ve müstağfir olmadıkları takdirde o azaptan artık kurtulamıyacaklardır. (Ve onlar için kıyamet gününde) o yüklenmiş oldukları günah yükü (ne fena bir yük olmuştur?.) bunun altında ezilip duracaklardır.

(102) : Evet.. (O gün ki,) o kıyamet anı ki, (sur'a üfürülür.) Sur = boynuz denilen ve sedayı neşre âlet olan bir bediai hilkate İsrafil Aleyhisselâm tarafından üfürülerek ikinci ne'fha denilen hâdise zuhura gelir. (Ve o gün mücrimleri) kâfirleri, yüzleri simsiyah ve kendilerini (gök gözlü olarak) veya kör bir halde (hasrederiz) yani: Onları en çirkin bir sima ile, bir vaziyet ile kabirlerinden kaldırır cehenneme sevkeyleriz.

(103) : Artık o kâfirler büyük bir korku içinde kalarak (aralarında gizlice) seslerini kısarak (konuşurlar ki,) siz dünyada veya kabirde (on günden ziyade kalmış olmadınız) orada nihayet on gün kadar kalmış oldunuz. Yani: Onlar öyle ebedî bir mihnete, bir azaba mâruz kalacaklardır ki, bunun yânında dünya hayatı vesaire nihayet on gün kadar muvakkat görülmekte bulunacaktır.

(104) : Cenabı Hak da buyuruyor ki: (Biz onların) o mücrimlerin kıyamet gününde (ne diyeceklerini) herkesten (daha ziyade biliriz) onların demeleri ona münhasır kalmayacaktır (o vakit onların daha mutedilce rey sahipleri) daha fazlaca düşünebilenleri (diyecektir ki, siz) bugüne, bu dehşetli hale nazaran dünyada veya kabirde (bir günden başka kalmış olmadınız) Evet. Ebediyete nazaran muvakkat olan şeyler yok mesabesindedir. Bütün dünyevî varlıklar, hâdiseler, uhrevî hayata, ahiret hâdiselerine nazaran nihayet bir günden başka değildir. Artık böyle pek muvakkat bir şeye kapılıp da ebedî hayatı düşünmemek, onu temine çalışmamak insaniyete yakışır mı?.

* * *

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا
رَبّ۪ي نَسْفًاۙ (105) فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًاۙ (106) لَا تَرٰى ف۪يهَا عِوَجًا
وَلَٓا اَمْتًا (107) يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ
الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ اِلَّا هَمْسًا (108) يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ
الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا (109)
يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُح۪يطُونَ بِه۪ عِلْمًا (110)
وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا (111) وَمَنْ
يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا
وَلَا هَضْمًا (112)

«O»

MEALİ ÂLİSİ

(105) : Ve sana dağlardan sorarlar. Binaenaleyh de ki: Onları Rabbim darmadağın edip savuracaktır.

(106) : Artık onları düm-düz, bom-boş bir halde bırakacaktır.

(107) : Orada ne bir iğrilik ve ne de bir yumruluk göremezsin.

(108) : O gün çağırana tâbi olurlar. Onun için bir eğrilik yoktur ve sesler Rahman için bir korku ile kısılmıştır. Artık en hafif bir sesten başkasını işitemezsin..

(109) : O gün şefaat faide vermez, ancak Rahman kime izin verirse ve kim için söylemeğe razı olursa o müstesnâ.

(110) : Onların ilerisinde olanı da, gerilerinde olanı da bilir. Onlar ise onu ilmen ihata edemezler.

(111) : Ve yüzler Hayyı kayyum için zelilâne bir vaziyet almışlardır ve zulmü yüklenmiş olan, muhakkak ki, hüsrana uğramıştır.

(112) : Ve her kim mümin olduğu halde salih amellerden işlerse artık o ne zulme uğramaktan ve ne de sevabının eksilmesinden korkmaz.

*
* *

İ Z A H

(105) : Bu mübarek âyetler, yeryüzündeki dağların yerlerinde sebat etmekte olduğuna bakarak kıyamet vukuunu inkâr eden bir takım müşriklerin bu dağlar hakkındaki müstehziyane suallerine karşı verilen cevabı bildiriyor. Kıyamet zamanında dağların ne hale geleceğini, herkesin ne kadar havf ve haşyet içinde kalacağını, Cenabı Hakkın maziye ve istikbale ait bütün şüunata âlim olduğunu anlatıyor, küfr ve zulm sahiplerinin ne kadar haib ve hâsir olacaklarını, salih amellerde bulunan müminlerin de ne kadar emniyete ve mükâfata nail bulunacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Alişan!. Bir takım kâfirler, senin bildirdiğin hasrı neşri inkâr ederler (ve) bir istihza tarikiyle (sana dağlardan sorarlar.) Yani: Demek isterler ki, kıyamet nasıl kopabilir ki, dağlar o kadar metanetlerinde yerlerinde sabit kadem bulunmaktadırlar. Bunlara bir noksan arız olmuyor, bunlar bu dünyanın devam edeceğini göstermektedirler. (Binaenaleyh) Resulüm!. Bu suale cevap olarak derhal (de ki: Onları) o dağları (Rabbim) mukadder zaman gelince (darmadağın edip savuracaktır) hiçbirinin heyeti, vaziyeti devam edecek değildir.

§ Nesf kelimesi, vurmak, yıkmak, koparmak, bir şeyi kökünden koparıp dağıtmak bir toz haline getirmek, savunmak demektir.

(106) : (Artık onları) o dağları veya yeryüzündekilerini (düm-düz, bom-boş bir hale bırakacaktır.) Halikı Alem hazretleri, böyle bir inkılâp vücude getirecektir, dağlar da vaziyetlerini kaybederek sair şeyler ile müsavi bir durumda bulunacaktır. «Ka» müstevi = dümdüz mekândır. «Safsaf» da yüksek, düz yer, üzerinde nebatat namına bir şey bulunmayan mahal demektir.

(107) : (Orada) yeryüzünden veya dağların yerinde (ne bir iğrilik ve ne de bir yumruluk göremezsin) kıyamet kopunca böyle bir inkılâp vücude gelir. Dağlar da, sair şeyler de düm-düz olur gider. «Ivec» iğrilik, aksaklık demektir. «Emet» de yükseklik, küçük tepecikler manasınadır.

(108) : (O gün) dağların öyle düm-düz olduğu zaman, nâs kabirlerinden kalktıktan sonra (çağırana tâbi olurlar) yani: Kendilerini mahşer yerine davet eden İsrafil Aleyhisselâmın emrine mütabaatta bulunup mahşer sahasına

yürürler. Şöyle ki: Hazreti israfil, sur'u ağzına alır, Beytülmukaddes'teki, «sahre = büyük taş üzerinde durur,» ey çürümüş kemikler, ey dağılmış uzuvlar ve ey parçalanmış etler!. Kalkınız, Allah'ın tâyin ettiği yere koşunuz» diye nida eder, bütün o mahv ve münderis olmuş mahlûkat tekrar kudreti ilâhîye ile teşekkül eder, davet edildikleri mahşer yerine koşar giderler. (Onun için bir iğrilik yoktur) o davetçinin daveti tam bir istikamet üzeredir, umum hakkında tam bir nüfuz sahibidir. Yahut hiçbir kimse için o davetçinin davetine açlem-i icabete takat yoktur, herhalde onun davetine tâbi olurlar, başka bir tarafa sapamazlar. (Ve sesler Rahman için) sahiplerine ait (bir korku île kısılmıştır.) Hiçbir kimse sükûnetten, havf ve haşyetten beri olamaz. (Artık) ey insan!. O günde (en hafif bir sesten başkasını işitemezsin) o mahşerde ancak pek zayıf, hafif sesler işitilebilir, en yavaş ayak seslerinden veya dudak tıpırtılarından başkası duyulamaz. Hiçbir kimse sesini kaldırarak güftügûda bulunmaya muktedir olamaz.

§ Hems savti hafî = seslerin en hafifi, gizlicesi demektir.

(109) : (O gün) o korkunç hallerin zuhur edeceği kıyamet kopımca hiç bir kimseye (şefaat faîde vermez) hiçbir kimsenin şefaati başkası hakkında vesilei necat olamaz (ancak Rahman) kerim olan Halikı Zişan (kime) hakkında şefaat edilmesi için (izin verirse) müsaade buyurursa (ve kim için söylemeğe razı olursa) yani: Kimin hakkında şefaat edecek zatın söylemesine, şefaac etmek dilemesine rızayı ilâhî tecelli ederse (o) kimse (müstesna) onun hakkında şefaat edilebilir. Ibni Abbas hazretlerinden rivayet edilen diğer bir tevcihe göre de kimin sözüne Cenabı Hak razı olursa onun hakkında şefaat edilebilir. Binaenaleyh kelimei şahadeti telâffuz ile îmanını izhar etmiş olan herhangi bir mümin hakkında şefaat edilebilir. Böyle bir îmandan mahrum olan kimse hakkında ise şefaat câri olamaz. Çünki mümin olmayanların sözlerine Cenabı Hak razı değildir.

(110) : (Onların) bütün mahlûkatın (ilerisinde olanı da gerilerinde olanı da) Allah Tealâ (bilir) yani: onların ahirete ait işlerini de dünyaya müteallik, işlerini de tamamen bilir. Yahut onların vaktiyle yaptıkları da, bilâhare yapacakları da Hak Tealâ Hazretierince tamamen malumdur. Amenna. (Onlar ise onu) Hak Tealâ'yi veyahut o Halikı Alinin malûmatını veya geçmişe ve geleceğe ait şeyleri (ilmen ihata edemezler) Evet.. Mahlûkatın ilmi, idraki mahduttur, her şeyi bihakkın bilip anlamaya kâfi değildir. Bundan dolayıdır ki, bazı kimseler kudreti ilâhîyeyi, bu içinde yaşadıkları âlemdeki nice hilkat bedialannı, düşünmezler de akıllarının kesmediği bazı hâdiseleri inkâra cüret gösterirler. îşte kıyametin vukuunu inkâr ve istibadda bu cümledendir. Bir kere düşünmeli değil midir ki, daima tebeddül ve tagayyüre mâruz kalan ve birer eseri kudret olduğu taayyün eden bu dünya varlıklarını bidayeten yoktan var etmiş olan bir Halikı Azim, dilediği zaman bunları yok ederek yerlerine başkalarını ikame etmeğe de kadirdir. Yeryzünde vakit vakit nice

tebeddülât vâki olmuş değil midir?. Nice hareketi arzlar görülmüş, nice dağlar darmadağın olmuş, nice karalar denizlere tebeddül etmiştir. Binaenaleyh dağların öyle yerlerinde sabit olduğuna bakıp da kıyametin artik vuku bulmayacağma kail olmak nasıl muvafık olabilir?. Onları bidayeten yaratmış olan Halikı Mükevvenatın kudret ve azametini bir kere düşünmeli değil midir?. O küfr ve inkârlarından dolayı onlar ne kazanacaklar?.

(111) : (Ve yüzler) bütün yüz sahibi olan şahsiyetler o kıyamet günü (hayyı kayyum için) o ezelî ve ebed îhayatı haiz, büytün mükevvenatı halk ve idareye sahip, her şeye kemâliyle âlim olan Hâlikı Azim için (zelîlâne bir vaziyet almışlardır) onun emr ve iradesine karşı öyle zelüâne, mutiane bir durumda bulunmaktadırlar. Hepsinin üzerinde hâkimiyeti ilâhîyye tecelli etmekte bulunmuştur. Artık dağlarda, bütün kürelerde o Halikı Kâdirin emrine her veçhile tâbi bulunmaktadırlar. Dilediği zaman onları mahv ve münderis eder. (Ve zulmü yüklenmiş olan) yani: Bu dünyada iken küfr ve şirke düşmüş, kıyameti inkâr etmiş, kudreti ilâhiyyeyi tasdik etmemiş olan herhangi bir şahıs da (muhakkak ki) o ahiret âleminde büyük bir (hüsrana uğramış) bulunacak (dır) Artık bu müthiş âkibeti düşünüp de öyle zulûmdan, dini ilâhîye muhalif hareketlerden kaçınmalıdır. Elbette ki, bundan başka çarei selâmet yoktur.

(112) : (Ve) bilâkis (her kim mümin) vahdaniyeti ilâhîyyeyi musaddıfc yövmi ahiretin vuku bulacağına kani, islâmiyete nail (olduğu halde salih amellerden işlerse) Cenabı Hakkın emrettiği şeylerden takati dairesinde olanlan ifaya çalışırsa (artık o ne zulme uğramaktan) günahlarından dolayı ziyade azap göreceğinden (ve ne de sevabının eksilmesinden) güzel amellerine karşı noksan mükâfat göreceğinden (korkmaz) lâyık olduğu sevaba tamamen kavuşacağını bilir. Hakkında adaleti ilâhîyenin, âtifeti subhaniyenin tecelli edeceğine kâni bulunur, bir huzurı kalp ile yaşar. İşte îmanın mükâfatı!.

***

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ
مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾
فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِن قَبْلِ
أَن يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١١٤﴾

MEALİ ALİSİ

(113) : Ve böylece o'nu bir arabî Kur'an olarak indirdik ve o'nda tehditlerden mükerrer şeyler açıkladık. Belki korunurlar, yahut onlar için bir öğüt yücude getirmiş olur.

(114) : Artık şüphe yek ki, Meliki hak olan Allah Tealâ pek müteâlidir. Ve sana vahy edilmesi tamam olmadan evvel Kur'anı okumakta acele etme ve deki: Yarabbü. Benim için ilmi artır.

*
* *

İ Z A H

(113) : Bu mübarek âyetler, Kur'anı Azimin arâbiyyül ibare olarak nüzulünü ve bazı korkutucu âyetlerin mükerreren nüzülündeki maslahat ve hikmeti bildiriyor. Kur'anı Mübin'in kemâli itina ile gıraat edilmesini ve ziyade bilgi sahibi olmayı Cenabı Haktan niyaz etmeyi beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve böylece) geçmiş kavimlerin haberlerini bildirdiğim gibi (onu) bu haberleri cami olan Kur'anı Mübini (bir arabi kur'an olarak indirdik) bilinmesi maksut olan, beşeriyeti tenvire vesile bulunan mânaları, lisanı arabî üzere cami bir kitabı ilâhî olarak sana ihsan buyurduk (ve onda) o mukaddes kitapta (tehditlerden mükerrer şeyler açıkladık) uhr-evî cezayı, azabı ilâhîyi haber veren âyetleri mükerrer surette mufassalan beyan buyurduk (belki korunurlar) o tehditâmiz âyetleri güzelce nazara alırlar da hayatlarını tanzime çalışırlar, şirkten ve kıyameti inkâr gibi küfriyattan kaçınırlar, haram olan şeyleri terkederek tekva ile ittisafa gayret eylerler. (Yahut) o kur'anı mübin (onlar için) o mükellef insanlar hakkında (bir öğüt) bir ibretbahş mevize (vücude getirmiş olur) onların uyanmalarına, mutekiyane bir vaziyet almalarına bir vesile teşkil eder, haklarında hücceti ilâhîyye tamam olmuş olur.

§ Evet.. Allah Tealâ bir Halıkı Hakimdir, risalet vazifesini en ulvî bir fıtrette, bir kabiliyette yaratmış olduğu hazreti Muhammed Aleyhisselâm'a tevdi buyurmuştur. Onun lisanı da bütün lisanların en genişi en fasihi olan lisanı arabtır. O Peygamberi Zişana ilk îman edip dini islâmı neşre ilk memur olanlar da arab kavmi necibidir. Binaenaleyh Kur'anı Azim arabî lisan üzere nazil olmuştur ki, onun belagat ve fesahatini güzelce takdir eden o muhterem kavim, Kur'amn ahkâmını bütün afâka neşre çalışsınlar, bu sayede bütün beşeriyet dini ilâhîden haberdar olsunlar. Bu, beşeriyet hakkında bir lûtfi ilâhîdir, vahdeti islâmı temine en muvafık bir vesiledir.

Sonra Kur'anı Azimde cezaya ait âyetlerin veya ibretbahş tarihî kıssaların mükerrer surette, muhtçlif vecihler üe beyan buyurulması .da yine be-

;riyet hakkında büyük bir âtifeti ilâhîyedir ki »insanlar bu sayede uyansm-r, dinsizlikten kaçınsınlar, dini İslama nail olarak ebedî hayatlarını temine luvaffak olsunlar. Ne muazzam bir ihsanı ilâhî!.

(114) : (Artık şüphe yok ki, maliki hak olan) hâkimiyeti ezelî ve ebedî lup bütün mükevvenata şamil bulunan (Allah Tealâ pek mütealidir) zatında 'e sıfatında mahlûkata benzemekten münezzehtir, hiçbir şeyden âciz olmayıp ter şeye kemâliyle kadirdir. (Ve) Ey Resûli Zişanım! (sana vahy edilmesi amam olmadan) Cibrili Emin tarafından getirilip tebliğ edilen herhangi bir iyeti kerimenin tebliği nihayet bulmadan (evvel Kur'anı okumakta acele îtme) vahyin hitama ermesini bekle, daha tamam olmadan onu okumaya veya başkalarına tebliğ etmeğe başlama. Hepsi de hafızanı olduğu gibi tenvir ve tezyin edecektir, (ve) HabibimL (de ki: Yarabbü. Benim için ilmi artı) malûmatımı ziyade kıl, Kur'anı Azimin tamamen nuzuliyle kalbimi nuri ilm ve irfana müstağrak buyur.

§ Bu âyeti kerimede beşeriyete büyük bir dersi hikmet vermektedir. Şöyle ki: Her insan kendisine tebliğ edilen bir hakikati, verilen bir nasihati kemâli ciddiyet ve samimiyetle dinlemelidir ve hiç bir kimse ilmine güvenip bilgisini arttırmaya çalışmadan geri durmamalıdır. Vahyi ilâhîyeye mazhar olan bir Peygamberi Alişan böyle ilminin artmasını niyaz etmekle mükellef olursa artık efradı ümmetten hangi bir kimse, kendi ilmine büyük bir kıymet verebilir de kendisini tahsili ilimden, bilgisinin artmasını temenni etmekten müstağn görebilir?, tbni Mesut Hazretleri bu âyeti kerimeyi okudukça: «Yarabbi benim ilmimi ve yakinimi arttır» diye dua edermiş.

«Daim oku, yaz, kadrini bil cevher-i ilmin»
«Tahsil-i hüner, hâmei insana çelenktir»

وَلَقَدْ عَهِدْنَا
إِلَىٰ آدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ
اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ
هَٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَىٰ
﴿١١٧﴾ إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَىٰ ﴿١١٨﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ
فِيهَا وَلَا تَضْحَىٰ ﴿١١٩﴾

MEALİ ÂLİSİ

(115) : Kasem oisun ki, bundan evvel Adem'e de tavsiyede bulunmuştuk. O ise unuttu ve onun için bir azm bulmadık.

(116) : Ve o vakti ki, Meleklere dedik. Ademe secde ediniz. Onlar da hemen secde ediverdiler. İblis müstesna, o kaçındı.

(117) : Biz de demiştik ki: Ey Adem!. Bu şüphesiz senin için ve refikan için bir düşmandır. Sizi cennetten çıkarmasın, sonra meşakkate düşmüş olursun.

(118) : Muhakkak ki, senin için orada acıkmak da yoktur, çıplak kalmak da yoktur.

(119) : Ve şüphesiz ki, sen orada susamazsın ve güneşin hararetine uğramazsın.

***

İ Z A H

(115) : Bu mübarek âyetler de Adem Aleyhisselâmın kıssasını hâvidir. Onun nasıl bir vahyi ilâhîye mazhar olduğunu bildiriyor. Meleklerin Hazreti Âdeme secde ettiklerini şeytanın ise bu secdeden kaçınarak vesvesesiyle

Hazreti Adem'in cennetten çıkarılmasına sebebiyet verdiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ Hazretleri; Peygamber efendimize geçmiş zatlara ait kıssalardan bazılarını haber vereceğini va'd buyurmuştu. Bu va'di ilâhîsini yerine getirmek için Hazreti Adem'e ait bir hâdiseyi şöylece haber veriyor. (Kasem olsun ki,) yani: Azameti zatım hakkı için (bundan evvel) bu zamandan mukaddem, mebdei beşeriyette (Adem'e de tavsiyede bulunmuştuk) ki, şu ağacın meyvesinden yeme. (o ise unuttu) bu tavsiyeyi hatırlayamadı, o meyveden yiyiverdi (ve onun için bir azm bulmadık) tavsiye edilen emirde sebat, metanet göstermiş olmadı. Bir gaflete, bir iğfale kapıldı, şeytanın yalan yere yemin edeceğine ihtimâl vermedi.

(116) : (Ve) Resulüm!. Zikret (o vakti ki) biz (meleklere dedik) şöyle emr ettik ki, Ey Melekler!. (Adem'e secde ediniz) ona karşı tâzimkârane bir vaziyet alınız (onlar da) bütün melekler de (hemen) telâkki ettikleri emre binaen (secde ediverdiler) emri ilâhîye itaatta bulundular. Ancak onların aralarında bulunup bu secde ile kendisi de mükellef olan (ibüs müstesna. O) secde etmedi, mütekebbirane bir vaziyet alarak bu secdeden (kaçındı.)

(117) : (Biz de) o vakit, o şeytanın secdeden kaçındığı zaman bir vesilei intibah olmak üzere (demiştik ki: Ey Adem!. Bu) sana secdeden kaçınan, sana karşı tekebbürde bulunan iblis, (şüphesiz senin için ve zevcen) Havva (için bir düşmandır.) Çünki: îblis, Allah Tealânın Hazreti Adem hakkındaki âtifetini, asarı iltifatını görünce ona haset etmiş, ona karşı mütekebbirane, düşmanane bir vaziyet almıştı. Binaenaleyh Ey Adem!. Uyanık bulun, o îblisin vesvesesine, iğfalâtına kapılma ki, (sizi cennetten çıkarmasın) yani oradan çıkarılmanıza sebebiyet vermiş olmasın (sonra) Ey Adem!. (Meşakkate düşmüş olursun) cennetten muvakkaten çıkarılarak dünya mihnetlerine mâruz kalırsın. Hazreti Adem'in böyle bir zahmete, meşakkate uğraması, kendisine tâbi olan refikasının uğramasını müstelzim olacağından onu tasrihe hacet bulunmamıştır.

(118) : Ey Adem!. (Muhakkak ki, senin için orada) o cennette, o Darütıniamda (acıkmak da yoktur, çıplak kalmak da yoktur) orada her türlü leziz, nefis 'taamlar vardır, orada pek lâtif, nuranî libaslar da vardır.

(119) : (Ve) Ey Adem!, (şüphesiz ki, sen orada) o cennette (susamazsın) susuz kalmazsın (ve güneşin hararetine uğramazsın) çünki cennette huzuru ihlâl edecek bir arıza yoktur. Cennette bulunanlar nimetlere müstağrak olarak bir huzur ve sükûn içinde yaşarlar. Artık bu gibi nimetlerden mahrum kalmamak için o iblisin iğfalâtına kapılmamalıdır, onun sözüne, vesvesesine asla kıymet vermemelidir.

*
* *

فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا اٰدَمُ
هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾ فَاَكَلَا مِنْهَا
فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ
وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهُ فَغَوٰى ﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَبٰيهُ رَبُّهُ
فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾ قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَاِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنّ۪ي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ
فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقٰى ﴿١٢٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(120) : Sonra ona şeytan vesvesede bulundu, dedi ki: Ey Adem, seni ebediyyet ağacına ve fena bulmayacak bir mülke delâlet edeyim mi?.

(121) : Artık ikisi de ondan yediler, hemen ikisi için avret mahalleri açılıverdi. Üzerlerine cennetin yaprağından yapıştırmağa başladılar. Ve Adem Rabbine âsi oldu da şaşırdı kaldı.

(122) : Sonra onu Rabbi mümtaz kıldı, tövbesini kabul etti ve onu doğru yola muvaffak buyurdu.

(123) : Buyurdu ki: Bazınız, bazınıza düşman olarak hepiniz oradan inin'z ne vakit size benden bir hidayet gelir de kim hidayete tâbi olursa artık dalâlete düşmez ve şekavete uğramaz.

***

İ Z A H

(120) : Bu mübarek âyetler, Adem Aleyhisselâma şeytanın ne veçhile vesvesede bulunmuş olduğunu bunun neticesinde Hazreti Adem ile Havva^nın ne vaziyete düşmüş bujunduklarmı bildiriyor. Sonra Hazreti Adem'in tövbesi kabul olunarak hidayeti ilâhîyyeye mazhar ve refikasiyle beraber yeryüzüne inmekle mükellef olduklarını ve nevi beşer ile şeytan arasında adavetin devam edeceğini, ve Cenabı Hakkın hidayetine tâbi olanların dalâlete, şekavete uğramayacaklarını beyan buyurmaktadır.

Şöyle ki: Cenabı Hakkın Adem Aleyhisselâma olan tenbih ve tehzirinden (sonra ona) Hazreti Adem'e (şeytan vesvesede bulundu) onun için iğfalkârane telkinata cüret etti (dedi ki: Ey Adem!. Seni ebediyet ağacına) yani: Meyvesinden yiyecek kimsenin aleddevam berhayat olup cennette kalacağı bir ağaca (ve fena bulmayacak bir mülke) hiçbir veçhile zail, inkılâba maruz olmayacak bir mevkie (delâlet edeyim mi?.) ki, sen ondan istifade ederek öyle edebî bir hayata, bir mevkie sahip olasın.

(121) : (Artık) şeytanın bu vesvesesi üzerine (ikisi de) Hazreti Adem de, Havva da (ondan) o ağacın meyvesinden (yediler) o husustaki nehyi ilâhîyi unutmuş, şeytanın iğfalâtına kapılmış oldular. (Hemen ikisi için avret mahalleri açılıverdi) üzerlerindeki nuranî libaslar zail olarak setredilmeleri muktezayı edeb olan uzuvları açıkta kalmış oldu. Artık o uzuvlarının (üzerlerine cennetin yaprağından) rivayete nazaran incir ağacının yapraklarından {yapıştırmaya başladılar) bu suretle o uzuvları örtmeğe çalıştılar. (Ve Adem) o ağacın meyvesinden yemekle (Rabbine âsi oldu da şaşırdı kaldı) muradına eremedi, cennette ebedî surette kalmak gayesinden muvakkaten mahrum oldu.

§ Vakıa Adem Aleyhisselâm, kasden mâsiyette bulunmuş değildi. Nehy edilen şeyi bir unutma neticesinde yapmış idi. Fakat uluvvi mertebesine nazaran böyle unutmak da onun hakkında bir isyan sayılmıştır. Mamafih bu muvakkat, zühule müstenit bir isyan olduğundan Hazreti Adem'e «âsi» denilemez. O haddizatında masumdur, bu zühulü de tövbeye mukarin olup mafüvdür. Asi ise isyanında devam eden kimselerdir.

(122) : Evet., (sonra onu) Adem Aleyhisselâmı (Rabbi) kerîm, rahîm olan Halikı Zişanı (mümtaz kıldı) onu ihtiyar ve manevî kurbiyyetine mazhar buyurdu, (tövbesini) de (kabul etti) onu tövbeye muvaffak kıldı, tövbesini kabul ederek kendisini af ve mağfirete nail buyurmuş oldu. (ve onu doğru yola muvaffak buyurdu) onu nedamet ve istiğfara ve tövbesinde sebata nail etti, onu tarjkı masumiyeti takibe muvaffak kılmış oldu.

(123) : Allah Tealâ Hazretleri Adem Aleyhisselâm'ın tövbesini kabul ve onu hidayete mazhar buyurduktan sonra ona ve zevcesi Havva'ya vahyen

(buyurdu ki: Bazını, bazınıza düşman olarak) yani: insanlar ve insanlar ile şeytanlar arasında dünyevî maişetler, idareler ve dinî, ahlâkî hareketler hususunda bir muhalefet, bir adavet bulunmak üzere (hepiniz oradan) o cennetten yer yüzüne (ininiz) mukadder müddete kadar orada yaşayıp durunuz (ne vakit size benden bir hidayet gelir de) bir kitab, bir resul gönderilmiş bulunur da (kim hidayetime) o tarafı izzetimden gönderilen kitaba, resule (tâbi olursa artık) dünyada (dalâlete) sapıklığa düşmez. (Ve) ahirette de (şekavete uğramaz) binaenaleyh umum beşeriyet için yegâne selâmet ve hidayet vesilesi, en mukaddes bir kitabı ilâhî olan Kur'anı Mübin ile Efdalülmürselin olan Hâzreti Muhammed Aleyhisselâcü vesselâmdır. Artık hakikî bir selâmet ve saadete kavuşmak isteyen her insan için onları rehberi hareket ittihaz etmekten başka çare yoktur.

§ Hâzreti Adem için Bakara süresindeki (35) inci âyetin izahına müracaat«.

***

وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْرٖى فَاِنَّ لَهُ
مَعٖيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى ﴿١٢٤﴾
قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنٖٓى اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَصٖيرًا ﴿١٢٥﴾
قَالَ كَذٰلِكَ اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَسٖيتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾
وَكَذٰلِكَ نَجْزٖى مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ
اَشَدُّ وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾ اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ
يَمْشُونَ فٖى مَسَاكِنِهِمْ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِى النُّهٰى ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا
كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَاَجَلٌ مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾

-«O»-

MEALİ ÂLİSİ

(124) : Ve herkim benim zikriır.der» kaçınırsa artık şüphe yok ki, onun için pek dar bir maişet vardır ve onu kıyamet gününde kör oiarak hasrederiz.

(125) : Der ki: Yarabbiî. Ne için beni â~na olarak hasrettin ve halbuki, ben görücü idim.

(126) : -Allah Tealâ da-, buyuruyor ki: Öyledir. Sana âyetlerimiz geldi, sen hemen onları unutuverdin. Bugün de sen öylece unutulursun.

(127) : Ve israf eden ve Rabbinin âyetlerine îman etmeyen kimseyi böylece cezalandırırız ve ahiretîn azabı işe elbette ki, daha şiddetlidir ve daha bakidir.

(128) : Onlar için vesilei hidayet olmadımı ki, onlardan evvel nice asırlar ahalisini helak ettik. Onların yurtlarında yürüyorlar. Şüphe yok ki, bdnda güzel akıl «sahipleri için büyük ibretler vardır.

(129) : Ve eğer Rabbinden sabk *eirrH bîr* kelime ve tâyin edilmiş bir müddet olmasa idi elbette büyük bir azap lâzım olurdu.

***

İ Z A H

(125) : Bu mübarek âyetlerde Hak Tealâ'nın zikrinden yüz çevirenlerin İlâhî âyetlere inanmayıp da müşrikâne hareketlerde bulunanların ne kadar mahrumiyetlere uğrayacaklarını ve kör olarak haşr olunacaklarını ihtar ediyor, geçmiş kavimlerin başlarına gelen ve akıl sahipleri için birer intibah vesilesi bulunan felâketlerden ibret alınması lüzumuna işaret buyuruyor, Eğer azaba uğramaları için mukadder bir zaman bulunmamış olsa idi sonraki isyankâr kavimlerin de hemen azaba uğramış olacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki : (Ve her kim benim zikrimden kaçınırsa) yani : Herhangi bir insan, kendisini dini ilâhîye davet eden Kur'anı Mübin gibi bir rehberi saadete tâbi olmaktan yüz çevirirse (artık şüphe yok ki, onun için) dünyada veya kabirde veyahut ahiret âleminde (pek dar bir maişet vardır) şiddetli bir vaziyette kalacak, büyük bir azaba tutulacaktır. (Ve onu kıyamet gününde kör olarak haşr ederiz.) Kabrinden görür bir halde çıkarılacak, sonra mahşere kör bir halde sevk edilecektir.

(125) : öyle bir azaba müstahik olan şahıs dedi ki: Yani muhakkak (eter ki: Yarabbif. Ne için beni âmâ olarak hasrettin?.) Beni bugün ne için görmekten mahrum bıraktın? (Ve halbuki, ben) dünyada iken veya kabrimden kalkarken (görücü idim.) Şimdi ne için göremez bir hale getirilmiş bulunmaktayım.

(126) : Allah Tealâ da ona (buyurur ki,) hitabı ilâhî şöylece teveccüh etmiş olacaktı!* ki: (Öyledir.) *sen* o gibi harekette bulunmuştun. Şöyle ki: (Sana âyetlerimiz geldi) açık, parlak hüccetler, deliller gösterildi (sen hemen onları unufuverdin) âdeta körleştin, onlara bakmadan, hepsini de terk eyledin. İşte (bugün de sen öylece unutulursun) o âyetleri terkettiğin gibi terkedilir, himayeden mahrum kalır, azaba mâruz bir halde bırakılırsın. Bu kendi kötü amelinin bir cezasıdır.

(127) : (Ve israf eden) şehvetine kapılan, havasına tâbi olan, mâbudı keriminin emirlerine inkiyad eylemeyen (ve Rabbinin âyetlerine îman etme yen) Hâlikı Azimin âyetlerini tasdik etmeyip onları inkâr eyleyen dinsiz (kimseyi böylece cezalandırırız.) onu o cinayetinden dolayı böylece mücazata uğratırız (ve ahiretin azabı ise) dünyadaki ve kabirdeki azaplara nazaran (elbette ki, daha şiddetlidir ve daha bâkidir) Ahirette o dinsizlerin gözleri tekrar açılacak, kulakları tekrar işitecek, dilleri tekrar söz söyletebilecektir. Tâ ki, kıyametin hailelerini görüp işitebilsinler, cehennemdeki yerlerini görüp mâruz kalacakları azapları anlasınlar, vâki olacak temennilerinin kabul edilmiyeceğini anlayarak kat kat muazzep olsunlar, bu da kendileri için azap üzerine azap oluversin.

(123) : (Onlar için) Asrı saadetteki münkirlere karşı bir (vesilei hidayet olmadı mı ki) yani: Onları gafletten uyandırmaya, kendilerine birer dersi ibret olmaya bir sebep teşkil etmiş bulunmadı mı ki, (onlardan evvel nice asırlar ahalisini helâk ettik) o kavimleri dinsizlikleri, Peygamberlerini inkâr eylemeleri yüzünden birer suretle helake mâruz bırakmıştık, Nuh, Ad, Semud, Lût kavminin vesairenin ahvali tarihiyesi haber verilmiş bulunmaktadır. Artık muahharen dünyaya gelmiş olan kavimler onlardan birer ibret dersi almalı değil midir?. Şimdi bunlar (onların) o eski kavimlerin (yurtlarında yürüyorlar) Şam tarafına ve saireye sefer ettikçe onların âsarı helakini görmüş oluyorlar. (Şüphe yok ki, bunda) o eski kavimlere teveccüh etmiş olan haillelerde, felâketlerde (güzel akl sahipleri için büyük ibretler vardır.) onların o müthiş tarihî hallerini gözönüne almalı, onların takib etmiş oldukları kâfirane yollardan sakınmalı, dini ilâhînin gösterdiği selâmet ve saadet yolundan asla ayrılmamalıdır. Bundan başka necat ve hidayet yolu yoktur.

(129) : (Ve eğer Rabbinden sabk etmiş bir kelime) olmasa idi, âlemi ezelde tecelli etmiş bir takdiri ilâhî bulunmasa idi (ve tâyin edilmiş bir müddet olmasa idi) onların ölmeleri, helake uğramaları için muayyen bir vakit mukadder bulunmasa idi (elbette büyük bir azab lâzım olurdu) onları daha dünyadalarken hemen eri dehşetli bir felâket yakalardı, onlar da eski kavimler gibi derhal helâk olup gitmiş olurlardı. Fakat bir rahmeti ilâhîye eseridir ki, şimdiki birçok münkirlere, günahkârlara bir intibah müddeti verilmiş oluyor. Bunları Cenabı Hak hemen kahr ve tenkil etmiyor. Artık bunlar düşünmeli.

daha fırsat elde ikenuyanıp hakka dönmelidirler. Vazifei ubudiyeti ifaya çalışarak maddî ve manevî helâkten korunulmalarmı Hak Tealâ'dan niyaz eylemelidirler. Bu gibi münkirlerin hali elbette ki ehli îmanı müteessir etmektedir. Cenabı Hak sabrı cemil ihsan buyursun.

***

فَاصْبِرْ
عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ
غُرُوبِهَا وَمِنْ اٰنَٓاءِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾
وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿١٣١﴾ وَاْمُرْ اَهْلَكَ
بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ
وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(130) : Artık onların dediklerine sabret ve güneşin doğmasından evvel ve batmasından evvel Rabbine hamd ile teşbihte bulun. Ve gece saatlerinde de teşbih et ve gündüzün etrafında da. Tâ ki sen hoşnut olasın.

(131) : Ve gözlerini uzatma, o şeye ki: Onunla kâfirlerden bazı zümreleri dünya hayatının bir ziyneti olmak üzere faidelendirmişizdir, onları o şeyde imtihana tâbi tutmak için ve Rabbin rızkı ise hayırlıdır ve daha devamlıdır.

(132) : Ehline namaz ile emret, ve sen de onun üzerine sabret, biz senden bir rızk istemiyoruz, seni biz merzuk ederiz. Akıbet ise tekva içindir.

***

İ Z A H

(130) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'in sabr ile ve muayyen vakitlerde namaz kılmakla ve kendi ehlibeytine de namaz ile emr etmekle mükellef bulunduğunu bildiriyor. Ve bir takım kâfirlerin bir ibtilâ için muvakkaten elde etmiş oldukları dünya varlıklarına iltifat edilmemesini ihtar, îman Ve takva ehli için mevud olan rızkın ve âkibetin ise şayanı temenni olduğuna işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: (Artık) Resûli Zişanım!. (onların) o münkirlerin (dediklerine sabr et) onların münkirane, müstehziyane lâkırdılarından dolayı üzülme, onlar herhalde muazzep olacaklardır. Bu emri ilâhî, Resûli Ekrem hakkında bir tesliyet mahiyetinde ve kolayca sabr etmesine bâiâtir. (Ve) Ey Peygamberi Alişan!. (Güneşin doğmasından evvel ve batmasından evvel Rabbine hamd ile teşbihte bulun) yani : Bu vakitlerde Cenabı Hakka hamd ederek sabah, öğle ve ikindi namazlarını kıl (ve gece saatlerinde de teşbih et) yani: Akşam ile yatsı namazlarını da eda et. (Ve) bahusus (gündüzün etrafında da) öyle nefsin iştirahate mütemayil olduğu vakitlerde de nefsine hâkim olup öyle pek büyük meziyeti, fazileti câmi olan sabah ve akşam namazlarını edaya devam eyle (tâ ki), Ey habibi kibriya!. (Sen hoşnut olasın) öyle bir ibadete muvaffakiyetle bir istirahatı kalbiyeye eresin, nefsin için. razı olacağın tecelliyata indi ilâhîde kavuşasın. Hakkı nebevide ne büyük bir tebşir, bir iltifatı ilâhîye!.

§ Bir tevcihe göre gecenin saatleriyle gündüzün etrafındaki tâbirler ile nafile namazlara ait vakitlere işaret olunmuştur. Bu takdirde beyan buyurulan namazlardan murat, beş vakit farz namazlar ile nafile namazlardan ibarettir.

(131) : (Ve) Ey Mefhari kâinat!. (Gözlerini uzatma) yani: İltifat etme, bir kıymet verme, bir meyil ve rağbet gösterme (o şeye ki,) o alayişi dünyeviyeye ki, (onunla kâfirlerden bazı zümreleri) bir takım sınıfları, taifeleri (dünya hayatının bir ziyneti) bir süsü (olmak üzere faidelendirmişizdir) bunların haddizatında ise onlar için ciddî menfaati yoktur. (Onları o şöyde) o elde etmiş oldukları ziynet ve servet hakkında (imtihana tâbi tutmak için) kendilerine o ziynetler verilmiştir. Onlar, bu nimetleri kendilerine vermiş olan Halikı Kerim Hazretlerini bilmez, onun varlığını, birliğini, kudretini tasdik etmezlerse, onlar bu nimetlerin şükrünü ifada bulunmazlarsa elbette ki, bu yüzden ahirette muazzep olacaklardır. Çok kere bu nimetler de daha dünyadalarken ellerinden çıkar. (Ve Rabbin rızkı ise) yani: Ey Resûli Zişan!. Cenabı Hakkın sana verdiği nübüvvet ve hidayet ise veya sana ahirette vereceği nimetler ise haddizatında (hayırlıdır) öyle bir takım münkirlere dünyada iken verilmiş olan fâni şeyler gibi değildir, (ve) sana ihsan buyurulan nimetler (daha devamlıdır) onlar asla zeval bulmayacaktır. O dünyevî varlıklar, ziynetler ise birgün nihayet bulup elden çıkacaktır.

(132) : Ve Ey Peygamberi Alişan!. (Ehline namaz ile emr et) yani: Eh-

libeytine veya sana tâbi olan ümmetine namaz kılmalarını emr eyle, onlar da namaz ile mükelleftirler. Onlar da namaza devam etsinler (ve sen da onun üzerine sabr et) namaza devam eyle, emri maiş ile iştigal gibi şeyler namaza mâni olmasın. (Biz senden bir rızk istemiyoruz) yani: Nefsini veya ehli iyalini merzuk kılmakla seni mükellef tutmuyoruz, onların rızkını sen verecek değilsin. Veya biz senin namazından müstefit olacak değiliz, ondan müstefit olacak yine sensin, (seni biz merzuk ederiz) evet.. Seni de, efradı aileni de, başkalarını da merzuk eden sizlerin kerim olan Hâlikınızdır. (akibet ise) güzel, şayanı temenni bir istikbal ise (tekva içindir) yani: Muttaki zatlar için mukadderdir, muttaki olan ehli îman herhalde hamd-u senaya şayan bir âkibete, ebedî bir varlığa kavuşacaktır. Hak Tealâ onların istikbalini müemmen kılmıştır. Ne büyük bir muvaffakiyet!.

§ Rivayete nazaran bu âyeti kerime nazil olduktan sonra Peygamber efendimiz her sabah muhterem kerimesi olan Hazreti Fatma ile damadı Hazreti Ali'nin bulunduğu yere gider, «esselât» diye buyururdu. Binaenaleyh her müsîüman için de lâzımdır ki: Kendi evlât ve iyâlini, akrabasını namaza teşvik ve tergibte bulunsun.

Ve yine rivayet olunuyor ki: Resûli Ekrem Efendimiz, ehlibeytine bir zarar isabet etse onlara namaz ile emr eder ve bu âyeti kerimeyi okurmuş.

* *

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ مِنْ رَبِّهِ أَوَلَمْ
تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَى ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ أَنَّا أَهْلَكْنَاهُمْ
بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ
آيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَنَخْزَى ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا
فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدَى ﴿١٣٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(133) : Ve dediler ki: Rabbinden bize bir âyet getirmeli değil mi idi?. Onlara evvelki sahifelerde olanın beyanı gelmiş değil midir?.

(134) : Ve eğer biz onları ondan evvel bir azab iie ilhak etmiş olsa idik, elbette, diyeceklerdi ki: Ey Rabbimiz!. Bize bir Peygamber göndermeli değil mi idi'n ki, bir zillete ve rüsvaylığa düşmeden evvel senin âyetlerine tâbi olsa idik?

(135) : De ki: Hepsi gözlemektedir. Artık siz de gözieyiniz. Yakında biieceksinizdirki, doğru yol sahipleri kimlerdir ve hidayete ermiş olanlar kimlerdir.

* *

İ Z A H

(133) : Bu mübarek âyetler, kendilerine bir âyet bir mucize geldiğini söyleyen münkirlere verilen cevabı ilâhîyi bildiriyor. Bize bir Resul gelmedi diye mazeret dermeyan edememeleri için'kendilerine ResûluUâhm gönderildiğini, artık îman edenler ile etmeyenlrin âkibetlrine muntazır bulunmalarını ve ileride hangi zümrenin doğru yolu takibetmiş olduğunun tezahür eyliyeceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Asrı saadetteki bir takım münkirler inkârlarına devamettiler (ve dediler ki:) Muhammed -Aleyhisselâm- (Rabbinden bize) risalet iddiasına delâlet eden (bir âyet) bir mucize, bir hârika (getirmeli değil mi idi?.) İşte onların bu gibi hilafı hakikat iddialarına karşı Cenabı Hak, Resûli Ekrem'ine sabr etmesini emr etmiş olduğu gibi o münkirleri red için de buyuruyor ki: (Onlara evvelki sahifelerde olanın beyanı gelmiş değil midir?.) Elbette ki, gelmiştir. Bütün bunlar, Hazreti Muhammedin risaletini gösteren birer âyettir. Artık ne için bir âyet gelmedi diye iddiada bulunuyorlar?.

Evet.. Tevrat, încil gibi semavî kitaplarda Hâtemülenbiya Hazretlerinin evsafı yazılı idi. Sonra Kur'ahı Mübinde de o kitaplarda münderic olan ümemisalifeye ait kıssalar ve daha nice hikmet karin nasihatlar, hakikatlar münderic bulunmaktadır. Halbuki, Peygamber Efendimiz, kırk yaşma kadar asla okumamış, yazmamış, kimseden bu mevzulara dair bir şey işitip zapteylememişti. Onun böyle ümmi olduğuna bütün kavmi vâkıf bulunuyordu. Artık böyle bir zat: Kur'anı Kerim gibi bir mucizei ebediyeyi muvaffak olursa, bu, onun risaleti için pek büyük bir âyet, bir hüccet teşkil etmiş olmaz mı? Neden bunu düşünmüyorlardı. Bu âyeti kerimede şuna da işaret vardır ki: O münkir kimseler, Tevrat İncil gibi kitapları okumuşlardır. Vaktiyle

Peygamberlerini inkâr eden kavimlerin başlarına ne felâketler gelmiş olduğunu o kitaplar bildirmektedir. Artık kendilerinin başlarına da böyle bir felâketin gelebileceğini hiç düşünmezler mi?. Nedir o kadar gaflet, cehalet!.

(134) : Hayır.. Bu münkirlere de beyyine, mucize gelmiş bulunuyor, bunu inkâra hakları yoktur. (Ve eğer biz onları) o münkirleri bu küfr ve isyanları sebebîle (ondan evvel) bir beyyine bir hüccet göstermekten veya Hazreti Muhammed'i Resul göndermekten mukaddem (bir azap ile ihlâk etmiş olsa idik) yani: onları dünyada köklerinden koparıp atmak gibi bir surette muazzep kılsa idik (elbette) kıyamet günü (diyeceklerdir ki: Ey Rabbimizî. Bize) bir kitap ile beraber (bir Peygamber göndermeli değil mi idin ki,) biz şimdi böyle bir azap ile (bir zillete ve) cehalet saikasiyle yapmış olduğumuz mâsiyetlerden dolayı (rüsvaylığa düşmeden evvel senin) bize gönderilmiş olan (âyetlerine tâbi olsa idik) de o sayede necata ermiş, böyle bir azaba uğramaktan kurtulmuş bulunsa idik?. Fakat onlara Hazreti Muhammed, Peygamber olarak gönderildi, Kur'ani Azim gibi nice âyetleri muhtevi bir kitap ihsan edildi, onlar ise bunu takdir edemediler, bilâhare ahirette bunu tasdike mecbur olacaklar «evet.. Bize nezir geldi, biz isek onu tekzib ettik» diye itirafta bulunacaklardır. Heyhatki, artık bu itirafın kendilerine bir faidesi olmayacaktır. Artık zamanı geçmiştir.

(135) : Resûli Zişanım!. O münkirlere (de ki: Hepsi gözlemektedir) bizden ve sizden herkes, muntazır bulunmaktadır. Bakalım, bizimle sizin âkibeti ahvali ne olacaktır, (artık siz de gözleyinizj durunuz, cahilane bir intizarda bulunun (Yakında) yani: ölünce veya kıyamet gününde (bileceksinizdir ki, doğru yol sahipleri kimlerdir, hidayete ermiş olanlar kimlerdir) yani: Dalâletten beri bulunmuş, kendilerine nâfi olan şeylere kavuşmuş, muzır olan şeylerden kaçınmış, selâmete ermiş olan zatlarin kimler olduğu yakında meydana çıkacaktır. Evet.. Bütün münkirler, ahirette ehli îmanın ne kadar müstakim bir yol takibetmiş, ne kadar hidayete, saadete kavuşmuş olduklarını anlayacaklardır. Kendilerinin de ne büyük dalâletler içinde yaşamış olduklarını anlayarak cismanî ve ruhan' azaplar içinde kalacaklardır. Maahaza birçok münkirlere karşı Resûli Ekrem'in ve eshabı kiramının yüksek mahiyetleri, faziletleri dünyada iken de tecelli etmiş, ehlî islâmın az bir müddet içinde ne kadar fütuhata, muvaffakiyetlere nail oldukları, görülmüştür. Güzel bir âkibet, pek nuranî bir istikbal ehli îman için mukadderdir. Cenabı Hak cümlemizi şerefi îmandan mahrum buyurmasın Amin.. Velhamdülillâhî rabbil âlemin..

* *

SURE-I ££MtYA

Bu mübarek sure, Mekkei Mükerrem'de nazil olmuştur. Yüz on iki âyeti kerimeden müteşekkildir: Bu kısım muhterem Peygamberlerin kısselerini hâvi olduğu için kendisine bu ühvan verilmiştir.

Bu surei celile, kendisinden evvelki, Ta, Ha suresinin ahirinde beyan buyurulan ve zuhuruna intizar edilmesi emr olunan kıyamet vaktinin takarrub etmiş olduğunu ihtar buyuruyor, münkirlerin ne kadar gafilâne, müstehziyane DIT vaziyette bulunduklarını ve böyle kimselerin pek fecî, âkibetlerini bildiriyor, ehli îmanın da selâmet ve saadet nail olacaklarını tebşir buyuruyor. Bütün beşeriyete birer uyanma vesilesi olmak üzere Cenabı Hakkın asan kudretine işarette bulunuyor, Allah Tealânın birliğini, azametini, evlât ve iyale ihtiyaçtan münezzeh olduğunu beyan ve dini ilâhîyi beşeriyete telkin etmiş olan bir kısım mübarek Peygamberlerin kısselerini enzarı intibaha vaz buyurmaktadır ki, bunlar on kısseden ibarettir.

Bu kutsal sure sonunda da Hâtemülmürselin Hazretlerinin bütün beşeriyet için bir rahmetli ilâhîye olduğunu ilân ve yer yüzüne'nihayet mümin, salih kulların vâris olacaklarını tebşir buyurmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ ف۪ي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ۝١ مَا يَأْت۪يهِمْ
مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ۝٢ لَاهِيَةً
قُلُوبُهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا هَلْ هٰذَا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ
اَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ۝٣

MEALİ ÂLİSİ

(1) : Nâsa nisapları yaklaştı. Halbuki, onlar gaflet içinde yüz çevirir* kimselerdir.

(2) : Onlara Rablerinden yeni bir ihtar gelmez ki, illâ onu müstehziyane bir halde dinlerler.

(3) : Kalpleri gaflet içinde olarak -dinlemiş olurlar- ve zulm etmiş olanlar, pek gizlice fısıltıda bulunurlar da -derler ki- bu sizin gibi bir beşerden başka değil, artık siz görür kimseler olduğunuz halde sihremi geleceksiniz?.

*
* *

İ Z A H

(1) : Bu mübarek âyetler, muhasebe gününün yaklaştığını, buna rağmen münkirlerin gaflet ve dalâlet içinde yaşadıklarını bildiriyor. Hazreti Peygamberin uluvvi kadrini takdir edemeyip gösterdiği mucizeleri sihr sandıklarırıı beyan buyurmaktadır. Şöyle ki; (Nâsa) bütün insanlara veya müşriklere (hesapları yaklaştı) yani: Muhasebeye tâbi olacakları kıyamet günü tekarrüb etti (halbuki, onlar) o muhasebeye tâbi olacak kimseler (gaflet içinde) o günü o muhasebeyi düşünmekten mahrum bir halde kendilerine verilen nasihatlardan, okunan âyetlerden (yüz çevirir kimselerdir.) kendi istikballerini düşünmezler, nefislerinin havasına tâbi olarak gafilâne bir halde yaşar dururlar.

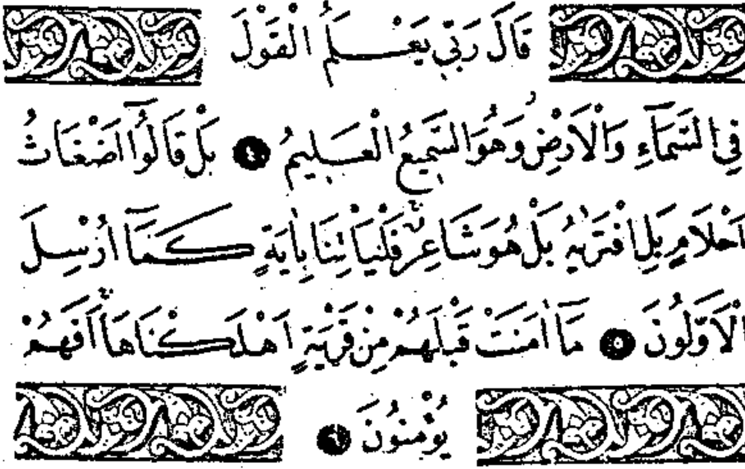
§ Evet.. Bu içinde yaşadığımız dünya âlemi, kimbilir ne kadar milyonlarca sene evvel yaradümıştır. Fakat bu âlem bâki değildir, birgün mahvolacaktır, beşeriyet, yeniden hayata kavuşacak başka bir âleme sevkedilecektir ki, o âleme, ahiret âlemi denilir, işte bu ahiret âlemine beşeriyetin şevki binlerce sene sonra vâki olacak olsa da geçmiş zamanlara nazaran bu pek az bir müddet mesabesinde bulunmuş olur. Nitekim milyonlarca bir nakde nazaran binlerce nakit de azbir şey sayılır. Maamafih milyonlarca seneler de ezelî ve ebedî olan Allah Tealâya nazaran pek cüzi bir zamandan başka değildir. Binaenaleyh yevmi hesap, yaniyövmi ahiret, bu bakımdan da pek yakın bulunmaktadır.

(2) : (Onlara) ö gaflet içinde yaşayan kimselere (Rablerinden yeni bir ihtar gelmez ki,) yani: »kendilerini gafletten, cehaletten uyandıracak bir vahyi ilâhî, bir tebliği nebevi vâki olmaz ki, (illâ onu müsiehziyane bir halde denlerler) fevkalâde bir gaflet, bir cehalet içinde yaşadıkları için öyle kendilerini irşada, hidayete kavuşturmaya vesile olan şeyler ile alayda bulunurlar, onlardan pek ziyade kaçınırlar, âkibetlerini hiç düşünmezler.

(3) : O münkirlerin (kalpleri gaflet içinde olarak) dinlemiş olurlar, verilen öğütleri, tebliğ edilen hükümleri dinlemekten kaçınırlar, onları gafletle, münkirane, bir haletle dinler, onların hakkakiyyetini, ulviyyetini anlamayıp inkârına devam ederler. (Ve zuim etmiş olanlar) inkârları yüzünden nefislerini helake mâruz bırakmış olan o münkirler, kendi aralarında (gizlice fısıltıda bulunurlar da) derler ki: (Bu) Peygamberlik iddiasında bulunan zat da (sizin gibi bir beşerden başka değil) o da sizin gibi yiyip içiyor, aynı hilkatde bulunuyor. (Artık siz) onun bir beşer olduğunu (görür kimseler olduğunuz halde sihremi geleceksiniz?.) onun sihrine mi aldanarak ona tâbi olacaksınız?.

§ Bu münkirler, zannediyorlardı ki: insanlara gönderilecek Peygamberlerin melek olmaları lâzımdı, kendileri gibi beşeriyeti haiz olan kimselerin Peygamber olamıyacaklarına kail bulunuyorlardı, kendilerini, mütebassu% münevver sanıyorlardı. Biçare cahiller!. Bir kere düşünmüyorlardı ki, Cenabı Hak, mülkünde dilediği gibi tasarrufa kâdirdir, mâliktir ve onun her emri, her fiili bir hikmet ve maslahata müstenittir. İnsanlar içinde fıtreten pek mümtaz zatlar vardır ki,.onlar melekler kadar Ve belki daha ziyade ulvî bir fıtreti haizdirler, işte Resulûllah da tecelli eden kemalâtı ahlâkiyye ve ibraz ettiği mucizeler buna parlak bir delil bulunuyordu, o nebiyyi zişanm bütün teklifleri ve beşeriyetin selâmetine, saadetine ait şeyler idi. Artık hakikaten görür, düşünür olan kimseler, o Peygamberi Âlikadrin risaletini tasdik etmezler mi?. Artık beşeriyete yine beşer cinsinden bir zatın, bir mürşit, bir rehberi hidayet olmak üzere gelmiş, olmasını, bir muktezayı hikmet, bir atıfeti ilâhîyye telâkki edip ona tâbi olmazlar mı?. Hayfaki: Birçok kimseler, kendi cehaletlerini* yanlış düşüncelerini görmezler de karanlık içinde yaşadıkları halde kendilerini münevver, hakikatbîn sanırlar da kendilerini hakikî bir aydıınhğa, bir nurı fazilete kavuşturmak isteyen zatları inkâra cüret gösterirler, birnice hârikaları, mucizeleri, büyü sanar dururlar. Ne büyük bir cehalet!.

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(4) : Dedi ki: Rabbim, gökteki ve yerdeki söyleneni bilir ve o, her şeyi tamamen işiticidir, bilicidir.

(5) : Hayır, dediler: Karışık rüyâlardır, hayır, onu iftira etmiştir, o belki bir şairdir. İmdi bize evvelkilerin gönderilmiş oldukları gibi bir âyet getiriversin.

(6) : Bunlardan evvel helak ettiğimiz hiçbir belde -ahalisi- îman etmemişti, şimdi bunlar mı îman edecekler?.

İ Z A H

(4) : Bu mübarek âyetler, fısıltılarda bulunan münkir şahıslara karşı Resûli Ekremîin vâki olan ihtarını hikâye buyuruyor. O gafillerin Peygamberi Zişan hakkındaki vahi isnatlarım ve ondan bir mucize talebinde bulunduklarını naklediyor. Bu münkirlerin de helâke uğramış olan eski kavimler gibi îman nimetlerinden mahrum kalacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Peygamberi Zişan, o münkirlere hitaben (dedi ki: Rabbim) beni besleyip yaşatan, bana ihsan buyuran Halikım (gökteki ve yerdeki söyleneni bilir) gizli ve alenî hiçbir söz yoktur ki, onu Cenabı Hak bilmesin (ve o) Halikı Kâinat Hazretleri (her şeyi tamamen işiticidir, bilicidir) ona karşı hiçbir şey

gizli kalamaz. Binaenaleyh ey münkirler!. Sizin, sözlerinizi de, içerinizdeki kuruntuları da, kötü fiilleriniz ile kanaatlerinizi de o Hâlıkı Azim tamamen görüp bilmektedir, sizi o sözlerinizden işlerinizden dolayı muhasebeye tâbi tutacak, mücazata uğratacaktır.

(5) : O münkirler, Resûli Ekrem'in izharına muvaffak olduğu mucizeleri, kendilerine tebliğ buyurmuş olduğu âyetleri inkâra devam ettiler, (Hayır.. Dediler:) o Kur'an (karışık rüyalardır) yani; Tevili bulunmayan yalan, muhtelit, gayrımuntazak rüyalardan ibarettir. Yine hepsi veya bazıları dediler ki: (Hayır, onu iftira etmiştir) o Kur'anı âyetlerini kendisi tanzim edip Allah'a nisbet eylemiştir. Şunu da dediler kî: (O belki şairdir) tebliğ ettiği şeyler, kendisinin tehayyül eylediği manzumelerden, şairane sözlerden ibarettir. Bu cahil münkirler, Kur'anı Mübinin kabili tenzir olmayan bir mucizei kelâmiye olduğunu ve Resulullahta tecelli eden bir nice hârikaları, fevkalâde kemalâtı tebligatmdaki hikmet ye'Uİviyyeti takdir edemeyip de şöyle demişlerdi: (İmdi bize evvelkilerin) eski Peygamberlerin tarafı ilâhîden (gönderilmiş oldukları) âyetler, mucizeler (gibi bir âyet getiriversin) âsa gibi, Yedibeyza gibi, dağların teşbih etmeleri, rüzgârların mussahhar olmaları, ölülerin diriltilmeleri gibi bir hârika vücude getirsin.

(6) : Cenabı Hak da buyuruyor ki: (Bunlar evvel) bu asrı saadetteki münkirlerden, böyle hârikaların vücude getirilmesini isteyen muasır dinsizlerden mukaddem (helâk ettiğimiz hiçbir belde) ahalisi, kendilerine getirilen hârikalara, mucizelere rağmen yine (îman etmemişti) küfürlerinde İsrar ederek hemen helake mâruz kalmışlardı, (şimdi bunlar mı îman edecekler?.) Heyhat!. Bunlar da istedikleri hârikalar vücude getirilecek olsa yine îman etmeyeceklerdir. Bunlar da fıtreti asliyelerini o kadar zâyetmiş kimselerdir. Binaenaleyh bunlar da derhal helâke müstahik olurlar. Ancak mabûdi kerim hazretleri hâtemülmürselin'e ait bir imtiyaz, bir âtifet olmak üzere onu inkâr edenlere bir mühlet veriyor, onları mütenebbih olabilecekleri kadar bir müddet yaşatıyor, onları küfürlerinden dolayı hemen azabı istisal suretiyle mahvı perişan etmiyor. Eğer istedikleri hârikalar meydana getirilse yine inkâr edecekleri için hemen helak olup gideceklerdi. İşte böyle bir helake hemen mâruz kalmamaları için her istedikleri hârika vücude getirilmemiş oluyor. Fakat böyle inkârlarında devam ettikleri takdirde ergeç lâyık oldukları azaplara kavuşacaklardır.

***

وَمَٓا اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحٖٓي اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُٓوا
اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝٧ وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا
لَا يَاْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدٖينَ ۝٨ ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ
الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَٓاءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفٖينَ ۝٩ لَقَدْ
اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ كِتَابًا فٖيهِ ذِكْرُكُمْ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝١٠

MEALİ ÂLİSİ

(7) : Ve senden evvel de göndermedik, ancak kendilerine vahy eder olduğumuz bir takım erkekler gönderdik. Eğer siz bilmem kimseler oldunuz ise artık bilgin zatlardan sorunuz.

(8) : Ve onları taam yemez birer ceset kılmadık ve onlar baki kalan kimseler de olmadılar.

(9) : Sonra onlara olan va'di gerçekleştirdik de onları ve dilediğimiz kimseleri kurtardık ve müsrif olanları da helak ettik.

(10) : Kasem olsun ki, size bir kîtap indirdik ki, sizin şerefiniz ondadır. Halâ âkilâne düşünmez misiniz?.

* * *

İ Z A H

(7) : Bu mübarek âyetler, Peygamber efendimizden evvelki Peygamberlerin de ricali beşeriyeden olup onların da sair insanlar gibi yaşayıp terki hayat etmiş olduklarım bildiriyor. O Peygamberler üe bir kısım zatlarm selâmet ve necata nail olduklarını, dinsizlerin de helâke uğrayıp cezalarına kavuştuklarını haber veriyor. Bu ümmet için şeref ve selâmete vesile olan Kur'anı Mübine sarıl-

manın, lüzumuna işaret buyuruyor. Şöyle ki: Hak Tealâ' hazretleri, «Bu da "Dizim gibi bir beşerdir» diye risaleti muhammediyeyi inkâr eden müşriklere cevap olmak üzere buyuruyor ki: Ey Resûli Zişanım!. (Ve senden evvel de göndermedik) hiçbir zaman insanlara melekleri Peygamber olarak gönderini! olrımrîık (ancak kendilerine vahy eder olduğumuz bir takım erkekler gönderdik) bütün müteaddit kavimlere gönderilen Peygamberler, kendi cinsleriaden olan erkek insanlardan ibaret bulunmuştur.

Bu hakikati inkâr edenlere deki: (eğer siz) Ey münkirler, müşrikler! (Bilmez kimseler oldunuz ise) kendi fıtretinize muhalif hareket ederek bu hakikati anlamak kabiliyetinden mahrum kaldınız ise (artık bilgin) Peygamberlerin ahvaline vâkıf (zatlardan sorunuz) tarihi âleme vâkıf, dinî kitaplara muttali. Peygamberlerin ahvalinden haberdar olan her ilim sahibi, Peygamberlerin nev'i beşerden olduğunu bilir, itiraf eder. Artık nesil olur da siz ey münkirler!. Hazreti Muhammedin bir beşer olduğu için Peygamber olamıyacağını iddia edebilirsiniz?.

(8) : Evet.. Peygamberler de beş^r idi, onlar da tabiatı beşeriyede yaratılmışlar idi. Onlar melek değildiler (ve onları) o Peygamberleri melekler gibi (taam yemez) yemekten; • içmekten müstağni (birer ceset kılmadık) belki onlar da insan oldukları için yiyip içmek ve bir takım beşerî ihtiyaçlar huşusunda sair insanlar gibi idiler (ve onlar) o Peygamberler, cesetleri itibariyle (bakı kalan kimseler de olmadılar) onlar bu dünyada ebedî kalan veya fevknK:de ziyade yaşayan zatlar da değildiler. Onlar da sair insanlar gibi vefat edip ruhları cesetlerinden ayrılmıştır.

(9) : (Sonra onlara) o mübarek Peygamberlere (olan va'di) düşmanlarını helâk edip kendilerini selâmet sahasına erdireceğimize dair olan teminatı (gerçekleştirdik de) meydanı zühu getirdik de (onları) o Peygamberleri (ve dilediğimiz kimseleri) müminlerden vesaireden olup necata erdirilmeleri nmktezayı h;kmet bulunan bir kısım insanları (kurtardık) onları necata erdirdik (ve müsrif olanları da) müşrikleri de, küfr ve mesai hususunda haddi tecavüz edenleri de (helak ettik) Artık muasır münkirler de o gibi müthiş hâdisatı tarihiyeden birer dersi ibret almalı değil midirler?.

(10) : (Kasem olsun ki) zatı akdesim hakkı için ki, Ey Kureyş cemaati!, isize bir kitap indirdik ki) sizi irşat ve ilâ için Kur'anı Mübin gibi ulvî bir kitap ihsan eyledik ki, (sizin şerefiniz ondadır) sizin kadrinizi, namınızı yükseltecek ahkâm onda yazılıdır, sizin dinî ve dünyevî muhtaç olduğunuz umura dair malûmat onda mezkûrdur. Bütün beşeriyet için lâzım olan mekârimı ahlâka ait mevizeler o kitabı ilâhîde beyan buyurulmuştur. Arfck Ş^IÇtlîSî kitabı size tebliğ eden Peygamberi Alişan Hz. Muhammed Aleyhisselâma tâbi olma-.yacak mısınız?,(Hâlâ) o Peygamberin dinindeki ulviyyeti (âdilâne düşünmez

misiniz?.) onun muhterem bir beşer olmasının Peygamberliğine mâni olmayacazım güzelce tefekkür ederek onun gösterdiği hidayet yolunu takibedip durmak değil misiniz?. Siz hiç münkir olan kavimlerin başlarına gelen felâketlerden haberdar bulunmuyor musunuz?, işte sizlere ihsan buyurulmuş olan o mukaddes kitap, o eski kavimlerin o müthiş tarihî hallerini sizlerin enzan intibahına vazzetmek lûtfunda bulunuyor. Artık uyanınız!.

***

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَاَنْشَاْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا
اٰخَر۪ينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّٓا اَحَسُّوا بَاْسَنَٓا اِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾
لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُٓوا اِلٰى مَٓا اُتْرِفْتُمْ ف۪يهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ
تُسْـَٔلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَٓا اِنَّا كُنَّا ظَالِم۪ينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَتْ تِلْكَ
دَعْوٰيهُمْ حَتّٰى جَعَلْنَاهُمْ حَص۪يدًا خَامِد۪ينَ ﴿١٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(11) : Ve halbuki, birnice zulm, eden beldeyi helâk ettik ve onlardan sonra başka başka birer kavim vücude getirdik.

(12) : Vaktaki, onlar bizim azabımızı hissettiler, onlar hemen oralardan süratle kaçınmaya başladılar.

(13) : Kaçmayınız ve içinde mütenaim olduğunuz yere ve meskenlerinize geri dönünüz. Umulur ki siz, sual olunacaksınızdır.

(14) : Dediler ki: Vay halimize!. Muhakkak ki, biz zalimler olmuş idik.

(15) : Artık onların bütün çağırmaları, bundan başka olmadı. Tâ ki; Onları biçilmiş, sönmüş kimseler kıldık.

***

İ Z A H

(11) : Bu mübarek âyetler, dinsizliklerinden dolayı nice ülkeler ahalisinin mahvı perişan edilmiş olduğunu bildiriyor. Başlarına gelen felâketlerden dolayı zulûmkâr olduklarını itiraf ederek nasıl bir vaziyet almış olduklarını, artık nedametlerinin kendilerine bir faide vermiş olmadığını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki : Muasır müsrifler, münkirler, bir kere tarihten ibret al malı değil midirler?. (Ve halbuki, birnice zulm eden beldeyi) şehirle ahalisini o zulmları, inkârları yüzünden (helak ettik) onları parça parça kırıp attık. Onları o kötü hareketlerinin cezasına kavuşturduk (ve onlardan sonra) yerlerine kendileriyle dînen ve neseben alâkaları olmayan (başka başka birer kavim vücude getirdik) nitekim vaktiyle Yemen'de, Kudüs havalisinde böyle olmuştur. Artık böyle müthiş inkılâplar, sonraki kavimler için birer vesilei intibah olmalı değil midir?.

(12) : (Vaktaki, onlar) o helak olan ahali (bizim azabımızı hissettiler) başlarına gelecek olan şiddetli mücazatın mukaddematını görüp anladılar (onlar hemen oralardan) o bulundukları beldelerden (süratle kaçınmaya başladılar) binmiş oldukları hayvanları dizginliyerek kaçıp kurtulmak ümidine düştüler.

(13) : Bu firara başlayan sapıklara bir lisanı hal ile veya meleklerin li samyle denildi ki: (Kaçmayınız) nereye gidiyorsunuz?. Durunuz (ve içinde mütenâim olduğunuz yere ve meskenlerinize geri dönünüz) öyle kendileriyle, iftihar edip durduğunuz varlıkları şimdi nasıl terk ediyorsunuz?. (Umulur ki, siz sual olunacaksınızdır.) size müracaat edenler, sizinle müşaverede bulunmak isteyenler olacaktır veya yurtlarınıza gelecek yolcular, sizin nereye gitmiş olduğunuzu sorup duracaklardır. Sizler ki, onlara bir gösteriş için mallarınızdan infakta bulunur idiniz!. Artık kaçmayın, yerlerinize dönünüz, başınıza gelenleri sual edecek olanlara bile bile anlatınız!. Bu beyanat, onların haklarında bir tehakküm ve tevbih içindir. Onlar kendi Peygamberlerini yurtlarından uzak düşürmek isterlerken kendileri bilâhara böyle bir hâdise karşısında kalacaklardır.

(14) : O münkirler, vaktaki, kurtuluş ümidinden yese düştüler, azaba tutulacaklarım yakınen Bildiler, kemâli teessürle (dediler ki: Vay halimize!.) Ey helakimiz neredesin, gel bize (muhakkak ki, biz zalimler olmuş idik.) Peygamberleri tekzib etmiş, rabbimizin emirlerine muhalefette bulunmuştuk. Binaenaleyh böyle bir azaba istihkak kazanmış bulunuyoruz. Bu onların cinayetlerini bir itiraf demektir. Hayfaki, artık nedametin zamanı geçmiştir, böyle gözleri önündeki azabı görür dururlarken yapacakları bir itiraf, bir nedamet kendilerine bir faide vermez.

(15) : (Artık onların bütün çağırmaları) kendi aleyhlerinde dua edip durmaları (bundan) böyle vay halimize diyip başlarına helâki davet etmelerinden (başka olmadı) onlar böyle çağırmaya devam ettiler (tâ ki, onları biçilmiş.

sönmüş kimseler kıldık) kılıçlar **ile** vesaire ile parçalanmış, ölüp gitmiş bir **hale** getirdik, işte küfürün, âsarı ilâhîyeyi görüp de Cenabı Hakkın varlığını. birliğini, kudret ve azametini tasdik etmemenin müthiş neticesi!.

***

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ
وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا
لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى
الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾
وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ
عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ
لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(16) : Ve göğü ve yeri ve bunların aralarında olanları, oyuncular olarak yaratmadık.

(17) : Eğer biz bir eğlence edinmek istese idik elbette onu ksndi tarafımızdan edinirdik. Eğer yapacaklar olsa idik.

(18) : Hayır.. Biz hakkı bâtılın üzerine atarız da onu parçalar da derhal yok olup gitmiş bulunur ve şiddetli azap olsun size o tavsif ettiğiniz şeylerden dolayı.

(19): Ve göklerde ve yerde kim varsa onun içindir ve onun huzurundakiler, ona ibadette bulunmaktan asia kibirlenmezler ve yorgunluk da duymazlar.

(20) : Gece ve gündüz teşbihte bulunurlar, asla fütur getirmezler.

***

İ Z A H

(16) : Bu mübarek âyetler, Halikı Azim Hazretlerinin bütün âlemleri beyhude yere yaratmamış olduğunu bildiriyor, bütün âsarı hilkatin birer hikmet ve maslahata müstenit olduğunu, bunun hilâfına kail olanların azaba müstahik bulunduklarını ihtar ediyor.

Göklerde ve yerde olanların birer mahlûkı ilâhî olduğunu, meleklerin de daima o mabudî Zişanı teşbih ile meşgul bulunduklarını beyan buyuruyor. Şöyle ki: Hâlikı Kâinat Hazretlerinin bütün eserleri, bütün hükümleri birer hikmet ve maslahata müstenittir (ve) o Halikı Azimüşşan buyuruyor ki: (Göğü ve yeri ve bunların aralarında olanları) binihaye yüksek, geniş, çeşit çeşit tabakaları, san'at bedialarını, muhtelif hayat sahiplerini (oyuncular olarak yaratmadık) zatı ulûhiyet, abes yere bir şey vücude getirmekten münezzehtir, onun her yarattığı şey bir hikmete, bir maslahata dayanmaktadır, ve o Hâlikı Kerîmin varlığına, şahadet eden bir kudret eseridir. O halde insanların da abes yere yaratılmış oldukları elbetteki, iddia edilemez. Onların yaradılışı, o Halikı Azimi bilip ona arzı ubudiyette bulunmak, onun hükümlerine tâbi olmak içindir. Bunun mükâfatı olarak da ebedî bir âlemde mesudane yaşamaktadır. Bu ubudiyet vazifelerini ifadan kaçınanlar da elbetteki, azaba tutulacaklardır ki, bu da bir muktezayı hikmettir.

(17) : O Hellâkı Hâkîm buyuruyor ki: (Eğer biz bir eğlence edinmek* istese idik) lehv ve leab kabilinden bir şey iltizam eyleseydik onu öyle dünyada görülen eğlenceler kabilinden değil (elbette onu kendi tarafımızdan) şanı ulûhiyetime lâyık bir veçhile (edinirdik) onu öyle ecsam ve ecramdan değil, mücerredattan, beşeriyetin düşünemiyeceği ulvî şeylerden ittihaz ederdik. Evet.. (Eğer yapacaklar olsa idi) öyle harikulade, beşerî tasavvurların fevkinde bir surette yapar idik. Fakat Lehüv ve Leabı iltizam, şanı ulûhiyete münafi olduğundan bunlar asla ittihaz ve iltizam buyurulmamıştır. Artık bu gördüğünüz mükevvenat da şüphe yok ki, bir oyuncak, beyhude bir şey kabilinden değildir. Belki bütün bunlar, birer hikmet ve maslahat muktezasıdır.

§ Bazı zatlara göre buradaki Lehüvden murat, Yemen lûgatince veled demektir veya zevcedir. Şüphe yok ki, Cenabı Hak kendisine evlât ve zevce edinmekten de münezzehtir. Nitekim birçok âyeti Kur'aniye bunu sarahaten nâtıktır.

(18) : Evet.. Halikı Azim Hazretleri, Lehüv ve Leab'dan münezzeh olduğunu beyan için buyuruyor ki: (Hayır) biz lehüv. ve leab gibi abes, bâtıl şeyleri iltizam etmeyiz. Belki (hakkı bâtılın üzerine atarız da) hikmet ve maslahata muvafık şeyi, îman ve taatı, lehv ve leabın, küfr ve masiyetin üzerine saldırırız da (onu) o lehv ve leabı o îmana münefi şeyleri (parçalar da) o şeyler (derhal yok olup gitmiş bulunur) nitekim asırlarca küfr içinde yaşamış olan eski ülkeler ahalisi böyle parçalanıp mahvolmaya mahkûm bulunmuşlardır. (Ve) Ey dinsiz kimseler!, (şiddetli azap olsun size) cehennem azabından asla kurtulamıyacaksınızdır. (O tavsif ettiğiniz şeylerden dolayı) yani: Ey dinsizler, münkirler!. Cenabı Hakka veled ve zevce isnat ettiğinizden, onun fiilinin lehv ve leab olduğuna kail bulunduğunuzdan dolayı ebedî helâke mâruz kalınız. Bütün insanlar,, melekler vesaire hâlikı kâinatın lihikmetin yaratmış olduğu şeylerden başka değildir.

(19) : (Ve göklerde ve yerde kim varsa onun içindir) o Azim Halikın hilkaten ve mülken bir memlüküdürler, birer eseri kudretidir, (ve onun huzurundakiler) yani: Şeref ve rütbe itibariyle *o* mâbudı kadime mânen kurbiyette bulunan melekler (ona) o mükevvenatın Hâlikme (ibadette bulunmaktan asla kibirlenmezler.) kendilerini büyük sanarak muteazzımane bir vaziyet almazlar, ibadet ve taatte bulunmaktan biran hâli olmazlar, arzı ubudiyette bulunup durmayı kendileri için pek büyük bir şeref telâkki ederler. (Ve) o melekler yaptıkları mütemadi ibadet ve taatdan dolayı (yorgunluk da duymazlar.) bilâkis kemâli şevk ile ibadetlerine devam eder dururlar.

(20) : Evet.. O mübarek, melekler (gece ve gündüz teşbihte bulunurlar) bütün vakitlerde Cenabı Hakkı takdis ve tenzih ile meşgul olurlar, pek büyük bir zevki manevî içinde yaşarlar. (Asla fütur getirmezler.) hiç bir vakit usanmazlar, yorulmazlar, zayıf düşmezler, teşbih ve tehlüden asla geri durmazlar. Artık insanlar için nasıl muvafık olabilir ki: Uhdelerine düşen vazifei ubudiyeti ifaya çalışmasınlar, o sayede bir kurbiyeti mâneviyeye nailiyet arzusunda bulunmasınlar!.

أَمِ اتَّخَذُوا آلِهَةً مِنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾
لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴿٢٣﴾ أَمِ اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هَٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ
مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾
وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا
فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

MEALİ ÂLİSİ

(21) : Yoksa onlar yerden bir takım tanrılar mı edindiler ki, onlar ölüleri dirileceklerdir?.

(22) : Eğer o ikisinde -gökler ile yerde- Allah'tan başka İlâhlar olsa idi elbette ikisi de fesada uğramış olurdu. Binaenaleyh arşın Rabbi olan Allah Tealâ, onların vasf ettikleri şeylerden münezzehtir.

(23) : Allah Tealâ yapacağından sual olunmaz, onlar ise sual olunurla*".

(24) : Yoksa ondan başka ilâhlar mı edindiler?. De ki: Delillerinizi getiriniz. İşte bu benimle beraber olanların kitabı ve benden evvelkilerin kitabı. Hayır.. Onların çoğu hakkı bilmezler de onun için onlar yüz döndürücülerdir.

(25) : Ve senden evvel hiçbir Peygamber göndermedik ki, illâ ona şöyle vahy etmiştik. Muhakkak ki, benden başka ilâh yoktur, artık bana İbadet ediniz.

İ Z A H

(21) : Bu mübarek âyetler, Allah Tealâ'nın vahdaniyetini bildiriyor. Müteaddit ilâhların mevcudiyeti takdirinde kâinatın fesada mâruz kalmış olacağını ve teaddüdı ilâha dair bir delil irad edilemiyeceğini ihtar ediyor. Bütün semavî kitapların vahdaniyeti ilâhîyyeyi hâtık olduğunu bütün Peygamberlerin de Allah Tealânın birliğine dair vahyi ilâhîye mazhar olup yalnız ona ibadetle mükellef bulunmuş olduklarım beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Allah Tealâ müşriklerin cehaletini takbih ve teşhir için buyuruyor ki: (Yoksa onlar) o putlara tapan kâfirler (yerden bir takım tanrılar mı edindiler ki,) yani: Yeryüzünde bulunup cemâdat kabilinden olan bir kısım heykelleri, suretleri kendilerine mâbud ittihaz ettiler. Bu ne kadar cehalet!. O tapındıkları şeylerden ne beklenebilir, onların neye kudretleri vardır?. O müşrikler sanıyorlarmı ki: (Onlar) o bâtıl tanrıları (ölüleri dirileceklerdir.) Heyhat!. Onların kendileri hayattan mahrum, mahva mahkûm bulunuyor, artık başkalarını diriltmeye nasıl kadir olabilirler?. Allah Tealâ o zatı azimdir ki-Dilediğini vücude getirir ve dilediğini öldürür ve dilerse öldürdüğünü tekrar hayata kavuşturur. Böyle bir kudreti haiz olmayan şeyler ise artık ulûhiyet, mabûdiyet ile nasıl muttasıf olabilir?.

(22) : O müşrikler, vahdaniyeti ilâhîye hakkındaki şu kati burhanı temânu denilen delili bir kere düşünmeli değil midirler?, (eğer o ikisinde) yâni. Gökler ile yerin tedbiri hususunda, onların idaresi, idamesi hakkında (Allahtan başka ilâhlar olsa idi) müteaddit hâliklar bulunsa idi (elbette ikisi de) bütün göklerde, yerde, bunlarda olan şeylerde (fesada uğramış olurdu) kâinatta hiçbir nizam ve intizam bulunamazdı. (Binaenaleyh arşın) vüVatiyle, Azametiyle sair bütün mahlûkatın fevkinde bulunan öyle ulvî bir varlığın (Rabbi olan) Allah Tealâ, (onların) o müşrikleri (vasfettikleri şeylerden) ona şerik ve nazir isnat etmelerinden, ondan başka ilâhların mevcut olmasından (münezzehtir) ulûhiyet, hâlikıyet, yalnız o Rabbi kadime mahsustur, ondan başka bu sıfatları haiz başka bir zat yoktur Amenna.. «Evet.. Müteaddit ilâhların mevcudiyeti, aklen ve naklen mümtenidir. işte şu delillerde bu cümledendir :

(1) Bilfarz iki ilâh bulunsada bunlardan biri bu âlemleri yaratmış olsa diğerinin vücudu zait, hâlikıyeti gayrısabit bulunmuş olur. Bunlardan biri bu âlemlerin bir kısmını, diğer biri de bir kısmını yaratmış bulunsa her ikisinin de hâlikıyeti mahdut, bir kısım şeyleri yaratmaya gayrı kadir veya onu yaratmadan men'e mâruz bulunmuş olur. Böyle bir hal ise aczi müşirdir, hâlikıy'ete muhaliftir.

(2) İki ilâhtan biri bu kâinatı yarattıktan sonra diğeri de bu kâinatı tekrar yaratmış olamaz. Çünki bu, hasılı tahsil kabilden olacağı cihetle muhaldir.

(3) : îki ilâhtan herbiri diğerinin yaratmasına mâni olabilirse veya olamazsa her ikisi de âciz bulunmuş olur. Aciz olan ise elbette ki: ulûhiyet, hâlikıyet vasfını haiz olamaz.

(4) İki ilâhtan her biri diğeri dilediği zaman mahvedebilirse ikisi de âciz bulunmuş olur. Biri mahvedebilip diğeri edemezse diğeri âciz bulunur. Aciz olan ise ilâh olamaz.

(5) İki ilâhtan biri bu âlemi yok etmek istediği halde diğeri bunun bekasını dilese bu iki hal birden vâki olamaz. Çünki bunlar, biribirinin zıddıdır. îki zaddın içtimai ise kabil değildir. Bu iki halden yalnız biri vâki olursa bunu istemeyenin[7] aczi zahir, hâlikıyeti gayrı mevcut bulunmuş olur.

(6) îki ilâhtan herbiri diğerinin varlığına, kuvvetinden istifadeye muhtaç ikisi de âciz demektir. Biri muhtaç olup da diğeri muhtaç olmazsa artık muhtaç olan ulûhiyet ve hâlikıyet vasfını nasıl haiz olabilir?.

(7) : Malumdur ki, bir idare, trv^'akn ik* hükümdarın tah-i hâkimiyetinde bulunamaz. Çünki, bunlardan her biri, hak riyasetin kendisine aidiyetini iddia ecie:\ bütün muamelelerin kene, emriyle, kendi tevcihiyle yapılmasını iltizam etmek ister. Bunun neticesinde ise idare muhtel olur, bütün işler bozulur, intizam ve sükûnet namına bir şey kalmaz.

(8) : Bütün bu deliller gösteriyor ki: Herhangi takdirde olursa olsun teaddüdi ilâh akidesi bâtıldır. Müteaddit ilâhların varlığı, fesatı kâinatı müstelzimdir ve haddizatında mümtenidir. Her zerresinde bir maslahat ve hikmet tecelli edip durduğunu görmekte olduğumuz bu kâinatın böyle bir intizam dairesinde, pek lâtif ve bedi bir surette vücude gelmiş, fesada uğramamış olduğu, onu yaratan zatın hâlikıyetinde, ulûhiyetinde münferit olduğunu bedihi bir surette isbat etmektedir.

«Varlığın bilme ne hacet kürei âlem ile»
«Yeter ısbatına halk ettiği bir zerre bile»
«Göremez zatını mahlûkunun âdi nazarı»
«Hisseder nurunu amma ki, basiret basarı»

Şinasi

(23) : Evet.. **(Allah Tealâ yapacağından sual olunmaz) o, Halikı kâinattır,** kuvvet ve **azameti haizdir, müstakil hâkimiyete mâliktir, o yaptığı şeylerden** dolayı **asla mes'ul değildir, (onlar)** kullar **(ise sual olunurlar) çünki onlar birer mahlûktur, ubudiyetle, memlükiyetle muttasiftirler, yaptıkları şey-**

lerden mesuldurlar. Artık böyle bir durumda bulunanlar, hiç Cenabı hakka denk olabilirler mi?. O Halikı kâinatın şeriki olarak ulûhiyet vasfını haiz bubulunabilirler mi?. Binaenaleyh müşrikler de o pek fasit kanaatlerinden dolayı mesul olacaklardır. Bu âyeti kerime, onların haklarında mühim bir vaid ve tehdidi havidir.

(24) : O müşrikler, ne yapıyorlar, ne kadar yanlış düşünüyorlar!. (Yoksa) onlar (ondan) o Hâlikı Kâinat Hazretlerinden (başka ilâhlar mı edindiler?.) buna nasıl cüret edebiliyorlar?. Resulüm!. Onlara (de ki:) bu iddianıza ait (delillerinizi getiriniz) bu iddianıza ait aklî ve nakli bir deliliniz var mı?. Heyhat!. Buna imkân mı var!. Artık delile mukarin olmayan dinî bir iddia, bahusus teaddütı ilâh akidesi hiç sahih olabilir mi?. Elbette ki, olamaz, (işte bu) Kur'anı Mübin, (benimle beraber olanların) islâmiyeti kabul eden zatların (kitabı) dır, onlar için bir mevizedir, bir vesilei şeref ve saadettir, (ve benden evvelkilerin kitabı) da vardır ki, Tevrat, Zebur, İncil o cümledendir. Bir kere bakınız, bu kitaplarda vahdaniyeti ilâhîyenin hilâfına bir hüccet var mıdır?. Bu kitapların hepsi de Cenabı Hak'kın şerik ve nazirden münezzeh olduğunu bildirmekte değil midir?. Evet.. Bütün bu semavi kitaplarda Allah Tealâ'nın birliğini nâtıktır, şirkin butlanını bildirmektedir. Bu böyle iken mateessüf o müşrikler, bu katî burhanlara bakmazlar, kendi iddiaları ise hiçbir mâkul delile müstenit değildir, (hayır onların) dini tevhidi kabule davet edilen müşriklerin (çoğu hakkı bilmezler.) yani: Hak ile bâtılın arasını tefrik ve temyiz edemezler, onların ekserisi tam câhil kimselerdir (de onun için) o cehaletlerinden dolayı tevhidi ilâhîden, Peygamberlere tâbi olmaktan (yüz döndürücülerdir.) Onlar, o cehaletleri saikasiyledir ki, dini tevhidi kabulden kaçınır dururlar.

(25) : (Ve) Ey Hâtemülmürselin!. (Senden evvel) eski kavimlere (hiç bir Peygamber göndermedik ki^ illâ ona) o Peygambere tarafı ulûhiyetimden (şöyle vahy etmiştik) bütün Peygamberlere vahy ile, semavî kitaplar vasıtasiyle şöyle bildirmiştik: (muhakkak ki, benden başka ilâh yoktur) bütün mahlûkatın Halikı, mabudu ancak zatı akdesimdir. (Artık) Ey kullarım!, (bana ibadet ediniz.) sizi yaratan, yaşatan, şerik ve nazirden münezzeh olan ma budunuzu böylece tevhit ve takdis ederek ondan başkasına ulûyet, nübûdiyet isnat etmeyiniz, başkalarına tapınarak küfr ve şirke düşmeyiniz. İşte Allahüazimüşşan, bütün beşeriyeti böylece bir dini tevhide davet buyurmaktadır.

***

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ
بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ
﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا
لِمَنِ ارْتَضَى وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ
إِنِّي إِلٰهٌ مِنْ دُونِهِ فَذٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ
﴿٢٩﴾

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(26) : Ve dediler ki: Rahman evlât ittihaz etti. O, bundan münezzehtir. Hayır., -onlar- ikram olunmuş kullardır.

(27) : Onlar, söz ile ona tekaddüm etmiş olmazlar ve onlar onun emriyle amelde bulunurlar.

(28) : Onların ilerilerindekini de gerilerindekini de bilir ve razı olduğundan başkasına şefaat de edemezler ve onlar onun mehabetinden kemâli itina ile korkar kimselerdir.

(29) : Ve onlardan herkim: Şüphe yok ki, ben ondan başka bir ilâhım derse onu cehennem ile cezalandırırız. İşte zalimleri böylece cezalandıracağızdır.

İ Z A H

(26) : Bu mübarek âyetler, Cenabı Hakkın kendisine evlât ittihaz etmekten münezzeh olduğunu bildiriyor. Allah'ın hâşa oğlu veya kızları sanılan zatların ise ancak birer mükerrem kullardan ibaret bulunmuş olduklarını ve Allah Tealâ'nm müsaadesi olmadıkça onların kimseye şefaat^demiyeceklerini

ihtar ediyor. Kendisine ulûhiyet isnat edecek olan herhangi mahlûkun ise cehennem azabına mâruz kalacağını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Bir takım müşrikler de şanı ilâhîye gayrı, lâyık isnatlarda bulundular (ve dediler ki, Rahman) bütün mahlûkatını besleyen, nimetlerinden müstefit eden Hâlikı kerim (evlâd ittihaz etti) nitekim bir kısım Yahudiler Hazreti Üzeyre, hıristiyanlarda Hazreti İsa'ya Allah'ın oğlu demektedirler. Bir kısım arap kabileleri de melekler Allah'ın kızlarıdır demişlerdir. Halbuki, (o) Halikı Azîm (bundan münezzehtir) çünki baba ile evlât arasında bir ihtiyaç, bir mücaneset vardır, hepsi de aynı mahiyette bulunmak lâzımdır. Cenabı Hak ise bütün mahlûkatın halikı olduğundan onlara ihtiyaçtan müberradır, onlar ile hemcins olmaktan müteâlidir. Bir mun'imı hakikî olan bir Hâlikı kadim için birer eseri nimeti olan, terki hayata maruz bulunan hâdis mahlûkatı hiç evlât olabilir mi?. (Hayır..) Onlar, o kendilerine evlâdı üâhîyye denilen melekler, Peygamberler (ikram olunmuş kullardır) nübüvvet ve melekiyet payesini haiz, masumiyetle muttasıf, ubudiyetle müftehir zatlardır. Ubudiyet ise velediyete münafidir.

(27) : (Onlar) o muhterem kullar, Cenabı Hakka ibadette bulunurlar, onun emirlerine, nehiylerine itaat ve inkiyattan asla ayrılmazlar ve (söz ile ona) Hak Teaîâya (tekaddüm etmezler.) yani: Hak Tealâ Hazretlerinin buyurmadığı bir şeyi kendiliklerinden söylemezler, hakkında müsaadei ilâhîyye bulunmayan bir fiili işlemezler (ve onlar) o muhterem zatlar (onun) Hak Tealâ'nın (emriyle amelde bulunurlar) onlar sözlerinde olduğu gibi fiillerinde de emri ilâhîye kemâliyle riayetkardırlar, işte onlar, böyle itaatkâr, mükerrem birer kuldurlar, yoksa hâşâ Allahuazimin oğullan, kızları değildirler. Hak Tealâ bundan münezzehtir, Amenna..

(28) : Evet.. Allah Tealâ, o muhterem kullarının bütün ekval ve ef'aline âlimdir. (Onların ilerilerindekini de) vaktiyle işlemiş oldukları şeyleri de <gerilerindekini de) bilâhara işleyecekleri amelleri de (bilir) o Hâliki Alîme o kullarının mukaddem ve muahhar olan amellerinden hiçbiri gizli kalmış olamaz. Ve o mükerrem kulları, Cenabı Hakkın (razı olduğundan başkasına) ne dünyada ve ne de ahirette (şefaat de edemezler) Allah Tealânın haklarında şefaat edilmesine razı olduğu kimseler ise ehlî îmandan başkası değildir. Binaenaleyh ey müşrikler! o kendilerine tapındığınız, .Allah Tealânın evlâdı telâkki eylediğiniz zatlardan bir şefaat beklemeyiniz, öyle bir ümit ile yaptığınız tapınmalar, sizin için ebedî azaba sebep olacaktır. (Ve onlar) o mükerrem kullar (onun) Hak Tealâ'nm (mehabetinden kemâli itina ile korkar kimselerdir.) artık o zatlar, iradei ilâhîyyeye muhalif bir harekette, müsaadei ilâhîyyeye mukarin olmadıkça hiçbir kimse hakkında şefaatte bulunamazlar.

(29) : (Ve onlardan) bütün helâyıktan, hattâ birer mükerrem kul olan meleklerden ve Peygamberlerden (herkim) bilfarz ulûhiyet iddiasına cüret

edip de (şüphe yok ki, ben ondan) Allah Tealâ'dan (başka bir ilâhım derse) yakasını azabı ilâhîden kurtaramaz. (Onu cehennem ile cezalandırırız) onu öyle müşrikâne, zalimane iddiasının azabına kavuştururuz. (İşte zalimleri) müşrikleri (böylece) cehenneme atmak suretiyle (cezalandıracağadır.) onlar böyle şiddetli, ebedî bir azaba mâruz kalacaklardır, işte şanı ulûhiyete münafi iddialarda bulunanların müthiş âkibetlerü.

***

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا
فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ
٣٠ وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا
فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ٣١ وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ
سَقْفًا مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ٣٢ وَهُوَ
الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ
فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ٣٣

MEALİ ÂLİSİ

(30) : O kâfir olanlar bitmediler mi ki, muhakkak gökler ve yer bitişik bir halde iken biz onları birbirinden yarıp ayırdık ve her diri şeyi sudan yarattık, hâlâ îman etmezler mi?.

(31) : Ve yer yüzünde onları çalkaiar diye sabit dağları yarattık ve onlara geniş yollar açtık, tâki maksatlarına erebilsinler.

(32) : Ve gök yüzünü de bir mahfuz tavan yaptık. Halbuki, onlar onun âyetlerinden yüz çeviricilerdir.

(33) : Ve o -Halikı Azim- dir ki: Geceyi ve gündüzü, güneşi ve ay'ı yaratmıştır. Herbiri bir felekte yüzmektedir.

İ Z A H

(30) : Bu mübarek âyetler, münkirleri uyandırmak için Halikı Azim Hazretlerinin gökleri, yeri, dağlar ile yolları, geceler ile gündüzleri, güneş ile ay'ı nasıl hârikulade ve birer maslahata müstenit bir surette yaratmış olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (O kâfir olanlar) Cenabı Hakkın varlığını, birliğini inkâr edenler (bilmediler mi ki,) âdeta göz ile görülecek derecede bedihi olan şu hakikati anlamadılar mı ki, (muhakkak gökler ve yer bitişik bir halde iken) bidayeti hilkatte biribirinden ayrılmamış bulunurlarken (biz) yani: Ben Halikı Azimüşşan (onları) kudret ve irademle (biribirinden yarıp ayırdık) semalar ile yerin aralarını hava ile açtık, rivayete nazaran gökler biribirine muttasıl bir tabaka halinde iken bilâhara yedi tabakaya ayrılmıştır. Yerde bir tabaka iken o da sonra yedi tabakaya bölünmüştür. Bunlar, bir sanii azimin varlığına, kudret ve azametine ait birinci nevi delillerdendir, (ve her diri şeyi sudan yarattık) hayat sahiplerini ve neşv-ü nema bulan nebatatı vesaireyi Hak Tealâ Hazretleri bidayeten sudan halk etmiştir, bunların bekalarına, devamlarına da suyu bir sebeb, bir vasıta kılmıştır. Bu da ikinci nevi delillerdendir. (Hâlâ îman etmezler mi?.) o kâfirler, bu vâzih delilleri düşünüp de bunları yaratan Haliki Azimin varlığını, birliğini tasdikte bulunmazlar mı?. Nedir o kadar gaflet ve cehalet!.

(31) : (Ve yer yüzünde onları) insanları (çalkalar) rahatsız eder (diye) ona mâni "olmak üzere (sabit dağları yarattık) yer tabakası su üzerine yayılmış, âdeta bir gemi gibi titrer dururken onun üzerinde dağlar vücude getirilerek ona sükûnet verilmiştir. Bu da üçüncü nevi delillerdendir. (Ve onlar da) o dağlar arasında (geniş yollar açtık) aralarında seyrüseferde bulunacak yolculara kolaylık gösterilmiş oldu. (Tâki maksatlarına erebilsinler) kendi yurtlarında vesair sahalarda gezerek, seyahatta bulunarak menfaatlarını temin edebilsinler. Bu da dördüncü nevi delillerdendir.

(32) : (Ve gök yüzünü de) semai dünya denilen yüksek gök tabakasını da yeryüzüne karşı (bir mahfuz tavan yaptık) bu kudretullah ile böyle devam edip durmaktadır. Çözülmeden, aşağıya düşmeden emin bulunmaktadır ve pek lâtif bir manzara teşkil etmektedir. Bu da beşinci nevi delillerdendir. (Hajbu ki, onlar) o münkirler, nâsın ekserisi (onun âyetlerinden) o semalardaki kudreti ilâhîyeye delâlet ve şahadet eden birnice harikulâde varlıklar-;

dan (yüz çeviricilerdir) gökte parlayan milyonlarca büyük ve küçük yıldızları, gök tarafından gelen ziyaları, rüzgârları, yağmurları ve tabiat ve heyet ilimlerinde bildirilen daha nice semavî halleri düşünmüyorlar, bunların ne kadar muazzam birer eser olup bir Halikı Hâkimin varlığına, kudretine şahadet edip durduklarını nazarı mülâhazaya almıyorlar, işte bunlar da vücudı ilâhîye şahadet eden altıncı nevi delillerdir.

(35) : (Ve) başkası değil ancak (o) Halikı Azim (dir ki, geceyi ve gündüzü) yarattı. Geceleri istirahate dalarsınız, gündüzleri de yer, içer, niami ilâhîyyeden müstefit olursunuz. Bahusus birer bediai kudret olup gündüzleri ve geceleri meydana getirmeğe vasıta olan (güneşi ve ay'ı yaratmıştır) bunların ziyalariyle, nurlariyle ufuklar aydınlanır tenevvür eder durur ve bunlardan bütün hayat sahipleri müstefit bulunur. Ve bunlardan (her biri) güneş ile ay dan ve bunlara tâbi olan yıldızlardan herhangi biri (bir felekte) göğün bir sahasında, kendi medarında, kendisi için resmettiği dairesi içinde (yüzmektedir) sular içinde yüzenler gibi o sahalarda sür'atle cereyan edip durmaktadırlar, işte bu parlak, muhteşem hilkat eserleri de Allah Tealâ'nm varlığına, birliğine, kudret ve azametine şahadet eden yedinci nevi delillerden bulunmaktadırlar. Artık bunları her âkil olan kimse nazara alıp uyanmalı değil midir?.,Nuri tevhit ile kalbini aydınlatmaya çalışıp durmalı değil midir?.

* * *

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ
أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ
وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾
وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَذَا الَّذِي
يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَنِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾

MEALİ ÂLİSİ

(34) : Ve senden evvel hiçbir insana daimî bir hayat vermedik. Şimdi sen ölür isen onlar baki kalıcılar mıdırlar?.

(35) : Her nefs, ölümü tadacaktır ve sizi bir imtihan olmak *üzere* şer ile ve hayr ile deneriz ve bize döndürüleceksinizdir.

(36) : Ve kâfir olanlar seni gördükleri zaman, ser.i ancak istihzaya alarak : Bu mu sizin ilâhlarınıza atıp duran!. -Derter- halbuki, onlar Rahman zikredilince onlar hep onu inkâr edicilerdir.

***

İ Z A H

(34) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'in de sair insanlar gibi birgün vefat edeceğini ve insanların bu âleaıcb bir imtihan için birer muayyen müddet muammer olup sonra âlemi ahirete sevk edileceklerini bildiriyor. Hazreti Peygamberin putlar aleyhindeki beyanatını istihzaya alan kâfirlerin ise Hâilâkı Rahîmî inkâr eden kimselerden olduklarım takbihen teşhir buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişanî. Senin bütün beşeriyet için bir nimet, bir rahmeti ilâhîyye olduğunu takdir edemiyen bir takım münkirler, senin vefatını bekliyorlar, yakında vefat edecektir, diyorlar, düşünmüyorlar ki. bu dünyada hiçbir kimse baki değildir. (Ve) malûmdur ki, Habibim!. (senden evvel) de (hiçbir insana daimî bir hayat vermedik) diğer Peygamberler de birer müddet yaşayıp sonra ahirete gitmişlerdir. İnsanların dünyada müebbet kalmaları hikmeti tekvine, hikmeti teşriyeye muhaliftir, (şimdi sen ölür isen onlar) o senin vefatım bekleyenler (baki kalıcılar mıdırlar?.) elbette onlar da öleceklerdir. O halde senin vefatınla şematetde, izharı meserrette bulunmaları pek hamakatça bir hareket olmaz mı?.

(35) • Evet.. Şüphe yok ki: (her nefs) her hayât sahibi olan mahlûk (ölümü tadacaktır) ölümün acısını hissedecektir, ruhu cesedinden ayrılacaktır, hiçbir kimse bu dünyada baki değildir. Artık hiçbir kimse, başkasının ölümünden dolayı sevinmemelidir, ergeç kendisi de ölecektir.

«Her kim var ise bugün cihanda»
«Nâbud olacak yakın zamanda»

(Ve) Ey nâsî. Veya ey münkirler!, (sizi bir imtihan olmak üzere şer ile ve hayr ile deneriz) yani : Sizi imtihana tutanların muamelesi gibi bir muameleye tâbi tutarız, sizi gâh hastalık, fakirlik gibi bir belâya uğratırız ve gâh sıhhat gibi,, servet gibi bir dünyevî nimete nail kılarız, tâki, sabr ve şükr eder olduğunuz veya

veya olmadığınız meydana çıkmış olsun. (Ve) nihayet (bize döndürüleceksinizdir) hakkınızda dünyadaki amellerinize göre muamele yapılacaktır. Dindar olanlar, vazifelerini yapmış bulunanlar mükâfatlara nail olacaklardır, aksine hareket etmiş olanlar da lâyık oldukları cezalara uğrayacaklardır. Ne büyük bir vâ'd ve vaid!. Bundan anlaşılmış oluyor ki: Zaten bu dünyaya getirilmiş olmamızdaki gaye, burada bir imtihana tâbi tutulup ona göre ya mükâfata veya mücazata kavuşmaktan ibarettir. Cenabı Haktan muvaffakiyetler niyaz ederiz.

(36) : (Ve) Resûli ZişanımL (kâfir olanlar) senin risaletini tasdik etmeyen hain müşrikler, (seni gördükleri zaman seni) başka değil (ancak istihzaya alarak) sana karşı yalnız bir müstehziyane tavr takınarak, seni inkâr ve istiğfarda bulunarak birbirine hitaben (bu mu sizin ilâhlarınızı eğip duran) derler. Öyle bâtıl, cemadat kabilinden şeylere ulûyet payesi vererek onların aleyhinde bir şey söylemesine razı olmamış bulunurlar. (Halbuki, onlar) o müstehzi kâfirler (rahman zikredilince) tevhit ve takdise ancak onun lâyık olduğu veya onun bir eseri rahmeti olarak beşeriyete Peygamberleri göndermiş, semavî kitapları indirmiş olduğu bildirilince (onlar hep onu) o Rahmanın zikrini (inkâr edicilerdir) onlar, biz müseylimeden başka rahman bilmiyoruz, demeden sıkılmazlar, işte o münkirler, bu kadar cahil kimseler bulunuyorlardı. Bâtıl putlar aleyhinde bir söz söylenmesini istemedikleri halde asıl mübudı hakikînin kutsal bir ismi zikredildiği zaman onu inkâra cüret göstermek denaatinde bulunurlardı. Artık onlar elbetteki bu bâtıl akidelerinin cezasına kavuşacaklardır.

* * *

خُلِقَ
الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَاُر۪يكُمْ اٰيَات۪ي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ٣٧ وَيَقُولُونَ
مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ٣٨ لَوْ يَعْلَمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
ح۪ينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ
يُنْصَرُونَ ٣٩ بَلْ تَأْت۪يهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَط۪يعُونَ
رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ٤٠

-«0»-

JVIEÂLİ ÂLİSİ

(37) : İnsan; aceleden yaratılmıştır. Size yakında âyetlerimi gösterecc· ğim, artık isticalde bulunmayın.

(38) : Ve derler ki, bu va'cl ne zaman?. Eğer siz sadıklar iseniz.

(39) : Eğer o kâfir olanlar, o zamanı bir bilseler idi ki, ne yüzlerinden ve ne de arkalarından ateşi men edemiyeceklerdir ve onlar yardım da olunamayacaklardır.

(40) : Belki onlara ansızın gelecek, hemen onları Hayrette bırakacak, artık onu ne redde takat getirebileceklerdir ve ne de onlara mühlet verilecektir.

İ Z A H

(37) : Bu mübarek âyetler, nevi beşerin hilkaten acul olduğunu ve bundan dolayı bir takım münkirlerin tehdit edilmiş oldukları şeylerin bir an evvel zuhurunu bir istihza ve inkâr tarikiyle istemiş bulunduklarını bildiriyor ve istenilen şeylerin ansızın zuhur ile o münkirleri mebhut ve müdafaadan mahrum bırakacağını ihtar buyurmaktndır.Şöyle ki:(İnsan aceleden yaratılmıştır.) yani: Nev'i beşer, tab'an sabr ve sebatı az ve birçok şeylerin biran evvel meydana çıkmasını arzu eder bir hilkatte bulunduğundan sanki aceleden yaratılmıştır. Bir kavle göre bu insandan murat, Hazreti Âdem'dir ki, daha kendisine ruh nefhedilir edilmez kendisine cennet nimetlerine karşı bir acelecilik eseri görülmüştür. Sonra ondaki bu acelelik hasletine evlât ve ahfadı vâris olmuşlardır. İşte bundan dolayıdır ki, zamanı nebevideki bir kısım münkirler de kıyamet gününe, onun mukaddimatma ve azabı uhreviye dair Resûli Ekrem'in haber verdiği şeylerin bir an evvel zuhurunu istemişlerdi. Bunlara cevap olarak da Duyuruluyor ki: (Size yakında âyetlerimi) azaba vesaireye ait vaidlerimi (göstereceğim. Artık isticalde bulunmcym) her şeyin indi ilâhîde mukadder bir zamanı vardır. Bu bir muktezayı hikmettir. Binaenaleyh o zaman gelmedikçe o şey zuhura gelmez. Bunu düşünerek isticâle meydan vermemelidir.

(38) : (Ve) o münkirler, bir istihza ve,inkâr maksadiyle (derler ki: bu va'd, ne zaman?.) bizi kendisiyle korkutmak istediğiniz kıyametin vesair felâketlerin zuhurunu ne zamandır, bize haber veriniz bakalım!. (Eğer siz) Ey Peygamber ve ey ona îman edenler!. (Sadıklar İseniz.) bu bizi kendileriyle korkutmak istediğiniz şeylerin zamanı zuhurunu bize bildiçiniz. Haydi biran evvel zuhura geliversinler bakalım.

(39) : Cenabı Hak da o müthiş hâdiselerin biran evvel zuhurunu bir istihza tarikiyle isteyen münkirler hakkında buyuruyor ki: (Eğer o kâfir olanlar, o) zuhurunu istical ettikleri (zamanı bir bilseler idi ki) onun zuhurunu anında (ne yüzlerinden) azalarının en şereflisi, en mühimi olan cebhelerinden ateşi cehennemi men edebileceklerdi (ve ne de arkalarından) vücutlarının en geni:? ve en kuvvetlisi olan sırtlarından (ateşi men edemiyecekierdir.) buna asla kadir olamıyacaklardır. (Ve onlar) o az^ba uğrayacakları gün hiçbir kimse tarafından (yardım da olunamayacaklardır.) kendilerine teveccüh eden kıyamet azabını kendilerinden hiçbir kimse men edemiyecektir. işte onlar bu halleri bilecek olsalar öyle küfürlerinden sebat edip de azabı isticâlde bulunmazlardı. Hayfaki, küfrü cehalet, insanları böyle felâketlere sevk eder durur.

(40) : (Belki onlara) o vukunu alelacele istedikleri kıyamet, onun azabı, narı cehennem (ansızın gelecek) hiç ummadıkları bir anda zuhur edecek (hemenonlan hayrette bırakacak) hepsi de mebnut, mütehayyir bir halde kalacaktır, (artık onu) o acele istedikleri kıyamet anını onun azabını (ne redde tâkat getirebileceklerdir.) buna asla kadir olamıyacaklardır. (ve ne de onlara mühlet verilecektir.) ki, biran rahat veya tövbe edebilsinler veya bir mâzeret dermeyan etmeğe çalışabilsinler. îşte Peygamberlere îman etmeyen, onlar ile istihzada bulunan kimselerin ebedî cezaları!.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ
فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ (41) قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ
بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ (42)
اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ
وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ (43) بَلْ مَتَّعْنَا هٰؤُلَاءِ وَاٰبَاءَهُمْ حَتّٰى طَالَ
عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَأْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا
اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ (44)

MEALİ ÂLİSİ

(41) : Muhakkak ki, senden evvel de birçok Peygamberler ile istihzada bulunulmuştur. Artık onlar ile istihzada bulunanları kendisiyle istihzada bulundukları şey kuşatıverdi.

(42) : De ki: Sizi gece ve gündüz o Rahmandan kim koruyabilir?. Belki onlar Rablerinin zikrinden yüz çevirici kimselerdir.

(43) : Yoksa onlar için kendilerini azabımızdan menedecek ilâhlar mı vardır?. Kendi nefislerine yardıma muktedir olmazlar ve onlar bizden sehabet de görmezler.

(44) : Evet.. Biz onlara ve babalarına mühlet vedik, tâki kendilerine ömürleri uzatmış oldu. Görmüyorlar mı ki, biz yurtlarına varıp onu etrafından eksiltiyoruz. O halde galip olanlar onlar mı?.

***

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ
فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ
بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾
أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنْفُسِهِمْ
وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾ بَلْ مَتَّعْنَا هٰؤُلَاءِ وَآبَاءَهُمْ حَتّٰى طَالَ
عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا
أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

«o»

MEALİ ÂLİSİ

(41) : Muhakkak ki, senden evvel de birçok Peygamberler ile istihzada bulunulmuştur. Artık onlar ile istihzada bulunanları kendisiyle istihzada bulundukları şey kuşatıverdi.

(42) : Deki: Sizi gece ve gündüz o Rahmandan kim koruyabilir?. Belki onlar Rablerinin zikrinden yüz çevirici kimselerdir.

(43) : Yoksa onlar için kendilerini azabımızdan menedecek ilâhlar mı vardır?. Kendi nefislerine yardıma muktedir olmazlar ve onlar bizden sehabet de görmezler.

(44) : Evet.. Biz onlara ve babalarına mühlet vedik, tâki kendilerine ömürleri uzatmış oldu. Görmüyorlar mı ki, biz yurtlarına varıp onu etrafından eksiltiyoruz. O halde galip olanlar onlar mı?.

***

(41) : Bu mübarek âyetler, Resûlullaha teseilibaş olmaktadır. Peygamberler ile istihzada bulunmuş olanların o yüzden felâketlere uğramış olduklarını bildiriyor. O münkirler kahrı ilâhîden kimsenin kurtaramıyacağını, o bâtıl putlarından bir faide göremiyeceklerini ihtar ediyor, o müşriklere verilen müddetin, nimetin muvakkat olduğuna, onların da yerleri gibi eksilmeğe mâruz kalarak, mahvolacaklarına işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Hâtemülmürselin!. Billâhilazim (muhakkak ki, senden evvel de birçok Peygamberler ile istihzada bulunulmuştur.) onlar da kendilerine Peygamber gönderilmiş ot dukları kavimler tarafından birnice münkirane, müstehziyane hallerde mâruz kalmışlardır. (Artık) nihayetülemr (onlar ile) o Peygamberler ile (istihzada bulunanları) kâfir kimseleri (kendisiyle istihzada bulundukları şey) yani o istihzalarının cezası vahim neticesi (kuşatıverdi) hepsi de o yüzden mahvolup gittiler. îşte ey Resûli Zişan!. Seninle istihzada bulunanları da nihayet böyle bir azap, bir felâket kuşatacaktır.

(42) : Ey Peygamberlerin en şereflisi!. O müstehzilere (de ki: Sizi gece ve gündüz) herhangi bir vakitte (o rahmandan) o kullan hakkında merhamet veihsanı binihaye olan Halikı Azimin azabından (kim koruyabilir?.) sizin ancak o rahîm olan Halikınız muhafaza ediyor, yaşatıyor. Bunu bilip de onun gösterdiği daire dahilinde hareket etmek ictbetmez mi?. Hayfaki, o müstehziler bunu takdir edemiyorlar, (belki onlar Rablerinin zikrinden yüz çevirici kimselerdir.) Onlar, o kendilerini yaratan, besleyen Halikı Kerimi bile zikretmezler, onun Kur'anı mübinini hiç nazarı mütaleâya almazlar, hatırlarına böyle bir zikr ve fikir gelmez. Artık onlar; o Hâlikı Azimin azabını düşünüp de uyanabilirler mi?. Heyhat!.

> § Kila = kilâet: saklamak, hıfzetmek, hırasette bulunmak demektir.

(43) : (Yoksa onlar için) o gafil müşrik şahıslar için (kendilerini azabımızdan men edecek) kurtarabilecek (ilâhlar mı vardr?.) Elbette ki. yoktur. Hiç bir takım mahlûkat, ulûyet vasfını haiz olabilip de kendilerine tapanlara yardımda bulunabilirler mi?. Elbette ki ne öyle bir sıfatı haiz olabilirler, ne de kimseye yardımda bulunabilirler. O müşriklerin taptıkları o putlar (kendi nefislerine) bile (yardıma muktedir olamazlar) artık başkalarına nasıl yardım edebilirler, ve onlar) o putlar veya o kâfirler (bizden) tarafı ilâhiden (sehabet de) hıfz ve himayede (görmezler.) Putlar böyle bir sehabet ve sinayete nail olmayınca başkalarını nasıl muhafazada, sinayette bulunabilirler?. Kâfirler de canibi ilâhîden böyle bir sehabet görmeyince artık kendilerini azabı ilâhîden kim kurtarabilir?. Bunu bir kere tefekküretmeli değil midirler?.

(44) : (Evet..) o müşrikler gaflete dalmış, atilerini düşünmez bir vaziyette bulunmuşlardır. (Biz onlara ve babalarına mühlet verdik) yani: O kâfirlere

ve kendilerinden evvel de babalarına bir istidrac, bir devrei imtihan olmak için bir müddet ömür verdik, dünyada geniş bir maişetler, bir rahatla yaşadılar. Bu nimetleri kendilerine veren Halikı Kerimin bu lûtf ve ihsanını düşünerek vazifei şükranı ifaya çalışmadılar, (tâ ki kendilerine ömürleri uzamış oldu) artık kendilerine verilmiş olan nimetlerin kendilerinden zail olmayacağını sandılar, pek büyük bir aldanış içinde kaldılar. Bu gafiller hiç (görmüyorlar mı ki) göz ile görülecek derecede yakınen bilmiyorlar mı ki: (Biz yurtlarına varıp) yani: ilâhi kuvvetleri, o kâfirlerin ülkelerine tevcih edip (onu) o yurdu (etrafından eksiltiyoruz.) Müslümanları oralara sevkederek galip kılıyoruz, o kâfirlerin hâkimiyetleri günden güne eksilmeye yüz tutuyor. (o halde galip olanlar onlar mı?.) elbette değil.

§ Evet. Bidayeti islâmı bir düşünmeli, müslümanları kendi yurtlarından çıkmaya, Mekkei mükerremeyi terketmeye mecbur kılmışlardı. Fakat az sonra nusreti ilâhîye tecelli etti, müslümanlık âfaka intişara başladı, Mekkei Mükerreme ve nice beldeler fethedildi, işte herhangi bir zümre, Allah Tealâ-nın dînine bihakkın merbut olur, onun emirleri dairesinde hareket ederse dairaa böyle muvaffakiyetten muvaffakiyete kavuşur. Hilâfına hareket edenler de bir terbiyei ilâhîyye, bir cezayı dünyevî olmak üzere bu terakkiden mahrum kalırlar.

§ Kaffalden nakledildiğine göre bu âyeti kerime, Mekke kâfirleri hakkında nazil olmuştur. Bu da Kur'anın bir mucize olduğunu gösterir. Çünki bunun nüzulü zamanında müslümanlar henüz bir müşkil durumda idiler. Bu âyeti kerime ise onların galip, düşmanlarının mağlûp olacaklarını katî surette göstermiş oluyordu ki, az sonra bu hakikat tahakkuk etmiştir.

**

قُلْ اِنَّمَٓا اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ
الصُّمُّ الدُّعَٓاءَ اِذَا مَا يُنْذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ
مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَٓا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾
وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ
شَيْـًٔا وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا
وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾

MEALİ ÂLİSİ

(45) : De ki : Ben sizi ancak vahy ile korkutuyorum. Sağır olanlar ise korkutuldukları zaman daveti işitmezler.

(46) : Andolsun ki : Rabbin azabından hafif bir şey onlara dokunacak olsa elbette diyeceklerdir ki: Eyvah bizlere!. Şüphe yok ki, biz zalimler olmuştuk.

(47) : Ve biz kıyamet gününde adalet terazilerini koruz da artık hiçbir nefis bir şey ile zulmedilmez. Velev ki -bir amel- bir hardal tanesi ağırlığınca olsun, onu da getiririz. Muhasipler olmak üzere biz kifayet ederiz.

***

İ Z A H

(45) : Bu mübarek âyetler, Resûli Ekrem'in vahyi ilâhîye istinaden insanları azap ile tehdide memur olduğunu bildiriyor, o azabı kendi tarafından getiremiyeceğini ve onun tehdidinden sağır kesilenlerin müstefit olamayacaklarını haber veriyor. O azabı ilâhînin pek ziyade şiddetli olduğunu, o azabın en cüzisine tutulanların bile pek büyük nedametler izhar edeceklerini ve

herkes hakkında muktezayı adalet ne ise onun tatbik edileceğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Âlişan!. O azaplarım istihza tarikiyle istical eden müşriklere (de ki : Ben sizi ancak vahy ile) Rabbiriizin kelâmı olan Kur'anı Azim ile, dinsizlerin şiddetli azaplaar tutulacaklarını bildiren sadık, ilâhî haberler ile (korkutuyorum) zannetmeyiniz ki ben sizi kendi tarafımdan tehdit ediyorum, (sağır olan ise korkutuldukları zaman) kendilerini korkutan tarafından vâki olan (daveti) irşadı, hayırhahane öğütü (işitmezler) yani kasten sağır kesilirler, hakkı kabulden kaçınırlar, inatları, cehaletleri yüzünden sağır kesilmiş gibi bir vaziyet alırlar. Onlar kendilerine söylenilen faideli sözlere, öğütlere iltifat etmezler.

(46) : (Andolsun ki) Billâhilazim (Rabbin) sana nusret ihsan edecek olan kerîm Hâlikının (azabından hafif bir şey) cüz'i, muvakkat bir azap (onlara) o müşriklere (dokunacak olsa elbette diyeceklerdir ki : Eyvah bizîere!.) Onlar o azabın şiddetinden dolayı böyle helak olup gitmelerini temenni edeceklerdir ve (şüphe yok ki, biz zalimler olmuştuk.) diyerek zulm ve küfürlerini itiraf etmiş olacaklardır, işte daha dünyadalarken bu azaba ait verilen haberleri, yapılan Öğütleri, dinlemeyip de sağır kesilen münkirler, sonra ahiret hayatında böyle pek büyük teessürlere giriftar olup duracaklardır. Bütün bunlar muktezayı hikmet ve adalettir.

(47) : (Ve biz kıyamet gününde) kullanılan iyi ve kötü amellerinin derecelerini kendilerine göstermek için (adalet terazileri koruz da) onlar ile herkesin amel sahifeleri tartılır, dünyada iken yapmış oldukları amellerinin miktarı, mâhiyeti kendilerine gösterilmiş olur, bu-suretle de hücceti ilâhîye tamam olmuş, adaleti subhaniye kemâliyle tecelli etmiş bulunur. (Artık hiçbir nefis bir şey ile zulmedilmez.) Hiçbir kimse hasenatı noksan, seyyiatı ziyade edilmek gibi bir suretle zulme uğratılmaz, kendilerine müstahik oldukları şeyler tamamen verilir, hayır sahipleri onun mükâfatını görürler, şer sahipleri de onun cezasına kavuşurlar. (Velev ki) o amel (bir hardal tanesi ağırlığınca olsun) o da mutlaka nazara alınır, mükâfatsız veya mücazatsız kalmaz. (Onu da) o cüzî ameli de meydana (getiririz) onu da vezne, hesaba tâbi tutarız. (Muhasipler almak üzere biz kifayet ederiz.) Evet.. Hak Tealâ Hazretleri her şeyi kemâliyle bilir, hiç bir zerre onun dairei ilminden hariç bulunamaz, ve onun adaleti cihanşümuldur, onun fevkinde bir adalet mutasavvur değildir. Artık o Halikı Azimin muhasebesini düşünerek titremeliyiz, daha imkân var iken ef'al ve ahlâkımızı tashih ederek uhrevî mesuliyetten kurtulmaya çalışmalıyız. O Halikı Hakimin adaleti ve âtifeti muktezasıdir ki,, bizlere o uhrevî hayatı haber veriyor ve Peygamberlerinin kıssalarını *da.* bizlere bildirerek o veçhile de bizleri uyandırmak lûtfunda bulunuyor.

*

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُونَ
الْفُرْقَانَ وَضِيَاءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ اَلَّذِينَ يَخْشَوْنَ
رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَهٰذَا
ذِكْرٌ مُبَارَكٌ اَنْزَلْنَاهُ اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٠﴾

«0»

MEÂLİ ÂLİSİ

(48) : Kasem olsun kı^ biz Musa'ya ve Harun'a furkan ve bir ziya ve muttekiler için bir Öğüt vermiştik.

(49) : O muttekiler ki : Rablerinden tenhada da büyük bir korku ile korkarlar ve onlar kıyametten de titreyicüerdir.

(50) : Ve işte bu -Kur'an- bir mübarek zikrdir ki, onu biz indirdik. Artık siz mi onu münkir kimselersiniz?.

***

İ Z A H

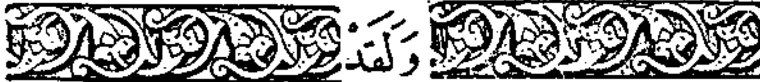
(48) : Bu mübarek âyetler, birinci kıssa olmak üzere Hazreti Musa ile Hazreti Harun'un nail oldukları nimetleri ve muttekilerin mümtaz vasıflarını, Kur'anı Azimin de mukaddes bir mevize olup kabili inkâr bulunmadığını şöylece beyan buyurmaktadır. (Kasem olsun ki, biz Musa'ya ve Harun'a Furkan) verdik. Yani: Hak ile bâtılın, helâl ile haramin arasını ayıran tevrat kitabını veya dini hak ile bâtıl dinlerin arasını tefrik eden bir burhan ihsat ettik, (ve bir ziya) verdik ki, onunla cehalet zulmetleri bertaraf olup selâmet sahası tenevvür etmiş bulunmuştur, (ve muttekiler için bir öğüt) bir mevize veya şer'i hükümlere dair muhtaç oldukları meseleleri haber (vermiştik) çünki bunlardan müstefit olacak olan, muttekilerden ibarettir.

(49) ı Evet.. (O muttekiler ki) onlar (Rablerinden) onun azabından (tenhada da) nâs arasında olmayıp gizli bir halde de bulunsalar yine (büyük bir

korku ile korkarlar) kitabı ilâhînin bildirdiği şeylere mutekid olup azabı ilâhîye uğramamaları için son derece uyanık bulunmaya çalışırlar. Yahut daha perdei hicap açılmamış olduğu ve azabı ilâhî gözleriyle görülmediği halde de yine ondan bir haşyet içinde yaşarlar, (ve onlar) o muttekiler (kıyametten de titreyicilerdir) o adalet nizamlarının meydana çıkarılacağı günü de düşünür, ondan korkar dururlar. Çünki onlar kıyametin vuku bulacağını bilirler, ona mutekitdirler. Kur'anı Mübin, onlara bunu haber vermektedir.

(50) : (İşte bu) Kur'anı Azim (bir mübarek zikrdir ki,) hayrı, faidesi pek ziyade olan bir mevizedir ki, (onu biz) Eşrefülmürselin olan Hazreti Muhammed Aleyhisselâma (indirdik) o mukaddes kitabı Cibrîli Emîn vasıtasiyle Levhi mahfuzdan o Peygamberi Âlişana inzal ettik ki, onun ulviyyeti gün gibi zahirdir. **(Artık)** ey dinsizler!. Hiç sıkılmaz mısınız?. (Siz mi onu münkir kimselersiniz?) Bu ne kadar cür'et!. Onu Peygamberine ihsan etmiş olan Cenabı Hak, onu, o kitabı kerimini ilelebed âfakı beşeriyete ziyafeşan bir halde bulunduracaktır.

* *

وَلَقَدْ
آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ ﴿٥١﴾
إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا
عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾ قَالَ
لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٥٤﴾

MEALİ ÂLİSİ

(51) : Ve andolsun ki, ibrahim'e de bundan evvel rüşdünü vermiştik ve biz ona âlimler idik.

(52) : O vakit ki, babasına ve kavmine dedi ki : Nedir bu timsaller ki, siz onlara -tapınmaya- devam edip duruyorsunuz?.

(53) : Dediier ki : Biz babalarımızı bunlara ibadet ediciler bulduk.

(54) : Kasem olsun ki dedi : Siz de, babalarınız da pek açık bir sapıklık içinde bulunmuş oldunuz.

***

İ Z A H

(51) : Bu mübarek âyetler de ikinci kısse olmak üzere Hazreti ibrahim'in nail olduğu nübüvveti bildiriyor. Putlara tapınmakta bulunan babasiyle kavmine olan hitabını ve onların cevaplarına karşı onların dalâlette bulunmuş olduklarını kendilerine ihtar buyurmuş olduğunu şöylece beyan buyurmaktadır. (Ve and olsun ki) muhakkaktır ki: (ibrahim'e de bundan evvel) Musa, Harun ve Muhammed Aleyhimüsselâtü vesselâma nübüvvet verilmeden mukaddem (rüşdünü vermiştik) yani : Ona da nübüvvet ve kemâli hidayet ihsan buyurmuştuk. (Ve biz ona âlimler idik) Hazreti İbrahim'in öyle kendisine vereceğimiz nübüvvet ve hidayete zahiren ve bâtıneri ehil olduğunu bihakkın biliyor ki, çünki o muhterem zat, pek nezih bir ruha, bir fıtrete nail idi, en güzel vasıflar ile, en yüksek ahlâk ile muttasıf bulunuyordu, beşeriyetin hidayete nail olmasını ister dururdu.

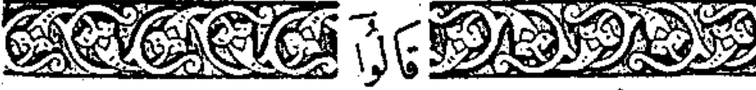
(52) : (O vakit ki) Hazretî İbrahim'e nübüvvet ihsan edilmişti, (babasına ve kavmine) karşı vazifei risaletini ifaya başlayarak (dedi ki : Nedir bu timsaller ki) bu yaptığınız ruhsuz, faidesiz bir takım heykeller, suretler ki, (siz onlara) tapınmaya (devam edip duruyorsunuz?) hiç bunların cemadat kabilinden âciz, başkalarına faide verecek kabiliyetten mahrum şeyler olduğunu düşünmüyor musunuz?.

(53) : İbrahim Aleyhisselâmın böyle berayı takbih vâki olan sualine cevaben o putperest şahıslar (dediler ki : Biz babalarımızı bunlara ibadet ediciler bulduk) biz de onlara uyduk, böyle bunlara tapmakta bulunuyoruz. Ne büyük bir cehalet!. Yaptıkları hareketleri bir hüccete bir akü delile müstenit değil, yalnız kuru, cahilane bir taklitten ibaret. Bunu da itiraf etmiş bulunuyorlar.

(54) : Hazreti İbrahim de onlarıı bu pek yanlış hareketlerini kendilerine anlatmak, onları o müşrikâne hareketlerinden vaz geçirmek için (kasem olsun kl dedi) ey bu misâllere tapman güruh!. (Siz de babalarınız da pek açık bîr sapıklık içinde bulunmuş oldunuz) Evet.. Şüphe yok, bü timsallerin ne kıymeti vardır ki, tapınmak muvafık olsun. Böyle kendilerini bile hiçbir badireden korumaya kadir olmayan bir takım kuru timsallerden, ne faide beklenebilir?. Hiç bunlar, mâbudiyet sıfatını haiz olabilirler mi?. Bunlara

tapınanlar biraz âkilâne düşünmeli değil midirler?. Heyhat ki, şeytan onları o kadar iğfal etmiştir ki, kendilerini mahza rızayı ilâhî için irşada çalışanlara karşı düşmanane bir vaziyet alırlar, bir hak sözü asla dinlemek istemezler.

*
* *

قَالُوٓا
اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ
رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الَّذ۪ي فَطَرَهُنَّ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ
مِنَ الشَّاهِد۪ينَ ﴿٥٦﴾ وَتَاللّٰهِ لَاَك۪يدَنَّ اَصْنَامَكُمْ
بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِر۪ينَ ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا
اِلَّا كَب۪يرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾

-«O»-

MEÂÜ ÂLİSİ

(55) : Dediler ki : Sen bize hak ile mi geldin, yoksa sen lâtife edenlerden misin?.

(56) : Dedi ki : Hayır.. Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki, onları yaratmıştır ve ben ona şahadet edenlerdenim.

(57) : Vallahi yemin ederim ki; Siz dönüp gittikten sonra elbette putlarınıza bir mekrde bulunacağım.

(58) : Artık onları parça parça etti, ancak onların bir büyüğünü değil, belki kendisine müracaat ederler diye.

*
* *

İ Z A H

(55) : Bu mübarek âyetler, İbrahim Aleyhisselâmın yaptıkları suale karşı kavmine vermiş olduğu cevabını bildiriyor. Bütün mahlûkatın Rabbi kerimi Cenabı Haktan başka olmadığını ihtar etmiş ve putların haizi rütubiyyet olmadığını isbat için onları parçalamış olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki : İbrahim Aleyhisselâmın beyanatına karşı kavmi teaccüpte bulunarak (dediler kî : Sen bize hak ile mi geldin) sen bu sözlerini bize ciddî, vakıa mutabık olarak mı söylüyorsun?, (yoksa sen) bizimle (lâtife edenlerden misin?, sen bizimle şakada mı bulunuyorsun?. Sen neden böyle putlarımıza itirazda bulunuyorsun?.

(56) : Hazreti İbrahim de onları yine uyandırmak, hatalarını kendilerine anlatmak için (dedi ki : Hayır..) Ben lâtife yapmıyorum, ciddî olarak size söylüyorum. Biliniz ki : (Rabbiniz, göklerin, ve yerin Rabbidir ki, onları yaratmıştır.) işte rübubiyyeti, mâbüdiyeti haiz olan ancak o Halikı Azimüşşandır. (Ve ben ona) Rabbinizin o Halikı kadim olup başkası olmadığına (şahadet edenlerdenim) bu hakikati bilip bunu aklî ve nakli deliller ile isbat edecek bir zümreden bulunmaktayım.

(57) : ibrahim Aleyhisselâm yine buyurdu ki: (Vallahi yemin ederim ki: Siz dönüp gittikten sonra) yani: O putlara ibadet edip sonra toplanacakları bir bayram yerine gittiğinizi müteakip (elbette putlarınıza bir mekrde bulunacağım) onların vahi şeyler olduğunu göstermek için bir çareye baş vuracağım.

§ Rivayete nazaran ibrahim Aleyhisselâm, böyle bir beyanatta sırren bulunmuş idi. Bunu bir şahıs işiterek ifşa etmiş oldu. O putları cahil bir kavim kitlesi ve başlarında bulunan Firavun mel'unu himaye etmekte oldukları için onların parçalanması büyük bir kahramanlığa, mühim bir tedbir alınmasına mütevakkıf idi. îşte bunun lüzumuna işaret için Hazreti İbrahim, bu hususta bir mekr, bir hiyle, bir çare ittihaz edeceğine and içmiş bulunuyordu. Bu yeminini de yerine getirmiş oldu.

(58) : (Artık) İbrahim Aleyhisselâm, kavminin bayram yerine gitmelerini müteakip Beytülesnama girdi. (Onları) o yetmiş kadar olan putları (parça parça etti) hepsini de kırıp geçirdi (ancak onların) o putların (bir büyüğünü değil) o büyük putu kırmadı, baltayı onun boynuna astı. (Belki) o putlara tapan kimseler (kendisine) Hazreti İbrahim'e (müracaat ederler) diye, böyle yaptı. Bu suretle o câhillere karşı büyük bir hüccet, bir sebebi ilzam vücude getirilmiş oldu. Evet.. O putperest kavme denilmiş oluyordu ki: îşte gördünüz ya!. Böyle parçalanmaktan kendilerini bile koruyamayan şeyler, size mi yardım edebileceklerdir ki, onlara tapınıp duruyorsunuz?.

*
* *

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَٓا اِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا
سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُٓ اِبْرٰهٖيمُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا
فَأْتُوا بِهٖ عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾ قَالُوٓا
ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يَٓا اِبْرٰهٖيمُ ﴿٦٢﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ
كَبٖيرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ اِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾

MEALİ ÂLİSİ

(59) : Dediler ki : İlâhlarımıza bunu kim yaptı ise şüphe yok ki, o zalimlerdendir.

(60) : Dediler ki : Kendisine ibrahim denilen bir genci işittik ki, onları anıp duruyormuş.

(61) ? Haydin dediler, onu nâsın gözleri önüne getiriniz, umulur ki, onlar şahadette bulunurlar.

(62) : Dediler ki : Ey İbrahim!. Bizim ilâhlarımıza bunu sen mi yaptın?.

(63) ; Dedi ki : Belki onu onların şu büyüğü yapmıştır. Haydin onlara sorunuz, eğer söyleyebilmekte iseler.

*
* *

İ Z A H

(59) : Bu mübarek âyetler, putlarının parçalanmasını gören müşriklerin bunu Hazreti İbrahim'in yapmış olduğuna kail olarak o muhterem, zatı yanlarına celbettiklerini bildiriyor. Onların suallerine cevaben bu hâdiseyi putların belki en büyüğü yapmıştır, söyleyebilirlerse, putlardan sorunuz diyerek ve kavminin cehaletine Hazreti ibrahim'in işarette bulunmuş olduğunu

beyan buyurmaktadır. Şöyle ki : Ve putlara tapanlar, bayram yerlerinden dönüp putlarının parçalanmış olduğunu gördüler (dediler ki : İlâhlarımıza bunu kim yaptı ise) onları böyle kim parçaladı ise (şüphe yok ki, o zalimlerdendir) çünkü o putlarımıza ihanet etmiş, onları böyle parçalamıştır.

(60) : Hazreti İbrahim'in o putlar aleyhinde söylemiş olduğu sözü işitenler (dediler ki : Kendisine İbrahim denilen bir genci işittik ki, onları anıp duruyormuş.) onları takibediyormuş, onları böyle parçalayacağını söylüyormuş, bu hâdiseyi o yapmış olmalıdır.

(61) : Bu hâdiseyi sual edenler, bu hâdiseyi yapmış olanı araştıranlar (haydin dediler, onu) Hazreti ibrahim'i (nâsın gözleri önüne getiriniz) herkes onu görüversin. (Umulur ki, onlar şahadette bulunurlar) onun putlara bu ihanette bulunmuş olduğuna şahadet ederler. Yahut onun tarafımızdan cezaya çarptırıldığında o nâs hazır bulunmuş olurlar.

(62) : Bunun üzerine Hazreti İbrahim'i celbettiler de (dediler ki: Ey ibrahim!. Bizim ilâhlarımıza bunu) bu ihaneti, bu fahiş fiili, onları böyle parça parça etmeyi (sen mi yaptın?.) Buna sen mi cür'et ettin, söyle bakalım!.

(63) : Hazreti İbrahim de onları hamakatlarına işaret, ve putlarının ne kadar âciz, vahi şeyler olduğunu izhar için (dedi ki : Belki onu) o fahiş hâdiseyi (onların şu) parçalanmamış olan (büyüğü yapmıştır) belki kendisinden küçük olan şeylere kendisiyle beraber tapılmaması için onları o büyükleri parçalamıştır, (haydin onlardan sorunuz) bu felâketi onların başlarına kim getirmiştir, size haber versinler (eğer) o putlar (söyleyebilmekte iseler.) yani: Eğer o putla söyliyemezlerse demek ki, pek âciz şeylerdir. Artık öyle âciz, kendilerini bile müdafaaya gayrı kâdir şeyler nasıl ilâh ittihaz edilebilir?. Hiç bu kadar bir şeyi bile düşünemiyorsunuz?. Bir de Hazreti İbrahim, o hâdiseyi büyük putun, vücude getirmiş olabileceğini o putların konuşmasına, haber vermelerine talik etmiş demektir. Onların konuşmaları ise kabil olmadığından artık bu hâdise bir yalan olmak üzere o büyük puta nisbet edilmiş değildir. Belki öyle âciz şeylerin ilâh olamıyacaklarına işaretle putperestlerin hamakatlerine bir burhan gösterilmiştir.

*
* *

فَرَجَعُوا

اِلٰى اَنْفُسِهِمْ فَقَالُوا اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ

نُكِسُوا عَلٰى رُؤُ۫سِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰۤؤُ۬لَاۤءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ

اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْ

﴿٦٦﴾ اُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِؕ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُوۤا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ

فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰۤى

اِبْرٰهِيمَ ﴿٦٩﴾ وَاَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَخْسَرِينَ

﴿٧٠﴾

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(64) : Bunun üzerine kendi nefislerine döndüler de dediler ki : Sİz şüphe yok ki, siz zalimlersiniz.

(65) : Sonra da başları üzerine döndürüldüler de -dediler ki-: Muhakkak sen bilmişsindir ki, onlar söz söyler değildirler.

(66) : Dedi ki : O haide Allah'tan başka size hiçbir şey ile faide veremiyecek ve zarar da veremiyecek t»ir şeye ibadet eder misiniz?.

(67) : Yuf size!. Ve Allah'tan başka tapar olduğunuza! Siz hiç akilâne düşünmiyecek misiniz?.

(68) : Dediler ki : Onu yakınız ve ilâhlarınıza yardım ediniz, eğer yapacak kimseler iseniz.

(69) : Dedik ki : Ey Ateş!, ibrahim üzerine serin ve selâmet ol.

(70) : Ve ona bir hud'ada bulunmak istediler. Biz de onları ziyade hüsrana uğramış kimseler kıldık.

***

İ Z A H

(64) : Bu mübarek âyetler, İbrahim Aleyhisselâmın ihtarı, üzerine müşriklerin düşünmeye başladıklarını, sonra da putlarının kuvvei nutkiyeden mahrum olduğunu itiraf eylediklerini bildiriyor. Hazreti İbrahim'in o müşriklere hitabederek Allah Tealâdan başka taptıkları şeylerin kendilerine bir faidesi ve zararı olmayacağından onlara tapınmanın ne kadar şayanı nefret olacağını onlara bildirmiş olduğunu naklediyor. Ve o müşriklerin Hazreti İbrahimi içine atmış oldukları ateşin emri ilâhî ile bir sahaî selâmet kesildiğini, onun hakkında fenalık dileyenlerin de büyük bir hüsrana düşmüş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki : İbrahim Aleyhisselâm, putların faideden hâli, kuvvei nutkiyeden mahrum olduklarını söyledi. (Bunun üzerine) o müşrikler (kendi nefislerine döndüler de) yani tefekküre daldılar da (dediler ki : Siz şüphe yok ki) evet (siz zalimlersiniz) hakikaten öyle faideden hâli kendi nefislerinden bile zararı defe gayri kadir olan şeyler nasıl tanrı olabilir?. Biz onlara tapmakla kendi nefislerimize zulm, etmiş oluyoruz. Hazreti İbrahim ise onlara ihanet etmekle isabette bulunmuştur, ne için sualimizle onu muaheze etmek istiyoruz!.

(65) : Fakat o müşrikler, bu düşüncelerinde sebat etmediler. (Sonra da) yine tebdilifikr ederek (başları üzerine döndürüldüler de) kendi cehaletlerini, sefihane hallerini anlayıp ikrar etmekteler iken tekrar Hazreti ibrahim ile mücadeleye avdet ederek dediler ki: Ya İbrahim!. (Muhakkak sen bilmişsindir ki, onlar) o putlar (söz söyler değildirler) daha ne için bize onlardan sual etmeyi teklif ediyorsun?. Bu müşrikler, bu sözleriyle o putların aczini itiraf etmiş, mâbud olamıyacaklarını göstermiş oluyorlar da bunun farkında bulunamıyorlar!.

(66) : İbrahim Aleyhisselâm da onlara (dedi ki: O halde) madem ki : Sîz de" onların öyle âciz şeyler olduğunu itiraf ediyorsunuz. Artık öyle (Allah'tan başka size hiçbir şey ile faide veremiyecek) meselâ : Sizi merzuk edemiyecek ve sizi bir felâketten kurtaramıyacak ve (size zarar da veremiyecek) meselâ : Kendilerine tapınmadığınız zaman size bir zarar vermeğe de kadir olamıyacak (bir şeye ibadet *eder* misiniz?.) bunda sizin için ne faide vardır?. Böyle ulûhiyete münafi bir durumda bulunan şeyler hiç

ibadete lâyık olabilir mi?. Onlara ibadetten kaçınmak lâzım gelmez mi?. Neden bunu düşünemiyorsunuz?.

(67) : Doğrusu ey putperestler!. (Yuf size) yazıklar olsun o fena halinize (ve) yuf olsun (Allah'tan başka tapar olduğunuza) hepiniz de çirkin, mühlik bir durumda bulunmuşsunuzdur. (Siz hiç âkilâne düşünmiyecek misiniz?.) bu hareketinizin çirkinliğini düşünüp anlamıyacak mısınız?. Hiç tarihi ekvamdan bir dersi ibret almış bulunmayacak mısınız?.

(68) : Hazreti ibrahim'in hayırhane ihtarına rağmen o müşrikler (ediler ki: Onu) İbrahim Aleyhisselâmı (yakınız ve ilâhlarınıza yardım ediniz) onların intikamını alınız, onları parçalayanı daha şiddetli bir ukubet olan yakmak suretiyle cezalandırın, (eğer yapacak kimseler iseniz) yani: Eğer putlarınıza yardım yapmak veya iftihara şayan bir şeyde bulunmak ister iseniz öyle yapınız, onu ateşe atınız.

§ Bu teklifi yapan meşhur olan kavle nazaran Nemrud bin Kenan'dır. Bu, Bâbil diyarının hükümdarı idi. Bâbil ahalisi ise yıldızlara ve onu temsil eden heykellere, putlara taparlardı. Nemrud ile kavmi, ibrahim Aleyhisselâmı bir hanede tevkif ettiler, orasını büyük bir ateş mahalli yapmaya çalıştılar, birçok yakılacak odunlar topladılar, bir takım müşrikler birer adak olarak oraya odunlar göndermeye devam ettiler. Bu hal bir ay kadar devam etti. Nihayet bu odunları yakınca pek şiddetli bir ateş vücude geldi, öyle ki, havada uçan kuşlar bile bu ateşin şiddetli hararetiyle yanmakta bulunuyorlardı. Yedi gün bu ateş yanmaya devam etti. Hazreti îbrahimi bu ateşe yaklaştırıp da içine nasıl atacaklarını bilemiyorlardı, yanlarına mel'un iblis, insan suretinde gelip onlara mancığı öğretmiş, onlar bir mancınık yapıp ona bağlıyarak Hazreti ibrahim'i o pek geniş ateşe atmışlardı, insanlar ile cinlerden başka bütün yer ve gök ehli; bütün melekler sayha ederek Aman Yarabbi!. Senin halilin ateşe atılıyor, yeryüzünde ondan başka sana ibadet eden yok, bize izin verir misin ki, ona yardım edelim demişler, Cenabı Hak da onu muhafaza edeceğini beyan buyurmuş, Hazreti ibrahim de zaten ateşe atılırken (hasbinallah ve nimelvekil) demiş hiç bir kimseden yardım beklememişti. Mübarek zat o zaman henüz onaltı yaşında bulunuyormuş. Allah Tealâ Hazretleri o muhterem halilini o ateşten muhafaza buyurdu, işte âyeti celile onu nâtıkür. Şöyle ki:

(69) : (Dedik ki) yani: Hazreti ibrahim için müthiş bir surette vücude getirilmiş ateş hakkında iradei ilâhîyyem tecelli etti ki: (Ey ateş!. İbrahim Özerine serin selâmet ol.) onu müteessir etmiyecek bir mahiyet al. Ateş de hemen tesirini kaybedip Hazreti ibrahim'e asla zarar vermez bir hale geldi, orası âdeta bir bahçe» bir gülizar, bir hadikai selâmet kesildi. Deniliyor

ki: Cenabı Hak Amenna her şeye kadirdir. Ateşi tamamen değiştirip ateş mahallini bir gülistan haline getirmeğe kadir olduğu gibi Hazreti ibrahim'in de tab'ını değiştirerek onu yanmaktan siyanet buyurması da kabildir. O ateş ona karşı bir izae, bir işrak, bir iştialden ibaret olmak üzere baki kalmış da olabilir. Nitekim Hazenei cehennemde cehennemde bulundukları halde onun o müthiş hararetinden asla müteessir bulunmayacaklardır.

Rivayete nazaran Hazreti İbrahim, o ateş mahallinde yedi gün kalmıştı. Yanına Cibrili Emin ile sair melekler beşer suretinde gelip oturuyorlardı. Nemrud, sarayından bakarak Hazreti İbrahim'in bu harikulade halini görüyormuş. Hazreti İbrahim'in oradan çıkmasını istemiş, veya İbrahim!. Senin Rabbine dört bin sığır kurban keseceğim: Senin hakkındaki kudretini, izzetini gördüğümden dolayı buna karar verdim, demiş. İbrahim Aleyhisselâm da «Sen benim dinimi kabul etmedikçe o kurban indallâh makbul olup sana faide vermez» diye ihtar buyurmuş. Nemrud ise: Ben mülkümü = saltanatırm terke takat getiremem» demiş, bâtıl dininden ayrılmamış, buna rağmen yine birçok kurban kesmiş, Hazreti İbrahim'i serbest bırakmıştı.

(70) : (Ve) o müşrikler (ona) İbrahim Aleyhisselâma (bir hud'ada bulunmak istediler) onu zarara sokmak, mahvetmek için pek büyük bir mekr ve hiyleye başvurdular, pek muazzam bir ateş mahalli vücude getirdiler (biz de) kudret ve azametle (onları) o müşrikleri (ziyade hüsrana uğramış kimselerden) daha ziyade felâket ve hasara mâruz kalmış (kimseler kıldık) onların suikastleri akim kaldı. Onlarm bâtıl üzere oldukları, Hazreti İbrahim'in de hak üzere olduğu bu suretle de tezahür eylemiş bulundu. Hattâ bu suikâsti asıl tertib eden Nemrud ile avenesine az sonra sivrisinekler musallat olmuş, onların etlerini yemiş, kanlarını içmiş ve Nemrud'un dimağına girerek hepsini de helak etmişlerdir.

وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا
فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ
نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾
وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ
وَإِقَامَ الصَّلٰوةِ وَإِيتَاءَ الزَّكٰوةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ
﴿٧٣﴾ وَلُوطًا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي
كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ
﴿٧٤﴾ وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(71) : Ve onu ve Lût'u kurtar.p bir yere kavuşturduk ki, o yerde âlemler için bereketler vardır.

(72) : Ve ona İshak'ı ve fazla olarak da Yakub'u ihsan ettik ve hepsini de salihler kıldık.

(73) : Ve onları imamlar kıldık ki, bizim emrimizle rehberi hidayet bulunurlar ve onlara hayırlı işleri yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahy ettik ve bize ibadet edenler oldular.

(74) : Ve Lût'a da bir hükm ve bir ilim verdik ve onu hahisane hareketlerde bulunan bir memleketten kurtardık ki, onlar hakikaten fasıklar olan bir fena kavm idiler.

(75) : Ve onu rahmetimize idhal ettik, çünki o, şüphe yok salihlerden idi.

*
* *

İ Z A H

(71) : Bu mübarek âyetlerde Hazreti İbrahim ile Hazreti Lût'tın bir bereketli diyara erdirildiklerini ve İbrahim Aleyhisselâma Hz. îzhak ile Hz. Yakub'un ihsan buyurulmuş olduğunu bildiriyor. Muhterem zatların, beşeriyet için birer rehberi hidayet, ve kendilerinin hayırlı işler ile, kutsal ibadetlerle mükellef bulunmuş olduklarını gösteriyor. Ve üçüncü bir kıssa olmak üzere de Lût Aleyhisselâm'ın hikmete, ilme, necata ve rahmete nail olduğunu beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve onu) İbrahim Aleyhisselârnı (ve) birader zadei olan Hazreti (Lût'u) Nemrud'un suikastinden (kurtarıp) kemâli selâmetle (bir yere kavuşturduk ki, o yerde âlemler için bereketler vardır.) Evet.. Cenabı Hak o iki zatı, İrak diyarında Fırat nehrine yakın olan Bâbil şehrinden çıkarttı, Şam diyarına hicrete muvaffak etti ki, o Şam havalisinde birçok zatlar Peygamberliğe nail olmuşlar, şerayî ilâhîyyeyi âleme neşre çalışmışlardır. O havalinin feyz ve bereketi pek çoktur, suları, ağaçları, meyveleri pek mebzuldür. Hazreti İbrahim, sonra Mısır'a da gitmiş, bilâhara Kenan diyarına varıp orada ikamet buyurmuştur. Lût Aleyhisselâm da bâbil diyarındaki Sedum nahiyesine mebus olmuştur. Bir rivayete göre İbrahim Aleyhisselâm Filistin'e, Hazreti Lût da Mütefikeye gitmişlerdir. Bu iki mahal arasındaki mesafe, bir gündüz ile bir geceden ibarettir.

(72) : (Ve ona) İbrahim Aleyhisselâma ihtiyarlığı çağında (İshak'ı) oğul (ve) ondan başka da (fazla olarak da) torunu (Yakub'u ihsan ettik) o iki zat da nübüvvet şerefine nail bulunmuşlardır. (Ve hepsini de) İbrahim, Lût, Ishak ve Yakub Aleyhimüsselâmı da (salihler kıldık) kendilerini dinî ve dünyevî selâh ve kemâle muvaffak buyurduk.

(73) : (Ve onları) o dört zatı (imamlar kıldık) başkalarını ıslah ve irşada memur ettik, kendilerini nübüvvetle şerefyab buyurduk (ki, bizim emrimizle) izin ve müsaademizle ümmetlerine karşı birer (rehberi hidayet bulunurlar.) idi, nâsı dini ilâhîye davet eder dururlardı, (ve onlara) o muhterem dört zata (hayırlı işleri yapmayı) bahusus en muazzam birer ibadet ve taat olan (namaz kılmayı, zekât vermeyi vahy ettik) emr eyledik, onları bu vazifeler ile mükellef kıldık (ve) o dört zat, hâsseten (bize ibadet edenler oldular) muvahhit, ibadetlerde muhlis olarak vazifelerini ifaya devam ettiler.

(74) : (Ve Lût'a da) o muhterem zata da (bir hükm) yani: Hikmet veya nübüvvet veya dâvaları bihakkın hal ve fasla kabiliyet (ve bir ilim) şanı nübüvvete lâyık bir bilgi,, bir marifet ve fazilet (verdik) şanını ilâ ettik (ve onu habisane hareketlerde bulunan) livata gibi pek çirkin bir cinayeti irtikâb eyleyen (bir memleketten) yani: Sedum Beldesinin mülevves ahalisinden (kurtardık) onu sahai selâmete erdirdik (ki, onlar) o Sedum ahalisi (hakikaten

fasıklar olan bir fena kavim idiler) onlar gayrı meşru fiilleri irtikâba düşkün, her bir hayırdan, ahlâkî hareketten kaçınır kimseler idi.

(75) : (Ve onu) Lût Aleyhisselâmı(rahmetimİze idhal ettik) rahmeti ilâhîyyeyi celbe sebep olan güzel amellere, pek güzide ahlâk ve etvara muvaffak eyledik, kendisini nice tecelliyatı ilâhîyyeye, füyuzatı subhaniyeye mazhar kıldık (çünki o) Peygamberi Zişan (şüphe yok salihlerden idi) haklarında güzellik, ulviyeti zatiye nezahati ahlâkiyye mukadder olan zatlardan bulunuyordu. Telâkki ettiği vahyi ilâhî üzerine kavminin arasından çıkıp gitti, onu müteakip kavminin başlarına taşlar yağdı, yurtları zelzeleler ile alt-üst oldu; hepsi de helak oldular. Rivayete nazaran Lût Aleyhisselâm seksen yaşında olduğu halde, Hicaz'da vefat etmiştir.

*
* *

وَنُوحًا اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ
مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾

-«O»-

MEALI ALISI

(76) : -Ve Nuh'u da- yâd et!. O vakit ki, o evvelce niyazda bulunmuştu. Biz de ona İcabet etmiş nihayet onu da, ehlini de pek büyük bir gamdan necata erdirmiştik.

(77) : Ve bizim âyetlerimizi tekzib eden bir kavimden onu muhafaza ettik, şüphe yok ki, onlar kötülük yapan bir kavim idiler. Artık onları cümleten gark ediverdik.

*
* *

İ Z A H

(76) : Bu mübarek âyetler de dördüncü bir kıssa olmak üzere Nuh Aleyhisselâm ile ona iman edenlerin sahai necata erdiklerini, âsi ve münkir olan

kavminin de helâk olup gittiklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişanım!. (Ve Nuh'u *da)* yâd et, onun da ahvali tarihiyesini bir dersi ibret olmak üzere başkalarına zikret, nakil buyur. (O vakit ki: o) Nuh Aleyhisselâm (evvelce) Hazreti Lûttan ve emsalinden mukaddem Cenabı Hakkın müsaadesiyle (niyazda) kavminin helaki hakkında duada yeryüzünde kâfirlerin dolaşıp durmamalarını temennide (bulunmuştu) çünki, o muhterem Peygamber, îmandan mahrum, fezaili insaniyeden binasip kimselerin yeryüzünü telvis edip durmalarından müteessir bulunmuştu. Cenabı Hak da buyuruyor ki: (Biz de ona icabet etmiş) o muhterem Peygamberin duasını azametimizle kabul eylemiş (nihayet onu da) Hazreti Nuh'u da (ehlini de) îmanlarında sebat eden zatları da, efradı ailesini de (pak büyük bir gamdan necata erdirmiştik) yani: Onları, o kavmin tekzibinden, eza ve cefasından, tufanın da müthiş dalgalarından hıfz ve himaye ederek kendilerini sahai selâmete kavuşturmuştuk.

(78) : (Ve bizim âyetlerimizi) kudretimize, vahdaniyetimize şahadet eden enfüsî ve afakî binihaye delilleri, hüccetleri ve Nuh Aleyhisselâm gibi bir Peygamberi Zişanın gösterdiği mucizeleri, burhanları (tekzib eden bir kavimden) maddî kuvvetlerine güvenen bir kütlei beşeriyeden (onu) Hazreti Nuh'u (muhafaza ettik) o münkirleri kahrederek kendisini nusretimize nail kıldık, (şüphe yok ki, onlar) o Nuh kavmi (kötülük yapan) iyi amellerden kaçman (bir kavim idiler), hakkı tekzib ediyorlardı, şerre vesâir ahlâksızlıklara düşkün bulunuyorlardı, (artık onları cümlefen) tufan hâdisesinin müthiş dalgaları arasında (gark ediverdik) çünki böyle bir dinsizliğe devam etmek, şer ve fesada inhimakte bulunmak herhalde helaki celbeder. Böyle kötü hallere mübtelâ olanlar nihayet mahvı münderis olurlar. Tarihi âlem, buna birçok numuneler göstermektedir* işte Nuh kavminin helaki da bu cümledendir.

وَدَاوُدَ

وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ اِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ

وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾ فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَ وَكُلًّا

اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُدَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ

وَكُنَّا فَاعِلِينَ ﴿٧٩﴾ وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ

لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ اَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾

وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِاَمْرِهِ اِلَى الْاَرْضِ

الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ ﴿٨١﴾

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ

ذٰلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(78) : Ve Davud ile Süleyman'ı da zikret ki: onlar ekin hakkında hüküm veriyorlardı. O vakit ki, onun içinde kavmin koyunları yayılmıştı. Ve biz de onların hükümlerine şahitler olduk.

(79) : Onu -onun hükmünü- derhal Süleyman'a anlattık ve her birine bir hüküm ye bir ilim ihsan ettik. Ve Davud'a dağları ve kuşları musahhar kıldık, onunla beraber teşbihte bulunurlardı. Ve -bunları yapanlar olduk.

(80) : Ve sizin için sizi savaşlarınızın şiddeHnden korusun diye giyilecek zırh san'atını ona -Hazret! Davud'a- tâlim ett'k. Artık sizler şükr ediciler misiniz?

(81) : Ve Süleyman'a da şiddetli esen rüzgârı -musahhar kıldık- ki, içinde bereketlet vücude getirmiş olduğumuz yere onun emriyle cereyan ederdi. Ve biz her şeye âlimleriz.

(82) : Ve şeytanlardan onun için dalgtctlık edenleri/ve ondan başka işleri yapanları da -musahhar kılmıştık- ve onlar için hıfz edenler biz olduk.

*
* *

İ Z A H

(78) : Bu mübarek âyetler de Hazreti Davud ile Hazreti Süleyman'a ait olan beşinci kıssayı teşkil edip o iki büyük Peygamberin haiz bulunmuş oldukları ilim ve hikmeti, mülk ve saltanatı bildiriyor. Davud Aleyhisselâma dağların, kuşların musahhar olup onunla beraber teşbihte bulunmuş, Süleyman Aleyhisselâma da rüzgârların ve şeytanların musahhar olup onun emri dairesinde hareket eylemiş olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Âlişanım!. (Ve Davud ile Süleyman'ı da) zikret, onların da şanını, tarihi hayatını yâd eyle (o vakit ki, onlar) o muhterem baba ile oğul (ekin hakkında hüküm veriyorlardı.) bir şahsın tarlasına veya üzüm bağına bir kavmin koyunları geceleyin, başlarında çobanları vesaire olmadığı halde girmişlerdi. (O vakit ki, onun içinde kavmin koyunları) girip (yayılmıştı) Hazreti Davud ile Hazreti Süleyman'a müracaat ettiler, onlar da kendi içtihatlarını göre hüküm ettiler. (Ve biz de onların hükümlerine şahit olduk) o hükm edenleri ve haklarında hükm olunanları gördük, o hükm ânında ilmen hazır ve muttali bulunduk.

(79) : (Onu) o hâdise hakkında hükmü (derhal Süleymana anlattık) ona ilham ettik, onu daha muvafık bir hükme muvaffak kıldık. Şöyle ki: Rivayete nazaran Davud Aleyhisselâmın huzuruna iki şahıs girmiş, biri demiş ki: Şu şahsın koyunları benim tarlama geceleyin girerek ekinlerini ifsad etmiştir, bu hususa dair hükmet. Hazreti Davud da o ifsad edilen ekinler yerine o koyunların o tarla sahibine verilmesine hükmetmiş. Sonra bu iki şahıs, Hazreti Süleymanm yanına gidip bu keyfiyeti anlatmışlar, o da demiş ki: Koyun sahipleri o tarladaki ekinleri eski haline getirinceye değin o koyunların ekin sahibine verilmesi bence daha muvafıktır. Bu hükme Hazreti Davud muttali olunca o da bunu daha muvafık görmüştür. Bu hükm, kıyasa, içtihada müstenit olduğu için böyle bir tebdili kanaat caiz bulunmuştur. Eğer o hükm bir vahye müstenit olsa idi elbette böyle tebdili fikir caiz olmazdı. Ahkâmı fıkhiyemize nazaran bu mesele de Imam-ı Azama göre: Eğer o koyunların başında onları şeykeden bir kimse bulunmamış ise bir zaman, lâzım gelmez, îmamı Şafii'ye;.göre ise eğer bu hâdise geceleyin olmuş ise tazminat lâzım.

gelir, zayi olan ekinlerin kıymetini, ödemek lâzımdır. Çünki bu gibi hayvanları geceleyin zaptedip serbest bırakmamak mutatdır, fakat gündüzün vâki olmuş ise böyle bir zaman lâzım gelmez. Zira hayvanların mer'aya gitmeleri için gündüzün serbest bırakılması âdettir. Binaenaleyh ekinleri ve bağları gündüzün sahiplerinin beklemeleri mutad bulunmuştur. Halikı Kerîm Hazretleri o iki Peygamberini de büyük nimetlere nail buyurmuş olduğunu beyan için buyuruyor ki: (Her bîrine bir hükm) nübüvvet, hikmet üzerine müesses bir amel (ve bir ilim) salih ameller ile müeyyet bir irfan ve marifet (ihsan ettik) her ikisini böyle faziletlerle mücehhez kıldık. îctihatlarındaki fark, onların kadrini haşâ tenzil etmiş değildir, nesse muhalif olmayan, içtihada mahal bulunan bir mesele hakkında içtihadında hatâ eden de bir sevaba nail olur, hatâsından dolayı mes'ul olmaz. Elverir ki: Hakkında hükmedilen hâdise, içtihada mahel olsun. Hazreti Davud ile Hazreti Süleyman'dan her biri birçok mucizelere, hârikalara naü bulunmuştu. Ezcümle (Davud'a dağları ve kuşları musahhar kıldık) o büyük ve pek çok varlıklar o Peygamberi Zinana tâbi idiler, (onunla beraber teşbihte bulunurlardı) onlarda Allah Tealâyı takdise, tevhide devam ederlerdi, Hazreti Davud, onların bu teşbihini işitir, kalben daha ziyade münşerih olurdu. (Ve) Cenabı Hak buyuruyor ki: Bunları (yapanlar olduk.) bu hârikalar kudretullah ile vücude gelmiş oldu bunları istibada mahel yoktur. Hak Tealâ Hazretleri her türlü hârikaları vücude getirmeğe kadirdir. Amenna. Peygamber Efendimizin huzuruna konulan taamın, mübarek ellerine aldığı taşların da teşbihte bulunmuş oldukları vâkidir.

(80) : Allah Tealâ Hazretleri, Davud Aleyhisselâma verdiği diğer bir nimeti de şöyle beyan buyuruyor: (Ve sizin için) siz insanlar, istifade edesiniz diye (sizi savaşlarınızın şiddetinden korusun diye) yani: Sizi düşmanlarınızın savaşından veya silâhların vücutlarınıza tesirinden sizi siyanet için de (giyilecek zırh san'atını ona) Hazreti Davud'a (tâlim ettik) demirler onun parmakları arasında istediği şekli alırdı ateşe vesaireye muhtaç bulunmazdı. Zırhı ilk icat eden Hazreti Davud'dur. (artık) Ey insanlar!. (Sizler şükr ediciler misiniz?.) yani: Size bu nimetleri veren Halikı Kerîme arzı şükranda bulunmalı değil misiniz?. «Bu âyeti kerime gösteriyor ki: Fajdeli bir sanat, malzemeî harbiyeyi tedarik, şayanı takdirdir, şükre lâyıkta*. Hazreti Davud gibi bir Peygamber ve aynı zamanda bir hükümdar, bir sanat sahibi bulunuyordu. O sanat ile, hem milletinin beka ve tealisine hizmette bulunuyor, hem de maişetini temin ediyordu, kimseye yük olmak istemiyordu. Demek ki: Dini ilâhî bakımından sanatkâr olmak, faideli şeyleri vücude getirmek pek memduhtur, pek şayanı şükrandır. Bu da islâmiyette faaliyeti iktisadiyenin ehemmiyetini, ve milleti islâmiyeyi koruyacak olan vasıtaların lüzumunu bildirmektedir. Demek ki: İslâmiyet, bizleri dünyevî hayatımız itibariyle de ne kadar şayi gayrete teşvik etmektedir. Artık bunu güzelce anlamalı da islâmiyetin manii terakki değil, ne kadar ziyade saikı terakki olduğunu anlamalıdır.

(81) : (Ve Süleyman'a da şiddetli esen rüzgârı) musahhar kıldık (ki) onun emrine inkiyad eder, onun dilediği veçhile şiddetlice veya hafifçe eser ve (içinde bereketler vücude gtirmiş olduğumuz yere) Şam diyarına (onun emriyle cereyan ederdi.) Hazreti Süleyman da onun maiyetinde olanlar da o rüzgârların üzerine biner, Şam'dan diledikleri yerlere gidip yine Şam'a dönerlerdi. (Ve biz herşeye âlimleriz) Evet.. Cenabı Hak, her şeyi bilir, Peygamberleri vesair kulları hakkında ne gibi şeylerin vücude getirilmesinde bir hikmet ve maslahat bulunduğuna bihakkın âlimdir, onun kudreti gayrı mütenahidir. Artık bu gibi hârikaları vücude getirmiş olduğu istibad edilemez. Bugün nice ağır, demirden yapılmış tayyarelerin havada uçup gittiğini görüyoruz. Bütün bunlar kudreti ilâhîyyenin azametine birer şahitdir. Çünki havalarda o cesîm kütleleri sukuttan muhafaza eden ancak Allah Tealâ'dır. Artık Peygamberlerine de fennî bir vasıtaya teşebbüs edilmeksizin böyle rüzgârları musahhar kılabilir. Bunu hangi bir akl sahibi gayri'mümkün görebilir?.

(82) : (Ve şeytanlardan onun için) Süleyman Aleyhisselâma mahsus olmak üzere (dalgıcılık edenleri de) musahhar ettik ki, mütemmerrid mahlûklar bile, Hazreti Süleyman'ın emrine itaate mecbur bulunuyorlardı, onun için denizlere dalarak en nefis, kıymetli şeyleri, cevherleri çıkarıyorlardı, (ve ondan başka) öyle denizlere dalıp faideli şeyleri çıkarmadan ayrı (işleri yapanları da) öyle muhtelif işlerde çalışan, şehirler yapan, garip sanatlar meydana çıkaran şeytanları da Hazreti Süleyman'a musahhar kılmıştık. İşte Cenabı Hak, dileyince böyle hârikalar vücude getirir, kâfirleri de müminlere hadım kılar. (Ve onlar için) o istihdam edilen şeytanlar için, Hazreti Süleyman'a muhalefette bulunmamaları, onun emrine muhalefet etmemeleri, yaptıklarını bilâhara bozmamaları hususunda (hıfz edenler biz olduk.) yani: Hak Tealâ Hazretleri onları kudret ve azameti üâhiyyesiyle öyle teshir etmiş, onları tahtı muhafazada bulundurmuş, isyanlarına, kaçınmalarına yaptıklarını bozmamalarına meydan vermemiştir. Şeytanlar, gündüzün yaptıkları şeyleri daha gece olmadan ifsad ederler, bu onların cibilleti muktezasıdır. Fakat Hazreti Süleyman'a karşı bunu yapmaya muktedir olamamışlardı. Çünki: Cenabı Hak, onları Hazreti Süleyman'a karşı öyle müfsidane hareketlerden men etmişti. Deniliyor ki: Bir kısım melekler ve mümin cinler bu hususa tâyin edilmişti. O şeytanların fesadına meydan vermiyorlardı.

§ Süleyman Aleyhisselâm, Davud Aleyhisselâmın oğludur. Onun vefatından sonra yeriie henüz onüç yaşında iken hükümdar olmuş, sonra da kendisine nübüvvet verilmiştir, payitahtı Kudüsî Şerif idi. Tedmür şehrini vesair bir kısım beldeleri yaptırmıştır. Yedi senede mescidi aksayı ikmâl ettirmişti. Kendisine birçok hükümdarlar itaatte bulunmuşlar, hediyeler göndermişlerdi. Hattâ Himyer hükümdarlarından Yemen melikesi olan Belkıs gelerek kendisini ziyaret etmiştir. Zamanında ilim ve hikmet, san'at ve ticaret pek ziyade inkişaf bulmuştu, mükemmel sefineler yaptırmıştı, Bahriah-

(81) : (Ve Süleyman'a da şiddetli esen rüzgârı) musahhar kıldık (ki) onun emrine inkiyad eder, onun dilediği veçhile şiddetlice veya hafifçe eser ve (içinde bereketler vücude gtirmiş olduğumuz yere) Şam diyarına (onun emriyle cereyan ederdi.) Hazreti Süleyman da onun maiyetinde olanlar da o rüzgârların üzerine biner, Şam'dan diledikleri yerlere gidip yine Şam'a dönerlerdi. (Ve biz herşeye âlimleriz) Evet.. Cenabı Hak, her şeyi bilir, Peygamberleri vesair kulları hakkında ne gibi şeylerin vücude getirilmesinde bir hikmet ve maslahat bulunduğuna bihakkın âlimdir, onun kudreti gayrı mütenahidir. Artık bu gibi hârikaları vücude getirmiş olduğu istibad edilemez. Bugün nice ağır, demirden yapılmış tayyarelerin havada uçup gittiğini görüyoruz. Bütün bunlar kudreti ilâhîyyenin azametine birer şahitdir. Çünki havalarda o cesîm kütleleri sukuttan muhafaza eden ancak Allah Tealâ'dır. Artık Peygamberlerine de fennî bir vasıtaya teşebbüs edilmeksizin böyle rüzgârları musahhar kılabilir. Bunu hangi bir akl sahibi gayri" mümkün görebilir?.

(82) : (Ve şeytanlardan onun için) Süleyman Aleyhisselâma mahsus olmak üzere (dalgıcılık edenleri de) musahhar ettik ki, -mütemmerrid mahlûklar bile, Hazreti Süleyman'ın emrine itaate mecbur bulunuyorlardı, onun için denizlere dalarak en nefis, kıymetli şeyleri, cevherleri çıkarıyorlardı, (ve ondan başka) öyle denizlere dalıp faideli şeyleri çıkarmadan ayrı (işleri yapanları da) öyle muhtelif işlerde çalışan, şehirler yapan, garip sanatlar meydana çıkaran şeytanları da Hazreti Süleyman'a musahhar kılmıştık. İşte Cenabı Hak, dileyince böyle hârikalar vücude getirir, kâfirleri de müminlere hadım kılar. (Ve onlar için) o istihdam edilen şeytanlar için, Hazreti Süleyman'a muhalefette bulunmamaları, onun emrine muhalefet etmemeleri, yaptıklarını bilâhara bozmamaları hususunda (hıfz edenler biz olduk.) yani: Hak Tealâ Hazretleri onları kudret ve azameti ilâhiyyesiyle öyle teshir etmiş, onları tahtı muhafazada bulundurmuş, isyanlarına, kaçınmalarına yaptıklarını bozmamalarına meydan vermemiştir. Şeytanlar, gündüzün yaptıkları şeyleri daha gece olmadan ifsad ederler, bu onların cibilleti muktezasıdır. Fakat Hazreti Süleyman'a karşı bunu yapmaya muktedir olamamışlardı. Çünki: Cenabı Hak, onları Hazreti Süleyman'a karşı öyle müfsidane hareketlerden men etmişti. Deniliyor ki: Bir kısım melekler ve mümin cinler bu hususa tâyin edilmişti. O şeytanların fesadına meydan vermiyorlardı.

§ Süleyman Aleyhisselâm, Davud Aleyhisselâmın oğludur. Onun vefatından sonra yeriie henüz onüç yaşında iken hükümdar olmuş, sonra da kendisine nübüvvet verilmiştir, payitahtı Kudüsî Şerif idi. Tedmür şehrini vesair bir kısım beldeleri yaptırmıştır. Yedi senede mescidi aksayı ikmâl ettirmişti. Kendisine birçok hükümdarlar itaatte bulunmuşlar, hediyeler göndermişlerdi. Hattâ Himyer hükümdarlarından Yemen melikesi olan Belkıs gelerek kendisini ziyaret etmiştir. Zamanında ilim ve hikmet, san'at ve ticaret pek ziyade inkişaf bulmuştu, mükemmel sefineler yaptırmıştı, Bahriah-

»r'de ye Ummanda dolaşan tacirler, memlekete kıymeti şeyler getiriyor-
rdı.

Hazreti Süleyman, bir mucize olmak üzere kuşların dillerini, maksatları-
. anlardı,/ hükmü cinlere ve rüzgârlara bile geçerdi. Kırk sene hükûm/eite
ılunduktan sonra elliüç veya altmış yaşında iken milâttan 962 veya 976 se-
> evvel ahirete irtihal etmiştir. Kendisinin «Agani» ünvaniyle manzume"e-
> ve hikmet karin bir kitabı olduğu mervidir. Kendisinin veziri, akıl. ve h'k-
ıet sahibi bir zat olan «Asaf» idi. Süleyman Aleyhisselâmdan sonra oğlu ye-
ine hükümdar olmuş ise de devletini muhafaza edememiş, tefrikalar yüz
iöstermiş, İsrail oğulları iki devlete ayrılmışlardır. Biri «Yehuda» devleti idi
;i, payitahtı Kudüs'i şerif idi ve bu devlet nâs nazarında daha muteber bu-
unuyordu. Diğeri de «İsrail» devleti idi ki, bunun idare merkezi «Nablus»
sonra da «Samire» şehri olmuştu. Bu devlet, on sıbttan = kabileden ibaıet
olduğu için hükümdarlarına «Mülükî isbat». da denilmişti. Bunlar Yehuda
devletine karşı âsi, gasib sayılıyorlardı. Büâhara o iki devlet de doğru yol-
dan çıkmıştı, onlar Musa Aleyhisselâmm şeriatına muhalefete başlamış, ara-
larında birçok bidatlar zuhura gelmişti. Hattâ İsrail devletinde putperestlik
bile zuhura gelerek «Beal» denilen bir puta tapmaya başlamışlardı. Nihayet
İsrail devleti, Asurîler tarafından mahvedildi. Yehuda devleti de «Buhtinos-
ser» in hücumuna uğradı, birçok Yahudiler bâbil esaretine düştür, daha scn-
ra da İsrail oğulları Iranî'lerin, Yunanîlerin ve Roma'lıların hâkimiyetleri
altında kalmışlardı.

***

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ
اَنّ۪ي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِم۪ينَ ﴿٨٣﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ
فَكَشَفْنَا مَا بِه۪ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ
مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِد۪ينَ ﴿٨٤﴾

-«0»-

MEÂLI ALISI

(83) : Ve Eyub'u da -an- o vakit ki, rabbine nida etti, »dedi ki:- Şüphe yok, beni zarar kapladı, ve sen -yarabbi- rahmet edenlerin en merhametlisisin.

(84) : Biz de onun duasını kabul ettik de onda olan ıstırabı açıverdik ve ona ehlini ve onlar ile beraber onların bir mislini kendi tarafımızdan bir rahmet ve ibadet edenler için bir mevize olmak üzere verdik.

***

İ Z A H

(83 : Bu mübarek âyetler de altıncı kıssa olmak üzere Eyüb Aleyhisselâmm ahvalini bildiriyor. O muhterem Peygamberin mübtelâ olduğu rahatsızlıklardan münacatı neticesinde kurtularak birnice nimetlere nail olduğunu beyan.buyurmaktadır. Şöyle ki: (ve) Resûli Zişanım!. Ya Muhammedi. Sen (Eyyüb'ü de) an, onun kıssasını da zikret(o vakit ki, Rabbine nida etti) duada, tazarruda bulundu da dedi ki: (Şüphe yok beni zarar) nefsime ait bir maraz ve zafiyet (kapladı) her tarafımı sardı (ve sen) Yarabbii. (Rahmet edenlerin en merhametlisisin) artık beni de merhameti ilâhîyenden mahrum bırakma, beni bu elemli arızadan halâs buyur.

(84) : Cenabı Hak buyuruyor ki: (Biz de onun) Eyyüp Aieyhisşelâmın (duasını kabul ettik sie) niyazına icabet eyledik te (onda olan ıstırabı açıverdik) hastalığını giderdik, huzuru kalbini iade ettik (ve ona ehlini) erkek ve kız evlâdını tekrar verdik, ölenleri ihya ettik veya onların adedince kendisine evlât ihsan eyledik (ve onlar ile beraber onların bir mislini) de (kendi tarafımızdan bir rahmet) bir atiyyei subhaniye olarak (ve ibadet edenler için) îman ve salâhı hal sahipleri için de (bir mevize olmak üzere verdik) Eyüb Aleyhisselâmı böyle müteaddit evlâda nail kıldık. Bu hal, o muhterem Peygamber için bir rahmeti ilâhîyye olmuştur. Diğer müminler için de bir nasihattir ki, hasbelbeşeriye hasta oldukları, bazı nimetlerden mahrum kaldıkları zaman teessüre kapılmasınlar, Cenabı Haktan ümitlerini kesmeyip sabr etsinler, halisane dua ve niyazda bulunsunlar. Onlar yine sıhhatlere, nimetlere nail olabilirler, dünyada olmasalarda ahirette bu dünyevî ıstırapların, mahrumiyetlerin mükâfatını görürler. îşte Hazreti Eyyüb'ün kıssası, bir nümuneî ibret teşkil etmektedir.

§ Eyyüb Aleyhisselâm, Ishak Aleyhisselâmm oğlu lysm evlâdındandır. Milâdı İsa'dan sekiz asır evvel yaşamış olduğu zannediliyor. Valdesi de Lût Aleyhisselâmm evlâdından imiş. Dımışk tarafında birçok serveti ve evlâdı var idi. Zevcesi de Yusuf Aleyhisselâmm oğlu Efrayim'in kızı Rahime bulunuyordu. Kendisi nübüvveti haiz olduğu gibi kendisinden sonra «Bişr» adındaki oğlu da nübüvvete nail olmuştur. Hazreti Eyyüb, bir imtihanı ilâhî olmak özere üzüntülere mâruz kaldı, deniliyor ki: Hanesi yıkılıp-on kadar evlâdı altında kalarak vefat etti. Malları elinden çıktı, onsekiz veya -onüç sene kadar hasta oldu. Mamaafih hastalığı nâsm nefretini celbedecek bir vaziyette değildi. Öyle hastalıklardan Peygamberler lihikmetin mahfuzdurlar. Bu muhterem

zat, bütün bu hailelere karşı sabr ediyordu. Hattâ deniliyor ki: Refikası birğün kendisine demiş ki: 'Cenabı Hakka dua etsen olmaz mı ki, bu dertleri senden gideriversin. O da demiş ki: Benim bolluk ile, maişet genişliği ile yaşadığım müddet seksen senedir, bu darlık, itilâ müddetim ise o genişlik müddetine kavuşmuş değildir. Artık ben Allah Tealâdan utanırim ki, ona dua ederek bu halin izalesini temenni edeyim. Maamafih bir takım dinsizler, eğer o Peygamber olsa idi böyle hailelere mâruz kalmazdı, demişler ve kendisi de pek perişan bir halde bulunmuş olduğu için secdeye kapanmış, «Yarabbü. Beni zarar istilâ etti, sen erhamürrahiminsin diye duada bulunmuş, hemen kendisine bir nida vâki olarak denilmiş ki:' Başını kaldır, duan kabul olundu, ayağını yere vur, o da vurmuş, yerden bir su kaynayıp çıkmış, onunla yıkanmakla bedeninin zahirindeki hastalıktan bir eser kalmamış, ayağını tekrar yere vurmuş, diğer bir göze zuhura gelmiş, ondan içince de içerisinde de hastalık namına bir şey kalmamış, tamamen sıhhat bulup kendisine gençlik ve güzelliği yeniden gelivermiştir. Ve bilâhara evlâdı da dünyaya gelmiş, vefat eden çocuklarının iki misli evlâda nail olmuştur.

Hazreti Eyyüb, pek âlicenap idi, fakirlere çok merhametli bulunurdu, misafirlere, yetimlere pek ziyade bakardı. Kendisine kavminden yedi kişinin îman etmiş olduğu rivayet olunuyor. Yüzkırk sene kadar yaşamış olduğu tahmin ediliyor, doksan üç sene kadar yaşamış olduğu da mervidir.

***

وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِرِينَ O

وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِحِينَ ٨٦

-«0»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(85) : Ve İsmail ve İdris ve Zülkifl'i -de yâdet-. Hepsi de sabr edenlerden idiler.

(86) : Ve onları rahmetimize idhâl ettik. Şüphe yok ki, onlar salihlerden İdiler..

İ Z A H

(85) : Bu mübarek âyetlerde yedinci kıssa olmak üzere İsmail, Idris ve Zülkifl Aleyhümüsselâma dair malûmat veriyor, onların salih zatlardan olup rahmeti ilâhîyyeye müstağrak bulunmuş olduklarını beyan buyuruyor. Şöyle ki: (Ve) Ey Hâtemülmürselin!. Sen (İsmail, Idris ve Zülkifl'i) de yâd et, onların yüksek menakibini de hatırla (hepsi de sabr edenlerden idiler.) Mükellef oldukları dini vazifelerine ve mübtelâ oldukları bir takım arızalara karşı kemâli metanetle sabr ve sebat göstermiş, bu sabırlarının mükâfatına kavuşmuşlardı.

(86) : (Ve onları) o isimleri bildirilen muhterem zatları (rahmetimize idhâl ettik) onları nübüvvete nail kıldık veya ahiret nimetlerine kavuşturduk. (şüpheyok ki, onlar) o muhterem zatlar, (salihlerden idiler) çünki onlar nübüvvet ve keramet payesine haiz oldukları için fitreden kemâli selâhı haiz, rızayı ilâhîye muvafık amellere muvafiz zatlar bulunuyorlardı. Peygamberler mâsum oldukları için onlardaki selâhı hal, derecei kemâldedir.

• § Malûm olduğu üzere İsmail Aleyhisselâm, İbrahim Aleyhisselâmın büyük mahdumu idi. Bir müddet valdesi Hâcer ile beraber Mekkei Mükerreme civarında bulunmuş, Allah yolunda kurban edilmesine razı olmuş idi. Fakat Cenabı Hak ona bedel bir kurban ihsan edip onu kurban kesilmekten kurtarmıştı.

Idris Aleyhisselâm da, pederi Hazreti Şitten sonra Peygamberliğe nail olmuş, kendisine otuz sahife nüzul etmiştir. Ibtida kalem ile yazi yazan ve ilk elbise diken o muhterem Peygamberdir. Ondan evvel Adem oğulları hayvan derisi giyerlermiş. Hazreti İdris'e göklerin esrarı açılmış, nihayet berhayat olduğu halde göğe kaldırılmıştır. Zülkifl Aleyhisselâm da ya llyas veya Yûşa bini Nun veya Zekeriya Aleyhisselâmdır. Büyük bir zevki ibadete müstağrak idi. deniliyor ki: Vefat edinceye kadar her gece yüz rekât namaz kılmayı deruhte etmiş, tekellüfte bulunmuş olduğu için bu namı almıştır. Bu zatın Peygamber olmayıp pek salih bir zat olduğuna kail olanlar da vardır. Maamafih şöyle de mervidir ki: Bu zatı llyesa Aleyhisselâma halef olarak Peygamber bulunmuştur. Bitlis şehri yakınında veya Şam'da madfundur.

وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِي الظُّلُمَاتِ أَنْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ۝٨٧ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ ۝٨٨

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(87) : Ve ZUnnun'u -yâd et- o vakit ki: Gazebnâk olarak gitmişti. Bizim kendisini muaheze etmiyeceğimizi zennetmişti. Derken zulmetler içinde -kaîıp-niyazda bulundu ki: -Yarabbi!.- senden başka ilâh yoktur, seni tenzih ederim şüphe yok ki, ben zalimlerden oldum.

(88) : Artık biz de onun duasına icabet ettik de onu gamdan kurtardık ve müminleri de böylece necata erdiririz.

***

İ Z A H

(87) : Bu mübarek âyetlerde sekizinci kısse olmak üzere Zünnun denilen Yunus Aleyhisselâmın kavminden uzaklaştığını, sonra büyük bir tehlikeden kurtulup necata erdiğini ve hakikî müminlerin de böyle necata ereceklerini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki : (ve) Resûli Alîşanım!. Sen (Zünnun'u da) balık musahibi olan, yani : Balık tarafından muvakkaten yutulmuş bulunan Yunus Aleyhisselâmı da*yâd et, onun garip hâdisei hayatiyesini de zikreyle vo vakit ki) Niynuva ahalisi olan kavminin küfürlerinde temadi edip durduklarından, kendi nasihatlarını kabul etmemelerinden müteessir olmuş, ve (gazebnâk olarak) onların aralarından, çıkıp (gitmişti) Dicle kenarına varıp bir dolmuş gemiye bindi, (bizim kendisini muaheze etmiyeceğimizi) yani : Hakkında bir ukubet mukadder olmadığını veyahut kendisini bir müzayekaka giriftar eylemiyeceğimizi (zannetmişti) yani: Bir müsaadei ilâhîyye olmaksızın dairei nübüvvetini terk ettiğin-

den dolayı bir ukubete uğramıyacağı kanaatinde bulunmuştu. Fakat iş öyle zannettiği gibi olmadı, lihikmetin bir nevi itabı ilâhîye uğradı, o binmiş olduğu gemi yürümez oldu. Gemi reisi dedi ki: içimizde br suçlu kimse olmalı, Kur'a atalım, kime isabet ederse onu denize atalım, Kura atıldı, Hazreti Yunus'a isabet etti, o da: Suçlu benim ki, daha izni ilâhî olmadan vazifemin başından ayrıldım diyerek, kendisini denize atıverdi, kendisini hemen büyük bir balık yuttu. (Derken zumetler içinde) balığın karanlık karnındakalıp yaptığından pişman oldu, hemen taib ve müstağfir olarak (niyazda bulundu ki:) Yarabbü. (Senden başka ilâh yoktur, seni tenzih ederim) yani: Seni Amenna. Hiç bir şey âciz bırakamaz, sen kimseye haksız yere ceza vermezsin, benim başıma gelen bu felâkette benim tarafımdan verilmiş bir sebepten dolayıdır. (Şüphe yok ki, ben) daha müsaadei ilâhîyye olmadan böyle bir muhacerete mübaşeretimden dolayı kendimi bu tehlikeye düşürdüm. (Zalimlerden oldum) nefislerine zulm eden kimselerden bulundum.

(88) : Gafur ve rahîm olan Allah Tealâ Hazretleri buyuruyor ki: (Artık) Yunus Aleyhisselâmın öyle terki evlâ kabilinden olan bir kusurunu itiraf etmesini gösteren o pek güzel bir veçhile olan (duasına icabet ettik de onu gamdan) o balığın yutması teessüründen veyahut yapmış olduğu hatienin endişesinden (kurtardık) onu balık sahile atıverdi, öyle büyük bir tehlikeden kurtulmuş oldu.

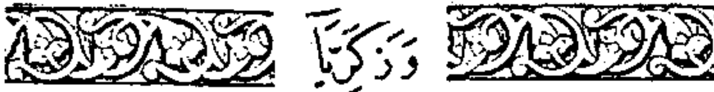
Rivayete nazaran balığın karnında dört saat veya üç gün kalmıştır, (ve müminleri de böylece) Hazreti Yunus hakkındaki harikulâde bir kurtuluş gibi bir suretle (necata erdiririz.) elverir ki : însan kusurunu bilip itiraf etmiş, taib ve müstağfir olup affi ilâhîye ilticada bulunsun. Resûli Ekrem Sallallahu aleyhi vesellem efendimizden mervidir ki: Her kim, hangi bir gam ve şiddetten dolayı bu dua ile, yani Hazreti Yunus'un yaptığı dua veçhile duada bulunursa onun duası icabete karin olur.

§ Yunus Aleyhisselâm, valdesine nisbetle Yunus bin Mettâ diye yâd olunur, Beni İsrail'e gönderilmiş Peygamberlerdendir. Asuriye devletinin payitahtı olup elyevm Musul şehrinin karşısında harabeleri görülen Niynuva beldesi ahalisine Peygamber gönderilmişti. Onları dini tevhide davet etmiş, kendilerine otuz üç sene kadar nasihatlarda bulunmuştu. Putlara tapınmakta bulunan o ahali ise o müşrikâne vaziyetlerini terketmemişlerdi. Artık onların başlarına büyük bir musibet geleceğini onlara ihtar buyurmuştu. Onların kabili ıslah olmadıklarını görerek aralarından çıkıp gitti. Gökyüzü karardı. Niynuva şehrini kara bir duman kapladı, ahalisi başlarına büyük bir felâket geleceğini anlayarak feryat ve figana başladılar. Cenabı Hakka yalvarmada bulundular. Bunun üzerine o korkunç azab hailesi üzerlerinden açılmaya başladı. Hazreti Yunus da tekrar yanlarına avdet ederek bir müddet daha vazife-

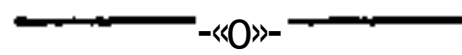
sine devam buyurdu, o ahali de o mübarek Peygambere tâbi olup onun nasihatlariyle amel etmeğe başladılar. Bu âyeti kerimedeki: «Ye müminleri de böylece necata (erdiririz.) mealindeki beyanı ilâhî, bu ahalinin böyle bir felâketten kurtarılmış olduğuna işareti mutazammındır.

Rivayete nazaran Yunus Aleyhisselâm, buhara Niynuvayı terkederek uzlet buyurmuş olduğu bir mahalde ahirete irtihal etmiştir. Asuriye devleti de bilâhara münkariz olmuştur, Niynuva ülkesi de Yunanî'lerin, Romalıların hâkimiyeti altına girmiş, orada bulunan israil oğulları çeşit çeşit inkılâplara, mağlûbiyetlere uğramışlardır.

اِذْ نَادٰى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْن۪ي فَرْدًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْوَارِث۪ينَ ۝٨٩
فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهُ
زَوْجَهُ اِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا
رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِع۪ينَ ۝٩٠

MEÂLİ ÂLİSİ

(89) : Ve Zekeriya'yı da -an- o vakit ki, Rabbine nida etti, Yarabbü. Beni yalnız bırakma, sen varislerin hayırlısısın -dedi-.

(90) : Biz de ona icabet ettik ve ona Yahya'yı ihsan eyledik ve onun için refikasını ıslah kıldık. Muhakkak ki, onlar hayırlı işlere koşarlardı. Ve bize rağbetle ve haşyetle dua ederlerdi ve bizim için mütevazî zatlar olmuşlardı.

* *

İ Z A H

(89) : Bu mübarek âyetlerde dokuzuncu kıssa olmak üzere Zekeriya Aleyhisselâmın menakıbini gösteriyor, duasının karini icabet olup kendisine Yahya Aleyhisselâm gibi pek kıymetli bir oğul verildiğini, zevcesinin de ıslahı hale nail buyurulduğunu ve hepsinin de mütevazi, havfı ilâhî ile muttasıf zatlar olduklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: tve) Ey Fahrülmürselin!. (Zekeriya'yı da) an, onun haberini de yâd et (o va'kit ki) o muhterem Peygamber (Rabbine nida etti) istirhamda bulundu (YarabbU. Beni yalnız bırakma) bana ihsan buyurduğun ilim ve hikmete vâris olacak erkek evlâttan beni mahrum kılma (sen vârislerin hayırıısısın) bütün mahlûkatın fenasından sonra baki olan ancak sensin, eğer bana bir vâris ihsan buyurmaz isen sen bana kâfisin.

(90) : Cenabı Hak buyuruyor ki: (Biz de ona icabet ettik) Zekeriya Âleyhisselâmın duasını kabul buyurduk (ve ona Yahya'yı ihsan eyledik) ihtiyarlığı zamanında onu kendisinin nübüvvetine vâris olacak muhterem bir oğul sahibi kıldık ki, onun adı Yahya'dır. Ibni Abbas Hazretlerinden rivayet edildiğine nazaran Hazreti Zekeriya, yüz, refikası «İyşâ» da doksandokuz yaşında bulunuyorlarmış. (ve onun için) Zekeriya Aleyhisselâma (refikasını ıslah kıldık) o da ihtiyar, akim bir kadın iken onu çocuk doğurmaya selâhiyetli eyledik veya onu her hayra, $inî umura muvaffak kıldık, seriatülgazab iken ahlâkım ıslah ile kendisini hüsnü ahlâka nail buyurduk. (Onlar) bu surede mübarek isimleri zikredilen Peygamberler veyahut Hazreti Zekeriya ile refikası ve Hazreti Yahya (hayırlı işlere koşarlardı) aleddevam ibadet ve taatde bulunurlardı, (ve bize) zatı ulûhiyetine (rağbetle) rahmetimizi şiddetle arzu ederek (ve haşyetle) ikabı ilâhîden korkarak.(dua ederlerdi) tezarru ve niyazda bulunurlardı. (Ve bizim için mütevazı) aleddevam bir havf ile tevazukâr (zatHr olmuşlardı) işte bu muhterem zatlar bu gibi pek yüksek ahlâk ile, hasletler ile muttasıf oldukları için\öyle büyük mevkilere nimetlere nail olmuşlardı.

§ Zekeriya Aleyhisselâm, Süleyman Aleyhisselâmm neslindendir. Beyti mukaddeste reis idi, nübüvveti de haiz bulunmuştur. Mahdumu Yahya Aleyhisselâm da daha genç iken Peygamberliğe nail olmuştu, Hazreti îsa'nin seriatiyle amele memurdu, Zekeriya Aleyhisselâm, şehit edilmiş olduğu gibi Yahya Aleyhisselâm da Beni İsrail'in reisi olan Hiredüs'un bir nikâh meselesi hakkındaki arzusuna muvafık fetva vermediği için şehid edilmiştir.Bu vak'a Hz. îsanın semaya kaldırılmasından bir sene evvel vâki olmuştur. Bu mübarek zatları şehit edenler, bilâhara lâyık oldukları cezalara kavuşmuşlar, yurtları harab olmuş, nesilleri kesilmiş gitmiştir.

* * *

وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوحِنَا
وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ (٩١) إِنَّ هٰذِهِ أُمَّتُكُمْ
أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ (٩٢) وَتَقَطَّعُوا
أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ (٩٣) فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ
الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ
كَاتِبُونَ (٩٤) وَحَرَامٌ عَلَى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا
يَرْجِعُونَ (٩٥) حَتَّى إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ
مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ (٩٦)

-«O»-

MEÂLİ ÂLİSİ

(91) : Ve ismetini pek güzelce muhafaza etmiş olanı da -yâd et ki- kendisine ruhumuzdan üflemiştik. Ve onu ve oğlunu da âlemlere bir âyet kılmıştık.

(92) : Şüphe yok ki, bir tek din olarak sizin dininizdir ve ben de sizin Rabbinizim. Artık bana ibadet ediniz.

(93) : -Bazı milletler- din işlerinde kendi aralarında fırka fırka oldular. Hepsi de bize dönücülerdir.

(94) : imdi herkim mümin olduğu halde salih salih amellerden işlerse artık onun çalışması için inkâr yoktur ve şüphe yok ki, biz onun için yazıcılarız.

(95) : Ve kendisini helak ettiğimiz bir belde -ahalisi- için memnudur ki, onlar dönmiyecekler olsunlar. ,

(96) : Yecüc ve Mecüc açılıp da onlar her tepeden koşmaya başlayacakları zaman kadar -bu kavimlerin halleri devam eder-.

*
* *

İ Z A H

(91) : Bu mübarek âyetlerde onuncu kıssa olmak üzere Hazreti Meryem'in ve muhterem oğlunun ibretbahş hallerine işaret ediyor. Dini islâmın bütün beşeriyete ait bir dini vahdet olduğunu ve Rabbülâlemin olan Cenabı Hakka ibadet edilmesini âmir bulunuyor, insanlar arasındaki tefrikaların devam edeceğini ve nihayet bütün insanların huzuru ilâhiye gideceklerini ihtar buyuruyor. Helak olmaları mukkadet olan kavimlerin de Yecüc ile Mecücün yeryüzüne dağılmalarına kadar küfürlerini terk etmiyecekleı*ini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: (Ve) Ey Peygamberi AlişanL (İsmetini pek güzelce muhafaza etmiş olanı da) yani kendisine ne helâl ne haram olarak bir erkek temas etmemiş, gayet iffet ve ismetle muttasıf ve metaneti dinayetle mümtaz bulunmuş olan Hazreti Meryemi de yâdet ki: (Kendisine ruhumuzdan üflemiştik) yani: Bizim emrimizle vücude gelen bir ruh ile Hazreti isa'yı Meryem'in içerisinde hayata nail etmiştik. Yahut Cenabı Hakkın emrine binaen Cibrili Emin Hazreti Meryem'in gömleği yakasından üfleyerek o suretle Hazreti Isa vücude getirilmiş oldu. Böylece vesilei hayat olan ruhun Hak Tealâ'ya izafe edilmesi, Isa Aleyhisselâma şerefbahş olmak içindir. Nitekim mukaddes kâbe'ye «Beytullah» denir. Şüphe yok ki, Allah Tealâ ruhtan, haneye ihtiyaçtan münezzehtir, bütün ruhlar ve mekânlar onun birer eseri hilkatidir. Evet.. Cenabı Hak, Isa Aleyhisselâma büyük bir şeref vermiştir, işte buyuruyor ki: (ve onu da ve oğlunu da) yani: Hazreti Meryem'in de, Hazreti isa'nın da kıssasını, harikulâde hallerini (âlemlere bir âyet kılmıştık) onların varlığı, bütün ins ve cin, bütün melekler için kudreti ilâhîyenin azametine şahadet eden bir âyeti azimedir. Onu düşünenlerin gözleri Önünde kudreti ilâhîyenin kemâli tecelli eder. Çünki fevkalâde bir iffet ve nezahetle muttasıf olan ve hiçbir erkek ile temas etmemiş bulunan Hazreti Meryem'in, Hazreti İsa gibi doğar doğmaz nutka kadir olup valdesinin iffetini tezkiye eyleyen ve payei nübüvveti ihraz eden bir oğula nail olması, kudreti ilâhîyenin azametine şahadet eden bir vâzih katî hüccettir.

(92) : (Şüphe yok ki, bu) yani: Dini Tevhit, milleti islâm (bir tek din) şeriat (olarak sizin dininizdir) yani: Ey muhataplar!. Ey din ile mükellef insanlar!. İşte kıssaları beyan olunan Peygamberler, bir milleti vahide teşkil ediyorlardı, hepsi de tevhidi ilâhî akidesini müttefik idiler, bütün beşerî cemiyetlerin tâbi olacakları din, bu dini islâmdan başka değildir. (Ve ben de sizin Rabbinizim) Hazreti Isayı da vesair mahlûkatı da vücude getiren, besleyen, hepsine ihsanda bulunan ancak ben Halıkı Azimüşşanım, başkası değildir.

(Artık bana ibadet ediniz) başkalarının mabut ittihaz etmeyiniz, putlara ve insanlara sakın tapınmayınız.

(93) : Fakat ne yazık ki, bazı milletler (din işlerinde kendi aralarında fırka fırka oldular) dinlerini tefrikaya uğrattılar, birbirini telin ederek birbirinden ayrıldılar, parça parça olup durdular. Yehud ve Nesara taifeleri gibi ki, bütün Peygamberlerin müttefik oldukları dinî esasları tebdile uğrattılar. (Hepsi de) bütün bu dağınık halde bulunanlar kıyamet gününde (bize dönücülerdir) artık haklarında hükmedeceğizdir, muhik olanlar, mükâfata, mubtil olanlar da müstahik oldukları mücazata kavuşacaklardır. Bunu bir kere düşünmelidirler.

(94) : (İmdi) şu muhakkaktır ki, (her kim) herhangi millet efradı (mümin) dini İslâma nail (olduğu halde salih salih amellerden işlerse) indi ilâhîde makbul, sevabı müstelzim amellerden mümkün mertebe ifaya çalışmış bulunursa (artık onun çalışması için inkâr) mahrumiyet (yoktur) o güzel amellerinin sevabına herhalde kavuşacaktır. Cenabı Hak, bir mâbudi kerîmdir, kullarını lâyık oldukları mükâfatlardan mahrum bırakmaz, onların takdire şayan amellerini inkâr etmekten münezzehtir, (ve şüphe yok ki, biz cnun için) o amelleri işleyen kimse namına onun işlediği şeyleri (yazıcılarız) Evet.. Cenabı Hakkın emriyle hafaza melekleri, onlarm bütün işlerini, sözlerini ameller sahifesine kaydetmektedirler, hiç biri zayi olmayacak, meçhul kalmıyacaktır.

(95) : (Ve kendisiin helak ettiğimiz) ölüme mahkûm eylediğimiz (bir belde) ahalisi (için memnudur ki) müteazırdır ki, takdiri ilâhîye muhaliftir ki (onlar) bize (dönmeyecekler olsunlar). Böyle bir hal kabil değildir. Herhalde o ölenler yeniden hayat bulup Cenabı Hakkın mahkemei kübrasma sevk edileçeklerdir, ölmekle mahvolup gitmiş olmayacaklardır. Mümin, salih olan kimseler, ebedî nimetlere nail olacaklardır. Kâfir olanlar da ebedî azaplar içinde kalacaklardır.

(96) : Evet.. İnsanlar arasında tefrikalar devam edecektir (yecüc ve mecîc) denilen iki büyük kabile (açılıp da) onları arkasında tutan sed yıkılıp da o iki taife (her tepeden) her yüksek mevkiden (koşmaya başlayacakları) yeryüzüne yayılacakları (zamana kadar) bu insanların, yer yüzündeki bu muhtelif milletlerin halleri, ihtilâfları devam edip duracaktı»*.

§ Zülkarneyin, Yemen'de icrayı hükümette bulunmuş olan bir zattır. Seyahati esnasında «Beynesseddeyn» denilen bir malıalle varınca orada bulunan bir kavim kendisine müracaat ederek «yecüc ve mecüc» namındaki iki kabilenin kendi arazilerine tecavüz ettiklerinden şikâyette bulunmuşlar, Zülkaroeyin de aralarında güzergâhı kapayacak bir sed yaptırdı. Bu sed, va'di ilâhînin

hulûlu anındaki, Allahuâlem kıyamete yakın bir zamandır, yıkılacak, arkasındaki o iki kabile cihanı medeniyete akın edeceklerdir. Bu bir kıyamet alâmeti sayılmaktadır. Böyle bir hal, istibad edilemez. Nitekim vaktiyle de bir takım vahşî kabileler yeryüzünün her tarafına dağılarak nice şehirleri yıkmış, nice cinayetlerde bulunmuşlardır. Tarihi âlem, buna şahittir. Bu şeddin kutbu şimali mıntakasında iki dağ arasında yapılmış olduğu zannediliyor. Bu gibi mıntakalarda henüz keşfedilmemiş bazı mahaller olabilir. Hilafını iddia doğru değildir.

§ Bu surei celiledeki on kıssa için surei Meryem ile sair surelerdeki izahlara da müracaat edilmeli!.

***

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ
فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا
قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾ إِنَّكُمْ
وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا
وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا
وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ
وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

MEÂLİ ÂLİSİ

(97) : Ve doğru olan va'd -kıyamet günü- yaklaştığı zaman, artık kâfirlerIn gözleri muztarip bir hale gelecek -ve diyeceklerdir ki-: Eyvah bizlere!. Biz bundan gaflette bulunmuş olduk. Hayır.. Biz zalimler olduk.

(98) : Şüphe yok ki, siz ve Allah'tan başka taptığınız nesneler cehennem» atılıp yakılacak şeylersinizdir. Siz oraya vanp gireceksinizdir.

(99) : Eğer onlar ilâhlar olsalar idî oraya varıp girmezlerdi. Halbuki, iepsi de orada ebediyyen kalıcılardır.

(100) : Onlar için orada gayet şiddetli bir nefes alma vardır ve onlar orada -hiçbir şey- işitemezler.

*
* *

İ Z A H

(97) : Bu mübarek âyetler, kıyamet gününde kâfirlerin ne müthiş bir halde kalacaklarını ihtar ediyor, kendilerinin de ve taptıkları putların da cehenneme atılacaklarını ve o putların birer mâbud olmadıklarını anlayarak ne şiddetli nedametlere giriftar olacaklarını beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Zülkarneyin'in şeddi açılınca, öyle kıyamet alâmetleri görülünce (ve doğru olan) mukarını hakikat bulunan (va'd) de, kıyamet günü de, nefhai saniyede vuku bulup haşr ve neşir (yaklaştığı *zaman)* hesap ve ceza gibi haller görülmeğe başlayınca (artık kâfirlerin gözleri mustarip bir hale gelecek) o günün şiddetinden dolayı birnice gözler debrenemeyip açık kalacak ve diyeceklerdir ki: (Eyvah bizlere!.) Ey Helak neredesin-gel bize!, (biz bundan) bu şiddetli günden dünyada iken (gaflette bulunmuş olduk) bunu düşünmemiş bulunduk. (Hayır.. Bîz zalimler olduk.) nefsimize zulm ettik. Çünki Peygamberlerin vermiş oldukları haberleri inkâr eyledik, asarı kudreti teemmül ve tefekkürde bulunmadık, artık biz bu müthiş güne gelmiş, kendimizi ebedî bir azaba maruz bırakmış olduk.

(98) : Mekke müşriklerine hitaben şöyle de buyuruluyor : (Şüphe yok ki, siz ve Allahtan başka taptığınız nesneler,) cemadat kabilinden olan putlar (cehenneme atılıp yakılacak şeylersinizdir.) Sizler öyle yakılacak odun mesabesindesinizdir. Evet.. Ey müşrikler!. (Siz) hepiniz (oraya) o cehenneme varıp (gireceksinizdir) orası sizin ikametgâhlarınız olacaktır.

(99) : Bir kere düşünmeli!. (Eğer onlar) o tapılan putlar, heykeller sizin zumettiğiniz gibi (ilâhlar olsalar idi oraya) cehenneme (varıp girmezlerdi.) öyle bir azaba uğramazlardı. (Halbuki, hepsi de) o putlar da, onlara tapanlar da (orada ebediyen kalıcılardır.) artık oradan kurtuluş ümidi yoktur.

§ Bu cehenneme atılacak mabutlardan murat, cemadat kabilinden olan putlardır. Müşriklerin bu bâtıl mabutlarını böyle kendileriyle beraber cehenneme atılmış olduklarım görünce bu da kendileri için ayrıca bir azab olacaktır, bu sebeble de üzüntüleri artacaktır, bu da bir şiddetli nedamete vesile olacaktır. Firavun ve Nemrud gibi ulûhiyet iddiasında bulunmuş olan kâfirler de zaten kâfir oldukları için cehenneme atılacaklardır. Yoksa Hz. Üzeyr gibi Hz. îsa gibi mabûdiyet iddiasında bulunmamış, bilâkis ümmetlerini dini tevhide davet etmiş olan zatlara *pu* âyeti kerime şamil değildir. Melekler de bu

kabildendir. Bunların ehli cennet oldukları nassen ve aklen sabittir. Maahaza «vema tabüdûn» kavli şerifindeki mâ kelimesi, akıa sahiplerine şamil değildir. Ve bu âyeti kerime, Mekke müşriklerine hitabetmektedir. Onların tapındıkları ise bütün putlardan ibaret idi onların kâbe etrafında üçyüz altmış kadar putu bulunmakta imiş.

(100) : (Onlar için) o cehenneme atılacak müşriklere mahsus (orada) cehenneme de (gayet şiddetli bir nefes alma vardır) onlar orada epk şiddetli bir teneffüse, bir ah ve enine tutulacaklardır. (Ve onlar orada) o cehennemde onun galeyanından, kemâli şiddetinden dolayı hiçbir şey (işitemezSer.) Müthiş bir azap içinde kalmış olurlar. Hepsi de kendi azabıyla çırpınıp duracaktır, birbirinin seslerini duymaları, aralarında bu vesile ile bir ünsiyet, bir hasbihal vücude gelmesi mutasavver değildir.

إن الذين سبقت

لهم منا الحسنى أولئك عنها مبعدون ﴿١٠١﴾

لا يسمعون حسيسها وهم في ما اشتهت أنفسهم خالدون ﴿١٠٢﴾

لا يحزنهم الفزع الأكبر وتتلقاهم الملئكة هذا يومكم

الذي كنتم توعدون ﴿١٠٣﴾ يوم نطوي السماء كطي السجل

للكتب كما بدأنا أول خلق نعيده وعدا علينا إنا كنا فاعلين

﴿١٠٤﴾ ولقد كتبنا في الزبور من بعد الذكر أن الأرض يرثها

MEALİ ÂLİSİ

(101) : Muhakkak ki, kendileri İçin bizden bir güzellik sebk etmiş olanlar, oradan uzak bulundurulmuşlardır.

(102) : Onun hışıltısını bile duymazlar ve onlar nefislerinin hoşlandığı şeyler içinde daima kalacak kimselerdir.

(103) : Onları en büyük korku mahzun etmez ve onları melekler istikbal ederler, -ve onlara derler ki- İşte bu, sizin va'd olunur olduğunuz gününüzdür.

(104) : -Düşününüz- o günü ki, kitaplar için sahifelerin dürülmesi gibi göğü düreceğiz. ilk yaradılışta başladığımız gibi onu iade edeceğiz. Üremize bir va'addır ki, muhakkak yapıverecekleriz.

1*1

İ Z A H

(101) : Bu mübarek âyetler, ehlî îmandan olan mesut zatların cehennemden emin, birnice uhrevî nimetlere nail, havf ve haşyetten, hüzn ve kederden beri olacaklarını tebşir ediyor. Böyle bir muvaffakiyetin tecelli edeceği ve insanların tekrar yaratılacakları ahiret ahvaline işaret buyurmaktadır. Şöyle ki: Kâfirlerin pek korkunç âkibetleri bildirilmiş oldu, ehli îmana gelince (muhakkak ki: kendileri için bizden) canibi ilâhîden (bir güzellik sebk etmiş olanlar) yani: Haklarında saadeti ebediye, fazileti diniye, mükâfatı uhrevîye ezelden mukadder bulunmuş olan müminler ise (onlar) o mesut zatlar (oradan) cehennemden (uzak bulundurulmuşlardır) çünki onların cennetlerde bulunacakları mukadderdir. Cennetler ile cehennemler arasında ise ne kadar büyük bir ayrılık, uzaklık vardır. İşte resûli ekreme tabi olan, onun dinine hizmet etmiş bulunan sahabei kiram, bahusus aşerei mübeşşireden olan Hazreti Ebu Bekir, Hazreti Ömer, Razreti Osman, ve Hazreti Ali gibi zevatı âliye böyle bir beşarete mazhardırlar, Radiallahü tealâ anhum.

(102) : Öyle cennetlere nail olacak zatlar (onun) cehennemin (hışıltısını bile duymazlar) cehennemin fevkalâde şiddetli olan hareketini, savtını değil, en hafif, en gizli sesini bile duyup rahatsız olmazlar, (ve onlar) cennetlere kavuşacak olan zatlar (nefislerinin hoşlandığı şeyler içinde daima kalacak kimselerdir.) onlar korkunç şeylerden emin oldukları gibi arzu ettikleri mütenevvi nimetlere de nail olacaklardır, cennetler içinde kemâli huzur ile müebbeden yaşayıp duracaklardır.

(103) : (Onlar) o cennetlere namzet zatları (en büyük korku mahzun etnez.) onlar hüzn ve kederden mahfuz bulunurlar. En büyük korku ise ya nefhai ulâdır veya nefhai saniyedir veya. koç suretinde temessül edecek olan ölümün boğazlanniasıdır veya bir kısım insanların cehenneme şevkine emir verilmesidir. İşte böyle pek korkunç haileler karşısında da o mesut kullar hüzn ve kederden beri huzurı kalbe muvaffak bulunacaklardır, (ve onları melekler İstikbal ederler) kabirlerinden çıktıkları veya cennetin kapılarına ya-

naştıkları vakit kendilerini melekler karşılar, tebrikte bulunurlar ve onlara derler ki: (İşte bu, sizin) dünyada iken (va'd olunur olduğunuz gününüzdür) artık burada kemali saadetle yaşayıp duracaksınızdır, sizi tebşir ederiz. Ne mühim bir mesudiyetî.

(104) : Ey insanlar!. Düşününüz (o günü ki,) o müminlerin mahzun olmayacakları, kâfirlerin de ebedî azaplara uğrayacakları zamanı ki, (kitaplar için sahifelerin dürülmesi gibi) onların açık, münteşir bir halde bırakılmaması gibi (göğü düreceğiz) sanki hiç mevcut değilmiş gibi kısaltıp kaldıracağız, sonra da (ilk yaradılışta başladığımız gibi onu) insanı ve ilk yaratmış olduğumuz bir takım şeyleri (iade edeceğiz) yeniden vücude getireceğiz. Meselâ: İnsanlar, mâdum olduktan sonra yeniden aynı mahiyette olarak iade edileceklerdir veyahut insanların öldükten sonra da eczayı asliyeleri mahfuz kalacağından, o eczanın cem ile kendileri yeniden vücude getirileceklerdir. Hepsine de kudreti ilâhîye kâfidir Amenna. îşte-Cenabı Hak buyuruyor ki: (Üzerimize bir va'ddır ki/) onları yeniden vücude getireceğimize ait beyanatımız muktezasıdır ki, (biz muhakkak) o haber verdiğimiz şeyleri, inkılâpları, yeniden teşekkülleri (yapıverecekleriz.) bu babdaki beyanatımız katidir, bunda kimsenin tereddüde selâhiyeti yoktur. Velhasıl : Bir kıyamet vukuu, bir ebedî âlemin sahaî vücude gelmesi mukadder, muhakkaktır. Bunları halk ve iade Cenabı Hakkın kudretine nazaran pek kolaydır, külfetten beridir, ve muktezayı hikmetti. Bunda hiçbir mümin, şüphe edemez.

«Bak mülküne var mı intehası»
«Bak zihne sığar mı kibriyası»
«Devretmede desti kudretinde»
«Yüzbin küre mülki hikmetinde»

Muallim Naci

***

عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ فِي هٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾
وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾

—«O»—

MEÂLİ ÂLİSİ

(105) : Andolsun ki, Zebur'da zikrden sonra yazmıştık ki, Muhakkak yere benîm saiih kullarım vâris olacaklardır.

(106) : Muhakkak ki, bunda -Kur'anı Mübinde- âbidler olan bir kavim çin mükemmel bir mevize vardır.

(107) : Ve seni başka değil/ bütün âlemlere bir rahmet olmak için gönderdik.

İ Z A H

(105) : Bu mübarek âyetler, yere kimlerin vâris, mâlik olacaklarını bildiriyor. Kur'anı Mübinin de âbid kullar hakkında ne kadar büyük bir irşat vesilesi olduğunu ve Peygamber Efendimizin de bütün âlemlere bir rahmet olmak üiere gönderilmiş bulunduğunu şöylece beyan buyurmaktadır, (and olsun ki,) Azameti zatım hakkı için (Zebur'da) Davud Aleyhisselâma verilmiş olan kitapta (zikrden) Tevrat'ta veya levhi mahfuzda bildirilmiş, tesbit edilmiş olduktan (sonra yazmıştık ki,) beyan buyurmuş, haber vermiş idik ki, (muhakkak, yere) cennete veya arzı mukaddese veya yer yüzüne (benim salih kullarım vâris olacaklarıdr) yani : Güzel itikada sahip, güzel ahlâk ile muttasıf, ibadet ve taate müdavim olan güzide bir zümre böyle bir muvaffakiyete nail olacaktır. Bu zümre, selahi hal bihakkın muttasıf, olan bir cemaatı islâmiyeden ibarettir.. Nitekim vaktiyle islâm mücahitleri az bir zaman içinde şark ve garpte birçok fituhata nail olmuş, islâmiyeti her tarafta neşre muvaffak bulunmuşlardır. Bu zatlar yarın ahirette de cennetlere nail olacaklardır. Bu âyeti kerime de göst-ermiş oluyor ki: Bir millet, dini hakka merbut, salahı- hal ile muttasıf olunca büyük muvaffakiyetlere liyakat kazanmış olur.

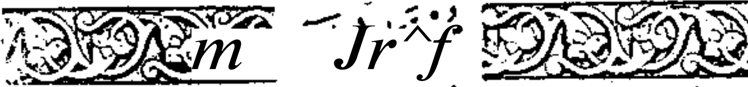
(106) : (Muhakkak ki, bunda) bu Kur'anı azimde, bu kitabı ilahînin ihtiva ettiği kıssalarda, mevzilerde, va'd ve vaide ait âyetlerde vahdaniyeti ilâhîyyeye, sıhhati nübüvvete müteallik beyanatda (âbidler olan bir kavm için) gayei hayatı temine kâfi, dünyevî ve uhrevî selâmet ve saadete vesile olan (mükemmel bir tebliğ vardır.) Evet.. Kur'anı Azimin münderıcatı, ulvî beyanatı güzelce nazara alınıp da muktezasmca hareket edilirse cemiyeti beşeriye her türlü feyz ve terakkiye nail olur, fakat ibadet ve taatdan mahrum, selâhi halden binasip olan kimseler ise hayatlarını rızayı ilâhîye muvafık bir surette tanzim etmemiş olacakları cihetle her türlü mahrumiyetlere namzet bulunurlar, onların istikballeri pek vahimdir, işte tebligatı Kur'aniyeye ademi riayetin neticesi!.

(107) : (Ve seni) Ey Efdalülmürselin!. (Başka değil) öyle mahdud bir millete Peygamber gönderilmiş değilsin, biz seni en yüksek ve en son bir şeriatla, beşeriyetin saadetini temin edecek ahkâm ile, Kur'anı Mübin gibi semavî bir kitap ile (bütün âlemlere bir rahmet olmak için gönderdik) seni payei risalete nail kıldık, seni Hâtemülselin olmak şerefiyle mümtaz kıldık,

senin kutsal vücudun bütün âlemlere bir rahmettir. Semalardaki melekler de, yeıyüzündeki insanlar ve cinler de senin mübarek varlığından müstefit olmaktadırlar. Evet.. Seni tasdik ve tebcil edenler sevaplara nail olmaktadırlar, sana karşı münkirane vaziyet alanlar da sair münkir ümmetler gibi hemen birden belâlarına kavuşmuyorlar, hesefe, meshe uğramıyorlar, azabı istisâlden kurtulmuş bulunuyorlar. Kendilerine bir mühlet verilmiş, azapları tehire bırakılmış oluyor. Bu da Ey Nebiyyi Zişan!. Senin şerefini izhar, kadrini ilâ hikmetine müstenittir. Bu sayede içlerinden bazıları islâmiyetin ulviyetini anlayarak, nimeti İslama nail oluyorlar, asarı islâmiyeden istifade ediyorlar. Bütün bûnlar^&irer rahmet eseridir. Resûli Ekrem'in nasıl bir rahmeti ilâhîyye olduğunu anlamak için onun neşrine muvaffak olduğu ahkâmı diniyenin, ahlâkı fazılanın ne kadar mükemmel olduğunu nazara almak kifayet eder. Onun tebligatı sayesinde ilim, ve fazilet, fevkalâde bir surette zuhura gelmiş, az zaman içinde şark ve garbe intişar etmiştir. Endülüs müslümanları sayesinde garbiyunun ne kadar nefis malûmata destires oldukları tarihe sabittir. Bahusus o Resûli Alişan Hazretleri makamı mahmudu haiz olup ahiretde şefaati üzmaye muvaffak olacaktır ki, bu da o Pergamberi mümtazın ne kadar muazzam bir rahmeti ilâhîye olduğuna vâzih bir delildir. Cenabı hak cümlemizi şefaatine nail buyursun Amin.

§ Peygamber Efendimizin böyle bütün âlemlere rahmet olması, şeriatının cihanşümul bulunması onun bütün mahlûkattan efdal bulunduğuna en kuvvetli bir şahittir. Binaenaleyh Habibullah olan o mübarek Peygamber meleklerden de efdaldir, bunda şüphe edilmemelidir. Bu mesele, ilmi kelâmda da tasrif edilmiştir. Bunun hilâfına olan iddia, kuvvetli bir delile müstenit değildir.

إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُلْ
آذَنتُكُمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَم بَعِيدٌ مَّا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾
إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَإِنْ أَدْرِي
لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿١١١﴾ قَالَ رَبِّ احْكُم
بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمَٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

MEALİ ÂLİSİ

(108) : De ki: Bana muhakkak vahy olunuyor ki, sizin ilâhınız: Şüphe yok bir ilâhtır. Artık siz islâmiyeti kabul etmiş kimseler misiniz?.

(109) : Eğer yüz çevirirlerse artık de ki: Size müsavat üzere bildirmiş oldum. O tehdit edilmiş olduğunuz şey, yakın mıdır, uzak mıdır ben bilmem.

(110) : Şüphe yok ki, sözden açığa vurulanı da gizlediklerinizi de bilir.

(111) : Ve ben bilmem, belki o -mühlet verilmesi- sizin için bir imtihandır ve bir müddete kadar bir istifadedir.

(112) : Dedi ki: Yarabbü. Hak ile hükmet. Ve bizim çok esirgeyici olan Rabbimizdir. Ancak sizin vasf edegeldiklerinize karşı kendisinden yardım istenilecek olan -zat-.

***

İ Z A H

(108) : Bu mübarek âyetler, Hâtemülnûrselin Hazretlerinin kavmine vahdaniyeti ilâhîyeyi tebliğ buyurduğunu ve yüz çevirdikleri takdirde haklarında azabı ilâhînin ne vakit zuhur edeceğini kendisinin bilmediğini ve gizli, aşikâr

her şeyin Allah Tealâca malûm bulunduğunu ihtar buyurmuş olduğunu bildiriyor. Ve hakkın tecellisini niyaz ederek Allah Tealâ'ya ne suretle iltica edildiğini beyan buyurmaktadır. Şöyle ki: Ey Resûli Zişanım!. O kendilerini dini islâma davete memur olduğun müşriklere (de ki: Bana muhakkak) tarafı ilâhîden (vahy olunuryor ki:) Kur'anm âyetleriyle bildiriliyor ki (sizin ilâhınız, şüphe yok ki bir ilâhtır) ondan başka bir ilâh yoktur, ondan başka hiçbir şey, ulûhiyet ve mâbudiyet sıfatını haiz değildir, (artık siz isiâmiyeti kabul etmiş) ibadetinizi halisane bir surette o Halikı kadime tahsiste bulunmuş (kimseler misiniz?.) Elbette böyle olmanız, isiâmiyeti, o dini vahdeti kabul etmiş bulunmanız lâzımdır.

(109) : Ey Peygamberi Alikadrim!. (Eğer) o kendilerine böyle tebligatı diniyede bulundüğun kimseler (yüz çevirirlerse) islâmiyetten kaçınır vahyi ilâhînin icabatına iltifatta bulunmazlarsa (artık) onlara (de ki: Size müsavat üzere bildirmiş oldum) yani: Ben tarafı ilâhîden tebliğe memur olduğum şeyleri sizin hepinize haber verdim, hiç birinizi ayırmadım veyahut benim adalet ve istikamet üzere bulunduğumu ve tebligatımın vahyi ilâhîye müstenit olduğunu size parlak bir burhan ile bildirmiş bulundum. (O tehdit edilmiş olduğunuz şey) size azabı ilâhînin teveccüh edeceği veya kıyametin vukua geleceği yahut müslümanların size galebe edecekleri (yakın mıdır, uzak mıd;r ben bilmem) o her halde vâki olacaktır. Fakat onun ne zaman vâki olacağını bilmek ancak Cenabı Hakka mahsustur. O zamanı bana bildirmemiştir.

(110) : (Şüphe yok ki) o Halikı Azim (sözün açığa vurulanı da) bilir hiç bir söz, diğer bir sözün bilinmesine mâni olamaz. Sizin islâmiyet hakkında, âyatı ilâhîye hakkında âlenen yaptığınız tean ve teşnie bihakkın âlimdir. Ve sizin (gizlediklerinizi de bilir) müslümanlık aleyhindeki düşüncelerinizi, müslümanlar hakkında kalplerinizde sakladığınız adavetinizi, o Halikı Alîm, tamamiyle bilmektedir, ona hiçbir şey gizli kalamaz. Elbette ki, siz o kötü sözlerinizin, kuruntularınızın, bir gün cezasına kavuşacaksınızdır.

(111) : (Ve) Ey Peygamberi Alişan!. O münkirlere hitaben de ki: (Ben bilmem) hakkınızdaki mukadder olan hâdise; azabı ilâhî, size ne zaman teveccüh edecektir. (Belki o) hâdisenin tehire uğratılması, size mühlet verilmesi (sizin için bir imtihandır) tâki nasıl hareket edeceğiniz tamamen zahir olsun, haliniz başkalarınca da tezahür etsin, uyanacak bir vakit bulamadık diyebilmenize imkân kalmasın. (Ve) o mühlet verilmesi, sizin için (bir müddete kadar) ecelleriniz gelmesine değin (bir istifadedir) o müddet içinde uyanabilirsiniz, tashihi itikat edebilirsiniz, birnice nimetlere nail olabilirsiniz. Artık bu müsaadenin de kadrini bilmez, bunu size ihsan eden Halikınızı bilip onu tevhit ve tasdikte bulunmaz, şükrünü ifaya çalışmaz iseniz, elbette ki, azabı ilâhîye her veçhile müstahik olmuş olursunuz. Bu mühlet de sizin aleyhinizde bir hüccet olmuş olur.

(112) : Resûli Ekrem Hazretleri zatı ulûhiyete münacata başlayarak (Dedi ki: YarabbiL) Ey bana ihsan ve keremde bulunan mâbudum!, (hak ile hükmet) yani: Benimle beni inkâr eden ehli Mekke arasında muktezayı adalet ne ise artık ona göre hükmü ilâhî, nusreti subhaniye tecelli etsin, o münkirler müstâhik oldukları cezaya kavuşsunlar. Nitekim bu duayı nebevi müstecab olmuş, o düşmanlar Bedr gazvesinde azaba, izmihlale uğramışlardır, (Ve bizim çok esirgeyici olan) rahmeti âlemşümul bulunan (rabbimizdir ancak) o muhsin olan Hâlikımızdır. Ey müşrikler!. (Sizin vasf) ve isnat (edegeldiklerinize karşı) meselâ: Allah kendisine veled ittihaz etti demenizi veya onun Peygamberine sâhir ve kitabına şiir demeye cür'etinize karşı, (kendisinden yardım istenilecek olan) zat.. Evet.. Dini islâmı himaye eden, müminleri nusret ve galibiyete nail buyuran, her hususunda kendisine sığınılacak zat, şerik ve nazirden münezzeh olan Allah Tealâdır, ondan başka şey değildir.

§ Bu âyeti kerime gösteriyor ki, bir mümni, müşkül bir vaziyette kalınca, ruhunu üzecek gayrı meşru lâkırdılara hedef olunca Rabbülâlemin Hazretlerine iltica etmelidir, ona dua ve niyazda bulunmalıdır. O gibi hailelerden helâs olmasını o kerîm olan halikından istirham edip durmalıdır. Çünki: O mâbudi Azimin nusreti, âtifeti hâlis kullarını daima sahaî selâmete kavuşturur. Nitekim böyle bir niyazda bulunan Hâtemülmürselin Hazretleri de düşmanlarının şerrinden, münkirane lâkırdılarından kurtularak büyük bir nusrete, fütuhata nail olmuş, neşrine çalıştığı dini islâmın nurları az bir zamanda birnice ufukları aydınlatmıştır, kıyamete kadar da aydınlanacaktır. Ve minallâhittevf ik..

— DÖRDÜNCÜ CİLDİN SONU —

FİHRİST

Sayfa	Mündericat
1667	Surei İbrahim ve muhteviyatı.
1668	Kur'anı mübinîn nasıl ulvî ve hikmetkarin bir kitabı ilâhî olduğu
1670	Her peygamberin kendi kavminin lisanı ile tebliğe memur' olduğu.
1672	Hazreti Musa'nın kavmini ne suretle uyandırmağa çalıştığı.
1676	Geçmiş kavimlerin tarihi hallerine nazarı dikkati celb ve peygamberlerin sureti tebligatı.
1680	Peygamberleri kâfirlerin ne suretle tehdit etmiş oldukları.
1684	Kâfirlere dünyadaki yaptıklarının ahirete bir faide vermeyeceği.
1686	Ahiretde kâfirler "ile onları idlâl etmiş şeytanlar arasındaki muhavere ve müdafaalar.
1689	Ahiretde cennetler nail olacak müminler ile cehennemlere atılacak olan kâfirlerin vaziyetleri.
1691	Ruhların kabirlerde cesetlere iade edilmesi.
1693	Müminlere vazifei diniyeierini emreden âyeti celiU
1694	Cenabı Hakkın varlığına, nimetlerine, asarı hikmetine nazarları celp eden âyeti kerime.
1697	Hz. İbrahim'in Beytuilah hakkındaki duası ve bu duanın kabul buyurulduğu.
1700	Hazreti İsmail, Kâbei muazzama unvanı ve Hazreti îshak.
1703	Allah Tealâmn bütün ahvali zahirini bildiği ve zalimlerin akıbetleri.
1710	Suretül Hicr, Onun muhteviyatı.
1713	Eski kavimlerin nümunei ibret olan tarihi halleri ve inkârları.
1718	Kudreti ilâhîyye, vahdaniyeti subhaniyeye delâlet eden semavî bedialar, burçlar ve müteaddit deliller.
1724	Cin ve can ve ins taifelerinin ne suretle yaratılmış oldukları.
1726	Şeytanın ne gibi bir gurura mebni Hz. Ademe secdeden kaçındığı ve insanları nasıl idlâle çalıştığı.
1731	Cehennemin tabakaları, taksimatı.
1733	Hz. îbrahimi tebşire gelen melekler, âdetleri ve aralarındaki muhavereler.
1734	Hz. Lut'un yanına meleklerin gidip kavminin helakini haber vermeleri.
1743	Şuayb ve salih aleyhimesselâmın münkir olan kavimleri ve o kavimlerin müthiş azaplara uğramış olmaları.
1751	Ölüme «yakın» denilmesi, bu hususta bazı kimselerin bâtıl telâkkileri.
1752	Nahl surei celilesi ve muhteveyatı.
1756	Yeryüzünde **insanlardan sonra en şerefli,** faideli bau mahlukat.
1766	Vahdaniyeti **iiâhîyyeyi beyan ile müşrikleri red.**
1772	**Muttakilerin nail olacaktan makamlar, mükâfatlar.**
1777	**Her ümmete peygamber gönderildiği** ve **o** ümmetlerin ibretbahş ahvali **ve peygamberlerimizin vazifesi**

FİHRİST

FİHRİST

F İ H R İ S T